

WUHIBU 1

NAAWUNI TƆXSISI YETƆXA

PILIGU

Salam' Alai Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ni ti zaŋ bɔhimbu din nye yi dini ka nye **Wuntia Soli** ŋo tin ya. Ti booni bɔhimbu ŋo la *Wuntia Soli*, dama di puuni, ti loya ni ti zaŋla Anabibim' yeligu din kahigiri wuhiri ninvuy' sheb' ben pa wuntizɔriba ni leeri wuntizɔriba Naawuni sani shem.

So' dini ka a lee doli? Wuntia soli bee din pa wuntia soli? A bɔri ni a baŋ wuntia soli din yi Naawuni sanna? Naawuni yeligu yeliya, "*Ninvuy' sheb' ben suhuri ye wuntia zuyu mali **alibarika**, dama Naawuni ni ti ba be suhuri ni ye sheli zuyu maa.*" (Mat. 5:6)

Di pa sheli sheb' beni n-tehira, "Ti pun mi wunita soli maa. Di bi simdi ni ti zaŋ kurimbuni anabinim' sabbu yela muyisi timaŋa. Ti ni mi sheli ŋo viel' ti ti." A teha yi yela ŋɔ, nyin' wummi Naawuni daanabi Sulemaana ni daa sabi yeli shem, o daa yeliya: "**So' sheli beni ŋ-ŋmani din tuhi nir'** sani, amaa ka di bahigu **ti nyela kum!**" (Naha 14:12)

Naawuni Kundi puuni, be booni litaafi sheli *Yila*, Anabi Dauda ŋun daa nye Sulemaana ba la daa yeli yela pam zaŋ chaŋ di ni simdi ni ti baŋ wuntia so' sheli Naawuni ni zali la yela. O daa sabiya: "*So pa wuntizɔra, hal ninvuy' yino gba kani. Sokam birigiya, be zaa layim dolila biriginsim soli; so kani n-nye ŋun tumdi din tuhi, hal ninvuy' yino gba kani.*" (Yila 14:1,3; Rom. 3:10,12) Di zuyu ka Dauda daa sabi wunsuhigu ŋo Yila Litaafi ni yeli, "*Naawuni, Wuhim' ma a soya, wuhim' ma a soya; wuhim' ma a yelimanli puuni ka zaŋ a nuu n-wuhi ma soli!*" (Yila 25:4,5) Ti Duuma Naawuni yi bi wuhi ti yelimanli soli, ti ku tooi baŋ wuntia soli. Ti bemi kaman bi' so ŋun daa bɔrigi Accra bee kaman pie' so ŋun bɔrigi tingban' nel' ni. Amaa Naawuni yeligu yeli ti ni "*Naawuni bi bɔri ni so ti bahi yoli, amaa o bɔri ni sokam zaa lee tiligi, ka baŋ yelimanli ni nye sheli.* (2 Pit. 3:9; 1 Tim. 2:4) **N zɔnima, sheli kani n-nye yelikpani gari nir' baŋ ka biehiŋ kani ni o doli yelimanli soli din kuni Naawuni sani.**

Wuntia Soli yela bɔhimbu ŋo puuni, ti yen bɔhimila Naawuni Kundi suuranima kaman din niŋ di ni ni doli tab' shem. Ti ni doli Naawuni anabinim' yetɔya zaŋ' yiniyini piligu ni hal ti paai di naabu ni. Naawuni yeligu malila piligu, ka mali tariga. Dagbamba yeliya ni di wuhiri ni di malila zuyu ni nyoli. Dinzyu ti lo ni ti zaŋ yetɔy' sheŋa din be Naawuni kundi maa ni wuhi. Ti yen piligila Naawuni manman ni daa piligi li luy' sheli, dina n-nye kurimbuni ha.

Ti ni bɔhim binyera pam din niŋ kamaata zaŋ chaŋ Naawuni min' anabinim' polo. Ti ni nya ni hal Anabinim' pam ni daa sabi Naawuni Kundi yeligu Kasi maa zaa yoli, ŋun' kɔŋko n-kul nye di sabira. Ŋun daa wuhi ka be sabi li n-nye Naawuni. Naawuni yeligu sabbu maa puuni mali yetɔya pam, amaa yetɔy' kpani zaŋ' yini m-be di ni. Dina n-nye: Lahibal' suŋ din wuhiri nirib' ni yen niŋ shem leei wuntizɔriba Naawuni sani.

Dinzuyu ti suhiri ya ni yi gbilisim tibili vienyelinga, ka mali zɛyimtali zaŋ chaŋ bɔhimbu din nye *Wuntia soli* yela ŋɔ polo. Dagbamba ŋahili yeliya, "Marisamarisa ka nir' niŋdi hal ti gbaai jaŋa tibɔŋ ni," ka "ninvuy' so ŋun guhi kobiliga ni vienyelinga koniŋdi bini m-paani kom." Lala n-nye li, Naawuni yeli ti o yeligu puuni, "Naawuni tiri ninvuy' sheb' ben bɔr' o ni nimmoo laara." (Hib. 11:6) Ninvuy' sheb' ben bɔri Naawuni ni yelimaŋli, o lo ba alikauli ŋɔ: "*Yi yi ti bo ma ni yi suhuri zaa, yi ni nya ma.*" (Jer. 29:13)

Wuntia Soli ŋɔ ni, ti Naawuni baŋbu min' o yeligu baŋbu ni zooi pahi. A mi Naawuni ni be shem? Bee a mi Sintani ni yi sheli na? A mi daliri din che ka Naawuni daa nam ninsala? Bee a mi alahichi ni daa niŋ shem kpe dunia viel' sheli Naawuni ni daa nam ŋɔ ni? A mi n-karim Naawuni mini anabi Nuhu ni kokpeyu yetɔya la? A shiri baŋ Naawuni daanabinim' ni daa sabi shem? A mi din che ka be daa boli Ibrahimma Naawuni zɔ la? A ni tooi kahigi anabinim' yetɔya wuhi a zɔnim' mini' a bihi?

Yuun' tusa shem din gari ŋɔ puuni, Anabi Ayuba daa bɔhi bɔhigu ŋɔ, "*Wula ka ninsal' lee yen tooi nye ŋun ka taali Naawuni tooni?*" (Ayuba 9:2) A mi garigibu sheli Naawuni ni daa zaŋ garigi Ayuba bɔhigu maa? A mi a ni yen niŋ shem nye wuntizɔra Naawuni sani? A yi bɔri ni a baŋ Naawuni ni yen garigi bɔhigu ŋɔ mini bɔhigunim' pam din ni pahi shem, ti bɔri ni ti yel' a ka a gbilisi tibili wum *Wuntia Soli* yela bɔhimbu ŋɔ. Yelimaŋli, Naawuni yeligu gbinni zilima, ka mali lahizibu ni yiko pam. Binsheli lan pahi: Naawuni yeligu bi sɔyiri sheli. Di wuhiri ti ninsal' bɛhigu ni nye shem ŋ-ŋɔ ka Naawuni Kundi yeli, "*Binnamdi so ku tooi sɔyi Naawuni, dama binsheyukam dola pal ni o sani. Ŋuna n-nye ti zaa ni ti yen kahigi ti bebu ni nye shem wuhi so.*" (Hib. 4:13)

Saha sheli din kpalim zuŋɔ ŋɔ puuni, Yelimaŋ' kpani beni ka di simdi ni ti gbaai li. Dina n-nye: **Naawuni tɔyisiya!** Zallakudura Naa tɔyisi! Ka ŋun Naawuni maa bɔri ni o tɔyis' ti a gba. A yi deei gbaŋ tingbɔn sheli din be katiŋ' ha na' titali sani, a ni karim li? A zaya ni be o ni sabi yetɔy' sheŋa dɔn be gbaŋ maa ni? A zaya ni be naa maa yetɔya ni? Ka zaŋ chaŋ Zallakudura Naa polo, di simdi ni ti che ka ti zaya be o ni yeri ti shem ni n-gari lala.

Wula ka Naawuni daa tɔyisi ninsal' yetɔya? Naawuni Kundi Kasi yeli ti, "*Kurimbuni ha Naawuni daa tɔyisiri ti yaannim' yetɔya la anabinim' noya ni siyimsiyim bu shem soya balibu pam ni.*" (Hib. 1:1) lin, soya pam puuni so' yini

sheli Naawuni ni daa doli tɔyisiri ninsal' yetɔya nyela o daa zaŋd' o yetɔya tirila anabinim' ka be zaŋdi tɔysiri ba. Kurimbuni ha, Naawuni piila ninvuy' sheba ni be mal' o yeligu moona, ka sabiri li niŋdi litaafi sheŋa ni. Naawuni Kundi yeliya, *"Ka din nye yelikpeeni nyela, baŋmiya ni anabitali yetɔya din be Naawuni Kundi ni pala ninsal' ni ni tooi kahigi sheli gbinni wuhi omanman' baŋsim puuni; dama anabitali yetɔya daa bi yirila ninsal' suhu yubu ni na, amaa Naawuni Shia Kasi n-daa be ninsalinim' ni n-che ka be tɔyisiri Naawuni yetɔy' sheŋa din daa yir' o sanna maa."* (2 Pit. 1:20,21)

Naawuni manman' daa naan tooi sab' o kundi yetɔya maa bee o daa naan tooi che ka o malaikanim' sabi li. Amaa o daa bi niŋ lala. Nun' Naawuni daa piila ninsalinim n-che ka be sabi li ti o. Ti booni lala niriba maa la anabinima. Anabinim' maa daa nyela gbaŋmariba. Naawuni daa zaŋla be ni yen sabi shem niŋ be teha ni, ka be daa sabi li soŋ ti o. Amaa Naawuni daa che ka anabi yino kam zaŋla omanman' yetɔya n-sabi nun' Naawuni Kundi yeligu maa soŋ. Naawuni n-daa baŋsiri ba yetɔyili kam, amaa o daa bi lihi yayi anabi yino kam yetɔya. Naawuni Kundi puuni bi malila Naawuni manman' yeligu koŋko, amaa di mali niriba ben be kaman m min' a ni be shem ŋɔ teha mini be wunsuhigu ni be yelimuyisira yetɔya gba. Lahabal' sheli din tɔyisiri Naawuni ni tumid o tuma shem ni niriba puuni, Naawuni bɔri ni o wuhi ti o bebu ni nye shem ni ti ni yen niŋ shem vu m-mir' o.

Bɔzuyu ka Naawuni daa baŋsi anabinima ka be sab' o Kundi yeligu Kasi maa soŋ? O daa baŋsi ba ni di che ka ziemani kam niriba baŋ Naawuni ni bɔri ni be baŋ sheli. Naawuni daa tɔyisi anabinim' o yetɔya dama o daa bɔri ni anabinim' maa zaŋ o yetɔya maa tɔyisi m min' a be ni sabi li soŋ maa puuni. Naawuni ni daa che ka o daanabinim' yeli shelikam zaa mali buchi ti tinim' ben be zuŋɔ ŋɔ. Naawuni bɔri ni ti zaŋ' yino kam baŋ anabinim' maa yetɔya maa.

Di pa sheli sheb' ni yeli, "Haa! Ti bi bɔri ni ti baŋ tuuli anabinim' maa ni daa sabi sheli soŋ ŋɔ maa. Be yetɔya maa bi kpa talahi ti sani. Anabi kam daa malila o tuma ni o tum. Anabi kam daa yi kana, o tumdila o tuma naai ka vuui. Ka so ti kana n-tum o tuma naai ka vuui.... Ka di kul nye lala mali chena. Tinim' ben be zuŋɔ ŋɔ, di bi kpa talahi ni ti baŋ tuuli anabinim' ni daa yeli shem?" A gba teha nyela lala? Naawuni teha mini teha ŋɔ tatabo bi tuyili! Wummi ti Duuma Naawuni ni yeli shem,

"Yelimanli ka n yeri ya, zuyusaa mini dunia ŋɔ ni ti yiyisi, amaa Naawuni fukumsi zaligunim' ŋɔ ni sabbu bachibi' fifinyiŋa gba ku yiyisi, faashee di zaa ti nay' niŋla pali. Dinzuyu ŋunkam tum birigi Naawuni zaligunim' ŋɔ ni zaŋ' yini din kul pɔri gba, ka zaŋ o biriginsim maa wuhir' o taba, dilan' ni ti nyela nun pɔri alizanda nam ni!" (Mat. 5:18,19) *"Yetɔy' sheŋa zaa din be Naawuni Kundi ni yila Naawuni nol' ni na, ka nye din mali*

buchi pam zaŋ chaŋ wuhibu mini sayisibu ni zuyu ni kpahibu ni wuntia soli wuhibu polo!” (2 Tim. 3:16)

Yelimaŋli, anabinim’ ni daa sabi yetɔy’ sheŋa zaa mali buchi pam. Dama be daa sabi li mi ni di che ka ziemani kam puuni niriba baŋ Naawuni ni zali tiligimsim so’ sheli. A mi Naawuni daanabinim’ ni daa sabi sheli zali? Naawuni bɔri ni ti baŋ o yeligu, ka niŋ li yeda, ka deei o noli! Naawuni Kundi yeliya, *“Ti ni niŋ anabinim’ ni daa tɔyisi yetɔy’ sheŋa la naani pam. Ka yi yi niŋ ania dol’ li yi niŋ din tuhi vienyelinga, dama di ŋmanila firila din ne zibisim ni!”* (2 Pit. 1:19)

Yelimaŋli, saha sheŋa, ti wumdi ninvuy’ sheb’ ben tuhiri Naawuni Kundi ni yera, *“So ku tooi niŋ dimbɔŋɔ naani! Chirimbu n-kul pali di ni. Be daa tayi li mi!”* Amaa **ŋunkam tuhiri yeligu din nye yelimaŋli maa tuhirila Naawuni maŋmaŋa.** Di bi simdi ni *“galli mɔri kuyili!”* Ninsal’ ku tooi tayi Naawuni yeligu maŋli maa, amaa Naawuni yeligu maŋli maa din’ ni tooi che ka ninsal’ tayi. Naawuni galisiya, ka ni gul’ o yeligu din kuli ni beni sahakam maa. Lala ka ti Duuma maŋmaŋ’ yeli litaafi sheli be ni booni Injil la ni. ***“Zuyusaa mini dunia ŋɔ ni ti yiyisi amaa man’ yeligu ku yiyisi!”*** (Mat. 24:35)

Niriba pam kpaŋ bemaŋ’ tuhiri Naawuni yeligu, di ni kahigiri be suhuri biɛhigu ni nye shem wuhiri la zuyu. Wummi Naawuni maŋmaŋ’ ni yel’ o yeligu maa yela shem: *“Naawuni yeligu nyela din mali nyevili, ka tumdi tuma. Di diri gari takɔb’ kam din mali noya ayi, ka ŋmari paari ninsal’ kɔb’ tuya min’ o kɔba ni kpam tuya shee din nye suhu mini shia tab’ tuyibu shee la. Di vihiri baŋdi ninsal’ suhu ni bɔri sheli mini tehi’ sheŋa din be o suhu ni.”* (Hib. 4:12)

Yelimaŋli Naawuni yeligu shiri nyela din mali nyevili, ka tumdi tuma. Di tɔyisiri ninsal’ suhu ni. Naawuni Kundi yeligu Kasi maa nyela be ni daa vihi bɔ n-nya sheli n-gul’ li dunia ŋɔ ni, ka din’ n kul mali buchi sokam sani. Sheli kani n-nye yelikpani gari Naawuni yeligu maa. Dinzyu Naawuni yeligu maa ŋmanila say’tuliga mini zeri tuliga. Ti zaa sayiya ni siŋkaafa mini zahim nyela bindir’ nyayisili din simdi dibu, ka viel’ ti daadam ningbuna. Amaa faashee nir’ di li mi, di yi pa lala di ku ku o buchi. Di simdi ni nir’ di li mi. Lala n-nye li, faashee nir’ deela Naawuni yeligu maa ka di kpaŋs’ o suhu, ka o bɔri ni o nya di daanfaani. Dina n-che ka Naawuni yeli, *“Pa bidirigu kɔŋko zuyu ka daadam be, amaa yetɔyili kam din yiri Naawuni nol’ ni na zuyu ka daadam be.”* (Mat. 4:4) Kulla ninvuy’ sheb’ *“ben suhuri ye wuntia zuyu, ka di konyuri mali ba n-yen nya li.”* (Mat. 5:6) Naawuni yeligu kum mali’ a? Di nyela bindirigu din nye bindir’ nyayisili. Di pala bindir’ sheli din tabisir’ a ningbuna kɔ, amaa di nyela bindir’ sheli din tabisir’ a suhu min’ a shia.

Dinzyu ti yerila yinim’ ben zɔri Naawuni ka lur’ o yeligu sizuura ŋɔ: Niŋmiya nimmoo n-wumdi wuhibu sheli din nye *Wuntia Soli* yela ŋɔ sahakam. Dimbɔŋɔ puuni, ni che ka a baŋsim zooi pahi zaŋ chaŋ Naawuni ni daa che ka anabinim’

pun yeli binshenja yela ka di woy' la, ka bohimi a ni yen niŋ shem leei wuntizora Naawuni ŋun be kasi ŋo sani. Naawuni daa pun toŋis' o yetoŋa, ka boŋi ni o toŋisi li ti a gba!

Zuŋo dabisili ŋo, ti boŋi ni ti maan kahigila binyini yela vienyelinga. Ti wuhibu ŋo puuni, ti bi boŋi ni ti zaŋ timaŋ' dalim binsheli bee ninsala, nayila din be Naawuni daanabinim' sabbu ni. Tinim' ben mali wuhibu ŋo shili ŋo zi Naawuni yelimaŋli yela pahila o ni che ka ti baŋ sheli o kundi puuni maa koŋko zuŋu. O ni che ka Zakaria bia Anabi Jon yeli shem o Lahibali suŋ puuni la nyela yelimaŋli. *"So ku tooi mali sheli ka di pa ni Naawuni n-ti o li."* (Jon 3:27) Di bi simdi ni ti zaŋ timaŋ' dalim timaŋmaŋ' baŋsim. Naawuni yeligu koŋko ka ti zaŋ timaŋ' dalim. Ti nia nyela ti che ka niriba baŋ Naawuni ni daa che ka o daanabinim' yeli shem o yeligu puuni.

A mi Naawuni ni yeli shem o daanabinim' sabbu puuni? A nyela ninvuŋ' sheb' ben nye Naawuni yeligu kum ni konyuri ni mali sheb' wunti' maŋli zuŋu la kalinli ni yino? O yeligu Kasi puuni, ŋun' Naawuni kahig' omaŋ' min' o tiliginsim wuntia soli wuhi. Ti boŋi ni a pahi ti zuŋu ka ti vihi Naawuni Kundi *Wuntia Soli* yela ni, ka di che ka a baŋ Naawuni ni yeli shem vienyelinga. Naawuni yeligu yeli ti, *"Binshenyukam din daa sabi kurimbuni ha daa sabila ti wuhibu zuŋu ni di che ka ti daanzansi niŋbu mini Naawuni Kundi suhukpaŋsibo che ka ti mali tahima."* (Rom. 15:4)

Di simdi ni ti zaa mi bin' yini ŋo: Naawuni toŋisiya, ka boŋi ni sokam zaa wum ka be! Ninkura mini bipola ni dobba ni payiba ni bundaanim' ni faranima, Naawuni yeri yi zaa: *"Luyimiya yi tiba wum ka kanya n san' na. Wummiya, n yeligu ka tiligi!"* (Aiz. 55:3)

Ti mabihi, ti puhiri ya yi wumbu maa zuŋu. Naawuni yi sayi, ti wuhibu din paya na ni, ti ni zaŋ ti wuhibu din pah' ayi ka di yelikpani nye: Naawuni ŋmanila bo? Yi yi mali bohigu zaŋ chaŋ yi ni wum sheli zuŋo ŋo polo, yin sabimi li ti *Wuntia Soli* nima, (P. O. Box,)

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni, yi ni tehiri boligu titali sheli ŋun' Naawuni ni boli ya ŋo zuŋu la.

"Luyimiya yi tiba wum, ka kanya n san'na. Wummiya n yeligu ka tiligi!" (Aiz. 55:3)

WUHIBU 2

NAAWUNI NMANILA BƆ?

PILIGU 1

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Wuhibunim' ŋo ni, ti yen yelila Naawuni daanabinim' yinoyino yetɔya. Ti lan lo nia ni ti vihi Naawuni Kundi Kasi sheli anabinim' ni daa sabi maa, di kahigirila wunti so' sheli Naawuni ni daa zali maa yela wuhira ni di che ka niriba tooi leei wuntizɔriba o sani.

Ti tuuli wuhibu la ni, ti daa tɔysila anabinim' sabbu yela. Tibɔhimya baŋ ni anabinim' pam n-daa sabi Naawuni Kundi Kasi maa, amaa ninvuy' yino n-nye ŋun su di sabbu maa fukumsi. Dilana n-nye Naawuni. Ti wuhibu din gari la puuni, ti daa chela tehi sheli din nye yelikpani tin ya. Tehi sheli ti ni daa che n-tin ya maa n-nye: Naawuni daa tɔyisi yetɔya. Naawuni daa zaŋ o yetɔya maa tila anabinima ka be zaŋ tɔysi daadamnima, ka o bɔri ni ti zaŋ' yino kam wum o yetɔya maa. Naawuni bɔri ni o zaŋ anabinim' sabbu maa yetɔya tɔyisi ti. Naawuni bi tayira, ka o yeligu gba bi tayira. Ziemani kam puuni, Naawuni kul gulila o yeligu maa. *"Naawuni Kundi ku tooi sayim."* (Jɔn 10:35). *"Dunia ŋo ni ti yiyisi, amaa ti Duuma yeligu din' kul ni be hal ni saha din ka bahigu!"* (1 Jɔn 2:17; 1 Pit. 1:25) Lala ka Naawuni Kundi yeli.

Zuŋo, ti yen kpela Naawuni Kundi Kasi tuuli yayili ni. Be booni li la **Tɔra**. Naawuni daa zaŋ litaafi ŋo yela ninla ninvuy' so ŋun yuli daa booni Musa la teha ni. Naawuni daa yelila Musa o ni yen sabi sheli, ka Musa daa sabi li sɔŋ. Musa ziemani maa nyaŋa, yuun' tusaata ni yuun' kɔbisinu m-bɔŋo. Litaafi dib' anu m-be Tɔra puuni bee pirigibu zii bunu. Be booni tuuli pirigili la **Piligu**, Suura pihinu m-be Piligu litaafi maa ni. Tuuli litaafi maa yuli m-booni Piligu, dama di yeri ti la binshɛŋa din daa niŋ piligu ni yela.

Di nyela yelikpani ti sani ni ti baŋ Tɔra puuni tuuli litaafi maa yela vienyeŋga, dama din yela tanza' sheli Naawuni ni sɔŋ, din ni che ka ti baŋ o ni yeli shem anabinim' litaafi shɛŋa din dolina ni. Ti yi bɔhim litaafi ŋo di ni che ka ti baŋsim ziligi zaŋ chaŋ yeliman' kpana pam polo. Ti ni bɔhim Naawuni yela min' o ni nye so. Ti ni lan bɔhim malaikanim' mini Sintani ni zuyusaa ni tingbani ni biŋkɔbiri ni ninsala yela. Ti ni nya alahichi ni daa kpe dunia ŋo ni ka zi sayingu mini suhugarigu titali na shem. Amaa ti ni lan zahim tiliginsim soli yela vienyeŋga, din nye ti Duuma Naawuni ni mali sheli ni di che ka alahichinim'

tooi labi Naawuni sani ka be min' o ti mali dolintabitali vielli la. Tuuli wuhibu ɔɔ ni ti ni nya tuuli niriba mini tuuli alahaichi ni tuuli ninvuy' kura. Ti ni karim tuuli adiini din pa yelimanɔli yela mini tuuli anabinim' ni tuuli zuliya yela. Ti ni lihi Adam mini Awa yela zaɔ tabili Keen mini Ebel ni Nuhu ni kokpeɣu ni Naawuni daanabi Ibrahimma ni daliri din che ka Naawuni daa bol' o o zo la yela. Ti ni lan nya Ishimail mini Yisahaku ni Iso ni Yaakubu ni Yisifu ni o mabihi ben daa nye ninvuy' bieri la yela. Dimboɔnim' zaa ni yeli sheɔa din pahi be Toɔa din nye tuuli litaafi maa puuni.

Dinzuyu pumpoɔɔ, ti mabihi ti suhiriya wummiya vienyeɔlinga, dama ti ni yen bohim anabinim' yela kaman di ni nye shem Naawuni sani saha paaya. Toɔa din nye tuuli litaafi la puuni suurili yini kalinli yini puuni ti karimya: *'Piligu ni Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia.'* (Pil. 1:1) Kpeɔɔ ka di simdi ni ti piligi Naawuni Kundi Kasi wuhibu maa, dama kpeɔɔ ka Naawuni maɔmaɔ' gba pilig' o kundi maa: "Piligu ni, Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia."

Suurili kalinli ɔɔ ni, binsheli beni ka di simdi ni ti lihi di yela. Bo n-daa pun beni poɔi ka Naawuni ti naanyi nam zuyusaa mini dunia ɔɔ? Bo n-daa pun beni poɔi ka dunia ti naanyi beni? Naawuni Kundi wuhi ti ni sheli daa kani, kulla Naawuni koɔko. Di zuyu ka di yeli, "Piligu ni... Naawuni." Binsheyukam ti ni nyari ka shihiri li ɔɔ mali piligu. Dimboɔɔ wuhiri ni kurimbuni ha, saha sheli daa beni ka sagbana mini tingbani daa kani, ka teeku bee tihi kani. Piligu ni, poɔi ka Naawuni daa naanyi ti nam zuyusaa mini dunia ɔɔ, wuntaɔ daa kani, goli daa kani, saɔmarisi daa kani. Piligu ni, ninsalinim' bee malaikanima daa kani. Saha sheli daa beni ka binsheyu kani kaman ti ni mi li shem zuɔɔ ɔɔ. Sheli daa kani pahila Naawuni. Di zuyu ka ti karim Naawuni Kundi Kasi puuni tuuli litaafi suurili yini kalinli yini ni, "Piligu ni, Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia." Naawuni Kundi bi yeli, "Piligu ni, Naawuni mini malaikanima" bee "Piligu ni, Naawuni mini ninsalinima." Aai. Naawuni Kundi yeli ti, "Piligu ni, Naawuni." Piligu ni, binsheli ni daa kani, ka malaikanim' bee ninsalinim' kani, ninvuy' yino koɔko n-daa beni. Dilana n-nye Naawuni!

Ti dunia ɔɔ ni, sheb' yera, "N ku tooi nya Naawuni, dinzuyu Naawuni kani." Ninvuy' sheb' ben chihiri ni Naawuni kani maa, ti boɔri ni ti bohi bohigunim' biela. A na mi n-nya poɔhim bee poɔhim sheli a ni vuhira? A na mi n-nya poɔhim? A ku tooi nya poɔhim, amaa a mi ni poɔhim beni, dama a ni tooi nya di ni niɔdi sheli. A nyari poɔhim ni zieri ka tihi damda, amaa so ku tooi nya poɔhim maɔmaɔa. A ku tooi gbaai poɔhim gbib' a nuu ni, amaa di maasim kper' a nuu. Lala n-nye Naawuni. Ti ku tooi nya Naawuni, dama daadam nini ku tooi nya Naawuni. Amaa ti mi ni Naawuni beni, dama ti nyar' o ni nam binsheta. Naawuni Kundi yeliya, *"Naawuni biebigu sheli ti nini ni ku tooi nya ka di nye o Naawunitali min' o yiko din ka bahigu la dola palɔni, ka ninsalinim' nyari li o ni nam binsheta la*

ni. Dinzuyu be lan ka soli din ni doli yi taali ni.” (Rom. 1:20b)

Ti ni lan yen bɔhim binsheli Tɔra litaafi tuuli kalinli puuni nyela: Naawuni ka piligu. Piligu ni, Naawuni pala be ni nam so. Naawuni nyela saha din ka bahigu Duuma. Ti ni mi binshelikam ka nyari li dunia ɲɔ ni mali piligu. Amaa Naawuni ɲun’ ka piligu. O ka virili shee. O mini so pa yim. O kɔŋko n-daa be piligu ni. Pa so n-daa dɔy’ o. Pa so mi n-daa nam o. Di zuyu ka ti karim Naawuni Kundi Kasi puuni, “Piligu ni, Naawuni...” O kɔŋko n-daa piligu. ɲuna n-nye ɲun kul beni sahakam, ka ni be hal ni saha din ka bahigu. Yawe [ɲun kul beni sahakam] n-nye o yuli. O ni sa nye so schila, lala ka o nye zunɔ. O ni sa nye so schila, lala ka o yen be sahakam. Naawuni bi tayira.

Binsheli beni ka ti ni tooi bɔhim kalinli maa ni yeli shem ni, Piligu ni, Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia.” Di nyela ɲ-ɲɔ. Naawuni nyela ɲun galisi! Naawuni ɲun daa nam binsheyukam zaŋ tabili sokam zaa. O nyela binnamda Duuma. Yelimanɲi, ti ni tooi kahigi yeli ni ti suhuri zaa: “Allahu Akbari!” Naawuni galisiya! Naawuni shiri galisiya! O mini so pa yim. O galisi gari binsheyukam din be dunia ɲɔ ni mini teeku ni pɔhim ni wuntaŋa ni saŋmarisi! O nyela yendana ka mali yiko gari alizinnim’ mini ninsalinim’ zaa. O simdi jilima tibu sahakam. ɲun me yili ni gari o ni me yili sheli maa shem, lala ka Naawuni gari binsheyukam, o ni nam binsheyukam maa zuyu. Naawuni galisiya! Omanɲan yiko zuyu ka o be. O bi zaŋ oman’ dalim binsheyu. O ziela o gama zuyu. O galisiya gari binsheyukam. O bi bɔri binsheli; o mi bi bɔri so sɔŋsim O nyela ɲun galisi!

Ti ninsalinim’ mali yelibɔra pam. Di kpala talahi ni ti vuhiri ka gbihiri ka dira. Ti bɔri wuntaŋ’ mini saa ni bindirigu ni kom ni situra ni yiya, ka bɔri banima mini manima ni zɔnima ni liyiri ni binyera pam din pahi. Ti bimbɔra galisiya pam! Amaa Ti Duuma ɲun nam binsheyukam ɲɔ bi bɔri binsheli. Kum bi mal’ o. Konyuri bi mal’ o. Di na zi n-wum’ o. O ka ningbuna kaman ninsal ni mali shem. O bi niŋdi sheli zaani soli. O ka tariga, O nyela saha din ka bahigu Naawuni. O nyela yikozaalana.

Pumpɔŋɔ, bɔhigu kpani be kpɛŋɔ. Naawuni yi bi be kaman daadam, ka bi mali ningbuna kaman ti ni mali ningbuna shem ɲɔ, dindina bɔ ka Naawuni lee ɲmani? Naawuni Kundi garigi bɔhigu maa vienyeŋga. Di yeliya, “*Naawuni nyela shia, ka di niŋ kamaata ni ben jemd’ o, jemd’ o ni be shihi ni yelimanɲi.*” (Jon 4:24) Naawuni ɲmanila bɔ? Naawuni nyela shia. Ninsala nye ningbuna mini shia, amaa Naawuni ɲun’ nyela shia kɔŋko. Ka Naawuni ɲun nye shia maa bi niŋdi sheli zaani soli. O be luy’ shelikam. Naawuni gari binsheyukam ni sokam. O kul palila binshelikam ni. O nyari binsheyukam. Yuŋ mini wuntaŋni nyela yim Naawuni sani. A yi sɔy’ a duu puuni, Naawuni be nimaani ka nya a. Naawuni mi binsheyukam. O mi a tɛha, ka mi din be a suhu ni. Naawuni galisiya!

To, Naawuni lee nmanila bo? Ti ni tooi labi lihi ti ni pun bohim sheli la zuṅo ṅ-ṅo: Naawuni bi be kaman so. Naawuni kul nyela Naawuni, ka o mini so pa yim. Wuhibu sheṅa din be tooni mini bohimbu din nye Wuntia soli yela ṅo ni, ti ni pahi li baṅsim zaṅ chaṅ Naawuni biḥigu ni nye shem polo. Naawuni Kundi Kasi puuni, Naawuni malila yuya ko bisikoḅsi. O nyela ti Duuma Naawuni, Naawuni ṅun galisi gari sokam. Kpicoṅlan' Naa, Naawuni ṅun nye namda, Naawuni ṅun tiri nyevili. Naawuni ṅun nye neesim. Naawuni ṅun nye Wuntialana. Naawuni ṅun nye Kasi. Naawuni ṅun nye nambocoṅra. Naawuni ṅun nye yurilim. O nyela Naawuni maṅli ṅun be!

Yelimaṅli Naawuni ṅun nam zuṅusaa mini dunia piligu ni la nyela ṅun Galisi. Naawuni Kundi ni ye' o yela shem m-boṅo:

“Naawuni daazichi min' o yem ni o baṅsim galisiya pam! Dama binsheṅukam yirila o sanna, ka binsheṅukam zaa nyela o ni su sheli.”
(Rom. 11:33,36) *“ṅun' Naawuni koṅko n-nye alibarika Natitamlana mini nanim' zaa Naa ni duumanim' zaa Duuma. O koṅko n-nye nyevili din bi naari ni be so ni; ka nye ṅun be neesim shel' ni so ni ku tooi miri. So na zi n-nya o, ka so mi ku tooi nya o. ṅuna n-simdi jilima tibu mini yiko subu hal ni saha din ka bahigu. Ami.”* (1 Tim. 6:15,16)

Suuri sheli puuni, Naawuni daanabi Musa daa paṅi Naawuni yilli din nyaṅisi pam ni yera, *“Yaa ti Duuma Naawuni, Zallakuraa Naa, a tuma nyela tuun' kara ni alahiziba tuma! Yaa ti Duuma Naawuni, ṅun nye ziemani kam Naa ṅo, a soya nyela din tuhi, ka nye yelimaṅli! Yaa ti Duuma Naawuni, ṅuni n-lee ku zo a, ka tibig' a yuli? Dama a ko m-be kasi.”* (Kahig. 15:3,4) Naawuni nyela ṅun galsi pam! Lala ka Piligu yini tuuli kalinli ni Naawuni yeligu wuhi ti yeli, *“Piligu ni, Naawuni!”*

Dinzuyu n zonima, cheliya ka ti gbibi yelimaṅli sheli ti ni wum zuṅo ṅo ti suhuri ni *“Piligu ni, Naawuni”* Naawuni koṅko n-daa be piligu ni, dinzuyu Naawuni koṅko n-ni tooi kahigi yelimaṅli din beni zaṅ chaṅ din daa niṅ piligu maa ni polo. Kulla Naawuni koṅko n-ni lan tooi kahigi yelimaṅli din beni zaṅ chaṅ din ti yen niṅ pumpoṅo zaṅ chani wuhi ti. Naawuni koṅko n-kul' ni tooi kahigi yelimaṅli din beni zaṅ chaṅ omanṅaṅ polo wuhi ti.

Iin, ti mi ni ninvuy' sheb' yera, *“So ku tooi baṅ Naawuni bee m-baṅ din ti yen niṅ pumpoṅo zaṅ chana.”* Amaa di zaa yoli, Anabinim' sabbu yeli ti ni ti ni tooi baṅ Naawuni, ka lan baṅ ti ni ti yen be luy' sheli chiyaama. Dama Naawuni yeligu yeliya,

“N sabila yela ṅo tin ya ni di che ka yi baṅ ni yi mali nyevili din ka bahigu!” Ka di che ka yi baṅ ṅun nye yelimaṅli, ka baṅ ṅun nye Naawuni

manli ni nyevili din ka bahigu!” (I Jon 5:13,20) “So nini na bi nya, ka so mi tibili na bi wum bee so ti ban binshɛɲa Naawuni ni mali zali ninvuy’ sheb’ ben yur’ o la. Amaa Naawuni che ka o Shia Kasi kahigi li wuhi tinima. Naawuni Shia Kasi n-nyɛ ɲun vihiri binsheyukam hal zaɲ tabili Naawuni yɛla din gbinni zilima.” (1 Kor. 2:9,10)

Yinim’ ben wumdi ti yetɔya zuɲɔ ɲɔ, yimanman’ mi Naawuni? Bee ɲun nyɛ Namda titali ka be katiɲa ka a bi mi o ɲɔ nyɛla a Naawuni?Ti ma bihi, Naawuni bɔri ni yi mi o, ka ti be o sani sahakam! Anabinim’ sabbu wuhi ti ni ti ni tooi mali dolintabitali din viɛla ni Naawuni. Amaa faashee ka ti neei ti nina, ka yooi ti teha mini ti suhuri ti Naawuni ni yeri ti shem. Wummi Naawuni ni yeli shem o yɛligu kasi puuni: “Dunia ɲɔ daadamnim’ zaa, kamiya n sanna, ka n tiligi ya! N kɔɲko n-nyɛ Naawuni, ka so kani pahi n zuɲu! (Aizaia 45:22)

Ti mabihi, kpeɲɔ ka ti yen zaɲ zali zuɲɔ.

Ti puhiri ya yi ni be ti sani zuɲɔ zuɲu. Naawuni yi sayi, ti wuhibu din paya na ni, ti ni ti lihi yel’ sheɲa din viɛla. Dina n-nyɛ: Malaikanim’ mini Sintani yɛla. A mi be ni yi shel’ na yetɔya zaɲ’ manli?

Naawuni niɲmi alibarika niɲ a ni, a yi tehiri Naawuni Kundi Kasi puuni suurili kalinli din yeli:

“Naawuni nyɛla shia, ka di niɲ kamaata ni ben jɛmd’ o, jɛmd’ o ni be shihi ni yelimanli.” (Jon 4:24)

WUHIBU 3

SINTANI MINI MALAIKANIMA

AIZAIA 14; EZEKIEL 28

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Wuhibu din garila puuni, ti daa karinla Naawuni Kundi Kasi puuni suurili din daŋ tooni tuuli kalinli puuni din yeli, "*Piligu ni, Naawuni daa namla zuɣusaa mini dunia.*" (Pil.1:1) Ti nyaya ni binsheyukam mali piligu nayila Naawuni koŋko. Piligu ni binsheli ni daa kani saha sheli la, vuhirigu yini koŋko n-daa beni. Dilana n-nye **Naawuni**. O koŋko n-daa be piligu maa ni. Naawuni nyela saha din ka bahigu Duuma. Naawuni galisiya ka o mini so pa yim. O ka piligu, o mi ka bahigu. O ka yelimuyisira. O bi koŋdi sheli niŋbu. Naawuni nyela shia, ka ni tooi be luy' shelikam saha yini puuni. O nyela ŋun gari binsheyukam ni sokam zaa. O palila binsheyukam ni. O nyari binsheyukam. O mi binsheyukam. O nyela ŋun yi o ko. Naawuni galisiya! Di zuyu ka Naawuni Kundi Kasi yeli, "*O koŋko n-nye nyevili din bi naari ni be so ni; ka nye ŋun be neesim shel' ni so ni ku tooi miri. So na zi n-nya o, ka so mi ku tooi nya o. Nyuna n-simdi jilima tibu mini yiko subu hal ni saha din ka bahigu. Ami!*" (1 Tim. 6:16)

Zuŋo ti piligi din be anabinim' Naawuni Kundi sabbu puuni. Ti bɔri ni ti lihila Naawuni yeligu ni wuhi shem zaŋ chaŋ **malaikanim'** mini **Sintani** polo. Yi mi malaikanim' ni yi shelina? Bee Sintani mini alizinnim' ni yi shelina? Ti ku tooi baŋ dimboŋo, ka pa ni Naawuni ni daa yeli ti li la zuyu. Naawuni daa yeli ti di yela o yeligu ni. Dinzuɣu cheliya ka ti zahim Naawuni yeligu maa vienyelinga din ni che ka ti baŋ yelimanli din beni zaŋ chaŋ malaikanim' mini Sintani polo.

Ti bɔri ni ti teei ya ni *Wuntia Soli* Wuhibu ŋo puuni, ti yen niŋla anabnim' sabbu maa bohumbu ka di saha doli taba, di piligu ni hal ti paai di tariga. Di zuyu ka ti daa bohim Naawuni manman' yela ti yetoɣa din daa garila ni, dama Naawuni n-nye ŋun daa be piligu ni. Ka Naawuni yi sayi, ti wuhibu din paya na ni, ti ni yeli Naawuni ni daa nam dunia ŋo mini binsheyukam din be di ni shem yela. Amaa poi ka Naawuni daa naanyi ti nam ninsalinim' mini ti ni be dunia sheli ni ŋo, sheb' beni ka o daa daŋ nam ba, **beno n-nye malaikanima**.

Naawuni yeligu yeli ti malaikanim' yela pam. Zuŋo ti yen kpaŋla timaŋa n-yeli binnamda gahinda ŋo yela yelimanli jia. Naawuni yeligu yeli ti ni kurimbuni ha, Naawuni ŋun nye shia maa daa namla shi' sheba m-boli ba **malaikanima**. Naawuni Kundi yeliya, "*Malaikanim' zaa nyela shihi.*" (Hib. 1:14) "*Naawuni daa*

nam o malaikanim' la p̄him." (Hib. 1:7) Dinzuyu Naawuni Kundi wuhi ti ni malaikanim' nyela shihi kaman Naawuni ni nye shia shem. Be kot̄msi ḡmanila p̄him ni buyim. Ti ku tooi nya p̄him. Ti mi ku tooi shihi buyim. Lala ka Naawuni malaikanim' be. Naawuni bi nam ba ka be mali ningbuna kaman ti ni mali ningbuna shem ḡ. Naawuni nam ti ninsalnim' la ningbna mini shia. Amaa malaikanim' ben' nyela shihi k̄ḡko. Di zuyu ka ti ku tooi nya ba.

Malaikanim' ala ka Naawuni daa nam? Wula ka Naawuni Kundi lee yeli zaḡ chaḡ di polo? Di yeliya ni Naawuni daa namla shihi pam hal ka so ku tooi kali ba. *"Malaikanim' ben kalinli nye tusatusa shem m-be Naawuni sani zuyusaa ha."* (Kah. 5:11) Naawuni ḡun nye ti Duuma ḡ galisiya! Naawuni ḡun bi niḡdi sheli zaani soli ḡ daa nam malaikanim' paai tusatusa shem ben vieli pam ka mali yem ti omaḡa. Naawuni Kundi yeli ti ni Naawuni malaikanim' mali yiko pam. Be mali yiko pam gari ti. Amaa be bemi kaman binneḡ kam, be ni ni tooi niḡ shem malila tariga. Be bi mali yiko zaa. Be ku tooi be luy' shelikam zaa saha yini puuni, be bi mi binsheyukam zaa. Be kul nyela binnamda. Ninvuy' yino k̄ḡko m-bi niḡdi sheli zaani soli. Dilana n-nye Naawuni.

Di ni lan simdi ni ti baḡ binsheli zaḡ chaḡ malaikanim' polo m-b̄ḡḡ: Naawuni ni daa nam malaikanim' maa, be zaa daa nyela binnamda ben be kasi. Piligu ni, malaika bieri daa kani. Piligu ni Sintani daa na kani. Alizin bieri daa kani. Naawuni daa bi nam malaika bieri. Di simdi ni ti che ka yelimaḡli ḡ be ti teha ni. Naawuni ni tooi niḡ binsheyukam, kul gbaai yihila bin' yini ko. Naawuni ku tooi niḡ din bie. Di cheliya ka ti tam dimb̄ḡḡ: Naawuni ku tooi nam binsheli din bie, dama o nyela Naawuni ḡun viela. Naawuni ku tooi chirim, dama o nyela ḡun be tibi. Alahichi ku tooi yi o sanna, dama o nyela ḡun ka dayiri, ka be kasi. Naawuni ni tehiri ka yeri shem, ka niḡdi shem nyela din viela ni din be tibi. Di zuyu ka Naawuni Kundi yeli: *"Zay' bieyu ku tooi zahim Naawuni, ka ḡun' Naawuni mi ku zahim so lala."* (Jeemsi 1:13) To, dindina ya ka zay' bieyu lee yina? Di ku yui ka ti nya Naawuni garigibu. Amaa tuuli, binsheli beni ka di simdi ni ti baḡ li zaḡ chaḡ malaikanim' polo.

B̄zuyu, ka Naawuni daa lee nam malaikanima? Naawuni Kundi wuhi ti ni Naawuni daa nam ba ni be bela o sani n-yur' o, ka payir' o, ka jemd' o alizanda ni suhupielli puuni sahakam. Naawuni n-su be zaa, dama ḡuna n-nam ba. Be zaa nyela ben be Naawuni duu zuyusaa ha alizanda ni, goli mini wuntaḡ' ni saḡmarisi tooni ha. Yi mi ni Luy' gahindili beni din nye Naawuni bishigu shee? Yelimaḡli, ti wuhibu din gari la ni, ti daa b̄himya ni Naawuni nyela ḡun be luy' shelikam. Amaa Naawuni Kundi lan wuhi ti luy' vielli shee din be zuyusaa ha, ka be kasi, ka neesim mini vielim pam pali nimaani. Di nyela luy' sheli Naawuni ni be n-kahirigir' o jilima ni nye shem wuhira. Nimaani ka Naawuni daanabinim' booni Naawuni sani bee Alizanda bee Naawuni yili. Nimaani ka Naawuni min' o

malaika kasanim' be.

Binsheli lan beni ka di simdi ni ti banj li zaŋ chaŋ malaikanim' polo. Dina m-bɔŋɔ: Malaikanim' zaa pala yim. Malaika sheb' vieli gari sheba ka mali yem gari sheba. Malaika sheb' zɛ n-gilila Naawuni nam zɛshee alizanda ni. Ka sheb' sɔŋdi ka guli niriba. Malaika sheb' bemi kaman **Gabriel** mini **Maikil** n-zi Naawuni tooni ka o timdi ba ka be ti tumd' o tuma dunia ni.

Malaika sheb' lihirila be taba ka be tumda. Yi na mi n-wum yuli **Lusifa**? Naawuni yeligu yeli ti ni saha sheli daa beni, ka Lusifa n-nye malaikanim' zaa zuyulana. Yi yi mi Lusifa yetɔya, dindina yi mi **Sintani** maŋmaŋ' ni yi sheli na.

Naawuni Kundi yeli ti ni Naawuni ni daa tuui nam malaikanima, **Lusifa daa vieli pam, ka mali yiko pam, ka mali yem gari be zaa**. Lusifa gbinni nyela *ɲun nyelisira*. Lusifa daa nyela ɲun gahim ka che malaika sheb' ben kpalim zaa baŋsim mini yem ni yiko ni fukumsi subu ni. Naawuni daa ti o vielim mini yem gahindili ka di ka buyisibu. Di daa simdi ka Lusifa jemdi Naawuni, ka yur' o, ka deer' o noli sahakam, dama Naawuni n-daa nam o ka niŋ alibarika niŋ o ni pam. Amaa anabinim' sabbu puuni, ti karimya ni dahin yini ka Lusifa daa ti niŋ Naawuni ninzeensi ka karimbaani kpe m-pal' o suhu ni. Lusifa daa yel' o suhu ni, *"N ni du zuyusaa ha nti mali n nam zɛshee zali Naawuni saŋmarisi zuyusaa; n ni di nam zini n nam zɛshee ... N ni du nti be sagbana zuyusaa ha. N ni zaŋ mmaŋ' leei kaman Zallakudura Naa."* (Aiz. 14:13,14)

Lahizibu! Lusifa ɲun daa ka binsheli pahila Naawuni ni daa ti o sheli zuyu la daa bɔri ni o zu Naawuni Zallakudura Naa ɲɔ jilima! Pa Lusifa kɔŋkɔ n-daa yi Naawuni nyaɲa, amaa alizanda ni malaikanim' pirigibu zii buta puuni yim gba daa lebila be nyaɲa biri ti Duuma Naawuni n-doli Lusifa o daalahichi tumbu maa ni.

Amaa Naawuni kul nyela o Naawuni, ka daa mi Lusifa mini' o malaikanim' maa ni daa lo ni be niŋ shelikam. Di bemi kaman ti ni daa pun bɔhim din gari la ni la, so ku tooi niŋ sheli ashiloni Naawuni sani, dama Naawuni mi binsheyukam pɔi ka di naanyi niŋ! Naawuni daa pun nya alahichi sheli din be Lusifa min' o malaikanima ben dol' o maa suhuri ni.

Dinzuyu bɔ n-daa niŋ? Wula ka Naawuni daa niŋ? Naawuni daa naan sayi che ka Lusifa ɲun daa yi o nyaɲa maa zan' o zaashee? Naawuni ni lihi yay' alahichi zuyu? **Naawuni ni sayi ka o mini alahichi ni karimbaani ni nyaanyibo layim be?** Din' kariya! Anabinim' sabbu wuhi ti ni Naawuni ɲun nye ti Naawuni ɲɔ nyela ɲun be kasi, ka ku tooi lihi zaŋ' biɛyu. Naawuni ku zaŋ o jilima ti so. Naawuni nyela ɲun gahim; ka so ku tooi zan' o zaani! Dinzuyu Naawuni Kundi yeliya ni Naawuni **daa kari Lusifa min' o malaika bieri maa o sani**. Ka Lusifa mini ben daa dol' o maa daa ku lan tooi be alizanda ni Naawuni yili maa, be ni daa tum alahichi m-bɔri ni be zani Naawuni zaani maa zuyu. Di zuyu ka

Naawuni daa kari Lusifa min' o malaika bierimaa bahi. Di kpala talahi ni Naawuni nun be kasi maa kari benkam yi o nyaana saria, ka darigi be tibili.

Lusifa ni daa tum alahichi la nyaana, o yuli daa tayiya. Be daa bi lan boon' o Lusifa *nun nyelisira*, amaa be daa bol' o la **Sintani**. Sintani gbini nyela, *Dima*. Lusifa daa leei Naawuni dima. Yi mi ni Sintani min' o malaikanim' na kul je Naawuni mini binsheyukam din viela. Be zayisi Naawuni yeligu, ka chihi li. Sintani tuhirila Naawuni ka kpanɗ' omana ni o gu Naawuni ni lo nia sheɗa soli. Amaa Naawuni nyela sariakarita titali, ka so ku tooi toyisi luh' o! "Di bi simdi ni galli mo tampij!"

Naawuni Kundi Kasi yeli ti ni Naawuni ni daa kari Sintani min' o malaikanim' bahi la nyaana, o daa malila buyim sheli din bi kpira n-zali ba. Dahin sheli kanna ka Naawuni ni ti zaɗ Sintani min' o malaikanim' maa ni benkam doli ba niɗ buyim maa ni. N-ɗo ka di sabi yeli: "*Be ni nyari nahingu yun ni wuntaɗ' ni hal ni saha din ka bahigu.*" (Kah. 20:10)

Naawuni Kundi wuhi ti ni Sintani na ka chiyaama buyim maa puuni. Naawuni yeligu yeliya ni Sintani bela dunia ɗo ni tuhiri Naawuni. Sintani nyela sayinda. O bori ni o sayimla Naawuni tuma. O bori ni Naawuni ni nam daadamnim sheb' ɗo ti pahila o zuɗu bahi yoli chiyaama buyim ni. Naawuni yeligu yeliya ni **niriba pam bela Sintani sulinsi ni, amaa ka bi mi**, dama Sintani nyela **yohinda**. Dinzuɗu Naawuni Kundi yeliya "*Sintani gba lebigir' omana m-be kaman neesim malaika n-nye o la.*" (2 Kor. 11:14). O kul kpanɗila omana n-yohindi niriba ni be di wum Naawuni yeligu. Dina n-che ka Naawuni daanabinim' ni yino daa sabi yeli, "*Gbibiya yimaɗa, ka yirigimiya yimaɗ' zuɗu! Yi dim' nun nye Sintani la kul chanimi gindi numdi kaman gbuyinli la m-bori ni o gbaai so nubi.*" (1 Pit. 5:8) Mira! Sintani bori ni o sayim a zaa!

Amaa ti payiri Naawuni! O zaɗ o yeligu ti ti ni di che ka ti tooi yi Sintani yiko ni. Naawuni Kundi yeliya, "*Ka baɗ yelimaɗli ni nye sheli, ka yelimaɗli maa yihi ya dabitim ni!*" (Jon 8:32) A mi yelimaɗli sheli din yen che ka a tooi yi Sintani yikombieri dabitim ni? Di cheliya ka ti tam. **Sintani** mali yem gari ti, **amaa Naawuni** mali yem gari Sintani. **Sintani** mali kpionɗ gari ti, **amaa Naawuni** mali kpionɗ gari Sintani. A mi Naawuni yeligu yelimaɗ' sheli din ni tooi faag' a Sintani yiko ni bahi? Niriba pam je ni be wum Naawuni yelimaɗli ni nye sheli. Bo n-che ka niriba zayisi ni be wum yelimaɗli? Di nyela Sintani ni yohim ba zuɗu. O kpanɗsiri ba ni be niɗla din pa yelimaɗli yeda. Baɗmiya ni pa sahakam ka yelimaɗli wumbu nyayisa. "*Yelimaɗli nmanila naanzua.*" Amaa a yi mi Naawuni yeligu yelimaɗli ka niɗ li yeda, a ni yi Sintani yiko dabitim ni. **Naawuni yelimaɗli** maa ni tooi yihi niriba **Sintani ziri** ni. Amaa di simdi ni a baɗla yelimaɗli maa, ka niɗ li yeda!

Wummiya Naawuni yeligu ni yeli shem: "*M biyurisi, di ninya nunkam yelli ni*

o mali Naawuni Shia yeda, amaa buyisimiya ba nya be ni mali shi' so maa yila Naawuni sanna; dama anab' zirinim' pam yiyisiya m-be dunia ɗo ni luy' shelikam." (1 Jɔn 4:1). *"Miriya ka yi ziɛm anabinim' yeligu. Buyisimiya binsheyukam nya, ka gbibiya din viela. Zɔmiya dinkam nye zay' biɛyu."* (1 Tes. 5:20-22) **A shiri mi Naawuni daanabinim' ni daa sabi sheli?** A baɗ Naawuni yeligu yelimaŋli maa? A niɗ li yeda a suhu ni?

Ti mabihi, ti puhiri ya yi ni wum maa zuyu. Ti lan suhiriya ni yi pahi ti zuyu ti redio yetɔya din paya na ni ka ti ti bohim Naawuni ni daa nam dunia ɗo shem. Yi yi mali bohigu zaɗ chaɗ ti ni bohim binsheɗa zuɗo ɗo sheli polo, yin sabimiya ti ti, *Wuntia Soli*.

Ti lihiri soli ni ti mini ya ti lan nya taba dahin sheli. Naawuni niɗmi alibarika niɗ yi ni saha sheli yi ni tehiri alikauli vielli din be o yeligu puuni din yeli,

"Ka yi baɗ yelimaŋli ni nye sheli, ka yelimaŋli maa yihi ya dabitim ni."
(Jɔn 8:32)

WUHIBU 4

NAAWUNI NI DAA NAM DUNIA SHEM

PILIGU

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa karimla Naawuni daanabinim ni daa sabi shem zaŋ chaŋ **malaikanim mini Sintani** polo. Ti daa bohimya ni piligu ni Naawuni daa namla shihi pam tuhituhi zuya, ka boli ba malaikanima. Malaikanim' maa puuni yino daa beni m-mali yem pam, ka vieli pam gari' o tab' maa. Malaika maa yuli n-daa booni Lusifa. Amaa dahin sheli ka Lusifa daa ti duh' oman' o suhu ni, ka zi'em Naawuni hal ka bɔri ni o zani Naawuni zaashee. Ka malaika sheb' daa pii ni be ni doli Lusifa daalahichi soli maa. Di zuyu ka Naawuni ŋun mini ben yi o nyaŋa ku tooi layim be ŋo daa kari Lusifa min' o malaika bieri maa o luy' kasi shee la bahi. Ka Lusifa yuli daa tayi m-booni Sintani – di gbinni nyela dima. Naawuni ni daa kari Sintani min' o malaikanim' bahi maa o daa malila chiyaama buyim din bi kpiri zali ba. Ka dahinsheli kanna ka Naawuni ni ti zaŋ Sintani mini benkam zaa dol' o bahi buyim maa ni. Amaa Naawuni na bi zaŋ Sintani niŋ buyim maa ni. O kul bela dunia ŋo ni m-bɔri ni o yohim o ni tooi yohim sokam, ka be gba ti bahi yoli.

Ti zuŋo wuhibu nyela din pah' anahi Anabinim' sabbu ni. Di bela Tɔra puuni litaafi sheli be ni booni *Piligu* la ni, di tuuli suurili kalinli yini mini din pah' ayi puuni. Naawuni Kundi yeliya, "*Piligu ni Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia. Dunia ŋo daa ka tayinamsi, di daa kul bela vau, ka zibisim limsi boɔ' zilinli.*" (Pil. 1:1,2)

Piligu ni, Naawuni ni daa tuui nam zuyusaa mini dunia ŋo, binsheyu daa ka dunia ŋo ni. Amaa Naawuni daa loya ni o nam ninsalinima ben ni tooi mali yiko m-mi o ka yur' o, ka deer' o noli sahakam. Ka poi ka o daa naanyi ti nam ninsala, Naawuni daa loya ni o mali dunia vielli din nye ninsal' ni yen be luy' sheli n-tɔŋdi ni yelimanli. Zuŋo ti ni nya Naawuni ni daa nam dunia ŋo, ka mal' li ti o ni daa lo ni o nam ninsal' sheb' maa shem.

Wula ka Naawuni Kundi lee yeli zaŋ chaŋ Naawuni ni daa nam dunia shem polo? Di yeliya, "*Daba ayobu ka man' yi Duuma Naawuni daa zaŋ nam zuyusaa mini dunia ŋo ni teeku ni binsheyukam zaa din be di ni.*" (Yib. 20:11) Pumpoŋo cheliya ka ti lihi Tɔra suurili din daŋ tooni puuni n-nya Naawuni ni daa nam sheli daba ayobu maa puuni.

wala ni bielim. Naawuni daa nam bindiri nyayisa balibu pam. Dina n-nye: moongu mini kodu ni kpaakpa ni watamilo ni kamantooni ni kabeegi ni karooi ni sinkaafa ni za ni sima ni binidra balibu tusa tusa shem. Ka Naawuni daa yeli ni o ni nam binsheyukam maa *“nyela din viela!”* Naawuni ni nam ka niy binsheyukam nyela din viela, ka be tibi! Ti pun nya ni bin’ yini kɔŋko m-beni ka Naawuni ku tooi niy li, dina n-nye Naawuni ku tooi niy din bie, dama **Naawuni nyela ŋun viela!**

Di pa sheli yi ni sheb’ bohira, ka Naawuni yi nyela ŋun viela, di chan wula ka din bie mini duntaabo kul pali dunia ŋo ni? Bɔ n-niy ka n tuma kpem’ bi niy din vieli yuuni ŋo? Bɔzuyu ka m bia biera? Naawuni yi nyela ŋun viela, di chan wula ka za’ biyɔ kul yiri ninsal’ sanna? Yelimanli, bohigunim’ ŋo nyela yelikpani, ka Naawuni Kundi Kasi ti ti di garigibu din tiyi nini, ka ti ni wum di yela wuhibu din kanna ni. Amaa zunɔ, cheliya ka ti zaŋ saha **biela n-tehi Naawuni ni vieli shem yela.**

Ti kul yoli wum o ni daa nam tihi dabisili din pah’ ata dali yela. Yi mi din che ka Naawuni daa nam tihi ni di wala? Naawuni daa nam li la omanman’ zuyu? O daa nam tihi din wala nyayisi ŋo ni di kula omanman’ kum? Aai! Kum na zi m-mali Naawuni ŋun nye Namda maa, ka o bi bori sheli! Ka bɔzuyu ka Naawuni daa lee nam tihi maa? Naawuni Kundi wuhi ni Naawuni nirilim zuyu ka o daa nam binsheyukam ti ninsal’ so o daa lo ni o nam dabisili din pah’ ayɔbu dali la.

Yi ban Naawuni nirilim ni nye shem bebo? Yi ni tooi lam moongu n-nya di nyayisim bee n-nyohim ti’pum n-wum di ziyɔ nyayisim, ka ku ban Naawuni nirilim ni nye shem? Yi yi lihi tia, yi ku payi ŋun nam li tin ya maa? Tihi yi di kani, bihigu naan ku mali nini! Ti naan ku mali dari din ni mali buyim duyɔ bindirigu bee dapaya din ni mali ŋariy bee dari din ni pili yili. Ti naan ku mali mahim din ni dɔni vuhi wuntan’ ni wuntan’ tulim saha bee vari din ni zaŋ li duy tii bee n-zaŋ li lee tim. Tihi yi di kani, bihigu naan to pam. Ka Naawuni ni daa nam ti sheŋa maa kul nyela bin’ viel’ sheŋa Naawuni ni nam ti ti ni ti mali suhupielli di zuyu. Naawuni bori ni ti ban o nirilim niybu yela. Di yela ka anabi Dauda daa sabi Yila litaafi ni yeli, *“Buyisim’ nya Yawe ni vieli shem.”* (Yil. 34:8) Amaa pumpɔŋɔ, di simdi ni ti tuyi ti bohumbu maa chana ka di saha na beni.

4. Dabisili din pah’ anahi dali, Naawuni daa lan yeli, *“Neesim sheŋa neemiya zuysaa sagbana ni n-woligi wuntan’ ni ka che yun, ka neesim maa wuhiri shihira ni saha ni dabisa ni Yuma.”* (Pil.1:14) Naawuni daa kul yelimi, ka **wuntan’ mini goli ni sanmarisi** dii yina be sagbana ni. Ka Naawuni daa lan yeli, ka dunia daa piligi chani gindi wuntana. Ka o daa lan yeli yaha, ka goli daa piligi chani gindi dunia. Bɔ ka Naawuni daa zaŋ nam binsheyukam din be dunia ŋo ni ŋo?

Wula ka Naawuni Kundi lee yeli? Di yeliya:

“Naawuni noli ni yetɔya ka o daa zaŋ nam dunia ŋɔ, dinzuyu Naawuni daa zaŋla ti nina ni ku tooi nya binshɛŋa n-nam ti nina ni nyari binshɛŋa ŋɔ.” (Hib. 11:3) “Piligu ni ka Naawuni ni booni so yeligu la daa be, ka yeligu maa daa bela Naawuni sani. Yeligu maa daa nyela Naawuni. Yeligu maa daa pun bela Naawuni sani Piligu ni ha. Yeligu maa kɔbili ni ka Naawuni daa nam binsheyukam, ka binsheli daa kani ka o nam li ka yeligu maa nuu ka di ni.” (Jɔn 1:1-3)

Ti pun karim ni dabisili din daŋ tooni dali Naawuni daa kul yelimi, “Neesim, neema!” Ka neesim dii neei. Dabisili din pah’ ayi dali, ka Naawuni daa yeli, “Folinga, niŋma,” ka folinga dii niŋ. Dabisili din pah’ ata dali, ka Naawuni daa lan yeli yaha, ka o ni daa yeli shem maa shiri niŋ. Dinzuyu pumpɔŋɔ, bɔ ka Naawuni daa lee zaŋ nam binsheyukam din be dunia ŋɔ ni ŋɔ? Naawuni daa bi zaŋ sheli nam binsheli pahila o yeligu! O ni daa kul niŋdi sheli nyela , o yeli, ka o ni yeli shem shiri niŋ pali. Naawuni yeligu ka o daa zaŋ nam binsheyukam. Naawuni kundi yeliya ni Naawuni daa bi zaŋla o yeligu nam binsheyukam kɔŋko, amaa Naawuni lan zaŋla o yeligu din mali yiko maa gbibi binsheyukam. Di nyela Naawuni yeligu yiko zuɣu ka gɔli mini saŋmarisi be sagbana ni luy’ shɛŋa o ni zali ba. Di nyela Naawuni noli ni yeligu zuɣu ka wuntaŋ’ puhiri dabisili kam, ka chani ti lura kaman o ni zal’ o shem. Di yi niŋ ka ti zilisi ni wuntaŋ’ sa ni puhi biɛyuni bee o sa ku puhi, ti biɛhigu yela ni niŋ tɔm pam! Naawuni Kundi yeliya **“Naawuni nyela ŋun be tibi!” “Naawuni gbib’ o daalikaulinima.”** (1 Kɔr. 1:9) Nir’ ni tooi niŋ o naani. O na zi n-yeli yeligu, ka labi nyaaŋa. O bi tayira. *“Amaa ti Duuma yeligu din’ kul ni be hal ni saha din ka bahigu!”* (1 Pit. 1:25)

5. Dabisili din pah’ anu dali, Naawuni daa namla zahim **balibu mini noonsi** balibu tusatusa shem. Naawuni Kundi yeliya,

“Ka Naawuni daa lan yeli, ‘Che ka binnema pam be kom ni, ka che ka noonsi be zuyusaa sagbana tiŋli yiyiri gindi dunia ni.’ Ka Naawuni daa lan nam binnema zaɣ’ kara niŋ teeku ni, ka nam binnema balibu kam ben be kom ni chana ni noonsi balibu kam. Ka Naawuni daa nya ba ka be viɛla. Ka o daa niŋ alibarika niŋ be ni ka yeli ba ‘Dɔɣimiya ka wɔyi n-nab’ pali teeku mini dunia, ka che ka noonsi galisi pam dunia ni.’ Ka di daa niŋ zaawuni, di nyaaŋa ka biɛyu neei; ka di niŋ dabisili din pah’ anu.” (Pil.1:20-23)

6. Zaŋ chaŋ dabisili din pah’ ayɔbu dali polo, Naawuni Kundi yeli ti ni Naawuni daa namla **biŋkɔbiri mini ninsala**. Ti dii ka saha zuŋɔ ni ti kahigi din daa niŋ ŋɔ yela wuhi. Naawuni yi sayi, wuhibu din payana puuni, ti ni ti kpaŋ timaŋa n-lihi Naawuni Kundi ni yeli shem zaŋ chaŋ Naawuni ni daa nam tuuli

ninsala shem ni daliri din che ka o daa nam' o.

Zuɗɗo ti lihila **Naawuni nirilim yɛla**. Ti pun karim Naawuni daanabi Dauda ni daa sabi yeli shem la, **“Buyisim nya Yawe ni vieli shem!”** Ti mahibi, yi na mi m-**buyisi** Naawuni nirilim nya? Ti lamdi bindira balibu kam Naawuni ni nam ti ti ka diri li, amaa ti shiri buyisiya nya ka baɗ Naawuni nirilim maa? Yi yi shiri boori ni yi buyisi Naawuni yurilim maa nya, yin wummiya ka niɗ Naawuni yeligu yɛda. Naawuni Kundi Kasi yeliya, *“Pa bindirigu koɗko zuɗu ka daadam be, amaa yetɗyili kam din yiri Naawuni no’ ni na zuɗu ka daadam be.”* (Mat. 4:4) Ti wuhibu din payana ni, ti ni nya ni ninsal’ pala ningbuɗ koɗko, amaa o nyela nɗun mali shia gba. Di simdi ni ti shihi diri Naawuni yeligu. Naawuni yeligu vieli pam ka ka kpee, amaa faashee ka ti che ka di kum mal ti. Naawuni baɗbu min’ o yeligu din kul be sahakam nɗo kum mali yi shihi kaman bindirigu kum ni mali yi puya shem la? Naawuni yeligu kum yi mali ya lala, yi ni baɗ yelimaɗli din ni tin ya suhudo’ maɗli Naawuni sani dunia nɗo ni, ka nya laara din ku bahi yoli alizanda ni! Ti mi ni dimboɗɗo nyela yelimaɗli, dama Naawuni maɗmaɗ’ lo di daalikauli, o ni yeli, *“Ninvuy’ sheb’ ben suhuri ye wuntia zuɗu mal’ alibarika, dama Naawuni ni ti ba be suhuri ni ye sheli zuɗu maa.”* (Mat. 5:6) Ami.

Ti puhiri ya yi baya ni beni shem zuɗu. Ti lan kpamdi ya jaande ni yi pahimi ti zuɗu saha sheli din kanna ni, ti ni ti yen lihi Naawuni ni daa nam tuuli ninsal’ shem, ka hal din nye yelikpani nyela o ni daa nam o daliri sheli zuɗu.

Naawuni niɗmi alibarika niɗ yi ni, ka che ka yi ku tam o ni boli ya boligu sun shel’ la yɛla:

“Buyisim nya Yawe ni vieli shem!” (Yil. 34:8)

WUHIBU 5

DALIRI DIN CHE KA NAAWUNI NAM NINSALA

PILIGU 1, 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din gari la puuni, ti daa karimla Naawuni ni daa nam zuɣusaa mini dunia ni teekunima ni binsheyukam din be di ni la Yawe ŋun nye Naawuni ŋo daa namla binsheyukam dab' ayɔbu puuni, o daa bi zaŋ binsheyu nam li, amaa o Yeligu koŋko ka o daa zaŋ nam li. Ti daa lan nya daliri din che ka Naawuni nam dunia. O daa nam li o ni daa lo nia ni o nam daadam ŋmahindi omaŋ' la. Naawuni n nam dunia. O daa nam li ni o ti o ni daa lo nia ni o nam daadam ŋmahindi omaŋ' la Naawuni nirilim zuyu ka o daa nam luy' sheli din viela ka mali alahiziba ka nye luy' sheli daadam ni yen be ni toŋsim maŋli.

Zuŋo ti mali nia ni ti zahim, zahim Naawuni Kundi, ka bɔhim Naawuni ni kul nam tuuli daadam shem yela. Naawuni soŋsim puuni ti lan bɔri ni ti baŋ daliri din che ka o nam daadam. Zaligu kundi ni Piligu litaafi puuni suurili din daŋ tooni kalinli pishinaayɔbu puuni, Naawuni Yeligu yeliya:

*Ka Yawe daa yeli, Cheliya ka ti nam ninsala ŋ-ŋmahindi ti maŋa, ka o be kaman ti ni be shem ŋo ka che ka be su zahim mini noonsi ni niyi ni dunia ŋo zaa ni binnema balibu kam ben gbamdi dunia ŋo ni fukumsi. **Naawuni daa nam ninsala ŋ-ŋmahindila omaŋa, ka o be kaman Naawuni ni be shem. O daa nam ba la doo mini paya.*** (Pil. 1:26, 27)

Ti mali yelimaŋli din zilima, ka mali dabiem ka nye din simdi ni sokam baŋ li: **Naawuni daa namla tuuli ninsal' maa ŋmahindi omaŋa!** Tshimi di yela! Naawuni daa namla ninsala ni o be kaman o ni be shem. Yelimaŋli, ninsal' n-nye binnamdi kpeeni Naawuni binnamda zaa ni. Ninsal' koŋko ka Naawuni daa nam n ŋmahindi omaŋa.

Pumpɔŋo Naawuni Kundi ni yeli, *“Naawuni daa namla ninsal' n ŋmahindi omaŋa la gbinni lee nyela bo?”* Piligu litaafi suura ayi kalinli ayopɔin yeliya, *“Ka Naawuni daa zaŋ tanŋpayu n nam ninsala, ka vuhi nyevili vuhim niŋ o nyee ni ka ninsal' leei ŋun mali nyevili.”* (Piligu 2:7) Kalinli ŋo puuni ti baŋya ni Naawuni ni daa nam tuuli ninsala binyara ayi ka o daa zaŋ nam o: ningbuŋ mini shia. Ninsal' pala binɛoŋ ŋun mali ningbuŋ koŋko. O malila ningbuŋ mini shia. Ziibuyi

zuyu ka Yawε daa nam ninsala. Lan wummiya Naawuni Kundi ni yeli shem: **N daam**; “Naawuni daa zaŋla taŋkpayu n nam ninsala.” **Nyi**; “Naawuni vuhila nyevili vuhim niŋ o nyee ni ka ninsal’ leei binεŋ (shia).”

Kundi puuni, ti bɔhimiya ni Naawuni ni daa yen nam ninsala, o daa daŋ **namla ningbuŋ**. Bɔzuyu ka Naawuni daa daŋ namla ningbuŋ? O daa daŋ namla ningbuŋ, dama ningbuŋ maa n-daa yen nye luɣ’ sheli o ni yen zaŋ ninsal’ **shia** niŋ. A mi ni a ningbuŋ nyela a yili, yili sheli din mali bahigu ka nye amanman (a shia) ni be shel’ puuni? Lala ka Naawuni Kundi wuhiri ti yera, “a mi ni a ni mali ningbuŋ sheli dunia ŋɔ maa ŋmanila tanti yili din nye amanmana ni be sheli ni.” (2 Kɔr. 5:1) Naawuni daa nam ninsal ningbuŋ tila shia ni di be di ni.

Bimɔ ka Naawuni daa lee zaŋ nam tuuli ninsal’ ningbuŋ? Naawuni Kundi yeliya ni ti Duuma daa zaŋla taŋkpayu nam li. Ti ni be zieman pali sheli ni ŋɔ ti mi ni taŋkpayu malila bε ni booni sheli la bɔchaa bini pishi laasabu. Tabibi baŋdiba yeli ti ni bini pishi ŋɔ zaa bela ninsal ningbuŋ ni. Lala zuyu ka Naawuni Daanabi Dauda daa sabi Yila litaafi puuni yeli, “O mi o ni zaŋ sheli nam ti. O teeya ni ti nyela taŋkpayu!” (Yil. 103:14) Yelimanli, taŋkpayu ka o daa zaŋ nam ningbuŋ amaa di bi wuhi ni ningbuŋ ka buchi! Ninsal ningbuŋ puuni yaya sheŋa bε ni booni sels la gari bini tusatusa shem (70 trillion) ka Naawuni zaŋ yaya ŋɔ zaa layim taba ka mali li ka di layim tumdi tuma vienyeŋga. **Ninsal ningbuŋ nyela alahiziba!** Ti ningbuna maa ni, Naawuni zaŋla zuyupuri mini suhu ni sapuyu ni puli ni sabili ni nyɔri ni kɔba ni jila ni gbaŋ ni nina ni tiba ni noli ni yaya pam din mali alahiziba niŋ. Yayili kam mila di tuma. Naawuni kɔŋko n-ni tooi nam li. Lala zuyu ka anabi Dauda daa sabi yeli, “M payir’a, dama a nam ma ka n yela mali dabiem mini alahiziba.” (Yil. 139:14)

Yelimanli, ninsal’ ningbuŋ mali alahiziba pam. Ka di lee nyela ningbuŋ maa ka Naawuni daa nam ŋmahindi oman’ maa? Aai! Di ku tooi niŋ, dama Naawuni nyela shia. Naawuni daa bi nam ninsal’ ningbuŋ ŋmahind’ omana. Ka Naawuni ni yeli, “O daa nam ninsala ŋ-ŋmahindi oman’ la” ka di gbinni lee nyela bɔ? Di gbinni nyemi ka Naawuni daa nam ninsal’ **shia** ŋmahindi omana.

Ti pun wum ni Naawuni ni daa tuui zaŋ taŋkpayu nam ninsala, o daa ka nyevili. Di daa kul nyela ningbuŋ kpini. Bɔzuyu ka Naawuni daa daŋ namla ninsal’ ningbuŋ poi, ka ti naanyi niŋ shia niŋ di ni? Bɔzuyu ka Naawuni ŋun su yiko zaa ŋɔ daa bi zaŋ so’ yini din nye asama nam ninsala kaman o ni daa nam binnamda ben kpalim la shem? Di pa sheli Naawuni daa niŋla dimbɔŋɔ ni o wuhi ti ni ninsal’ ka yiko zaŋ chaŋ nyevili polo. Ninsal’ ku tooi ti oman’ nyevili. Ninsal’ ku tooi nam binsheli din mali nyevili. Naawuni n-nye nyevili Duuma, o mi kɔŋko sani ka nir’ ni tooi nya nyevili. Nyevili bi yi ninsal’ sanna. Di nyela pini din yi Naawuni sanna! Kundi yeliya, “Ti Duuma Naawuni daa vuhi nyevili vuhim niŋ o nyee ni ka ninsal leei bin nεŋ. Ka Naawuni ni daa nam ninsal’ so maa daa piligi

biehigu. Bɔzuyu ka di daa mali nyevili? Dama Naawuni ɗun nye nyevili Duuma maa n-daa ti li shia. Naawuni daa vuhila o nyevili niɗ niɗgbuɗ kpiɗ maa ni. **Nyevili sheli din daa be Naawuni sani maa yipa bela ninsal' ni pumpɔɗɔ.** Ka dizuyu daa che ka ninsal' leei bin' neɔɗ.

Dinzuyu bimbo ka Naawuni daa lee nam ɗmahindi omaɗ maa? **Shia.** Naawuni daa namla ninsal' shia ɗmahind' omaɗa. Yi mi ni binyara sheɗa be Naawuni shia ni ka a ni tooi nya li ninsal' shia ni? Pɔi ka ti naanyi naai zuɗ wuhibu ɗɔ, ti bɔri ni ti lihila binyara diba ata bee binshɗa din veeni Naawuni ka ti ni tooi nya li Naawuni ni ka ni tooi lan nya li ninsal' ni. Ti ni tɛhiri binyɛra ata sheɗa ti mini Naawuni ni layim mali maa, ti ni tooi baɗ vienyɛlinga Naawuni Kundi ni yeli shem la, "Naawuni daa namla ninsal' ɗmahindi omaɗa." Naawuni ni daa zaɗ binyara ata sheɗa niɗ ninsal' shia ni la n-nye din dolina ɗɔ:

N-daam: Naawuni daa tila ninsal' **tɛha (shia)** ni di che ka o baɗ Naawuni.

N-yi: Naawuni daa tila ninsal' **suhu** ni di che ka o yuri Naawuni.

N-ta: Naawuni daa tila ninsal' **suhuyubu (din ni piig' o ni bɔri sheli)** ni di che ka o **sayi Naawuni noli.**

Naawuni ni kul nye ɗun su tɛha mini suhu ni suhu yubu maa, dinzuyu ka Naawuni daa zaɗ tɛha mini suhu ni suhuyubu niɗ ninsal' shia ni maa. Cheliya ka ti tɛhi dimboɗɔ gbinni ni nye shem.

(1) Tuuli, Naawuni daa tila ninsal' **tɛha** din ni che ka o baɗ Naawuni, ka ni tooi tɛhiri kaman Naawuni ni tɛhiri shem. Naawuni daa nam ninsala ka zaɗ tɛha din mali yiko pam niɗ o ni, dama Naawuni daa bɔri ni o zaɗla ninsal' mir' omaɗa. Ti yi karim anabi Ibrahimma, ɗun daa nye Naawuni daanabi la yɛla ti ni nya ka be daa booni o la Naawuni zo. Ibrahimma maɗmaɗ daa mi ka o mini Naawuni daa miri taba. Amaa pa Ibrahimma koɗko ka Naawuni daa ti soli ni o nye o zo. Ti gba ni tooi nye "**Naawuni zɔnima.**" Naawuni bɔri ni ti min' o layim be. Lala zuyu ka o daa zaɗ tɛha niɗ ninsal' shia ni din mini Naawuni tɛha ni lu n-zahim taba.

Di pa sheli ti ni tooi zaɗ bohigu kahigi din ni yeri sheli ɗɔ. **Bɔ n-lee woligi ninsal' mini biɗkoɗbigu? Tɛha.** Ninsal' tɛha min' o shia be di ko pam ka che biɗkoɗbigu dini. Bɔzuyu ka biɗkoɗbiri ku tooi baɗ ti ni niɗdi sheli redio zuyu ɗɔ? Dama be ka ti ni mali tɛh' sheli maa. M ma hibi, bɔ n-lee che ka yi wumdi ti yeligu maa? Ti mini ya ni mali tɛh' yini din nye ninsal' tɛha maa zuyu. Lala n-nyeli be daa malila ninsal' shia ni di lu n-zahim Naawuni shia.

Ti ni yeri shem ɗɔ, di bi simdi ni ti tɛhi ni ti tɛha mini Naawuni tɛha sayila taba, ka ti yem mini ti baɗsim sayisi o dini. Dinkariya! Naawuni yem nyɛla din zilim pam, ka o baɗsim nye din be katiɗa ka che ninsal' yem. Ti ni bɔri ni ti baɗ

sheli nyela: Naawuni zaŋla shia ti ninsala ni di t' o soli ka o tooi di nyayisim sheli din mali gbinni be mini Naawuni ŋun be ŋo layim be puuni. Naawuni bi bɔri ni a be kaman biŋkɔbiri ben ku tooi baŋ ŋun Naawuni. Biŋkɔbigu mali zuɣupuri, amaa o ku tooi tɛhi Naawuni yela. Biŋkɔbigu mali noli, amaa o ku tooi payi Naawuni bindir' sheli Naawuni ni tir' o dabisili kam maa zuɣu, biŋkɔbigu mali nina, amaa o ku tooi bɔhim Naawuni Kundi Kasi. Biŋkɔbigu mali tiba, amaa o ku tooi wum Naawuni Yeligu. Amaa, Naawuni ni daa nam ninsal' so ŋmahindi omaŋ' maa ŋun' ni tooi baŋ ti Duuma Naawuni. Yelimaŋli, yinim' ben wumdi zuŋɔ yetɔya ŋɔ, **yi ni tooi baŋ Naawuni!** Yi mini yi Namda maa ni tooi layim be ka di niŋ ya alahiziba, yi yi niŋ yɛda ka deei Wuntia soli din nye tiliginsim so' sheli o ni zali ŋɔ. Ti ni kahigi Naawuni soli din nye tiliginsim soli ŋɔ vienyelinga wuhibu sheŋa din dolina ŋɔ puuni, amaa di ni simdi ni ti baŋ sheli zuŋɔ nyela Naawuni zaŋ shia ti ninsala din ni sɔŋ ka ninsal' baŋ o.

(2) Naawuni ni daa nam ninsal' ŋmahindi omaŋ' la, o daa lan zaŋ binsheli dabam niŋ o shia ni. Dina n-nyɛ **suhu**. Naawuni daa zaŋla suhu ti ninsala ni di che ka ninsal' yu ŋun' Naawuni. Ti bi yerila suhu sheli din tɔr' ti ni n-che ka zim chani ŋɔ, amaa ti yerila din damdi a shia, a suhu biibu ni a teha. Ti yerila nia sheŋa din be a suhu ni. Naawuni daa zaŋla yiko ti tuuli ninsal' la ni binyara damd' o kaman di ni be shem Naawuni maŋmaŋ' sani la. Naawuni ni tooi mali yurilim ka ni tooi mali jelinsi, ka ni tooi mali suhupiɛli, suhusayingu mini nambɔzɔbo. Dinzuɣu ka Naawuni daa zaŋ suhu din ni tooi mali binshɛŋa din nye yurilim mini jelinsi niŋ ninsal' shia ni. Naawuni daa bɔri ni ninsal' yuri ŋun' Naawuni ni yuri binshɛŋa, ka je ŋun Naawuni ni je binshɛŋa. **Naawuni bɔri ni ti yur' o ni ti suhu zaa.** Lala zuɣu ka o daa nam ninsal' ŋmahindi omaŋa ka ti o suhu maa.

(3) Naawuni daa lan ti o ni daa nam ninsal' so ŋmahind' omaŋ' maa binsheli dabam yaha. O daa zaŋla suhuyurilim niŋ ninsal' shia ni. Naawuni tila ninsal' kam yiko ni o pii omaŋmaŋ' soli. Naawuni maŋmaŋ' mali yiko ni o pii o ni yen niŋ sheli bee o ni bi yen niŋ sheli. Dinzuɣu ka Naawuni daa nam ninsala ka ti o soli mini talahi tuma ni o pii binshɛŋa din nye zaɣ' kpɛma ti omaŋa. Naawuni daa naan tooi nam ninsala ka o kul tumdila ŋun' Naawuni tuma, ka ku mali soli ni o pii o suhu yubu di puuni. Amaa Naawuni chɛla ninsal' suhu yubu ti o, ka ti o talahi tuma ni o pii o ni deei Naawuni noli bee o ku deei. Naawuni daa bi bɔri ni o nam mazini. Naawuni daa bi nam ninsal' ŋmahindi wuntaŋa ŋun puhiri biɛɣkam ka ka suhu yubu di puuni ŋɔ. Wuntaŋ' kul tumdila Naawuni yubu ni nye sheli. Pa lala ka Naawuni daa nam ninsala. **Ninsal' nyela binnamdi gahindili.** Naawuni daa nam ti tila omaŋa. Naawuni daa bɔri ni ti pii ni ti ni yur' o ka jɛmd' o. Naawuni daa zaŋ talahi tuun' titali niŋ ninsal' nuu ni. Ninsal' maŋmaŋ' mali soli ni o pii ti omaŋa ni o ni dolila Naawuni bee Sintani, o ni deei

Naawuni Yeligu ka ti li jilima bee o ni lihi ziem li. Naawuni bi muyisiri so ni o niŋ o yeligu yeda. O kul ku muyisi ti ni ti yur' o ka deer' o noli. Be yi muyisi nira ni o yu sheli din lan pala yurilim yaha. Naawuni chela ti zaa ni ti pii ti ni bɔri ni ti doli so' sheli. Amaa di bahigu ni Naawuni ni kari benkam zayisi o nam maa sariya, dama Naawuni daa namla ninsal' **ti omaŋa**. Lala ka Naawuni Kundi yeli.

Ti bela dunia ŋɔ ni **Naawuni zuyu**. Ti bi bela dunia ŋɔ ni timaŋmaŋ' zuyu bee liyiri zuyu bee binsheli zuyu bee so zuyu. **Naawuni nam ti tila omaŋa, ni ti tir' o nyayisim mini jilima**. Naawuni daa nam ti ka ti ti yiko ni ti **baŋ o ka yur' o ka deer' o noli** sahakam. Yelimaŋli, **sahakam!** Naawuni ŋun be sahakam ŋɔ tila ti yino kam **shia din kul ni be sahakam**. Di nyela Naawuni yubu ni ti min' o biŋhigu nyela **din zilima ka mali alahiziba** zuŋɔ mini bieyu ni ni zieman kam ni. Daliri ŋɔ zuyu ka Naawuni daa nam ninsal' ŋmahind' omaŋ' maa.

Ti bɔri ni ti zaŋ Naawuni Kundi ni yeligu din teeri ti Naawuni ni bɔri ni ti be shem ŋɔ chebisi ya, **"Ti Duuma Naawuni nyela Duuma yino. Yum' a Duuma Naawuni ni a suhu zaa mini a shia zaa ni a yaa tariga!"** (Maak 12:29,30)

M puhiriya pam yi wumbu maa zuyu. Naawuni yiko ni ti wuhibu din payana puuni ti yen bɔhimila tuuli ninsalinim' ben nye Adam mini Awa la yela.

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka tin ya neesim ka yi baŋ zaligu din galisi ka nye o ni daa pun yeli sheli yela la gbinni mini di daanfaani ni nye sheli vienyelinga shem.

"Yum' a Duuma Naawuni ni a suhu zaa ni a shia zaa ni a yaa tariga!"
(Maak 12:30)

WUHIBU 6

ADAM MINI AWA NI SUHUPIELLI PUU

PILIGU 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O boŋri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti lan tuyila ti bohimbu din wuhiri binshɛŋa din daa niŋ piligu ni la. Ti zuŋo wuhibu ŋo puuni, ti yen zaŋla ti nini kpa **Adam mini Awa** ka bohim be dunia ŋo ni biɛhigu dabisili tuuli dali.

Ti pun karim Zaligu Litaafi puuni, *“Ni daba ayɔbu ka ti Duuma daa zaŋ nam zuyusaa mini dunia ni teeku ni binshɛyukam din be di ni.”* (Yibu 20:11) Ti daa lan wum Naawuni ni daa nam tuuli ninsal' daba ayɔbu maa dali shem. Naawuni daa namla ninsal' **ningbuŋ min' o shia**. Naawuni zaŋla taŋkpayu nam ninsal' ningbuŋ, ka naanyi zaŋ shia din bi kpira n-niŋ di ni. Naawuni daa namla ninsal' shia ŋmahindi omaŋa. Dimboŋo gbinni nyela Naawuni daa zaŋla teha din nye zaŋ' gahindili niŋ ninsal' **shia** din ni che ka ninsal' baŋ ŋun Naawuni. Naawuni daa lan zaŋ **suhu** ti ninsala, din ni che ka o yuri ŋun Naawuni. Ka Naawuni daa lan zaŋ **suhuyubu** ti ninsala din ni che ka ninsal' ni tooi pii ni o ni deei **Naawuni noli** bee o ni zaŋisi li.

Naawuni ni daa nam tuuli ninsal' maa naai, o daa lan malila tuun' shɛŋa ni o tum poŋi ka naanyi vuhi o nambu tuma maa vuhim. Tuma maa yela ka ti yen bohim zuŋo dabisili ŋo. Cheliya ka ti lan tuyi Zaligu litaafi maa puuni Piligu litaafi suura ayi. Ti yeri piligila kalinli ayi ni Naawuni kundi yeliya:

*“Tingban' ni taŋkpayu ka Naawuni daa zaŋ nam ninsala, ka vuhi nyevili vuhim niŋ o nyee ni ninsal' naanyi leei binɛɔŋ. **Ka ti Duuma Naawuni daa nam puu niŋ Iden din be wulimpuhili polo, ka zaŋ o ni nam ninsal' so maa niŋ nimaani.**”* (Piligu 2:7,8)

Naawuni Kundi wuhi ti ni Naawuni daa namla puu din tiri suhupielli n-zaŋ li ti o ni daa nam ninsal' so maa. Puu maa yuli n-daa booni **Iden** bee **Suhupielli puu**. Sheb' tehiya ni Naawuni ni daa zaŋ tuuli ninsal' niŋ pu' shel ni maa daa bela alizanda ni. Amaa Naawuni kundi wuhi ti ni di daa bela dunia ŋo ni wulimpuhili polo, luy' sheli din yuli daa booni Iden la, di pa sheli Irak tingboŋ ni be luy' sheli zuŋo ŋo. Ti Duuma Naawuni anabinim sabbula che ka ti baŋ ni tihi pu' sheli be ni booni Iden la daa nyela din be dunia ŋo, ka alizanda sheli din be zuyusaa la mi be Naawuni sani.

Naawuni Kundi yeliya kalinli sheŋa din dolina ŋɔ puuni:

*“Ka ti Duuma Naawuni daa che ka tihi balibu kam bili tingban’ ni, tihi din lihibu daa viela ka veeni bindirigu. Nyevil tia mini tia din che ka nir’ banɗi zaɣ’ sunj ni zaɣ’ biɛɣu gba daa be puu maa sunsuuni ka mɔyili kom daa zɔri yiri lɛn na n-teeni puu maa. Ka di daa woligi n-ninɗ mɔya anahi nimaani. Ka ti Duuma Naawuni daa zaŋ o ni nam ninsal’ so maa (**Adam**) nti ninɗ lɛn puu maa ni ni o tumdi tuma di ni ka yuuni li.”* (Piligu 2:9,10,15)

Dinzuyu ti nyaya ni Naawuni daa namla luy’ sheli din viela n-ti tuuli ninsal’ maa ni o beni ni tɔŋsim din nye yelimaŋli tɔŋsim. Naawuni daa zaŋ o ninɗa luy’ sheli din nyayisa, ka tihi din wandi wala din viel’ ka mali lihibu ka nyayisi simdi dibu kul pali nimaani. Suhupiɛli biɛhigu ŋɔ shee maa puuni binsheyukam daa kul vielimi zaa ka mali alahiziba. Adam yem daa nyela din tumid tuma ka o nina nyari binyara din viela, ka o tiba wumdi noonsi yil’ nyayisa tihi maa zuɣu, ka o nyee daa wumdi tipuma din nyɔm viela, ka di deei puu maa ni luyulikam zaa maa. Naawuni daa ti Adam binsheyukam din tir’ o nyayisim. Ti lan karim ni Naawuni ninvuy’ suntali puuni ka o daa zaŋ tuun’ sheli din mali nintiyibo ti Adam ni o yuuni puu maa din ni che ka o tumdi tuma ni suhupiɛlli.

Binsheli din daa yi ninɗi ka mali alahiziba pam daa nyela **Naawuni daa yi kan’la puu** maa ni na ka o mini o daa nam ninsali so ŋmahind’ omaŋa’ maa ti diri alizama. Bɔzuyu ka Naawuni daa kanna ti kaari Adam? O daa kanna ti kaari Adam, dama ti pun bɔhim ni **Naawuni daa namla ninsala ni o min’ o layim be**. Naawuni nia daa nyela o mini daadannim’ layim be ka zaŋ be suhuri mini be teha layim taba, ka diri alizama ni taba, ka mali suhupiɛlli ni taba ka ni layim be hal ni saha din ka bahigu. Yelmaŋli, Naawuni daa bɔri ni o mini ninsal’ layim be maa nyela din ni zooi, ka zilima ni alahiziba hal ni saha din ka bahigu.

Pumpɔŋɔ di simdi ni ti baŋ binsheli pahi zaŋ chaŋ Naawuni ni daa zaŋ tuuli ninsal’ la ninɗ pu’ shel’ ni la polo. Naawuni daa namla tihi ayi din yela daa kpem pam ninɗ puu maa sunsuuni. Ti’ yini yuli daa boonila nyevili tia, ka din’ la mi yuli booni din viel’ mini din biɛ’ banɗu tia. Naawuni daa zaŋla nyevili tia maa ninɗ puu maa ni ni di teeri Adam ni ŋun’ Naawuni loya ni ninsal’ deeg’ o tarili o nyevili din ka bahigu. Amaa din’ viel’ mini din’ biɛ banɗu tia la dina, o daa zaŋ li mi ninɗ puu maa sunsuuni ni o dahim ninsala. Wummiya Naawuni Kundi ni yeli shem: *“Ka ti Duuma Nawuni daa yeli ninsala, ‘Dim’ tihi din be puu ŋɔ ni wala, amaa ti’ sheli din che ka nir’ banɗi zaɣ’ sunj mini zaɣ’ biɛɣu la, miri ka a di li. Dama a yi ti di li dahin sheli, a ni kpi.”* (Piligu 2:16,17)

Bɔzuyu ka Naawuni daa zali Adam ni o miri ka o di ti’ sheli din che ka nir’ banɗi zaɣ’ sunj mini zaɣ’ biɛɣu la? Naawuni nyela biɛmlana? Aai, o pala

biemlana. Naawuni yuya puuni zay' yini nyela, "Nun tiri pini!" (Jeemsi 1:5) Naawuni daa yeli Adam, "A ni tooi di tia kam wala, gbaai yihila ti' yini." Dimbɔɔ nyela zaligu din kpema? Aai, di daa pala din kpema. Naawuni nirilim puuni ka o daa ti Adam o ni bɔri binsheli kam din ni che ka o mali suhupielli. O daa bi mɔɔ o bin' suɔ kam. Amaa Naawuni nia din viel' zaa maa puuni, o daa zaɔla zahimbu din be asama zali Adam tooni ni di che ka Adam wuhi ni o ni mali yurilim sheli zaɔ chaɔ Naawuni sani sayiya ni o doli Naawuni zaligu kaman ti Duuma Naawuni ni yeli shem o Kundi ni, "Nir' yi yurima, o ni doli n yeligu. Nir' yi bi yuri ma, o ku doli n yeligu." (Jɔn 14:23,24) Naawuni daa bɔri ni o zahim Adam yurilim min' o zɛyimtali ni nye shem n-nya o suhu ni be binsheli ni. Lala zuɔu ka o zaɔ zaligu din be asama ti o maa. Naawuni daa bi namla ninsal' nɔn nye ninsal' maɔini. Naawuni daa namla ninsala nɔn mali teha mini suhu ni suhuyubu din ni che ka o tooi pii ni o ni yuri Naawuni ka dol' o zaligu.

Naawuni daa lee yeli Adam ni o yi di ti' sheli din dibu chihiri maa, bɔ n-lee yen niɔ o? Cheliya ka ti karim Naawuni Kundi ni yeli shem. Naawuni daa yeliya, "Miri ka a di ti' sheli din che ka nir' baɔdi zaɔ' suɔ mini zaɔ' bieɔu la, dama a yi ti di li dahin sheli, **a shiri ni kpi.**" Dinzuɔu Naawuni daa yelila Adam ni o zaligu zaɔisibu nyela din tahiri kum na. Naawuni daa yur' o ni nam ninsal' so maa, dinzuɔu ka o daa zaɔ yetɔɔ' sheɔa din ka chirɔɔ sayis' o yeli; Adam, a yi ti zaɔisi n yeligu deebu, a ni kpi, dama n zaligu din be kasi yeliya "Ninvuɔ' so nɔn tum alahichi nɔna n-yen kpi." (Ezekiel 18:20).

Di pa sheli so ni bɔhi, **Bɔ n-lee nye alahichi?** Naawuni Kundi yeliya, "Alahichi nyela zaligu zaɔisibu." (1 Jɔn 3:4) "Galagala tumba zaa nyela alahichi." (1 Jɔn 5:17) "Nunkam mi di ni simdi ni o tum zaɔ' suɔ sheli ka bi tum li, tum alahichi." (Jeemsi 4:17) "Alahichi nyela nir' doli omanman' suhuyubu soli." (Aizaia 53:6) Binsheyukam din bi sayili Naawuni ni bɔri shem nyela alahichi. **Bimɔ n-lee yen niɔ ninvuɔ' so nɔn tum alahichi Naawuni sani?** Naawuni yeligu yeliya, "Nunkam tum alahichi simdi ni o kpi." (Ezekiel 18:20) Kundi luɔ' sheli polo di lan yeli, "Alahichi tumbu yɔri nyela kum." (Rom. 6:23). **Bɔ n-lee nye kum?** Sheb' tehiya ni kpibu nyela a che bishigu ka binsheyukam naai, ka a bi lan mi sheli yaha. Amaa ti yi du n-tam anabinim' sabbu zuɔu ti ni nya ni pa lala n-nye kum. Naawuni Kundi Kasi puuni luɔ' sheli di ni sabi Hiburuli ni yeli ni kum nyela woligibu. Kum nyela ningbuɔ mini nyevili tab' woligibu.

Naawuni ni daa yeli Adam, "A yi di ti sheli din che ka niri baɔdi zaɔ' suɔ mini zaɔ' bieɔu la dahin sheli, a shiri ni kpi la." O ni daa yel' o shem maa m-bɔɔɔ: "Adam, a yi ti di n ni yel' a ni a miri ka a di shel' la dahin sheli a ni kpi la, di gbinni nyela, a ni woligi ka che ma." A yi zaɔisi n zaligu m min' a ku lan tooi layim be. N nyela nɔn be kasi ka ku tooi deei alahichi bee n-deei ben zaɔisi n soli. Lusifa mini o malaikanim la ni daa tum alahichi la, n daa kari ba la n sani,

ka a gba yi tum alahichi, n ni kar' a. Ka dimpahi nyela a yi di ti' sheli din dibu chihiri maa, **a ningbuṅ** ni piligi kurigibu, ka din ti yen dolina nyela di yen kpimi, dina n-nye **a shia** ni yi ka che a ningbuṅ. Pa di zaa mi n-yen bala. A yi zaṅisi n zaligu, pa a ningbuṅ koṅko n-yen kpi, amaa a ni ti be luṅ' sheli n ni daa nam zali Sintani min' o malaikanim' la. Nimaani, a ni ti woligi ka che ma hal ni saha din ka bahigu!"

Dinzuyu ti nyaya ka **alahichi tahirila woligibu buta din nye mbusim na. Tuuli**, a shia ni **woligi ka che Naawuni dunia ṅo ni**. Dina n-nye a mini Naawuni ṅun nye Kasilan' ṅo ku lan tooi layim be alahichi din be a suhu ni maa zuṅu. Dinpahi **ayi**, a shia ni **woligi ka che a ningbuṅ** a kum dali. Di gbinni nyela a ningbuṅ ni kpi, ka a shia chaṅ Naawuni sani ka o ti kari li sariya. Dimpahi **ata**, a **shia min' a ningbuṅ ni woligi ka che Naawuni** n-chaṅ ti be buyim teeku ni hal ni saha din ka bahigu.

Ti yi du n-tam Naawuni yeligu yiko zuṅu, bo n-lee nye kum? Di jia ṅmaabu nyela, **kum nyela a woligi ka che Naawuni ṅun su nyevili ṅo**. Alahichi nyela din woligiri ninsala ka cheri Naawuni ṅun nye yelimaṅli nyevili koḅilinini ṅo. Naawuni nyela ṅun be kasi ka o mini alahichi ku tooi layim be. Shia din tum alahichi ṅmanila ti' wulli ka be ṅmaai bahi. Ti' wulli yi bi lan tuyi tia, bo n-lee yen niṅ li? Be yi ṅmaai wulli di ni lan neei? Aai, di kpirimi. Di vari dii bi kuuri yim, amaa di piligirmi kpira. Lala n-nye li, a yi na bi deei alahichi chempaṅ so' sheli Naawuni ni zali ṅo, a ni tehi ni a mali nyevili, amaa anabinim' litaafinim' yeliya ni Naawuni sani a nyela *"ṅun kpi a biriginsim min' a daalahichi ni."* (Efes. 2:1) **"A tuumbieri maa wolig' a ka che a Naawuni. A daalahichi maa limsila o ninni ka che a."** (Aizaia 59:2) *"A ṅmanila wul' sheli be ni wooi bahi ka di kuui, lala wula maa be zaṅdi li mi niṅ buyim ni ka buyim di li."* (Jon 15:6)

Wulli yi bi lan tuyi tia di ku tooi wali wala. Lala n-nye alahichilana Naawuni sani. O ku tooi niṅ sheli din ni tiyi Naawuni nini, dama o mini Naawuni, ṅun nye "Ti' Maṅli" k' o lan **nye nyevili koḅilinini maa bi lan be**. Alahichinim' ben ni kul boṅri sheli nyela Naawuni wuntizobosariya karibo. Amaa Anabinim' sabbu puuni Naawuni wuhi ti ti ni yen be shem ka nye wuntizoriba o sani, ka baṅ ni o kpihim ti daalahichi. Dimboṅo yela ka ti yen tehi wuhibu sheṅa din kanna ṅo puuni.

Poi ka ti yiyisi, ti boṅri ni ti karimila binsheṅa ti ni nya ka din nye din yen teeri ti suurili ṅo ni. Kundi yeli ti Naawuni ni daa nam **tuuli pay' la** shem. Wummiya:

"Ka ti Duuma Naawuni daa yeli, "Di bi simdi ni doo be o ko, n ni nam soṅda ṅun simd' o ti o. Dinzuyu ka ti Duuma Naawuni daa che ka gom gbaai doo maa pam, o ni daa gbihiri saha sheli maa ka o daa yih' o sapiri' koḅ' yini ka daai nimaani nimdi ṅari; ka zaṅ o ni daa yihi sapir' koḅ' sheli maa nam paya n-zaṅ o ti doo maa." Di saha ka doo maa daa yeli, "Mmanṅaṅ' koḅili mini mmanṅaṅ ningbuṅ m-boṅo. O yuli m-booni

paya dama doo ningbuɲ ni ka o yina.” “Dinzuyu ka doo ŋmaligir’ o ba mini o ma sani n-zaɲd’ oman’ tabind’ o paya ka be niriba ayi maa be kaman ninvuy’ yino la. Doo maa min’ o paya maa daa bela be zayim, amaa ka di bi mali ba vi.” (Pil. 2:18,21-25)

Dimboɲɔ puuni, ti banɲa ni Naawuni n-daa zali payikpuɲibo (amiliya lɔbu). Naawuni daa namla do’ yino mini pay’ yino din ni che ka be yuri taba, ka zaɲ be bieɲigu ti taba, ka be mini be malibu ti mali suhupielli ka nye ben tiri Naawuni jilima. Naawuni ŋun daa yuri Adam, ka boɲi ni Adam mali suhupielli manɲi zaa maa daa ti o la pini din ka ŋmali. Dina n-nye o **paya!** Naawuni daa boɲi ni Adam zaɲ oman’ tabili o paya, ka tir’ o o suhu ni boɲi binsheɲa ka yur’ o kaman o ni yur’ oman’ shem. Hal binsheɲi din kpem pam nyela Naawuni daa boɲi ni doo maa mini pay’ maa malila suhupelli o mini ba bieɲigu din zilim’ puuni din ni che ka be baɲ o, ka yur’ o ka deer’ o noli sahakam.

Ka Naawuni daa naai o nambu tuma maa. Naawuni Kundi yeliya:

*“Ka Naawuni daa nya o ni nam binsheyukam maa zaa ka di viel’ pam. Ka di daa niɲ zaawuni, di nyaanɲa ka bieɲu daa neei, ka di niɲ dabisili din pahi ayɔbu. Lala ka Naawuni daa nam zuɲusaa mini dunia ŋɔ ni di binsheyu kam zaa naai. Zaɲ chaɲ dabisili din pahir’ ayopɔin dali daa ti yen paai, ka Naawuni pun naai o ni daa nam binsheyukam zaa maa tuma, ka **vuhi o ni daa tum tuun’ sheɲa maa zaa vuhim daba ayopɔin maa dali.** Ka Naawuni daa niɲ alibarika niɲ dabisili din pahir’ ayopɔin maa ni, ka zaɲ li leei dabisili din be kasi, dama dindali maa ka Naawuni daa vuh’ o ni daa tum shelikam zaa binsheyukam nambu ni maa jelinsi. Naawuni ni daa nam zuɲusaa mini dunia ŋɔ binsheyukam zaa shem m-bala.” (Pil. 1:31-2:3)*

Bozuyu ka Naawuni daa vuhi daba ayopɔin dali maa? Di daa wum’ o mi bee? Aai, di bi wumdi Naawuni! Kundi yeliya ni Naawuni daa vuhiya, dama “**o daa naala tuma maa!**” Binsheyukam daa kul **vielimi** zaa. Dinzuyu ka Naawuni daa vuhi o tuma jelinsi dabisili din pahir’ ayopɔin dali maa. Lala zuɲu lan che ka dabisa ayopɔin be bakoi puuni maa.

Ti mahibi, ti puhiriya pam yi wumbu maa zuɲu. Naawuni yiko ni, ti yi ti lan labina, ti yen bohimla alahichi ni kpe dunia ni shem yela....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni yi ni zaɲ o yeligu niɲ yi suhu ni n-tehiri di yela ŋɔ zuɲu.

“Alahichi tumbu yɔri nyela kum, amaa Naawuni pini nyela nyevili din ka bahigu!” (Rom. 6:23)

WUHIBU 7

ALAHICHI NI KPE DUNIA NI SHEM

PILIGU 3

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Bɔhimbu buyi din gari ŋo puuni, ti daa bɔhimla Naawuni ni daa nam tuuli niriba la shem. Naawuni Kundi yeliya: *"Naawuni daa namla ninsal' ŋmahindi omana. Ŋun Naawuni manman' ŋmahinli ka o daa zaŋ nam o. O daa nam ba la doo mini paya."* (Pil. 1:27). Naawuni daa zaŋla shia niŋ doo maa mini pay' maa ni din ni soŋ ba ka be baŋ ŋun' Naawuni ka lan zaŋ suhu ti ba din ni soŋ ba ka be yuri ŋun' Naawuni. Naawuni, o daa lan zaŋ be suhuyubu ti ba, din ni che ka be mali soli din ni deei Naawuni noli bee din ni zaŋisi o noli. Ti daa lan nya ni Naawuni daa zaŋla ninsala niŋ suhupielli pu' sheli o ni daa mali zali dunia ŋo ni luŋsheli din yuli daa booni Iden la. Naawuni daa ti tuuli doo maa, ŋuna n-daa nye **Adam** mini tuuli pay' maa, ŋuna n-daa nye **Awa** be ni bɔri binsheŋukam din ni che ka be be ni suhudoo ni tɔŋsim manli. Naawuni daa bɔri ni ninsalinim' baŋ o, ka yur' o, ka jemd' o sahakam.

Dinzuyu ti nyaya ni Naawuni nia din viel' zaa la gbibbu puuni ka o daa zaŋ zahimbu din be asama buyisi o ni daa nam ninsal' so maa. Naawuni daa zaŋla ti' sheli din che ka nir' baŋdi zaŋ' suŋ mini zaŋ' bieŋu n-zali puu maa sunsuuni, di nyaŋa ka o daa zali ninsal' maa zaligu n-yli, *"A mali soli ni a di tia dinkam be puu ŋo ni, amaa ti' sheli din che ka nir' baŋdi zaŋ' suŋ mini zaŋ' bieŋu la, miri ka a di li, dama a yi ti di li dahin sheli, a ni kpi."* (Pil. 2:16,17).

Bɔzuyu ka Naawuni daa zaŋ zahimbu ŋo buyisi Adam? Naawuni daa bɔri ni o wuhi Adam suhu biehigu ni nye shem. Naawuni daa bi zahimila Adam ni di che ka o tum alahichi, amaa ni di che ka o niŋ alibarika niŋ Adama ni, ka kpaŋs' o. Naawuni ni daa nam ninsal' so maa daa ka taali, ka alahichi daa ka o ni, amaa di daa bi wuhi ni o mali yurilim manli bee o biehigu nyela din zooi venyelinga. Naawuni daa zahimila Adam ni o buyis' o yurilim ni nye shem. Adam yi daa nyaŋ zahimbu maa ka deei Naawuni o suhu daa naan wuhi ni o yuri Naawuni o suhu ni. Ka dimpahi nyela Adam yi daa nyaŋ zahimbu maa ka bi tum alahichi, zahimbu maa daa naan kpaŋs' o, dama Naawuni kundi yeliya, *"Suyilo dibu*

wahala saha n-tahiri bierisuntal' na." (Rom. 5:4)

Dinzuyu, zunjo ti kpela Piligu litaafi maa suura ata ni. Suurili njo n-nye din wuhiri ti **alahichi ni kpe dunia** ni shem. Ti yi mi suurili njo ni wuhiri shem, dindina ti mi din che ka ninsal' suhu bi be tibi ka zay' bieyu be di ni, ka lan mi din che ka wahala mini bierim pali dunia njo ni.

Ti pun nya ni piligu ni Adam mini Awa daa bela suhupielli puu ni luysheli be nini ni daa tiyi binsheyukam zaa, ka mali binsheyukam din tiri ba suhupielli. Din' daa viel' gari binsheyukam zaa daa nyela ti Duuma Naawuni daa yi kaarila puu maa dabisili kam zaawuni mahili saha din ni che ka o mini Adam ni Awa tooi diri alizama. Naawuni daa kaari ba, dama o daa bori ni o mini ba biebigu maa nyela din viela ka mali gbinni.

Amaa Naawuni Kundi yeli ti ni so gba daa be puu maa ni. Yi mi njo daa bala? Di daa nyela Sintani njo nye Naawuni dima ka lan nye ninvuy' yohinda. Naawuni ni daa zali Adam zaligu ni o miri ka o di ti' sheli din che ka nir' bandi zay' sunj mini zay' bieyu la saha sheli, Sintani daa wumdimi. O mi daa pala njo yuuni ka wumdi kongo, amaa o daa lbrila nia ni o sayim Naawuni ni daa tum tuun' sunj sheli maa. Sintani daa lo nia ni o yohim Naawuni ni nam ninsal' so maa din ni che ka o zayisi Naawuni noli; ka tum alahichi n-woligi ka che Naawuni ka kpi! Naawuni njo' daa pun mi Sintani ni lo nia ni o niq shelikam zaa, amaa Adam mini Awa ben' daa bi mi sheli.

Dahin sheli ka Adam mini Awa daa ti zie m-miri ti' sheli din dibu chihiri maa, ka Sintani ti kana kaman wahu la nti piligi toyisiri ba yetoya. Naawuni Kundi ni yeli shem m-boro: *"Wahu daa nyela yembimbierilana n-gari ti Duuma Naawuni ni daa nam moyuni binjob' sheb' zaa. Ka o daa yeli pay' maa, 'Naawuni yeliya ni yi miri ka yi di puu njo ni ti' sheli wala'?"* (Pil. 3:1)

Cheliya ka ti zani kpe biela. Bzuyu ka Sintani daa kana kaman wahu maa? Naawuni kundi ti ti di garigibu, di ni yeli, *"Wahu daa nyela yembimbierilana n-gari ti Duuma Naawuni ni daa nam moyu ni binjob' sheb' zaa."* Sintani nyela yohinda, dinzuyu ka o daa kana kaman ninvuy' so njo mali yem pam maa. Sintani daa bi leei binjob' zie' titali so be ni booni diragon la n-ka Adam mini Awa sanna nti yeli ba, *"Adam mini Awa, maliya suhudoo, Mani n-nye Sintani njo nye Naawuni dim' la. N kamina zunjo ni n ti yohim ya ka yi nmaligi ka che Naawuni njo nye nyevili Duuma njo, din ni che ka yi kpi zaa!"* Sintani daa bi niq lala! Ka wula ka o daa lee kana be sani? O daa kana be sani kaman binjob' so njo viela ka mali yem la. O daa piila wahu ni o toyisi ti ba, dama di saha maa alahichi ni daa na bi kpe dunia ni la, wahu n-daa nye yembimbierilana n-gari binjobiri zaa.

Lala n-na kul nye Sintani. O mali yembimbieri pam. O kul zandila o ni bori ni ti niq sheli tiri ti kaman di nyela din viela. Naawuni Kundi yeliya, *"Dama Sintani*

gba lebigir' omanja m-be kaman neesim malaika n-nye o la." (2 Kor. 11:14) Din dolina nyela Naawuni sayisiri ti o Yeligu puuni n-yeli, *"Miriya anab' zirinim' ben kana yi sanna m-be kaman pieri n-nye ba, amaa ka lee nye kunduna be suhuri ni la."* (Mat. 7:15) **Sintani nyela n̄un yohinda.** Lala zuyu ka o daa ka Adam mini Awa sanna kaman wahu n̄un mali yem la. Lala zuyu n-daa lan che ka o b̄ori ni o t̄oyisila Awa yet̄oɣa ka pa ni Adam maa, dama o daa mali tahima ni Awa yohimbu ni be asama n-gari Adam yohimbu. Sintani daa lan mi ni Naawuni daa pun zalila Adam zaligu zaŋ chaŋ tia maa polo p̄oi, ka ti naanyi nam Awa. Amaa Awa gba daa mi Naawuni zaligu maa yela. Sintani daa nyela n̄un mali yem pam ka mi o ni b̄ori ni o di nasara sheli. Sintani daa t̄ehiya ni o yi ni tooi nyan̄ pay' maa ka o di ti' sheli din che ka nir' ban̄di zaɣ' sun̄ mini zaɣ' bieɣu maa, di pa sheli Adam ni dol' o n-gba zaɣisi Naawuni noli.

Lala ka Naawuni Kundi yeli; *"Ka wahu daa b̄ohi pay' maa, "Naawuni yeliya ni yi miri ka yi di puu n̄o ni ti' sheli wala?"* (Pil. 3:1) Yi wum Sintani ni daa yeli Awa shem? O daa yelimi, *Naawuni shiri yeliya ni yi miri ka yi di puu n̄o ni ti' sheli wala?"* Yi nya Sintani ni daa b̄ori ni o niŋ sheli? O daa b̄ori ni o zaŋla biehiŋ niŋ Awa suhu ni zaŋ chaŋ Naawuni Yeligu din ka biehimbu maa polo. Lala zuyu ka Sintani daa yeli, *"Naawuni daa yeliya?" "Naawuni daa shiri yeliya?"* Sintani na kul dolila soli maa. O na kul tuhirila Yeligu din nye Yeliman̄li maa, dama o mi ni Naawuni Yeligu nyela din mali yiko din ni chih' o kpara, ka che ka niriba ku niŋ o yeda. Sintani mi ni yeliman̄li nyela din kariti ziri kaman neesim ni kariti zibisim shem la.

Pumpoŋo cheliya ka ti wum alizam' sheli din daa bahindi nyaan̄a Awa mini Sintani sunsuuni. Naawuni Kundi yeliya:

Ka pay' maa daa yeli wahu maa, "Ti ni tooi di ti' sheŋa din be puu n̄o ni wala, amaa Naawuni yeli ti, 'Miriya ka yi di ti' sheli din be puu n̄o sunsuuni n̄o wala bee n-shihi li gba, yi yi niŋ lala yi ni kpi." Amaa ka wahu maa yeli pay' maa, "Yi ku kpi. Dama Naawuni mi ni yi yi di li, yi nini ni neei, ka yi be kaman n̄un' Naawuni, ka mi zaɣ' sun̄ ni zaɣ' bieɣu." (Pil. 3:2-5)

Dimboŋo mali alahiziba! Naawuni daa yeliya ni be yi di ti' sheli din dibu chihiri maa bo n-lee yen niŋ ba? O daa yeliya, *"Yi ni kpi."* Ka wula ka Sintani daa lee yeli? O daa yeliya, *"Yi ku kpi."* Sintani ni daa zaŋ biehiŋ niŋ Naawuni Yeligu maa ni maa, o daa bi zani nimaani, amaa o daa yimi zani n-chihi li. Yi lee t̄ehi wula zaŋ chaŋ dimboŋo polo? N̄uni n-daa lee yeri yeliman̄li, Naawuni bee Sintani? Naawuni Kundi Kasi yeliya ni Naawuni nyela Yeliman̄lilana ka ku n̄ma ziri. Sintani n̄una o bi gbibi yeliman̄li, *"Dama yeliman̄li ka o ni. O yi ti n̄ma ziri, o ya yeligu ka o yeli, dama o nyela zirilana ka lan nye ziri ba."* (Jon 8:44)

Amaa di simdi ni ti banj ni Sintani pala **zirilan'** kɔŋko. O lan nyela **yehinda**. O nyela yembimbierilana. O zaŋ binsheli din pa yelimaŋli n-gabi din nye yelimaŋli ni. Ti ni tooi nya li Sintani ni yeli Awa mini Adam, *"Yi yi di tia maa yi nini ni neei, ka yi be kaman Naawuni la."* Ziri n-daa bala, dama ŋun tum alahich bi be kaman Naawuni, amaa o ni bemi kaman Sintani. Amaa Sintani ni daa yeli, *"Yi ni banj zaɣ' suŋ mini zaɣ' biɛɣu la,"* yelimaŋli ka o daa yeli maa, dama Adam mini Awa daalahichi tumbu maa nyaŋa be daa banj zaɣ' biɛɣu ni nye sheli. Amaa Sintani daa bi yeli ba banbu ni yen zi tom sheli na ti kpehi be biehiɣu ni. Naawuni daa yeliya, *"Yi yi di tia maa wala, yi shiri ni kpi!"* Amaa Sintani daa yeliya, *"Yi yi di tia maa yi ku kpi!"* Sintani nyela zirilana. Lala zuɣu ka Naawuni daa yeli, *"Yi ni kpi!"* Ka Sintani daa chihi li, ka yeli, *"Yi ku kpi!"*

Pumpɔŋɔ saha yi pa kana ni Adam mini Awa **pii be ni bɔri sheli Naawuni Yeligu mini Sintani yeligu sunsuuni**. Be ni daa yen pii sheli daa nyela: Be ni niŋ Naawuni yetɔya yeda bee be ni niŋla Sintani yetɔya yeda? Be ni deela yelimaŋli bee ziri? Be yen dolila neesim Duuma bee be yen dolila zibisim Duuma?

Cheliya ka ti karim chaŋ tooni n-nya be ni yen pii sheli. Naawuni Kundi yeliya, *"Pay' maa ni daa nya ka tia maa wala lihibu mali kɔre, ka viɛl' ni dibu ka lan nye ti' sheli din ni tiri banjim maa, ka o pɔhigi li di, ka daa zaŋ sheli ti ti o yidana ka o gba di."* (Pil. 3:6)

Alahiziba! Naawuni daa namla ninsala ŋ-ŋmahind' omaŋa din ni che ka ninsal' banj o, ka yur' o ka deer' o noli sahakam. Amaa bɔ ka ninsal' daa lee niŋ? O daa yuri Naawuni ka di sayi ni o doli Naawuni zaligu? Aai! **O daa zaɣisiya ni o ku pii Naawuni ŋun nye yurilim ŋɔ, ka lee piila Sintani ŋun nye Naawuni dima ka lan nye ninsal' dim' la!**

Bɔ suhugarigu dabisili n-daa lee bala! Adam mini Awa ben daa nye ti yaannim' maa daa lebigila be nyaŋa biri ti Duuma Naawuni ka di o ni daa yeliba ni be di di ti' sheli wala la. Dagbɔn kpamba yeliya *"alɔbo bi diri ninvuyu yino ko, amaa di nyela din diri sokam!"* Lala n-nye li, Naawuni Yeligu yeliya, *"Ninvuyu yino daalahichi zuɣu n-daa che ka alahichi kpe dunia ŋɔ ni, ka alahichi maa tahi kum na. Dina n-che ka kum paari sokam, dama sokam zaa tum alahichi."* (Rom. 5:12) Ti yi bɔr' li bee ti yi je li, di soli ni nye shem m-bala!

Dagbamba yeri ni *"kpaŋ bi yiɣiri ka o bia chani tiŋa."* M min' ya ni sokam zaa di la Adam fali, be doɣila ti zaa alahichinima ka di simdi ni ti kpi, dama ti yila Adam zuliya ni na. Tuuli ninsal' ŋun daa zaɣisi Naawuni zaligu dolibu la daa nyela ti yaba, ti ŋman' o. Ŋuni n-lee be ti ni ka ni tooi yeli ni ti na zi n-zaɣisi Naawuni zaligu. Ti ni ninvuy' yino gba ku tooi yeli. Dinzuɣu ya polo ka ti lee di biehiɣu sheli din nye Naawuni zaligu zaɣisibu ŋɔ fali? Adam sani. Di ŋmanila dɔr' biɛɣu din loora. **Alahichi sheli din daa be Adam ni maa nyela din yeligi paai ti zaa**. Yelimaŋli, *"alɔbo bi diri ninvuyu yino ko, amaa di nyela din diri sokam."*

Amaa ti na bi yihi tahima, dama Naawuni Yeligu yeliya, *“Dinzuyu ninvuy’ yino alahichi tumbu zuyu yi che ka Naawuni nya sokam taali, lala ni che ka ninvuy’ yino wuntia tuma zuyu gba ni che ka sokam yi taali ni ka nya nyevili.”* (Rom. 5:18) Ti ku tooi lihi li zuṅṅ, amaa wuhibu sheṅa din dolina ti ni b̄him tiliginsim wuntia so’ sheli Naawuni ni zali ni di che ka alahichinim’ lab’ o sanna.

Ti mahibi, yi zuṅṅ *Wuntia Soli* b̄himbu maa tariga m-bala. Dahin sheli ti mali nia ni ti lan tuyi ti suurili kpeeni ṅṅ n-nya binsheli din daa niṅ Adam mini Awa ni daa birigi wuntia soli zuyu ka doli so’ sheli din pa wuntia soli maa nyaṅṅa....Naawuni niṅmi alibarika niṅ yi ni saha sheli yi ni t̄hiri yelimanṅli din kul ni z̄iṅya sahakam ṅṅ yela ṅṅ:

“Ninvuy’ yino alahichi zuyu n-daa che ka alahichi kpe dunia ṅṅ ni ka alahichi maa tahi kum na. Dina n-che ka kum paari sokam, dama sokam zaa tum alahichi.” (Rom. 5:12)

WUHIBU 8

ADAM ALAHICHI NI TAHI SHĒL' NA

PILIGU 3

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti ni daa vihiri zaligu Kundi la, ti bɔhimiya ni ti Duuma Naawuni namla tuuli ninsalinim' la ŋmahind' omaŋa. Ti daa lan bɔhim Naawuni ni daa nam ba daliri sheli zuyu. Naawuni daa bɔri ni be yur' o ni be teha zaa mini be suhu zaa ni be yaa zaa, ka di zuyu che ka be nya suhupielli din ka ŋmali, ka be min' o be o baŋsim maa ni sahakam.

Dinzuyu ti nya Naawuni ni daa zaŋ zahimbu din be asama buyisi Adam ni o nya o yurilim zaŋ chaŋ ŋun' Naawuni sani sayiya ni o dol' o zaligu. Poi ka Naawuni daa ti naanyi nam tuuli pay' maa, Naawuni daa pun zalila Adam: *"A mali soli ni a di tia dinkam be puu ŋo ni, amaa ti' sheli din che ka nir' baŋdi zaŋ' suŋ mini zaŋ' biɛyu la, miri ka a di li, dama a yi ti di li dahin sheli, a ni kpi."* (Pil. 2:16,17) Lala ka Naawuni daa zahim Adam, ka sayis' o yeli ni noli zaŋisibu tibidarigibo nyela kum min' o sani woligibu. Naawuni daa yuri Adam ka bɔri ni o min' o layim be ni suhupielli sahakam. Amaa ti bɔhimbu din daa bahindi nyaaŋa la puuni, ti daa karimiya ni **Adam mini Awa** daa wum Sintani yeligu ka **zaŋisi Naawuni noli**, ka di Naawuni ni daa yeli ba ni be di di ti' sheli wala la.

Zuŋo ti lan bɔri ni ti tuy'i la ti bɔhimbu maa Zaligu Kundi puuni litaafi sheli be ni booni Piligu litaafi la suura ata n-nya **Awa mini Adam ni daa tum alahichi maa nyaaŋa, bɔ n-daa lee niŋ**. Kalinli din pahi ayopɔin puuni Kundi maa yeliya, *"Di nyaaŋa ka be niriba ayi maa zaa nini daa neei, ka be daa baŋ ni be bela be zaŋim. Dinzuyu ka be bo fiigi tia vari n-she n-zaŋ pɔbi bemaŋa."* (Piligu 3:7)

Adam mini Awa ni daa zaŋisi Naawuni noli nyaaŋa, tuun' dini ka be daa lee daŋ tum? **Be daa bɔrimi ni be soyi be vi mini be taali maa!** Ti pun bɔhim ni Adam mini Awa ni daa na bi di ti' sheli din che ka nir' baŋdi zaŋ' suŋ mini zaŋ' biɛyu la, *"be daa bela be zaŋim ka vi bi mali ba."* (Pil. 2:25) Amaa pumpɔŋo be teha zaŋ chaŋ be ningbuna polo daa tayimi. Pumpɔŋo be nya be taali, ka vi mali ba ŋun be Kasi ka nye ŋun kari ba sariya tooni. Dinzuyu be ni daa bɔri ni be soyi be vi maa, be daa shela fiigi tia vari n-zaŋ pɔbi bemaŋa. Amaa vari zaŋ pɔbi be ningbuna maa daa bi tooi niŋ sheli zaŋ chaŋ taali sheli din be be suhuri ni maa nyahibu polo.

Din paya, Naawuni Kundi yeliya, *"Ka doo maa mini o pay' maa daa wum ti*

Duuma Naawuni damli saha sheli o ni daa be puu maa ni chana zaawuni mahili saha, ka be daa soyi tihii maa ni ni ti Duuma Naawuni di nya ba." (Pil. 3:8) Adam mini Awa ni daa tum alahichi maa nyaana, kɔŋkoba dini ka be daa lan nya? Be daa na bi zayisi Naawuni noli, Naawuni daa yi kana puu maa ni ni o ti tɔyisi ba yetɔya, di niŋdi ba la nyayisim. Amaa pumpɔŋɔ be ni daa wum ka o kanna, dabiem mini vi daa gbahi ba ka be nii schira, ka be daa bɔri ni be soyi tihii maa ni ka Naawuni ku nya ba. Bɔzuyu ka dabiem daa gbaai Adam ka o soyira? Di bi to ni ti ban li. So yi zur' o kpee puu ni, o yi ti wum puu maa lan' kukoli, wula ka o yen niŋ? O ni bɔri ni o soyi. Lala n-daa nye li. Adam ŋun daa kpuyi Naawuni ni daa yeli ni sheli kpuyibu chihiri maa daa bɔri ni o soyi. Adam daa mi vienyeliŋa ni o tum Naawuni taali.

Di daa simdi ni dabiem mali Adam o ni daa zayisi Naawuni zaligu maa nyaana? Di daa simdi ni dabiem mal' o zaa! Bɔzuyu? Dama Naawuni daa pun kahigi yel' o, *"A yi ti di ti' sheli din che ka nir' banɗi zaɣ' suŋ mini zaɣ' bieɣu la, a shiri ni kpi."* Naawuni daa shiri zaŋ o yeligu maa tum tuma? Adam daa naan shiri kpi? Wula ka yi lee tɛhi? **Naawuni daa naan shiri darigi o daa nam ninvuɣ' sheb' maa tibili?** Dagbamba yeliya ni nir' bi zaŋdi bɔhigu garigiri bɔhigu sheli, amaa ti ni tooi zaŋ bɔhigu sheli garigi bɔhigu ŋɔ vienyeliŋa. **Bɔ ka ti Duuma daa lee niŋ Lusifa, ŋun nye Sintani ŋɔ, o ni daa zayisi ni Naawuni di lan su o la nyaana?** Naawuni daa yeliya ni Sintani mini malaika sheb' ben tum alahichi maa ka taali ka che ba? Aai, o daa bi yeli ni be ka taali ka che ba! Naawuni daa kari ba la o biɛhigu shee din nye Kasi la ni bahi. Ka di pa lala kɔŋko, o daa lan namla buyim din bi kpira n-zaŋ ba niŋ di ni. Adam daa bemi kaman Sintani la, o daa zayisiya ni Naawuni di lan su o. Naawuni daa naan tooi yeli, "Di pala yel' titali!" ka che ka Adam chaŋ ka bi kar' o sariya? Dinkariya! **Naawuni nyela Kasi, ka di simdi ni o kari alahichi sariya.** Leonarido da Vinsi, ŋun daa nye dunia ŋɔ ni banɗiba la ni yino la daa yeliya, "Nunkam bi darigi tuumbietumdi tibili nyela ŋun zali ni be tummi tuumbieri maa." Naawuni kul ku sayi zaɣ' bieɣu. O ni darigi zaɣ' bieɣu tumdi tibili. Anabi Habakuk daa sabi yeli, *"N Naawuni, N Naawuni ŋun be Kasi ŋɔ, a nina be kasi ni di lihi zaɣ' bieɣu, ka a ku tooi lihiri zaɣ' bieɣu tumbu."* (Hab. 1:12,13) Iin, *"Ti Duuma ni kari o niriba sariya. Di mali dabiem pam ni nir' lu Naawuni ŋun be ŋɔ nuu ni."* (Hib. 10:30,31) Naawuni biɛrikasi maa tuya ni o kari alahichi lan' sariya, ka darg' o tibili. Dinzuɣu di daa kpami ni o kari Adam mini Awa sariya be daalahichi maa zuɣu. Lala zuɣu ka ti karim kalinli din dolina ŋɔ puuni ni. *"Amaa ka ti Duuma Naawuni daa boli doo maa bɔh' o, 'Ya polo ka a be'?"* (Pil. 3:9)

Adam ni daa tum alahichi nyaana, bɔ ka Naawuni daa lee niŋ? Naawuni daa yuunimi bɔr' Adam shee ka boon' o, **"Ya polo ka a be?"** Adam n-daa bɔri Naawuni shee? Aai, o daa lee bɔri ni o soyi ka Naawuni ku nya o! Bɔzuyu ka

Naawuni daa lee booni Adam pampam? O daa lee bi mila Adam ni be sheli bee? Naawuni nun nyari binsheyukam ka mi binsheyukam, daa mi Adam ni soyi luy' sheli. Naawuni daa boli Adam pampam, dama o daa bo'rimi ni Adam ban o ni tum alahichi sheli maa, ka zani yim sayi li nun' Naawuni tooni. Naawuni daa na kul yuri Adam hal o ni daa kul zayisi Naawuni noli maa zaa.

Naawuni daa bohi Adam, "Ya polo ka a lee be?" Wula ka Adam daa lee garigi yeli? Naawuni Kundi yeliya:

"Ka Adam garigi yeli, 'N wumla a damli puu njo ni ka dabiem gbaai ma, dama m bela n zayim, dina n-che ka n soyi maa.' Ka ti Duuma Naawuni bohi o, 'Nuni n-lee yel' a ni a bela a zayim? A dila ti' sheli n ni yel' a ni a miri ka a di la?' Ka doo maa yeli, 'A ni zan pay' so ti ma ni o be n san' la, nuna n-zan tia maa walli maa ti ma ka n di'" Ka ti Duuma Naawuni daa bohi pay' maa, 'Bo n-nin ka a nin lala?' Ka pay' maa yeli, 'Wahu n-yohim ma ka n di li.'" (Pil. 3:10-13)

Yi wum Adam mini Awa ni daa garigi yeli Naawuni shem? **Be zaa yino kam daa bo'ri ni be zanla galimi maa zili so.** Adam daa galimila Naawuni mini Awa n-yeli, Di pala n taali! A ni daa zan pay' so ti ma la taali n-nye li! Awa mi daa galimila wahu n-yeli, Di galim ma, wahu n-daa yohim ma! Amaa Naawuni nun mi din be ninsal' suhu ni maa daa mi ni be zaa maa taali. Pa Naawuni n-daa n-che ka be di tia maa. Pa Sintani ni n-daa che ka be di tia maa. Sintani ni tooi zahim niriba ka yohim ba, amaa Sintani ku tooi muyisi so ni o tum alahichi. Sintani daa yohim Awa, amaa Awa ni daa tum shem maa daa nyela alahichi Naawuni tooni. Ka di yi nyela Adam, Naawuni Kundi yeliya ni Sintani daa bi zahim o. (1Tim. 2:14) o daa kul mi vienyelinga ka pii ni o birigi wuntia soli zuyu, ka doli din pa wuntia soli. Ka o daa bi zani Naawuni noli zayisibu maa tariga, amaa o daa lan tumla alahichi pahi alahichi zuyu, o ni daa bo'ri ni o zan galimi zili sheb' la puuni.

Hal ni zunjo, niriba na kul bo'ri ni be galim be taba ben' manman' biriginsim zuyu, amaa Naawuni mi yelimanli. Naawuni Kundi Kasi puuni Naawuni toyisiri niriba yetoya m-bohira, **Ya polo ka a lee be?** Garigim ma! Bo ka a lee nin maa? Bozuyu ka a zayisi ni a ku nin yeda ka deei n Yeligu? Bozuyu ka a lihi zi'em m bierisuntali? Bozuyu ka a bo'ri ni a galim sheba amanman' daalahichi zuyu? Ti Duuma Yeliya "N ni be njo zuyu, sokam ni gbani n tooni, ka sokam ti yaag' o noli m-payi man' Naawuni.' Dinzuwu ti zaa ni ti kahigi ti tuma ni nye shem wuhi Naawuni." (Rom. 14:11,12)

Cheliya ka ti lan tuyi surili maa n-nye Naawuni ni daa kari wahu, nun nye Sintani maa mini Awa ni Adam sariya shem. Naawuni Kundi yeliya:

Ka ti Duuma Naawuni yeli wahu, “A ni niŋ shem ŋɔ zuɣu, n ni yeli noli ti a n-gari yiŋ’ biŋkɔbiri mini mɔɣu ni biŋkɔbiri zaa; a ni nyevitila a puli zuɣu, ka diri taŋkpaɣu hal ni a nyevili tariga. Ka n ni zaŋ dimdi niŋ a mini pay’ sunsuuni ni a zuliya mini o zuliya sunsuuni. Ka pay’ zuliya maa ni ti ŋme m-bɔr’ a zuɣu ka a mi zuliya ti dim o naɔŋkpaɔ.” Ka Naawuni daa yeli pay’ maa, N ni che ka a nya bierim pam bihi dɔyibu ni; a shiri ni nya bierim pam bihi dɔyibu ni, amaa di zaa yoli, a kɔre kul ni be a yidan’ ni ka o su a.” Ka Naawuni daa ŋmaligi yeli Adam mi, “A ni deeg’ a pay’ noli ka di ti sheli n ni yel’ a ni a miri ka di la zuɣu n ni yeli noli niŋ tingban’ ni a zuɣu. A yen tumdila tuun’ kpema di ni n-nyari bindirigu dira hal ni a nyevili tariga. Ka gɔhi mini tutu’ sheŋa din mali gɔhi ni bili tingban’ ni a zuɣu. Ka a ni diri tingban’ ni tih wala. A ni tum tuun’ kpema ka woligu yiri a ni ka a nyari bindirigu hal ti lab’ tingbani maa ni, dama di ni ka a daa yina. Taŋkpaɣu n-nyɛ a, ka a ni ti lan lab’ taŋkpaɣu maa ni yaha.” (Pil. 3:14-19)

Yi nya be daalahichi maa ni tahi shel’ na? Di tahila suhusayingu mini bierim na, ka tahi gɔhi ni tutu’ sheŋa din mali gɔhi ni tuun’ kpema din mali woligu ni dɔriti ni kum na. Yelimaŋli, “alahichi tumbu yɔri nyela **kum**.” (Rom. 6:23) Naawuni daa lee yeli Adam mini Awa ni be yi di ti’ sheli din dibu chihiri maa, bɔ n-lee yen niŋ ba? O daa yeliya, “Yi yi ti di li **dahin sheli, yi shiri ni kpi**.” Be daa sɔyi Adam mini Awa be ni daa di li dahin sheli maa? Aai! Yelimaŋli be daa shiri kpiya. Dindali maa **Adam mini Awa daa kpila be shihi ni**, dama be mini Naawuni bihigu daa saɣimiya.

Kaman ti ni pun bohim shem, **kum nyela nir’ woligi ka che Naawuni**. Adam mini Awa ni daa zaɣisi Naawuni noli maa, be daa woligila be maŋ’ ka che Naawuni ŋun nye **Nyevili Kɔbilinini ŋɔ**. Be ni daa pii ni be ni niŋ Sintani yɛda ka dol’ o maa, be daa zaŋla be mini Naawuni bihigu bahi, ka kɔŋ be tarili Naawuni nyevili ni. Be daa leela Naawuni dimnima, dama be daa pahila Sintani, ŋun nye Naawuni dim’ la polo. Be mini Naawuni bihigu daa kpiya. Ti yi yen kahigi li, a yi mal’ a dima, ka a zo ti chaŋ ti pahi a dim’ polo, di saha di bi wuhi ni a zo maa leela a dima? A min’ a zo maa bihigu kpimi maa kaman ti ni yeri shem: A zonim dim’ nyela a gba dima. Lala n-nyɛ li, ŋunkam deei Sintani noli nyela Naawuni dima. Alahichi nyela din woligiri ninsala ka cheri Naawuni.

Pɔi ka ti naai zuŋɔ wuhibu maa, binsheli m-beni ka di simdi ni ti baŋ di gbinni ka teeri di yela. Dina n-nyɛ: Be dɔyila ti zaa dunia ŋɔ ni kaman “*kpiimba la ti nɔzayisibo mini ti daalahichi zuɣu*.” (Efes. 2:1) “*Ka ti woligi timaŋ’ ka che Naawuni nyevili*.” (Efes. 4:18) Ti ku bɔri lala, amaa Naawuni Yeligu ni yeli shem m-bala. Adam ni daa kul zaɣisi Naawuni noli dahin shel’ la ka o daa lee

alahichilana. Adam nun daa tum alahichi maa n-nye ninsalinim' zaa ba. Dinzuƴu Adam daalahichi maa nyɔri nyela **o zuliya zaa nyela alahichinima**. Dagbamba n nya ka yeli ni "Wɔbigu bi dɔyiri soona." Dimpahi nyela Adam dalahichi maa nyela din che ka o woligi oman' ka che Naawuni. Adam nun daa zaƴisi ni Naawuni di su o maa nyela nunkam be o nyevili ni. Ka di ƴɔri nyela be dɔyila ti zaa ka ti woligi ka che Naawuni. "Be bi tayiri alɔbo zaani di ni piligi ninvuƴ' so sani maa kɔŋko yiŋa!" Ti Duuma Naawuni Yeligu ni kul yeli shem m-bala, di ni yeli, "Ninvuƴ' yino, nun nye Adam la daalahichi tumbu zuƴu n-daa che ka alahichi kpe dunia nɔ ni, ka alahichi tahi kum na. Dina n-che ka **kum paari sokam, dama sokam tum alahichi.**" (Rom. 5:12)

Ti yab' Adam nun daa wolig' oman' ka che Naawuni maa nmanila **wulli ka be nmaai bahi ka che tia**. Wulli yi bi lan tui tia, bɔ n-lee yen nin? Di kpirimi n-kuui. Ka wul' sheŋa din tui be ni nmaai wul' sheli maa, bɔ n-lee yen nin li? Di na ne? Aai, di gba ni kuui, dama di bela wul' kuŋ maa ni. Lala n-nye li Adam bihi zaa nmanila wul' bihi sheŋa din tui be ni nmaai wul' sheli bahi maa ni maa. Adam daalahichi maa zuƴu o nmanila wul' kuŋ maa, ka ti min' o mi nye zaƴ' yino. Ti yab' Adam daalahichi maa nyela din tabili ti zaa. Ti zaa deeg' o halli min' o taali maa.

Anab' Dauda daa sabi Yila litaafi puuni (Zabuura) yeli, "*Yelimanli, be dɔyi ma mi ni tuumbieri, be ni daa zali m pua saha sheli ka m pun nye alahichilana.*" (Yila 51:5) Alahichi nmanila dɔr' sheli be ni booni Esi la. Dɔr' bie' sheli din yeligi gili dunia zaa la. Esi yi kul kpe so zim ni, di ku lan yi. Ninvuƴ' so nun mali Esi ni tooi zaŋ li loog' o bihi. Esi nyela din kuri ninsalnima, ka ninsal' na bi nya di tilaa. Alahichi nmanila lala. Alahichi nyela alɔbo bieƴu din yeligi gili dunia zaa. Alahichi nyela din kuri ninsalinima, ka che ka ninsal' kul kpi zaa; ka ninsal' manman' ka di tilaa.

Amaa ti payiri Naawuni suhupielli zuŋɔ, dama Naawuni manman' tahi tilaa na din ni tiligi ti, ka yihi ti alahichi yiko mini alahichi ni tahiri tibidarigibo sheli na ni. Amaa di simdi ni ti nin Naawuni tilaa maa yeda ka deei li. Naawuni yiko ni, ti wuhibu din doli nyaŋa, ti yen lihila Naawuni ni daa lo Adam mini Awa ni be zuliya alikauli vielli sheli zaŋ chaŋ tiligira so nun mali yaa ka nye nun yen kana dunia nɔ ni nti fa alahichinima alahichi ni mini Sintani nuu ni ni buyim ni shem.

Ti puhiri ya yi wumbu maa zuƴu....

Naawuni ninm' alibarika nin yi ni saha sheli yi ni tehiri anab' Dauda ni daa sabi yetɔƴ' sheŋa nɔ yela nɔ.

"Yelimanli, be dɔyi ma mi ni tuumbieri, be ni daa zali m pua saha sheli ka m pun nye alahichilana." (Yila 51:5)

WUHIBU 9

ALIKAULI VIELLI

PILIGU 3

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din gari la puuni ti daa nya Adam mini Awa ni daa birigi Naawuni soli zuyu shem ka di ti' sheli Naawuni ni daa yeli ni be miri ka be di la. Dizuyu daa che ka Naawuni ni daa nam ninsal' so ŋmahindi oman' la daa pii ni o ni dolila Sintani, ŋun nye Naawuni dim' ŋo. Adam mini Awa ni daa na bi tum alahichi la, Naawuni daa yi kana puu maa ni ni o ti tɔyisi ba yetɔy saha sheli, di niŋdi ba la nyayisim. Amaa pumpɔŋo, be yi wum Naawuni kukoli, dabiem gbaari ba mi, ka vi mali ba ka be bɔri ni be sɔyi puu maa ni tihi maa ni ka Naawuni ku nya ba! Amaa Naawuni daa kul doli ba mi n-tɔyisiri ba yetɔya n-yeri ba be daalahichi maa ni yen tahi sheli na dunia ŋo ni. Dina n-nye yela mini wahala, gɔhi mini tuturi din mali gɔhi ni doro ni kum.

Din pahi nyela dindali maa hal ni zuŋo kum nyela din zi Adam zuliya zuyu. Adam bihi zaa nyela be ni niŋ sheb' puhi alahichi puuni nti dɔyi ba zaŋ' bieyu puuni. Ti bɔri bee ti je li, **ti zaa mali ti tarili ti yab' Adam halli puuni.** "Kpaŋ bi yiyiri ka o bia chani tiŋa." Adam daalahichi maa zuyu ka be dɔyi ti zaa alahichinima. Yelmanli, "albo bi diri ninvuyu yino ko, amaa di nyela din diri sokam!" Kaman **Adam daalahichi** maa ni daa kul wolig' o ka che Naawuni shem, lala ka ti gba daalahichi woligiri ti ka cheri Naawuni. Naawuni Kundi ni yeli shem m-bala.

"Ninvuy' yino daalahichi tumbu zuyu n-daa che ka alahichi kpe dunia ŋo ni, ka alahichi maa tahi kuma na. Dina n-che ka kum paari sokam, dama sokam zaa tum alahichi." (Rom 5:12) "Sokam tum alahichi ka kɔŋ soli din ni che ka be paai Naawuni sani." (Rom. 3:23) "Yi daalahichi maa woligi ya ka che yi Naawuni, yi daalahichi maa zuyu chemi ka o leb' o nyaŋa biri ya." (Aiz. 59:2)

Lahabali ŋo wumbu bi nyayisa, amaa di soli ni kul nye shem m-bala. "Yelmanli ŋmanila naanzua."

Dinzuyu ti nya **Adam daalahichi yini maa ni woligi daadamnim zaa ka che Naawuni shem.** Dahin sheli Adam ni daa kul zaŋisi Naawuni noli, dindali maa ka

Adam (ninsalinim' zaa be ni na yen dɔyi sheba) daa yi neesim nam ni n-kpe zibisim nam ni. Be lan ka tarili Naawuni nam ni. Be daalahichi maa zuɣu be tarili kpalim bela **Sintani** ɲun daa gbahi ba leeg' o daba maa sani. Be daa lan ka binsheli tahima dunia ɲo ni n-nay' pahila alahichi dabitim mini kum dabiem, ka dunia ɲo ni bihigu nyaana be ni nya tibidarigibo din ka bahigu buyim din bi kpiri ni!

Naawuni Kundi maa yi di naai kpe, ti naan kpabi li ka kum pam kaman ti nira so n-kpalim teeku ni ka ti lan ka tahima ni ti ni tilig' o la. Naawuni yi di daa bi yooi tiliginsim soli ni o tiligi Adam bihi, dindina ti naan bahi yoli zaa. Amaa ti payiri ti Duuma Naawuni, dama anabinim' yetɔya bi zani tariga Adam daalahichi maa yela ni. **Naawuni ɲun nambɔzɔbo galisi ɲo yoo'la tiliginsim dunoli ti Adam bihi.** Dinzuɣu ka Naawuni Yeligu yeli,

“Alahichi tumbu ni galisi luy' sheli, Naawuni daalibarika galisi gari li.”
(Rom. 5:20) *“Di zɔriya dabiem! Dama lahibali suɲ din mali suhupielli pam ka nye sokam zaa dini ka n zina ni n ti yeliya.”* (Luk. 2:10)
“Naawuni daa kahig' o daanfaani wuhi paloni ni di che ka sokam nya tiliginsim.” (Tait. 2:11)

Kaman ti ni pun bɔhim shem, Naawuni nyela ɲun be kasi, dinzuɣu o ni kari alahichinim' sariya. Naawuni nyela ɲun be dede ka ku “tam alahichi yela.” O ni darigi alahichilan' kam tibili. Alahichi samli nyela kum ni nir' woligi ka che Naawuni sahakam. Naawuni bi tayira ka o ni darigiri niriba tibili shem gba bi tayira. Amaa zuɲo ti yen piligimi karim Naawuni ɲun be kasi ɲo ni mali nia sheli ni o tiligi alahichinim' alahichi tibidargibo ni. Dinzuɣu ti ni bɔhim ni Naawuni pala ɲun be Kasi kɔŋko, amaa o lan nyela Nambɔzɔra. **Naawuni ɲun nye ti Sariyakarita maa bɔri ni o leela ti Tiligira!**

Zuɲo, cheliya ka ti nya Adam mini Awa daalahichi tumbu la dali, Naawuni ni daa piligi yih' o nia vielli zahira ni o tiligi alahichinim' shem. Pumpɔɲo cheliya ka ti lan tuy' Zaligu bɔhimbu maa Piligu litaafi ni, din ni che ka ti bɔhim Litaafi suɲ ɲo yetɔya. Ti yen karimla suura ata kalinli pinaanu. Ka Naawuni daa yeli Sintani ɲun kpe wahu ni maa, **“N ni zaɲ dimdi niɲ a mini pay' zuliya sunsuuni. Pay' zuliya ni ti ɲme m-bɔr' a zuɣu, ka a mi zuliya ni ti dim o zuliya napɔŋkpaa.”**

Kalinli ɲo nyela din kpema, ka mali yela pam mini yelimaɲ' kpema ka Naawuni daanabinim' ni kahigi binsheyukam. Ti ni tooi ɲmaai kalinli ɲo puuni yetɔya ɲo jia kaman **Naawuni daa piligimi ni di che ka niriba baɲ o ni mali nia sheli ni o che ka Tiligira** kana dunia ɲo ni nti tiligi Adam bihi Sintani sulinsi ni. **Suurili kalinli ɲo n-nye tuuli kalinli sheli din yeli ti Tiligira ɲun be Kasi maa kandina yela.** Suurili kalinli ɲo puuni, cheliya ka ti lihi yelimaɲ kpana anahi zaɲ chaɲ Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni tim tiligir' so na maa polo.

1) Tuuli yelimaŋli maa m-bɔŋɔ: Naawuni daa moonila pay' ni ti yen dɔyi Tiligira maa shem yela, **Pay' maa mi yen** ti nyela paypieliga. Ti zaa malila ba mini ma ben nye doo mini paya. Amaa tiligir' so ŋun ti yen kana maa, pay' kɔŋko nti yen dɔy' o Naawuni yiko ni. O ti ku mali ba dunia ŋɔ ni. Dunia Tiligira maa daa naan ku tooi yi Adam dɔyim ni na, dama Adam zuliya zaa daa nyela alahichi ni be sheb' ni. Ka alahichinim' Tilgir maa daa bi simdi ni o mali alahichi. O daa simdi ni o yila Naawuni sani alizanda ni na. Dinzuɣu ti ni yen tuui bɔhim binsheli kalili ŋɔ puuni nyela: Naawuni daa lo alikauli ni o tim tTligira ŋun be kasi ka o yi pay' zuliya ni na ka pa ni doo zuliya ni na.

2) Naawuni daa lan yeli binsheli yela Adam mini Awa ni daa tum alahichi dahin sheli maa. Zaŋ chaŋ o ni daa lo alikauli ni o ni tim tiligir' so maa polo, Naawuni daa yeli Sintani, "A ni ti dim o napɔŋkpa" Dinzuɣu Naawuni daa piligimi mooni **Sintani ni ti yen nahim o ni ti yen tim Tiligir'** so ka o yi alizanda na maa shem yela. Wuhibu sheŋa din kanna puuni, ti ni nya anabinim ni daa pun daŋ yeli Sintani ni ti yen pieli niriba ka be niŋ Tiligir maa alaka, ka nahim o, ka ku o shem yela. Sintani ni dim tiligir' so napɔŋkpa maa nyela Naawuni nia yay' sheli polo. Di simdi ni dunia Tiligira maa kpi alahichi zuɣu kaman sara ka be zaŋ o mal' la din ni che ka o zaŋ ti labisi Naawuni sani. Wuntizɔra maa ni kpi tinim' ben pa wuntizɔriba ŋɔ zuɣu. O suhu n-daa yu ka o zaŋ o nyevili sɔŋ ni o yo alahichi samli, din nye kum ŋɔ.

3) Yelimaŋli din pahi ata zaŋ chaŋ Tiligira maa polo nyela Naawuni daa yelila Sintani ŋun daa kpe wahu ni la, "Tiligira maa ni ti ŋme m-bɔri Sintani zuɣu." Di daa nyela lahibali biɛyɣu Sintani sani, amaa ka lee nye lahibali suŋ ti benkam bɔri ni be nya faako n-yi Sintani mini alahichi ni buyim fukumsi ni! Dinzuɣu Naawuni daa piligimi mooni ni binsheɣukam bahigu ni, **Tiligira ni ti nyaŋ Sintani ka fa'** Adam bihi ben lee alahichi daba maa bahi.

4) Din bahindi nyaŋa, Naawuni daa lan yeli ni niriba balibu buyi ni ti be dunia ŋɔ ni. Sintani niriba ni Naawuni niriba. Sintani niriba nyela ninvuɣ' sheba ben zaɣisi Naawuni Yeligu yɛda niŋbu. Naawuni niriba nyela ben niŋ Naawuni Yeligu yɛda ka niŋ Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni tim Tiligira so na maa naani. (Jɔn 1:9-13)

Dinzuɣu Adam mini Awa ni daa tum alahichi dahin shel' la ka Naawuni daa piligi mooni o ni mali alahiziba nia sheli ni o tiligi alahichinima. Bɔhimbu sheŋa din doli na ŋɔ puuni, bielabiela, ti ni nya Naawuni daanabinim' zaa ni daa moli Tiligira ŋun be kasi, ka nye ŋun yen tiligi alahichinim' Sintani nuu ni shem kandina yela. Ti ni na kul yol' wuhi sheli ŋɔ yi bi neei yi nini, yin di che ka di muyisi ya, dama ti ni na kul be yelikura bɔhimbu ni ŋɔ, binsheɣukam ni nya nin' neesim. Dagban kpamba n-yeli ni "Kɔbilikom ben di suɣuilo ni pali yuya." Yi ziela Naawuni Yeligu kɔbiliga gbini guhira? Di viela, Naawuni yeliya, "A yi yuuni bɔri

yelimaṅli kaman anzinfa la, ka vihiri bɔr' li kaman azichi sɔyirili la, dindina a ni nya Naawuni baṅsim!" (Naha 2:4,5)

Dinzuyu pumpɔṅɔ, cheliya ka ti bahi karim suurili din pahi ata zaligu litaafi din daṅ tooni ṅɔ ni naai. Naawuni Kundi yeliya:

"Ka ti Duuma Naawuni daa zaṅ biṅkɔbiri gbana n-she n-ti Adam min' o pay' maa ka be so. Ka ti Duuma Naawuni daa yeli, "Nyamiya, pumpɔṅɔ ninsal' bemi kaman ti ni be shem, ka mi zaṅ' suṅ ni zaṅ' biɛyu, ka di pa sheli ka o ti pɔhigi nyevili tia la walli di m-be hal ni saha din ka bahigu." Dinzuyu ti Duuma Naawuni daa kar' o yihi Iden puu maa ni ni o ti kɔr' o ni daa yi tingban' sheli ni na maa. O ni daa kari ninsal' yihi Iden puu maa ni maa, o daa zaṅla Cherubinim' mini takɔbi din nye buyim nem ka ṅmaligiri luyili kam zali Iden puu maa wulimpuhili polo ni be gu so' sheli din chani ti' sheli din tiri nyevili maa gbini." (Pil. 3:21-24)

Suurili din pahi ata maa ni naai shem m-bala. Pɔi ka ti naai zuṅɔ bɔhim ṅɔ cheliya ka ti tɛhi yelimaṅ' kpema din be kalinlinim' ṅɔ ni yela.

Naawuni Kundi yeliya, *"Ka ti Duuma Naawuni daa zaṅ biṅkɔbiri gbana n-she n-ti Adam min' o pay' maa ka be so."* Yi teei Adam mini Awa ni daa niṅ shem be ni daa di ti' sheli din che ka nir' baṅdi zaṅ' suṅ mini zaṅ' biɛyu maa nyaṅa? **Be daa shela fiigi tia** vari n-zaṅ pɔbi bemaṅa ni be yi vi ni Naawuni sani. Ka be ni zaṅ vari she situr' sheṅa maa, Naawuni daa sayi li? Aai, o daa bi sayi li. Bɔzuyu ka Naawuni daa bi sayi be ni daa she situr' sheṅa maa? Naawuni daa bɔri ni o wuhi Adam mini Awa ni ṅun' Naawuni nyela ṅun vieli zaa ka ka galimi, ka ku sayi deei ninsal' ni mali binshɛṅa din bi viela. Zaṅ chaṅ dimbɔṅɔ polo Naawuni Kundi yeliya, *"Ti zaa nyela alahichinima, ka ti wuntia tuma zaa ṅmanila bincher' bieri. Ti daalahichi zuyu che ka ti ṅmanila vari din kuui n-suu' lu ka pɔhim ze li bahi."* (Aizaia 64:6) Ninsal' ka o ni yen niṅ sheli ka di lims' o daalahichi Naawuni sani.

Amaa Naawuni daa lee niṅla binsheli ti ninsala. **Naawuni daa kula biṅkɔbiri** shɛba n-yihi be gbana n-zaṅ she sitora ti Adam mini Awa. Yelimaṅli, **Naawuni n-daa tuui zaṅ binkɔbigu mali sara.** Di daa gari Adam mini Awa pam be ni daa lihiri Naawuni ni daa ku biṅkɔb' sheb' maa zim ni zɔri yiri be ni maa. Naawuni daa bɔri ni o wuhi Adam mini Awa biṅkɔbiri zim yihibu maa puuni ni *"Alahichi yɔri nyela kum."* (Rom. 6:23) ni *"zim yihibu yi kani, taali che m-panṅ gba kani."* (Hib. 9:22) Ti ku tooi kahigi dimbɔṅɔ gbinni zaa zuṅɔ, ti kul ni yelimi ni Naawuni zaligu piligu zaṅ chaṅ alahichi che m-panṅ polo yeliya, **"zim yihibu yi kani, alahichi che m-panṅ gba kani."** Di simdi ni alahichi samli yo. Alahichi samli yɔbu nyela kum. Naawuni kul ni tooi chela be ni pun yo alahichi sheṅa samli paṅ ti. Di simdi ni ṅun bieḡu bi gabisi, ka o nye ṅun ka taali n-zani alahichilan' ṅun mali

taali zaani. Dimbɔɔ kɔŋko n-nyɛ so' sheli Naawuni ni ni tooi doli che niriba daalahichi paŋ ba ka na kul be o wuntitali ni.

Dinzuyu Naawuni daa zalila biŋkɔbiri sara maa ni o teeri alahichinima ni alahichi tibidarigibo nyela kum. Biŋkɔbiri sara maa nyela Tiligira ŋun be Kasi, ka nyɛ ŋun yɛn kana dunia ŋɔ ni nti zaŋ o zim yo alahichi samli. Ti ni lan bɔhim dimbɔɔ yɛla pahi bɔhimbu shɛŋa din dolina. Amaa zuŋɔ chɛliya ka ti teeri ni Naawuni daa yihila biŋkɔbiri gbana ni o zaŋ li pɔbi limsi Adam mini Awa vi.

Dimbɔɔ nyaŋa ka **Naawuni daa kari Adam mini Awa** yihi suhupiɛlli puu din daa be Iden la ni, ka daa che ka malaika ŋun gbibi takɔbi din nyɛ buyim ka nyayisira ze n-gu so' sheli din kuni nyɛvili tia la shee. Adam mini Awa daa piila kum saha sheli be ni daa di ti' wal' sheli Naawuni ni daa yɛli ni di dibu chihiri la. Ka din daa doli di nyaŋa daa nyɛla be daa naan ku lan tooi di alibarika sheli din daa be suhupiɛlli puu din yɛla daa mali alahiziba maa ni nyayisim yaha. Ti pun nya Naawuni ni daa kari Lusifa, ŋun nyɛ Sintani ŋɔ o sani bahi shem o daalahichi zuyu. Ka pumpɔɔ, ti nya Naawuni ni kari Adam mini Awa shem be daalahichi zuyu. Naawuni nyɛla ŋun be Kasi, **ka ni darigi dinkam zaa bi be kasi tibili.**

Dinzuyu n mabihi, chɛliya ka ti mali bin' diba ayi tɛha ti suhuri ni. **Tuuli, Naawuni nyɛla Wuntialana.** Naawuni ku tooi deei alahichi. Lala zuyu ka o daa kari Adam mini Awa sariya ka kari ba puu maa ni yihi. Din pahi ayi nyɛla, **Naawuni nyɛla Nambɔzɔra.** Adam mini Awa daa bi simdi Naawuni nambɔzɔbo. Be daa kul veenila Naawuni sariya karibo. Amaa Naawuni bi bɔri ni ninsalinima kpi m-bahi yoli. Dinzuyu ka o daa lo alikauli ni o ni tim tiligir' na ka o ti tilgi alahichinim' Sintani zibisim nam ni n-zaŋ ba kpɛhi Naawuni neesim min' o jilima nam ni.

Miriya ka yi che ka be yɔhim ya: **Naawuni nambɔzɔbo ku tooi zayis' o wuntitali.** Naawuni biɛhigu diba ayi maa nyɛla din simdi ni di layim tumdi tuma. Wuhibu shɛŋa din dolina puuni ti nya Naawuni ni tooi zɔ alahichinim' namboyu shem ka ku zayisi o wuntitali maa.

Ti mabihi ben wumda, yi *Wuntia Soli* bɔhimbu ni nyɛ shem m-bala. Ti tɔyisiri ya la Naawuni ni daa lo Adam mini Awa alahiziba alikauli sheli dahin sheli be ni daa birig' o soli zuyu la. Ti mali tahima ni yi kul ni wumdi ti wuhibu hal ti paai saha sheli yi ni tooi baŋ Naawuni ni daa lo alahiziba alikanli sheli zaŋ chaŋ Tiligir' so o ni daa yɛn tim na ka o ti tilig' a a da-alahichi puuni la gbinni vienyɛliŋga.

Ti puhiri ya yi wumbu maa zuyu. Ti lan gahirinuu booni ya ni yi pahi ti zuyu n-wum wuhibu sheli din dolina ŋɔ m-bɔhim yelikpeen' shɛŋa din beni zaŋ chaŋ Adam mini Awa tuuli bidibis' ayi ben daa nyɛ Keen mini Ebel la polo.

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni, yi ni maai yimaŋ' n-tehiri Naawuni Kundi ni yɛli,

“Alahichi tumbu ni galisi shem maa, Naawuni daalibarika galisiya gari lala.” (Rom. 5:20)

WUHIBU 10

KEEN MINI EBEL: SARA MALIGU SOLI

PILIGU 4

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Altawura bɔhimbu din gari la puuni, ti daa nyaya ni Adam mini Awa daalahichi tumbu la nyaaŋa Naawuni daa piligi mooni o ni mali nia sheli ni o che ka so kana dunia ŋo ni nti tiligi Adam bihi Sintani sulinsi ni mini alahichi ni buyim ni. Ti daa lan nya Naawuni ni zaŋisi Adam mini Awa ni daa zaŋ vari she situr' sheŋa la. Naawuni daa bɔri ni o wuhi ba ni alahichinim' ka binsheli din limsiri be vi ŋun be Kasi ka nye ŋun ni kari ba sariya maa sani. Naawuni koŋko n-nye ŋun ni tooi tiligi alahichinim' be taali ni. Dinzuŋu ti nya Naawuni maŋmaŋ' ni daa ku biŋkɔbiri sheba n-shi be gbana n-zaŋ li she situra ti Adam mini Awa. **Naawuni n-daa nye ŋun tuui mali sara sheli din yihi zim.** Ti daa lan karim ni Naawuni daa yeliya ni niriba balibu buyi m-be dunia ni: Ben zaŋisi ni be ku niŋ Nawuni Yeligu yeda mini ben niŋ li yeda.

Zuŋo ti yen karimla Adam mini Awa bidib' tuulinim' ayi, **Keen** ŋun daa zaŋisi Naawuni yeda niŋbu mini **Ebel** ŋun daa niŋ Naawuni yeda la yela. Kaman ti ni nya shem, Adam mini Awa daa nyela ben be suhupielli puu maa kpaŋ pumpoŋo. Naawuni daa kari ba yihi puu maa ni be biriginsim zuŋu. Be daalahiichi zuŋu, be daa naan ku lan tooi be alibarika sheli din daa be suhupielli puu la ni. Be daalahichi maa daa sayimla be mini Naawuni bihigu. Amaa Naawuni daa na kul nyela ŋun yuri ba ka o baya be be ni.

Dinzuŋu pumpoŋo, cheliya ka ti layim karim Zaligu kundi maa. Piligu litaafi suura anahi ni di sabiya yeli, *“Ka Adam min' o paya Awa daa layim ka o niŋ pua n-dɔyi Keen ka yeli, “N nya ninsala Naawuni soŋsim zuŋu.” Ka o daa ti lan dɔy o tizo Ebel gba. Ebel daa nyela piɛgula ka Keen mi nye pukpara.”* (Pil. 4:1,2)

Adam mini Awa daa dɔyila bidibis' ayi, Keen mini Ebel, be daa nyela alahichinim' kaman be ba mini be ma la. Adam daalahichi maa daa nyela din yeligi kpe o bihi maa ni kaman dɔr' sheli din loori la. Be daa niŋ Keen mini Ebel pua la alahichi puuni. Dinzuŋu Naawuni Kundi yeliya, “Adam daa dɔyi bidibisi ŋmahind' omaŋa” (Pil. 5:3) Kpaŋ bi yiyiri ka o bia chani tiŋa. **Be daa dɔyila Keen mini Ebel alaahichi bihigu ni.** Ka bihi maa daa zooi ka be baŋsim pahi. Keen daa leela pukpara. O daa nyela ŋun mali nimmoo pam tuma ni ka bi zɔri tuun' kpema tumbu. Ebel daa nyela piɛgula. **Be niriba ayi maa daa nyela ben mi**

Naawuni yela. Be daa mi ni Naawuni beni, ka mi ni o nyela nun be kasi ka je alahichi. Di daa simdi ni be ban ni **be yi yen jem Naawuni, di bori ni be dolila zim yhibu sara so' sheli Naawuni ni daa zal' la.**

Ka di daa lu dahin sheli Keen mini Ebel bishigu ni, ka be daa zali ni be ni jem Naawuni ka mali sara ti o. Lala ka Naawuni Kundi yeli:

*“Dahin sheli ka Keen daa ti zan o puu ni bindira na nti mali sara Naawuni sani. Ka Ebel mi daa zan o buzun ni piebil' tuuli ni o kpam na nti mali sara. **Ka Naawuni nini daa tiyi Ebel min' o sara maa, amaa ka o nini daa bi tiyi Keen nun' min' o sara maa.** DinzuYu ka Keen suhu daa yiyisi pam, ka o zun o ninni. (Pil. 4:3-5)*

Cheliya ka ti tshi binsheli din daa nin. Niriba ayi n-daa bori ni be jem Naawuni. Be niriba ayi maa zaa daa zanla be sara ti Naawuni, amaa ka Naawuni Kundi yeli, *“Ka Naawuni nini daa tiyi Ebel min' o sara, amaa ka o nini daa bi tiyi Keen nun' min' o sara.”* BuzuYu ka Naawuni daa deei Ebel sara ka zayisi Keen nun sara deebu? Kankoba dini n-daa lee be sara maligu diba ayi maa ni?

Yelimanli, kankoba pam daa be Keen mini Ebel sara maa ni. Keen daa zan la **ziewari din viela mini tiwal' nyayisa** na ti ti Naawuni. Amaa Ebel nun' zanla **piebil' polli nun ka galimi zim** na ti ti Naawuni. Ka Naawuni daa che Ebel daalahichi pan o, amaa ka bi che Keen nun' daalahichi pan o.

BuzuYu ka Naawuni daa che Ebel nun daa zan piebil' polli zim na maa daalahichi pan o ka bi che Keen nun zan ziewari mini tiwala na maa nun' daalahichi pan o? Di nyela Naawuni bi borila ziewari mini tiwala? Aai, pa lala zuYu. Ka buzuYu ka Naawuni daa lee lihi Ebel ka o nye Wuntizora ka che Keen ka o be o daalahichi ni? Di daliri maa m-bonjo: **Ebel daa zanla Naawuni ni bori sara shel' na, amaa Keen nun daa zan binsheli dabam na.** Bo ka Naawuni daa lee bori ni be zan na ka o che be daalahichi maa pan ba ka ku tay' o wuntitali maa? O daa borila bigkob' so nun ka galimi zim din nye nyevili jo. Ebel daa nin Naawuni yeda ka zan zim sara na kaman Naawuni ni daa kul bori shem maa. DinzuYu ka Naawuni Kundi yeli, *“Yeda ninbu zuYu ka Ebel daa mali sara din so Keen dini, ka di daa tiyi Naawuni nini, ka o deeg' o pini maa ka lih' o wuntizora.”* (Hib. 11:4) Ebel daa nin Naawuni yeda, amaa Keen nun daa bi nin o yeda.

Naawuni yeda ninbu gbinni nyela bo? Naawuni yeda ninbu nyela a dihi Naawuni tabili hal ti deeg' o Yeligu. Naawuni yeda ninbu nyela a nin Naawuni ni yeli sheli **yeda ni di nyela yelimanli.** A yi yeli ni a nin Naawuni yeda, amaa ka bi nin o ni yeli sheli Kundi Kasi puuni yeda, dindina a bi nin Naawuni yeda ni yelimanli. **Naawuni min' o Yeligu maa nyela zay' yini.** A yi nin Naawuni yeda, a nin yeda ka deeg' o yeligu. A yi bi nin Naawuni ni yeli sheli yeda, dindina

Naawuni manman' ka a zayisi maa.

Naawuni daa deei Ebel sara o ni daa niƙ o Yeligu yeda ka zaƙ piebil' zim na ti mali sara kaman ƙun' Naawuni ni daa zali shem maa zuƙu. Naawuni daa bi deei Keen sara, dama o daa bi niƙ Naawuni Yeligu yeda ni o suhu zaa. Keen daa yeliya ni o niƙ Naawuni yeda, amaa o tuma daa chihi o noli, dama o daa bi zaƙ binkɔbigu zim na kaman Naawuni ni daa zali shem maa.

So ni tooi bohi, "Bozuƙu ka Naawuni daa zali ni be zaƙmi binkɔbigu mali sara? Bozuƙu ka Naawuni daa lee yeli, *"Zim yihibu yi kani alahichi che m-paƙ gba kani?"* Di daliri m-boƙo; Naawuni zaligu din be kasi yeliya ni **alahichi tibidarigibo nyela kum!** Lala zuƙu ka di simdi ni zim yi maa. Naawuni daa bi yeli ni nir' ni tooi zaƙ tiwala bee zivari yo alahichi samli, Naawuni mi daa bi yeli, *"Alahichi samli yebu nyela wunsuhigu mini nolbo bee tun' suma tumbu."* Aai! Naawuni bieri kasitali puuni o daa yelimi, Alahichi sanyoo nyela **kum!**

Naawuni yeli ti Anabinim' sabbu puuni ninsal' kam ƙun nye Adam bia nyela ƙun tum alahichi ka alahichilan' kam nyela ƙun mali sam' titali Naawuni ƙun be Kasi ƙo sani. Di simdi ni alahichilan' kpi n-chaƙ buyim ni ti yo o daalahichi samli sahakam. Alahichi samli galisiya pam ka a ku tooi tum tuun' suma din ni nyahi li bahi Naawuni sani. **Alahichi tibili darigibo nyela kum mini buyim ni chandi,** dinzuƙu ka a tuun' suma ku tooi yo di samli maa.

Cheliya ka ti zaƙ dimboƙo buyisi: So liyiri din galisi pam samli doli ma, ka n ti chaƙ o sani ti yel' o, "M mi ni a liyiri din galisi pam samli doli ma, amaa pumpoƙo fara gbaai ma pam, ka n ku lan tooi yo a lay' pieliga, amaa m malila n ni yen doli so' sheli n-yo a li. N ni yen doli so' sheli maa m-boƙo: Biyu kam n ni kana ti koli a varanda ƙo ni. Lala ka n yen tum hal ti yo n-ku n samli maa." Yi tehiya ni wula ka sandana maa lee yen yeli zaƙ chaƙ n ni buyisi shem maa polo? Di pa sheli o suhu ni yiyisi bahi n zuƙu bee o ni la ma, amaa din beni nyela; o ku sayi n teha maa! Bozuƙu ka o ku sayi n nia maa? Dama soli kani ka n ni tooi doli n-zaƙ n "tuun' suma" biela ƙo yo n samli din galisi ƙo.

Lala n-nye li, so ku tooi zaƙ tuun' suma yo alahichi samli. Bin' yini koƙko n-ni tooi yo alahichi samli, pa liyiri, pa tuun' suma mi, amaa **kum.** Alahichi tibili darigibo nyela kum mini sariya karibu. Dimpahi nyela Naawuni daa bi kpihim Keen mini Ebel daalahichi ka di doli bemanman' nuhi tuun' suma zuƙu. Naawuni ni daa mali nia sheli ni o nyahi be daalahichi daa nyela zim sara. Nun ka taali n-yen zani ben mali taali zaani n-kpi.

Alahichi chempaƙ bi dolila ninsal' nia ni nye shem, amaa di dolila Naawuni nia ni nye shem. Di ni doli ni so zani ti zaani mali sara ti ti zuƙu ka Naawuni daa yooi alahichi chempaƙ mini tiliginsim dunoli ti Adam bihi. Ziemam' din daa daƙ tooni la, Naawuni daa zaliya ni alahichilan' kam simdi ni o zaƙla binkɔbi' so ƙun ka daƙa n-koƙgi mali sara. Binkɔbigu ƙun ka taali maa n-yen zani alahichilan'

zaani kpi.

Sara maligu binjɔbigu maa zim zuyu ni tooi che ka Naawuni di Adam zuliya maa suyilo ka limsi be daalahichi maa saha biela. Amaa binjɔbiri zim **daa naan ku tooi** kpihim ninsal' daalahichi samli, dama binjɔbigu zim mini ninsal' zim bi sayi taba. Lala zuyu ka Naawuni Kundi yeli ni binjɔbiri sara maligu nyela *“bin suma din ti yen kana n̄mahinli, ka pa binshɛɲa din nye alali, dama **binjɔbiri zim ku tooi kpihim alahachi.**”* (Hib. 10:1,4)

Dinzuyu binsheli din kul nye zaɣ kpicɔɲ ka di simdi ni ti teeri di yela zaɲ chan binjɔbiri sara polo nyela di daa kul nyela Tiligira n̄un daa yen kana dunia n̄ɔ ni ti yo Adam zuliya daalahichi samli la kɔtomsɪ. Tiligir' so Naawuni ni daa lo alikauli *“ni o ni ti kpi yim n-chebisi alahichinim' zaa zuyu mini wuntizɔriba ni ben pa wuntizɔriba zuyu, ni o zaɲ be zaa labisi Naawuni sani.”* (1 Pita 3:18) Kaman di ni sabi shem Lahibali suɲ puuni ni *“Anabinim zaa daa di shehira ni n̄unkam, **n̄iɲ Tiligira maa yeda ni nya alahichi chɛmpaɲ o yuli zuyu.**”* (Tuumba Tuma 10:43)

Amaa kurimbuni ha, Naawuni ni daa lo tiliginsim so sheli daa bɔrila binjɔbiri zim. Amaa Keen n̄un' daa zaɲ li n̄iɲ o baya ka. Keen n̄un' daa zaɲla so' sheli kana, o daa zaɲla omanman' daadiini na. O daa zaɲla ziri adiini kana. Keen n-daa nye n̄un tuui pili ziri adiini. O daa zaɲla o nuhi tuma na ni o ti mali sara ti Naawuni. O daa zaɲla o ni ko n-nya bindir' sheɲa din daa yi Naawuni ni daa yeli noli n̄iɲ tingban' sheli ni na ka di nye din nye din ka zim. Ka dayila Naawuni daa deei sara sheli din ka zim maa?

Ɛbel n̄una o daa zaɲla piɛ' so n̄un ka daɲ' na nti kɔrig' o ka o zim yi, dinyaana ka o nyo o buyim. Sara maa zuyu daa chemi ka o suhu be nyam Naawuni sani. O daa mi ni n̄un' manman' n-kul simdi ni o kpi, amaa ni piɛ' so n̄un ka taali maa zani o zaani kpi. Dinzuyu Ɛbel daa di shehira o yeda n̄iɲbu puuni ni Tiligir' so n̄un daa yen kana dunia n̄ɔ ni ti kpi alahichinim' zuyu la ni ti deei be daalahichi zi.

Ti bɔri ni ti bɔhi bɔhigu n-naai zuɲɔ lahibaldi n̄ɔ jia. Bɔzuyu ka Naawuni daa bi deei Keen sara la? Keen daa lee nyela alahichilan' titali gari Ɛbel bee? Aai, pa di daliri maa zuyu. Be zaa daa nyela alahichinima. Be zaa daa malila sara ti Naawuni. Keen daa nyela n̄un gbibi adiini. Di pa sheli o daadiini maa daa nyela din kul pa zuyusaa ka ka o suhu ni. Hal ti ni tooi yeli ni o sara maa daa nyela din mali jilima pam gari Ɛbel sara. Zievari mini tiwala nyela din viel' pam, amaa be yi kɔrigi binjɔbigu sɔɲ o zim ni, di ka nyabu. Amaa alahichi nyela din miligiri Naawuni suhu pam. Ka Naawuni ni zali di taali chɛmpaɲ so' sheli nyela **“3im yihibu yi kani, alahichi chɛmpaɲ gba kani!”** Lala zuyu ka Naawuni daa zaɲisi Keen sara maa, dama Keen daa bi ti Naawuni wunita soli tiliginsim maa jilima.

So ku tooi ka Naawuni sanna, nayila o dolila Naawuni ni zali wunita so' sheli n̄ɔ! **Naawuni soli nyela din be kasi ka nye din tuhi!** Di n̄manila laasabu malibu

karimba yi bɔhi karimbia sikuri ni, “A yi zaŋ ayi pahi ayi zuƴu, di yen niŋla diba ala? Garigibu din tuhi kul nyela zaƴ’ yini koŋko. Dina n-nyɛ: **A yi zaŋ ayi pahi ayi zuƴu, di nyela diba anahi.** Amaa karimbia yi yeli ni diba ata, o chirimiya. Ka ŋun mi yeli ni diba anu o gba chirimiya. Ka ŋun mi yeli ni diba anahi ni pirigili gba chirimiya. A yi zaŋ ayi pahi ayi zuƴu, di kul nyela diba anahi koŋko. Lala n-nyɛ Wuntia so’ sheli Naawuni ni zali maa. Naawuni yino koŋko m-beni, ka so’ yini koŋko beni ka alahichinim’ ni tooi doli ka bɛ mini Naawuni ŋun be Kasi ŋo biɛhigu ni tooi niŋ vielim yaha! Di nyela **sara din be kasi zaa soli.**

Ti mabihi ben wumdi zuŋɔ yeligu ŋo, yi mi Naawuni yeligu ni yeli shem zaŋ jendi sara maligu suŋ sheli Naawuni ni zaŋ ni o kpihim yi daalahichi kuli mali wara? Yi mi ni Naawuni maŋmaŋ nyela ŋun tim Duuma so ŋun nyɛ tiligira dunia ŋo ni na ni o ti yihiya alahichi ni ka lan chɛ ka yi suhu be kasi Naawuni sani? Ti bɔhimbu din tuyiya ŋo na yen jendila lala alahaziba tiligira ŋo. Kundi gahinda ni yeli shem zaŋ chaŋ o polo m-bɔŋɔ: *“Tiliginsim mi lahi ka so sani yaha, dama Naawuni bi lahi zaŋ so yuli nti ti dunia ŋo ka di zuƴu ni chɛ ka ti tiligi.”* (Tuumba Tuma 4:12).

M mabihi, kpe ŋo ka ti yen zali ti zuŋɔ wuhibu maa; Naawuni yi chɛ ka ti yi ti lan labina, ti ni bahi naai ti wuhibu din jendi Keen mini Ebel la....

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni, di ni niŋ ka yi na kuli tehiri Naawuni zaligu sheli din yeli:

“3im yhibu yi kani, alahichi chempaŋ gba kani!” (Hib. 9:23)

WUHIBU 11

KEEN NJUN DAA BI NIŊ TUUBA

PILIGU 4

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni n̄un nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O b̄ri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni ti daa b̄him Adam mini Awa tuuli bidibis' ayi yela, **Keen mini Eb̄l**. Ti daa nya be zaŋ' yino kam ni daa b̄ri ni be jem Naawuni ka zaŋ binshenja m-mali sara ti o shem. Keen daa zaŋla o ni daa ko n-yihi bindir' sheli na nti ti Naawuni. Amaa ka Eb̄l mi daa zaŋ piebil' so n̄un ka galimi n-k̄rigi, ka o nye sara sheli din kpihim alahichi. Naawuni Kundi yeliya: "*Naawuni nini daa tiyi Eb̄l min' o sara maa, amaa ka o nini daa bi tiyi Keen min' o sara.*"

B̄zuyu ka Naawuni nini daa tiyi Eb̄l, amaa ka o nini daa bi tiyi Keen? Dama Naawuni wuntia soli b̄rila **zim sara**. Ka Naawuni daa lihi Eb̄l wuntizɔra, dama o daa niŋ Naawuni yeligu yeda ka zaŋ sara sheli Naawuni ni b̄ri na. Amaa Keen n̄un' daa zaŋla omanman' kpion̄ chan̄ Naawuni sani, di zuyu ka Naawuni nini daa bi tiy' o.

Zuŋɔ ti loya ni **ti naai Keen mini Eb̄l yela b̄himbu maa**. Yi mi din daa niŋ Naawuni ni daa zaŋisi Keen sara deebu la nyaan̄a? Piligu litaafi suura anahi kalinli anu puuni, Naawuni Kundi yeliya, "*Dinzuyu ka Keen suhu daa yiyisi pam, ka o zuŋ o ninni.*" (Pil. 4:5) B̄zuyu ka Keen suhu daa yiyisi? Di bi to ni nir' baŋ dimbɔŋɔ. Cheliya ka ti buyisi li ŋ-ŋɔ, N yi niŋ binsheli din biɛ, ka so yeli ma, "A niŋ din bi tuhi! Tayima n-niŋ din tuhi!" Wula ka n lee yen garigi n̄un kpahi n zuyu ni maa? Di ni tooi niŋ ka n-siyisi mman̄a n-deeg' o yeligu maa ka tayi bebu bee ka n che ka n suhu yiyisi, ka kul kpalim be n chirimbu maa ni.

Naawuni daa kpahi Keen zuyu ni ni o baŋ ni o ni zaŋ o nuhi tuma binsheli na ti mali sara ti o maa pala din mali buchi n̄un' Naawuni sani. **Naawuni daa b̄ri ni Keen niŋla tuuba** ka zaŋ piebil' so n̄un ka galimi na ti mali sara ti o kaman Eb̄l ni daa niŋ shem maa. Naawuni daa b̄ri ni o wuhi Keen soli din tuhi, ka nya taali che m-paŋ soli. Amaa ka Keen karimbaani zuyu daa che ka o zaŋisi ni o sayi deeg' o taali Naawuni sani. O daa che lala niŋbu, ka je suli n-leela n̄un suhu miligi.

Dinzuyu ka Naawuni daa b̄hi Keen, "*B̄ n-niŋ ka a che ka a suhu yiyisi? B̄ n-niŋ ka a zuŋ a ninni? A yi di niŋ din simdi, n naan ku deei li? Ka a yi bi niŋ din simdi, alahichi do a dunol' ni m-b̄ri ni di nyaŋa, amaa di niŋ kamaata ni a nyaŋ li.*" (Pil. 4:6,7) B̄ n-niŋ ka Naawuni daa b̄hi Keen lala? Naawuni daa bi b̄ri ni

Keen bahi yoli, di zuyu ka o daa bɔri' o lala maa. Naawuni daa bɔri ni Keen niŋla tuuba o daalahichi zuyu, ka doli soli din tuhi. Naawuni kpahila Keen zuyu ni zaŋ chaŋ o dim' biɛyu ŋun lo ni o sayim o min' o zuliya la polo. Dim' maa yuli m-booni **alahichi!**

Bɔ n-nyɛ alahichi? Alahichi n-nyɛ dunia ŋɔ yelimuyisirili. Di nyɛla ti dim' biɛyu. Alahichi ŋmanila wahu ka loyu pal' o ni. Di ŋmanila buyim biɛla din ni taai n-tooi di yɔɔyɔ zaa. Alahichi nyɛla buyim mɔkpal' sheli Sintani ni zaŋ nyɔri dunia ŋɔ buyim. Naawuni yɛligu yɛliya, *“Nunkam mi zaŋ sun tumbu ka bi tum li, di nyɛla alahichi o sani.”* (Jeem. 4:17) **“Alahichi nyɛla zaligu chihibu. Nunkam tumd' alahichi nyɛla zaliguchihira. Ka nunkam tumd' alahichi nyɛla Sintani nira, dama piligu ni ha ka Sintani pun tumd' alahichi.”** (1 Jon 3:4,8) Alahichi n-nyɛ din be ti ningbuna yaya ni tumda, ka tuhiri din nyɛ yelimaŋli mini din viɛla. Alahichi nyɛla dinkam bi sayi Naawuni yubu. Alahichi nyɛla din zaŋyisi ni di niŋ Naawuni yɛligu yɛda ka deei di noli. **Nir' yi dol' o suhu yubu soli, di nyɛla alahichi.**

Ninvuy' shɛb' ben doli bemaŋmaŋ' soli ka zaŋyisi ni bɛ ku niŋ Naawuni yɛda ka deeg' o noli la bahigu lee yɛn nyɛla wula? Naawuni Kundi yɛliya, *“Bɛ ni ti nya tibidarigibo bahi yoli din ka bahigu puuni; ka bɛ mini ti Duuma woligi taba.”* (2 Tes. 1:9) Ninvuy' shɛb' ben doli Naawuni ni zali tiliginsim so' shɛl' la n-nyɛ ben ni ti nya nyɛvili din ka bahigu. Amaa ninvuy' shɛb' ben niŋ tipawumli zaŋ chaŋ yelimaŋli maa deebu polo ni ti nya Naawuni sariakaribu ni o suhuyiyisili. Amaa Naawuni Kundi yɛliya ni Naawuni bi yu ni *“so ti bahi yoli, amaa o bɔri ni sokam zaa lee niŋla tuuba!”* (2 Pita 3:9) **Naawuni daa bi bɔri ni Keen bahi yoli o daalahichi maa ni.** O ni daa bɔri sheli nyɛla ni Keen niŋ tuuba, ka zaŋyisi so' sheli o ni daa pii ka di pa wuntia soli maa, ka nay' piila wuntia soli.

Kaman ti ni daa pun nya shɛm ti wuhibu din garila puuni la, Ti Duuma Naawuni kahigi o nia n-wuhi ti ni di chɛ ka alahichinima tooi leei wuntizɔriba o sani. **ɛbel daa niŋ Naawuni nia maa yɛda,** ka daa kɔrigi piɛbil' so ŋun ka dalinli mali sara sheli din ni kpihim alahichi. ɛbel daa niŋ Naawuni ni yɛla shɛm yɛda ka dina n-nyɛ; *“Dama alahichi yɔri nyɛla kum, ka zim yi bi yi, alahichi chɛ m-paŋ kani!”* (Rom 6:23; Hib 8:22) Piɛbil' maa zim yibu zuyu daa chɛ ka ɛbel suhu kul ziɛla yim Naawuni sani. ɛbel daa mi ni o nyɛla alahichilana ŋun simdi tibidarigibo Naawuni sani, ka daa lan mi ni o zaŋ piɛbil' so ŋun ka galimi mali sara Kaman Naawuni ni zali shɛm. ɛbel ni daa zaŋ piɛbil' mali sara maa daa nyɛla ŋmahinli zaŋ chaŋ Tiligir so ŋun daa yɛn ti ka dunia ŋɔ ni na polo nti zaŋ o nyɛvili mali sara din ni kpihim nin-sal' daalahichi samli sahakam kul mali wara. Keen ŋun daa niŋmi kaman o niŋla Naawuni yɛda la, amaa ka o tuma daa chihi li. **Keen daa ti Naawuni jilima la o noli ni, amaa ka o suhu lee be katiŋ' ni Naawuni.** Piɛbil' zim ka Naawuni daa bɔra, amaa ka Keen daa zaŋla ninsal' nuhi tuma bini na ti ti o. Keen jɛma maa daa ka buchi Naawuni sani, dama o daa bi

doli Naawuni ni wuh' o so' sheli.

Cheliya ka ti karim sura kalinli din paya ḡo ni nya Keen ni daa niḡ shem Naawuni ni daa kpah' o zuyu ni o ni daa mali sara sheli din ka buchi maa nyaḡa. Naawuni Kundi yeliya, Dahin sheli ka Keen daa ti yel' o tizo Ebel, *"Ti cham' mḡyu ni. Be ni daa ti be mḡyu maa ni saha sheli, ka Keen yiḡisi lu o tizo Ebel maa zuyu n-ku o."* (Pil. 4:8) Bḡ ka Keen daa lee niḡ? O daa niḡ tuuba? O daa niḡ Naawuni yeda ka zaḡ piibil zim na nti mali sara ti Naawuni o daalahichi zuyu? Aai! **Keen daa lan tumla alahichi sheli pahi tuuli alahichi maa zuyu. O daa yiḡisi lu o mabi' Ebel maa zuyu n-ku o.**

Lahizibu! Keen ḡun daa zaḡisi ni o yihi piibil' zim ka Naawuni che o daalahichi taali maa daa yih' o mabia ḡun nye wuntizora zim! Wula ka yi lee tehi dimbḡḡo yela? Nuni n-daa lee zaḡ teha ḡo tatabo niḡ Keen suhu ni ni o ku o mabi' ḡo? Njun yetḡya ka Keen daa lee wumda? Keen daa wumdila Sintani yetḡya. Naawuni Kundi yeliya ni o daa ku o mabia, dama ḡun Keen daa nyela *"Sintani nira."* (1 Jḡn 3:12) Ti pun nya, Naawuni daa yeli ni niriba balibu buyi m-be dunia ni. Bena n-nye: Naawuni niriba ni Sintani niriba. **Ebel daa nyela Naawuni nira**, dama o daa niḡ Naawuni Yeligu yeda ka dee o noli. **Keen daa nyela Sintani nira**, dama o daa bi niḡ Naawuni Yeligu yeda.

Cheliya ka ti wum Naawuni ni daa yeli Keen shem o ni daa ku o tizo la nyaḡa.

"Ka Naawuni daa bḡhi Keen, "A tizo Ebel be ya?" Ka Keen garigi yeli, "M bi mi; mani n-nye n tizo maa gula?" Ka Naawuni bḡh' o, "Tuun' bḡ ka a lee tum maa? A tizo maa zim kukoli kuhigu n-yi tingbani' ni ka n sanna. Ka pumpḡḡo, noli yelibu ni yi tingban' sheli din yaai di noli n-deeg' a tizo maa zim a nuu ni maa na di a. Ka a yi lan kḡ puu tingbani maa ni, di bindira ku lan niḡ vienyeliga. A ni lee ḡun ka kpehili shee, ka lee ḡun dari gindi dunia ḡo ni." (Pil. 4:9-12)

Lala ka Naawuni daa darigi Keen tibili yeli, *"A yi lan kḡ puu tingbani maa ni, di ku lan niḡ bindira ti a."* Dagbamba yeliya, *"Baa bi dimd' o bia paari kḡbili."* Lala n-nye li, Naawuni daa bi darigi Keen tibili ni o bah' o la yoli, amaa o daa niḡ lala ni di sḡḡ o mi ka o niḡ tuuba o daalahichi zuyu, ka niḡ yelimaḡli yeda ka tiligi. Amaa di zaa yoli, Wula ka Keen daa lee niḡ? O daa niḡ tuuba? Aai, o daa bi niḡ. Naawuni Kundi yeliya, *"Dinzuyu ka Keen daa zḡ Naawuni sani chan ti be Nod."* (Pil. 4:16) Keen ḡun daa zaḡ Naawuni yeligu niḡ o baḡa kala daa leb' o nyaḡa biri Nawuni, ka yihi Naawuni o biḡhigu ni. **Pa Naawuni n-daa niḡ omaḡ' katiḡ' ka che Keen, amaa Keen n-daa niḡ omaḡ' katiḡ' ka che Naawuni.**

Zuḡḡ, Adam zuliya pam ḡmanila Keen, be kul dolila beḡmaḡmaḡ' suhu yubu soli, ka zaḡisi Naawuni yeligu wumbu be suhuri ni. Be yeri be noya ni, "Naawuni

be katiŋa! So ku tooi baŋ' o." Amaa Naawuni Yeligu wuhi ti ni Naawuni ka katiŋ' ka che ti zaŋ' yino kam, dama ŋuna n-tiri sokam nyevili mini vuhim ni binsheŋukam din pahi. Naawuni nyela ŋun miri ti gari ti suhuri ni be ti ni tɔri shem la. Naawuni mi a ka bɔri ni a gba mi o vienyeŋinga.

Ka bɔ n-niŋ ka niriba pam bi bɔri ni be baŋ Naawuni? Naawuni yeligu garigi bɔhigu ŋɔ. Naawuni yeliya, saria karibu din beni nyela, *"Neesim ni ka dunia ŋɔ ni na ka salinim' ni yu tuumbieri tumbu zuŋu che ka be bɔrila zibisim gari neesim maa la. Ŋunkam zaa tumdi tuumbieri je neesim ka mi ku sayi chaŋ neesim ni, o tuumbieri maa ti yi palo zuŋu."* (Jɔn 3:19,20)

Niriba bi mi Naawuni, dama be ŋmanila Keen, **be lebila be nyaŋa biri Naawuni Yeligu**. Naawuni daanabi Dauda daa sabi yeli, *"Naawuni yeligu nyela n naba firila mini n soli neesim."* (Yil. 119:105) A yi leb' a nyaŋa biri Naawuni yeligu neesim, a ni kpalim be alahichi zibisim ni, ka ku mi Naawuni; ka Naawuni ni be katiŋa ni nyini. Amaa Naawuni bɔri ni a baŋ ni o bi be katiŋa. O be a nyaŋa, ka be a luya polo, ka be yi tooni. Naawuni yuri a ka bɔri ni o mini a mali dolintabitali. Amaa di bi simdi ni a be kaman Keen ŋun daa niŋ tipawumli n-zayisi Naawuni wuntia sol' la. **Naawuni daa bɔri ni Keen niŋ tuuba**. Hal zaŋ kana zuŋɔ, Naawuni na kul zali sokam ni be niŋm' tuuba n-lab' o sanna, ka niŋ o Yeligu yeda.

A mi tuuba niŋbu gbinni? Di gbinni nyela *a tayi a teha mini a tuma*. Tuuba niŋbu nyela nir' kahigi din be o suhu ni **wuhi Naawuni sani** ka yeli, "M mali chirumbu n teha ni zaŋ chaŋ a ni zali tiliginsim so' sheli maa polo." Tuuba niŋbu nyela nir' sayi Naawuni sani ni so' sheli kani ka nir' ni dol' li tilig' omaŋa n-yi Naawuni sariakaribu ni, ka lab' o sani nti zaŋ omaŋ' niŋ o tiliginsim soli maa ni.

Ninvuy' so ŋun niŋ tuuba ni yelimaŋli ŋmanila sochanda ŋun bɔri ni o kpe ziligi yi Kumasi din nye tin' titali din pah' ayi la ni chaŋ Ankara din nye tinzuyu la ni. Ka o da tikiti chaŋ ti kpe n-zini ziligi ni ka di chana, ka o ti kpahim nya ka o bela ziligi sheli din kuni Takuradi, din nye o ni bi bɔri ni o kpa luy' sheli polo. Wula ka o lee yen niŋ paai Kumasi? Di simdi ni o tayi "napɔŋ" dina n-nyɛ, di simdi ni o sayi ni o ni kpari luy' sheli polo maa bi tuhi, ka yi ziligi maa ni, o yi ti zani n-chaŋ ti kpe Ankara ziligi ni. Dinzuŋu ti nyaya ni **tuuba niŋbu maŋli nyela buyi**, din bi tuhi zayisibu mini din tuhi deebu, Yela ayi m-be tuuba niŋbu maŋli ni. Tuuli, di simdi ni nir' zays' omaŋ' min' o daalahichi ni o wuna ni omaŋmaŋ' tuma, ka tooi nya Naawuni nambɔzɔbo. Di saha ka a ŋmaligi labi Naawuni min' o yeligu din ni yeli a a ni yen niŋ shem tiligi ni. Tuuba niŋbu maŋli m-bala.

Amaa Keen ŋun' daa bi niŋ tuuba. Keen daa piila omaŋmaŋ' suhu yuhu soli dolibu. O daa zayisi ni o ku zaŋ omaŋ' ti Naawuni ni zali **tiliginsim so'** sheli maa. Dinzuŋu ka Naawuni Kundi yeli, *"Keen daa bahi yoli so' sheli din pa wuntitali soli zuŋu, ka che ka Naawuni malila zibisim din ka kpee shee zal' o sahakam."*

(Jud 11, 13)

N mabihi, **di bi simdi ni ti be kaman Keen**. Cheliya ka ti wum sayisigu sun' sheli din yi Naawuni sanna yeli, *"shee yi niŋ tuuba, di yi pa lala, yi zaa gba ni ti bahi yoli!"* (Luke 13:3) Naawuni sariakaribo nyela din kul sabi zieya, ka nye din ni lu benkam zaa daalahichi bi kpihim zuyu.

Di cheliya ka ti chirim zaŋ chaŋ dimboŋo polo: So ku tooi leei wuntizora omanmaŋ' tuun' suma zuyu. Niriba pam ŋmanila Keen, be niŋ yeda ni be ni doli be daadiini zalikpana mini zaligu sheŋa din pahi zuyu ni che ka be yi Naawuni sariakaribu ni. Amaa adiini dolibu ku che ka nir leei wuntizora. Naawuni Kundi yeliya:

"So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuyu. Ti zaa nyela alahichinima, ka ti wuntia tuma zaa ŋmanila bincher' bieri. Naawuni daanfaani maa zuyu ka yi tiligi yi yeda niŋbu puuni. Ka di bi yila yi kɔbili ni na, amaa di nyela Naawuni pini. Ka di mi pala yi ni tum sheli zuyu ka yi tilgi, dinzuyu sheli kani ka yi ni nyu bara di zuyu!" (Rom. 3.20; Aiz. 64.6; Efisis. 2.8,9)

Ti puhiri ya yi wumbu zuyu. Naawuni yi sayi, wuhibu sheli din paya na, ti ni bohim Adam zuliya yela zaŋ tabili Naawuni daanabi Inok yela....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni saha sheli yi ni tɛhiri yi ni pun wum sheli zuŋo yela ŋo. Naawuni Kundi yeliya:

"Naawuni nyela ŋun mali suyilo zaŋ chaŋ yi polo, dama o bi yu ni so ti bahi yoli, amaa o bɔri ni sokam zaa lee niŋla tuuba. Shee yi niŋ tuuba, di yi pa lala, yi zaa gba ni ti bahi yoli!" (2 Pit. 3:9; Luk 13:3)

WUHIBU 12

ANABI INOK

PILIGU 4,5

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu ayi din garila puuni, ti daa bohimla Adam mini Awa bidibs' ayi yela: Keen mini Ebel. Ti daa nya be niriba ayi maa zaa ni daa mali sara ti Naawuni ni be jem' o. Ebel daa niŋ Naawuni yeda ka zaŋ **piebil' zim** na, amaa Keen ŋun daa zaŋla **omanman' tuma** chaŋ Naawuni sani. Naawuni daa deei Ebel sara maa, amaa ka zaŋisi Keen sara. Ka Naawuni daa yeli Keen ni o niŋm' tuuba, amaa ka Keen daa nay' jela suli n-ku la o ti zo Ebel.

Zuŋo ti lo nia ni ti tirisi tooni Tɔra puuni m-bohim suura anahi mini suura anu, Piligu litaafi ni. Naawuni Yeligu yeli ti ni Adam mini Awa daa "*mali bidib' sheba mini bipuyinsi.*" (Pil. 5:4) Amaa Adam zuliya puuni, Naawuni kul che ka ti baŋla be **niriba ayi** zuliya yela: Keen zuliya mini Set ŋun daa nye Keen tizo la zuliya.

Ti ni daŋ lihila **Keen zuliya** yela. Keen daa kpuyila o doygim ni paya, ka be daa doyi bihi. Dagbamba yeliya, "kpaŋ bi yiyiri ka o bia chana." Lala ka Keen zuliya daa bi tooi zoo' n-yi be ba ni tehiri shem min' o ni toŋisiri yetoŋa shem ni o ni tumdi shem ni. Be **ba ni daa bi ti Naawuni Yeligu jilima** shem, lala ka o bihi gba daa bi ti Naawuni yeligu jilima. Be daa mali baŋsim mini yem pam, amaa be daa bi mi Naawuni. Be daa lihila dunia ŋo binyara ka di gari shelikam. Be daa me be tin' titali, ka maali (make) tuun' baŋsim binyara mini yuhi ni moyilonima ni binshenja pahi. Ninvuy' so ŋun daa yi Keen ni na yuli n-daa booni Tubal-Keen. O daa nyela daanya mini kuriti tuun' baŋsim pam baŋda. Amaa nuu tuun' baŋsim vielli bi che ka nir' suhu viela!

Keen zuliya ni ninvuy' so daa beni ka o yuli booni **Lamek**. Adam kalinsi nyaŋa ziemani din pah' ayopcin ni nira n-daa nye o. Lamek daa dolila o yab' Keen naba, hal o daa bie n-gari Keen. Lamek n-daa nye ŋun tuui kpuyi payaba ayi. O daa nyela ninvuy' kura kaman Keen. Naawuni Kundi yeliya ni Lamek daa kula niriba ayi, ka nyu bara di zuyu yeli ni o nyela ninvuy' bieyu gari Keen. Lamek daa bemi kaman Keen min' o zuliya zaa ni daa be shem, o baya daa ka Naawuni yubu ni nye shel' ni. Lamek daa nyela diribarilimlana ni ŋun yuri liyir. Lameka daa nyela karimbaandana ni bieriyolilana. O daa nyela ŋun yuri nyayisim gar' o yuri Naawuni. Sintani n-daa nye o duuma, amaa o daa bi mi lala. Lamek daa

bela lala, dama o daa piiya ni o dolila Keen soli. Cheliya ka Lamek yuli kul be ti tieha ni, dama ti ni lan lab' o yela ni poi, ka naanyi naai ti zuṅṅ wuhibu ṅo.

Ti payiri Naawuni, Naawuni Kundi yetoṅa ni bi zani tariga Keen min' o zuliya ben daa pa wuntizoriba la yela la ni zuṅṅ. Naawuni Yeligu lan yeli ti **Set gba zuliya** yela yeli ni Naawuni daa lan ti Adam mini Awa bidib' so yaha "*n-zali Ebel zaani, Keen ni daa ku o la nyaṅa.*" (Pil. 4:25) O yuli n-daa booni Set. Set gbinni nyela be ni pii so. Naawuni daa piila Set ni o zani Ebel zaani. Bɔzuṅṅ ka Set daa lee yen zani Ebel zaani? Di garigibu m-bɔṅṅ: Iden puu la ni Naawuni daa lo alikauli zaṅ chaṅ ṅun ti yen ka dunia ṅo ni na nti nyaṅ Sintani ka fa' Adam zuliya o yiko ni bahi la polo. Di pa sheli Tilgira maa daa naan ti yila Ebel ṅun daa niṅ Naawuni yeda la zuliya ni na. Amaa ka Sintani daa che ka Keen ku Ebel. Sintani daa bori ni o che ka Naawuni ni daa lo nia ni o ti tim Tilgira so dunia ṅo ni na la ku nani. Naawuni gari Sintani yem. Naawuni daa mali nia suṅ ni o tiligi Adam zuliya be daalahichi ni, ka so ku tooi che ka di ku niṅ, hal Sintani gba ku tooi che ka di ku niṅ. Dinzuṅṅ o ni daa lo nia sheli maa zuṅṅ ka o daa zaṅ Set ti Adam mini Awa ni o zani Ebel ṅun nye Keen ni daa ku so la zaani. Dimbɔṅṅ ni ka **Naawuni ni daa lo nia** sheli zaṅ chaṅ Tilgira kandina polo la yela kul chani tooni.

Set daa nyela yeda niṅda maṅli. Set daa bemi kaman o bieli Ebel. O daa piila tiliginsim so' sheli Naawuni ni daa zal' la. Set daa bemi kaman Adam zuliya zaa, be daa doṅ' o mi ni alahachi. Amaa o daa niṅ Naawuni ni daa lo alikauli zaṅ chaṅ Tilgira so ṅun daa ti yen kana la yeda, ka daa zaṅ piebil zim ka Naawuni sanna nti mali sara o daalahichi zuṅṅ n-kahig' o yeda niṅbu ni nye shem wuhi. Ka binsheli din simdi ni ti baṅ zaṅ chaṅ Set polo nyela o daa wuhi o bihi ni Naawuni yelimaṅli baṅsim. Dinzuṅṅ Naawuni Kundi yeliya, Ka Set daa ti doṅi bidibiga "*Di saha maa ka ninsalinim' daa piligi jemdi Naawuni.*" (Pil. 4:26)

Dimbɔṅṅ ni, ti nyala zuliya ayi ben daa yi Adam ni na. Bena n-nye Keen zuliya mini Set zuliya. Yi mi zuliya ayi maa yela ni wuhi shem? Di **wuhila niriba balibu buyi** ben daa be dunia ṅo ni Adam saha zaṅ kana zuṅṅ, Naawuni sani, niriba balibu buyi m-be dunia ṅo ni. O bi nya woligibu gbansabila mini gbampiela sunsuuni bee Dagbamba mini Kambonsi sunsuuni, dobba mini payaba, bundaannim' mini faranima. Naawuni bi gaṅda, di zaa yoli, o woligi dunia niriba niṅla yaya ayi ni. Yaya ayi maa niriba maa lee nyela banima? Be nyela **ninvuy' sheb' ben niṅ Naawuni Yeligu** yeda ni **ninvuy' sheb' ben bi niṅ li yeda**. Ben **mi** Naawuni ni ben **bi mi** Naawuni. Ben **be neesim** ni ni ben **be zibisim** ni. Ben nya **be daalahachi che** m-paṅ ni ben **bi nya be daalahachi che** m-paṅ. Njunkam niṅ Naawuni yeda, ka pii ni o niṅ wuntia so' sheli Naawuni ni zal' la ni tiligi (n-chaṅ alizanda ni) kaman Set min' o zuliya ni daa tiligi shem. Ka njunkam bi doli Naawuni wuntia soli maa ni bahi yoli (n-chaṅ buyim ni) kaman

Keen min' o zuliya ni daa bahi yoli shem.

Naawuni Kundi yeliya ni Adam daa bemi hal ti paai yuun' kobisiwei ni pihita ka naanyi yi dunia yili. Piligu maa ni saha niriba daa yi bemi n-kurigi hal ti yayi, amaa ka ti bahi kpi kaman sokam ni kpiri shem. **Adam mini Awa** daa kpiya kaman Naawuni ni daa pun yeli ba shem. Naawuni ni daa tuui nam tuuli niriba ayi sheb' maa, di daa pala o yubu ni be kpi, amaa di daa nyela o yubu ni be be. Ka bo n-daa che ka Adam mini Awa kpi? Be daa tumla alahichi Naawuni sani, ka alahichi mi tahirila kum na.

Pumpɔɔɔ, saha sheli din kpalim ɔɔ puuni, ti yen lihila Naawuni ninvuy' so ɔɔun daa yi Set ɔɔun daa niɔ Naawuni yeda la zuliya ni na. Dilana n-nye **Inɔk**. Inɔk daa nyela Naawuni daanabi. Sheb' boon' o la "Idris". Piligu litaafi suura anu ni, ti nya Inɔk dɔyirikpamba yela. Naawuni Kundi yeliya, **Adam** daa nyela Set ba; ka **Set** daa nye Inɔsh ba; ka **Inɔsh** daa nye Kenan ba; ka **Kenan** daa nye Mahalalel ba; ka **Mahalalel** daa nye Jared ba; ka **Jared** daa nye Inɔk ba. Ka **Inɔk** daa nye Adam nyaɔɔa ziemani din pah' ayopocin ni nira ɔɔun yi Set zuliya ni na.

Be daa dɔyi Inɔk la alahichi ni kaman be ni dɔyi **sokam alahichi** ni shem. Amaa Inɔk ni daa ti paai yuu' pihiyobunaan saha shali, ka o daa niɔ tuuba o daalahichi zuɔu, ka ɔɔmaligi labi Naawuni sani. O daa niɔ Naawuni ni daa lo alikauli sheli zaɔ chaɔ Tiligira ɔɔun ti yen ka dunia ɔɔ ni na nti zaɔ oman' mali sara din tuhi n-kpi n-yihi niriba daalahichi bahi la yeda. Inɔk daa zaɔ biɔkɔbigu zim mali sara sheli din ni kpihim ninsal' daalahich ti Naawuni n-wuh' o yeda niɔbu ni nye shem. Ka Naawuni daa zaɔ Inɔk zali wuntia zaani o yeda niɔbu maa zuɔu, ka daa che o daalahichi taali, ka mal' o suhu ka di niɔ kasi. Dinzuɔu Naawuni Kundi yeliya, *"Inɔk daa jemdi Naawuni vienyelinga hal ti paai yuun' kobisita."* (Pil. 5:22)

Amaa Inɔk ziemani maa ni, nir' jemdi Naawuni vienyelinga daa pala asama, dama di daa nyela tuumbieri mini ninvuy' biɔtali ziemani kaman di ni be shem pumpɔɔɔ ɔɔ. Inɔk ziemani maa ni niriba pam daa bɔrila nyayisim dibu kɔɔko, ka tumdi dayiri tuma. Amaa Inɔk ɔɔun daa mi ni Naawuni daa bi nam ninsal' la dayiri tuma zuɔu, amaa bieri kasi zuɔu ka o daa nam ninsala. Dinzuɔu Inɔk daa bi che ka kɔɔe bieri su o, kaman di ni daa nye shem o ziziinitab' ben daa bi mi Naawuni sani shem la. Inɔk daa ɔɔmanila Naawuni maɔmaɔa, o daa yurila wuntitali ka je alahichi. Niriba daa tur' o mi ka nahind' o, o ni daa mali wuntia biɔhigu zuɔu, amaa Inɔk daa bi che ka di muyis' o, dama o daa mi ni bishey' kani m-paai nir' che ka suhudoo be o mini Naawuni sunsuuni.

Naawuni daa piila Inɔk n-leeg' o dabili ni o daanabi zieman' bieɔu maa ni. **Inɔk daa bemi kaman anabinim' zaa ni daa be shem, o daa di Tiligira so ɔɔun daa ti yen kanala shehira.** O daa lan yeli, ni Tiligira maa ni ti labina dahin sheli nti darigi benkam zaa bi niɔ o yeda, ka zaɔyisi tuuba niɔbu la tibili. Wummiya

Inok waazu ɲɔ:

*“Nyamiya! **Ti Duuma min’** o malaikanim’ tusatusa shem ben be kasi kannu ni o ti kari sokam zaa **saria**, ka nya benkam zaa bi luri Naawuni sizuura la taali, ka di nyela be ni tumdi tuun’ biɛ sheɲa mini benu ben nye alahichinim’ maa ni tɔyisi yetɔy’ biɛ’ sheɲa dalim ɲun’ Naawuni la zuyu!”* (Jud 1:14,15)

Bin’ yini din nye alahiziba pahi ka di simdi ni ti ban li zaɲ chaɲ anabi Inok polo nyela o daa bi kpi. Yelimaɲli. Naawuni Kundi yeli ti ni **Inok daa bi kpi!** Di yeliya, *“Inok daa jɛmɛdi Naawuni vienyelinga hal ti paai yuun’ kɔbisita, ka so daa ti bi lan nya o, dama Naawuni n-daa kpuɣ’ o.”* (Pil. 5:24) Naawuni yiko min’ o nia lɔbu puuni, ka o daa kpuɣi Inok chaɲ alizanda ni, ka che ka o bi kpi.

Bɔ n-lee che ka Naawuni daa kpuɣi Inok lala chaɲ? Inok biɛhigu ni daa nye shem puuni, Naawuni bɔri ni o wuhi ti o ni tɛhiri ninvuy’ sheb’ ben niɲ o yɛda, ka bɔri ni be tiy’ o nini binsheukam zaa ni shem yela. Naawuni Kundi yeliya:

*“**Yɛda niɲbu zuyu ka Naawuni daa kpuɣi Inok ka o bi kpi**, ka so daa bi lan nya o, Naawuni ni daa kpuɣ’ o maa zuyu. Naawuni Kundi di shehira yeli ni Naawuni ni daa na bi kpuɣi Inok saha sheli, o daa nyela Naawuni nini ni tiyi so. Ka di yi pa yɛda niɲbu zuyu Naawuni nini ku tiyi nira. Dama ɲunkam chaɲ Naawuni sani, di niɲ kamaata ni o niɲ yɛda ni Naawuni beni ka deeri ben bɔr’ o ni be suhuri zaa suhigu. (Hib. 11:5,6)*

Inok daa tiyi Naawuni nini yuun’ kɔbisita puuni, dama o daa niɲ Naawuni yɛda ka yur’ o ka deeg’ o noli saha sheli niriba pam baya ni daa ka Naawuni ni bɔri shel’ ni. Dinzuɣu dahin yini ka Naawuni daa ti boli Inok yuli, nini pɔbbu ni neebu ni, ka Inok daa nya ka o bela alizanda ni ni o be Naawuni jilima jembu duu sahakam! Dimbɔɲɔ puuni, binsheli din nye yelikpani ka Naawuni bɔri ni o wuhi ti li be kpe. Dina n-nyɛ: Nir’ yi bi mali yɛda kaman Inok, a ku tooi tiyi Naawuni nini! Amaa a yi mali yɛda kaman Inok, Naawuni ni zaɲ a zali wuntizɔra zaani, ka a ku lan zɔri kum. A ni ban ni Naawuni pun nyan kum ti a, dama a wum Naawuni yeligu ka niɲ li yɛda, ka a yi ti yi dunia yili, a ni chaɲ ti be ti Duuma sani sahakam kaman Inok la! Amaa faashee ka a ban ka niɲ Naawuni ni yeli shem zaɲ chaɲ wuntia soli tiliginsim so’ sheli o ni zali ti alahichinim la.

Ti bɔri ni ti lab’ lihi ti bɔhimbu maa yel’ sheɲa, ti bɔri ni ti zaɲla yela biɛla din be Adam zuliya ayi la sunsuuni buyisi taba, din nye ti ni karim sheli yela zuɲɔ la. Benu n-nyɛ **Lamek** mini **Inok**.

Lamek mini **Inok** zaa daa nyela zɛmani din pah’ ayopɔin doli Adam nyaɲa puuni niriba. Lamek daa yila **Keen** zuliya ni na, ka Inok mi daa yi **Set** zuliya ni

na. Lamék mini Inók zaa daa bela zɛman' yini ni. Amaa bɛ zaa zaya ni daa be binshɛɲa ni daa pala yim. Bɛ biɛhigu daa be kɔɲ kɔba kaman yuɲ mini wuntaɲ' ni ni be kɔɲkɔba shɛm.

Lamék daa bi niɲ Naawuni mini o yɛligu yɛda, amaa **Inók** ɲun' daa niɲ Naawuni yɛda, ka yur' o yɛligu.

Lamék daa dolila Sintani mini dayiri tuma soli, amaa ka **Inók** daa doli Naawuni kasitali puuni.

Lamék baya daa ka Naawuni ni daa zali tiliginsim so' sheli la ni, amaa **Inók** ɲun daa niɲ li yɛda, ka daa zaɲ piɛbil' zim na nti mali sara o daalahichi zuɲu.

Lamék daa yula liyiri mini payiba ni bindirigu ni situra ni nyayisim, amaa **Inók** ɲun' daa bɔri ni o malila biɛhigu sheli din ni che ka o vu m-miri ɲun daa ti o nyɛvili ka o be maa.

Lamék daa kpiya n-chaɲ ti kpe buyim ni, amaa ka Naawuni daa kpuyi **Inók** chaɲ omanɲan' sani alizanda ni.

Bɔhigu kpana din be ti naabu ni m-bɔɲɔ: **A bemi kaman Lamék bee Inók? A bela Keen mini Lamék polo bee a bela Sɛt mini Inók polo? A nyɛla ɲun deei Inók yɛda la tatabo niɲ a biɛhigu ni bee a dolila a suhuyubu soli kaman Lamék ni daa niɲ shɛm la? Naawuni yɛligu yɛliya: “**Zahimmiya yimaɲa n-nya yi shiri doli yi yɛda niɲbu soli,**” *dama di yi pa yɛda niɲbu zuɲu Naawuni min' o yɛligu ni, Naawuni nini ku tiyi nira*”. (2 Kɔr. 13:5; Hib. 11:6)**

Ti mabihi, kpe ka ti yen zani zuɲɔ. Naawuni yi sayi, dahin sheli ti ni ti lan piligi m-bɔhim Naawuni daanabi so yɛla, ɲun n-nyɛ anabi Nuhu....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni, yi ni zaɲ Naawuni yɛligu kasi puuni suurili kalinli ɲɔ ni yɛli shɛm ɲɔ niɲ yi Suhuri ni maa.

“Ka di yi pa yɛda niɲbu zuɲu Naawuni nini ku tiyi nira. Dama ɲunkam chaɲ Naawuni sani, di niɲ kamaata ni o niɲ yɛda ni Naawuni beni ka deerɪ bɛn bɔr' o ni bɛ suhuri zaa suhigu.”
(Hib. 11:6)

WUHIBU 13

ANABI NUHU:

NAAWUNI SUXILO MINI O SUHUYIXISILI

PILIGU 6

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O boŋri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti teha zaŋ chaŋ Naawuni Kundi gahinda la polo, ti pun nya ka, piligu ni, Naawuni ni daa nam nya ka dunia binsheykam daa **vielimi**. Amaa ti yaba Adam ni daa zaŋisi Naawuni noli la zuyu, zaŋabiɛyu daa kpe dunia ŋo na o koŋbili ni n woŋligi ninsal' kam. Yelimaŋli, "Dagbankpamba n nya ka yeli, ni zuyu zim vieri nyingoli!" Ti wuhibu din bahindi nyaaŋa ŋo ni, ti bohim la zuliya diba ayi din yi ti yaba Adam ni la na. Keen zuliya mini Set zuliya. Keen **zuliya daa bi ti Naawuni** yeligu yeda. Amaa, Set zuliya puuni ka nirba shɛb' n daa be ni ka be daa ti Naawuni yeligu yelimaŋli. Dinzyu ka Naawuni daa che be taali n-paŋ ba. Nun daa yi Set zuliya ni na la yuli n daa booni Inok. Di mini niriba pam ben daa be Inok saha maa daa doli Sintani ka daa ka kasi la zaa yoli, Inok daa doli Naawuni ni kasitali.

Zuŋo ti ni piligi m-bohim do' so yela ŋun gba daa doli Naawuni saha sheli nahingu mini alahichi ni daa be ni. Lala niri maa n nye **anabi Nuhu**, Inok yaantibichee. Ti bohimbu puuni ti pun wum ni daadaa maa ha nirba daa yuuri gari pumpuŋo. Yi mi ninvuɣu so ŋun daa yuui nti kpalim dunia zaa ninkurugu? Nun n-nye Inok bia Metuselah. O daa niŋla yuun koŋbishiwei ni pisopoŋin yini ka. Metusala bia n daa nye Lamek ka Lamek mi bia nye Nuhu. Lala Lamek ŋo ŋun nye Nuhu ba ŋo be o ko ka che Lamek so ti ni daa bohim o yela la, ka o yi Keen zuliya ni na la. Nuhu daa nyela ŋun be Adam yaaŋa zɛmani sheli din pahiri bu pia la ni. Saha sheli Nuhu ni daa niŋ yuu' koŋbishinu, di saha ka o daa doyi Shem, Ham ni Jafet.

Ti ni niŋ nia ni ti bohim sheli zaŋ chaŋ Nuhu polo ŋo nyela din yen mali dariza nti ti. Dama Nuhu zɛmani maa behigu chaŋ ti ŋmanila ti zɛmani ŋo behigu. Nuhu saha maa alahachi daa nyela din pali dunia ŋo. Kundinim' yeliya, "*Ka ninsalnima ninvuɣu' biɛtali galisi pam dunia ŋo ni ka be suhuri ni teha kuli nyela din bie sahakam.*" (Pil. 6:5) Yelishɛŋa din daa be Adam bihi suhuri ni daa kuli nyela tehibieri, biɛm, yohiŋ, zina niŋbu balibu kam, nyuli, zibieri, biɛriyoli, zaba, tayiyisigu, ninvuɣ' kubo ni jɛrilim. Dunia sheli Naawuni ni daa nam ti ninsalnim ŋo daa nyela be ni sayindi sheli. Be pam daa mali adiini amaa ka di

daa leei kuli nyela nyina zuyu. Ningbuŋ kɔre n daa nye be duuma ka be daalahichi daa kuli be pahibu ni.

Gbulisimiya tiba n-wum Altawura kundi ni yeli shem Piligu kundi, suura ayɔbu ni.

(Pil 6) 3 "Ka Yawe daa yeli, "N shia kul ku kpalim be ninsal' ni sahakam, o nyela ŋun ni kpi, ka o yuma ni nyela yuun' kɔbiga ni pisi. 5 Ka Naawuni daa ti nya ka ninsalinim' ninvuyubietali galisi pam dunia ŋɔ ni, ka be suhuri ni teha zaa kul nyela din bie sahakam. 6 Ka di daa niŋ Naawuni yoli, o ni daa nam ninsala n-niŋ dunia ŋɔ ni maa zuyu; ka o suhu daa sayim pam di zuyu. 7 Dinzuŋu ka Naawuni daa yeli, "N ni kpihim ninsal' sheba n ni daa nam niŋ dunia ŋɔ ni zaŋ tabili biŋkɔbiri mini biŋgbamda ni noonsi birili, dama di niŋ ma yoli pam n ni daa nam ba maa zuyu."

Ti zaa banɔya ni Adam bia ninkuunsi zuyu n daa che ka Naawuni daa bɔri ni o kpihim ba dunia yaanɔ zuyu. Amaa ti lahi nya ka Naawuni nambɔzɔbo puuni ka o niŋ nia ni o pahi suyilo ni alahachinima ka che ka be **zaa n-niŋ tuuba**, ka ku kpi. Amaa ka lala saha ŋɔ nyela din yen ti paai ka Naawuni kari saria zaŋ jendi niri kam ŋun zaɔisi o wuntia soli ŋɔ zuyu labbu na.

Binsheli yela tin ni tooi bɔhim zaŋ chaŋ Naawuni halli sheli din jendi yuun' kɔbiga ni pishi la puuni. Dina m-bɔŋɔ: **Naawuni mali suyilo pam, amaa o suyilo maa malila tariga!** Naawuni ni yeli ka kpaŋsi ninsala ka o niŋ tuuba, amaa Naawuni niŋsim ŋɔ bi yen be ni sahakam. Dinzuŋu ka Naawuni daa yeli, Nuhu saha la, *"N shii kuli bi yen be daadamnim' ni sahakam. O saha yen nyela yuun' kɔbiga ni pishi."* Ti nya Naawuni ni lo nia ni o pahi suyilo ni alahichinima pɔi, ka naan kari ba saria be yi zaɔisi tuuba niŋbu. Dimbɔŋɔ puuni Naawuni hala ayi nyela tin ni tooi kpahim sheli: **O suyilo mini o suhuyiyisili.** Naawuni viela ka lahi mali suyilo pam; amaa o gba nyela wuntialana ka o suhu ni tooi lahi yiɔisi pam!

Shɛb' tɛhimi ni Naawuni nyela ŋun kuli gbubi dɔyɔ n-ze n-guli ti, ka di ŋmanila o suhu bi tɔ ni yiɔisibu ka yu ni o buri tiri niriba dansi. Amaa Naawuni pala lala. **Shɛb' tɛhiya** ni Naawuni suhu na zi n-yiɔisi ka kuli ni che m-paŋ ka tam alahachi sheŋa niriba ni tumdi maa yela. "Naawuni viela! Naawuni viela!" n-nye be ni mi sheli zaa, amaa Naawuni mi pala lala.

Kundi gahinda yeli ti zaŋ chaŋ Naawuni hala ni nye sheŋa polo. Naawuni viela ka lahi nye wuntilana. O mali suhumahili ka lahi mali suhuyisili. O zaɔivielitali mini o nambɔzɔbo n-che ka o mali suyilo alahachinima zuyu maa, amaa o wuntitali mini o kasitali n che ka o mali suhuyiyisili zaŋ chaŋ be daalahichi polo. Naawuni nyela Tiligira ka lahi nye Sariyakarita. Anabinim' la sabiya pam zaŋ jendi **Naawuni suyilo mini o halli polo.** Cheliya ka ti wum be yeligu maa sheŋa:

Naawuni Kundi yeliya:

*“Amaa miriya ka yi tam binyini din nye yelimaŋli ɔɔ yela. Dina n-nyɛ: Ti Duuma sani, dahinyini nyela kamani yuun tuhili ka yuun’ tuhili mi nye kamani dahinyini. Ti duuma pala ɔɔn bi niŋdi yomyom zaŋ chaŋ o daalikauli palibu polo, kamani ninvuysheba ni tehiri shem la. Amaa o leei nyela ɔɔn mali suyilo zaŋ chaŋ yi polo, dama o bi yu ni so ti bahi yoli, amaa o bɔri ni sokam zaa leei niŋla tuuba. Amaa ti duuma dabsili dali ni ti kana kamani tayiyi ni chani shemla.” (2 Pit. 3:8-10) **“Ti Duuma n-su bieri bɔhibu. Di mi mali dabiɛm ni niri kpe Naawuni ɔɔn nye nyevililana ɔɔ nuu ni. Miriya ka yi zaɔisi ɔɔn tɔɔisiriya yetɔya yeligu wumbu; dama, ti Naawuni ɔɔ nyela buyim din dira.”** (Hib. 10:30,31;12:25,29)*

Yila litaati la puuni wuhiya: *“Naawuni nyela **wuntia sariyakarita**, ka wuhiri **o suhuyiysili** ni nye shem zaŋ chaŋ zaɔibiɛyɔ polo dabisilikam zaŋ chaŋ alahachinima ben zaɔisi tuuba niŋbu polo.”* (Yila 7:11,12)

Kundi Palli la puuni wuhiya:

“Naawuni ɔɔn be alizandani ɔɔ kahigi o suhu ni yiyisi m-bahi tuun’ sheŋa din bi doli wuntia soli ni tumdi zuɔu wuhi, dama be zaŋdi be tuun’ bieri maa n-guri yelimaŋli soli....Ti mi ni Naawuni yi kari ninvuɔu sheb’ ben tumdi tuun’ bieri ɔɔ tatabo sariya, o sariya karibo maa nyela din tuhi. Nyin ninsala, ka a mi kariti ninvuɔu sheb’ ben tumdi tuun’ bieri ɔɔ tatabo sariya ka a maŋmaŋ’ gba tumdili maa, a tehiya ni a ni nya soli din ni doli yi Naawuni sariya karibo ni? Bee a ziɛmla Naawuni nirilim din galisi mini o nambozobo ni o suyilodibo la, a bi mi ni din che ka Naawuni niŋdi a nirilim maa nyemi o bɔrimi ni a niŋ tuuba? Amaa a halibiɛyɔ mini a tipawumli che ka a bɔri Naawuni suhuyiysili zaani guri amaŋ’ zaadali din nye Naawuni ni ti yen kari sariya din tuhi dahin shelila. Dama o ni ti ti sokam o tuma ni simdi sheli. (Rom. 1:18; 2:2-6)

Naawuni suhuyiysili bi ɔɔmani daadam dini. Daadam suhu ni tooi yiyisi pam, amaa o suhuyiysisili nyela din maari bielabiɛla hali ka o ti tam binsheɔu din yiyisi o suhu maa yela. Naawuni suhuyiysili din pa lala! Saha wayilim pala din ni tooi booi Naawuni suhuyiysili. Naawuni nyela wuntia Sariyakarita ka ku tam sheli yela! **O suhuyiysili bi piira** zaŋ chaŋ ninvuɔu sheb’ ben zaɔisi tuuba niŋbu polo; amaa di **nayi pahirimi!** Dimbɔɔɔ ka ti yoli kuli karim n-naai Kundila ni: *“Amaa a halibiɛyɔ mini a tipawumli che ka a bɔri Naawuni suhuyiysili zaani guri amaŋ’ zaadali.”*

Nuhu sahala, niriba daa bɔrila Naawuni suhuyiysili “n-guri” be maŋa! Gbaai yihila ninvuɔu yino ɔɔn daa yu Naawuni ni o suhu zaa di saha maa, ka ti

Naawuni yeligu yeda. Lala nira maa n-daa nye **Nuhu**. Dini n-nye Kundi ni yeli: **“Amaa Nuhu kɔŋko ka Naawuni nini daa nayi kuli tiyi ka o nye wuntizɔra ŋun jemdi Naawuni ka ka galimi o zɛmani ni.”** (Pil. 6:8,9)

Bɔzuyu ka Naawuni daa wuhi Nuhu o yurilim? Nuhu daa simdi lala yurilim maa? Aai! Yurilim sheli niri ni tum n-nya lahi pala yurilim. Yurilim gbinni nyela anfaani sheli nira ni nya ka di pa ni ŋuni m-bo li. Wula ka Naawuni yurilim daa bela Nuhu zuyu ka ka bembala maa ni? Wula ka Kundi leei yeli zaŋ chaŋ lala polo? Di yeli ti ni **Nuhu daa ti Naawuni yeda** ka bembala maa ben daa bi ti o yeda. **Nuhu daa niŋ Naawuni Yeligu yeda**. O daa niŋ Naawuni alikauli yeda zaŋ jendi tiligiri so ŋun daa yen kana dunia ŋɔ n-ti tiligi alahachinim' la. Nuhu gba daa nyela Adam zuliya alahachinim' la ni yino ka alahachi maa daa be o gba kɔbili ni, amaa ka Naawuni daa leei gahimi o ka o nyela wuntizɔra, dama o daa nyela ŋun ti Naawuni yelimaŋli ka daa zaŋ zim sara maligu nti Naawuni kaman Naawuni ni daa wuhi shem. Lala zuyu ka Kundi yeli, **“Nuhu daa nyela wuntizɔra ka ka galimi o zɛmani maa.”**

Dahin sheli ka Naawuni daa ti yeli Nuhu:

*13 Ka Naawuni daa yeli Nuhu, “N lo nia ni n kpihim ninsalinim' zaa birili, dama bena n-che ka tuumbieri pali dunia ŋɔ ni. Nyama, n ni kpihim be birili dunia ŋɔ ni zaa. 14 Bom' dari din mali **kpiɔŋ mali ŋariŋ**, ka niŋ duri niŋ di ni, ka bo diyisi n-tabilitabili di puuni mini di nyaaŋa. 15 A ni yen mal' li shem m-bɔŋɔ: Che ka di wɔyilim nye mita kɔbiga ni pihitanaata; ka che ka di yeliŋ nye mita pishinaayi, ka che ka di dubu mi nye mita pinaata. 16 Bom' binsheli n-zaŋ pili ŋariŋ maa, ka che ka di zuɣusaa dubu polo nye sentimita pihinahinaanahi; ka chibi di dunoli di luyili ni, ka kpahi li tambu buta tam taba. 17 Dama nyama, n ni che ka kokpɛyu kpe dunia ŋɔ ni n-di vuhirigu kam zaa ŋun mali nyevili be dunia ŋɔ ni, ka binsheyukam zaa din be dunia ŋɔ ni kpi. 18 Amaa nyini ka n nay' ni lo alikauli. Zaŋm' a pay' min' a bidibisi ni be payiba n-kpe ŋariŋ maa ni. 19 Ka lan zaŋ binnema balibu kam zaɣ' lɔyu ni zaɣ' nyaŋ niŋ a sani ŋariŋ maa ni, ka lala niŋbu che ka be tiligi. 21 Zaŋm' bindira balibu kam gba n-niŋ ŋariŋ maa ni, ka di ti nye a mini ba bindirigu.”* (Pil. 6:13-19,21)

Lala ka Naawuni daa yeli Nuhu o ni lo nia ni o tahi ko' kpeyu na ka di ti di tipawumlinim ben zaɣisi tuuba niŋbu mini yelimaŋli wumbu. Naawuni daa yeli Nuhu ni o kpahi **ŋariŋ** titali din ni che ka o tiligi ko' kpeyu ŋɔ. ŋariŋ ŋɔ wɔyilim daa tuya ni di nyela mita kɔbiga ni pihitanaata, di yen nyela tiliginsim zaŋ ti Nuhu mini o malibu ni binkɔbiri pam nti pahi nira kam ŋun ti Naawuni Yeligu yeda. Naawuni daa yeli Nuhu ni o che ka ŋariŋ maa mali **duri pam**, amaa ka leei mali duno' yini. Naawuni ni daa bɔri Nuhu zɛmaninima ŋɔ baŋ shem nyela: **ŋun**

bɔri ni o tiligi Naawuni sariyakaribo din nyɛ ko' kpɛyɛ ɲɔ tuya ni o dolila duno' ganɔ din be ɲariɲ ɲɔ ni. Nunkam doli lala dunoli ganɔ ɲɔ kpe nyɛla ɲun ni **tiligi**. Amaa ben bi doli dunoli ganɔ ɲɔ ni nyɛla ben **ku tiligi!**

Dinzuyu, Nuhu daa piligi ɲariɲ maa kpahibu. Di daa galisiya pam. Nuhu mini o bidibisi ata la daa nyɛla ben ɲma tikara pam m-piripirili dokuyuri ka kpahili ka bo diyiri n-tabili di puuni mini di nyaɲa zaa. Nuhu paya mini o bihi payaba daa soɲ ba lala tuma ɲɔ ni. Nuhu mini o malibu ɲɔ daa zaɲla yuun' koɓga n-kpahi ɲariɲ ɲɔ. Pa ɲariɲ ɲɔ kpahibu ko n-daa nyɛ Nuhu tuma. O daa yihiri waazu n-tiri o niriba. O daa ti yeliya: “Wummiya, N duuma yeli ma ni n-kpahi yi zuɲu zaɲ chaɲ o suhuyiyisili polo! Yi daalahachi zuɲu chemi ka Naawuni suhu yiyisira, ka o lo alikauli ni o ni tahi ko' kpɛyɛ na dunia ɲɔ ni ka di ti di ɲun kam zaɲisi tuuba niɲbu. Amaa m-malila lahabali suɲ ni n tin ya. Naawuni nambɔzɔbo puuni, o yeli ma ni n-kpahi ɲariɲ ka di ni nyɛla tiliginsim nti ninvuy' sheb' ben niɲ tuuba ka zo n-yi alahachi tumbu ni, ka niɲ Naawuni yeligu yɛda!” Nuhu yeligu ɲɔ maa daa sayisiri la o niriba ka kpamdi ba jaande ni be yi be biɛriyoli din daa be lala zɛmani maa ni.

Yi teha nyɛ dini? Nuhu saha niriba ɲɔ daa niɲ Naawuni yeligu sheli Nuhu ni daa zaɲ nti ba la yɛda? Ti ku tooi labisi boɲigu maa pumpɔɲɔ, dama saha chaɲya. Naawuni yi niɲ yiko, ka ti yi ti lahi labina, ti ni tui anabi Nuhu lahabili ɲɔ ka nya Naawuni ni tiligir o ninvuyɛ sheba ben niɲ o yeligu yɛda shɛm, ka lahi nya o ni kari ninvuyɛ sheba ben bi ti o yeligu la yɛda sairyɛ ka di zuɲu che ka o ko' kpɛyɛ maa di ba.

M-payiya pam, yi ni zaɲ yi saha sheli n-wum Naawuni yeligu ɲɔ. Naawuni ni niɲ alibarika n-niɲ yi ni, di ni niɲ ka yi na kuli tehiri Naawuni yeligu sheli yi ni wum kundinima la ni la.

“Ti Duuma pala ɲun bi niɲdi yomyom zaɲ chaɲ o daalikauli palibu polo kaman ninvuy' sheba ni tehiri shɛm la, amaa o leei nyɛla ɲun mali suyilo zaɲ chaɲ yi polo dama o bi yu ni so ti bahi yoli. Amaa o bɔri ni sokam leei niɲla tuuba. Amaa ti duuma dabsilila dali ni ti kana kaman tayiya ni chani shɛmla.” (2 Pit. 3:9,10)

WUHIBU 14

NUHU MINI KO' KPETITALI

PILIGU 7

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa piligi n-lihi lahabali nyaɣsirili din jendi anabi Nuhu so be ni daa doyi zɛmana pia din daa doli Adam nyaanga la. Di mini be zɛmani maa daa be fukumsi bieri mini bieriyoli la ni zaa yoli, Nuhu daa nyela ŋun jemdi Naawuni. Ti zaa nyaya ka Adam zuliya alahachi zuyu daa che ka **Naawuni suhu bi piela**. Kundinima yeliya: *"Ka Naawuni daa ti nya ka ninsalinim' ninvuy' biatali galisi pam dunia ŋo ni ka be suhuri ni teha zaa kuli nyela din bie sahakam."* (Piligu 6:5) Lala zuyu ka Naawuni suhuyiyisli din be kasi la puuni ka o daa lo nia ni o kpihim alahachinima dunia nyaanga zuyu.

Amaa **Naawuni daalibarika** daa nyela din be Nuhu ni, dama o daa yu Naawuni ka lahi **niŋ o yeligu** yeda. Lala zuyu, dahin' sheli Naawuni daa ti yeli Nuhu, m-mali nia ni n-ku daadamanima zaa dama ninkuunsi nyela din pali dunia. N ni tahi ko' kpɛyu na dunia ŋo ni ka di ti di vuhirigu kam din be di ni. Amaa nyin ŋuna, a yen kpahila ŋariŋ titali din yen tiligi a mini a malibu.

Nuhu mini o malibu ŋo daa zaŋla yuun' koɓiga n-kpahi lala ŋariŋ titali maa. Pa ŋariŋ ŋo kpahibu ko n-daa nye Nuhu tuma. O gba daa nyela ŋun yihiri waazu n-tiri o niriba n-yera: Niŋmiya tuuba n-yi yi daalahichinimla ni n-labi Naawuni sani! Naawuni ŋun nye wuntia naa ŋo yen ti karila dunianima sariya!

Ka dayila anabi Nuhu niriba maa daa niŋ tuuba n-yi be daalahichini ka ti Naawuni yeligu sheli anabinima ni daa zaŋ tiba la yeda? Yi teha nye dini? Adam zɛmani ŋo niriba ala n-daa leei niŋ tuuba ka be yeda simdi ni be kpe ŋariŋ ŋo? Kundinima labisi bohigu ŋo n-yeli: **"Niriba biela ben nye niriba anii koŋko n-daa tiligi ko' dili ŋo..."** (1 Pit. 3:20)

Niriba ala n daa niŋ Naawuni yeda? Niriba anii ko: Nuhi mini o paya nti pahi be bidibisi ata ni be payaba. Benkpalim maa daa bi niŋ Naawuni yeligu yeda. Sheb' daa kuli zaɣisila Nuhu waazu wumbu, ka sheb' mi daa niŋdi o yereyere. Be daa tehiya ni o zuyu n-lebigi o ni daa kpahiri ŋariŋ n-zaani luyi sheli kom ni kani maa. Niriba ŋo sheba daa naan maani o la ansarisi n-ŋo: "N zonima! Kamiya na nti nya doo ŋo ni kpahiri ŋariŋ n-zaani yoɣu ni! Nuhu tabo kpela yinyari yoɣu! Ko' kpɛyu ti kperi bopielligu ni? Di na zi n-niŋ! Din lahi pahi, Naawuni visla; o ku sayi bahi o ni nam ninvuy' sheba ŋo yoli! Nuhu, a zuyu

lebiya!” Amaa Nuhu daa bi che ka be turi ngo muysi o, dama o daa nyela ngun ti Naawuni yeligu yelimanli. O daa kuli bela o ngarin kpahibu ni ka yihiri o waazu nyera, “Ninmiya tuuba! Naawuni yen karila dunianima sariya n-doli wuntia soli zuyu! Bazu yu ka yi zayisi Naawuni yeligu wumbu? Bazu yu ka yi bori ni yi bahi yoli?”

Din daa bahindi nyaana daa nyela Nuhu mini o yingnima la ni daa ti kpahi ngarin la n-naai. Piligu suura ayobu kalinli din bahindi nyaana la karimbu wuhiya: “Ka Nuhu daa nin Naawuni ni yeli ni o nin shem maa zaa.” (Piligu 6:22) Ngarin maa shili daa biya. Di yellikam daa naaya. Di daa kuli guula binyini ko: Nuhu mini o niriba n-daa guui ni be kpe ngarin maa ni. Din pahi ka ti ni tooi wum nyela Nuhu ni daa kpamdi o niriba jaande n-yeri ba “wummiya Naawuni yeligu! Ko’ kpe yu maa na nyela din yen kana! Kpemiya ngarin ngo ni saha ni na beni ngo! Dunoli maa yooya! Nun kam doli li kpe ni nya tiliginsim. Amaa a yi zayisi ka bi doli li kpe, wula ka a yen nin n-yi Naawuni sariyakaribu ngo ni?” Lala ka Nuhu daa kpahiri o niriba zu yu ni ni o suhu zaa, di mi zaa yoli, **be daa bi deei li.**

Lala zu yu ka Piligu kundi suura ayopcin yeli:

(Piligu 7) 1 Di saha maa ka Naawuni daa yeli Nuhu, “A min’ a malibu zaa kpem’ ngarin maa ni, dama n nyaya ka nyini n-nye wuntizora n sani ziemani ngo ni. 2 Zanm’ binjob’ sheb’ ben be kasi la zay’ lori ayopcin mini zay’ nyama ayopcin, ka zan binjob’ sheb’ ben bi be kasi la zay’ loryu mini zay’ nyan, 3 ka zan noonsi gba zay’ lori ayopcin mini zay’ nyama ayopcin nin ngarin maa ni n-gbib’ ba ka be birili ku kpihim dunia ngo ni. 4 Dama zan chan daba ayopcin dali, n ni che ka saa lu dunia ni na m-mi wantan’ ni mini yun zaa biey’ pihinahi n-ku n ni nam binsheyukam nin tingban’ ni ngo zaa.” 5 Ka Nuhu daa nin Naawuni ni yel’ o ni o nin shem maa zaa.

Bazu yu ka Nuhu mini o Malibu daa kpe ngarin maa? Be ni daa nya ka saa kula zu yu? Sakom zeyu ni daa kpe ba la zu yu? Aai! Saha sheli be ni daa kpe ngarin maa, zuyusaa daa kuli nemi pihipihi. Ka bazu yu ka be daa leei kpeli? Daliri yini ko m-beni. **Be ni daa nin Naawuni yeligu** yeda la zu yu ka be daa kpeli. M-pa sheli sheb’ daa be sambanni ka tehi: “Man’ gba nin Naawuni yeda, amaa m-pala ngun ni kpe ngarin maa! N nin Naawuni yeda, amaa m-pala ngun ni deei Nuhu waazu ngo! Wula ka ti leei yen yeli zan chan niriba ngo polo? Ti ni tooi yeli ni **be dii bi nin Naawuni yeda**, dama be bi ti Naawuni ni kahigi binsheyu n-wuhi o daanabinima la yelimanli. Be zayisi ni be ku nin tuuba n-yi be daalahachinima la ni ka lahi zayisi tiliginsim so’ sheli Naawuni ni zan ti anabi Nuhu ni o ti ba la. Be daa naan tooi payiri la Naawuni be nyina zu yu, amaa ka di leei ka be suhuri ni.

Kundinim yeliya:

*“Ka Nuhu mini o paya ni o bidibisi ni be payaba daa kpe narij maa ni, ni be yi kom maa dibu ni. Ka binkɔb’ sheb’ ben be kasi mini binkɔb’ sheb’ ben bi be kasi ni noonsi ni binema ben gbamdi tiŋa zaa beba ayiyi zayɔyɔ mini zayinyan daa kpe narij maa ni m-pahi Nuhu zuɔu kamani Naawuni ni daa pun yeli Nuhu shem....**Ka Naawuni daa yo Nuhu n-nij narij maa ni.** (Pil. 7:7-9,16)*

Yi wum Naawuni ni nij shem Nuhu mini o Malibu maa ni kpe narij maa n-naai? Kundinima yeliya, **“Ka Naawuni daa yo ba nij!”** Naawuni suhuyiyisili biɛyɔ maa neeya. Naawuni daa nij suyilo ni lala zemaninima maa, amaa pumpuŋɔ, **Naawuni yo dunoli maa; Naawuni mi yi yo dunoli**, so n-lahi kani din ni tooi yooi li.

Ka Naawuni daa tahi ko’ kpeɔu na dunia ŋɔ ni kamani o ni pun yeli shem la. Ka zuɔusaa daa piligi n-sabigira; ka zɛyɔ pili n-zɛra. Sagbana, satahingu mini nyayisibu nti tayili tingbani damli n-daa kuli nyeli zii zaa. Lala saha ŋɔ, dabiɛm daa gbaai Adam bihi. Di ni daa nij ka biehigu viela n ti ba, be daa nmerila Naawuni nangbanikpeeni n-zanɔi yeligu mini tuma n turi Naawuni. Pumpuŋɔ dini nij ka Naawuni sariya karibu pili be zuɔu sheebu ŋɔ na, be noya daa kuli kpubimi ka bi lahi yaara! Naawuni wuntia sariyakaribu saha ni daa ti paai, luyisheli n daa lahi kani ka be ni soyi!

Sa’ kurili daa lu na, ka tingbani daa puhigi kom n-kuli zɔra, ka kulibɔna mini mɔyɔ puui bahi ka di daa che ka ko’ kpeɔu daa nij. Fɔŋ mini tingkpaŋ n daa kani ka kom bi kpe. Kom ŋɔ ni daa na bi di sheba ŋɔ daa zoya ni suhusayingu m-bɔri kunkuna ni be tam. Ben daa mali Nuhu ansarisi ka zayisi Naawuni yeligu la daa pa banɔa ni Naawuni ni daa zan yeligu sheli nti o daanabinima la daa nyela yelimaŋli. Be banɔbu ŋɔ daa lahi ka anfaani sheli nti ba, dama tuuba dunoli daa kpariya; tiliginsim saha daa gariya. M-pa sheli sheb’ daa kuhiri m-booni Nuhu n-yera “Nuhu! Nuhu! Yoomi dunoli maa! Nuhu, soŋmi ti! Faami ti bahi! Ti yi pa nij yɛda! A daa yeli yelimaŋli! Ti nij yɛda! Ti nij yɛda!” Amaa **yela nyaŋa**. Naawuni yo dunoli maa. Tiliginsim saha gariya. Sariyakaribu biɛyɔ neeya. Wunsuhugu, kuhigu, dunoli bɔbu, hali yelimaŋli banɔbu pala din ni lahi tayi sheli Naawuni sani. **Naawuni yi yo tiliginsim dunoli ŋɔ, so n-lahi kani n ni tooi yooi.**

Dinzuyu ka kundinima yeli ti ni sa’ kurili ŋɔ daa kuli mimi hali ni biɛyɔ phinahi ka tingbani kpe kom hali nti tabili zoya, amaa ka narij ŋɔ din daa kuli pala kom zuɔu.

*“Ka binema balibu kam ben be dunia ŋɔ ni, noonsi mini yij biŋkɔbiri ni mɔyuni biŋkɔbiri ni binnema bali bu kam zaa ben be dunia ni zan tabili ninsalinima zaa ni bin’ sheyukam din be dunia ŋɔ ni m-mali nyevilli m-be dunia ŋɔ ni zaa daa kpi. **Kulla Nuhu mini ninvuyɔ sheb’ ben daa be o***

sani nariŋ maa ni koŋko n daa nanyi tiligi.” (Pil. 7:21,23)

Naawuni daa pali o ni daa lo alikauli ni o niŋ sheli la? Iin! Ka o daa kari alahachinima ben daa zayisi tuuba niŋbu la sariya? O daa shiri niŋya! O daa kari ŋukam daa ka nariŋ ŋo ni sariya kaman o ni daa yeli ni o ni niŋ shem.

M mabihi ben wumda, kpeŋo ka ti yen zani ti wuhibu din jendi Nuhu lahabali ŋo. Naawuni yi che ka ti ti labina yaha ti ni bahi naai lahabali ŋo ka nya Nuhu mini o Malibu ŋo ni daa bahindi shem nariŋ ŋo puuni. To, amaa poi ka ti chabisi ya zuŋo, yelkpeen’ sheli Naawuni ni boŋi ni ti baŋ nyela o boŋi ni o zaŋ sariyakaribu lahabali sheli din jendi ko’ kpeyu la n-sayisi ti. Dina m-boŋo: **Naawuni lahi piila dabisili zali ni o ti zaŋli n-karili dunianim sariya.** Ka lala sariyakaribu ŋo nyela din yen ti bie n-gari Nuhu zemani la nima ni daa nya sheli la!

Wummi Naawuni anabinima la ni yino ni daa yeli shem zaŋ chaŋ sariya karibu din nye bahigula polo sabi yeli:

“Di saha ka n daa nya nam zishe’ titali din nye zay’ pielli ka lan nya ŋun zi nimaani, ka tingbani mini sagbana daa laligi ka che o, ka so bi lan nya li yaha. Ka n daa nya kpiimba ben nye woyira mini tarimba ka be ze nam zishee maa tooni, ka litaafinim’ boyi doya. Ka litaafi sheli din nye nyevili litaafi la gba boyi doya. Ka o daa mali sabbu din be litaafinim’ maa puuni n-kariti kpiimba maa saria zaŋ chaŋ be ni daa tuun tuun’ sheŋa polo. Ka daa zaŋ ŋunkam ŋun yuli bi sabi nyevili litaafi la ni gba bahi buyim teeku maa ni. (Kahigibu 20:11, 12,15)

M mabi’ ŋun wumda, sariya karibu dabiem dabisili sheli zuyu yela a ni tehiri maa a dihi li tabili? A yuli sabi n-niŋ nyevuli din ka bahigu buku la ni? A doli tiliginsim dunoli sheli Naawuni ni yooi yelila? Naawuni yeligu wuhiya **“Pumpoŋo n-nye Naawuni nambozobo ka lahi nye o tiliginsim saha.”** (2 Kor. 6:2) Ti nya Naawuni ni daa zaŋ suyilo m-balindi Nuhu zemaninima la ni be niŋ tuba ka tiligi, amaa din nyaana o daa ti kparila tiliginsim dunoli maa. Ŋunkam daa zayisi ni o ku doli nariŋ la dunoli la kpe daa nyela ŋun yen nya sariyakaribu tibidarigibo din timsa.

Zaŋ **chaŋ lala Sariya karibu dabisili** sheli din kani ŋo na Naawuni yen ti karila dunianima sariya ni o wuntia puuni. Kundinim’ yeliya: **“Ti duuma labbuna dabsilila ni ti kana kaman tayiya ni kanna yuŋ shemla. Saha sheli niriba yi ti yeri ni suhudoo mini gom beni, di saha maa ka bahiyolli dii yen paai ba, ka be ku tiligi. Di ni ti bemi kaman paya ni yi wolisiri ni o doyi ka bierim sheli mali o la.”** (1 Tes. 5:2,3) So n-ti ku tiligi dindali maa, nayila ninvuy’ sheba ben ti doli tiliginsim duno’ sheli Naawuni ni yooi n-ti Adam bihi la.

A mi Naawuni ni yoo' **Duno'** sheli n-ti alahachinima la? A mi tiliginsim so' sheli yela Naawuni ni zaŋ zali ya la? Benim' n daa leei tiligi sariyakaribu din jendi kodili anabi Nuhu saha la? Nayila ninvuy' sheba ben daa doli nariŋ la dunoli la ko! Lala n-nyeli zaŋ chaŋ zaadali.

Sariya karibu ŋɔ polo, Kundinima wuhiri ti veneliŋa, ni Naawuni yihila **tiliginsim dunoli yini** ko n-zali alahachi tumdiba ben nye Adam bihi. A mi lala tiliginsim dunoli maa? Gbulisimiya tibili m-wum Sandaantimdi kasilan' so Naawuni ni tim ŋɔ na. O daa yeli: **"Mani n nye dunoli: ka so yi doli ma kpe o ni tiligi."** (Jɔn 10:9) **"Achiikatim yelimaŋli ka n yeliya, ŋunkam wum n-yeligu ka niŋ ŋun timma maa na yɛda mali nyevili din ka bahigu ka bɛ ti ku lahi kari o sariya."** (Jɔn. 5:24)

M-mabihi, ti ni zani ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ kpe, amaa ti yi ti labina ti bɔhimbu pam yen jendila tiligiri so Naawuni ni daa tim na dunia ŋɔ ni la, ŋuna n-nye ŋun yeli: **"Mani n-nye dunoli ka ŋunkam doli ma kpe ni tiligi!"**

M payiya pam yin zaŋ saha wum yeligu ŋɔ. Naawuni yi sayi ka ti labina, ti nyela ben yen naai anabi Nuhu lahabali ŋɔ....

Naawuni ni niŋ abarika niŋ yi ni ka baŋsi ya, yi ni tɛhiri bɔhigu kpeeni sheli din yi Naawuni yeligu ŋɔ puuni la na:

"Dindina wula ka tinim' ni tooi zo n-yi tibidarigibo maa ni, ti baya yi ka tiliginsim din galisi ŋɔ ni?" (Hib. 2:3)

WUHIBU 15

NUHU MINI O 3IƐYIMTALI NI NAAWUNI

Piligu 8,9

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti bɔri ni **ti naai Naawuni anabi Nuhu lahabali la**. Tuuli, cheliya ka ti labi teei ti bohumbu buyi din garila zaŋ jendi anabi Nuhu Kopkpeyu la polo. Piligu kundi suura ayobu puuni ti nyaya ka daadam ninkuunsi daa zooiya pam Nuhu zɛmani maa, daadam suhu ni daa yu sheli kam daa nyela din biɛ. Ŋo maa zuyu ka Naawuni daa tahi kokpeyu na ni di ti kpihim alahachinim kam zaa ŋun zaɣisi ni o ku niŋ tuuba n-yi o daalahachi ni n-labina Naawuni ŋun be ŋo polo.

Lala zɛmani-bieyu maa ni, ninvuy' yino ko n daa nye ŋun tum Naawuni yubu. Ka lala niri maa n daa nye Nuhu. Nuhu daa niŋ Naawuni yeda ka lan yur'o, lala zuyu, ka dahin sheli Naawuni daa di Nuhu alizama yeli o ni o kpahi ŋariŋ titali din yen leei tiliginsim n-ti o mini o malibu zaŋ tabili binkɔbiri pam, ka di che ka be tiligi kodili ŋo. Yuun' Kɔbiga ka Nuhu n ti pahi o maliba daa zaŋ n-kpahi ŋariŋ ŋo ka balindi o niriba ni be niŋ tuuba ka niŋ Naawuni yeligu yeda. Di zaa yoli, so daa bi deei Nuhu yeligu maa. So daa bi niŋ kodili sheli Nuhu ni daa yeri maa yeda!

Ŋariŋ ŋo kpahi naai bieyu daa ti nyela din neei. Dabisi sheli Naawuni ni daa yi ni o kari dunia bieyu la sariya daa neeya. Naawuni niŋ suɣilo ni ansarisi maani ba ka di yuui, amaa pumpɔŋo ŋariŋ maa nti pahi bin nɛma balibu ben o suɣilo maa paai di tariga. Ka Naawuni daa che ka Nuhu mini o nirba kpe ŋariŋ ma anti...be kasi binlɔri ayopɔin mini binnyama ayopɔin ni ben bi be kasi la zaɣ'loyu mini zaɣ' nyaŋ. Nuhu mini o malibu nti pahi binnɛma la daa kpe ŋariŋ ŋo kamani Naawuni ni wuhi shem. Dinzuɣu ka kundinim yeli: *"Ka Naawuni daa yo ba niŋ."* Naawuni so ŋun yooi tiliginsim dunoli nti Adam bihi ŋo n daa lan nye ŋun yo li. **Naawuni nambozɔbo dabisili maa daa gariya. Naawuni suhuyiɣisili din nye dabiɛm dabisili maa paaya!**

Lala saha ŋo ka sanyayisibu mini satahingu ni tingbandamli n-kuli nyeli zia zaa. Sakuya daa luna n-tahi kokpeyu na. Sokam daa kuli zori bɔrila daboli ni o du n-tiligi, amaa so n daa bi tooi tiligi Naawuni suhuyiɣisili ŋo. Ben daa maani Nuhu ansarisi ka zaɣisi Naawuni yeligu wumbu la daa ti baŋ yelimanli maa, amaa yela nyaanɔ mi n daa bala! Tiliginsim saha la daa gariya. Naawuni daa kpai dunoli maa.

Sakurili daa miya, yun ni wuntanɗi biɛyupihinahi, ka tingbani ti puhiri kom, hali ka zoya gba ti lim. Amaa ɗariɗ ɗo din daa kuli pala kom zuɗu n-laana Kundi wuhiya:

*“Ka binneɗɗ balibu kam ben be dunia ɗo ni noonsi mini yin’ binkɔbiri ni mɔyɗu ni binkɔbiri ni binnema balibu kam zaa ban daa be dunia ni zaɗ tabili ninsalinim zaa ni bin’sheyu kam din mali nyevilli be dunia ɗo ni zaa daa kpi. **Kulla Nuhu mini ninvuy’ sheb’ ben daa be o sani ɗariɗ maa ni kɔɗko n daa nayi tiligi.**” (Piligu 7:21,23)*

Kundi wuhiya ni Naawuni daa pali tibidarigibo nia sheli o ni daa lo maa. ɗunkam daa bi kpe ɗariɗ ɗo daa nyela ɗun kpi. **Naawuni nyela yɛdalana ɗun kuli doli o yeligu.**

Wula ka ben daa be ɗariɗ ɗo ni daa ti bahindi? Naawuni daa tam Nuhu mini o malibu ɗo yela? Naawuni ɗun dihiri noonsi ben yiɗiri zuɗ’saa ka ku lu na, Naawuni yiko ni la daa pala ɗun ni tam be yela: cheliya ka ti karim lahabali sheli din be Piligu Kundi Suura anii. Kundinim yeliya:

*“Amaa **Naawuni daa bi tam Nuhu** mini mɔyuni binkɔbiri ni yin’ binkɔbiri ben zaa daa be o sani ɗariɗ maa ni yela. Ka Naawuni daa che ka pɔhim zena ka kom maa daa gbaari nyuubu. Goli so ɗun pahiri ayopɔin ni ka ɗariɗ maa daa kana ti tam Ararat zolila zuɗu.” (Piligu. 8:1,4)*

ɗo wuhiya, ni Naawuni daa bi tam anabi Nuhu mini ben daa be ɗariɗ maa puuni yela. O daa tahi pɔhim na ka di ti 3ɛ tingbani zuɗu ni kom maa nyuui. Naawuni ni daa nyela ɗun gu ɗariɗ ɗo ka di chaɗ na n-ti tam zo’ sheli zuɗu be ni booni Ararat la. Nuhu mini o niriba daa ninla ɗariɗ ɗo ni yuuni ni bakɔi, ka tingbani kom ɗo ti naan nyuui. Ka Naawuni yeli Nuhu, *“che ka a mini a niriba yi ɗariɗ maa ni.”* Ka Nuhu mini o malibu n-ti tabili binnema maa zaa daa yi ɗariɗ maa ni. O ni daa yi di ni, o daa mela jema bimbini ka daa zaɗ binkɔbiri mini noonsi ben daa be kasi la sheba m-mali sara bimbini maa zuɗu n-ti Naawuni.

Nuhu ni daa yi ɗariɗ ɗo ni, yi mi o ni daa piligi n-nin sheli? O daa zaɗla binkɔbiri ben ka galimi m-mali sara m-pa jema bimbini sheli o ni daa me la zuɗu. Naawuni bi kpihim o zali sheli: *“ka zim yi, bi yi alahachi chempaɗ kani.”* (Hib 9:22) Di mini kokpɛyɗu ɗo daa di alahachinim ben daa be dunia ɗo zaa yoli, di daa bi tooi kpihim alahachi tun’ din daa kpalim Adam bihi suhuri ni la. Lala zuɗu ka anabi Nuhu mini o niriba daa na kuli nye ben maani sara tiri Naawuni be daalahachi zuɗu la. ɗo maa wuhiya ni binkɔbiri sara maligu n daa nye piligu ka Naawuni zaɗ zali ni di nye tiliginsim soli. Saramaligu sheɗa ti yaannim ni daa kɔriti binkɔbiri m-maani kurimbuni maa ha daa nyela ɗmahinli din wuhiri tiligiri

so n̄un daa yen kana n̄ti zaŋ o zim mali sara n-yo Adam bihi alahachi samli. Lala zuyu, Nuhu ni daa yi n̄ariŋ n̄o ni na, o ni daa tuui niŋ sheli daa nyela, O daa yihila binkɔbiga zim din yen che ka o bihi ni o yaansi baŋ ni Naawuni zaligu la na bi tayi, dina n-nyɛ “Alahachi sanyoo nyela kum.” (Rom.6:23) Dina n-lahi wuhi ni “zim yi bi yi alahachi chempaŋ kani.” (Hib. 9:22)

Kundinim yeliya:

“Ka Naawuni daa wum di zɛyɛ ka di tiy’i o nini, ka Naawuni daa niŋ alibarika niŋ Nuhu min’ o bidibisi la ni ka yeli ba, “Dɔyimiya n-nab’ pali dunia n̄o. Nyamiya, n-yen lo la yi mini yi zuliya ni binnema zaa ben be yi sani. N lɔn ya alikauli ni n ku lan che ka kom di binnema zaa ka m-mi ku lan che ka kom di dunia n̄o yaha. N ni lo yi mini binnema zaa ben be yi sani ni zɛman’ sheŋa din kannan nim’ alikauli sheli maa shihirili m-bɔn̄o. N zaŋla sagani n̄o niŋ sagbana ni ni di nyɛ n ni lo dunia n̄o alikauli sheli maa shihirili. N yi ti che ka sagbana zibigi ka sagani booi sagbana maa ni, n ni teei n ni lo yi mini binnema zaa alikauli sheli maa yela; ka kom mi ku lan niŋ kokpeyu n-di binsheyukam zaa.” (Piligu 8:21; 9:1,9,11-15)

Ti ni yooi kul karim suura sheŋa n̄o ni bachi sheli beni ka Naawuni labi bolli paai bunu n̄ti Nuhu. Yi mi lala bachi maa? Lala bachi maa n nyɛ “alikauli”. Naawuni yeligu puuni, alikauli nyela nia gahindili sheli Naawuni ni lo ni ninsala. **Naawuni n-su alikuali.** Naawuni nyela yedalana ka bɔri ni Adam bihi baŋ ni o shiri nyela yedalana! Ka lala o bierisuŋ zuyu che ka o lo anabi Nuhu mini o zuliya alikauli n-yera: “N ku lan che ka kom di binnema zaa.” Naawuni ni daa lo alikauli sheli m-bala. O daalikauli maa daa bi kpalim la o yeligu ni ko, amaa o daa zaŋ o sagani n-yihi li palo sagbana zuyu.

Yi mi ni saa mibu nyaŋa sagani vieli sheli yi ni nyari zuysaa la nyela shehira din wuhiri Naawuni yeda ni nyɛ sheli? Saha shelikam ti yi ti nya sagani zuysaa, di teeri ti la Naawuni yeda din gbaai zɛmani kam. Naawuni zaŋla sagani n-niŋ zuysaa ni o wuhi o daalikauli sheli din wuhiri ni kokpeyu ku lahi niŋ n-di dunia n̄o zaa. Yelimaŋli Naawuni n-su alikauli! **O nyela yedalana!**

Ti di na mali yeltɔya pam ni ti yeli zaŋ chaŋ Nuhu biehigu polo, amaa saha bi sayi ti ti. Yi gba ni tooi karim li, amaa Altawura kundila puuni, Piligu suurili diba awei, di wuhiya ni Nuhu daa niŋla yuun’ kɔbishita ni pihinu kokpeyu la nyaŋa. O ni daa ti kurigi o daa dula Naawuni sani zuysaa.

Ti bɔri ni ti zaŋla bɔhigu bee bɔhisi diba ayi n-kolivaai ti wuhibu din jendi anabi Nuhu n̄un nyɛ Naawuni tumo n̄o. Wɔliginsim bɔ n daa be anabi Nuhu mini o zɛmani niriba n̄o sunsuuni? Bɔ ka Nuhu daa niŋ ka Naawuni nini tiyi o? O daa kuli niŋla binyini ko. **Nuhu daa niŋla Naawuni yeligu yeda.** Di zuyu ka Nuhu n̄un daa tiligi o zɛmani alahachi kum la. Wummia Naawuni maŋmaŋa ni di shehira

shem.

“Yeda ninbu zuyu ka anabi Nuhu daa wum Naawuni noli o ni daa kpahi o zuyu ni yeli o yeli sheŋa din ti yen nin ka o nini na bi nyali la, ka daa kpahi narin. O ni daa nin shem maa daa kari dunianima sariya luhi ba, ka Naawuni daa zaŋ o zali wuntiilana zaani o yeda ninbu maa zuyu. Ka di yi pa yeda ninbu zuyu Naawuni nini ku tiyi nira.” (Hib. 11:7,6)

Pɔi ka ti chabisiya zuŋɔ, **yeltɔya ayi** n tu ni ti zaŋ nin ti suhiri ni. Ti pun lihi teha diba ayi maa puuni zaŋiyini. Bɔ zuyu ka Naawuni nini daa tiyi Nuhu? **O yeda zuyu. Nuhu daa nin Naawuni yeda; O daa nin Naawuni yeligu yeda.** Nuhu daa dihi Naawuni tabili ka daa wumdi o yeligu, saha sheli o mini ben daa beni ni daa zaŋisili wumbula. Nuhu yeda zuyu n daa che ka Naawuni tiligi o ka che o zɛmani bieyu la puuni. Yinim ben wumdi ti zuŋɔ yeligu ŋɔ, **yi shiri ti Naawuni yeligu yelimanɗi?** Naawuni ni bɔri shem zaŋ chaŋ sokam sani nyela ti ti o yeligu yelimanɗi kamani Nuhu ni daa nin shem la.

Yeltɔy’ sheli din pahi ayi ka tu ni ti teei zaŋ chaŋ Nuhu lahabali ŋɔ polo nyela din **kpɛma n-gari Nuhu yeda la gba.** Yi mi dini nye sheli? **Di nyela Naawuni zɛyimtali.** Bɔ zuyu ka Naawuni zɛyimtali maa daa gari Nuhu yeda la? Dama Naawuni yi di daa bi gbubi o daalikauli ni zɛyimtali, Nuhu yeda tali gba daa naan ku mali anfaani. Ti zaa mi din be shem di yi nin ka ti zaŋ ti yeda n-nin ninvuy’ so ŋun bi paani alikauli nuuni. Di yi nin ka a zo lo a alikauli n-yeli a ni: *“Bieyu ni n-sani ti a shinkaafa kpalanɗa”* A nin ŋɔ yeda; ka dihi o tabili. Wula n-lee yen nyeli o yi ti bi zaŋli na? O parigi a laasabu m bala. Yeda sheli a ni mali zaŋ chaŋ a zo maa polo nyela din ku lahi beni. Bɔ zuyu? Dama a zo maa bi pali o daalikauli maa. Yelimanɗi.

Di pala lala Naawuni ŋun sani. Kundinim yeliya:

“Ti yi bi ze yim, ŋun kuli ni ze yim, dama o ku tooi yi o manɗa nyaanɗa.” (2 Tim. 2:13) *“Ninsalinim zaa nmanila mɔri, ka be jilima zaa nmani mɔpuma. Mɔri kpira ka di puma kpahiri lura, amaa ti duuma yeligu din kuli ni be hali ni saha din ka bahigu...ka nunkam nin o yeda ku di vi.”* (1 Pit. 1:24,25; 2:6) **“Naawuni nyela ŋun be tibi.”** (1 Kɔr. 1:9)

O nyela ŋun ni pali o daalikauli!

Anabi Nuhu lahabali ŋɔ puuni, bi soyi ti ka wuhi ti Naawuni ni pali alikauli sheŋa o ni lo zaa ha shem. Ti nya Naawuni ni daa tiligi ben zaa daa be narin la ni shem la, ka kari ben mi daa bi kpeli la sariya kamani o ni daa pun yeli shem. Ti lan nya Naawuni ni daa che Nuhu daalahachi panɔ o ni daa zaŋ binkɔbigu zim m-mali sara kamani Naawuni ni daa wuhi shem. Ti bɔhimbu puuni ti lan nya

Naawuni ni daa zaŋ sagani m-pa zuysaa ka di nyɛ din teeri Nuhu mini sokam ni **“Naawuni nyɛla ŋun be tibi.”**

Ti mahibi yi yi ni tam binsheyukam yɛla ti ni wuhiya zuŋɔ ŋɔ, nyin di tam ŋɔ dina yɛla: **“Naawuni nyɛla ŋun be tibi!”** O pala ŋun ni tuhi nintɔri ka lan leli li. O paani o daalikaulinima, hali di yi ni yuumi gba. *“Naawuni nyɛla ŋun be tibi ka...nyin ŋun ti o yɛlimanli pala ŋun ni di vi.”* (1 Kɔr. 1:9; 1 Pit. 2:6) Dinzuɣu chɛliya ka ti ti o yɛlimanli ka deei o Yɛligu ni jilima. Naawuni ni kpɛhimi ti anabi Nuhu kokpɛɣu ŋɔ lahabali mahim ni, ka di chɛ ka ti doli Nuhu ŋun daa ti Naawuni Yɛligu yɛlimanli saha sheli Nuhu ziɛmani nirba ni daa beni daa zaɣisi li ka dizuɣu chɛ ka bɛ bahi yoli la.

Kpɛŋɔ ka ti yɛn zali ti zuŋɔ wuhibu maa. Ti paɣiriya yi ni niŋ suɣilo n-wum zuŋɔ yɛligu ŋɔ. Naawuni yi che ka ti yi ti labina, ti ni nya anabi Nuhu zuliya ŋɔ ni bahindi shɛm ka lan baŋ dunia ŋɔ zuliya zuliya yɛltɔɣa balibu ni yi sheli na.

Naawuni ni niŋ alibarika niŋ yi ni di ni niŋ ka yi ku tam yɛlimanli’ sheli din be o yɛligu ŋɔ ni zuɣu:

“Naawuni nyɛla ŋun zi tibi....ka ŋunkam niŋ o yɛda pala ŋun ni di vi.”
(1 Kɔr. 1:9; 1 Pit. 2:6)

WUHIBU 16

BABEL PII

PILIGU 10, 11

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti nyela ben kolivaai bohimbu sheli din jendi anabi Nuhu ŋun nye Naawuni daanabi la. Ti mini o ka Naawuni daa lo alikauli ni o zaŋ kodilila n-kpohim Adam bihi be ni daa nye putoyunim la zuyu. Yuun ko biga ka **Naawuni daa zaŋ n doli alahachinim ni be niŋ tuuba**, ka anabi Nuhu mi gba be ŋariŋ sheli din nye tiliginsim nti ben ti Naawuni yeligu yelimanli la kpahibu ni. Di zaa yoli so n-daa bi niŋ tuuba bee n-ti Naawuni yeligu maa yelimanli gbaai yihi anabi Nuhu mini o malibu. **Naawuni ŋun nye wunti' naa ka lan nye yelimanli lana ŋo daa kuli tumla o tuma n-sayisi o daalikauli la.** O daa kpohim ben kam daa bi doli ŋariŋ la dunoli la balibu ka tiligi niriba biela ben doli li kpe la.

Zuŋo ti yen tuyila Piligu litaafi la ni **n-nye bin sheyu din daa niŋ anabi Nuhu nyaana**. Ti daazama din jendi Nuhu polo wuhiya ni o daa malila bihi ata; ben n-nye **Shem, Ham mini Jafet**. Kundinim wuhiya ni niriba ata ŋo puuni ka **dunia yili anabinim zaa yina**. Yehudianim mini Laribaawanim zaa ba n-nye Shem. Be buyisiya ni gbansabila zuliya pam nti pahi Chaanim nyela Ham zuliya. Silimiinsi mi gba yila Jafet zuliya ni na.

Yi yi bɔri ni yi yeligi yi baŋsim zaŋ chaŋ zuliyanim piligu polo, yin karimi la Altawura piligu kundi la, suura pia zaŋ chaŋ suura piniyini: Amaa ti zuŋo wuhibu ŋo, tin ni tooi nya saha n-kpe anabi Nuhu lahabali ŋo yay' sheli n-nye o bidibisi ata la polo, bena n-nye Shem, Ham mini Jafet. Zuliya sheli Naawuni ni daa pii dunia ŋo ni Tiligiri ti yi di ni la na n-nye **Shem** zuliya. Lala zuyu ka Kundinim kpaŋsi Shem lahabali maa. O zuliya ni ka Naawuni daanabinima nti tabili dunia zaa Tiligira yina.

Lala n-nyeli, zuliya kam din be dunia ŋo yila anabi Nuhu bihi ata ŋo puuni na. Mani ni nyini, Gaananim nti tabili gbansabila zaa, nti tabili dunianim zaa yila Nuhu zuliya ŋo ni na. Di zuyu ti ni tooi yeli ni ti bihigu dunia ŋo bi yi sheli m-pahi la anabi Nuhu ŋun' daa ti Naawuni yeligu yelimanli ka kpahi ŋariŋ n-tiligi o malibu zuyu. To dama o ni daa tiligi o malibu ŋo kodili maa ni maa, Mani ni nyinima gba daa nyela ben pahi tiliginsim maa ni.

Naawuni daa niŋ alibarika n-niŋ Nuhu mini o bihi ŋo ka yeli ba *"Doyimiya n-*

nabi pali dunia ɲɔ.” (Piligu 9:1) Kodili ɲɔ nyaɲa yuun’ kɔbizuya m-bala ka niriba pun lan pali dunia. N yeri a maa ka alahachi n-yaa lan dee zii zaa. Ti pun nya ka Nuhu mini o bihi gba daa nyela alahachinima be ni daa nye Adam zuliya la zuɲu. Be ni daa kpe ɲariɲ maa, be daalahichi sheli be ni daa di fali ti yaba Adam sani la daa doli ba mi kpe ɲariɲ ɲɔ. Be ni daa ti lan yi ɲariɲ ɲɔ ni na be daa lan yimi na ka alahachi ɲɔ tunj’ na be be suhiri ni. Kokpɛɲu ɲɔ daa bi yihi daadam alahachi ni. Din ka Dagbankpamba yera ni “kpaɲ bi yiɲira ka o bia chani tiɲa.” Di zuɲu dunianim na kuli nyela ben be alahachi ni, dama be zaa nyela Nuhu zuliya ka o mi gba yi Adam zuliya ni na.

Di niɲ suhusayingu pam di ni yi zahara wuhi ni dunia kodili la nyaɲa zuɲɔ yuun’ gbalij m-bala ka Nuhu zuliya puuni pam na beni ka bi lan zaɲ be zaɲa n-niɲ Naawuni mini o zaligu ni. **Ben bi ti Naawuni yelimaɲli** kamani Set, Inɔk ni Nuhu ben nye be yaannim la ni daa ti yelimaɲli shem la. Be tamla Naawuni yela ka bi payiri ɲun ni ti ba nyevili ka ti ba vuhim, wuntaɲa mini saa ni bindirigu la yela. To, amaa be sheb’ bi mi ni Naawuni zaɲ sagani sheli m-pa sagbana zuɲu ni di teeri ba ɲun Naawuni yeda yela la gbunni ni nye sheli. Gbulisim’ tibili n-wum Naawuni Yeligu ni yeli shem zaɲ chaɲ be polo

“Be ni baɲ Naawuni maa zaa yoli be bi tiri o jilima kamani Naawuni; be mi bi puhiri o taalitaali. Amaa ka be teha zaa nay’ leela tehiyoya ka zimsim zibigi be tehiyoya maa ni. Be yeri ni be nyela yennima, ashee be nyela jera. Be zaɲ yelimaɲli zaɲ chaɲ Naawuni yela polo tayi ziri, ka doli binnamda n-jemdi li ka che Naawuni ɲun nye binnamda zaa namda ɲɔ, ɲun n-nye ɲun simdi payibu hali ni saha din ka bahigu! Ami” (Rom. 1:21,22,25)

Kaman Kain mini o zuliya ni daa be shem la, Nuhu zemani ɲɔ daa soɲirila yelimaɲli ka doli la ziri. Be daa bi kɔɲ adiini, amaa ka di daa lee nyela ziri daadiini dama di daa bi doli wuntia soli sheli Naawuni ni daa zalila. Be daa bi wumdi Naawuni yeligu din nye yelimaɲli la. Be daa naêi wumdila Sintani yeligu.

Doo so daa yi Ham daɲ ni na ɲun daa nye Nuhu bihi ni yino pahiri ayi la zuliya ni na ka o yuli booni **Nimrɔd**. Nimrɔd daa nyela toha biɲa ka daa niɲ yuun’ kɔbisinu dunia kodilila nyaɲa. O yuli maa gbunni daa nyela ayibo-tɔra. Nimrɔd daa nyela ɲun mali hankali ni achiika amaa ka lee bi mi Naawuni. O daa lebila o nyaɲa m-biri Naawuni ka dolila Sintani ni Kain mini Nuhu zemanim niriba ni daa be shem. Nimrɔd daa nyela ɲun mɛ fɔɲ kara ka na mali nia ni o mɛ fɔɲ karili ka dunianim zaa be di ni nangebani yini.

Cheliya ka ti karim Piligu litaafi la suuri piniyini n-nye kundinim ni yeli shem zaɲ chaɲ fɔɲ kari sheli Nimrɔd mini o nyaɲa ni daa lo nia ni be mɛ la. Kundi yeliya,

(Pil 11) 1 "Piligu ni, zuliya yetɔy' yini n-daa be dunia ɔɔ zaa ni ka be yetɔya daa nye yetɔy' yinsi. 2 Ka niriba daa ti yiyisi wulimpuhili polo n-chanchan ti paai Shinar tingbɔɔ ni bɔpieligu ni n-kpalim zini nimaani. 3 Ka niriba maa daa ti yel' taba, "Kamiya na ka ti ɔma bilichiisi n-nyo li buyim vienyelinga." Ka be daa ɔma bilichiisi maa ka di be kaman kuya la, ka zan kootaali mi n-leei tandi. 4 Ka be daa yel' taba, "Kamiya na ka ti me timanman' tiɔa, ka me pii tam di zuyu ka di du hal ka di zuyusaa ti tɔri sagbana n-zali yuli, dama di yi pa lala, ti ni ti wurim gili dunia ɔɔ zaa."

Ti nya Adam bihi ni daa niɔ nia ni be me tiɔ' karili ka me **pii tam di** zuyu ka di tɔri sagbani. Bɔ zuyu ka be daa bɔri ni be me lala pii maa. Nimrod mini o nyaɔna maa daa bɔrimi ni be zali yuli dunia ɔɔ ni. Be daa bɔri ni be layimla sokam zaa luyiyini ka di che ka be mali kpion ka ku lan woliwoli taba dunia ɔɔ ni. Amaa Naawuni daa bi yu be ni daa yen niɔ shem maa. Naawuni daa yeli la Nuhu zuliya ni be yeligi m-pali dunia yaanɔa zuyu. Naawuni so ɔun daa kuli nam daadam maa daa lan mi binsheyu din vieli ti dunia ɔɔ nima. Amaa Nuhu zuliya ɔɔ nima pam baya daa ka Naawuni teha ni. Be daa tehimi ni be gari Naawuni yem. Be daa nyela ben birigi ka mali karimbaani be suhuri ni kaman Sintani la. Amaa Kundinim yeliya: *"Ka ɔunkam tibigiri o maɔa ni nya filin ka ɔunkam mi siyisiri o maɔa ni nya tibiginsim."* (Mat. 23:12) *"Ninsalnim ni tibigiri binsheli pam nyela Naawuni ni chihiri sheli."* (Luk 16:15)

Niri tibiginsim bee a bɔ yudubo n-ti amaɔa nyela **alahachi** tuma Naawuni sani, **dama yu' yini kɔɔko n-simdi tibiginsim mini duhibu**. Dini n-nye ti **Duuma Naawuni** ɔun nam tingbani mini zuyusaa! Dinzyu ka kundinim yeli: **"Nunkam yen nyu bara, ɔun nyumili la ti Duuma** zuyu dama di pala ɔun payi o maɔa n-nyari payibu amaa ti duuma ni payi so n nyari payibu." (2 Kor. 10:17,18)

To, amaa Nimrod saha maa Adam bihi pam daa bi ti ti duuma jilima. Be daa tehimi kadama ni Naawuni mini o yeligu bi niɔ talahi ti ba. Be daa bi bɔri ni be deei so yeligu. Ku deei ku deei mini ze n-gama zuyu n daa kuli nye be halli. Halli ni zuɔɔ lala halli maa na kuli be Adam bihi suhiri ni. Hali ti nyari li bibihi ni ka be gahiri be bɔyiri ka vurila "Nku sayi n-ku sayi" ka bihi hala yi be n-ɔɔ maa, ninkura bana ayaayoo m-bala. Ti teha puuni hali yo' sheɔa din be yinsi mini tinduya ni ɔɔ maa leei yila ya na? A bi tehi ni shi' sheli din nye maɔsulinsi shii ɔɔ n-tehiri ni "N ni tooi be n gama zuyu. N kali n-vieli gari kali kam. N daadiini ko sayima. N yayili n-nye yelimanɔli. N niriba n-gahim. N zuliya n-nye zuliya suɔ. N yuli n-gahim gari yuli kam N yubu! N tuma! N liyiri! Mani! Mani!! Mani!!!" Bɔ m-bala ka daadam kuli yula o maɔa ko! Sokam kuli karila kom m-bahiri o jɔyuni.

Lala mansulinsi bihigu ɔ n-che ka dunia luyilikam kuli nyela nangbanikpeeni, zaba, ni tɔbu. Amaa lala shii ɔ nyela Naawuni ni bi bɔri sheli, dama o yuli ɔ ko n-simdi payibu. Lala zuɣu ka o yeligu wuhi: *“Mani n-nyɛ Yawɛ, n yuli m-bala! M bi zaɔdi n jilima tiri so.”* (Aiz. 42:8)

Amaa ninvuy' sheb' ben daa meri pii ni di chaɔ ti tɔ sagbanala nyela ban daa bi ti Naawuni jilima. Be dintɔli jilima n daa nyɛ din kpa ba. Nun nam ba ɔ yuli daa ka buchi n-ti ba. Di pala lala saha niriba ɔ daa kala adiini, amaa be daa zaɣisila Naawuni yeligu. Be daa tehimi ni be ni tooi kpe alizanda ni be maɔmaɔ' yiko ni. Tehimiya di yela! Kulla yuun' kɔbishinu m-bala kokpɛɣu la nyaɔɔa ka niriba pun lan kpeeyi ka zaɣisi Naawun' so nun ti ba vuhim ɔ yeligu wumbu. Be daa nmanila kuruchu so be ni su kom ka o chaɔ nti do ni tankpayuni m bilimbilim. Dimbɔɔ nyela jɛrilim ni ninkuunsi nti daadam o yi bɔri ni o be bierisheli ka di pa Naawuni Yeligu ni wuhi shem!

Bɔ ka Naawuni daa niɔ? O daa lebigi o nyaɔɔa m biri niriba ɔ nia sheli din nyɛ maɔ' sulinsi behigu ka nun nam ba ɔ nuu kani? O daa saɣi ti ninvuy' sheb' ben daa yi o nyaɔɔa la? Aiyi, o daa bi saɣiti! Nyamiya Naawuni ni daa niɔ shem. Kundi yeliya:

(Pil. 11) 5 “Ka Naawuni daa kana ni o ti nya ninsalinim' ni me tin' sheli ka me pii tam di zuɣu maa. 6 Ka Naawuni daa yeli, “Nyama, be ni nyɛ zuliya yini ka mali zuliya yetɔɣ' yini maa zuɣu ka be tumdi lala maa, ka be ni lo ni be niɔ shem piligu n-na bɔɔɔ; ka binsheli kani ka be ni bɔri ni be niɔ li ka di ku nani. 7 Cheliya ka ti chaɔ be sani nti che ka be yetɔɣa wol' taba, ka di che ka be ku lan tooi wum tab' yetɔɣa.” 8 Dinzuɣu ka Naawuni daa wurim ba nimaani n-kpehi dunia ɔ luy' shelikam zaa, ka be daa che tiɔ' maa mebu. 9 Ka be daa boli nimaani yuli Babel, dama nimaani ka Naawuni daa che ka be yetɔɣa woligiwoligi; nimaani ka o daa lan wurim ba kpehi dunia ɔ luy' shelikam zaa.”

Ti nya Naawuni ni daa parigi Nimrɔd mini o tabila laasabu be ni daa niɔ nia ni be me fɔɔ' karili n-duhi be yuli la. Pɔi ka zuliya yetɔɣibɔbigu naan ti kana, zuliya yetɔɣ' yini ko n daa be dunia. Amaa saha ɔ **Naawuni che ka be ku lan** wum taba yetɔɣa. Yi ni tooi teei ni Naawuni daa yeli Nuhu zuliya “ni be dɔyi pali dunia” n-yeligi gili dunia zaa. Amaa Nimrɔd nun mini o taba daa bɔri ni be niɔla ben suhu ni bɔri shem, ka daa layim dunianim zaa luyyini. Naawuni daa ti ba zuliya palli yetɔɣa ka di zuɣu che ka be nianim maa bi pali. Lala ka **Naawuni daa woliwoli ba dunia yaɔɔa zuɣu**. Lala zuɣu ka ti mali zuliya bɔbigu bɔba ni yaɔɔa dunia yaɔɔa zuɣu ɔ maa.

Naawuni daa kpaɔ o maɔ' pam ni o ni daa woliwoli dunia ɔ zuliya yetɔɣa maa. Ti maɔmaɔ' na kuli lihimi Gaana ɔ zuliya diba ala m-beni? Yelimaɔli,

Naawuni nyela Naakarigu! Niri ku lɛbi o nyaɔɔa m-biri Naawuni ka tihigi. Dagbankpamba n-ɔhahiri bɛ ɔhahili ni “Galli miri ka di vari kuyili.” Daadam daa mɔya ni o va Naawuni, amaa ka daa bi di nasara. Yi mi ninsal’ ni daa mɔri ni o me tin’ sheli din yɛn birig’ o ka che Naawuni la yuli? lin, lala tin ɔɔ maa yuli m-booni **Babel**. Babel gbinni nyela birimbu. Behigu ka di pa ni Naawuni mini o yeligu nayi nyela **birimbu!**

Babel mini ninvuy’ shɛb’ bɛn daa bɔri yu’ duula lahabali m-bala. Ti bemi kamani Babel niriba ɔɔ? Ti na min tibgi ti maɔa? Naawuni yeliya ni lala ninsim maa nyela alahachi. N mabihi, **a leei nya ka ɔun’ yuli n-tu duhibu?** A maɔmaɔ’ yuli bee? Bee ninvuy’ so ha? Bee ti duuma yuli ko. Nun ka a leei bɔri payibu? Daadam payibu? Bee **Naawuni** payibu ka a bɔra? Bin’ yini ko m-beni. Ninsalnim’ payibu malila tariga. Amaa Naawuni ɔun payibu ka tariga. Naawuni yeligu wuhiya: *“Ninsalnim’ zaa ɔmani la mɔri ka bɛ jiliama zaa ɔmani la mɔpuma. Mɔri kpira ka di puma kpahiri lura, amaa ti Duuma yeligu din kuli ni bɛ hali ni saha din ka bahigu.”* (1 Pit. 1:24,25)

Wummiya Naawuni maɔmaɔ’ yeligu ɔɔ:

*“Bɛn mali yɛm di nyuri bara bɛ yɛm zuɔu, ka bɛn mali yaa di nyuri bara bɛ yaa zuɔu, ka bɛn gba mali buni di nyuri bara bɛ buni zuɔu. Amaa di simdi ka bɛ **nyuri bara la bɛ ni** baɔma ka mi n-ni nyɛ so la zuɔu. Bɛ baɔya ni mani n-nyɛ Naawuni, ka m-mali yurilim din galisi mini zaligu soli ni ninmaɔtali n tumdi tuma dunia ni, dimbɔɔɔ zuɔu ka m-mali suhupielli.”* (Jer. 9:23,24)

Naawuni yi che ka ti ti labina tin labi lihi bin’ shɛyukam tin bɔhim piligu hali ni pumpɔɔɔ...Naawuni ni niɔ alibarika niɔ yi ni, di ni niɔ ka yi ku tam yeligu sheli tin wuhiya maa.

“Dama di pala ɔun payi o maɔ’ n-nyari payibu, amaa ti Duuma ni payi so n-nyari payibu.” (2 Kɔr. 10:18)

WUHIBU 17

PILIGU LABI VIHI

PILIGU 1-11

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo, Naawuni yiko puuni ti ni lan labi lihi ka kolivaai ti ni pun bohim sheli anabi Musa daalitawura la puuni pumpoŋo. Altawura n-nye Anabinim' kundi boyiili piligu. Lala boyiili ŋo nyela din kpa talahi, dama di nyela tanchibi sheli Naawuni manman' ni zali, ka ti ni tooi zaŋli n-zahim bin' sheyukam ti ni wum, m-baŋ, n-nya di yila Naawuni sani na. Altawura ŋo malila yaya anu. Tuuli yayili la yuli m-booni Piligu Kundi. Suura pihinu m-be piligu kundi ŋo ni. Ti ni bohim sheŋa kuli pala taba zuyu hali ni suura piniyini.

Yi ni tooi teei binsheyu din sabi niŋ yeligu puuni tuuli kalinli la ni? Che ka ti karim li. Di yeliya: *"Piligu ni, Naawuni daa namla zuyusaa mini dunia."* Naawuni nyela Duuma ŋun ka bahigu. Piligu ni, dunia ni daa na kani, Naawuni koŋko n daa beni. Naawuni nyela shia ŋun ka bahigu ka mi ka piligu. Dinzyu ka kundi piligu kalinli yeli *"Piligu Naawuni!"*

Dim pahi, nyela, poi ka o daa yen nam dunia, o daa namla shi' gbalij ben daa mali kpicoŋ, ka boli ba **malaikanima**. Malaikanim' ŋo puuni malaika so daa be be ni m-mali yem pam ka lan veila n-gari malaikanim' maa zaa. Lala malaika maa n daa nye Lusifa, ka Naawuni daa piigi o lee malaikanim' maa naa. Amaa kundinim' wuhiya ni saha daa ti kana ka Lusifa duhi o man' n-gari Naawuni o suhu ni ka daa bɔri ni o zaŋ o man' n-zali Naawuni zaashee. Malaikanim pam daa beni m-bɔri ni be doli Lusifa daalahachi soli maa. Dinzyu ka Naawuni ŋun je alahachi ŋo daa yihi Lusifa mini malaika bieri la o kobili ni ka daa tayi o yuli **Sintani**, ka di gbunni nyela dindana. Naawuni ni daa kari **Sintani mini** o malaikanim' ŋo nyaana, o daa namla be kpehili shee ka di nye buyim dim bi kpira. Kundinim' yeliya ni sariya karibu kpalinkpaa dali, Naawuni ŋun nye Wuntia Naa ŋo yen ti zaŋla Sintani mini o nyaana n-labi niŋ buyim ni.

Yaha, ti lan karim ka di wuhi ni Naawuni daa zaŋla dabisa ayobu n-nam zuyusaa mini dunia ni binsheyukam dim be di ni ka di pa ni binshey' ka o daa zaŋ n-nam li m-pahi la o yeligu! Naawuni daa namla binsheykam n-ti daadam. O ni daa niŋ nia ni o nam so ka o payiri ka duhiri o yuli. Naawuni binnamda puuni daadam nyela binnamdi gahindili, dama Naawuni daa namla daadam n-ŋmahindi o manja. Naawuni daa bɔri ni o mini daadam malila saawara ni taba,

dinzuyu ka Naawuni zaŋ **shia** din mali hankali n-niŋ daadam, din ni che ka o banŋ ŋun Naawuni. Naawuni daa ti o **suhu** ni o zaŋ n-yu ŋun Naawuni, ka ti o soli ka o ni tooi pii n-doli Naawuni bee n-zayisi Naawuni dolibu.

Altawura suura ayi puuni, di wuhiya ni Naawuni daa sayisi la **Iden** puu na dunia ŋɔ ni ka daa zaŋ daadam so o ni daa namla n-niŋ di ni. Ka ŋuna n-nyɛ **Adam**. Naawuni ni o daalibarika zuɣu, o daa zaŋ binsheyukam nti Adam din kuli yen che ka o mali suhudoo mini bierisun.

Yaha, dabisi sheli Naawuni ni daa nam Adam, Naawuni daa yeli o mi, *“dim tihidi dim be puu ŋɔ ni wala, amaa ti’ sheli din cheri ka niri banŋdi zaysun mini zayibiɣula, miri ka a dili dama a yi ti dili dahin sheli, a ni kpi.”* (Pil. 2:16-17) Amaa ti nya Naawuni ni zaŋ dahimbu zaɣ’ gaŋa n-dahim Adam. Naawuni daa bɔrila bierisun o mini ninsal’ so o ni daa namla sunsuuni. Dinzuyu ka Naawuni daa dahimi o n ti o yiko ni o pii ŋun Naawuni yurilim ka sayiti o ni bɔri sheli bee n-zayisi o ni bɔri sheli.

Ti karimbu puuni lan wuhi ni dahin sheli Naawuni ni daa nam Adam o daa ti o la pini karili, ŋun n-nyɛ o paya! Naawuni daa yihila Adam sapirikɔbili n-nam paya maa ti Adam, ka daa boli o Awa. Dabisi ayobu ka Naawuni daa zaŋ n-naai o tuma zaa. Kundinim’ yeliya: *“Ka Naawuni daa nya o ni nam binsheyu kam maa zaa ka di vieli pam.”* (Pil. 1:31) Dabisi sheli din daa pahiri ayopɔin dali maa ka Naawuni daa zaŋ vuhi, ka daa niŋ suhupielli ni o ni daa nam binsheŋa maa zaa.

Ti nya **alahachi** ni daa kpe dunia ŋɔ na shem ti suura din pahiri ata la ni. Kundinim la wuhi ti ni Sintani daa lebi wahu n-kana ti’ sheli gbinni ti yab’ Adam mini ti yab’ paya Awa sani, saha sheli be ni daa zi ti’ sheli Naawuni ni daa kpahi be zuɣuri ni ni be di dila gbinni ka Sintani kana ti bɔhi ba:

“Naawuni yeliya ni yi miri ka yi di puu ŋɔ ni ti’ sheli wala?” Ka paya maa yeli wahu maa, “Ti ni tooi di ti’ sheŋa dim be puu ŋɔ ni wala; amaa Naawuni yeli ti, “Miriya ka yi di ti’ sheli dim be puu ŋɔ sunsuuni ŋɔ wala bee n-shihili gba. Yi yi niŋ lala, yi ni kpi. Amaa ka wahu maa yeli paya maa; yi ku kpi dama Naawuni mi ni yi yi dili, yi nini ni neei, ka yi be kamani ŋun Naawuni, ka mi zayisun ni zayibiɣu.” (Piligu 3:1-5)

Ti nya **Sintani ni labisi ziri n-niŋ Naawuni noli ni!** Bɔ ka Naawuni daa yeli Adam mini Awa ni din niŋ ba, be yi di ti’ walli sheli o ni mɔŋ ba ni be di di ŋɔ? O daa yelimi: *‘Yi n kpi’*, ka wula ka Sintani daa yeli? O daa yelimi: *‘Yi ku kpi’*. Ŋun yeligu ka Adam mini Awa daa lee doli; Naawuni yeligu? Bee Sintani yeligu? Amaa kundinim pun yeli, ni Adam mini Awa daa pun niŋla Sintani yeligu yɛda ka daa di ti’ walli sheli Naawuni ni daa zayisi ni be di dila! Sintani daa yɔhim Awa ka o birigi. **Adam gba daa kuli nyela ŋun mi ka birigi Naawuni zaligu ni o doli**

Sintani. Din ka kundinim' yeli: *"Ninvuy' yino n̄un nȳe Adam la alahachi tumbu zuyu n daa che ka alahachi kpe dunia n̄o ni, ka alahachi maa tahi kum na. Dina n-che ka kum paari sokam."* (Rom. 5:12)

Dimbɔn̄o ni daa bahindi shem daa nyela, **Naawuni daa karila Adam mini Awa** n-yihi Iden puula ni kamani o ni daa yeli ni o ni niñ shem la. Amaa p̄i ka o daa ti kari ba, **Naawuni daa pun lo nia ni o tim Tiligiri** so dunia n̄o ni na ka o ti tiligi Adam bihi ka che kum, alahachi mini Sintani bandi! Alikauli maa ni daa ti yen pali, Naawuni daa k̄rila bink̄biri n-zan̄ be gbana maa soli Adam mini Awa. Naawuni daa zan̄la lala **bink̄bigu sara** maligu n̄o ni di wuhi Adam mini Awa ni *"taali tumbu sanyoo nyela kum"* (Rom. 6:23) ka lan wuhiba ni *"Ka zim yi bi yi, alahachi che m-paŋ mi kani."* (Hib. 9:22)

Keen mini Ebel ben n nȳe Adam bihi la nyela ti ni wum sh̄eb' lahabali suura anahi din garila ni. Ti nya **Ebel ni daa zan̄ piebila m-mali sara ti Naawuni** ni di nyahi o daalahichi kamani Naawuni ni daa niñ shem n-ti o laamba la. Amaa **Keen n̄un kpaŋ maŋ' zaa daa nyela o miri Naawuni ni n̄un maŋmaŋ' teha** ka daa zan̄ o pu' zuri sheli Naawuni ni daa pun narimla ni o mali sara n-ti o. Dina ka kundinim' yeli: *"Ka Naawuni nini daa tiyi Ebel mini o sara maa, amaa ka o nini daa bi tiyi Keen n̄un mini o sara maa."* (Piligu. 4:4,5) Naawuni daa boli Keen ni o ti yeli o noli ni yet̄ya ka niñ tuuba ka lan sayiti Naawuni wuntia soli, amaa Keen daa j̄ela suli ka daa ku o tizo Ebel.

Dimbɔn̄o nyaan̄a Naawuni daa ti Adam mini Awa bi' so n̄un yuli booni **Set** ka o daa nyela n̄un daa mali ȳeda kamani Ebel la, ka daa zan̄ zim m-mali sara n-ti Naawuni. Ti nya dunia diba ayi sheli din yi Adam zuliya ni na. Dina n-nȳe Keen dunoli ni Set dunoli. Keen dunoli n̄o nima daa bi ti Naawuni ȳeda amaa Set n̄un dunolinima n̄o daa ti Naawuni ȳeda. Set dunoli n̄o ni puuni yino n-daa nȳe **In̄ok**. In̄ok daa miri Naawuni di mini lala z̄emani maa ni daa nȳe z̄emani bieyu la zaa yoli. In̄ok yaantibichee ka o yuli n- daa booni **Nuhu**. Nuhu saha maa Naawuni daa lo alikauli ni o zan̄ kokp̄eyu n-kp̄ihim Adam bihi be **ninkuunsi** zuyu. Lala muysigu maa saha maa **Nuhu n-daa nȳe n̄un ti Naawuni yelimaŋli**, lala zuyu n daa che ka Naawuni yeli Nuhu ni o kpahi n̄ariñ din yen nȳe **tiliginsim** n ti o mini o niriba, bink̄biri nti pahi n̄un kam che alahachi tumbu ka ti Naawuni yeligu yelimaŋli. Yuun' k̄biga ka Naawuni daa kuli pahi suyilo n-gbubi alahachinima ka Nuhu mi daa be o n̄ariñ kp̄ahibu ni. Amaa di zaa yoli, so n daa bi niñ tuuba n-yi o daalahachi tumbu ni be ti yeri ni o ti Naawuni yeligu n̄o yelimaŋli, gbaai yihi la Nuhu mini o malibu. Di ni daa ti bahindi shem daa nyela Naawuni daa niñ o ni daa lo nia ni o ni niñ shem la. O daa kari n̄unkam daa zayisi yelimaŋli n̄o wumbu sariya ka kokp̄eyu n̄o daa di sokam gbaai yihi Nuhu mini o malibu la.

Nuhu daa malila bihi ata. **Shem, Ham ni Jafet**. Niriba ata n̄o puuni ka dunianim zaa yina. Amaa ti nya ka nirba pam yi be zuliya n̄o ni na ka pun tam

Naawuni yeligu yela. Ti b̄himbu din garila ni, ti nya Nimrod mini o nyaanja ni daa niŋ nia ni be layim dunianim zaa ha luyiyini m-me tiŋ' karili din mali pii di ni, ka ŋo maa zaa nyela biriginsim ka che Naawuni. Amaa Naawuni daa che ka be bi lan wumdi taba yetoŋa ka daa woliwoli ba bahi dunia boba ni yaya. Tiŋ ŋo yuli n daa booni **Babel** ka di gbinni nyela *birimbu*. Ti Piligu kundila ni suuri yini, kalinli piniyini n-nye ti ni na b̄him sheli n-zaŋ hall ni kpeno targa.

Dindina ka wula ka ti lee yen niŋ n-tooŋ kolivaai ti ni b̄him lahabali sheŋa ŋo zaa? B̄ ka Naawuni leei b̄ri ni o wuhi ti dunia piligu ni bin' sheŋa din daa niŋ maa. Hankaya pam m-be di ni, to, amaa zuŋo, saha ni yen sayiti ti ka ti kahigi sheŋa nyela diba ayi ko. Tuuli wuhiri ti mi ni **ninsala nyela ŋun ka wuntia**, yelimaŋ' sheli dim pahi n-tu ni ti b̄him nyela **Naawuni nyela wunti' naa**.

Ti b̄himbu puuni, ti kuli wumdi labiri wumda ka di yeri ti **daadam ni ka wuntia shem**. Ti lan nyali Iden puu la ni saha sheli Adam ni daa di ti'wali sheli Naawuni ni daa yeli ni o di dila, ka lan yeli Keen ŋun nye Adam bidibi tuulila lahabali la, ni o ni daa zaŋisi Naawuni soli zuŋu sara maligu sheli ŋun Naawuni ni daa zalila. Wuntia kalinsi ŋo maa lan nyela ti ni kpahim n ti nya sheli Keen zuliya la puuni, Nuhu zemani niriba ni, ni ninvuy' sheba ben daa b̄ri ni be me Babel pii la ni. Adam bihi ŋo lahabali jia zaa kuli nyela: Daadam nyela ŋun ka wuntia! Kamani di ni sabi yeli kundinim ni shem: *"Alahachi nyaŋ sokam zaa. So pa wuntizora; halli ninvuy' yino gba kani. Sokam birigiya, be zaa layim dolila biriginsim soli; so kani n-nye ŋun tumdi din tuhi hali ninvuy' yino gba kani."* (Rom. 3:9, 10, 12)

Ti ni kuli nya ka daadam ka wuntia shem lala ka ti lan nya ka **Naawuni nye wuntia naa**. Kundi yeli ti ni: *"Naawuni nyela **neesim**; ka zimsim ka o ni hali baabiela."* (1 Jon 1:5) Ti di Naawuni wuntitali shehira saha sheli o ni daa yihi Lucifa o kobili ni dama o karimbani la zuŋu. Ti daa lan nyeli Adam mini Awa tipawumli zuŋu ni daa che ka Naawuni yihi ba o kobili ni. Dimpaya nyela Naawuni ni daa kahigi o wuntitali n-lo alikauli ni o siyisi tiligiri so ŋun nye kasi dunia ŋo ni na ka o ti yo Adam bihi alahachi samili. Yaha, ti lan kpahim Naawuni wuntitali o zaligu puuni din wuhiri ni, *"3im yi bi yi, alahachi che m-paŋ kani."* (Hib. 9:22) Naawuni daa yihi o wuntitali polo saha sheli o ni daa deei Ebel piebila sara maligu la zuŋu ka zaŋisi Keen o ni daa bi doli Naawuni taali chempangla soli la zuŋu. Ti nya Naawuni wuntitali anabi Nuhu sahala, saha sheli o ni daa ti daadam yuun' kobiga ni o zaŋ n-niŋ tuuba la, din nyaanja ka o daa che ka kokpeyu kana ti di ben daa zaŋisi o noli wumbu la. Ti b̄himbu din gba bahindi nyaanja la ni, ti nya Naawuni ni daa kahigi o wuntia n-wuhi ti shem ka daa che ka Babel niriba ben daa kpeeyila bi lan wumdi taba yetoŋa.

Yelimaali, Naawuni nyela wuntia naa, ka di tu ni o kari nirba sariya ni o **wuntia tariga!** Alahachinim ben pa wuntizoriba ku tooŋ paai Naawuni sani ni be

“tuunviela”. Naawuni ni narim ka kari alahachi ni shihi bin’ sheyukam zaa sariya. Kundi yeliya: *“Dama ti Naawuni ɲɔ nyela buyim din dira!...Ti duuma ni kari o nirba sariya, di mi mali dabiɛm ni niri kpe Naawuni ɲun nye nyevililan’ ɲɔ nuuni!”* (Hib. 12:29;10:30,31)

Altawura tuuli suura piniyini puuni, Naawuni wuhi ti o wuntitali talahi yelimaŋli ni jendi sheli. Ka dayila ɲɔ maa wuhimi ni niri yi ka wuntia, o ka tamaha zaŋ chaŋ Naawuni sani? Aiyi, payibu nyela Naawuni dini, **tamaha beni**, zaŋ kana alahachinim sani! Naawuni, ni o daalibarika puuni, o yooi soli ti Adam bihi ben ka wuntia ni be gba nya wuntia! Yi mi tiliginsim so’ sheli Naawuni ni yooi ti alahachinim maa? Yi yi na bi baŋ **Naawuni wunti soli ɲɔ maa**, ti gahiri nuu m-booniya ti wuhibu din yen jendi anabi Ibrahimima so be ni daa booni ni Naawuni zo la. Ibrahimima lahaɓibu lahabali puuni, ti ni nya ben pa wuntizɔriba ni leei wuntizɔriba Naawuni sani shem.

Ti payiya, yi ni zaŋ yi saha n-wum yeligu ɲɔ....Naawuni ni niŋ alibarika niŋ yi ni ka yi kuli ni tɛhira ti ni pun karim sheli ɲɔ maa yela. Teemiya Naawuni yeligu la ni yeli shem.

“Binsheyukam din daa sabi kurinbuni ha daa sabila ti wuhibu zuyu ni di chɛ ka ti daanzansi niŋbu mini Naawuni kundi suhukpaŋsibu chɛ ka ti mali tahama.” (Rom. 15:4)

WUHIBU 18

DALIRI DIN CHE KA NAAWUNI BOL' IBRAHIMMA

PILIGU 11, 12

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa bohimi Naawuni mini o wuntia soli. Ti daa nya Adam mini Hawa, Keen, Ebel, Set ni Inok ni Nuhu mini' o niriba ni Nimrod nti pahi Babel min' o bii la yela. Ti yaannim biela ŋ-ŋo n-daa doli **Naawuni ni o wuntia soli**: Ka nirib' pam mi daa doli **Sintani ni o so' bieri**.

Zuŋo ti kana ti paai ninvuy' so ŋun yuli be Naawuni Kundi ni, ka nirba mi o yela pam, ka daa lahi nye Naawuni ni niŋ nia ni o yihi tiligira na o ni, ka o ti tiligi Adam bihi. Naawuni Kundi booni lala nir' maa la "*Naawuni Zo.*" Ka lahi bol' o "*yeda niŋdiba ba.*" Yi mi ŋun bala? Ŋun' n-nye Naawuni daanabi **Ibrahimma**. Naawuni kundi kasi la yeli Ibrahimma yela pam. Naawuni daanabinim sabbu puuni o yetɔya yina gari ziibu kobisita zuyu. Dinzyu, Naawuni yiko puuni, zuŋo wuhibu ŋo mini wuhibu din doli nyaŋa ni, ti ni vihi litaafinim' puuni n-nya ninvuy' so be ni daa booni Naawuni zo maa yela. Zuŋo ti yen lihila Ibrahimma yetɔya piligu ni n-nya din' daa niŋ shem ka **Naawuni ti bol' o ni** o dol' o shem, ka lahi nya daliri sheli zuyu din daa **che ka Naawuni bol' o**.

Pɔi ka ti pili, di tu ni yi baŋ kadama Ibrahimma yuli daa na pa Ibrahimma, be daa na boon' o mi **Ibram**. Ti wuhibu din yen ti pahi ayi ni ha ti ni baŋ daliri sheli din che ka Naawuni daa tayi Ibram yuli bol' o Ibrhimma. Amaa zuŋo, ti na kul gbubi kadama Ibrahimma yuli n-daa na booni Ibram. Piligu litaafi suuri piniyini puuni, ti daa bohimya kadama Ibrahimma daa yila **Shem zuliya**. Yi teeya Shem, Ham mini Jafet? Ben n-daa nye Nuhu bihi ata la. Shem mini Ibram, yuungbaluŋ n-daa be be sunsuuni kaman Adam mini Nuhu sunsuuni yuun' gbaluŋ ni daa beni shem la. Ibram ba yuli n-daa booni Tera. Naawuni kundi yeliya: "*Tera daa nyela Ibram mini Nahor ni Haran ba; ka Haran mi daa nye Lot ba.*" (Pil. 11:27) Lot daa nyela Ibram bieli dapala. Ka Lot ba ŋun daa kani Ibram paya yuli n-daa booni Zarai, "*ka Zarai daa lee nye payiŋoo; o daa ka bia.*" (Pil. 11:30) Ibram mini Zarai daa nyala ba yino, amaa ka be manim' lee woli.

Ibram daa zila tiŋ yuli booni Ur din daa be Kalidian tingboŋ ni, zuŋo din' ka be booni Irak la. Tiŋ ŋo mini Babel, Nimrod ni daa yen me piila tiŋ sheli la daa dii bi wɔya ni taba. Tiŋ maa nim daa jemdila buya. Be daa dɔyila **Ibram niŋ zibisim ni**, saha sheli salnim ni daa tumd' alahachi tuma kaman Adam bihi ni daa tumd'

shem la. Ibram ba daa bi mi Naawuni manmanja balantee Ibram manmanja.

Amaa Naawuni Kundi yel' ti ni dahinsheli ti **Duuma Naawuni daa kana Ibram sani ka o** min' o ti di alizama. Di tu ni ti ban kadama, saha sheli ha Naawuni daa tooi chirigiri yeri niriba yetoya, dama anabinim daa na bi sabi yetoya soj. Zujjo niriba **wumdila Naawuni yetoya litaafinim puuni**. Di zuyu ka ti bi lan ziya ni yetoya ti yi sagbana ni bee ti teha puuni, bee malaikanim sani na ka ti naan yi ban Naawuni wuntia soli. Ti yi ti zia n-tehiri yetoy' sheja din be litaafinim' ni, di saha ka **Naawuni yee** ka ti wumdi maa.

Cheliya ka ti gbulisi tibili wum Naawuni ni daa yeli Ibram shem. Suuri pinaayi yeligu yini puuni ti ni karim: *“Naawuni daa yeliya, Ibram, **Yim' a ya njo min' a ba yiya ni a doyiriba njo sani n-chaŋ tingbon sheli ni n ni yen wuh' a.**”* (Pil. 12:1) Yi wum Naawuni ni daa yeli Ibram shem maa? O daa yel' la Ibram ni o yi o ba yiya, ka chebisi o doyiriba, ka yi o tingbon ni n-chaŋ o ni yen wuh' o tingbon shel' ni o ni yen tah' o njo. Ninsalinim' ben teha puuni, Naawuni ni daa yeli Ibram shem njo daa nyela yetoy' kpeeni, amaa Naawuni nia daa nyela o yen niŋla alibarika niŋ o ni.

Cheliya ka ti labi karim yetoyili njo, ka naanyi karim yetoya dibaayi din pa dizuyu njo, ka naanyi ban daliri sheli din che ka Naawuni daa yeli Ibram ni o yim o yiya n-kuli tingbon sheli ni maa.

*“Ka Naawuni daa ti yeli Ibram, **“Yim' a ya njo min' a ba yiya ni a doyiriba njo sani n-chaŋ tingbon shel' ni n ni yen wuh' a. N ni che ka a zuliya galisi pam. N ni niŋ alibarika niŋ a ni, ka che ka a yuli du pam, ka che ka ninvuy' sheb' gba ti nya alibarika a zuyu. Ninvuy' sheb' ben niŋ alibarika niŋ a ni, n gba ni niŋ alibarika niŋ be ni. Ka ninvuy' sheb' ben yeli noli ti a, n gba ni yeli noli ti ba; ka **dunia njo zuliya kam zaa ni ti nya alibarika a zuyu.**”*** (Pil. 12:1-3)

Bo zuyu ka Naawuni daa yeli Ibram ni o kul' mi tingbon sheli ni? Dimbonjo zuyu **Naawuni daa mali la nia ni o yihi zuliya palli na o ni ka anabinim' nti tabili dunia Tiligirila gba yi o ni na**. Di zuyu ka Naawuni daa lo Ibram alikauli yera: *“N ni che ka a zuliya galisi pam...ka niŋ alibarika niŋ a ni...ka che ka ninvuy' sheb' gba ti nya alibarika a zuyu.”*

Yelman' titali m-bonjo. Yi ban li? Naawuni daa zanla Ibram ni o lee zuliya sheli tiligira la ni yen yina la yaba. Naawuni daa kul zal' mi ni Tiligira njo ni ti kana nti faai nirib' bahi dunia njo puuni, ka ninvuy' sheb ben ti niŋ o yeda nyela ben yen tiligi ka che alahachi ni Sintani tuma, ka lan yi alichiyaama buyim ni. Dinzuju, ti nya ka Naawuni ni daa yeli Ibram maa, o daa niŋdila nia ni o tahi njo yen kana dunia njo ni nti tiligi alahachi niŋdiba. Ibram manmanj' daa pala Tiligira maa, amaa **o daa lee yen zali la zuliya sheli tiligira maa ni ti yen yina**.

Ka Naawuni daa lo Ibram alikauli ni o yi o tingbon ni n-chaŋ tingbon' sheli ni o ni yen wuh' o. Kadaŋila Ibram daa saŋi ti Naawuni yeligu maa? Yi teha nye dini? Naawuni Yeligu yeri ti:

“Ka Ibram daa yiyisi chaŋ kaman Naawuni ni daa yel' o ni o niŋ shem maa...Ibram daa nyela yuun' pisopɔinaanu nira saha sheli o ni daa yiyisi Haran maa. Ibram daa zaŋla o paya Zarai min' o tizo Haran bia Lot, ka be daa layim be ni mali binshelikam zaa zaŋ tabili be ni mali ninvuy' sheb' Haran tingbon maa ni n-yiyisi kuli Keenan tingbon ni. (Pil. 12:4-5)

Bɔ n-daa lee che ka Ibram saŋi ti Naawuni boligu ka lebi o nyaŋa biri o ba ya ni o ba daadiini? Di daliri kul nyela zaŋ' yini. **Ibram daa mal' la yeda ni Naawuni.** Ibram daa bi mi o ni kuni sheli, amaa ka daa lee niŋ ti Duuma yeligu yeda, yeligu din daa yeli: “Yima! A yi chaŋ, n ni niŋ alibarika niŋ a ni” Ibram daa ti Naawuni yeda ka shiri yi o ya kaman ti Duuma ni daa yel' o shem maa. Ka Naawuni daa pal' alikauli maa, ka daa che ka Ibram chaŋ ti zini **Keenan**. Zuŋɔ di yuli m-booni Palistin bee Izrael.

Din daa doli nyaŋa, litaafi yeliya: *“Ibram daa chaŋ tingbon maa ni...Keenannima n-daa be di tingbon maa ni di saha maa. Ka Naawuni daa ka Ibram sanna ti yel' o, “N ni zaŋ tingbon ŋɔ ti a zuliya.”* (Pil. 12:6-7) Dinzuɣu, ti bohimbu puuni, Naawuni so ŋun daa lo alikauli yeli ni o ni che ka Ibram lee zuliya palli la ba la, daa lahi lo alikauli ni o ni zali tingbon palli ti o. Dini ka Naawuni daa kana Ibram sani n-ti yel' o, *“N ni zaŋ tingbon ŋɔ ti a zuliya.”*

Yaha, ti nya yetɔy sheli din yayi daadam baŋsim. Keenan tingbon ni daa pun mali la daadanim' di puuni. Ka wula ka Ibram min' o zuliya daa yen niŋ nti suli? **Ibram daa nyela yuun pisopɔinaanu. Ka o paya gba daa nye yuun pihiyɔbunaanu, ka na bi doyi.** Ninkura ayi ŋɔ daa yen niŋla wula n-doyi bihi ni be zuliya ti palli tingbon maa? Wula ka dimboŋɔ daa lee yen tooi niŋ?

Cheliya ka ti zaŋ Naawuni ni daa lo Ibram alikauli ŋɔ tatabo m-buyisi nya. Di ŋmanila kaman ninkurugu ŋun ka bia ka yi katiŋa n-kana ti Ghana tingbon ŋɔ ni, ni o ti kaai li. O kana ni o pay' kpema ŋun na zin zali puli. Be ni paai, ka so yel' ba “Dahinsheli a mini a zuliya ni deei Ghana tingbon ŋɔ zaa su!” Ka ninkurugu ŋɔ la, ka yeli, “A mali nakpayindi pam! Ka n zuliya ti deei Ghana tingbon ŋɔ su? Man' ka zuliya gba! N nyela ninkurugu; n ka bihi, m paya mi gba bi tooi zali puli gba ka a yeli ma ni n zuliya ti yen nabmi n-dee tingbon ŋɔ su? A ka alaafee yɔyɔ?”

Yetɔy' ŋmahinli daa ŋmani din ku tooi niŋ, amaa lala alikauli ka Naawuni daa lɔri Ibram maa – Do' so ŋun kurigi ka ka bia, ka mali paya ŋun bi tooi zali puli. Wummi Naawuni ni daa lo Ibram alikauli shem suuri pinaata puuni shem. O yeliya:

“A ni nya tingbɔŋ sheli maa zaa, n ni zaŋ li ti a zuliya ka be suli sahakam. N ni che ka zuliya maa ti bemi kaman bihigu la, ka nir’ yi ni tooi kali bihigu, o ni tooi kali a zuliya gba. Yiyisim’ doli tingbɔŋ maa wɔyilim mini di yeliŋ nya, n ni zaŋ li ti a.” (Pil. 13:15-17)

Ka dayila Naawuni daa pal’ alikauli maa? O daa shiri che ka Ibram zali zuliya maa? O daa shiri zaŋ Palistin tingbɔŋ n-ti Ibram zuliya? O daa shiri pal’ alikauli maa. Wuhibu din be nyaŋa na, ti ni nya Ibram ni daa lee Hiburunim ba, tingbɔŋ sheli ni ti ni mi zuŋɔ Izrael la.

Din daa doli nyaŋa, Naawuni Kundi yeliya: *“Di saha ka Ibram daa me sara maligu **bimbini** nimaani zali Naawuni ŋun daa kana o sani na. Ka Ibram daa yiyisi nimaani n-chaŋ ti ti o suyili Betel wulimpuhili polo zoli zuyu zini. Ka o daa me sara maligu bimbini zali Naawuni nimaani gba n-jɛmɔ’ o di gbini”* (Pil. 12:7,8) Ibram ni daa paai tingbɔŋ sheli ni Naawuni ni daa lo o da alikauli ni o ni ti o la, wula ka o daa niŋ? O daa korigila binkɔbigu n-nyo o buyim sara malibu bimbini sheli o ni daa me la zuyu. Kaman Ebel, Inɔk ni Nuhu ni Set ni daa niŋ shem la, lala ka Ibram gba daa niŋ, ka di nyela o daa zaŋla binkɔbigu m-mali sara. Bɔ n-daa che ka Ibram niŋ lala? Din che ka o daa niŋ lala maa nyela Naawuni daa na bi nyahi o zaligu din daa yeli: *“Zim yi bi yi, alahachi che m-paŋ kani.”* (Hib. 9:22) **Ibram daa nyela alahachi niŋda kaman Adam bihi ni tumɔ’ alahachi shem la.** Daliri sheli din daa yen che ka Naawuni che Ibram taali nyela o daa niŋ Naawuni yɛda, ka daa zaŋ zim na ti mal’ o sara, ka lala maa daa nye ŋmahinli nti **Tiligira** ŋun ti yen kana nti zaŋ omar’ tayi alahachi tumɔdiba la.

Ti saha maa paara. Ti ni bɔhim sheli zuŋɔ ŋɔ nyela din mali anfaani pam, ka di bi tu ni ti tam li. Yi yi pa baŋ daliri sheli din che ka Naawuni daa yeli Ibram ni o lebigim’ o nyaŋa biri o ba yiŋa ka yi n-chaŋ tingbɔŋ sheli’ ni la? Yelimaali! Naawuni daa bɔrimi ni Ibram zali zuliya, zuliya sheli din yen tin nye *“alibarika dunoli”* n-ti daadanim’ dunia ni. Naawuni ni daa bɔri ni o niŋ Ibram shem maa daa be o ni daa yeli shem saha sheli Adam mini Hawa ni daa tum alahachi suhupieli puu ni la. Yi tee Naawuni ni daa yeli ni o ni tim ninvuy’ so na dunia yaŋa zuyu ka o kana ti yihi Adam bihi Sintani tuma ni la? Di yuun tusaayi zaŋ kana Ibram saha maa, ka **Naawuni na bi tam o daalikauli maa.**

Zuŋɔ, ti nya Naawuni daalikauli palibu puuni, o ni daa boli Ibram ni o cham’ ti zali zuliya, zuliya sheli puuni tiligira ni ti yen yina dunia ni. Di zuyu ka Naawuni daa lo Ibram alikauli yer’ o: *“N ni che ka a zuliya galisi pam ka niŋ alibarika niŋ a ni. N ni che ka a yuli du pam ka niŋ alibarika niŋ a ni. Ka ninvuy’ sheb’ ben niŋ alibarika niŋ a ni, n gba ni niŋ alibarika niŋ be ni. Ka ninvuy’ sheb’ ben yeli noli ti a, n gba ni yeli noli ti ba. **Ka dunia ŋɔ zuliya kam zaa ni ti nya alibarika a zuyu.**”* (Pil. 12:2,3)

Yi gbaai zuŋɔ wuhibu ŋɔ? Cheliya ka ti bɔhiya bɔhisi din yen koli vaai ti zuŋɔ

bɔhimbu ɔɔ zaa. **Tuuli; Bɔzuyu ka Naawuni daa yeli Ibram ni o yim o yiɔa n-
chan ɔingbɔɔ sheli ni?** Naawuni daa bɔrimi ni o zali zuliya ti Ibram. **Dimpahi ayi:
Bɔzuyu ka Naawuni daa bɔri ni o zali zuliya ti Ibram?** Zuliya ɔɔ puuni ka
Naawuni daa yɛn yihi anabinima, Naawuni kundi nti pahi tiligira maa
manmana. Ti yi koli vaai yetɔya ɔɔ zaa, ti nya Naawuni ni daa boli Ibram la, **o
daa bɔrimi ni o tahi Tiligira na dunia ɔɔ ni.**

N mabihi, ti ni zani kpe zuɔɔ. Naawuni yi sayi, ti wuhibu din paya na, ti ni
bɔhim din che ka be daa boli Ibram “Naawuni zo.”...Naawuni niɔmi alibarika niɔ
yi ni. Tehimiya Naawuni ni daa lo Ibram alikauli:

***“N ni che ka a zuliya galisi pam. N ni niɔ alibarika niɔ a ni.... ka dunia
ɔɔ zuliya kam zaa ni ti nya alibarika a zuyu.”*** (Pil. 12:2,3)

WUHIBU 19

NAAWUNI ZO IBRAHIMMA

PILIGU 13-15

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni ti daa piligiya ka di nyela ti lihila Naawuni yeligu ni yeli shem zaŋ kpa anabi Ibrahimma polo. Ti daa bohimya ni tuuli, Ibrahimma yuli daa na pa Ibrahimma, be daa na booni o **Ibram**. Ti daa nyaya ka be daa doyla Ibram tingboŋ sheli yuli booni Kalidia, lala tingboŋ maa ka be booni Irak zuŋo ŋo. Lala tiŋ maa ni nim' daa jemdila buya. Amaa Naawuni kundi yeliya ni dahin sheli ti Duuma Naawuni daa kana Ibram sani nti yel' o ni o yim o ba yiŋa n-chaŋ tingboŋ sheli o ni yen wuhi o.

Yi teei din daa che ka Naawuni yeli Ibram ni o yi n-chaŋ tingboŋ sheli ni maa? Naawuni daa bɔrimi ni o zali zuliya n-ti Ibram, zuliya sheli puuni Naawuni daanabinim ni ti yen yina, ka ti zaŋ Tiligiri la pal' li. Ti daa nyaya, ka di nyela Naawuni ni daa boli Ibram maa, **o daa bɔrimi** ni o tahi Tiligira na dunia ŋo ni. Di zuyu ka Naawuni daa yeli Ibram, "*N ni niŋ alibarika niŋ a ni...ka dunia ŋo zuliya kam zaa ni ti nya alibarika a zuyu.*" (Pil. 12:2,3)

Ti daa karim Ibram ni daa sayiti Naawuni yeligu, ka yi o tingboŋ ni, ka bi mi Naawuni ni yen tah' o luysheli polo. Ibram ni daa yiri o ba yiŋa, o daa nyela yuun pisopɔinaanu. Ibram daa zaŋla o paya Zarai, ni o bieli dapa' Lot ni o daarizichi nti pahi o daba n-kpa Keenan polo. Keenan tingboŋ maa n-nyɛ Izraeɛl bee Palistin zuŋo ŋo.

Ibram ni daa paai Keenan tingboŋ ni, ti Duuma daa lan kana o sani nti yeli, "*N ni zaŋ tingboŋ ŋo ti a zuliya.*" (Pil. 12:7) Ti daa lan bohimya ni Naawuni so ŋun daa lo Ibram alikauli ni o che ka o zali zuliya la daa lan lo o alikauli ni o ti o tingbani ka o zuliya zini di ni. Ibram min' o paya zaa daa kurigimi ka na ka bia. Ka wula ka be daa lee yen niŋ zali zuliya ka be ti tooi pali tingbani maa? Ti mi nya Naawuni ni garigi bohigu ŋo shem.

Pumpoŋo cheliya ka ti tui Ibram yetɔya la. Ti yen bohimla Altawura litaafi Piligu la suuri pinata puuni. Suura maa puuni ti ni nya **binshegu din daa niŋ Ibram mini o biel' bia Lot sunsuuni**. Naawuni kundi yeliya:

(Pil.13) 2 Ibram daa mali buni pam. O daa mali binɔbiri mini anzinfa ni salima. 3 Ka o daa yi Negib n-chaŋ hal ti paai Betel luy' sheli o ni daa

tuui kpa o tanti suyili zali piligu ni, ka di be Betel mini Ai sunsuuni la. 4 O ni daa tuui me sara maligu bimbini zali luy' shel' la; nimaani ka Ibram daa jem Naawuni. 5 Ka Lot nun daa doli Ibram maa gba daa mali binjɔbbaligu mini niyi ni tantinima, 6 ka di zuyu daa che ka palo pɔri ni be zaa tooi layim be nimaani; dama be ni daa su binshɛɲa daa galisiya pam, lala zuyu ka be daa naan ku tooi layim be luy' yini. 7 Ka nangbankpeeni daa ti kpe Ibram binjɔbiguliba mini Lot binjɔbiguliba sunsuuni. Di saha maa Keenanim' mini Perizinima n-daa be tingbani maa ni. 8 Ka Ibram daa yeli Lot, “Di che ka nangbankpeeni kpe m min' a sunsuuni; a mi di che ka nangbankpeeni kpe a binjɔbiguliba mini m binjɔbiguliba sunsuuni, dama ti nyela dɔyim. 9 Pa palo n-kul do a tooni ɲɔ? Woligim' ka che ma. **A yi zaŋ kpa nuzaa polo, n ni zaŋ kpa nudirigu polo; ka a yi zaŋ kpala nudirigu polo, m mi ni zaŋ kpa nuzaa polo.**”

10 Ka Lot daa kpuy' o zuyu lihi Jɔɔɔen Mɔyili polo n-nya ka kom kul teli di vinvamli ni luy' shelikam zaa, ka di be kaman Naawuni tihi puu la bee m-be kaman Ijipti tingbɔɲ ni luy' sheli din be Zɔar polo la. Dimbɔɲɔ nyaɲa ka Naawuni daa naanyi ti sayim Sɔdom mini Gomɔra la. 11 Ka Lot daa pii Jɔɔɔen Mɔyili vinvamli polo maa n-daa zaŋ kpa wulimpuhili polo. Be ni daa woligi shem m-bala. 12 Ka **Ibram** daa be Keenan tingbɔɲ ni, ka Lot mi be vinvamli maa ni fɔntinsi ni, ka daa ti yiyisi n-zaŋ o tanti suyili chaŋ ti kpa Sɔdom. 13 Di saha Sɔdomnim' daa nyela ninvuy' bieri ni ben tumd' alahichi pam Naawuni sani.

To, ti nya Lot ni daa pii luysheli polo din mali mɔ' maha mini kom la ka che luy'sheli polo din daa kuui, ka ka binshɛyu la mi n-ti o bapir' Ibram shem. Lot ni daa pii luy'sheli polo maa daa bela Sɔdom yayili – fɔɲsheli ni ninvuy' bieri ni pali!

Lot daa piila **o suhu yubu**, ka Ibram mi pii **Naawuni ni** yu luysheli polo. Pumpɔɲɔ zaŋ chani bɔhimbu dibaayi ni ha, ti Duuma yi sayi, ti ni nya binshɛyu din daa niŋ Lot nun daa piig' o suhu yubu maa. Di bahigu nyela, Lot daa kɔɲla o daarizichi, ni o paga, ni o dɔyim, ni o ni daa mali suhupiel' sheli la nti pahi o biɛhisuŋ la zaa! Amaa Ibram ni daa che binshɛyu kam niŋ Naawuni nuuni la zuyu, Naawuni daa niŋla alibarika pam niŋ o ni.

Wula ka ti lee yen niŋ di Lot mini Ibrahm lahabali anfaani? Di pa sheli ti yi bɔhi ti maŋ bɔhigu ɲɔ. Niriba ayi ɲɔ puuni ɲuni ka m biɛhigu lee ɲmani? **Lot** bee **Ibram**? N lee nyela ɲun bɔri **dunia binyehiri** kaman Lot la? Bee n nyela ɲun bɔri **binshɛɲa din ka naabu** kaman Ibram la? Kaman be niriba ayi maa, di tu ni ti yino kam pii ka dama ti bɔrila ti suhu yubu bee Naawuni ni yu sheli. Nun mali hankali ni piila Naawuni ni yu sheli. Naawuni Kundi yeliya: “*Ka sal' yi lee nya*”

dunia binsheyukam zaa ka ti kɔŋ o nyevuli, nyo' bo ka o lee di?" (Maak 8:36) "Di yuriya dunia ŋɔ bee binshɛŋa din be dunia ŋɔ ni. So yi yuri dunia ŋɔ, ti Ba Naawuni yurilim ka o ni. Dama binsheyukam din be dunia ŋɔ ni pala din yi ti Ba Naawuni sanna, amaa di nyela din yi dunia ŋɔ ni na. Dina n-nye Ningbuŋ kɔre mini nini kɔre ni barinyubo dunia ŋɔ bihigu zuyu. Ka dunia mini di kɔre nyela din garita. **Amaa ŋunkam tumdi Naawuni yubu kul ni be hal ni saha din ka bahigu.**" (1 Jɔn 2:15,17) Dini ka a lee bɔra n-gari di kpee? Binshɛŋa din be dunia ŋɔ ka nye din gariti la bee Naawuni binyehiri din ka naabu?

Pumpɔŋɔ, cheliya ka ti tuyi Ibram lahabal' la. Naawuni Kundi yeliya:

(Pil. 13) 14 Ibram mini Lot ni daa woligi maa nyaana, ka Naawuni daa yeli Ibram, "Kpuyim' a zuyu lihi a ni ze luy' sheli ŋɔ nuzaa polo mini nudirigu polo ni wulimpuhili polo ni wulinluhili polo. 15 **A ni nya tingbɔn sheli maa zaa, n ni zaŋ li ti a zuliya ka be su li sahakam.** 16 N ni che ka a zuliya ti bemi kaman bihigu la, ka nir' yi ni tooi kali bihigu, o ni ti tooi kal' a zuliya gba. 17 Yiyisim' doli tingbɔŋ maa wɔyilim mini di yeliŋ nya, n ni zaŋ li ti a." 18 Din zuyu ka Ibram daa vuy' o tanti suyili n-chaŋ ti kpa Mamri oki ti' sheŋa din be Hiburɔn la gbini; ka daa me sara maligu bimbini zali nimaani jem Naawuni.

(Pil. 15) 1 Dimbɔŋɔnim' nyaana ka Naawuni daa yeli Ibram zii nyabu puuni, "Ibram, di che ka dabiem mal' a, n ni gbib' a ka che ka a laara ti galisi pam." 2 Ka Ibram daa bɔhi, "Naawuni ŋun nye n Duuma ŋɔ, bɔ ka a yen ti ma? Nyama, n na ka bia, ka dayila Eieza ŋun nye Damaskus nir' la nti yen di n fali?" 3 Ibram daa lan yeli, "Nyama, a ni bi ti ma bia maa zuyu, be ni dɔyi dab' so n yiŋ' puuni la nti yen di n fali." 4 Amaa ka Naawuni daa yel' o, "Pa ŋuna nti yen di a fali; amaŋmaŋ' bia nti yen di a fali." 5 Ka Naawuni daa zaŋ o yi samban' ni ti yel' o, "Kpuyim' a zuyu lihi zuyusaa n-kali saŋmarisi, a yi ni tooi kali ba." Di saha ka o daa yel' o, "Lala ka a zuliya ti yen be." 6 **Ka Ibram daa niŋ Naawuni yeda, ka Naawuni daa lih' o niŋsim maa ka di nyela wuntia.**

Lahazibu m-bɔŋɔ! Ibram mini' o paya daa kurigiya ka na ka bia. Amaa ka Naawuni daa na lɔri Ibram alikauli ni zuliya sunj ni yi o ni na. Wula ka dimbɔnɔ daa lee yen tooi niŋ? Wula ka Ibram daa lee yen niŋ zali zuliya sunj ŋɔ? Bɔhisi ŋɔ garigibu nyela zayi yini kɔnko: Ti Duuma Naawuni n-nye Naawuni so ŋun ni tooi niŋ binsheyukam! Naawuni nyela Nakarigu! Binsheyu m-bi nyendi o yaa! Naawuni yi kul lo alikauli sheli, o paani li mi.

Ka Ibram mi yela nyela wula? O daa niŋ Naawuni so ŋun daa lo o alikauli sheli din ŋmani din ku tooi niŋ la yeda? Gbulisim tibili wum Naawuni Kundi ni

yeli shem, **“Ibram daa niŋ Naawuni yeda, ka Yawe daa lih’ o niŋsim maa ka di nyela wuntia.”** Lahazibu m-bɔŋɔ! Naawuni daa lo Ibram alikauli sheli din ŋmani din ku tooi niŋ, ninsalinim’ sani. Ka wula ka Ibram daa yeli ti Duuma? O daa niŋla Naawuni daalikauli maa yeda! Ka wula ka Naawuni daa niŋ? **Naawuni daa lihi la Ibram tuma ka di nye wuntia, dama o niŋ yeda ni Naawuni!**

Yelmaŋli ŋɔ tu ni di paligi ŋunkam bɔri ni Naawuni bol’ o wuntizɔra. Bɔ zuyu ka Naawuni daa yeli ni Ibram nyela wuntizɔra? Ibram maŋmaŋ’ daa nyela wuntia zɔra? Aayi! Ti wuhibu din paya na, ti ni nya Ibram ni daa mali alahachi niŋda biɛhigu kaman Adam bihi ni nye alahachi niŋdiba shem la. Ka bɔ n-daa che ka Naawuni yeli ni Ibram nyela wuntia zɔra? **Ibram daa nyela ŋun niŋ Naawuni yeligu yeda, dini n-che ka Naawuni daa yeli ni o nyela wuntia zɔra maa.**

Naawuni yeda ti bo gbunni lee nyela dini? Yi yi lihi, zuliya yetɔy’ sheŋa anabinim ni zaŋ sabi litaafinim’ nyela Hibru yetɔya. Hiburunim’ yetɔya ni bachi sheli din ze **“yeda”** zaani n-nye **“Aman”** **“Aman”** puuni ka ti nya **Amii**. Nira yi ti yeli **“Amii”**, di gbunni nyela, **“lin! Yelmaŋli n-nyeli”** bee **“lin n sayi ti!”** Dimbɔŋɔ wuhirimi ni a niŋ yeda. Naawuni ni daa lo Ibram alikauli maa o daa niŋla Amii o suhu ni: **“Amii! lin! Yelimaŋli n-nyeli! N niŋ a yeligu yeda.”** **Ibram ni daa niŋ “Amii” maa zuyu ka Naawuni daa zaŋ o pahi wuntia zɔriba ni.**

To ka nyini fa? A nyela ŋun bɔri ni Naawuni bol’ a wuntia zɔra kaman o ni daa boli Ibram wuntia zɔri la? Din ŋuna a gba niŋmi yeda ni Naawuni, kaman Ibram ni daa niŋ Naawuni yeda shem maa. **Niŋmi Naawuni yeligu yeda, hal yeligu maa yi kul tɔ sheli kam.** Sayiti Naawuni yeligu hal a dɔyiriba bee a zonima yi bi niŋ li yeda. Naawuni bɔrimi ni o dih’a naychiinsi ni o wuntia soli zuyu, ka a min’ o be o kasi biɛhigu din ka tariga la puuni; amaa shee ka **a ti o yeligu yeda pɔi!** Naawuni Kundi yeliya:

*“Ka di yi pa yeda niŋbu zuyu Naawuni nini ku tiyi nira.” (Hib. 11:6) ka lan yeli: Naawuni daanfaani maa zuyu ka yi tiligi yi yeda niŋbu puuni. Ka di bi yila yi kɔbili ni na, amaa di nyela Naawuni pini. Ka di mi pala yi ni tum sheli zuyu ka yi tiligi, dinzuyu sheli kani ka yi ni nyu bara di zuyu.” (Efes. 2:8,9) Wula ka ti lee ni yeli ti yab’ Ibrahimma so zuliya ni ti ni yila na yela? Dama ti yab’ Ibrahimma yi daa yi taali ni Naawuni sani la o tuma zuyu, o daa naan mali li kuuna, amaa ka po ni Naawuni sani. Wula ka Naawuni kundi lee yeli? Di yeliya, **“Ibrahimma daa niŋ Naawuni yeda, ka Naawuni zaŋ o zali wuntia zaani o yeda niŋbu maa zuyu.”** (Rom. 4:1-3)*

Ibram daa niŋ Naawuni yeligu yeda. Dizuyu ka Naawuni daa wuh’ o wuntia ni nye sheli maa. Di ka di lahazibu nyela yeligu sheli din yeli ni: **“Ibram daa niŋ**

Naawuni yeda, ka Naawuni zaŋ o zali wuntia zaani” o yeda niŋbu puuni la daa pala Ibrahim ko ka Naawuni daa yeli maa. Ti gba nuu be yeligu maa ni. **Naawuni ni wuhi ti o wuntia, ti yi niŋ yeda ni Naawuni ni yeli ni** o ni tahi Tiligira na ka di nyela Ibrahimma zuliya ni ka o yen yina la.

To, ka nyini fa? **A shiri niŋ Naawuni yeda?** Ti bi bohirimi ni a niŋ yeda ni Naawuni **be** ni? Bee a niŋ yeda ni **Naawuni nyela zaŋ’ yino**. Naawuni Kundi pun yeli lala yeda niŋbu maa yela. Di yeliya: *“A niŋ yeda ni Naawuni yino ko m-beni. Lala tuhiya! **Hal alizin bieri gba niŋdi yeda lala, ka zori dabiem.**”* (Jeem. 2:19). Sintani gba mi ni Naawuni yino ko m-beni. A niŋ yeda ni Naawuni yino ko m-beni zuyu ku che ka Naawuni che a daalahachi, ka zaŋ a zali wuntia zaani a yeda maa zuyu! Naawuni ni boŋi sheli nyela **a ti o yeligu yeda ka deei o yeligu maa**. Naawuni boŋi ni a zaŋla Anabinim ni sabi Litaafi sheŋa la n-wumdi o yetoŋa. O boŋimi ni a baŋ o ka niŋ o yeda ni o ni tir’ a lahabali sheli zaŋ chaŋ tiliginsim yela, din yen wuh’ o wuntia zaŋ chaŋ Naawuni sani, Naawuni ŋun nye Kasi Naa ŋo.

Nyini n zo, Naawuni zaŋ **o wuntia** la n-diha nayichiinsi? Bee a kul zaŋ la adiini nema n-ye? A gbilsiri tibili wumdi **Naawuni yetoŋa** din nye yembahiga yetoŋa ŋo? Bee salanim’ yetoŋa din gariti la ka a wumda? A **mi** Naawuni Kundi ni yeli shem zaŋ chaŋ tiliginsim yela mini wuntia soli la yela? Ka a **niŋ li** yeda?

Ibrahimma ŋun daa niŋ Naawuni yeligu yeda; di mini di daa kul wuhi ni o chebsim o doŋiriba mini o ba daadiini la yoli. Dizuyu ka **Naawuni daa bol’ o o zo** maa. Dini ka Naawuni Kundi yeli: *“Ibrahimma daa **niŋ Naawuni yeda, ka Naawuni zaŋ o zali wuntia zaani, ka Naawuni daa bol’ o o zo.**”* (Jeem. 2:23) To ka nyini fa? A nyela Naawuni zo?

Kpe ka ti yen zani zuŋo. Ti payiriya ni yini gbulisi tibili n-wum ŋo, ka gahiri nuu booni ya ni yi ti lan gbulsi tibili wum wuhibu din kanna, din ti yen jendi Ibrahim mini Ishimail yetoŋa....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Tehimiya yeligu din yi o Kundi ni na ŋo:

“Ibrahimma daa niŋ Naawuni yeda, ka Naawuni zaŋ o zali wuntia zaani la niŋ pali; dina n-che ka Naawuni daa bol’ o o zo.” (Jeem. 2:23)

WUHIBU 20

IBRAHIMMA MINI ISHIMA IL

PILIGU 16,17

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Wuhibu dibaayi din garila ha, ni ti daa bɔhim Naawuni Kundi Kasi puuni, ka di nyela ti daa piligi anabi Ibrahimma yetɔya. Tuuli Ibrahimma yuli daa na pa Ibrahimma, be daa na boon' o la Ibram. Amaa ti zuŋo wuhibu ŋo puuni ti ni nya daliri sheli din che ka **Naawuni daa ti boli Ibram, Ibrahimma.**

Ti zuŋo wuhibu ŋo yen pilimi ni suhusayingu lahabali. Di yen wuhibu la Ibram niŋsim ka di bi niŋ Naawuni nyayism. Sheb' tehimi ni Naawuni daanabinim' daa na zin tum alahachi tuma. Amaa Naawuni yeligu wuhiya: *“Sokam zaa nyela yim, **dama sokam tum alahachi**, ka kɔŋ soli din ni che ka be paai Naawuni sani.”* (Rom. 3:22,23) *“Ka ti mi yi yihi yeli ni ti bi tum alahachi, dindina ti zaŋ Naawuni leela zirilana, ka o yeligu ka ti ni.”* (1 Jɔn 1:10) Ti pun nya Adam daalahachi ni yeligi hal nti gbaai bihi ni ninkura, dobba mini payaba, ni cherfirinim mini anabinim' shem. Ninvuy' yino ko ka Adam daalahachi ŋo daa bi tabili. Lala niri maa n-nye Tiligir' so Naawuni ni daa tim na ni o ti **Tiligi alahachinim'** la. Alahachi ni daa bi tabili ŋun' maa nye la o daa yila zuyusaa, Naawuni so ŋun nye kasi Naa la san' na.

Wuhibu dibaayi din garila ni, ti daa nya **Naawuni ni yeli Ibram ni o che ka o zali zuliya shem.** Zuliya sheli puuni Tiligiri la ni ti yen yina. Ibram mini o paya zaa daa kurigiya ka na ka bia. Dimbɔŋo zuyu daa bi che ka Ibram zilisi Naawuni yeligu. Amaa zuŋo ti ni nya Naawuni yeligu maa, di yuum pia nyaanga **Ibram ni daa bɔri ni o “sɔŋ” Naawuni ka o daalikauli la pali shem.** Amaa Ibram ni daa kɔŋ suyilo ka niŋ shem maa zuyu daa tahi yelmuyisira na pam.

Pumpɔŋo zaŋ chaŋ, ti yen lihila Altawura puuni n-nya Ibram mini Zarai ni daa bo soli ni be nya Naawuni ni daa lo ba alikauli ni be ni dɔyi bidib' so la. Piligu Litaafi puuni suur' pinaayɔbu ni, Naawuni Kundi yeliya:

*(Pil. 16) 1 Ibram paya Zarai daa bi dɔyi bihi. Zarai daa mali ljipti dab' bipuyinga ka o yuli booni **Haga**. 2 Ka Zarai daa ti yeli Ibram, “Nyama, Naawuni bi che ka n dɔyi bihi, dinzuyu zaŋmi n dab' bipuyinga ŋo dɔni, di pa sheli o ni dɔyi bihi ti ma.” Ka Ibram daa sayi Zarai ni yeli shem maa. 3 Ibram ni daa chaŋ ti zini Keenan tingbɔŋ ni la yuun' pia nyaanga,*

ka Ibram pay' Zarai daa zaŋ o dabili Haga ŋun daa nye Ijipti bipuyinga la n-ti o yidana Ibram ka o niŋ o paya. 4 Ka Ibram mini Haga daa dɔni, ka o niŋ pua. Haga ni daa nya ka o mali puu maa, ka o lihi ziɛm Zarai ŋun daa su o maa. 5 Di saha ka Zarai daa yeli Ibram, "N ziɛmbu ŋɔ taali zi a zuɣu. Mani n-zaŋ n dab' bipuyinga ŋɔ ti a, ka o ti nya ka o mali pua, ka lihi ziɛm ma. Naawuni ni woligi ti m min' a." 6 Amaa ka Ibram daa yeli Zarai "Nyama, o nyela a dabili, ka a su o fukumɛsi; niŋm' o a ni yu shem." Ka Zarai daa yihi Haga halibiɛyu ka o zo.

Amaa ti nya Ibram alahachi ni daa tahi biɛrim ni nangbankpeeni o yin na shem. Zarai daa zabi Haga nyuli, Haga ni daa niŋ puu la zuɣu. Ka Haga suhu daa sayim Zarai ni daa yihir' o halibiɛyu la zuɣu. Dinzuɣu Haga daa zomi ka che Zarai.

Di nyaana; Naawuni Kundi yeliya:

(Pil. 16) 7 Ka Naawuni malaika daa yi o zuɣu mɔɣu ni kulibɔn sheli din daa be Shur soli polo 8 m-bɔh' o, "Zarai dabili Haga, ya ka a lee yina bee ya ka a lee chana?" Ka o yeli, "N yila n lan' Zarai sani zɔra." 9 Ka Naawuni malaika maa yel' o, Labim' a lan' maa sani nti zaŋ aman' ti o. 10 Ka Naawuni malaika maa daa lan yeli Haga, N ni che ka a zuliya nab' pam hal ka so ti ku tooi kali ba." 11 Naawuni malaika maa daa lan yeli Haga yaha, "Nyama, a mali pua, a mi ti yen dɔɣ' la bidibiga, ka bol' o yuli Ishima il, dama Naawuni wum a nandahima kuhigu maa. 12 A bia maa ni ti bemi kaman mɔɣu ni bun' la. O ti ku bɔri so yela, ka so gba ti ku bɔr' o yela; ka o min' o dɔɣiriba zaa ti ku tooi layim be."

Ka Haga daa labi o lan sani kaman Naawuni malika maa ni daa yel' o shem maa. "Ka Haga daa ti dɔɣi Ibram bidibiga, ka Ibram daa boli o bi so Haga ni dɔɣi maa yuli Ishima il. Ibram Yuma daa nyela yuun' pihiniinaayɔbu, saha sheli Haga ni daa dɔɣi Ishima il ti o maa." (Pil. 16:15,16) Bɛ daa dɔɣi **Ishma il** ŋun nye Laribunim' zaa yab' doo la. Kaman ti ni yen nya shem ŋɔ, Naawuni daa niŋ o zaŋsim niŋ Ishima il ni pam, ka daa mali nia zaŋ chaŋ o polo, amaa o daa lee pala Naawuni ni daa yeli Ibram bidib' so yela la. Naawuni ni daa kuli yeli ni o ni che Ibram zali zuliya la daa na kul zemi. Naawuni daa bi bɔri yomyom kaman Ibram ni daa bo yom shem la. Saha sheli kam zaa Naawuni ŋun' yi kul yeli ni o niŋ sheli, o shiri niŋdi li mi, hal tinim yi guhi li je gba. Naawuni Kundi yeliya ni Ishima il dɔɣibu nyaana, Naawuni daa bi lan yeli sheli hal ni yuun' pinaata. Naawuni daa bi lan yeri Ibram yetɔɣ' sheli. Ka dahin sheli ka Naawuni daa lan yeli Ibram.

Cheliya ka ti karim suuri pinaayopɔin n-wum Naawuni ni daa yeli Ibram

shem, o ni daa kul fo hal ni yuun pinaata nyaana. Ti ni yen karim sheli maa nye la lahaɓiba yetɔya. Naawuni Kundi yeliya:

(Pil.17) 1 Ibram ni daa ti paai yuun' kɔbigayinika saha sheli, ka Naawuni daa ka o sanna ti yel' o, **“Mani n-nye Naawuni Kpɔɔlan' Naa; doli ma, ka tummi din tuhi. 2 N ni che ka m min' a lo tab' alikauli, ka n che ka a zuliya nab' pam.”**

3 Ka Ibram daa teei dɔni n-zaɔ o nina kpa tiɔa, ka Naawuni yel' o, 4 “N lo a alikauli, a ni niɔ zuliya pam yaba. 5 A mi yuli ku lan booni Ibram, amaa **a yuli ni boonila Ibrahimma; dama n zaɔ a leela zuliya pam yaba.** 6 N ni che ka a nam zuliya pam, ka che ka a zuliya yeligi, ka nanim' ti yi a zuliya ni na. 7 Ka n ni che ka m min' a ni a zuliya mali alikauli din ni zɛya sahakam be zɛmana ni. Ka n ni nye a min' a zuliya maa Naawuni. 8 Ka n ni zaɔ Keenan tingbɔɔ zaa din nye yi ni be tingban' sheli puuni n-nye saamba ɔɔ n-ti a min' a zuliya maa, ka yi su li sahakam, ka n nye be Naawuni.”

9 Ka Naawuni daa lan yeli Ibrahimma, “Di simdi ni a min' a zuliya maa gbibi n daalikauli maa be zɛmana zaa ni. 10 A min' a zuliya maa ni yen doli n daalikauli sheli maa m-bɔɔɔ: Di simdi ni yi puuni doo kam guni. 11 Gunimiya, ka di nye m mini ya daalikauli maa shihirili. 12 Gunimiya bidibiga kam o dɔyibu nyaana daba anii dali yi zɛmana zaa ni; di yi nyela yi yiɔa ka yi dɔy' o bee yi yi zaɔla yi liyiri... ”

15 Ka Naawuni daa yeli Ibrahimma, “Zaɔ chaɔ a pay' Zarai mi polo, di lan bol' o Zarai, amaa pumpɔɔɔ zaɔ chana bolim' o la **Zara.** 16 N ni niɔ alibarika niɔ o ni; ka din pahi nyela, n ni che ka o dɔyi bidibiga ti a. N shiri ni niɔ alibarika niɔ o ni, ka che ka o **leei zuliya pam yabipaya;** ka nanim' ni ti yi o zuliya ni na.” 17 Ka Ibrahimma daa teei dɔni n-zaɔ o nina kpa tiɔa ka la ka yel' o suhu ni, “Wula ka ninvuy' so ɔun paai yuun' kɔbiga ni tooi lan dɔyi bia? Ka Zara ɔun paai yuun' pihwei ɔɔ ni tooi lan dɔyi bia?” 18 Ka Ibrahimma daa yeli Naawuni, “N suhir' a, dolimi Ishimail nyevili.” 19 Amaa ka Naawuni daa yel' o, “Aai, a pay' Zara ni dɔyi bidibiga ti a, ka a bol' o yuli **Yisahaku. Ka n ni lo a min' o zuliya alikauli sheli din ni be sahakam.** 20 N wum a ni suhi ma suhigu sheli zaɔ chaɔ **Ishima il** gba polo maa. N ni niɔ alibarika niɔ o ni, ka che ka o zuliya nab' pam. O ni ti nyela nanim' pinaayi yaba, **ka n che ka o zuliya ti galisi pam.** 21 Amaa n ni zaɔ n daalikauli n-lola **Yisahaku** so Zara ni yen dɔyi ti a yuuni na ɔ-ɔɔ tasaha la.”

Kpe ka ti yen zali ti litaafinim maa karimbu. Ti wum Ibram ni daa sayi ti o paya Zarai yeligu ka zan Zarai dab' bipuyinga Haga la dñi shem. Ibram daa galimya o ni daa niñ shem maa. Ibram mini Haga bidibiga Ishima il daa pala Naawuni ni lo alikauli ni o zali zuliya din yen tahi alibarika na ti niñ zuliya kam din be dunia ni la. Amaa **salinim daalikauli chihĩntali ku tooi tayi Naawuni daalikauli**. Ti kuli yoli karim, kamani saha sheli Ibram ni daa nye yuun kɔbigiyinika la, Naawuni daa kana o sani nti lan yel' o ni o ni daa lo o alikauli sheli saha sheli la ha nyela o ni yen pali sheli. Ka Naawuni daa yeli: *“Mani n-nye Naawuni kpĩnglana...” A ni niñ zuliya pam yaba. A yuli ku lan booni Ibram, amaa a yuli ni boonila Ibrahimma, dama n zan a leela zuliya pam yaba.* Naawuni ni daa ti yen pali o daalikauli maa o daa tayila Ibram yuli m-bol' o Ibrahimma. Ibrahimma maa gbunni nyela **salò yaba**. Naawuni daa tayi Zarai gba yuli, m-bol' o Zara. **Zara** mi gba gbunni nyela **nabipuyinga**.

Lahazibu yetɔya m-bɔŋɔ. Ti Lihima, Ibram mini o paya Zara daa niñ ninkura ka na ka bia. Ka Naawuni ti tayi ba yuya ni o naan yel' ba din yen niñ. Naawuni daa bol' la Ibram, Ibrahimma, ka yuli maa gbunni nye **salò yaba**, ka boli Zarai mi **Zara** din gbunni nye **nabipuyinga**. Naawuni daa yen ti la Ibrahimma mini Zara **bidibiga** ñun yen ti zali **zuliya**. Lala zuliya maa puuni **nanima nti pahi anabinim** pam ni yina. Ka di ti yen bahindila **dunia Tiligira** n-yen yi di puuni na! Yelmanli, Naawuni nyela Natitamlana ñun tu payibu sahakam! Naawuni daa bi tam alikaulli sheli o ni daa lo Ibrahimma yuun' gbalin maa.

Ka wula ka Ibrahimma daa lee niñ, Naawuni ni daa yel' o ni o ni che ka o dɔyi bia o ninkurilim maa nyaanja? Naawuni Kundi yeliya: *“Ka Ibrahimma daa teei dñi n-zan o nina kpa tinja, ka la ka yel' o suhu ni, Wula ka ninvuy' so ñun paai yuun' kɔbiga ni tooi lan dɔyi bia? Ka Zara ñun paai yuun' pihwei ñɔ ni tooi lan dɔyi bia?” Ibrahimma daa laya!* Ka o lari maa pala o daa bi niñla Naawuni yeda, amaa di daa nyela suhupielli lari.

Naawuni Kundi yeliya:

*“Ti yab' Ibrahimma daa niñ yeda ka mali tahima saha sheli di ni daa to ni o niñ tahima ni o leei zuliya pam yaba kamani Naawuni ni daa lo o alikauli yeli, “A zuliya ni ti galisi pam la” Ti yab' Ibrahimma daa nyela yuun' kɔbiga nira, ka di zuyu che ka o niñgbun gbarigi zaa, ka o paya Zara daa nye payinoo, amaa di zaa yoli, o daa bi che ka o yeda gbarigi dizuyu. **O daa bi biehim Naawuni daalikauli hal baabiela. O daa kul tibigiri Naawuni maa puuni ka o yeda daa kul niñdi kpĩng pahira, dama o daa niñ yeda ka biehiñ kani ni Naawuni ni tooi niñ o ni daa lo o alikauli ni o niñ sheli la.**” (Rom. 4:18-21)*

Ibrahimma daa ti bɔri ni o ban o dab' bipuyinga bia Ishimail biehiñ ni ti yen

be shem. Ka Naawuni daa yel' o:

*“N wum a ni suhi ma suhigu sheli zaŋ chaŋ Ishimail gba polo maa. **N ni niŋ alibarika niŋ o ni, ka che ka o zuliya nab’ pam. O ni ti nyela nanim’ pinaayi yaba, ka n che ka o zuliya ti galisi pam. Amaa n ni zaŋ a daalikauli n-lola Yisahaku so Zara ni yen dɔyi ti a yuuni na ŋ-ŋɔ tasaha la. Ka n ni lo a min’ o zuliya alikauli sheli din ni be sahakam.** (Pil. 17:20,21,19)*

Naawuni daa pali o daalikauli sheli o ni daa yeli ni o ni che ka Yisahaku zuliya puuni anabinima nti pahi tiligir’ maa maŋmaŋ’ ti yi di ni la na. Naawuni yiko puuni, ti wuhibu din kanna ni ti ni nya ti Duuma ni daa che ka Ibrahimma mini Zara dɔyi alikauli bia la shem. Ŋuni n-nye *Yisahaku* bee *Ishaq*.

Yelmaŋli, **Naawuni ŋun kul zela yim**. Naawuni yi lo alikauli, o paani li mi! Binsheyu n-kani ni tooi nyaŋ o yaa! Wummi yeligu sheli din yi Naawuni litaafi ŋɔ ni na:

*“Naawuni daazichi min’ o yem ni o baŋsim galisiya pam! Naawuni ni maani yela shem to ni baŋbu, ka o soya yela gariti sokam. Di bemi kaman di ni sabi shem la: ŋuni n-lee ni tooi baŋ ti Duuma teha, bee ŋun n-lee nye saawara lana? Bee ŋun n-na mi n-dihi’ o samli ka di nye talahi ni o yo di lana? Dama binsheyukam bela o zuyu; ka binsheyukam zaa nyela o ni su sheli. **Nuna n-simdi payibu hal ni saha din ka bahigu! Ami!**” (Rom 11:33-36)*

Ti puhiya pam ni yi ni gbilsa tibili ŋɔ...Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Kpahimmi Naawuni yeligu din yi Naawuni kundi ni na ŋɔ:

“Ti yi bi ze yim ni Naawuni ŋun kul ni ze yim, dama o ku tooi yi o maŋ nyaana.” (2 Tim. 2:13)

WUHIBU 21

IBRAHIMMA

SODOM SAXIMBU MINI YISAHAKU DOJIBU

PILIGU 18 – 21

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O boŋri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohimbu Atawura puuni, ti nya Naawuni ni daa lo Ibrahimma alikauli ni o ni che ka o leei zuliya yaba, ka lala zuliya maa puuni ka Naawuni daanabinim yina ka dunia tiligir' la gba kana. Amaa hal ni ti ni paai luy' sheli ti yetoŋya ŋo ni ŋo, Ibrahimma paya Zara daa na bi doŋi bidibiga la, amaa ka Ibrahimma min' o paya niŋ ninkura zaa.

Zuŋo ti lan mali yetoŋya din nye alahazibu yetoŋya. Lahabali maa piligu ni ti ni nya dobba ata ni daa kana Ibrahimma sani na shem. Amaa dobba ata ŋo daa pala ninsalinima. Be niriba ayi daa nyela **malaikanima**, ka yino la mi nye **Naawuni** kpionlana maŋmaŋa! Sheb' ni tooi yeli ni Naawuni daa naan ku tooi leei ninsala n-kana Ibrahimma sani, amaa be leei tamiya ni Naawuni nyela kpionlana Duuma ka binsheŋyu n-ku tooi nyaŋ o yaa ni niŋbu. Naawuni nyela ŋun ni tooi niŋ binsheŋyukam, nayila din pa wuntia soli.

Zuŋo ti yen karim la suura dibaanaŋi din yi Atawura ni na. Piligu litaafi la puuni suuri pishiayika ni yeligu yeliya:

(Pil. 18) 1 **“Ka Naawuni daa ti zaŋ oman’ wuhi Ibrahimma Mamri oki tihi la gbini, o ni daa zi o tanti suyili dunol’ ni wuntaŋ’ zuɣusaa saha la.** 2 **Ka Ibrahimma daa lihi nya ka *ɗɓɓa ata* ziɛya mir’ o. O ni daa nya ba maa, ka o yiɣis’ o tanti suyili dunoli maa ni n-zo n-chaŋ be sani nti damdi ba tiŋa 3 ka yeli, “N dana, a nini yi tiyi ma, yin’ zanim’ mani yi dabili ŋɔ sani. 4 Cheliya ka be niŋ kom biela tin ya na ka yi payi yi naba, ka zini tia ŋɔ gbini vuhi, 5 ka n che ka be niŋ bindirigu tin ya na, yi ni ka mani yi dabili ŋɔ sani ŋɔ na zuɣu, di nyaaŋa ka yi naanyi gari.” Ka be yel’ o, “Niŋm’ a ni yeli shem maa.”**

6 **Ka Ibrahimma daa niŋ yomyom...8 zaŋ waagasi mini bihim ni nayilabil’ kpabili so be ni daa kɔrigi duɣi maa nimdi na nti zali be tooni, ka ze be sani tia maa gbini ka be dira. 9 Di saha ka be daa boh’ o, “Ka a pay’ Zara be ya?” Ka o yeli ba, “O be tanti suyili ŋɔ ni.” 10 Di saha ka be ni yino yel’ o, “**Biɛhiŋ kani, Zaŋ chaŋ yuuni na ŋ-ŋɔ tasaha, n ni lab’ a sanna, ka a pay’ Zara ni ti dɔyi bidibiga.**” Ka Zara daa be o nyaaŋa tanti suyili dunol’ ni n-wumda. 11 Di saha maa Ibrahimma mini Zara zaa daa kurigiya pam hal ka Zara bi lan nyari so rili gba 12 Ka Zara daa la o suhu ni ka yeli, “N kurigiya, ka n yidan’ gba kurigi, ka n kɔre ni lan be doo ni?” 13 Ka Naawuni bohi Ibrahimma, “Bozuɣu ka Zara la ka yeli, ‘N ni kurigi shem ŋɔ, n ni tooi lan dɔyi bia?’ 14 Sheli bi to Naawuni sani. N shiri ni ti labina yuuni na ŋ-ŋɔ tasaha. ka Zara ni ti dɔyi bidibiga.” 15 Amaa ka Zara daa chihi yeli, “M bi la,” dama dabiɛm n-daa gbaag’ o. Ka o yeli, “Ai, a laya.”**

20 Di saha ka Naawuni daa yeli, **“Be ni yeri Sodomnim’ mini Gomɔranim’** daalahichi yela shem galisiya. 21 N ni chaŋ nimaani ti nya be shiri tumdi be ni yeri ni be tumdi shem maa zaa bee be bi tumdi li.” 22 Ka niriba maa daa ŋmaligi chani kpari Sodom polo, **amaa ka Ibrahimma na kul ze** Naawuni tooni. 23 Ka Ibrahimma daa chaŋ o sani ti boh’ o, “A shiri yen layimla wuntizɔriba mini ninvuy’ bieri ku? 24 Wuntizɔriba pihinu yi be tiŋ’ maa ni, a ni sayim tiŋ’ maa ka ku tiligi li wuntizɔriba pihinu ben be di ni maa zuɣu? 25 Bozuɣu ka a yen niŋ lala? Bozuɣu ka a yen layim wuntizɔriba mini ninvuy’ bieri ku, ka wuntizɔriba maa pahi ninvuy’ bieri maa zuɣu nya tibidarigibo. Di niŋ lala! **Nyin’ ŋun nye dunianim’ zaa sariakarita ŋɔ ku niŋ din tuhi?”** 26 Ka Naawuni yel’ o, “N yi nya wuntizɔriba **pihinu** Sodom puuni, n ni che be taali maa be zuɣu.” 27 Ka Ibrahimma daa lan yeli, “Mani ŋun nye tanjpayu ni tampiligim ŋɔ niŋ suhukpeeni tɔɣisiri n Duuma yetɔya. 28 Ka wuntizɔriba

maa yi nyela pihinahinaanu, a ni sayim tiŋ' maa niriba anu maa ni pooi maa zuɣu?" Ka o yeli, "N yi nya wuntizɔriba **pihinahinaanu** tiŋ' maa ni, n ku sayim li."

29 Ka Ibrahimma lan yeli, "Ka a yi ti nyala wuntizɔriba **pihinahi** nimaani?" Ka o garigi yeli, "Wuntizɔriba pihinahi maa zuɣu, n ku sayim tiŋ' maa." 30 Di saha ka Ibrahimma daa lan yeli, "N Duuma, n suhir' a, di je suli niŋ ma n ni lan yen yeli shem ŋɔ zuɣu. Ka a yi ti nyala wuntizɔriba **pihita** nimaani?" Ka o garigi yeli, "N yi ti nya wuntizɔriba pihita nimaani, n ku sayim tiŋ' maa." 31 Ka Ibrahimma lan yeli, "N na kul bɔri ni n yeli n Duuma sheli pahi. Ka a yi ti nyala wuntizɔriba **pi**si nimaani?" Ka o garigi yeli, "Wuntizɔriba pisi maa zuɣu, n ku sayim tiŋ' maa." 32 Ka Ibrahimma lan yeli, "N Duuma, n suhir' a, di je suli niŋ ma n ni lan yen yeli shem pahi ŋɔ zuɣu. Ka a yi ti nyala wuntizɔriba **pi**a nimaani?" Ka o garigi yeli, "Wuntizɔriba pia maa zuɣu, n ku sayim tiŋ' maa." 33 Ka Naawuni daa tɔyisi Ibrahimma yetɔya maa naai ka ŋmaligi, ka Ibrahimma gba daa ŋmaligi kuli.

(Piligu 19) 1 Ka malaikanima ayi maa daa mali ti paai **Sodom** zaawun' yuŋ, ka **Lot** daa zi Sodom tiŋ' puuni dunol' ni. Lot ni daa nya ba, ka o yiɣisi chanŋ ti tuhi ba soli n-damdi zaŋ o zuɣu silim tiŋa ka yeli, 2 "N duumanima, ŋmaligimiya kpe mani yi dabili ŋɔ yiŋ' na nti payi yi naba, ka gbe kpe n-sa danŋ yibu chanŋ yi chandi shee." Ka be yel' o, "Aai, ti ni gbe solɔyu zuɣu."

3 Amaa ka Lot daa balim ba pam; ka be daa ŋmaligi dol' o kpe o yiŋa; ka o daa che ka be mali bɔrɔbɔro din ka dabindi, ka o zaŋ li niŋ ba saani ka be di. 4 Ka be daa na bi kpe gom, ka Sodom tiŋ' puuni dɔbba ben nye ninkura mini bipola zaa daa layim na nti teei gili yili maa, 5 ka boli Lot m-bɔh' o, "Saamba ben kpe a yil' ŋɔ yuŋ ŋɔ la lee be ya? Zaŋm' ba na ka ti goli ba."

Sodom dɔbba pam daa chela payba ka gondila be dɔb' taba. Alahachi sheli Naawuni ni daa yeli ni di bi ŋmani daadamanim' tuma.

(Pil. 19) 6 Ka Lot daa vooi dunoli yo ka yi be sani nti yeli ba, 7 "M mabihi, n suhiri ya, di **tumya tuumbieyu** ŋɔ. 8 Nyamiya, m mali bipuyins' ayi ben na zi dɔbba, cheliya ka n zaŋ ba tin ya na ka yi niŋ ba yi ni bɔri shem; ka di niŋ ya niriba ŋɔ sheli, be ni kpe n yili ŋɔ zuɣu." 9 Amaa ka Sodomnim' maa yel' o, "Miligim' ka ti ti palo. A nyela sana kpe, ka bɔri ni a wuhi ti ti ni yen niŋ shem? A yi bi banŋ ti ni niŋ a din be n-gari ti ni yen niŋ ba

shem.” Ka be daa kul dihiri Lot na hal ti paai dunoli m-bori ni be nme n-kab' li. 10 Amaa ka niriba maa daa teei be nuhi tiri na n-vooi Lot kpehi duu be sani, ka yo dunoli. 11 Di saha ka be daa che ka niriba ben ze dunol' ni n-nye ninkura mini bipola maa zaa zom, ka chani bɔbindi bori dunoli shee.

12 Ka niriba maa daa bɔhi Lot, “A mali ninvuy' sheb' yanɔ pahi? A bidibisi min' a bipuyinsi ni a deennim' bee a dɔyiriba sheb' yi be yanɔ, nyin' cham' ti zan ba yi yanɔ, 13 dama ti yen sayimla yanɔ. **Be ni yeri di niriba tuumbieri yela shem galisiya pam Naawuni sani; dinzuyu ka o tim ti na ni ti ti sayim li.**” 14 Ka Lot daa yi n-chan ti yel' o deennim' ben daa yen kpuy' o bipuyinsi la, “Yiyisimya n-zo n-yi yanɔ, dama Naawuni yen sayim li mi.” Amaa ka o deennim' maa daa zan o ni yeli shem maa niɲ asahi. 15 Ka bieyu daa ti neeri na ka malaikanim' maa kpam Lot jaande yera, “Yiyisim' zan a pay' min' a bipuyins' ayi ben be a sani nɔ n-zo n-yi yanɔ, di yi pa lala, yanɔnim' ni yen nya tibidarigibo sheli maa ni tabili ya.” 16 Amaa ka Lot daa bi lebira, ka Naawuni daa zo ba nambɔyu n-che ka malaikanim' maa gbah' o min' o pay' ni o bipuyins' ayi maa nuhi ni n-vo ba yihi tin' maa tariga ti zali. 17 Be ni daa zan ba na ti zali maa nyaana, ka be daa yeli ba, **“Zomiya tiligi! Yi mi miriya ka yi nmaligi lihi yi nyaana bee n-zani vinvamli nɔ ni luy' sheli. Kul zomiya ti du zoya nɔ ha, di yi pa lala, buyim ni din ya!”** 24 Di saha ka Naawuni daa che ka chilibi buyim yi o sani alizanda ni n-lu Sodom mini Gomora zuyu na 25 n-sayim di tinsi maa mini di vinvamli zaa ni tinsi maa niriba zaa ni tingban' ni bimbilli kam zaa. 26 **Amaa ka Lot pay' nɔn daa be o nyaana daa ti nmaligi lih' o nyaana, ka leei yalim kuyili.**

27 Ka Ibrahimma daa ti dan yibu asiba n-chan o ni daa ze Naawuni tooni luy' shel' la 28 nti lihi Sodom mini Gomora ni vinvamli la zaa polo n-nya ka nyɔhi din nmani mɔyu din galisi pam buyim nyɔhi la kpuyi du zuyusaa. 29 Naawuni ni daa sayindi vinvamli ni tinsi maa saha sheli maa, ka o daa teei Ibrahimma yela, ka yihi Lot o ni daa sayindi tin' sheɲa din nye Lot ni daa zi luy' shel' la n-tilig' o.

Suhusayingu lahabali sheli ti ni wum nɔ nyela Naawuni ni daa di Sodomnim mini Gomoranim' sariya shem, ka di nyela o daa chemi ka chilibi buyim yi o sani alizanda ni n-lu Sodomnim' mini Gomoranim' zuyu. Zunɔ Sodom dabari be yalim teeku din be Palistin (Izrael) la. Alahachi tuma pala yem tuma. **Naawuni mali nimmɔhi ni alahachi sariadibu pam!**

Saha din kpalim nɔ ti yen zan li mi n-labi Atawura ni yaha nti nya Naawuni

ni daa pali alikauli o ni daa lo saha sheli la ha, **ka che ka Ibrahimma mini Zara dɔyi bidibiga shem**. Di puuni suuri pishi ni yini ni yeligu yeliya:

*(Pil. 21) 1 Ka Naawuni daa ka Zara sanna nti niŋ o kaman o ni daa pun lo o alikauli yeli ni o ni niŋ o shem la. 2 Ka Zara daa niŋ pua n-dɔyi bidibiga ti Ibrahimma o ninkurilim ni, saha sheli Naawuni ni daa pun yel' o la. 3 Ka Ibrahimma daa bol' o bi' so Zara ni dɔyi ti o maa yuli Yisahaku. 4 O bia Yisahaku maa daba anii dali ka ŋun' Ibrahimma daa gun' o kaman Naawuni ni daa zal' o shem. 5 **Ibrahimma yuma daa nyela yuun' kɔbiga** saha sheli be ni daa dɔy' o bia Yisahaku maa. 6 Ka Zara daa yeli, "Naawuni bo lari ti ma, ka ŋunkam zaa wum di yela ni la n-sɔŋ ma." 7 Zara daa lan yeli, "Nuni n-daa naan yeli Ibrahimma ni bihi ni ti mɔyi man' Zara biha. Amaa m bahi dɔyi bia ti o, o ninkurilim ŋɔ ni."*

Ka Naawuni daa niŋ kaman o ni daa lo Ibrahimma mini Zara alikauli yeli shem la. Zara so, sokam ni daa mi ni o ku tooi dɔyi bia la, daa dɔyi bidibiga, kaman Naawuni ni daa yeli shem maa. Be daa bol' la o yuli **Yisahaku**, ka di gbunni nye "O laya." Amaa pa sokam n-daa niŋ suhupielli ni Yisahaku dɔyibu maa. Naawuni Kundi yeliya:

*(Pil. 21) 8 Ka bia maa daa ti zooi, ka be ŋmaag' o bihili, ka Ibrahimma daa puhi chuyu dahin sheli Yisahaku ni daa ŋmaai bihili maa. 9 Amaa ka Zara daa ti nya ka **Haga ŋun daa nye ljipti pay' la ni daa dɔyi bi' so ti Ibrahimma la min' o bia Yisahaku diemda**. 10 Ka Zara daa yeli Ibrahimma, "Karim' dab' pay' ŋɔ min' o bia ŋɔ, dama dab' pay' maa bia maa mini m bia Yisahaku ku layim di fali." 11 Ka di daa bi niŋ Ibrahimma nyayisim, dama o gba daa nyela o bia. 12 Amaa ka Naawuni daa yeli Ibrahimma, "Di che ka a bia maa min' a dab' pay' maa yela muyis' a. Zara ni kul yel' a ni a niŋm' shelikam zaa, nyin' niŋm' o ni yel' a shem maa, dama Yisahaku zuyu ka a zuliya yen yeligi." 13 Ka n ni che ka dab' pay' bia maa gba nam zuliya, dama o gba nyela a zuliya. 14 Ka Ibrahimma daa ti daŋ yibu asibaasi m-bo bindirigu, ka niŋ kom niŋ kom koligu ni n-zaŋ li nyayili Haga, **ka zaŋ bia maa pah' o n-che ka o chaŋ**.*

Ishima il chandi maa daa muyisi Ibrahimma pam, ka o daa pahi suyilo, dama Naawuni daa pun yel' o, ni zuliya sheli puuni dunia Tiligira la ni ti yen yina maa yen yila **Yisahaku** ni na, amaa pa Ishima il zuliya ni. Di saha Ishimail daa nyela kamani yuun' pinaanu, ka daa maani Yisahaku ansarisi, dama **o ninni daa bi tiyi Naawuni yeligu**, ni o ni ti che ka Yisahaku nam zuliya, ka dunia tiliginsim ti be be sani.

Ka bo n-daa lee niŋ Ishima il? Yeligu sheŋa dimboŋo ni yeli ti Ishimail min' o ma ni daa chaŋ ti zini bopieligu sheli din daa miri Ijpti la, ka Ishimail daa bo paya shem. Dizuyu Ishimail daa leela Laribunim yaba, ka dimli daa kpe Laribu zuliya maa mini Yisahaku zuliya sunsuuni, kaman Naawuni ni daa pun yeli Ibrahimma shem la. Hal ni zuŋo duŋ na be Yehudaawanim mini Laribunim' sunsuuni, ka a gba mi li! Naawuni yurila Laribunim ni Yehudaawanima ni zuliya kam din pahi, ka boŋi ni sokam zaŋ o maŋ ti ŋun Naawuni.

N mabihi, ti saha maa paaya. Ti niŋ yeda ni yi lan nya kadama Naawuni nyela **yelmanŋi Duuma**, ka nye Duuma so ŋun beni sahakam, ka nye ŋun ze yim, n-che ka o daa sayim Sodom mini Gomora kaman **o ni daa pun yeli shem maa**. Dizuyu ka o daa lan ti Ibrahimma mini Zara bidibiga be ninkurilim ni la, kaman **o ni daa lo alikauli she' la**. Di zuyu ka o daa lan che ka Ibrahimma daa che ka Ishima il chaŋ la, ni **o ni daa lo alikauli sheli la niŋ yelmanŋi**.

Ti puhiri ya ni yi wumbu maa zuyu. Ti lan kpamdi ya jaande ni yi ti lan wummi wuhibu din kannu. Ti ni ti yen lihi sheli din kannu, Naawuni yiko puuni nyela Ibrahimma ni daa ti niŋ yetoŋ' sheli din nye alibarika tuma ka ti ku tamli. Ibrahimma ni daa zaŋ o bidibiga mali sara la....

Poi ka ti ti labina, ti yen zaŋla Naawuni yeligu ŋo tin ya:

“Naawuni daazichi min' o yem ni o banŋsim galisiya pam! Naawuni ni maani yela shem to ni banbu, ka o soya yela gariti sokam.” (Rom. 11:33)

WUHIBU 22

IBRAHIMMA SARA MALIBU

PILIGU 22

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Atawura bɔhimbu puuni, ti vihiya n-nya lahaɓibu ni anfaani lahabal' sheŋa din jendi anabi Ibrahimma. Zuŋo ti kana ti paai ti wuhibu maa puuni, Ibrahimma yetɔy' kpeeni dini n-nye "Tabaski".

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa bɔhim Naawuni ni daa ti Ibrahimma mini Zara bia be ninkurilim ni shem, ka di nyela o daa pal' la o daalikauli sheli o ni daa lo. Be bidibiga maa yuli n-daa booni Yisahaku. Naawuni daa lo Ibrahimma alikauli kadama o ni che ka Yisahaku nam zuliya, ka dunianim ti nya alibarika zuliya maa zuyu. Ti daa lan nya Ishimail min' o ma Haga ni daa yi Ibrahimma yiŋa n-chaŋ ti zini ljipti tingban ni la. Ka Yisahaku n-daa nye bi' so ŋun nye Naawuni daalikauli bia la.

Dahinsheli Naawuni daa ti puhu Ibrahimma ni o tum tuun sheli din to ka kpema. Atawura puuni Piligu litaafi la ni suuri pisinaayi ni yeligu yeliya:

(Pil.22)1 Dimbɔŋo nyaana ka Naawuni daa ti yen zahim Ibrahimma ka bol' o, "Ibrahimma!" Ka Ibrahimma garigi yeli, "N-nye ma." 2 Ka Naawuni yel' o, "Zaŋm' a bigaŋ' Yisahaku so a ni yuri pam la n-chaŋ Mɔria tingbɔŋ ni nti zaŋ o mali sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim la nimaani, n ni ti yen wuh' a zo' sheli zuyu."

Yetɔy' bɔ m-bɔŋo! Wula ka Naawuni daa lee yeri Ibrahimma ni o niŋ maa? O daa yerila Ibrahimma ni o zaŋ o bidibiga la n-chaŋ zoli zuyu nti zaŋ o mali sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim la! Wula ka dimbɔŋo leei yen tooi niŋ? dama Ibrahimma daa zaŋla yuun' pisinaanu, ka di nyela o bɔrila bidibiga so Naawuni ni daa lo o alikauli la, ka Naawuni ti lan yer' o ni o kɔrigi bidibiga maa mali sara? Wula ka Ibrahimma daa garigi yeli Naawuni? O daa ŋme Naawuni yeligu nangbankpeeni domin yetɔya maa daa nyaŋ zaŋkpeeni n ti o zuyu? Naawuni Kundi yeliya:

(Pil. 22) 3 Ka Ibrahimma daa ti daŋ yiyisibu asibaasi m-pa o buŋ' nyaampara, ka zaŋ o nachimba ayi min' o bia Yisahaku pah' oman' zuyu, ka bo dari pahi ni o ti mali sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim la n-

daa yi n-chan katiŋa Naawuni ni daa wuh' o luy' sheli maa.

Di daba ata ka Ibrahimma min' o bidibiga ni o nachimba ayi la daa gbaai chandi, n-kul chana, ka di nyela o kparila zo' sheli gbunni Naawuni ni daa yel' o la. Ibrahimma suhu daa ŋmanila di yen kabimi, saha sheli o ni daa ti paari luy' sheli polo din mali suhusayingu ŋɔ, dama nimaani ka o daa yen kɔrigi o bidib' yurigu la, ka nyo o buyim maa! Yelmaŋli, ti nim ben karindi lahabali ŋɔ zuŋɔ ŋɔ mi ni Naawuni daa zahindila Ibrahimma yeda tibo ni nye sheli, amaa Ibrahimma ŋun daa bi mi. Naawuni ni daa yeli Ibrahimma ni o tum tuun' sheli maa daa nyela zahimbu din nye zay' kpeeni ka zabiri ningbuna ni pam.

Naawuni Kundi yeliya:

(Pil 22) 4 Di daba ata dali ka Ibrahimma daa ti lihi nya o ni chani luy' sheli maa ka di be katiŋ' ha. 5 Di saha ka Ibrahimma daa yel' o nachimba maa, "Zienya buŋ' ŋɔ sani, ka m mini bia ŋɔ chan kpe ha ti jem Naawuni ka labina." 6 Ka Ibrahimma daa dee da' sheŋa o ni daa bo ni o ti mali be ni zaŋdi sara sheli nyɔri buyim la n-zil' o bia Yisahaku; ka omanman' mi kpuyi buyim mini sua n-gbib' o nuu ni; ka be niriba ayi maa daa doli tab' chana. 7 Ka Yisahaku daa ti bol' o ba Ibrahimma, M ba! Ka o garigi yeli, "M bia, n-nye ma" Ka o boh' o, "Buyim mini dari m-bɔŋɔ, ka piɛ' so ti ni ti yen zaŋ mali sara maa lee be ya?" 8 Ka Ibrahimma yel' o, "M bia, Naawuni manman' ni ti ti piɛ' so ti ni yen zaŋ mali sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim maa." Ka be niriba ayi maa daa kul dol' tab' chana.

9 Be ni daa mali ti paai luy' sheli Naawuni ni daa wuh' o maa, ka Ibrahimma me sara maligu bimbini zali nimaani, ka zaŋ dari maa pa di zuyu vienyeliŋa, di saha ka o daa lo o bia Yisahaku maa mihi n-zaŋ o pa bimbini maa zuyu dari maa zuyu. 10 Di nyaŋa ka Ibrahimma daa teeg' o nuu kpuyi sua ni o kɔrig' o bia maa. 11 Amaa ka Naawuni malaika daa be alizanda ni ka bol' o, "Ibrahimma, Ibrahimma!" Ka o sayi yeli, "N-nye ma." 12 Ka malaika maa yel' o, "Miri ka a zaŋ a nuu shihi bia maa bee n-niŋ o sheli; dama pumpɔŋɔ m banya ni a shiri zɔri Naawuni hal ka bi mɔŋ o a bigaŋ' ŋɔ." 13 Ka Ibrahimma daa kpuy' o zuyu ŋmaligi lihi n-nya piɛlaa ka o zieya, ka o yila shebi tiwula ni. Ka Ibrahimma daa chan ti gbaai piɛlaa maa na nti zaŋ o mali sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim la, ka che o bia maa. 14 Ka Ibrahimma daa boli nimaani yuli, "Naawuni ni tahi na." Ka niriba na kul booni li lala hal ni zuŋɔ. "Naawuni zol' la zuyu, ŋun' Naawuni ni tahi na."

Lahabali ɔɔ mal' anfaani pam, ka simdi kahigibu. Ibrahimma sara malibu yetɔya ɔɔ pula zii buta: din daa shiri niɔ kurimbuni ha, zaɔ ɔmahim, ka ze yeligu din daa pun yeli zali ka ti niɔ zaani. Ti yi lahi yen baɔ Ibrahimma sara ɔɔ gbunni shee ka ti gbaai la yela ata ka dini n-nye: (1) Bɔ n-daa lee niɔ? (2) Nɔmahinli bɔ ka sara maa daa wuhira ni (3) Ibrahimma ni daa pun yeli yetɔya sheli yela ɔɔi, ka di ti naan niɔ.

Din ze din daa shiri niɔ kurimbuni ha zaani la, zuɔɔ ti karimya nya Naawuni ni daa zahim Ibrahimma yeda tibo, ka daa tiligi o bia la ka o bi ku o, ka daa zaɔ piɔlaa ti o ka o mali sara la. Dimbɔɔɔ daa niɔya kaman yuun' tusaanahi ha, luysheli polo Jerusalem ni be zuɔɔ ɔɔ. Dimbɔɔɔ wuhiya ni di daa shiri niɔ ya.

Zaɔ chaɔ sara maa ɔmahinli la polo mi, Naawuni yel' ti ni ti zaa ɔmanila Ibrahimma bidibig' la. Ti karinya kadama Naawuni ɔnun nye yelmanɔli lana ɔɔ daa yeli Ibrahimma ni o kɔrigim' o bidibiga la. Ti gba nyela alahachinima, ka di tu ni Naawuni di ti gba sariya lala. Amaa ti lan karim nya Naawuni nambozɔbo zuɔu, o ni daa tiligi Ibrahimma bidibiga la shem. Lala n-kul lan nyeli, dama Naawuni nambozɔbo zuɔu o tahi so' sheli ti ni yen doli ti tiligi. Tiliginsim soli maa nye dini? Ibrahimma sara malibu lahabali ɔɔ wuhiri ti mi ni Naawuni ni **zali tiliginsim** so sheli n-nye **Sara Malibu Manɔli Din Be Dede**.

Zuɔɔ wuhibu ɔɔ ni, ti nya Naawuni ni daa zaɔ piɔlaa ti ka o zani Ibrahimma bidibiga la zaani shem. Piɔlaa maa yila ko n-daa shebi tia wula ni, daɔ' daa ka piɔlaa maa ni; Piɔlaa maa yi daa mali daɔa o ni, o daa naan ku tooi zani Ibrahimma bidibiga maa zaani sara malibu bimbini la zuɔu. Amaa Naawuni ni daa zaɔ **pie'** so zali bidibig' maa zaani maa daa ka chiha gba o ningbun' gbaɔ zuɔu. Altawura suuri piligu la ni, ti bɔhim Naawuni ni daa zali tiliginsim so' sheli. Yi teei soli maa ni nye sheli? Adam mini Hawa ni daa tum alahachi la nyaɔa Naawuni daa zaliya ni alahachi samyoo nyela kpibu. Dinzuɔu ninsal taali ku tooi che, nayila be kpaala zim. Lala zuɔu ɔnun kam daa yi tum alahachi, o yen **bola binkɔbigu ɔnun bi viebi** o luysheli n-kɔrigi mali sara sheli be ni zaɔɔi nyɔri buyim la. Binkɔb' so ɔnun bi tum taali ɔɔ nyevilli ka be yen zaɔ tayi ninsal' so ɔnun tum alahachi ɔɔ nyevilli. Lala ka be daa yi niɔda ka Naawuni cheri Adam bihi taali. Di yi pa lala Naawuni bi yen che taali maa.

Binsheli yela ti ni lan teei nyela: Naawuni Kundi yeliya ni binkɔb' sheb' be ni daa mali maani sara ɔɔ daa nyela *"ɔmahinli n-guhiri din yen ti niɔ alali; yeli vielli din daa ti yen niɔ shilinshihi n-daa na bala. Dama binkɔbiri zim daa naan ku tooi kpihim niriba daalahachi."* (Hib.10:1,4) Binkɔbiri zim ku tooi yo salnim daalahachi zuɔu, dama ninsalinim mini binkɔbri pa yim. Dama pie' so be ni daa zaɔ zali Ibrahimma bidibiga la zaani sara maligu bimbini la zuɔu la daa nyela **din wuhi sara nimaani shem ni yelmanɔli**. Naawuni yeligu wuhi ti, ni pie' so be ni kɔrigi la nyela ɔmahinli n-ti Tiligiri so ɔnun yen ti kana dunia ɔɔ ni nti kpi alahachi

ninḡdiba zuḡu, ka Naawuni lee che ḡun kam ti nin ḡeda la daalahachi m-paḡ o. Ibrahimma sara ḡo daa nyela din nye ḡmahinli ti Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni che ka tiligira kana dunia ḡo nti tiligi alahachi ninḡdiba tibidarigibo ni.

Zaḡ chaḡ yeli ka di ti ninḡla mi polo, a teei Ibrahimma ni daa yeli o bidibiga la shem saha sheli be ni daa duri zoli la? O daa yel' o mi **“Naawuni maḡmaḡ' ni tahi piela** na ka ti mali sara maa.” A teei Ibrahimma ni daa korigi ka nyo piela la zali o bidibiga la zaani naai ka yeli shem la? O daa bol' la sara malibu shee maa: **“Naawuni ni tahi na.”** Ka anabi Musa, ḡun daa sabi Altawura la gba daa yeli, **“Hal ni zuḡo ka be yeli: “Naawuni Zoli la zuḡu o ni tahi na.”** Daliri dini n-daa che ka o yeli lala? Bo zuḡu ka anabi Ibrahimma daa yeli: **“Naawuni ni tahi na.”** Bo zuḡu ka o daa bi yeli: **“M paḡiri Naawuni?”** Ti Duuma daa shiri tahi din yen mali sara maa na? N mabihi, boḡigu din mali anfaani vienyeḡinga m-boḡo: dama di garigibu bela Naawuni yetoḡ' sheḡa din nye yetoḡ' suma la ni, ka di tu ni nira baḡ li ka nin li ḡeda.

Bo zuḡu ka Ibrahimma daa boli sara malibu shee la, **“Naawuni ni tahi na”?** Di daliri m-boḡo: **Ibrahimma daa yerila binsheḡu din ti yen nin zo' sheḡa zuḡu** o ni daa korigi piela la ka o zani o bidibig' la zaani sara malibu bimbini la zuḡu la. Yetoḡa maa jia ḡmaabu nyela, Ibrahimma yerimi: **“M paḡi Naawuni, dama o ti ma piḡu ka o zani m bidibiga zaani sara malibu bimbini la zuḡu. Amaa n-lee yeriya mi ni dahin sheli, zoli ḡo zuḡu, Naawuni ni ti lan tahi din yen mali sara na, ka di gari piela' so ḡun tiligi m bidibigiga ka che sua ni buyim ḡo. Yelmaḡli, binsheli Naawuni ni ti yen tahi maa na ti mali yiko din yen tiligi Adam bihi buyim sheli din bi kpira chiyaama dali! Naawuni ni tahi tiligira so ḡun be kasi ka ka taali, ka o kana ti kpi n-tiligi taali tumdiba ka ḡun kam ti nin o ḡeda ni tiligi! Naawuni yetoḡ suma ka Ibrahimma daa yeri daadamanima ka yeli, “Naawuni maḡmaḡ' ni tahi piḡu na ka ti mali sara maa.”**

Zuḡo, poi ka ti naai **“Ibrahimma sara”** malibu yetoḡa ḡo, di tu ni yino kam baḡ ni Ibrahimma ni daa yeli ni Naawuni ni daa yeli ni Naawuni ni tahi binsheḡu be ni yen zaḡ mali Sara ka di zuḡu tiligi alahachi tumdiba ka yuun' tusaayi nyaḡa la, ka **Naawuni daa shiri che ka di nin maa.** Ti ku tooi yeli di yela zuḡo, amaa ben mi Naawuni yetoḡa din be Injil puuni la mi Tiligira ḡo lahabali. Paḡ' so ḡun daa zi doo, ka yi Ibrahimma mini Yisahaku zuliya ni na la n-daa doḡ' o, kaman Naawuni ni daa lo alikauli sheli la. ḡun daa yen zaḡ o nyevilli tiligi alahachi ninḡdiba maa daa ka ba dunia yaḡa zuḡu. O daa yila alizanda ni na, di zuḡu o daa bi di Adam daalahachi la fali. O daa ka alahachi hal nyinnyeḡu fiebu tariga. Di zuḡu n-che ka o dariza daa saḡi ka o ni tooi zaḡ o maḡa n-zali **Sara Maligu** binkoḡgu, n-kpi n-taḡi Adam bihi ben nye alahachinim' ḡo. Ti yi lihi Naawuni Kundi puuni, ti ni nya ka di lan maa yuli booni Yisa. Di gbunni nyela **Naawuni faari bahira.** Sheb booni o la **“Yisa”**.

Ti yi ti kpe Naawuni Yetɔya din be Injil puuni ti ni karim nya anabi so be ni daa booni Jon la lahabali. Naawuni ni daa tim so na ni o ti mali soli pɔi ka Yisa nɔn nye tiligir' la naanyi kana. Dahin sheli Yahaya daa ti nya Yisa ni kanna o sani, ka yeli, **"Nyamiya! Naawuni piebila nɔn kphindi dunianim' daalahachi la."** (Jon 1:29) Bɔ zuɔu ka Yahaya daa boli Yisa "Naawuni piebila?" Di daliri nyela be daa dɔy' o mi ni o zaŋ o zim mali sara ka di kphim alahachi. **Kaman pie' so nɔn daa zani Ibrahimma bidibiga la zaani la. Tiligir' nɔ daa kamina ni o ti zaŋ o nyevilli tiligi Adam yaansi.** Yisa nɔn nye sara maŋli maa zuɔu ka Ibrahimma daa yeli; **"Naawuni maŋmaŋ ni tahi piebila na ka ti zaŋ o mali sara."**

Naawuni Kundi puuni, ti ni ti nya Yisa ni daa zaŋ o maŋ' ti o dimba ka be kpah' o tabili dapulli shem. Naawuni ni daa ti tahi **Yisa nɔn nye Tiligir' la na daa che ka Ibrahimma yetɔya ni, o ni daa zaŋ pieɔu la mali sara la gbunni yi polo.** Dina n-che ka Yisa daa ti yen bahi ka kuhi yeli **"Di Naaya!"** (Jon 19:30) Di daba ata ka Naawuni daa wuhi ni o shiri sayi ti sara sheli be ni zaŋ tiligira maa mali maa, ka daa che ka o lan neei! **Yisa n-daa nye nɔn kana nti kahigi Ibrahimma ni daa mali sara shel' la gbunni.** Ka dayila yi mi ni luy' sheli polo Yisa ni daa zaŋ o nyevilli tayi alahachinim la nyela zo' sheli zuɔu Ibrahimma gba ni daa kɔrigi pieɔa zani o bidibiga la zaani la? Yi mi sara diba ayi nɔ zaani ni daa mali luy' sheli polo maa? Yelmaŋli, nimaani n-nye Jerusalem.

Ti mabihi, yi ni nye ninvuy' sheba bee yi ni be sheli polo zaa, Naawuni booni ya ni yi che yi tehibieri la, ni yi tuumbieri la, ka zaŋ yi tahima zaa n-ti sara sheli o ni daa tahi na la, sara din nye sara bahigu la.

Naawuni yeliya: *"Nun Masia maŋmaŋ' n-nye nɔn daa zi ti daalahachi o ningbuŋ ni dapulli zuɔu ni di che ka ti kpi zaŋ chaŋ alahachi tumbu polo ka leei mali nyevilli zaŋ chaŋ wuntia polo. O fiebbu bɔba ni dansi la zuɔu ka yi nyari dɔriti tibi kpaŋ."* (1 Pit. 2:24) Zuɔu ti nya Ibrahimma bidibiga ni daa sayi ni o ba zaŋ o mali sara ka Naawuni ti tahi pieɔa na ka o zani o zaani shem. Wula ka yi mi yeli? **Yi sayiti sara sheli Naawuni ni tahi na nti ti ya maa?**

Ti payiriya ni yi ni gbulisi tibili nɔ...Naawuni ni niŋ alibarika niŋ yi ni tehimiya Ibrahimma ni daa yeli shem Mɔria zoli la zuɔu la:

"Naawuni maŋmaŋ ni ti ti pie' so...Naawuni zol' la zuɔu, nɔn Naawuni ni tahi na." (Pil. 22:8,14)

WUHIBU 23

ISO MINI YAAKUBU

DIN MALI NAABU MINI DIN BENI SAHAKAM

PILIGU 25

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni ti daa lihila **Ibrahimma sara** malibu la yela ni ("Idal-Adha"), Litaafi din nye (Injil) la koli vaai di yetɔya yeli;

"Yeda niŋbu zuyu Naawuni ni daa ti buyisi ti yab' Ibrahimma saha shel' la, o daa zaŋ Yisahaku mali sara ŋun Naawuni sani. Ti yab' Ibrahimma ni daa niŋ yeda ni Naawuni ni tooi neei Yisahaku kum ni; ka di bemi kaman lala n-daa shiri niŋ, dama ti yab Ibrahimma ŋun' sani Yisahaku daa bemi kaman ŋun shiri neei kum ni na." (Hib.11:17-19)

Ti wuhibu diba anu din gari ŋo ni daa jendila anabi Ibrahimma yetɔya. Ibrahimma yetɔya zooya Atawura ni pam ka ti na bi kpe di ni. Saha mi dii kani ka ti ni tooi karim di zaa. Amaa pɔi ka ti ti yi Ibrahimma lahabali ni n-kpe o zuliya lahabali ni, yetɔy' sheli beni ka Naawuni daa yeli Ibrahimma ka di tu ni ti baŋ li. Dahin sheli Naawuni daa yeli Ibrahimma din yen ti niŋ o zuliya. O daa yelimi:

*"M bɔri ni a baŋ ka biehiŋ kani, ni a zuliya ni ti chaŋ ti be tingbɔŋ sheli din pa be manman tingbɔŋ ni n-nye daba nimaani; ka be ni ti nahim ba yuun' kɔbsinahi. Amaa **n ni ti darigi zuliya shɛb' ben zaŋ ba leei be daba maa tibili, ka di nyaana be ni ti zi azichi pam yi nimaani na.**"* (Pil. 15:13,14)

Naawuni yeligu ŋo daa wuhirimi ni Ibrahimma zuliya ni ti leei daba ljipti tingbɔŋ ni. Naawuni daa lan lo alikauli yeli ni yuun' kɔbsinahi nyaana, o ni yihi ba ljiptinim' dabtim ni. Wuhibu ŋo hal ni bunahi ni ha ti ni nya Naawuni ni daa yeli Ibrahimma shem maa ni tum tuma shem.

Naawuni Kundi yeliya, suuri pisinaanu puuni:

"Ka Ibrahimma daa zaŋ o ni su binshelikam zaa ti Yisahaku. Ibrahimma Yuma daa nyela yuun' kɔbiga ni pisopɔinaanu. O daa kurigimi zaa ka

naanyi kpi m-pahi o yaanim zuyu. Ka Yisahaku mini Ishimail ben daa nye o bidibsi la daa zaŋ o ti soyi Makpela siliga din daa be Zohar nun daa nye Hiti nir' la bia Efurɔn polo din be Mamri wulimpuhili polo la ni. Ibrahimma n-daa da polo maa Hitinim' sani. Nimaani ka be daa soyi Ibrahimma min' o pay' Zara.” (Pil. 25:5,7-10)

Ka Ibrahimma nun daa nye Naawuni zo la, daa deei ti Duuma niŋ o suhu ni, ka baŋ o ka yu o.

Ka wula ka ti yen niŋ n-koli vaai ti wuhibu din jendi Naawuni daanabi Ibrahimma lahabali ŋɔ? Ti ni zaŋla bohisidiba ayi mini di garigibu n-koli vaai li. Tuuli bohigu: **Bo zuyu ka Naawuni daa yeli Ibrahimma ni o yim' chaŋ tingboŋ sheli ni?** Garigibu: Naawuni daa borimi ni Ibrahimma zali zuliya sheli tiligira ni ti yen yina? Bohigu din pahiri ayi: **Bo zuyu ka Naawuni daa yeli ni Ibrahimma nyela wuntia zora ka zaŋ o leei o zo?** Garigibu: Ibrahimma daa niŋla Naawuni yeligu yeda, hal yeligu maa yi daa ŋmani din ku tooi niŋ gba. Ibrahimma ni daa niŋ Naawuni yeda la zuyu ka Naawuni daa tilig' o, pa o maŋmaŋ tuma zuyu. Dini n-che ka Naawuni Kundi yeli: *“Ibrahimma daa niŋ Naawuni yeda ka Naawuni zaŋ o zali wuntia zaani la niŋ pali; dina n-che ka Naawuni bol' o o zo.”* (Jeem. 2:23)

Piligu litaafi suuri pishi puuni, Naawuni Kundi zaŋla Ibrahimma zuliya yetoɔya n-tuyi. Ti lan labimi n-lihi Altawura ni m-bohim **Yisahaku min o jahi la lahabali.** Naawuni Kundi yeliya:

*(Pil.25) 19 Ibrahimma bia Yisahaku zuliya ni nye shem m-boŋɔ: **Ibrahimma** n-daa nye Yisahaku ba. 20 **Yisahaku** daa nyela yuun' pihinahi nira saha sheli o ni daa kpuyi **Ribeka** nun daa nye Betuel Aram nir' nun daa yi Mesopoteemia la na bipuyiŋga la. Ribeka daa nyela Leeban nun nye Aram nir' la tizɔpaya. 21 Ka Yisahaku daa suhi Yawe ti o pay' maa, dama o daa nyela payiŋoo; ka Naawuni daa deeg' o suhigu maa, ka che ka o pay' Ribeka niŋ pua. 22 Ka bihi daa ti var' o pul' ni ka o yeli, “Di yi yen nye ŋ-ŋɔ n ni be?” Ka o daa chaŋ ni o ti bohi Naawuni nya. 23 Ka Naawuni daa yel' o, “**Zuliya ayi** m-be a pul' maa ni. Niriba ayi ka a ti yen doyi, ka be ni ti woligi; yino ni ti mali kpioŋ gari yino, **ka kpem' ni ti ŋmaligi jem bia sani.**”*

*24 Ka Ribeka doyiibu dali daa ti paai, ka **jahi m-be** o pul' ni. 25 Ka nun daŋ tooni daa yina m-moha, ka o ningbuŋ zaa mali koɔbiri m-be kaman biŋkoɔbigu koɔbiri siturili la; ka be daa bol' o yuli **Iso**. 26 Ka o tizo daa gbib' o napoŋkpaa n-dol' o yina; ka be daa bol' o mi yuli **Yaakubu**. Yisahaku daa nyela yuun' pihiyɔbu nira saha sheli Ribeka ni daa doyi jahi*

maa. 27 Bihi maa ni daa ti zooi, Iso daa niŋla t̄cha biŋa ŋun daa kul be m̄ɔyuni ni; ka Yaakubu mi be baalim m-be yiŋa.

Ti nya Yisahaku mini Ribeka ni daa d̄ɔyi jahi, ka bol' ba **Iso** mini **Yaakubu**. B̄e daa nyela jahi! Amaa di bi wuhimi ni b̄e daa nyela yim! Iso ni daa yiŋisi na, o suhu daa **bela dunia binyera** din bi yen yuui ni, amaa ka Yakubu ŋun suhu daa **bela Naawuni yet̄ɔya** ni, din yen beni sahakam. Iso baya daa ka Naawuni ni daa lo o yab' Ibrahimma min' o ba Yisahaku alikauli sheli la ni, alikauli sheli Naawuni ni daa yeli ni b̄e ni zali zuliya la. Amaa Yaakubu ŋun daa zaŋ o baya niŋ alikauli maa ni.

Iso n-daa nye kpema. Dinzuɔyuni, ninsal' tali puuni ŋun n-daa tu ni o di fali, ka zali zuliya sheli Naawuni ni daa lo o yab' Ibrahimma min' o ba Yisahaku la. Amaa p̄ɔi ka b̄e daa ti d̄ɔyi jahi ŋɔ, Naawuni daa pun yeli b̄e ma Ribeka, "*Kp̄em sani la ni ti jemdi bia sani la.*" (Pil. 25:23). Naawuni ŋun ni mi din be tooni la zuɔyuni, o daa yerimi ni ŋun yen ti di kp̄em sani la mini zuliya maa fali yen **nyela Yaakubu**, pa Iso. Di daa tu ni **Yaakubu guhi Naawuni**, ka che yelli kam niŋ Naawuni so ŋun nye yiko lan la nuu ni, ka o ti zaŋ fali maa ti o saha sheli o ni b̄ɔra. Cheliya ka ti karim nya Yaakubu ni daa niŋ sh̄em n-deei fali maa o beli Iso sani. Naawuni kundi yeliya:

(Pil. 25) 29 Dahin sheli ka Yaakubu daa ti d̄ɔyi z̄ieri, ka Iso yi m̄ɔyuni ni na ka kum wum o pam, 30 ka o daa yeli Yaakubu, "Niŋm' a z̄ieri din m̄ɔhi ŋɔ ti ma ka m piebi, dama kum wum ma pam." Dinzuɔyuni ka b̄e daa bol' o Edom. 31 Ka Yaakubu daa yel' o, "Zaŋm' a kpamdi ti ma p̄ɔi." 32 Ka Iso yel' o, "M mini kum kul che tab' la kpe ni kpe, ka buch̄i b̄ɔ ka kpamdi lan yen ku ma?" 33 Ka Yaakubu yel' o, "Faashee ka a po." Ka Iso daa shiri po, ka zaŋ o kpamdi maa ti Yaakubu. 34 Ka Yaakubu daa zaŋ b̄ɔr̄ɔb̄ɔro mini tuya z̄ieri maa ti Iso ka o di ka nyu, ka yiŋisi chan̄ o chandi shee. Lala ka Iso daa niŋ z̄ieri o kpamdi maa.

A gbaai Iso ni daa niŋ sh̄em maa? O daa zaŋla o kpamdi taɔi bindirigu biela ŋ-ŋɔ! Lihim' bundan ŋun mali arizichi pam ka mali bidibisi ayi. Ka bundan' ŋɔ mali tingbana, ni ya, ni arizichi nti pahi liyiri pam. Ka o bikp̄em sani nye ŋun yen di o fali. Amaa ka dahin sheli ka kp̄em ŋɔ ti yi m̄ɔyuni na nti nya o tizo ni d̄ɔyiri zahim mini shinkaafa soli nangbankpaŋa, ka kp̄em ŋɔ yel' o tizo maa, "Kum m mal' ma, niŋmi a shinkaafa sheli ti ma ka n ŋubi." Ka o tizo maa yel' o "N ku ti a, n yen k̄ɔhi li ti a." Ka kp̄em ŋɔ b̄ɔh' o, "Ala ka a yen k̄ɔhi ti ma?" Ka bia sani ŋɔ yel' o, "A kpamdi la." Ka kp̄em maa yel' o, "Ni k̄ɔhi li ti a! Kum n-yen kuma. N kpamdi maa bukaata nyema dini?" Ka kp̄emsani ŋɔ po n-yeli ni o ni zaŋ din kam

nyɛ o fali n-ti o tizo maa! Ka zini n-di ka nyu ka yiyisi chaŋ o chaŋdi.

Wula ka ti leei yen yeli kpem sani ŋun zaŋ o fali ti, ni o ya, ni o daarizichi nti pahi ya' sheli o ni mali la n-tayila shinkaafa kuriga mini zahim? Ti ni kul yen yeli shem nyela, **“Bo jerilim m-boŋo.”** Bi' kpem sani ŋo ni daa kul ziɛm o ba daalibarika mini arizichi din nyɛ dunia binyɛra la tatabo n-nyɛ **Iso gba ni daa ziɛm Naawuni daalibarika mini arizichi din ka naabu la.** Binshɛŋa Iso ni daa ziɛm maa daa mali anfaani pam n-gari dunia daarizichi, dama Iso ni daa ziɛm sheli maa n-daa yen chɛ ka o ti zali zuliya sheli tiligir' la ni ti yen yina. Bo ka Naawuni lee bɔri ni o zaŋ Iso mini Yaakubu yetɔya ŋo wuhi ti zuŋo lahabali ŋo puuni?

Naawuni kpahirila ti zuyu ni ni ti mira ka ti gba ti lee Iso, n-zaŋ arizichi din ka naabu ŋo n-kɔhi deei dunia nyayisim din gariti ŋo. Gbulisim tibili n-wumm ti Duuma ni yeli shem zaŋ chaŋ yetɔya maa polo. O yeliya:

*“Sal' yi lee nya dunia ŋo binsheɣukam zaa ka ti kɔŋ o **nyevilli**, nyo bo ka o leei di bee bin' bo ka sal' lee yen zaŋ o **nyevilli** tayi? (Mat. 16:26) “Miri ya ka yi ni so ŋmaligi ka chɛ Naawuni daanfaani;... bee m-be kaman **Iso ŋun baya daa ka Naawuni yela ni ka zaŋ o kpamdi tayi sayinman' yin' la.**” (Hib. 12:15,16)*

Iso daa pooi Naawuni daalibarika la, dama o daa bi tibigi Naawuni pini. Naawuni kpahirila ti zuyu ni yɛra: Miriya ka yi doli Iso naba! Miriya ka yi ziɛm alibarika sheli N ni bɔri ni n-tinya!

Wula ka yi gba yeli? Yi bɔri Naawuni daalibarika la? Naawuni yuri yi yela pam, ka bɔri ni o niŋ alibarika niŋ yi ni pam, amaa cheliya ka yi biɛhigu dol' la Naawuni. Tibigimya Naawuni yetɔya n-gari bindirigu mini liyiri. Din' ka yi yen tooi baŋ Naawuni Kundi ni yeli shem la: **“So nini na bi nya, ka so mi tibili na bi wum bee so ti baŋ binshɛŋa Naawuni ni mali zali ninvuy' sheb' ben yur' o la.”** (1 Kɔr. 2:9) Naawuni bɔri ni o niŋ alibarika niŋ ti ni pam. O bɔri ni o chɛ ti taya, ka tayi ti suhu yoya la, ka nyahi ti daalahachi, ka zaŋ o yurilim, ni o suhupielli ni o suhudoo ni o yɛm bahiga n-niŋ ti ni. Alibarika sheŋa Naawuni ni yen niŋ ti maa nyela o ni lo alikauli sheli ni o niŋ Adam bia kam la! Amaa bomya la Naawuni binshɛŋa din ka **naabu la yi suhu ni.** Nir' ŋun bi niŋ nimmoo bɔri Naawuni daalibarika din ka naabu la ku nya li. Kaman ti ni tooi wumd' ka bɛ yɛra; “Nir' ŋun bɔri shiri, di zɔri shihi.”

A bɔri ni a nya Naawuni daalibarika? Din ŋuna, bɔm soli m-baŋ Naawuni daalikauli la vienyeŋga. A mi o lahaɣibu alikauli sheŋa o ni lɔra ka di baŋbu to ni daadanim la? A ti alikaulinim maa yɛda? Bee nyini kul bɔrila dunia binyahiri? Naawuni yeligu wuhi ti ni niriba ayi m-be dunia ŋo ni: Ben nini **tiyi la dunia** ka doli bɔrila dunia binyahiri, ni ninvuy' sheb' ben **tibigi Naawuni pina** ka

borili la zuyusaa. Benim puuni ka a be?

Gbulisim tibili wum Yila tuuli suura la ni be ni sabi yeli shem:

(Yila 1) 1 Ninvuy' sheb' ben bi deeru ninvuy' bieri sayisigu bee n-doli alahichinim' biehigu bee n-doli ansarisi maaniba biehigu mali alibarika. 2 Be nyela ben suhuri yuri Naawuni zaligu, ka bɔhindi li ka tehiri di yela wuntan' ni mini yun. 3 Be nmanila ti' sheŋa be ni sa m-bayili kulibɔŋ din mali kom, ka di wandi wala di walibu saha, ka di vari bi suura. Be kul dirila nasara be ni niŋdi shelikam zaa puuni. 4 Amaa ninvuy' bieri ben' pa lala, be nmanila wurigu sheli pɔhim ni zieri bahira. 5 Dinzuɣu ninvuy' bieri ku nya nasara saria karibu ni, ka alahichinim' mi ku be wuntizɔriba ni. 6 Dama Naawuni kul mi wuntizɔriba soli ni nye shem, amaa ninvuy' bieri ben' ni bahi yoli.

Ka a mi yeli wula? So' dini ka a doli? A dol' la ninvuy' sheb' ben niŋ **Naawuni daalikauli yeligu yeda** soli la bee a bemi ka Iso nun daa **kɔhi Naawuni daalikaulinim** n-zaŋ da dunia binshenja din nye dim gariti la? Naawuni Kundi kpahiri ti zuyuri ni yera:

*“Sal' yi lee nya **dunia nɔ binsheyukam** zaa ka ti **kɔŋ o nyevili**, nyo' bɔ ka o lee di bee bin' bɔ ka sal' lee yen zaŋ o nyevili tayi?” (Mt. 16:26) “Di nahindiya yiman' bindir' sheli din ni sayim zuɣu, amaa bomiyala bindir' sheli din ni be hal ni saha din ka bahigu. Dina n-nye Daadam Bia ni mali sheli tiri ya la, dama nuna ka ti Ba Naawuni zaŋ o dalinli dihi tabili.” (Jɔn 6:27) “Miriya ka yi ni so nmaligi ka che Naawuni daanfaani;...bee m-be kaman Iso nun baya daa ka Naawuni yela ni ka zaŋ o kpamdi tayi sayinman' yin' la.” (Hib. 12:15,16)*

N tab' ben wumda, kpe ka ti yen zani zuɣɔ. Ti yi ti lan labina, Naawuni yiko ni, ti ni tuyi Atawura ni lahabali din jendi Yaakubu la....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Tehimiya Naawuni sayisigu nɔ zuɣu:

“Miriya ka yi ni so nmaligi ka che Naawuni daanfaani...kaman Iso nun baya daa ka Naawuni yela ni ka zaŋ o kpamdi tayi sayinman' yin' la.” (Hib. 12:15,16)

WUHIBU 24

YAKUBU LEEI IZRAEL

PILIGU 28 – 32

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa karim Yisahaku ni daa doyi jabihi sheb' yela, ben n-nye **Iso mini Yaakubu**. Iso daa ziem Naawuni ni daa lo o yab' Ibrahimma min' o ba Yisahaku alikauli sheŋa la, ka zaŋ o kpamdi tayi sayinman' yini! Amaa Yaakubu ŋun nini daa tiyi Naawuni daalikaulinim' maa. Amaa dimbɔŋo bi wuhimi ni Yaakubu ŋun daa bi tum birigi. Yaakubu yuli maa gbunni nyela "ŋun *yohindi* niriba." Zuŋo ti yen tuyi la ti wuhibu maa Altawura puuni n-nya **Naawuni ni daa tayi Yaakubu ŋun nye ninvuy' yohinda m-bol' li Yaakubu ŋun nye Naawuni nira.**

Yaakubu daa shiri nyela ŋun yohindi niriba. Naawuni Kundi sheli din bi soyi anabinim ni daa tum birigi shem la puuni, be sabiya yeli ti Yaakubu ni daa yohim o bieli Iso buyi shem ka deei kpamdi o sani shem. Lala zuyu ka Iso suhu daa ti yiyisi ka o yen ku o maa. Ka be ma Ribeka daa soyi yeli Yaakubu ni o zom kul' o ŋahiba Leeban ŋun daa be Haran la sani, nti be o sani hal ka o bieli suhu daa ti naan maai.

Pumpɔŋo, cheliya ka ti karim litaafi Piligu puuni suuri pihitaayika ni n-nya Yaakubu ni daa yi o ba Yisahaku yiŋa n-zɔri kuni o ŋahiba Leeban yiŋa ka sheli niŋ. Naawuni kundi yeliya:

(Pil. 28) 10 Ka Yaakubu daa yi Beerishiiba n-zaŋ kpa Haran polo. 11 Ka o daa ti paai luy' sheli ka wuntan' lu ka o kpalim gbe nimaani dindali maa yuŋ. O daa piila kuy' yini nimaani soŋ n-dɔni zaŋ o zuyu kuy' li gbih.

12 Ka o daa ti zahim zahindi nya ka dariga ze tiŋa ka di zuyusaa chan ti tɔri alizanda, ka o nya ka Naawuni malaikanim' dol' li duri ka siyiri na. 13 Ka Naawuni daa zani bayil' o ka yeli "Mani n-nye Naawuni ŋun nye a yab' Ibrahimma mini Yisahaku Naawuni, n ni zaŋ a ni do tingban' sheli ŋo ni ti a min' a zuliya; 14 ka a zuliya ni ti bemi kaman bihigu la, ka yi ni yeligi kpa wulinluhili polo mini wulimpuhili polo ni nuzaa polo ni nudirigu polo, ka dunia ŋo zuliya zaa ni ti nya alibarika la a min' a zuliya maa zuyu. 15 M bɔri ni a baŋ ni n ni be a sani, ka gbib' a luy' shelikam a ni yen chan, ka ni ti zaŋ a labisi tingbani ŋo ni na. Dama

n kul ku che a hal ti niŋ n ni lo a alikauli ni n ni niŋ a shem maa.” 16 Di saha ka Yaakubu daa neei gom ni ka yeli, “Yelimaŋli, Naawuni bela kpe ka m bi mi!” 17 Ka dabiem daa kpe o ka o yeli, “Kpe nyela dabiem zɔbu shee! Kpe nyela Naawuni yiŋa. Alizanda dunoli m-bɔŋɔ.” 18 Ka Yaakubu daa daŋ yiŋisibu asibaasi n-kpuyi kuy' sheli o ni daa zaŋ kuy' o zuyu la sa nimaani, ka booi kpam bahi di zuyu. 19 O daa boli nimaani yul' la Betel, di gbunni nyela “Naawuni yiŋa.”

Ka **Naawuni** daa kana **Yaakubu** sani o zahindi la ni nti lo o alikauli sheli o ni daa pun lo o yab' **Ibrahimma** min' o ba **Yisahaku** ni o ni che ka be zali zuliya la. Dinzyu Yaakubu ni daa zu kpamdi sheli o bieli sani la ka Naawuni daa shiri zaŋ ti o maa. Pa Yaakubu n-daa tu ni o leei zuliya sheli be ni yen zali ka tiligir' la ti yina maa ba. Amaa Naawuni ŋun nyela ŋun zɔri namboɔyɔ, ka tiri pini, n-zaŋdi bin suma tiri ben bi simdi li.

Bin' bɔ ka Yaakubu daa leei nya o zahindi la ni? Naawuni Kundi yeliya; “O daa nyala **dariga** ka di ze tiŋa ka di zuyusaa chaŋ ti tɔri alizanda ni, ka Naawuni malaikanim doli li duri ka siyiri na.” Yaakubu zahindi puuni o daa nya dariga. Darig' sheli Yaakubu ni daa nya ka di pa **dari'** maŋli, dama di daa kul **du mi hal nti kpe alizanda** ni, din nye Naawuni yili.

Naawuni daa zaŋla dariga sheli Yaakubu ni daa nya o zahindi la ni la ni o baŋ ni o bɔri ni o min' o be bieri gahindili. Naawuni daa lan bɔrimi ni Yaakubu baŋ ni Tiligir' so ŋun yen ti kana dunia ŋɔ la ti yen bemi ka **darg'** sheli din daa yi tingbanni chaŋ ti tɔri alizanda ni la - ŋun ti yen nye **Sandaantimda salinim' mini Naawuni sunsuuni**.

Hal ni zuŋɔ, niriba pam tehimu ni be tuun' viella nti yen kpehi ba alizanda. Amaa Naawuni yeligu wuhiya ni “**dariga**” **zay' yini ko m-be salnim' mini Naawuni sunsuuni**, ka “dariga” maa mi bi yi ninsali sani na, di yila Naawuni sani na. Ti nim ben nye Adam bihi ka yiko sheli din yen tooi che ka ti du m-paai Naawuni sani. Ka di daliri nyela ti daalahachi sheŋa ti ni tumda nti pahi ti lan ka yiko din yen tooi niŋ ka Naawuni ŋun nye kasi Duuma ŋɔ suhu paligi ti zuyu. Amaa Naawuni ni nye nambozɔri Duuma ka yuri salnim' la zuyu, o yooi la soli din nye tiliginsim soli n-ti Adam bihi.

Di zuyu, dariga sheli Yaakubu ni daa nya o zahindi ni la ŋmahinli n-daa nye Sandaan timd' so Naawuni ni lo alikauli ni o tahi na dunia ŋɔ ka o ti tiligi alahachi niŋdiba la. Sandaantimda ŋɔ biehiŋu ŋmanila Yaakubu ni daa nya darig' sheli din daa be tiŋa mini alizanda sunsuuni la. Din' ka Naawuni Kundi wuhiri ti ka yeli:

*“Naawuni yino m-beni, **Naawuni mini salnim' sunsuuni**, ŋun a n-nye Yisa Masia ŋun nye daadam, ka daa zaŋ o maŋ' pa talima sokam zaa zuyu la...ni ŋunkam niŋ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyala nyevilli din ka bahigu.” (1*

Tim. 2:5,6; Jhn 3:16) Naawuni yeligu ɲɔ kul nyela din kahigi doya: So m-bi yen tooi paai Naawuni sani ka di pa sandaantimda so o ni yihi alizanda ni tim la na ka di lan' doli.

Pumpɔɲɔ, cheliya ka ti lihi Yaakubu ni daa paagi o ɲahiba yiɲa ka binsheli niɲ. Naawuni yeligu wuhiya: *“Ninsali ni biri binsheli, dina ka o ni ti che.”* (Gal. 6:7) Ti pun wum Yaakubu ni daa yɔhim o bieli shem. Pumpɔɲɔ ti yen lihila Yaakubu ɲahiba gba ni daa yɔhim' o shem. O ɲahiba maa yuli n-daa booni Leeban ka o daa nye darigalana.

Ti yen karimla suuri pihita yinika. Naawuni Kundi yeliya:

*(Pil. 29) 14 Ka Leeban yel' o, “Yelimanɲi, a shiri nyela n zim.” Ka Yaakubu daa be o sani goli yini. 15 Di saha ka Leeban daa bɔhi Yaakubu, “A ni nye n dɔyira maa zuɲu, a yen tumla tuma ti ma yoli? Yelim' ma a ni bɔri ni n yo a shem?” 16 Leeban daa malila bipuyins' ayi; ɲun daa nye kpem' yuli n-daa booni Liya, ka bii sani mi yuli daa booni Rechel. 17 Liya nina daa dii ka alaafee, amaa ka Rechel ɲun daa vieli pam ka o ninni kul nyelisira. 18 Ka Yaakubu suhu daa yu **Rechel** ka o yeli, “N ni tum tuma yuma ayopɔin ti a, Rechel ɲun nye a bipuyiɲga bii sani ɲɔ zuɲu.” 19 Ka Leeban yel' o, “N yi zaɲ o ti a, di so ni n zaɲ o ti do' so, kpalimmi n sani.” 20 Dinzuɲu ka Yaakubu daa tum tuma yuma ayopɔin Rechel zuɲu, amaa ka di daa ɲmanila dabisa biela o sani, o ni daa yuri Rechel maa zuɲu. 21 Di saha ka Yaakubu daa yeli Leeban, “N tum tuma maa paai di tariga, zaɲmi m paya maa ti ma ka n zaɲ o niɲ m paya.” 22 Ka Leeban daa layim nimaaninim' zaa na ka be ti puhɪ chuyɪ. 23 Amaa ka yuɲ daa ti paai ka o zaɲla o bipuyiɲga **Liya** nti ti Yaakubu ka o zaɲ o niɲ o paya... 25 Ka biɛyɪ daa neei, ka di nyela Liya. Ka Yaakubu daa bɔhi Leeban, “Bɔ n-niɲ ka a niɲ ma lala? Rechel zuɲu ka n tum tuma ti a, ka bɔ n-niɲ ka a yɔhim ma?” 26 Ka Leeban yel' o, “Di pala ti tingbɔɲ ɲɔ ni kali ni bipuyiɲga ɲun nye biasani daɲ o bieli doo kulibu. 27 Che ka ɲumbɔɲɔ amiliya dakulo ɲɔ naai pɔi, ka ti zaɲ ɲuni maa gba ti a, ka a tum tuma o zuɲu ti ma yuma ayopɔin pahi.” 28 Ka Yaakubu daa sayi, ka che ka amiliya niɲbu dakulo maa naai, ka Leeban daa lan zaɲ o bipuyiɲga Rechel ti o ka o niɲ o paya. 30 Ka Yaakubu daa zaɲ Rechel niɲ o paya, ka yur' o gari Liya; ka daa lan tum tuma yuma ayopɔin ti Leeban.*

Ti nya Leeban ni daa yɔhim o ɲahinga Yaakubu shem. Din daa niɲ maa, dipala din viela, amaa niɲmi a suhuni yeda ni binshenɲa din kam daa niɲdi Yaakubu biehiɲ puuni maa daa nyela Naawuni nuu ni pa sheli zuɲu, ka di nyela din zaa ti yen lebɪgi zaɲ' vielli ti Yaakubu. Yaakubu daa dɔyila **bidibisi pinaayi**. Yuun pisi ka Yaakubu daa niɲ o ɲahiba yiɲ maa ni. Yuun pisi maa puuni,

Naawuni ni daa yuri Yaakubu maa zuyu, o daa che ka o di wahala sheja din yen che ka o banj din tuhi, ka payi o suhu kaman buyim ni payiri salima shem la.

Amaa dahin sheli Naawuni daa kana Yaakubu sani nti yel' o: "*Labimi a ba min' a dɔyiriba tingban' ni. N ni be a sani.*" (Pil. 31:3) Ka Yaakubu daa kahi n-yiyisi ni o niriba n-yi. Be daa zanja be zuyu kpa **Keenan** tingbonj polo – Tingbanj sheli Naawuni ni daa lo Ibrahimma ni Yisahaku ni Yaakubu mini be zuliya ni o ni zanj ti ba la.

Yaakubu min' o dɔyim ni daa yi n-kuni Keenan, Naawuni daa kana Yaakubu sani nti tayi o yuli maa. Wummiya Naawuni Kundi ni yeli shem suuri pihitanaayi ni.

*(Pil. 32) 24 ka nɔn' Yaakubu kɔnko daa kpalim be nyaɔɔ. Di saha ka do' so daa kana ka o min' o ti kpe val' ni n-va hal ka biɛy' ti neeri na. 25 Doo maa ni daa nya ka o bi tooi nyaɔ Yaakubu maa, ka o daa shih' o sakpuɔ, ka o sakpuɔ maa nmirigi be ni daa vari saha sheli maa. 26 Ka doo maa daa yel' o, "Biɛyɔ neera, che ka n chanɔ." Ka Yaakubu yel' o, "N ku che ka a chanɔ, faashee ka a niɔ alibarika niɔ n ni." 27 Ka doo maa bɔh' o, "A yuli?" Ka o yel' o, "N yuli Yaakubu." 28 Di saha ka doo maa daa yel' o, "A yuli ku lan booni Yaakubu, amaa a yuli ni boonila **Izraɛl**, dama a mini Naawuni ni ninsalinim' vaya ka a di nasara." 29 Di saha ka Yaakubu daa yel' o, "N suhir' a, wuhim' ma a yuli." Amaa ka doo maa bɔh' o, "Bɔzuyu ka a bɔri ni a banj n yuli?" Di nyaɔɔ ka doo maa daa niɔ alibarika niɔ Yaakubu ni nimaani. 30 Ka Yaakubu daa yeli, "N nini nya Naawuni ka bi kpi." Dinzuyu ka o daa boli nimaani yuli Peniel."*

Lahazibu yetɔya din wuhiri hankali pam m-bɔnɔ. Ti nya Naawuni ni lebi ninsala n-kana Yaakubu sani ka o min' o ti va shem. Bɔ zuyu ka o mini Yaakubu daa va? Naawuni daa bɔrimi ni Yaakubu banj ni o ka yaa nɔn Naawuni sani. Naawuni daa bɔrimi ni Yaakubu banj ni kpɔnɔ mini yem din nye yelimaɔli yirila nɔn' Naawuni ko sani na! Naawuni daa mali yeli viela ni o niɔ Yaakubu, amaa **Naawuni daalibarika niɔdila ben banj ni be ka yiko sheli din yen tooi paligi Naawuni suhu.** Yaakubu daa banja ni o ka yaa Naawuni sani. Lala yunj maa, Naawuni daa tayi Yaakubu yuli m-bol' li **Izraɛl**. Yaakubu *gbunni nyela nɔn yɔhindi niriba*. Ka Izraɛl mi gbunni nye **nɔn mini Naawuni be**. Izraɛl ti yen nyela tingbonj sheli Naawuni ni daa lo alikauli ni Ibrahimma ni Yisahaku nti pahi Yaakubu zuliya ni ti yen yina la. Banjmiya ni Yaakubu bidibisi pinaayi la ni ka Izraɛl yina. Izraɛlnim' puuni ka tiligir' la gba daa yina dunia nɔ ni.

So ni tooi bɔhi: Bɔ zuyu ka Naawuni daa piila Yaakubu nɔn yɔhindi niriba nɔ ni o leei tiligira la n ti yen yi zuliya sheli ni la yaba? Gbulisim tibili wum bɔhigu nɔ garigibu Naawuni Kundi puuni:

*“Amaa Naawuni daa piila din nye jerilim dunia ɲɔ ni ni o zaɲli dihi yemnim’ vi: ka daa pii din nye bin chɔyima dunia ɲɔ ni ni o zaɲli dihi yikolaanim’ vi: ka lan pii din bi ɲmani sheli, ka niriba lihi ziem li ka tɛhi ni di pa sheli dunia ɲɔ ni la, ni o zaɲ li che ka binsheyu din beni niɲ yoli. **Ka dimbɔɲɔ zuyu che ka daadam ku tooi nyu bara Naawuni sani.**” (1 Kɔr. 1:27-29)*

Yaakubu daa nyela ɲun yɔhindi niriba. Dizuyu o maɲmaɲ’ yaa daa naan ku tooi paligi Naawuni suhu. O daa ka yeli vieli sheli o ni n-nayi pahila yeli yini ka: **Yaakubu daa niɲla Naawuni yeligu yɛda.** Yaakubu daa niɲ Naawuni daalikaulinim’ maa yɛda. Yaakubu nini daa tiyi Naawuni daalibarika n-gari binsheyukam din be dunia ni. Di zuyu ka Naawuni daa niɲ alibarika niɲ Yaakubu ni ka che ka o baɲ o maa. Naawuni ni daa bɔri ni o ti Yaakubu pini din bi naari la zuyu ka o daa lɛbigi **Yaakubu ɲun yɔhindi niriba** la suhu, ka di leei **Izraɛl ɲun nye Naawuni nira** suhu la.

Ka yi mi gba yeli wula? Yi tooi baɲ ni yi ka yiko sheli din yen tooi paligi Naawuni suhu kaman Yaakubu ni daa baɲ shem maa? Gbulisim tibili wum Naawuni yeligu ni yeli shem zaɲ jendi di polo. O yeliya:

*“Ninvuy’ sheb’ ben ze yim ni be pɔri Naawuni sani mal’ alibarika, dama alizanda nam nyela be dini (Mt. 5:3) “Naawuni zaɲisiri karimbaannima; amaa ka niɲdi anfaani niɲdi ben siyisiri be maɲ ni. **Dinzuyu siyisimiya yi maɲa Naawuni nuu din mali yiko la ni, ka di che ka o ti duhiya o ni yu sahasheli.**” (1 Pit. 5:5,6)*

Ti puhiya pam ni yi ni gbulisi tibili wum wuhibu ɲɔ. Ti bɔhim bu din be nyaɲa ni ti yen wuma la Yaakubu bidibiga Yisifu lahabali....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni. Ti ni chenya kpe ka zaɲ Naawuni yeligu ɲɔ tin ya.

***“Amaa Naawuni guhirimi ni o zɔn ya nambɔyɔ. O bɔri ni o zɔn ya nambɔyɔ, dama o nyela ɲun kul niɲdi din tuhi. Ninvuy’ sheb’ ben niɲ Naawuni naani mal’ alibarika!”** (Aiza. 30:18)*

WUHIBU 25

BE NI DAA BƆRI NI BE DIHI YISIFU VI SHEM

PILIGU 37-39

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* din jendi Naawuni daanabinim' yela tee bu yimba yimba la. Ti tuyimi karim Naawuni yetɔya din be **Altawura** piligu la ni..

Ti wuhibu din garila, ti daa bohimya zaŋ jendi Naawuni daanabi Yaakubu ŋun nye Ibrahimma yaana la. Ti daa nya Naawuni ni daa taɣi Yaakubu yuli m-bol' o **Izrael** shem. Yaakubu gbunni nyela ŋun yɔhindi niriba, amaa ka Izrael mi gbunni nye ninvuy' so ŋun mini Naawuni be. Yaakubu daa malila yuya ayi: Yaakubu ni Izrael. Izrael lan nyela tingbɔŋ sheli Naawuni ni daa lo alikauli ni Ibrahimma, ni Yisahaku ni Yaakubu ni be ni zali zuliya tingban sheli ni la yuli. Yaakubu daa dɔyila bidibisi pinaayi. Bidibisi pinaayi ŋɔ puuni ka Izraelnim' yina. Tingbɔŋ sheli ni tiligira la ni ti yen yina.

Yi mi **Yaakubu bidibisi pinaayi la yuya**? Ben n-nyɛ: Rubin, Simɔn, Levi, Juuda, Zebulun, Issakar, Daan, Gaad, Asher, Naftaali, Yisifu ni Benjamin. Zuŋɔ, ti yen pilimi ni lahabali nyayisili din jendi Yaakubu dapalibi la polo – balantee beni daa bol' so **Yisifu** la, ŋun daa pahiri piniyini bidibisi maa ni. Cheliya ka ti kpe Yisifu lahabali maa ni nya!

Ti yen karimla Atawura ni, Piligu litaafi suuri pihita naayopɔin ni. Naawuni Kundi yeliya:

(Pil. 37) 2 *Yaakubu min' o malibu yetɔya m-bɔŋɔ. **Yisifu ŋun Yuma daa nye yuun' pinaayopɔin** la min' o biɛyanim'...n-daa guli be ba biŋkɔbiri. Ka Yisifu daa zaŋdi be tuumbieri yetɔya na ti yeri be ba. 3 Izrael daa yuri Yisifu pam gar' o bihi ben kpalim maa zaa, o ni daa nye o ni dɔyi bi so o kuriginsim saha la zuɣu. O daa shela binyer' wɔyinli din bayiri wɔya n-ti o. 4 Amaa **o bihi** ben kpalim maa ni daa nya ka be ba yuri Yisifu pam gari ben nye o biɛyanim' maa zaa maa, ka be daa je Yisifu di zuɣu, ka bi tɔyisir' o yetɔya ni suhumahili.*

5 *Dahin sheli ka Yisifu daa ti zahim zahindi ka zaŋ li yel' o biɛyanim' maa, ka di che ka be jelinsi zaŋ chaŋ o sani maan pahi. 6 O daa yeli ba mi, "Wummiya n ni sa zahim zahindi sheli ŋɔ: 7 Ti*

sa bela puu ni lɔri kabɔba, yim ka n ti nya ka n kabɔbili yiyisi zani, ka yi kabɔba layim na ti gili n kabɔbili maa n-damdi li tiɲa.” 8 Ka o biɛyanim' maa bɔh' o, “A shiri nyela ŋun ti yen nye ti naa? Bee a shiri nyela ŋun ti yen su ti fukumsi?” Dinzuɣu ka be jelinsi zaŋ chaŋ o sani daa maan pahi, o ni daa zahim zahin sheŋa maa min' o yetɔɣa maa zuɣu. 9 Dimbɔŋɔ nyaaŋa ka o daa ti lan zahim zahindi sheli, ka zaŋ li yel' o biɛyanim' maa yaha. O daa yeli ba mi: “Nyamiya, n lan zahimla zahindi sheli, n sa nyami, ka wuntaŋ' mini goli ni saŋmarisi piniyini damdi ma tiɲa.” 10 Amaa o ni daa zaŋ li yel' o ba min' o biɛyanim' maa, o ba daa tahila o zuɣu ka bɔh' o, “Zahim bɔ ka a lee zahim maa? **M min' a ma ni a biɛyanim' ŋɔ shiri ti yen damdila a tooni?**” 11 Ka o biɛyanim' maa daa zabir' o nyuli di zuɣu, amaa ka o ba daa zaŋ o ni yeli shem maa niŋ o suhu ni.

12 Dahin sheli ka Yisifu biɛyanim' maa daa zaŋ be ba biŋkɔbiri chaŋ luy' sheli din miri Shekem ni be ti ŋub' mɔri. 13 Ka Izrael daa ti yeli Yisifu, “A biɛyanim' zaŋ biŋkɔbiri chaŋ Shekem ni be ti ŋub' mɔri. **Kam' na ka n tim a be sani.**” Ka o yeli, “To.” 14 Ka o daa yel' o, “Pumpɔŋɔ, cham' ti nya a biɛyanim' maa mini biŋkɔbiri maa mal' alaafɛ, ka labina ti yeli ma.” 17 Di saha ka Yisifu daa beh' o biɛyanim' maa naba nti nya ba Dotan maa. 18 Be ni daa ti nya Yisifu ka o be katiŋ' ha kannaa, o daa ti yen paai be sani, **ka be pun lo nia wuhi ni be kum' o.** 19 Be daa yelila taba, “Zahin' zahinda la n-kani ŋɔ na. 20 Kamiya na pumpɔŋɔ ka ti ku o n-zaŋ o ti bahi bɔɣa ŋɔ zaɣ' yin' ni, ka yeli ni mɔɣu ni biŋkɔbigu n-gbaag' o ŋubi, ka ti nya o ni zahin' zahindi sheŋa maa ni yen bahindi shem.” 21 Amaa Rubin ni daa wum li, ka o fa o be nuu ni ka yeli, “Di cheliya ka ti di o nyevili.” 22 Rubin daa yeli ba, “Di yihi ya o zim, zaŋmiy' o niŋ bɔɣili ŋɔ ni mɔɣu ŋɔ ni, ka di niŋ y' o sheli.” O daa yelila lala ni o fa o be nuu ni bahi n-zaŋ o kulisi ti ti be ba.

23 Dinzuɣu Yisifu ni daa mali ti paag' o biɛyanim' maa sani, be daa darigimi fuy' o binyer' sheli o ni daa ye ka di nye zaɣ' wɔyinli ka mali bɔɣ' wɔyila la; 24 ka zaŋ o ti niŋ bɔɣili ni. Kom daa ka bɔɣili maa ni, di daa nyela zaɣ' kuŋ. 25 Dimbɔŋɔ nyaaŋa ka be daa zini ni be di bindirigu ka lihi nya Ishimail zuliya sochandiba, ka be yi Giliad n-tayiri be laakumnim' ben ziri taansuri mini kpam ni merr be ni zandi sheŋa maani tima kuni Ijpti. 26 Di saha ka Juda daa bɔh' o mabihi maa, “Ti yi ku ti tizo ŋɔ ka wuhi ni pa tinima n-ku o, nyo' bɔ ka ti lee yen nya di ni? 27 Cheliya ka ti zaŋ o kɔhi Ishima il zuliya

ηϙ zuyu, ka di cheliya ka ti niη o sheli, dama o nyela ti tizo ni timanman' ningbun." Ka o mabihi maa daa wum o ni yeli shem maa. 28 Ka Midia kϙhigϙriba daa garita, ka be yihi Yisifu bϙyili maa ni na n-zan o kϙhi Ishimail zuliya maa zuyu anzinfa layibaligu pisi, ka be daa zan Yisifu kuli Ijipti.

29 Rubin ni daa ti lab' bϙyili maa gbinna nti bi nya Yisifu di ni, o daa darigimi toog' o binyera, 30 ka lab' o mabihi maa sani ti yeli ba, "Bia maa kani, ka ya ka n lee yen kpe?" 31 Di saha ka be daa gbaai bua n-kϙrigi zan Yisifu binyerigu tim bua maa zim ni 32 n-zan o binyer' wϙyinli din bϙyiri wϙy' maa nti ti be ba ka yel' o, "Ti pihi li mi, lihim' li nya, a bia binyerigu m-bala bee pa dina." 33 Ka o daa ban li ka yeli, "M bia maa binyerigu m-bala; mϙyu ni binϙϙbigu n-gbaag' o maa. Biehiη kani, η-ηϙ o kul dari tϙhitϙhi la Yisifu zaa."

34 Di saha ka Yaakubu daa darigi toog' o binyerigu, ka zan buyu so o shee ni n-kum o bia maa kuli dabisi' gbalij. 35 Ka o bidibisi min' o bipuyinsi zaa daa kana ni be ti maag' o suhu, amaa ka o daa zayisi ka yeli, "N ni kum m bia maa zuyu hal ti paag' o gballi ni. Lala ka o ba daa kum o zuyu.

(Pil. 39) 1 To, ka be daa zan Yisifu **kuli Ijipti**, ka tϙbbi' sheb' ben daa guli Firawuna la sapashin' kϙem' ηun daa nye Ijipti nir' ka o yuli booni Potifa la daa da o Ishimail zuliya ben daa zi o kuli nimaani maa sani. 2 Ka **Naawuni daa be Yisifu** sani ka che ka o diri nasara o tuma ni. O daa bela o dana ηun nye Ijipti nir' maa yinη 3 Ka o dan' maa daa nya ka Naawuni be Yisifu sani, ka che ka o ni niηdi shelikam zaa tϙηda. 4 Dinzuyu ka Potifa suhu daa yu Yisifu pam, ka Yisifu daa tumd' o tuma, ka o zan o leeg' o yin' tumtumdiba zuyulana, ka zan o binsheyukam zaa niη o nuu ni. 5 O ni daa zan o leeg' o yin' tumtumdiba zuyulana, ka zan o binsheyukam zaa niη o nuu ni saha sheli maa, Naawuni daa niη alibarika niη ηun' Ijipti nir' maa yin' ni Yisifu zuyu. Naawuni daa niη alibarika niη o yin' binshelikam zaa ni, ka niη alibarika niη o puu gba ni. 6 Dinzuyu ka Potifa daa zan o ni mali shelikam zaa niη Yisifu nuu ni. Yisifu ni daa be o sani maa zuyu, o baya daa lan ka shel' ni n-nay' pahila bindir' shel' o ni daa diri ni. Yisifu daa yi nachimbil' vielli pam, ka o lihibu viela. 7 Ka di daa niη daba ayi ka Yisifu dan' maa pay' ti lihir' o kϙre lihigu, ka yel' o, "Che ka m min' a dϙni." 8 Amaa ka Yisifu daa zayisi ka yel' o dan' pay' maa, "Nyama, n ni be n dan' sani ηϙ, o baya lan ka shel' ni yil' ηϙ. O zan o ni mali shelikam niηla n nuu ni. 9 O bi galisi gari ma yili ηϙ puuni, o mi bi mϙη ma sheli nayila nyini, dama a nyela o paya; **ka**

wula ka n ni tooi tum ninvuyubietali tuun' titali ɲo n-tum alahichi zaŋ chaŋ Naawuni sani?" 10 Hal o ni daa kul yeri Yisifu lala dabisili kam maa zaa yoli, Yisifu daa zaɣisiya ni o min' o ku dɔni.

11 Amaa ka Yisifu daa ti kpe yili maa ni dahin sheli ni o ti tum o tuma, ka ninvuy' sheb' ben daa be yili maa ni kani. 12 Ka pay' maa daa gbaai Yisifu binyerigu gbib' ka yel' o, "Che ka m min' a dɔni." Amaa ka Yisifu daa fuy' o binyerigu maa niŋ pay' maa nuu ni, ka guui yi yili maa ni. 13 Pay' maa ni daa nya ka Yisifu che o binyerigu maa niŋ o nuu ni ka guui yi yili maa ni maa, 14 ka o daa boli ninvuy' sheb' ben daa be o yiŋ' maa na nti yeli ba, "Nyamiya, o ni zaŋ Hiburu nir' maa na ka o ti lihi ziem ti shem, o kpemina ni o ti zaŋ ma dɔni, ka n kuhi pam. 15 O ni wum ka n duhi n yee kuhi pam maa, ka o che o binyerigu bahi ma ka guui yi yili ɲo."

16 Di saha ka o daa zaŋ Yisifu binyerigu maa soŋ bayil' oman' hal ka Yisifu dan' maa ti kuna. 17 Ka o daa zaŋ yetɔy' yini maa tɔyis' o yera, "A ni zaŋ Hiburu dab' so na ti gari ti ni la kpemina ni o ti lihi ziem ma; 18 Amaa n ni di kul duhi n yee kuhi pam saha sheli, ka o che o binyerigu ɲo bahi ma ka guui yi yili ɲo." 19 Yisifu dan' maa ni daa wum yetɔy' sheŋa o pay' ni zaŋ yel' o ka lan yeli, "Lala ka a dabili maa niŋ ma," ka o suhu daa yiyisi pam. 20 Ka Yisifu dan' maa daa gbaag' o n-zaŋ o ti niŋ sarika ni din nye luy' sheli be ni daa zaŋ naa sarikanim' niŋ, ka o daa be sarika maa ni. 21 Amaa ka Naawuni daa be Yisifu sani ka niŋ o nirilim, ka che ka dansarika gul' maa suhu yu o. 22 Ka dansarika gul' maa daa zaŋ sarikanim' ben zaa be sarika maa ni niŋ Yisifu nuu ni, ka Yisifu daa nye ɲun niŋdi binsheyukam zaa nimaani. 23 Ka dansarika gul' maa daa bi lan lihir' o ni zaŋ binshelikam niŋ Yisifu nuu ni maa, **dama Naawuni daa be Yisifu sani, ka o daa yi niŋ shelikam, Naawuni cherimi ka di tɔŋ.**

Yaakubu bidibiga Yisifu yetɔya piligu m-bala. Ti ni tooi kɔli vaai ti ni nya sheli zuɲo maa ni yetɔyili ɲo: **Yisifu daa yuri wuntiatali, amaa ka lee je ninvuy' bietali.** O payiya ni o kpe sarika gari o wum nyayisim din garti ka nye alahachi ɲo. Di zuyu ka o dan' paya maa daa yel' o ni o che ka o min' o dɔni, ka Yisifu daa zaɣisi ka yeli, "Ka wula ka n ni tooi tum ninvuy' bietali tuun titali ɲo n-tum alahachi zaŋ chaŋ Naawuni sani?"

Yisifu daa mi ni **Naawuni jembu** mini **alahachi tumbu** ku tooi layim taba! Yisifu daa zaŋla o suhu ti Naawuni. Din' che ka o daa je ninvuy' bietali ka dol' la wuntia soli. **Yisifu gba daa niŋ yeda ni Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni tahi Tiligira** na dunia ɲo ni ka o ti zaŋ o man' tayi n-gu Adam bihi daalahachi la,

kaman o yab' Ibrahimma ni daa niƙ yeda shem la. Naawuni daa zaƙ Yisifu zali wuntizɔri zaani, dama Yisifu daa nyela ƙun niƙ Naawuni yeligu yeda. Yisifu yeda tibu la zuƙu, Naawuni daa che o taali, ka nyahi o daalahachi, ka che ka o suhu je tuumbieri yela, ka bela wuntizɔri bihigu tuumbierinim' puuni.

Naawuni daa "be ni" Yisifu, ka Yisifu gba "be ni" Naawuni. Dinzuƙu Yisifu daa naan ku tooi bɔri alahachi tuma, dama o daa zaƙla o suhu ti Naawuni. Ninvuƙ' so ƙun niƙ Naawuni yeda ka zaƙ o suhu ti o, ka jemdi Naawuni, o nyela ƙun yen **bɔri Naawuni ni bɔri** sheli, ka **je Naawuni ni je** sheli. Din' ka Naawuni Kundi yeli:

***"Yinbi' yino ku tooi jem duumanima ayi: O kul ni zaƙisila yino ka yuri ƙun' la bee n-tibigi yino n-jem o, ka zjem ƙun' la "** (Mat. 6:24) **"Wula ka wuntia mini din pa wuntia ni tooi layim be bee zotali bɔ m-be neesim mini zibisim sunsuuni?"** (2 Kɔr. 6:14) **"Naawuni nyela neesim, ka zibisim ka o ni hal baabiela. Ka ti yi yihi yeli ni ti min' o mali dolintabitali ka be zibisim ni, dindina ti ƙmarila ziri ti yetɔya ni mini ti tuma puuni."** (1 Jɔn 1:5,6)*

Ninvuƙ' sheb ben doli Naawuni nyela ben niƙ o yeda ka ti o yetɔya jilima. Amaa ka ninvuƙ' sheb' ben bi doli Naawuni mi tumdi alahachi. A yi nya ba be ƙmanila ben doli adiini, amaa ka alahachi tuma n-deei be teha, ni nianim din be be suhuri ni, ni be yetɔya nti pahi be tuma ni. Be ni tooi niƙ nia ni be che alahachi tuma, amaa ka alahachi tuma mi pun zini be suhuri ni. **Naawuni Shii Kasi din mali yiko** ka o mal' niƙdi ben ti o yeda la ka be nyeri tiliginsim o sani.

Yinim ben wumda, Naawuni zaƙ o yiko maa m-payi yi suhuri? Yi deei **Lahabali Sunj** zaƙ chaƙ tiligira ƙun mali yiko din ni tooi payi yi suhuri, ka yihiya alahachi tumbu ni? Bee yin a kul bela alahachi tuma ni? Naawuni Kundi yeliya: **"Vumiya miri Naawuni, ka o mi vu m-miriya. Yinim' alahachinim' ƙɔ. Payimiya yi nuhi; yinim' tehaayiyinim' ƙɔ malimiya yi suhuri ka di be kasi...siyisimiya yi maƙ' ti Duuma sani, ka o duhi ya."** (Jeem. 4:8,10).

Ti mabihi, ti puhiriya yi ni wum maa zuƙu. Naawuni yi saƙi, ti wuhibu din paya na, ti ni tui Yisifu lahabali maa, n-nya o ni daa yi sarika ni na, ni o ni daa du hal ti lee ƙun su ljipti shem....

Naawuni niƙmi alibarika niƙ yi ni, yi ni tehiri yeligu din yi Naawuni Kundi ni na ƙɔ zuƙu:

***"Naawuni nyela neesim, ka zibisim ka o ni hal baabiela. Ka ti yi yihi yeli ni ti min' o mali dolintabitali ka be zibisim ni, dindina ti ƙmarila ziri ti yetɔya ni mini ti tuma puuni."** (1 Jɔn 1:5,6)*

WUHIBU 26

YISIFU TIBIGINSIM

PILIGU 40-42

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din garila puuni daa jendi la anabi Yisifu so ŋun daa pahi bihi piniyini Yaakubu bihi pulini la. Ti daa karim nya Yisifu ni daa zahim zahinli ka di wuhiri ni dahin sheli o beyanim nyela ben yen ti lu o suzuura. O beyanim ŋo daa bi ti o yeda, amaa zuŋo ti yen nyala **Naawuni ni daa pali Yisifu zahinli** ŋo shem ka che ka o beyanim ŋo ka na ti gbani o tiŋa.

Ti bɔhimbu puuni, Yisifu beyanim ŋo daa kpuyi o la dimli, ka daa nahim' o zahinli la zuyu. Be suhuyiyisili mini be jelinsi ŋo zuyu daa che ka be kɔhi o kaman dabili la ti kɔhgɔri sheb' ben daa nye Sumaila zuliya. Sumaila zuliyanim ŋo daa zaŋla Yisifu n-chaŋ Ijpti m mi ti tom kɔhi o ti Firawuna ŋun nye Ijpti naa la tumtumdi kpema. Amaa Yisifu ŋun daa nyela ŋun mali yeda ka lan gbubi yelimanli o tuma shee, dama o daa tumdila Naawuni zuyu. Yisifu daa lan nyela ŋun vieli pam ka di zuyu che ka o duuma paya niŋ ŋo kɔre m-bɔri ni o mini o layim. Amaa ka Yisifu daa zaŋsi, ka yeli pay' maa, "Wula zuyu ka n yen tum ninkuunsi sheli din nye alahichi sheli Naawuni ni bi bɔri ŋo? Din daa niŋ ka Yisifu zaŋsi ni o ku niŋ pay' ŋo, zina ŋo zuyu daa che ka paya ŋo ŋma ziri pa Yisifu ka be gbaagi o kpari sarika ni. Amaa Yisifu daa pay' sarika ŋo ni kpɛbu n-gari o di nyayisim ŋma sheli din nye alahichi. Yisifu daa zaŋla Naawuni bahi tooni ka doli. Yisifu daa kuli kpalinmi be sarika ŋo ni Yuma ayi amaa ka Naawuni bi tam o yela.

Pumpɔŋo, cheliya ka ti kpe alitawura puuni nti nya Naawuni ni daa tayi Yisifu biehigu shem. Ti yen karim la suuri pihinahi ni yini din be piligu kundi la puuni. Kundi yeliya:

*(Piligu 41) 1 Yuma ayi nyaanya ka **Firawuna** daa ti zahim zahindi n-nya ka o ziela Nail Mɔyili duli. 2 Ka nay' kara ayopɔin ben ningbuna kul nyelisiri daa yi Nail Mɔyili maa ni na ti ŋubiri mɔri. 3 Ka nay' kɔri ben kul gansigansi beba ayopɔin daa doli be nyaanya yi Nail Mɔyili maa ni na nti zani nay' bembala maa sani Nail Mɔyili maa duli. 4 Ka nay' kɔri ben daa gansigansi maa daa zaŋ nay' kara ayopɔin ben ningbuna daa kul nyelisiri la ŋubi. Ka Firawuna daa yirigi neei. 5 Ka o daa lan gbihi n-zahim zahindi din pah' ayi. Kawaan' kara ayopɔin din viela n-daa nyayi kawaan' kay' yini zuyu. 6 Ka kawaan' kɔr' ayopɔin din nye biisim polo*

pohim ni nme sheli ka di zayi daa to n-yina pahi kawaan' kara maa zuyu. 7 Ka kawaan' kɔri maa daa zaŋ kawaan' kara ayopɔin maa vali. Ka Firawuna daa yirigi neei n-nya ka di nyela zahindi. 8 Ka di daa muyis' o pam asibaasi, ka o tim ti boli ljipti timanim' mini banɗiba zaa na, ka nɔn' Firawuna daa yeli ba o zahima maa, amaa ka so daa kani n-nye nɔn ni tooi wuhi Firawuna o zahima maa gbinni.

9 Di saha ka wain booriba kpem' la daa yeli Firawuna, "N teegi n galimi ni nye sheli zuɗɔ. 10 Nyin' Firawuna suhu ni daa ti yiyisi bah' a tumtumɗiba zuɗu, ka a zaŋ m min' a bɔrɔbɔro sheriba kpem' ti kpehi duu a tɔbbihi ben gul' a sapashin' kpem' yij' la, 11 ti daa ti zahimla zahindi yuɗ dahin yini, ka ti zaa yino kam zahindi daa mali di gbinni. 12 Ka Hiburu nachimbiil' so nɔn nye a tɔbbihi ben gul' a la sapashin' kpem' dabili daa be ti sani, ka ti yel' o, ka o daa wuhi ti ti zaa yinoyino zahindi gbinni ni nye shem. 13 O ni daa kul wuhi ti di gbinni shem, di daa ti shiri niŋla pali; a daa labisi ma n tuma ni, ka che ka be zaŋ a bɔrɔbɔro sheriba kpem' la mi ti yili tia."

*14 Di saha ka **Firawuna daa tim ka be chaŋ ti boli Yisifu** n-zaŋ o sarika maa ni na yomyom; ka o daa pini o nin' ni ka tayi binyera ye n-kpe Firawuna sani. 15 Ka Firawuna daa ti yeli Yisifu, "N zahimla zahindi ka bi nya so nɔn ni wuhi ma di gbinni; ka n wum ka be yeli ma ni be yi yel' a zahindi ni nye shem, a ni tooi wuhi di gbinni." 16 Ka Yisifu daa garigi yeli Firawuna, "Pa mani n-wuhiri di gbinni maa, **amaa Naawuni ni wuhi nyin' Firawuna di gbinni ka di niŋ a nyayisim.**"*

Di saha ka Firawuna daa yeli Yisifu o zahinli maa ni nye shem. O ni daa yeli o naai ka o yeli Yisifu:

*24 "... Ka n zaŋ li yeli timanima, amaa ka be ni so bi tooi wuhi ma di gbinni." 25 Di saha ka Yisifu daa yeli Firawuna, "A zahima maa nyela zaɣ' yini, Naawuni n-kahig' o ni yen niŋ sheli wuhi nyin' Firawuna maa. 26 Naɣ' kara beba ayopɔin la gbinni nyela yuma ayopɔin, ka kawaan' kar' ayopɔin la gba gbinni nyela yuma ayopɔin; zahindi maa kul nyela zaɣ' yini. 27 Naɣ' kɔri beba ayopɔin ben daa yina n-kul gansigansi la gbinni nyela yuma ayopɔin, ka kawaan' kɔr' ayopɔin din daa nye biisim ni kpe shel' la gba gbinni nyela kum lubu yuma ayopɔin. 28 Di nyela kaman n ni pun yeli nyin' Firawuna shem la, Naawuni n-kahig' o ni yen niŋ sheli wuh' a. 29 **Yuma ayopɔin din kanna puuni**, bindira ni niŋ pam ljipti tingbɔɗ ɗɔ zaa ni. 30 Amaa di nyaana, **yuma ayopɔin din yen doli***

na puuni, kum ni ti lu, ka so ti ku mi ni bindira daa niya pam ljipti tingbɔŋ ŋɔ ni, kum maa ni ti dam tingbɔŋ ŋɔ nim' pam. 31 Ka so ti ku mi ni bindira daa niya pam kun sheli din yen doli di nyaŋa na maa zuɣu, dama kum maa ni ti mii pam. 32 Ka nyin' Firawuna ni nya zahindi maa buyi la wuhiya ni Naawuni n-zal' li, ka ni che ka di ku yuui, ka di niŋ. 33 Dinzuɣu pumpɔŋɔ, piim' ninvuɣ' so ŋun mali dahin sheli teha ni yem n-zaŋ ljipti tingbɔŋ ŋɔ yela niŋ o nuu ni. 34 Di lan simdi ni a pii kpambal' sheb' ka be su tingbɔŋ ŋɔ tuma fukumsi, ka be ti layim bindira pirigibu bunu puuni yim zuɣu zali bindira ni ti yen niŋ pam yuma ayopɔin sheŋa puuni la. 35 Ka a che ka be layim yuma ayopɔin sheŋa din kani ŋɔ na ni bindira din yen niŋ pam maa zaa zali, ka di nye a ni zaŋ bindir' sheli niŋ fukumsi fɔntinsi ni ka be gbib' li. 36 Ka lala bindira maa ni nye a tingbɔŋ ŋɔ ni bindira n-ziɛya gu yuma ayopɔin sheŋa ni kum ni ti yen lu ljipti tingbɔŋ ŋɔ ni maa, ka di che ka kum ti ku ku tingbɔŋ ŋɔ nima.”

*37 Ka Firawuna min' o kpambaliba nini daa tiy' o ni yeli shem maa. 38 Ka Firawuna daa bɔh' o kpambaliba maa, “**Ti ni tooi nya ninvuɣ' so ka o be kaman Naawuni Shia ni be do' so ni ŋɔ?**” 39 Di saha ka Firawuna daa yeli Yisifu, “Naawuni ni wuh' a dimbɔŋɔ zaa maa zuɣu, so kani m-mali tehi wayila ni yem kaman nyini. 40 Nyini n-yen su n yili ŋɔ fukumsi, ka a yi kul yeli shelikam, n niriba zaa ni niŋ li; kulla n nam ziishee ŋɔ ka n yen zaŋ gar' a.”*

*41 Firawuna daa lan yeli Yisifu, “**Nyama, n zaŋ ljipti tingbɔŋ ŋɔ zaa fukumsi niŋ a nuu ni.**” 42 Ka ŋun' Firawuna daa pirig' o nuu ni nintu' sheli o ni mali dalindi binyera n-zaŋ li piri Yisifu, ka zaŋ bimpɛl' vielli kparibu yel' o, ka zaŋ salima dolibi yel' o; 43 ka che ka o kpe n-zini o chechebuŋ' din pah' ayi puuni, ka che ka ben be o tooni kuhiri yera, “Damdimiy' o tiŋa!” Lala ka o daa niŋ zaŋ Yisifu leei ljipti tingbɔŋ maa zaa zuɣulana. 44 Ka din pahi nyela, Firawuna daa lan yeli Yisifu, “Mani n-nye Firawuna, so ku tooi kpuɣ' o nuu zuɣusaa bee n-vuug' o napɔŋ ljipti tingbɔŋ ŋɔ zaa ni, ka pa ni nyini m-bah' o noli. 45 Ka Firawuna daa boli Yisifu yuli **Zafenatipania**, ka di gbinni nyela ninvuɣu so ŋun gbibi nyevilli. Ka Yisifu daa yiri chani gindi ljipti tingbɔŋ maa. 46 Yisifu daa nyela yuun' pihita nira saha sheli o ni daa kpe ljipti Firawuna tuma ni maa. Ka Yisifu daa yiri Naa Firawuna sani n-chani gindi ljipti tingbɔŋ zaa. 47 Ka yuma ayopɔin sheŋa puuni bindira ni daa yen niŋ la saha daa ti paai, ka bindira maa daa shiri niŋ pam. 48 Ka Yisifu daa layim yuma ayopɔin maa bindira zaa din daa niŋ pam ljipti tingbɔŋ ni maa n-sɔŋ fɔntinsi ni, ka layim fɔntiŋ' kam ni puri ni bindira n-sɔŋ lala tinsi maa ni.*

49 Yisifu daa layim bindira maa sɔŋ ka di galisim ti ŋmanila teeku ni bihigu hal ka o ti bi lan niŋdi di laasabu, dama nir' daa naan ku tooi lan niŋ di laasabu.

53 Ka yuma ayopɔin sheŋa puuni bindira ni daa niŋ pam ljipti tingbɔŋ ni maa daa ti gari, 54 ka yuma ayopɔin sheŋa puuni kum ni daa yen lu la piligi kaman Yisifu ni daa pun yeli shem la. Kum maa daa lula luyilikam zaa tingbɔŋ ni; amaa ka bindira daa be ljipti tingbɔŋ din' zaa ni. 55 Kum maa ni daa ti mii ljipti tingbɔŋ ni zaa saha sheli, ka niriba daa kuhiri niŋdi Firawuna ni o tim' ba bindira. Ka Firawuna daa yeli ljiptinim' zaa, “Chamiya Yisifu sani, o yi ti yeli ya ni yi niŋm' sheli, yin' niŋmiya li.” 56 Dinzuɣu kum maa ni daa ti lu n-gili be tingbɔŋ maa zaa puuni saha sheli, ka Yisifu daa che ka be yooi bindira duri maa zaa n-kɔhiri bindira maa ljiptinim' zaa zuɣu, dama kum maa daa miya pam ljipti tingbɔŋ maa ni. 57 Ka din pahi nyela **dunia zaa daa kala ljipti na Yisifu sani ni be ti da kawana**, dama kum maa daa mii la dunia ŋɔ luyili kam zaa.

(Piligu 42) 1 Yaakubu ni daa ti wum ni kawana be ljipti, ka o bɔh' o bihi, “Bɔzuɣu ka yi lihiri taba?” 2 O daa yeli ba, “N wumiya ni kawana be ljipti, chamiya nimaani nti da li ti ti na, ka ti tiligi ka ku kpi.” 3 Di saha ka **Yisifu bieyanim' ninvuy' pia la daa chaŋ ljipti ni be ti da kawana**. 4 Amaa Yaakubu daa bi che ka Benjamin ŋun nye Yisifu tizo la dol' o bieyanim' maa chaŋ, dama o daa zɔrimi ni binsheli ti niŋ o. 5 Dinzuɣu ka Yaakubu bihi mini ninvuy' sheb' daa kana ni be ti da bindira maa, dama kum maa daa lula Keenan tingbɔŋ ni gba.

6 Yisifu ni daa nye ljipti tingbɔŋ maa gomna la zuɣu, ŋuna n-daa nye ŋun kɔhiri bindira maa tingbɔŋ maa nim' zaa zuɣu. Ka Yisifu bieyanim' maa daa kana ti damd' o tooni n-zaŋ **be zuɣuri silim tiŋa**. 7 Yisifu ni daa nya o bieyanim' maa, o daa baŋ ba, amaa ka niŋ ba kaman saamba n-nye ba la, ka daa bi tɔɣisi ba suhumahili yetɔɣa. O daa bɔhi ba mi, “Ya ka yi lee yina?” Ka be yeli, “Ti yila Keenan tingbɔŋ ni na ni ti ti da bindirigu.” 8 **Yisifu daa baŋ o bieyanim' maa, amaa ka ben' lee bi baŋ o**. 9 **Ka Yisifu daa teei o ni daa zahim zahin' sheŋa zaŋ chaŋ be polo la**.

Yi baŋ binshey' din daa niŋ? Ti nya ka Yisifu beyanim la daa damdi be tuzobila Yisifu tiŋa kaman o ni daa pun zahim zahinli saha wayla din garila! Yisifu so be ni daa je ka bɔri ni be ku o ŋun n daa ti lan nye ninvuy' so be ni

damdiri tiŋa! Yisifu ŋun' ni daa kuli nya o beyanim maa o daa baŋ ba mi, amaa ka be daa lee bi baŋ ŋo dama o mini ba daa kuli naŋi taba gari yuun' pishi! Naawuni yi niŋ yiko, ti wuhibu din paya na puuni, tin naai Yisifu lahabali ka nya o ni daa zaŋ o maŋ n-wuhi o beyanim ŋo shem.

Bɔ ka ti nya ti zuŋɔ wuhibu ŋo puuni? Bɔ ka Naawuni lee bɔri ni o wuhi ti zaŋ chaŋ Yisifu mini o beyanim ŋo lahabali ŋo polo? Naawuni bɔrimi ni ti baŋ ni binsheɣu din niŋ Yisifu mini o beyanim ŋo sunsuuni ŋo nyela ŋmahinli sheli din yen niŋ zaŋ jendi dunia Tiligirila mini Adam bihi polo. M mabihi, ti yi kuli ku tooi teei sheli zaŋ chaŋ zuŋɔ wuhibu ŋo polo, amaa di tuya ni ti baŋ kadama: Yisifu daa nyela Tiligiri so Naawuni ni daa lo nia ni o siyisi dunia ŋo ni la na ŋmahinli. Ŋmahima paai kɔbiga Yisifu lahabali puuni ka di nyela di zaani la Tiligiri so ŋun daa kana dunia ŋo ni yuun' tuhili ni kɔbshinii nyaaŋa la. Lahabali maa ni, ti dii ka saha din ni tooi tɔyisi ŋmahima kɔbga ŋo zaa yetɔya amaa tin yeli diba ata yela.

1.) Piligu, ti daa nya Yisifu beyanim la ni daa zaɣisi o n-tabli o zahinli ka kɔhi o. Lala ka be daa niŋ tiligiri so Naawuni ni daa tim dunia ŋo ni la gba. Dunianim daa zaɣisi o mi n-tabili o yeligu – n turi o, n nahindi o, n kɔhiri o, hal ka ti kpahi o n-tabli dopulli zuyu.

2.) Ŋmahinli din pahi ayi m-bɔŋɔ: Piligu, niriba daa na zaɣisiri o mi ka niŋdi o m-bayaka ka nahindi o hali ti gbaai Yisifu kpari. Amaa Naawuni saha maa ni daa ti paai ljipti naa daa pii la Yisifu n niŋ tingban' maa zaa zuɣulana ka yeli sokam ni ŋun bɔri ni o tiligi kum mini fakari: “Ŋun chami Yisifu so nyevili ni be so sani ŋo sani!” Lala n nyeli zaŋ chaŋ dunia tiligiri so Naawuni ni daa tim la na polo, ti Duuma Naawuni yeliya: Chamiya tiligiri so Naawuni ni daa tim la na polo, ti Duuma Naawuni yeliya: chamiya tiligiri so sani n ni Pii ŋo! O sani ka nyevilli be; ŋun n nye nyevili piligu! A yi zaŋ yi maŋ' ti o, dahin' sheli n kani ka kum ni lan gbaaya ka yi shihi kuli ni be hali ni saha din ka bahigu.

3.) Yisifu mini tiligiri ŋo ŋmahinli din pahiri ata la nyela din nye nin' mɔhi yetɔya. Di daa ti paaya ka Yisifu beyanim ŋo zaŋla be maŋ' n ti o. Be daa ka be ni yen niŋ shem m-pahila be lu ninvuɣ' so be ni daa zaɣisi ka lihi ziemla suzuura! Lala n-nye li, Naawuni yeligu wuhiya ni tiligiri so niriba pam ni daa zaɣisi ka lihi ziem hal ni zuŋɔ la yen ti nyela ŋun labi na n-ti kari dunia sariya ni wuntia soli zuyu. Lala zuyu yen ti chemi ka dunianim zaa ti lu o suzuura; sokam yen ti baŋmi ni ŋun ka Naawuni pii ni o lee tiligiri mini dunia sariyakarita!

M-mabia ŋun wumda, a mi yeli wula? **A zaŋ a maŋ' ti Tiligiri so Naawuni ni pii ni o tiligi a ka che sariya karibo din ka bahigu ŋo?** Bee yi yen kpalimmi ziya ka yoli tim ti gbaag' a, ka a ti luri o talahi suzuura sariya karibu maa dali?

Ti yen zanila ti zuŋɔ wuhibu maa kpe, amaa dimbɔŋɔ bi wuhimi ni yi tam zuŋɔ wuhibu maa yela!...

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka neei yi nini zaŋ chaŋ yi ni wum sheli

zuyɔ ɲɔ. Naawuni yɛligu wuhiya:

“Dinzuyu ti niɲ anabinim' ni daa tɔyisi yetɔy' sheɲa la naani pam. Ka yi yi niɲ ania dol' li, yi niɲ din tuhi vienyɛliɲga, dama di ɲmanila firila din ne zibisim ni hal ka biɛyu ti neeri na ka biɛɲmariga neesim neei yi suhuri ni la.” (2 Pit. 1:19)

WUHIBU 27

ISSIFU LAHABALI SHELI DIN KPALIM

PILIGU 42-50

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Anabi Yisifu ŋun nye Yaakubu bia la lahabali ka ti karim ti wuhibu buyi din garila. Zuŋo ti bɔri ni ti wumla anabi **Yisifu lahabali sheli din kpalim** ka di che ka ti **naai ti Altawura tuuli** yayili din be Piligu kundi la puuni la. Ti pun wum ni Yaakubu ŋun nye Ibrahimma yaana la daa mali la bihi pia ni ayi. Yisifu n daa nye ŋun pahi bihi pia ni yini. Be zaa daa bela Keenan tingban sheli Naawuni ni daa zaŋ lo alikauli nti Ibrahimma, Issahaku mini Yaakubu zuliya la. Saha sheli Yisifu ni daa nye bia la ka o daa zahim zahinli ka di wuhi ni dahin' sheli o beyanim la yen ti lu o la suzuura. Amaa o mini o zahinli ŋo zaa daa nyela o beyanim ŋo ni zaŋisi sheli, ka daa gbaag' o dabili n kɔhi ti ljiptinim. Amaa di zaa yoli, Naawuni daa nyela ŋun tiligi Yisifu ka che o beyanim nia bieri ŋo ni, ka daa niŋ o yiko ka o tiri Firawuna ŋun nye ljipti Naa la zahima fasara. Naawuni daa ti Yisifu yiko ka o daa tooi nya yuma ayopɔin kum kalinsi sheli din daa yen lee tingbani maa ni la. Lala zuyu daa che ka Firawuna pii Yisifu n-leegi ljipti zaa zuylana.

Yuma ayopɔin sheli puuni, bindira ni daa niŋ pam la ni daa gari ti nya ka Yisifu ni zahim zahinli n nya kum kalinsi sheli la shiri kana ti lu ljipti mini Keenan tingban ni. Amaa Naawuni yiko mini hanjali sheli o ni daa zaŋ ti Yisifu la daa che ka ljipti tingban ni nim ben daa tooi zali bindira pam.

Yaakubu ni daa wum ni bindira be ljipti tingban ni, o daa tim la Yisifu beyanim pia la ni be chan ti da sheli na. Amaa o daa bi che ka Benjamin ŋun nye Yisifu tuzo la ŋun doli ba chan, dama o daa zɔrim ni barina sheli ti niŋ o. Ti lan wum ni o beyanim pia ŋo ni daa paai ljipti, be daa damdi la be tuzo Yisifu tiŋa, ka dizuyu che ka Yisifu ni daa zahim zahinli sheli zɛmani wayila la ha niŋ pali. Yisifu ŋun daa baŋ o beyanim, amaa o beyanim ŋo ben daa bi baŋ o, dama be kuli bi nya o ka di paai yuun' pishi ka tehi ni o kpimi.

Ti zuŋo lahabali ŋo naaibu ni ti yen nyela Yisifu ni daa zaŋ o man' wuhi o beyanim ŋo shem. Yisifu daa dii bi che ka o beyanim ŋo baŋ o yomyom, dama o daa bɔri ni o zahimba n-nya be halibiɛyu maa tanyiya? Dinzuɣu ka Kundi yeli: *“Yisifu ni daa nya o beyanim maa o daa baŋ ba, amaa ka niŋ ba kamani samba n nye ba la, ka daa bi tɔysi ba suhumahili yeltɔya. O daa bɔhi ba mi, “Ya ka yi*

leei yina?” Ka be yeli; “Ti yila Kenaan tingban ni na ni ti ti da bindirigu.” (Piligu 42:7)

Yisifu daa bohi ba bohisi pam ka galim ba yeli ni be nyela ashigbahiriba ka daa gbahi ba kpari. **Yisifu daa borimi ni be tshi zan chan ben manman biehigu polo ni be suhuri zan chan Naawuni sani.** Di daba ata nyaana ka Yisifu daa bahi ba ni be chan ka daa leei che be yino nin sarika maa ni ka yeli ba ni be zanmi be tuzobila Benjamin n-labina ljipti.

Chira shem nyaana ka o beyanim go daa ti labi ljipti na ni be ti lan da bindira ka daa zi be tizobila Benjamin m-pahina. Be ni daa paai na, be daa lan paai la Yisifu nun nye tingbani zuylan maa – di zaa yoli be daa bi ban o yaha. Yisifu daa che ka be zan ba mi n kana o yina ka dizuyu daa gbahi ba dabiem pam. O daa nin ba la saani ka che ka be zini m-pa taba kpamlikpamli n-gili teebuli, di daa pilila bihi hali nti paai kpamba, ka daa tari sokam bindirigu. Benjamin bindirigu n daa gari be zaa bindirigu. Dimbono daa nyela Yisifu ni bori ni o zan sheli n dahim’ o beyanim go n nya ben zabi Benjamin nyuli kamani be ni daa zabi o nyuli shem la. Amaa be so daa bi nin binsheyu din wuhi nyuli zabbu zan chan Benjamin polo.

Be ni daa di bindirigu go naai, Yisifu daa chemi ka o tumtumdiba tooi bindira m-pali be botonima ka zan o konyuri jaashee n-fi Benjamin boto ni. Yisifu beyanim’ go ni nmaligi naai, ka o boli o tumtumdikpem’ ka o biehi be naba n-ti pa ba tayiyisigu. Tumtumdi kpem go ni daa paai ba o daa yeli ba mi; “Wula ka niri nin ya vienyelina ka yi labisiri o za’bieyu? Pa yinim n kpuyi n duuma ko’ nyuri jaashee la?” Ka be garigi yeli, “Ti bi kpuy’ li. A yi nya jaashee maa ti yino kam sani, nyin kum’o ka zan ti zaa lebi a daba! Ka tumtumdikpem go garigi yeli, “n yi nya jaashee go so sani n-yen leei n dabili ka yi ben kpalim chan yi chendi.

Tumtumdikpem’ go daa vihila be zaa botonim puuni. O daa pilila nun nye kpema maa boto hali nti naai bia sani boto ka daa nya jaashee maa Benjamin boto ni! Yisifu beyanim go ni daa nya lala, be daa chehila be situra ka lab tin’ maa ni nti lu n-doni Yisifu tooni. Ka Yisifu yeli ba, “Bo ka yi nin? Yi tshiya ni yi ni tooi yohim ma?” Juda nun daa pahi anahi Yaakubu bihi ni la daa yeli o, “Wula ka ti yeli? Wula ka ti yen nin n-yeli yi? Naawuni yihi ti tuunbieri mini ti wuntia kalinsi polo! Ti mini a ni nya Jaashee maa so sani maa lee a daba!”

Ka Yisifu garigi yeli, “jaashee maa ni be so sani maa ko n yen lee n dabili. Ka yi ben kpalim go ben ni tooi labi kuli yi ba sani ni suhudoo.” Di saha ka Juda lahi vu m-miri Yisifu na nti yeli o be ba suhu ni daa bi paligi ni be zan Benjamin kana ljipti shem. Juda ni daa yeli n go n naai, o daa balim la Yisifu ni o zo ba namboyu ka che ka Benjamin labi o ba sani. Juda daa lahi suhi Yisifu ni o cheli Benjamin ka zan nun Juda lebi o dabili. Yisifu ni daa nya ka o beyanim ni daa pun tum alahichi sheja la zuyu che ka be suhu sayim nti pahi nambo sheli be ni daa nin di

zan̄ chan̄ bɛ ba mini bɛ tuzobila la polo la zuɣu daa che ka o ban̄ ni o **beyanim** **ɲɔ yi pa niŋ tuuba**. Yisifu daa ban̄ ya ni saha yi pa paaya ni o zan̄ o man̄ wuhi o beyanim' ɲɔ!

*(Piligu 45) 1 Di saha ka Yisifu daa kɔŋ oman̄' gbaabu ninvuy' sheb' ben daa ze o sani maa zaa tooni, ka kuhi yeli, "Sokam yiɣisim' n sani yi. Dinzuɣu so daa ka Yisifu sani saha sheli o ni daa yel' o biyanim' maa o ni nye so. 2 Ka o daa kuhi pam ka ljiptinim' ti wum o kuhigu maa, hal ka Firawuna yiŋnim' gba ti wum o kuhigu maa. 3 Ka Yisifu daa yel' o biyanim' maa, "**Man' Yisifu m-bala**. M ba na be o nyevil' ni?" Amaa ka di daa gar' o biyanim' maa pam, ka bɛ kɔŋ o garigibu.*

4 Di saha ka Yisifu daa yel' o biyanim' maa, "Sayisimiya miri ma na." Ka bɛ daa sayisi mir' o. Ka o yeli ba, "Mani yi tizo Yisifu so yi ni daa zan̄ kɔhi ljipti ɲɔ la m-bala. 5 Ka pumpɔŋɔ di cheliya ka yi suhuri sayim bee n-je suli niŋ taba, yi ni daa zan̄ ma kɔhi kpeŋ-ɲɔ maa zuɣu, dama Naawuni n-daa che ka n dan̄ yi tooni na ni n ti fa niriba nyeviya bahi. 6 Yuma ayi ka kum ɲɔ na niŋ tingbɔŋ ɲɔ ni maa, ka di na kpalim yumaa nu, ka so ku ko bee n-kpuyi puu atam. 7 Naawuni n-daa che ka n dan̄ yi tooni na ni n ti fa yi ben na kpalim, ka tiligi yi niriba pam nyeviya tin ya. 8 Dinzuɣu pa yinim' n-daa tahi ma kpe na, amaa Naawuni n-daa tahi ma na nti zan̄ ma leei Firawuna ba ni ɲun su o yiŋnim' zaa fukumsi, ka lan zan̄ ma leei ljipti tingbɔŋ ɲɔ zaa zuɣulana. 9 "Niŋmiya yomyom kuli m ba sani ti yel' o, "A bia Yisifu ni yeli shem m-bɔŋɔ: Naawuni zan̄ ma leei ljipti tingbɔŋ zaa zuɣulana, dinzuɣu niŋmi yomyom yiɣisi kuli n sanna 10 nti zini Goshen tingban' ni miri ma. Zan̄m' a bihi min' a yaansi ni a biŋkɔbbaligu ni a niyi ni a ni mali binsheyukam zaa na; 11 ka n ti tir' a bindira nimaani, dama kum maa yuma na kpalim yuma anu, di yi pa lala kum maa ni ti miig' a min' a yiŋnim' ni a ni mali binsheyukam zaa. 12 Ka pumpɔŋɔ yiman̄man̄' mini n tizo Benjamin zaa nini nyaya ni mman̄mana n-yaagi n noli yeli ya yetɔya ɲɔ. 13 Yelimiya m ba n ni nya jilima sheli zaa ljipti ɲɔ mini yiman̄man̄' nini ni nya shelikam zaa. Niŋmiya yomyom chan̄ ti zan̄ m ba kuli kpe na." 14 Di saha ka Yisifu daa bɔb' gbaag' o tizo Benjamin n-zan̄ o zuɣu pa o nyiŋgoli zuɣu kum pam; ka Benjamin gba daa zan̄ o zuɣu pa o nyiŋgoli zuɣu kum pam. 15 Ka Yisifu daa mɔyis' o biyanim' maa zaa kparima ka kum pam, di nyaana ka o biyanim' maa daa naanyi tɔyis' o yetɔya.

Ŋɔ maa nyaana, Yisifu biyanim' maa daa mali shili n-lab' kuli ti bɛ na yiŋa. Ka Yisifu daa zan̄ tɔrokɔnim' maa ti ba Kaman Firawuna ni daa zali shem, ka bo bɛ

soli ni bindira ti ba.

25 Di saha ka be daa yi ljipti tingbɔŋ maa ni n-kuli Keenan tingbɔŋ ni be ba Yaakubu sani 26 nti yel' o, "Yisifu na be o nyevil' ni, ka nyela ljipti tingbɔŋ zaa zuɣulana." Ka Yaakubu yema daa ŋma, dama o daa bi niŋ ba yeda. 27 Amaa be ni daa zaŋ yetɔɣ' sheŋa zaa Yisifu ni tɔɣisi ba n-yel' o, ka o nya tɔroko' sheŋa Yisifu ni daa zaŋ ti na ni be ti kpuy' o na la, ka o suhu daa kpaŋ; 28 ka Izrael daa yeli, "Di sayiya! M bia Yisifu na shiri be o nyevil' ni. N ni chaŋ ti nya o pɔi ka naanyi kpi.

Ŋɔ maa nyaanɔ, Kundi yeli ti Yaakubu mini o malibu ni daa yiyisi Keenan labi ljipti shem. Yaakubu daa mali la sara soli ni ka Naawuni daa garigi yeli o,

"Man' n nye Naawuni ŋun nye a ba Naawuni. Di zɔri dabiɛm ni a kuli ljipti, dama n ni che ka a dan niriba ti leei zuliya ben galisi pam. M mini a ni chaŋ ljipti ka n ti lan zaŋ a labisi kpe na yaha; ka Yissifu manman nuu ni ti daagi a nina pɔbi." (Pil. 46:3,4)

Yaakubu mini o malibu ŋɔ so' wayinli ŋɔ ni daa ti zaŋ ba paai ljipti, Yaakubu suhu daa paligiya pam ni o ni nayi o biyurigu Yissifu yuun' gbalin ka ti lahi nya o maa! Yaakubu so be ni daa lan booni **Izrael** la mini o malibu daa zini la ljipti bɔb' sheli be ni booni Goshen la. Be ni daa zini ni be zuliya maa daa yeligiya pam. Yuun' pia ni ayɔpɔin ka Yaakubu daa niŋ ljipti. O ni daa niŋ yuun' sheŋa o nyevuli ni daa yiyisila yuun' kɔbiga ni pihinahi ni ayopɔin (147 years). Amaa Yaakubu ŋun nye Izrael zuliya zaa ba ŋɔ ni daa kpi, o daa chaŋ ti bela Naawuni sani zuɣusaa. Yisifu mini o mabihi nti tabili ljipti zaa daa zaŋla yuun' pisopɔin n-kum o kuli. Yaakubu bihi daa zaŋla be ba nti sɔɣi o yab' Ibrahimma siliga sheli din be Keenan la ni.

Piligu kundi puuni suura pihinu din be bahigu la wuhiya:

(Piligu 50) 15 Yisifu biɛyanim' ni daa nya ka be ba kpi maa ka be yeli, "Di pa sheli ka Yisifu zayisi ti ka bɔhi ti bieri ti ni daa niŋ o zay' biɛ' shel' la zuɣu." 19 Amaa ka Yisifu daa yeli ba, "Di cheliya ka dabiɛm mali ya, n ku tooi zaŋ mman' zali Naawuni zaani. 20 Yi daa lo ma la zay' biɛɣu, amaa ka Naawuni daa zaŋ li leei zay' suŋ ni di che ka niriba pam ti tiligi kaman di ni nye shem zuŋɔ dabisili ŋɔ. 21 Dinzuɣu di cheliya ka dabiɛm mali ya, n ni gbib' yi mini yi bihi." Lala ka o daa lan lo ba alikauli ka kpaŋsi be suhuri. 22 Ka Yisifu min' o ba yinim' daa kul be ljipti. Yisifu daa niŋla yuun' kɔbiga ni pia dunia yili ŋɔ...24 Ka Yisifu daa ti yel' o zuliya maa, "N sayi kpibu; amaa Naawuni ni ti ka yi sanna nti yihi ya

tingbono ngo ni n-zan ya kulisi o ni daa po poro n-zan tingbono sheli ti Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu la ni.” 25 Di saha ka Yisifu daa yeli Izraelnim maa, “Naawuni yi ti yihi ya tingbono ngo ni, yin' zimiya n koba mali kuli;” ka daa che ka be po di poro. 26 Ka Yisifu daa ti kpi, ka be nin tim ze o ningbuo n-zan o nin kum adaka ni Ijpti. O daa nin dunia yil' la yuun' koba ni pia.

Piligu kundi maa ni naai shem m-bala. “Ka o daa kpi ka be; zan o nin **kum adaka ni Ijpti.**” Kundi sheli din pili ni Naawuni ni nam nyevuli shem ngo naami ni **kum** lahabali. Adam daalahichi zuo n-che ka daadam kam kpira. A boro bee a je “Alahachi sanyoo nyela kum.” (Rom. 6:23) Hali Yisifu so nun daa nye ninvuo manli ka sokam mi o *nyevilli faari* la gba daa kpimi, dama o gba daa nyela Adam zuliya ka alahichi be o suhu ni. Naawuni daa so Yisifu ka o **tiligi** Ijptinim n ti pahi o dan kum ni ka lee bi tooi tiligi ba kpibu ni. Amaa di zaa yoli, Wumpay' beni dama piligu kundi puuni ti lan karim n nya Naawuni daalahiziba daalikauli sheli o ni lo zan chan tiligiri so nun yen ti kana nti tuhi nyan kum manmana. Kum daliri nyela **alahichi**. Tiligiri so Naawuni ni yen tim ngo na yen ti tiligila Adam zuliya zaa **alahichi bandi** ni nti pahi **alahichi tibidarigibo** ni. Alahachi nyebili nyela Sintani mini daadam suhuni tehiberi. Alahichi sanyoo nyela kum mini buyim ni kpebu. Tiligiri so Naawuni ni yen tim ngo na tuhi nyan be zaa ka ni lan tooi tayi ninvuy' sheb' ben ti o yeda bihigu.

Yinim ben wumdi zungo yeligo ngo, yi ban tiligiri so nun nye toora ka tooi nyan Sintani mini alahichi, kum mini buyim ka mali nyevuli din ka bahigu n tiri ben kam zaa ti o yeda ngo? Kundi palli yeri tiligiri ngo yela n-yera: “Payimiya Izraelnim Duuma Naawuni, dama o kana nti kaagi o niriba ka tiligi ba. O tim tiligiri so nun nye kpionlan'...na kamani o ni daa che ka o daanabi suma yeli shem kurinbuni la.” (Lk. 1:68-70) Ami!

Ti wuhibu din paya ni Naawuni yi sayi tin pili Altawura kundi puuni Litaati din pahiri ayi ka be booni li *Yibu* la...

Naawuni ninmi alibarika nin yi ni ka che ka yi gbaai Naawuni yetoy' sheli be ni filim nin Piligu kundi ni ka di yeli ni:

“Amaa alahichi tumbu ni galisi shem maa Naawuni daalibarika galisi gari lala!” (Rom 5:20)

WUHIBU 28

ALTAWURA KUNDI TUULI LABI VIHI

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti na kuli vihiri la Altawura Kundi la puuni kamani yi ni pun mi shem, Altawura n nye Kundi tuuli sheli anabinim ni sabi ka di gba tom piri zii bunu zuyu yayili din daŋ tooni maa n nye tuuli kundi la. Ti wuhibu din gari la ni, ti daa naai ti bɔhimbu din jendi Piligu kundi la. Zuŋo din ŋuna, ti yen tuyila Altawura yayili din pahiri ayi ka be booni li **Yibu** la. Yibu kundi ŋo puuni mali alahiziba lahabali zaŋ jendi Naawuni ni daa tiligi Izraelnim dabitim bandi ni ljipti tingbaŋ ni la.

Pɔi ka ti kpe Yibu kundi ŋo puuni, ti bɔrimi ni ti labi vihi ti ni pun bɔhim sheli tuuli kundi la ni. Cheliya ka ti labi vihi kundi kasanim puuni tuuli kundi la. Di kpala talahi ni ti che ka ti nya neesim pam piligu kundi la ni, dama dina n-nye binsheli Naawuni ni zaŋ soŋ ka ti ni tooi zaŋli baŋ, ka ti yelimaŋli ni kundi sheŋa zaa anabinim sheb' ben kana zaa ni sabi.

Yi teei Piligu kundi puuni tuuli kalinli la? Di yeliya: *"Piligu ni, Naawuni daa nam la zuyusaa mini tingbani."* Dimbɔŋo kpala talahi *"Piligu ni **Naawuni!**"* Binshey' ni daa na kani – ka yinga ko n daa beni. Lala yinga maa n daa nye Naawuni! Dim pahi, ti bɔhimbu puuni ti nya ka Naawuni daa nam **malaika** tuhituha ka di nyela o yiko sheli din be o yeligu mini o Shia Kasi la puuni. Naawuni daa namla malaikanim ŋo ni be jemdi o ka payiri o sahakam. Malaikanim ŋo puuni yino daa mali baŋsim pam ka lahi viela. Lala Malaika yino maa n daa nye **Lusifa** ŋun daa nye malaikanim naa la. Amaa kundinim wuhiya ni dahin sheli Lusifa ŋo nini daa ti tiyi o maŋ' yayi ka o zaŋisi Naawuni noli o suhu ni. Lusifa daa nyala Malaikanim pam m-pahi o maŋ' zuyu ka be na nari ni be yihi Naawuni nam ni. Amaa Naawuni pala be ni yihiri so nam ni. Naawuni ku sayi che nini ti ninvuy' sheb' ben yiri o nyaŋa. Lala zuyu Naawuni daa kari Lusifa mini o malaika taba ben daa nye zaŋ' bieri la ka daa tayi Lusifa yuli **Sintani**, di gbunni nyela *Dima*. Naawuni ni daa kari Sintani mini o malaikanim ŋo naai, o daa namla azaaba buyim ni di leei be biɛhigu shee. Kundi yeliya ni sariya karibu dali Naawuni ŋun nye Wuntia naa ŋo yen zaŋla Sintani mini o nyaŋa n-niŋ buyim ni.

Din pahi nyela ti yen wumla Naawuni ni daa nam dunia n-zali ninvuy' sheb' o ni daa lo nia ni o nam la. Daadam nyela ninvuy' gahindili Naawuni binnamda zaa ni, dama Naawuni daa namla ninsal n ŋmahindi o maŋa! Naawuni daa

bɔrila biɛri suŋ o mini daadamnim sunsuuni. Lala zuɣu ka o ti ninsal' teha sheli din ni che ka o baŋ Naawuni, ka ti o **suhu** sheli n che ka o yuri Naawuni ka zaŋ yiko sheli din ni che ka o deei Naawuni noli.

Yaha, ti lan nya Naawuni ni daa siyisi dahimbu na nti ti pay' so mini do' so o ni daa namla. Naawuni daa kpahi Adam zuɣu' ni n-yeɛra, "*n ti a soli ni a di tiwala din be gariche ŋɔ ni zaa; amaa miri ka a di ti' sheli din ni che ka a baŋ yelisun mini yel' biɛɣu, dama a yi di li, a ni kpi!*" Dimbɔŋɔ wuhirimi ni m mini a nyela ben yen waligi taba kuli mali wara!

Amaa ti nya ti yab' doo Adam mini ti yab' paya Awa ni daa sayi deei Sintani noli ka di zuɣu che ka be di ti' sheli Naawuni ni daa mɔŋɔ ba la walli. Lala zuɣu, Naawuni yeligu wuhiya ni: "**Alahachi** daa kpe la dunia ŋɔ puuni la ninvuy' yino alahachi tumbu zuɣu, ka alahachi maa tahi kum na, lala zuɣu ka kum paari sokam." (Rom. 5:12) Din ka Dagban' kpamba nya ka yeli ni "alobo bi kpalindi di pilli shee!" Dama Adam daalahichi zuɣu che ka ti zaa leegi alahachinima. Adam daalahichi zuɣu di tuya ni ti zaa kpi nti paai Naawuni sariya karibo.

Yaha, ti lan nya Adam mini Awa daalahichi zuɣu ni daa che ka Naawuni kari ba yihi suhupielli puu maa ni. Amaa pɔi ka o daa yihi ba, o daa yeli ba o ni yen tahi **Tiligiri** na dunia ŋɔ ni ka o ti tiligi Adam bihi Sintani bandi ni, nti pahi alahachi tibi darigibo ni. Naawuni nia suma la puuni o daa bɔri ni o tiligi la alahachinima. O nia maa n daa nye ni o siyisi ninvuy' suŋ na ka o nye ninvuy' so Adam alahachi ni ku tabili. Lala Wunti' lana ŋɔ n-yen ti nye ŋun yen ti zaŋ o zim n yo alahachi samli n ti Adam bihi. Lala n yen ti che ka Naawuni che niriba taali m-paŋ ba ka di ku booi o jilima. Yelimaŋli, Naawuni daalikauli sheli o ni daa lo zaŋ jendi Tiligiri ŋɔ polo ŋɔ daa nyela alahaziba daalikauli.

Yaha, ti daa nya Naawuni ni daa palli lala alahazibu alikauli maa ka kɔrigi binkɔbiri n-yihi be gbana n-soli Adam mini Awa. Naawuni daa wuhirila Adam mini Awa ni "**Alahachi sanyoo nyela kum**" ni "*Di yi pa ni zim n yi, taali chempaŋ kani.*"

Dimbɔŋɔ nyaanɔ, ti lahi bɔhim zaŋ chaŋ Adam tuuli bihi ayi sheb' ben nye Keen mini Ebel la. Ti nya Ebel ni zaŋ **pielaa** ŋun ka galimi n kɔrigi o n ti Naawuni ka lala maa ze **Tiligiri** so ŋun daa yen ti kana dunia ŋɔ nti kpi n-tiligi alahachinima. Amaa Keen ŋun daa bɔri ni o miri la Naawuni maŋmaŋ yiko ni, ka daa zaŋ ŋun maŋmaŋ ni daa ko n kpuyi bindiri sheŋa n-ti Naawuni. Lala zuɣu ka Kundinim yeli ni "*ti Duuma daa deei Ebel, amaa ka daa bi deei Keen.*" Bɔzuɣu ka Naawuni daa bi deei Keen saramaligu? Dama Naawuni zaligu bi wuhi ni: "**Alahachi sanyoo nyela tuun' suma!**" Amaa di wuhimi ni "*alahichi sanyoo nyela kum!*" ka "**zim yi bi yi, taali chempaŋ gba kani.**" Nawuni daa balim Keen ni o niŋ tuuba ka sayi deei Naawuni wunti so' sheli o ni zali la. Amaa Keen suhu daa

yiyisiya ka o ku o tuzo Ɛbel.

Adam bihi pam nyela ben doli Keen napɔnbɔya ka zaŋ chaŋ anabi Nuhu saha ni *“ka Naawuni nya ka ninsalnim nini kuui pam dunia nyaanya zuyu, ka o suhu ni teha zaa daa kuli nyela din bie sahakam.”* Ninsalnim ninkuunsi ɔɔ zuyu daa che ka Naawuni lo nia ni o tahi ko’ kpeɣu na ka di kana ti di alahachi tumdiba. Lala zemanbieɣu ɔɔ saha, Nuhu ko n daa ti Naawuni yelimanɔli, lala zuyu ka Naawuni daa yeri o, ni o mali ɔariɔtitali ka di ni nyela tiliginsim shee n-ti ben kam kpe li saha gbalinɔ ka Naawuni daa zaŋ ninɔ suɣilo n ti alahichi tumdiba. Ka Nuhu gba kuli be o ɔarinɔ malibu ni. Amaa di zaa yoli so daa bi ninɔ tuuba din ni tooi kpe ɔarinɔ ɔɔ ni gbaai yihila Nuhu mini o Malibu ko.

Nuhu daa malila bihi ata, ben n nye Shem, Ham ni Jafet. Anabi Ibrahimma daa yila Shem zuliya la ni na. Ti bohimbu puuni Naawuni daa yeli Ibrahima ni o yimi o ba yiɔa n-chaŋ tingbanɔ sheli ni be ni booni Keenan la Palistine. Naawuni nia n daa nyeli ni o bo tingbani pal’ sheli puuni anabinim nti pahi **dunia ɔɔ Tiligiri** la ni yen ti yina. Lala zuyu ka Naawuni daa yeli Ibrahimma *“nyin’ n yen ti nye alibarika dunoli ka che ka ninvuɣ’ sheb’ gba ti nya alibarika a zuyu.”* (Pil. 12:2,3)

Lala zuyu Ibrahimma ninkurilim ni ka o daa ti leegi Issahaku ba. Kamani Naawuni ni daa pun lo o alikauli shem. Ka Issahaku daa nye Yaakubu ba, ka Naawuni ni daa taya so Izrael la gba daa doyi bihi pianaayi. Ka Yaakubu bihi pianaayi ɔɔ puuni ka Naawuni daa zaŋ n pili tingbanɔ palli sheli o ni daa zaŋ lo alikauli nti Ibrahimma maa, din n nye Izrael tingbani.

Ti wuhibu buta din garila, ti kuli lihirila alahaziba lahabali nyayisili din jendi Yaakubu bihi la, balle ɔun yuli booni Yisifu ɔun daa pahiri bihi pia ni yini la. Yisifu beyanim daa nyela ben je o, amaa Naawuni daa nyela ɔun ninɔ alibarika ninɔ o ni ka piigi o ninɔ Ijipti tingbani zuɣulana. Dimboɔɔ nyaanya ka kum daa lu Ijipti n ti tabili Keenan tingbani la zaa n zi futiina karili na. Dimboɔɔ maa zuyu daa che ka Yaakubu mini o bihi ti lahi ka sheli dira. Saha sheli Yaakubu ni daa ti wum ni bindirigu be Ijipti ka o daa tim o bihi maa ni. Ti daa nya Yisifu ni zaŋ o maɔa n-wuhi o beyanim ɔɔ, n che be taya paɔ ba ka che ka o ba nti tabili o niriba zaa kuna ti pahi o zuyu Ijipti. Ti yi lihi zaŋ chaŋ **Piligu kundi la bahigu**, ti nyaya ka **Izraelnim** daa lan ka Kanaan tingban’ sheli Naawuni ni daa zaŋ lo Ibrahimma alikauli la amaa ka **bela Ijipti**. Amaa dimboɔɔ zaa daa ninɔmi ni di pali alikauli sheli Naawuni ni daa lo Ibrahimma saha gbalinɔ din daa pun garila ka daa yeli o ni:

“M boɔri ni a banɔ ka biehinɔ kani, ni a zuliya ni ti chaŋ n-ti be tingbani sheli din pa be maɔmaɔ tingbani ni n nye daba nimaani ka be ni ti nahim ba yuun’ koɔsinahi. Amaa n ni ti darigi zuliya sheb ben zaŋ ba leei

be daba maa tibili, ka di nyaana, be ni ti zi arizichi pam n yi nimaani na.” (Pil. 15:13,14)

Naawuni manman nuu daa bela din kam daa nindi Izraelnim maa ni. Bɔzuyu ka Naawuni daa che ka Ibrahimma yaan’ tibichehi ben daa nye Izraelnim maa ti be Ijpti, ka di nyela o daa zaŋla Keenan tingbani n-lo ba alikauli? Naawuni ni daa bɔri ni o zaŋ binsheŋa din daa nindi Izraelnim n wuhi o kpɔŋ mini o jilima la zuyu ka o daa niŋ shem maa. Naawuni daa bɔrimi ni o zaŋ la o kpɔŋ n tiligi Izraelnim ŋɔ ka sokam zaa ban **ni ŋun n-shiri nye nanim zaa Naa; Duuma zaa Duuma ni ŋun su binsheyukam yiko!**

Pumpɔŋɔ, m mabihi ben wumda, Pɔi ka ti yiŋisi ti zii ŋɔ puuni, m bɔrimi ni ti karim Yibu suuri yini, Kundi maa yeliya:

(Yibu 1) 6 Di nyaana ka Yisifu min' o mabihi maa ni be zieman' ni niriba zaa daa ti kpi. 7 Amaa ka Izraelnim' maa daa dɔyi bihi n-nabi ka yeligi pam, ka mali yaa m-pali Ijpti tingbɔŋ maa ni zaa 8 Ka na' palo daa ti di Ijpti, ŋun' daa bi mi Yisifu. 9 Ka ŋun' daa yel' o niriba, “Nyamiya, Izraelnim' ŋɔ zooya, ka lan mali yaa gari ti. 10 Cheliya ka ti bo so' sheli din ni che ka be ku lan nabi. Di yi pa lala ti mini ti dimnim' yi ti yen tuhi, be ni pahi ti dimnim' maa zuyu tuhi ti ka nya soli zo n-yi ti tingbɔŋ ŋɔ ni.”

11 Dinzuyu ka be daa bo tuma zuyulaannim' ti ba ni be che ka be tum tuun' kpema hal ka be shia ti yi bemaŋ' ni, ka daa che ka be me Firawuna nema zaashee fɔntinsi ti o Pitom mini Rameses. 12 Amaa be ni daa kul niŋdi ba fitiina shem, lala ka be zuliya maa daa kul nabiri ka yeligiri pahira. Ka jelinsi mini dabiem daa kpe Ijptinim' maa suhuri ni zaŋ chaŋ be polo. 13 Ka Ijptinim' daa muŋisiri ba ka be tumdi tuun' kpema. 14 Be daa che ka Izraelnim' maa nɔrila tandi, ka ŋmari bilichiisi, ka tumdi be puri ni tuma zaa, ka lan muŋisiri ba ka be tumdi tuun' kpema ni di che ka biehigu niŋ ba tom.

15 Ka Ijpti naa maa daa ti lan yeli Hiburunim' maa payidɔyisotɔyindiba ben yuya daa booni Shifira mini Pɔa, 16 “Hiburu pay' yi lan yen dɔyi ka yi chaŋ ni yi ti deei bia, ka nya ka bia maa nyela bidibiga, yin' kumiy' o, amaa di yi nye bipuŋga, yin' cheliy' o.” 17 Amaa ka payidɔyisotɔyindiba maa daa zɔri Naawuni ka bi niŋdi Ijpti naa ni daa yeli ni be niŋm' shem maa, be daa bi kuri bidibbihi maa. 18 Ka Ijpti naa maa daa ti boli payidɔyisotɔyindiba maa na ti bɔhi ba,”Wula ka yi bi kuri bidibbihi maa ka che ba?” 19 Ka

payidɔyisotɔyindiba maa daa yeli Firawuna, “Hiburu payiba ben bi be kaman Ijipti payiba ni be shem, be mali yaa pam. Payidɔyisotɔyinda ti yen paai ka be pun dɔyi.”

20 Ka Naawuni daa zaŋ o nuu pa payidɔyisotɔyindiba maa zuɣu, ka niriba maa daa lan nab' pahi ka niŋ yaa. 21 Payidɔyisotɔyindiba maa ni daa zɔri Naawuni maa zuɣu ka Naawuni daa ti ba be dahalali bihi. 22 Di saha ka Firawuna daa wuh' o niriba maa zaa, “Hiburunim' maa yi lan dɔyi bidibiga, yin' zaŋm' o ti lɔhi Nail Mɔyili ni, amaa cheliya bipuyinsi bɛna.”

Kpe ka Yibu tuuli suurili ŋɔ maa naai. Naawuni yi che ka ti ti labina, tin nya Naawuni ni daa tum lahaɓibu ka yihi ninvuɣ' so n tiyisi o ka o tiligi Izraelnim Firawuna ŋun daa nye na pukparimlan' ŋɔ nuuni. Yi mi lala niri ŋɔ yuli? In, ŋun n nye Musa - ŋun nye Naawuni daanabi la.

Ti puhiya ka payiya pam ni yi ni zaŋ suɣilo n zini wum ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ....Naawuni ni niŋ alibarika niŋ yi ni. Amaa di tamiya yeligu ŋɔ yela:

“Binsheykam din daa sabi kurimbuni ha daa sabi la ti wuhibu zuɣu ni di che ka ti daanzansi niŋbu mini Naawuni kundi suhukpaŋsibo che ka ti mali tahima.” (Rom. 15:4)

WUHIBU 29

ANABI MUSA

YIBU 1, 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Di ni tu ni yi baŋ shem nyela kundi dibaanu m-be Altawura sheli anabi Musa ni sabi la ni. Ti wuhibu din garila ni, ti daa naai Piligu kundi la ka kpe *Yibu* kundi din nye din pahiri kundi diba ayi la puuni. Ti wunsuhugu nyela Naawuni neemi ti teha mini ti suhuri zaŋ chaŋ ti ni karim anfaani lahabali suŋ sheŋa ŋo zaa.

Ti daa pun nya Altawura kundi din pahiri ayi la ni pili luy' sheli Piligu kundila ni daa naai. Ti daa nya Ibrahim zuliya la ben n nye Issahaku ni Yaakubu ben daa nye **Izraelnim la ni daa zini Ijpti** shem din daa be katiŋ' ka che Keenan tingban sheli Naawuni ni daa zaŋ pali ba alikauli la. Yibu kundi puuni suuri yini puuni wuhiya:

(Yibu 1) 1 Yaakubu bidibisi ben mini be malibu daa kuli Ijpti yuya m-bɔŋɔ: 2 Rubin mini Simion ni Levi ni Juda 3 ni Isaka ni Zebulun ni Benjamin 4 ni Dan ni Naftali ni Gaad ni Asha. 5 Yaakubu zuliya kalinli daa nyela ninvuy' pisopɔin: Yisifu ŋun daa pun bela Ijpti. 6 Di nyaŋa ka Yisifu min' o mabihi maa ni be zieman' ni niriba zaa daa ti kpi. 7 Amaa ka Izraelnim' maa daa doyi bihi n-nabi ka yeligi pam, ka mali yaa m-pali Ijpti tingbɔŋ maa ni zaa.

8 Ka na' palo daa ti di Ijpti, ŋun' daa bi mi Yisifu. 9 Ka ŋun' daa yel' o niriba,"Nyamiya, Izraelnim' ŋo zooya, ka lan mali yaa gari ti. 10 Cheliya ka ti bo so' sheli din ni che ka be ku lan nabi. Di yi pa lala ti mini ti dimnim' yi ti yen tuhi, be ni pahi ti dimnim' maa zuyu tuhi ti ka nya soli zo n-yi ti tingbɔŋ ŋo ni." 11 Dinzuyu ka be daa bo tuma zuyulaanim' ti ba ni be che ka be tum tuun' kpema hal ka be shia ti yi beman' ni, ka daa che ka be me Firawuna nema zaashee fɔntinsi ti o Pitom mini Rameses. 12 Amaa be ni daa kul niŋdi ba fitiina shem, lala ka be zuliya maa daa kul nabiri ka yeligiri pahira. Ka jelinsi mini dabiem daa kpe Ijptinim' maa suhuri ni zaŋ chaŋ be polo. 13 Ka Ijptinim' daa muyisiri ba ka be tumdi tuun' kpema. 14 Be daa che ka Izraelnim' maa nɔrila tandi, ka ŋmari bilichiisi, ka tumdi be puri ni tuma zaa, ka lan

muyisiri ba ka be tumdi tuun' kpema ni di che ka biehigu niŋ ba tom.

Cheliya ka ti zani kpe ka nya binsheyu. Anabi Yisifu ni kani di **yuun' kɔbsita** nyaŋa n daa bala. Ka Firawuna daa nye ŋun lee Ijpti naa, ka tam Yisifu ni daa tum tuun' sheŋa ti o Ijptinim la. Lala Firawuna ŋɔ daa nyela ŋun muyisi Izraelnim pam ka zaŋ ba lee o daba. Firawuna daa che ka be tum tuun' kpema pam! Ka ŋɔ zuyu daa naan che ka Izraelnim ŋɔ tehi ni Naawuni tamila alikauli sheli o ni daa lo be yab' doo Ibrahimma zaŋ chaŋ be ni yen ti nye zuliya gahindili shem. Amaa Naawuni pala ŋun tamda! Yelimaŋli, Naawuni daa nyela ŋun bɔri so' sheli o ni yen zaŋ m-pali lala alikauli sheli o ni daa lo kurumbuni maa ha.

Achiika, **Naawuni nyela yeda lana!** O nyela ŋun paani o daalikauli! Naawuni ni lo alikauli sheli kam zaa nyela o ni paani sheli, hali daadam yi tehi ni o bi valima zaŋ chaŋ o tuma polo! **Naawuni nia n daa nyeli ni o nam tingban palli ka anabinim nti lebila dunia Tiligiria la ti yi di puuni na. Ka binshey' n kani din ni tooi gu lala o nia maa soli!**

Yi ni tooi teei ni saha sheli Naawuni ni daa lo nia ni o nam lala tingban palli ŋɔ maa, o daa zaŋ la ninkura ayi m-pili li, ben n nye Ibrahimma mini Zara. Ibrahimma daa nigla yuun' kɔbga ka dɔyi Issahaku, ka Issahaku mi dɔyi Yaakubu; ka Yaakubu mi dɔyi bihi pinaayi sheb' ben daa pili Izrael zuliya la. Be ni daa yiŋisi labi Ijpti tingban ni saha sheli, be kalinli daa nyela pisopɔin. Amaa yuun' kɔbisita nyaŋa, be daadam beligu galisim daa gari niriba tuhi pia! **Ka dayla Naawuni daa pali nia sheli o ni daa lo kurumbuni la ha?** Ka dayla Naawuni daa lebigi Ibrahimma zuliya la ka di lee zuliya palli sheli din ka tariga? lin, o daa niŋ lala! Naawuni nyela yeda naa ka bi yeri yetɔya ka labiri o nyaŋa, ŋun' n-kuli simdi jilima saha kam!

Ti zuŋɔ karimbu ŋɔ puuni, ti nya **Firawuna** ni daa nahindi Izrael zuliya ŋɔ shem ka zaŋ ba lebi o daba. Amaa ti lan nya ka saha sheli kam zaa Firawuna daa yi ti kuli nahindi ba m-bɔri ni o filim Izraelnim zuliya ŋɔ, Naawuni cherimi ka be lahi nabiri pahira. Lala zuyu ka Kundi puuni wuhi ni Firawuna suhu daa ti yiŋisiya ka o daa yeli Izraelnima: *"So yi ti lan dɔyi bidibiga, nyin zaŋ mi o ti labi Nail Mɔyili la ni!"* (Yibu 1:22). Yi teha nye dini zaŋ chaŋ dimbɔŋɔ polo? Ŋun' n daa lee wuhiri Firawuna lala yem bieri ŋɔ maa? **Sintani** tuma n daa bala! Bɔzuyu ka Sintani daa bɔri ni o nahindi Izraelnim ŋɔ ka bahi ba yoli? Sintani ni daa mi ni Naawuni lo alikauli ni o siyisi dunia tiligiri na ka o ti tiligi Adam bihi alahichi mini buyim ni kpebu la zuyu ka o daa niŋdi shem maa. Ka Sintani daa lan mi ni tiligiri ŋɔ yen ti yila **Izrael zuliya** la ni na! Lala zuyu ka Sintani daa kpuyisiri Firawuna ka o nahindi Izraelnima hal ti paai ka o kuri be bidibisi. Ka mali ba lɔhiri Nail mɔyuli la ni.

Amaa Naawuni so ŋun gari Sintani maa nia n daa nyeli ni o yihi do' so Izrael zuliya maa puuni ka o tiligi o niriba Firawuna nuuni. Yi ban gandamɔ so

Naawuni ni daa pii ɲɔ? lin, ɲun n nye Naawuni daanabi gahindili so be ni daa boli Musa la. Amaa Musa dɔyiriba ben daa nye Amram mini Jochebed gba daa nyela gandamɔya dama be daa bi zo dabiem ni be zayisi Naa zaligu, dama “be daa nya ya ka bia maa nyela bi’ vielli.” (Hib. 11:23; Yibu 6:20) Yibu suura ayi puuni, ti karim nya **Musa bilim ni tuma.**

Kundi yeliya:

(Yibu 2) 1 Levi do' so daa ti kpuyi Levi zuliya ni paya. 2 Ka pay' maa daa ti niɲ pua n-dɔyi bidibiga, ka pay' maa daa nya ka o bia maa vieli pam, ka o daa zaɲ o sɔyiri hal ni chir' ata. 3 O ni daa ti nya ka o ku lan tooi sɔy' o yaha, ka o daa kpuyi be ni zaɲ kulikaya wuyi piɛ' sheli n-zaɲ kootaali tanta li din ni che ka kom ku tooi kpe di ni. Ka o daa zaɲ o bia maa niɲ di ni n-zaɲ li chaɲ ti zali kayili ni mɔyili duli. 4 Ka bia maa tizɔpaya daa ze kpaɲa ni o nya din yen niɲ o.

5 Ka Firawuna bipuyinga daa ti ka mɔyili maa ni na ni o ti su kom. Ka o min' o payisara daa bayisiri mɔyili maa chana, ka o daa ti nya piɛyu maa ni su kayili ni, ka o tim o payisara maa ni yino ni o chaɲ ti zaɲ li na. 6 O ni daa zaɲ li na ka o piligi li n-nya bia maa, ka bia maa dii gbaai kuhigu. Ka di daa niɲ o yoli, ka o yeli, “Hiburunim' bihi la ni yino m-bala.”

*7 Di saha ka bia maa tizɔpay' maa daa bɔhi Firawuna bipuyinga maa, “N cham' ti boli Hiburu pay' so ɲun mali bihim na ka o ti mɔyis' a bia maa bihim ti a?” 8 Ka Firawuna bipuyinga maa daa yel' o, “Chama.” Di saha ka bipuyinga maa daa zo n-kuli ti boli bia maa ma na. 9 Ka Firawuna bipuyinga maa daa yel' o, “Zaɲmi bia ɲɔ kuli ti wubis' o ti ma ka n yo a.” Di saha ka pay' maa daa zaɲ bia maa kuli ti wubis' o. 10 Ka bia maa daa ti kpaɲ ka o zaɲ o tahi ti ti nabipuyinga maa, ka o zaɲ o leeg' o bia, ka bol' o yuli **Musa**, dama o daa yelimi, “Kom ni ka n yih' o na.”*

Musa dɔyim lahabali ni nye sheli m-bala. Tehimiya di zuɲu! Saha sheli be ni daa kuri o bidibtaba maa, Musa ɲun daa nye bilieɲu ɲɔ ɲun daa nyela ɲun mɔyiri o ma bihim, ka Firawuna ɲun nye putɔylana la tom guli o pam! Binsheli kam din daa niɲdi zaɲ chaɲ Musa polo maa daa nyela Naawuni nuu ni be sheli ni. Naawuni daa bɔrimi ni o zaɲ Musa n-tiligi Izraelnima dabitim bandi ni. Naawuni haɲkali daa nyela din zilimi pam n-gari Sintani bee daadam. Yi mi Musa ni daa zooi luysheli, saha sheli be ni daa mɔyisi o bihim na? O daa zoola Firawuna so sokam ni daa mi ka o nahindi Izraelnim la yiɲa! Di zaa yoli, Naawuni nia n daa nyeli ni o che ka Musa tiligi Izraelnim Firawuna nuu ni.

Naawuni nia puuni ka o daa che ka na' hallilana ḡo bipuyinga tiligi Musa. Naawuni daa mi ni naa ḡo yiq' n yen nye faako shee nti Musa. Naawuni daa mi ni yela pam daa beni ka Musa yen bōhim banj ka di tooi tiyisi o vienyela ka o zaḡ Izraēlnim ḡo yi. Lala zuḡu ka Kundi yeli: *"Ka anabi Musa daa bōhim Ijiptinim maa baḡsim n-leei ninvuy' titali o yetḡy' mini o tuma ni."* (Tuumba Tuma 7:22) Amaa yela pam n daa beni tu ni Musa bōhim. Kundi yeliya:

(Yibu 2) 11 **Musa ni daa ti bi doo**, ka o daa ti yi n-chaḡ o niriba sani nti nya be ni tumdi tuun' kpeen' sheḡa, ka daa ti nya Ijipti do' so ni buri o niriba Hiburunim' maa ni yino 12 Ka o daa yul' o luyā ni ka bi nya so, ka daa ḡme n-ku Ijipti doo maa n-zaḡ o pi bihigu ni. 13 N-daa yi biḡyū ka o lan yi n-chani ti nya Hiburunim' maa niriba ayi ni zabira, ka o daa yeli be ni ḡun ka yelimaḡli *"Bō n-niḡ ka a ḡmer' a mabia maa?"* 14 Ka dilan' maa daa bōh' o, *"Ḍuni n-lee zaḡ a leei ti Zuyulana ni ti sariakarita? A lomi ni a ku ma kaman a ni sa ku Ijipti doo la shem la?"* Di saha ka dabiem daa gbaai Musa, ka o tehi ni o ni sa niḡ sheli maa yi palo. 15 Ka Firawuna daa wum di yela, ka bōri ni o ku Musa. Amaa ka Musa daa zo Firawuna sani n-kuli Midian tingbōḡ ni.

Piligu, ti nya Musa ni daa bōri ni o zaḡ omanḡmaḡ yaa n tiligi Izraēlnima. Amaa pa lala ka Naawuni daa bōri li. Naawuni daa bōri ni o zaḡ o mi n tiligi Izraēlnim. **Izraēlnim tiliginsim daa bi yen yila Musa sani na m-pahi la Naawuni sani.** Musa ḡun maḡmaḡ daa kuli nyela ninsala ka ka yiko sheli din ni tooi tiligi Izraēlnim Firawuna nuuni faashee Naawuni yiko puuni.

Kundi yeli ti ni yuun' pihinahi ka Musa daa niḡ Midian tingbani neli la ni. Naawuni daa mali sayisiri kara ni o sayisi Musa lala tingban' neli ḡo maa. Naawuni Kundi puuni suuri kalinli wuhiya: *"Nun pali alikauli ni beini din pōra ni lan' pali alikauli ni beni din galisi."* (Lk. 16:10) Pōi ka Naawuni ti zaḡ zitimsi sheli din nye Izraēl zaa toontali ḡo ti Musa, di daa tumi ni Musa wuhi o yedatali zaḡ chaḡ tuun' bihi polo pōi. Kundi wuhiya ni Musa daa ti leei la piḡgula tingban' sheli din daa niḡ katiḡa ka che Ijipti ka daa ti kpuyi paya n dōyi bihi ayi. Musa daa kuli bela tingban' neli maa ni n guli o diemba pieri maa ka di nyela shili malibu ti Musa n-guhiri dahin sheli o ni yen ti leei piḡguli nti Izraēl tingbani. Naawuni daa mali nia kara nti Musa mini Izraēlnim ben nye o niriba ḡo!

Yaha, Kundi yeliya:

(Yibu 2) 23 *"Ka di daa mali ti niḡ yuun' sheḡa, ka Ijipti naa maa daa kpi. Ka Izraēlnim' maa daa na kul be be dabitim maa ni fabinda, ka kuhiri bōri sōḡsim. Ka be dabitim ni kuhigu maa daa paai Naawuni. 24 Ka Naawuni daa wum be fabila maa, ka teeg' o ni daa lo Ibrahimma mini*

Yisahaku ni Yaakubu alikauli shel' la yela. 25 Ka Naawuni daa lihi Izraelnim' maa, ka ban ni be be muyisigu ni.

Izraelnim ḡo daa kuli bela dabtim ḡo puuni saha gbaliḡ. Yelimanḡli, Izraelnim ḡo daa shiri be nahingu karili ni! Amaa Naawuni daa bi tam be yela. Naawuni daa lo nia ni o tiligi ba be dabitim maa ni. Ti ni tooi bōhi ni bōzuyu ka Naawuni daa bōri ni o tiligi Izraelnim ḡo Firawuna nuu ni? Ben daa leei bela vienyela n-gari sheb' bee? Aai! Izraelnim ḡo gba daa nyela alahichinima kamani Ijiptinim nti tabili sokam. **Bōzuyu ka Naawuni daa leei lo Izraelnim ḡo alikauli gahindili ḡo?** Di daa kuli nyela o yedatali mini o nambōzobo zuyu. Cheliya ka ti lan karim kalinli din bahindi nyaḡa ḡo. Di wuhiya: *"Ka Naawuni daa wum be fabila maa ka teegi o ni daa lo Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu alikauli sheli la yela. Ka Naawuni daa lihi Izraelnim maa ka ban ni be be muyisigu ni."* (Yibu 2:24,25)

Iin, Naawuni yedatali mini o nambōzobo puuni ka o daa teei o daalikauli sheli o ni daa lo Ibrahimma ka yeli o ni,

"N ni che ka a zuliya galisi pam. N ni niḡ alibarika niḡ a ni, ka che ka a yuli du pam ka che ka ninvuy' sheb' gba ti nya alibarika a zuyu." (Piligu 12:2,3) *"Ka Naawuni daa yeli Ibrahimma, "M bōri ni a ban ka bihiḡ kani ni a zuliya ni ti chaḡ nti be tingban sheli din pa be maḡmaḡ tingban' ni n nye daba nimaani ka be ni ti nahimba yuun' kōbsinahi. Amaa n ni ti darigi zuliya sheb' ben zaḡ ba leei be daba maa tibili ka di nyaḡa beni ti zi arizichi pam n yi nimaani na."* (Piligu 15:13,14)

Naawuni yi che ka ti ti labina ti ni nya Naawuni ni daa yi Musa zuyu alahazibu yibu shem, ka boli o nti yeli o ni o chem Ijipti nti tilgi Izraelnim dabitim bandi ni kaman o ni daa pun lo Ibrahimma alikauli kurumbuni la ha.

M-puhiya pam yi ni gbulisi tiba n wum zuḡo wuhibu ḡo...

Naawuni niḡmi alibarika niḡ yi ni ka ti zaḡdi yetōyili din yi Yila suurili ḡo ni na n chebisiriya:

"Bolimiya Naawuni yuli m-puh' o. Cheliya ka zuliya kam zaa ban o ni tum tuun' kar' sheḡa yela. O bi tamd' o daalikauli yela, o mi bi tamd' o ni yeli yetōy' sheḡa zali ziemana tuhili niriba yela. O ni daa lo Ibrahimma alikauli shel' la, o daa pola pōri pahi alikauli maa zuyu ti Yisahaku." (Yila 105:1,8,9)

WUHIBU 30

MUSAH YI NAAWUNI ZUXU!

(YIBU 3,4)

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa nya Firawuna ŋun daa nye Ijpti naa la ni nahindi Ibrahimma zuliya sheb' ben daa nye Izraelnim la, ka daa zaŋ ba lebi o daba n niŋdi o yubu. Amaa ti lan wum, ka be yeli ni "*Amaa be ni daa kuli niŋdi ba futiina shem, lala ka be zuliya maa daa kuli nabiri ka yeligiri pahira. Ka jelinsi mini dabiem daa kpe Ijptinim maa suhuri ni zaŋ chaŋ be polo.*" (Yibu 1:12) Yela ŋo bahigu, Firawuna daa ti zali la zaligu n-yeli ni bidibili kam Izraelnim ŋo ni doyi tuya ni be zaŋ ŋo labi moyili ni ka o kpi.

Amaa Naawuni so ŋun yiko galisi gari Sintani la daa mali la nia ni o lebigi tuun' bie sheŋa Firawuna ni daa tumdi maa. Ti karimbu puuni ti nya Firawuna bipuyinga ni daa nya Izrael bidibila ni be pieyu ni m-pa kom zuyu ka o pihi o kuna shem. Firawuna bipuyinga ŋo daa nyela ŋun zo bia ŋo namboyu ka zaŋ ŋo n-lee o bia m-boli o **Musa**. Musa daa nyela ŋun zooi Firawuna yiŋa ninvuy' so ŋun daa lo nia ni o bahi Izraelnim yoli la! Naawuni baŋsim puuni ka o daa lo nia ni o zaŋ Musa n-tiligi Izraelnim' nabiemlana ŋo nuu ni. Musa ni daa tiligi o maŋa, dama Firawuna daa bɔri ni o ku o. Musa ni daa ti paai yuun' pihinahi, o daa zomi n-tiligi o maŋa, dama Firawuna daa bɔri ni o ku o. Musa daa bela yoyu yuun' pihinahi hali ti kpuy' paya ka daa guli o diemba maa pieri.

Pumpoŋo, cheliya ka ti na kuli doli lahable ŋo nti **nya Naawuni ni daa zaŋ omaŋa n-wuhi Musa** ka di ni che ka o tim o Firawuna sani ka o ti gari tooni n zaŋ Izraelnim n yi Ijpti. Ti yen karimla alitawura puuni suuri ata din be Yibu kundi puuni la. Kundi yeliya,

(Yibu 3) *1 Musa daa gulila o deemba Jetro ŋun daa nye Midian maligumaana la binƙɔbbaligu maa. Ka o daa ti zaŋ ba ti kpe tingban' neli ni n-gari chaŋ Naawuni zoli din yuli booni Hɔreb la gbini. 2 Ka Naawuni malaika daa ti puhu yi o zuyu buyim niem puuni tutuyu ni, ka Musa daa lihi nya ka buyim diri tutuyu ni, amaa ka leei bi diri tutuyu maa. 3 Di saha ka Musa daa yeli, "N ni birigi chaŋ ti nya lahizibu din che ka buyim maa bi diri tutuyu maa." 4 Naawuni ni daa nya ka Musa birigi kannu ni o ti nya li maa, ka Naawuni daa bol' o tutuyu maa ni, "Musa!*

Musa!” Ka o garigi yeli, “N-nye ma. 5 Di saha ka Naawuni daa yel’ o, “Di miri kpe na, pirigim a namda maa a naba ni, dama a ni ze luy’ sheli ḡo nyela luy’ kasi shee.” 6 O daa lan yel’ o, “**Mani n-nye a yaannim’ Naawuni. Mani n-nye Ibrahimma Naawuni; mani n-nye Yisahaku Naawuni; mani n-nye Yaakubu Naawuni.**” Di saha ka Musa daa pɔb’ o nina, dama o daa zɔrila dabiem ni o yuuni Naawuni. 7 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, “**N nya n niriba ben be ljipti la muyisigu,** ka wum be fabila zaḡ chaḡ be tuma zuyulaannim’ ni niḡdi ba fitiina sheḡa la polo. M mi be wahalanim’ maa zaa. 8 Dinzuyu ka n kana ni n ti yihi ba ljiptinim’ maa nuu ni, ka yihi ba tingbɔḡ maa ni n-zaḡ ba tahi tingban’ vielli din galisi ni; tingban’ sheli din mali bihim mini shiri pam, ka nye Keenannim’ mini Hitinim’ ni Amɔrinim’ ni Perizinim’ ni Hivinim’ ni Jɛbusinim’ ni su tingbɔḡ sheli. 9 Pumpɔḡɔ, nyama, n niriba Izraelnim’ maa fabila maa paai ma, ka n nya ljiptinim’ maa ni tiri ba wahala sheḡa maa zaa. 10 Dinzuyu kamna ka n ti tim a Firawuna sani ka a chaḡ ti yihi n niriba Izraelnim’ maa ljipti tingbɔḡ maa ni.”

11 Amaa ka Musa yeli Naawuni, “M mi leei nye ḡuni n-chani Firawuna sani nti yihiri Izraelnim’ ljipti tingbɔḡ ni?” 12 Ka o daa yeli, “N ni be a sani. Dimbɔḡɔ mi n-yen nye shihirili din wuhiri ni mani n-tim a, **a yi ti yihi niriba maa ljipti tingbɔḡ maa ni na, yi ni ti jemdi Man’ Naawuni zoli ḡo zuyu.**” 13 Di saha ka Musa yeli Naawuni, “Ka n yi chaḡ ti yeli Izraelnim’ maa, ‘Yi yaannim’ Naawuni n-tim ma yi sanna.’ Ka be bɔhi ma, ‘O yuli leei booni bɔ?’ Man’ yelim’ ba wula?” 14 Ka Naawuni yeli Musa, “**Mani n-nye Mani.**” Ka lan yeli yaha, “Yelim’ Izraelnim’ maa, “Mani n-tim ma yi sanna.” 15 Ka Naawuni daa lan yeli Musa, “Yelim’ Izraelnim’ maa ḡ-ḡɔ, ‘Yawe ḡun nye yi yaannim’ Naawuni, Ibrahimma Naawuni ni Yisahaku Naawuni ni Yaakubu Naawuni la n-tim ma yi sanna!’ N yuli m-bala sahakam. **3emani kam nim’ ni yen booni ma shem m-bala!**

Ti ni tooi bɔhim **yela anahi din nye Naawuni biebigu** ka yi yeligu sheli puuni Naawuni ni daa zaḡ ti Musa Sinai zoli zuyu buyim tutuyu la ni la.

1.) Piligu, ti bɔhimbu puuni wuhiya ni Naawuni nyela **kasi!** Saha sheli Musa ni daa nya ka buyim tutuyu ḡo dira, di daa niḡ o la lahaḡibu ka o miri li ha ni o ti nya din bala – ka daa wum Naawuni kukoli ka di booni o. Dabiem daa kpe Musa ka o suhu sayim ka o daa bi lan bɔri ni o lihi li yaha. Bɔzuyu ka dabiem daa gbaai Musa? Dama, o daa zela Naawuni ḡun be kasila sani! Yeligu ḡo ka Naawuni daa zaḡ yihi o kasitali polo n-ti Musa: “Miri ka a miri na. Pirigim’ a namda, dama luy’ sheli a ni zeya maa nyela kasi shee!”

Yelimaŋli, Naawuni so ŋun daa yi Musa zuƴu buyim maa ni maa nyela **kasi** Naa. Naawuni daa bɔri ni sokam baŋla o kasitali. Kundi ni yeli shem zaŋ chaŋ malaika sheb ben ƶe Naawuni sani la m-bɔŋɔ: *“Ka be na ƶi n che n-yiini yila m-payiri Naawuni yuŋ ni wuntaŋni n-yera, “Kasi! Kasi! Kasi! Ti duuma Nawuni zalakudura Naa nyela ŋun be kasi. Ŋuna n nye ŋun daa pun be, ka na kuli be, ka ti yen kana.”* (Kahigibu 4:8) Malaikanim maa daa mi Naawuni kasitali maa yela. Yinim ben wumdi zuŋɔ yeligu ŋɔ, yi mi Naawuni kasitali maa yela?

Cheliya ka ti tɛhi biela m-baŋ yelli ŋɔ gbunni. Kamani ti bɔhimbu din garila ni yeli shem la, Naawuni kasitali ŋɔ n daa che ka o yihi Adam mini Awa Iden puu din nye be daalahichi tumtumsa la nyaaŋa. Naawuni kasitali ŋɔ n daa lan che ka o zaƴisi Keen saramaligu. Ka tahi Naawuni ko’ kpeƴu na Nuhu ƶemani niriba la zuƴu. ƶemani sheli din daa dolila na, Naawuni daa gabi dunia zuliya yetɔƴa, ka wurim Babel ninvuy’ sheba ben daa bɔri ni be yi o nyaaŋa la. Ibrahimma saha maa ka Naawuni Kasitali daa che ka o che ka buyim yi zuƴusaa na n-ti di Sodom zuƴu na, ninvuy’ sheba biem mini tuumbieri ni daa nyamdi sheba ni la.

Din niŋ ti yoli nyela, hali ni zuŋɔ niriba pam nyela ben bi tiri Naawuni kasitali jilima. Be na bi mi Naawuni maa ni nye so. Be na bi baŋ o ni gahim be o ko shem. Dimbɔŋɔ nyela din yi zahira daadamnim ni tumdi alahichi ka di niŋdi ba nyayisim shem. Ti lan nya ka daadamnim bi zaŋ Naawuni kasitali n-lebi talahi n-ti be maŋa, dama be zaŋla adiini n-lebi agogonim’ n-lo be nuhi ni ka leei bi che ka Naawuni Kundi yeligu wuhiri ba yelimaŋli. Be pam nyela ben mali Naawuni yuli n-ŋmari ƶiri waawaayili ka booni Naawuni yuli yiriŋyiriŋ n-yera, *“Biismi la”* bee *‘Insha’a Allah’*, be yeri lala ŋɔ be suhuri be katiŋa ka che Naawuni yiko. Niriba ni bɔri be maŋmaŋ’ wuntitali, ka zaƴisi Naawuni ni zali o wuntitali sheli la dolibu n che ka ti baŋ ni niriba bi ti Naawuni kasitali jilima. Sheb’ tɛhimi ni be dabsi gbalij nolobo, bee waawaayili jema n-ti pahi kom payibu bee gbaabu n-nye din yen nyehi be taya Naawuni sani. Amaa anabinim kahigi wuhi ti be kundinim puuni ni ti ningbuna ni biebigu pala din tiƴiri **Naawuni ŋun nye kasi** naa ŋɔ nini, nayila ti suhu ni bieri suŋ ko. M mabihi, Naawuni nyela ŋun nye kasi! Lala zuƴu ka o daa yeli Musa, *“Pirigim’ a namda dama luyi sheli a ni ƶiya maa nyela luy’ kasi shee.”*

2.) Din pahi ayi, kamani Naawuni ni daa yeli Musa buyim tutuƴu la ni la, ti daa banya ni Naawuni pala Kasi Naa ko, amaa **o nyela yeda naa!** Yi wum Naawuni ni daa yeli Musa shem? O daa yelimi ni *“Mani n nye yi yaannim Naawuni, mani n nye Ibrahimma Naawuni, Mani n-nye Issahaku Naawuni, Mani n lan nye Yakubu Naawuni.”* (Yibu 3:6) Dimbɔŋɔnim tuya ni di ti ŋun kam bɔri ni o mini Naawuni be ni suhupielli. Naawuni ŋun be kasi ŋɔ n daa nye ŋun lo Ibrahimma, Issahaku ni Yakubu alikauli. Naawuni nyela yeda lana; o pala ŋun ni yi o zonim nyaaŋa! Dimini di daa kuli gari yuun kobigu la zaa yoli, o daa bi

tam alikauli sheli o ni daa lo Ibrahimma, Issahaku mini Yakubu nti tabili be zuliya la.

Ka wula n nye a mi? A nini tiyi Naawuni yedatali maa? A mali biebigu ni Naawuni so nun mini Ibrahimma, Issahaku ni Yakubu daa di alizama la? Bohigu no kpala talahi n-ti niri kam nun bori ni o nya suhupielli mini suhudoo dunia no ni mini chiyooma. Ti bohigu no pala: A mali adiini? Dama adiini zalisi dolibu pala din ni tooi nyehi so taali ka che ka o paai Naawuni. Ti ni bohiri shem nyemi! A mali bierivielli ni Naawuni? A ti Naawuni tiliginsim soli lahabali sheli o ni zali la yelimanli? Yi yi pa banya ni walginsim be adiini dolibu mini Naawuni manman dolibu bebo?

Zuno adiini tusatusa m-be dunia no. Shehira: bandiba yeli ti ni Brazil tingban ni kongo, adiini balibu gari tusa anahi m-be ni! Adiini tusa anahi! Alahazibu! Ti mali la Naawuni tusa anahi? Bee soya tusa anahi din kuni Naawuni sani? Aai! Kundi yeliya, **“Naawuni yino m-be ni, ka sandaantimdi yino kongo mi m-be Naawuni mini salinim sunsuuni, nun n-nye Yisa Masia.”** (1 Tim. 2:5) Ka wula zuyu ka adiini balibu ti paai tusa dunia no ni? Din tahili nyela, Adam bihi pam zayisila Naawuni yelimanli alikauli sheli o ni lo Ibrahimma; Issahaku, mini Yakubu la. Be bi ban alikauli sheli yela Naawuni ni daa lo Ibrahimma mini o zuliya zan chan sandaan timdi so nun daa yen kana dunia no ni n-ti tiligi Adam bihi alahichi kpion mini di tibdarigibo ni. Be bi mi Naawuni so nun bi tayiri la yeligu. Be bi mi **yeda Naa** no!

3.) Naawuni daa lan nyela nun yihi o biebigu zahira saha sheli o ni daa yi Musa zuyu buyim tutuyu la ni. O biebigu sheya n-nye nambozobo. Naawuni pala Kasi mini Yeda naa ko, amaa o lan nyela **Nambozobo Naa**. Lala zuyu ka o daa yeli Musa zan chan Izraelnim polo, ni

“N nya niriba ben be Ijpti la muyisigu, ka wum be fabila zan chan be tuma zuylanim ni nindi ba fiitiina sheya la polo. M mi be wahalanim maa zaa. Dinzuwu ka n kana ni n-ti yihi ba Ijptinim maa nuu ni ka yihi ba tingban maa ni n zan ba tahi tingban vielli din galisi ni. (Yibu 3:7, 8)

Bozuyu ka Naawuni daa bori ni o tiligi Izraelnima ka zan ba tahi tingban vielli ni? Izraelnim no daa nyela ben simdi Naawuni nambozobo? Ben daa so la tingban sheya din daa pahi maa? Aai, be daa bi so ba. Ka bozuwu ka Naawuni daa lo nia ni o tiligi ba ka nin alibarika nin be ni? Kuli la o yeda mini o nambozobo la zuyu kamani Kundi ni yeli la: **“Ka Naawuni daa wum be fabila maa, ka teegi o ni daa lo Ibrahimma mini Issahaku ni Yakubu alikauli sheli la yela. Ka Naawuni daa lihi Izraelnim maa, ka ban ni be be muyisigu ni.”** (Yibu 2:24,25) Yelimanli, Naawuni nyela **Nambozobo Naa!**

4.) Bahigu, Naawuni hali yini na beni ka ti yen bohim zan jendi buyim tutuyu

ni lahabali la polo. Ti daa wum Musa ni bohi Naawuni yuli. Naawuni nun ka bahigu no nyela niri ni ni tooi zaŋ yu' yini m-buyisi so? Naawuni so nun galisi ka be kasi no, nun nye yedalana ka lan nye namboyu naa no; Naawuni so daadam ni ku tooi nya ni o nina ayi; Naawuni so nun nam binsheyu kam zaa, nun nyari binsheyukam, nun mi binsheyu kam ka ni tooi niŋ shelikam – **o yuli leei booni bo?** Sheb' tehimi ni Naawuni yuli n-kuli nye Naawuni. Yelimaŋli, Naawuni n-kuli nye Naawuni, amaa pa o **yuli** maa n nye o, Naawuni nyela o ni nye so. N nyela daadam, amaa pa daadam n-nye n-yuli. Ti zaŋ' yino kam malila yu' sheli be ni mi ti. Ka **Naawuni mi yuli?** Labisibu dini ka Naawuni daa leei zaŋ ti Musa? Cheliya ka ti lan labi karimli yaha. Naawuni daa yeli la Musa no-no:

“MANI N NYE MANI” ka lan yeli yaha, yelimi Izraelnim maa, ***‘MANI N-tim ma yi sani na.’*** Ka Naawuni daa lan yeli Musa ***“Yelim Izraelnim maa no-no ‘Yawe nun nye yi yaanim Naawuni, Ibrahimma Naawuni, Issahaku Naawuni ni Yakubu Naawuni la n tim ma yi sani na’.*** ***N yuli m bala saha kam.”*** (Yibu 3:14-15)

Yu bo ka yi yen zaŋ ti Naawuni so nun zaŋ bieri sheli din ka bahigu m-buyisi o maŋa la? Yi wum li? Nun' n nye **Duuma la! Nun ka piligu! Nun ka bahigu!** Kundi kasinim la puuni anabinim zaŋ yu' gbaŋ din ka tariga m-buyisi Naawuni. Amaa yuli din nye Duuma no n-nye din gari yuli kam ka be mali booni o – yuli no – bu tusa ayobu ni kobishinu bee garibu nyela be ni mali sheli n tumdi tuma. Naawuni n nye Duuma nun ka bahigu **“MANI”** nun daa be n be, ni nun na yen be hali ni saha din ka bahigu! Nun n-nye nun ka bahigu! O ka piligu. O ka naabu. O ka tariga. O ka kpeei. Nun n nye nun be o maŋmaŋ yiko puuni! O ni sa nye so sohila ni o ni nye so zuŋo, o kuli yen bela lala hali ni saha din ka bahigu. O na zi n-tayi. Duuma (nun ka bahigu) n nye o yuli!

N mabihi nun wumda, a mi **Duuma** maa? A baŋ o **kasitali** ni nye sheli? A niŋdi suhupielli o **yeda** puuni? A tayi deegi o **nambozobo** la? A ti o yeligu la yelimaŋli? A zaŋ amaŋa n-ti Ibrahimma, Issahaku, Yakubu Naawuni la? A mi Duuma so nun mini Musa daa di alizama buyim tutuyu la ni la?

M payiya ni yi ni zaŋ saha n-zini wum ti zuŋo wuhibu no. Naawuni yi niŋ yiko ka ti yi ti labina, tin tuyi Musa lahabali, n nya Naawuni ni daa tim o Firawuna so nun daa nye Ijpti na putɔylana la....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni, ka m mali tahima ni yi nyela ben ni tehiri yeligu sheli Naawuni ni daa zaŋ ti Musa la:

“MANI N NYE MANI!...MANI N NYE DUUMA!...N yuli m-boho kuli mali wara!” (Yibu 3:14,15; 6:2)

WUHIBU 31

FIRAWUNA: NJUN LEE NYE YAWE?

YIBU 4 - 7

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni njun nye suhudoo Duuma ɲo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuɲo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuɲu.

Zuɲo ti yen tuyila Altawura buku din pahiri ayi ka tiri **Naawuni anabi Musa mini Izrael niriba ben daa be Ijpti la lahabali**. Ti wuhibu din gari la ni, ti daa nya Firawuna njun daa nye Ijpti Naa la ni daa nahim Izraelnim ka zaŋ ba lee o daba. Amaa ka Naawuni njun daa lee lo nia ni o lebigi Firawuna tɛhibie' sheɲa o ni daa niɲdi ɲo n-lee zaɲ' vielli. Musa njun daa yi Izraelnim ɲo zuliya la ni na ka o ti tiligi ba Firawuna dabitim la ni.

Ti wumiya ni Musa daa nyela njun bohim baɲsim pam zaŋ jendi Ijpti polo. Musa ni daa ti paai yuun' pihinahi, o daa bo soya ni o zaŋ o manman baɲsim n tiligi o mabihi la. Musa kpaɲman ɲo daa ti zila yelimuyisira na ka di ziya ni o zo n-yi Firawuna nuuni nti soɲi yɔɲula ni. Musa daa ti baɲya ni njun manman ni o daa kuli nyela daadam ka ka yiko sheli din ni tooi tiligi Izraelnima nayila Naawuni n ti o lala yiko maa. Musa daa kuli paai yuun' pihinahi yɔɲu ɲo ni n guli o diemba pieri.

Di ni daa ti niɲ **ka Musa paai yuun' pihinii dahin' sheli, ka Naawuni daa yi o zuɲu zo' sheli be ni booni Sinai** la zuɲu tutuɲu buyim ni. Tutuɲu ɲo daa taaila buyim, amaa ka leei bi dira. Musa ni daa nye li, di daa niɲ o lahaɲiba pam. O ni daa vurimiriti li ha ni o ti kpahim li, ka o wum Naawuni loɲ ka di yera, "*Mani n nye a yaanim Naawuni, Ibrahimma Naawuni, Issahaku mini Yaakubu Naawuni.*" Ka dabiem kpe Musa suhuni ka o ni sohira ka o labi o nini kpaɲa. Ka Naawuni yeli o, "*Pirigim a namda, dama luɲ' sheli a ni ziya maa nyela luɲ' kasi shee. N shiri nya n niriba ben be Ijpti la ni be muyisigu sheli ni. N wum be kuhigu ni be fabila maa zaa. Dinzuɲu ka n sheena ni nti tiligi ba.*"

Pumpɔɲo cheliya ka ti tuyi ti wuhibu Altawura puuni n nye Naawuni mini Musa daalizama ɲo ni daa bahindi shem ka o tim o Ijpti Naa ɲo sani. Suuri ata puuni, ti wum Naawuni ni daa lo Musa alikauli ni o ni be o sani n tiri o yem ni yiko zaŋ chaɲ Firawuna mini Ijptinim sani. Amaa suuri anahi puuni, ti ni nya ka Musa daa nyela njun zɔri dabiem ni o chaɲ.

Yibu suuri anahi puuni, Kundi yeliya:

(Yibu 4) 1 Di saha ka Musa daa garigi yeli, "Ka be yi ti bi niɲ ma yeda, ka zaɲisi n yeligu maa wumbu, ka yeli ni a bi yi n zuɲu?" 2 Ka Naawuni

bɔh' o, **“Bɔ n-lee be a nuu ni ɲɔ?”** Ka o yeli, “Jaangbee.” 3 Ka o yel' o, “Zaŋmi li bahi tiŋa.” Ka o zaŋ li bahi tiŋa ka di leei wahu, ka Musa tirisi lab' nyaanɔ ka che li. 4 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, “Zaŋm a nuu gbaag' o zuli,” ka o daa zaŋ o nuu gbaag' o zuli maa, ka di lan leei jaangbee o nuu ni. 5 **“Dina n-ni che ka be niŋ yeda ni man' Naawuni ɲun nye be yaannim' Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu Naawuni la shiri yi a zuyu.”**

10 Amaa ka Musa daa yeli Naawuni, “N Duuma, m pala zilinvalingilana, hal dahin sheli ha bee a ni di tɔyisiri mani ɲun nye a dabili ɲɔ yetɔya pumpɔɲɔ ɲɔ. M bi tooi tɔyisiri yetɔya yomyom, ka n zilinli bi tooi lebigira.” 11 Di saha ka Naawuni bɔh' o, **“Nuni n-lee che ka ninsalinim' tɔyisiri yetɔya?** Nuni n-lee che ka be nye biriti bee tikpiranima bee n-nyara bee n-nye zoomba? Pa man' Naawuni? 12 Dinzuɣu chama, n ni be a nol' ni n-wuh' a a ni ti yen yeli shem.” 13 Amaa ka o yel' o, “N Duuma, n suhir' a, taɣimi tim so.” 14 Ka Naawuni suhu daa yiɣisi bahi Musa zuɣu ka o yel' o, **“Pa a mabia n-nye Aduna ɲun nye Levi la? M mi ni o nyela ɲun ni tooi tɔyisi yetɔya vienyelinga. Nyama, o nyela ɲun yen yina ti tuh' a soli, ka o yi ti nya a, o suhu ni paligi pam.** 15 Ka a zaŋ yetɔya maa ti o, **n ni ti be a min' o zaa noya ni, ka wuhi ya yi ni yen niŋ shem...17** Zaŋmi jaangbee ɲɔ niŋ a nuu ni mali chaŋ, dina ka a ti yen mali tumdi alahiziba tuntumsa maa.”

18 Di saha ka Musa daa labi kuli ti yel' o deemba Jetro, “N suhir' a mi, che ka n labi ljipti tingbɔŋ ni n niriba sani nti nya be na be be nyeviya ni.” Ka Jetro daa yeli Musa, “Cham' ni suhudoo.” 19 Ka Naawuni daa yeli Musa Midian tingbɔŋ maa ni, “Labimi ljipti tingbɔŋ ni, dama ninvuɣ' sheb' ben daa lo ni be ku a maa zaa kpiya.” 20 Di saha ka Musa daa zaŋ o paɣ' min' o bidibisi balisi buŋa **n-labi ljipti**, ka daa zaŋ Naawuni jaangbee la gbib' o nuu ni. 21 Ka Naawuni daa lan yeli Musa, “Nyama, a yi ti paai ljipti tingbɔŋ ni, nyin' tummi alahiziba tuun' sheŋa zaa n ni niŋ a yiko ni a tum maa Firawuna tooni, amaa n ni ti che ka o suhu kpaŋ pam, ka o ku che ka niriba maa chaŋ. 22 Ka a ti chaŋ ti yeli Firawuna, ‘Naawuni ni yeli shem m-bɔŋɔ: Izrael nyela m bidib' kpema. 23 M pun yel' a, ‘Che ka m bia maa chaŋ ti jem ma,’ ka a zaɣisi ni a ku che ka o chaŋ, dinzuɣu n ni ku a bidib' kpema.”

27 Ka Naawuni daa yeli Aduna, “Cham' tingban' neli ni ti tuhi Musa soli.” Ka o daa chaŋ ti tuh' o soli Naawuni zol' la gbini m-mɔyis' o kpariŋ. 28 Di saha ka Musa daa zaŋ Naawuni ni tim o ni o ti yeli Aduna

shem yel' o, ka wuh' o o ni yel' o ni o tum alahiziba tuun' sheŋa zaa. 29 **Di saha ka Musa mini Aduna daa chaŋ ti layim Izrael kpamba zaa.** 30 Ka Aduna daa yeli ba Naawuni ni daa yeli Musa yetɔy' sheŋa maa zaa, ka daa tum alahiziba tuntumsa maa niriba maa ninni. 31 Ka niriba maa daa niŋ yeda. **Be ni daa wum ni Naawuni baya be Izraelnim' ni ka nya be wahala maa, ka be daa silim be zuɣuri tiŋa n-ɲem Naawuni.**

(Yibu 5) 1 Dimbɔŋɔ nyaanɔ ka Musa mini Aduna daa chaŋ Firawuna sani nti yeli o, Yawe ŋun nye Izraelnim Naawuni la ni yeli shem m-bɔŋɔ” ‘Che ka n niriba ŋɔ chaŋ tingbani neli ni nti puhi Chuɣu ti ma.” 2 Amaa ka Firawuna yeli, “Ŋun n-lee nye Yawe, ka n ni wum o yeligu ka che ka Izraelnim maa chaŋ? **M bi mi Yawe maa dinzuɣu n ku che ka Izraelnim maa chaŋ!**”

Cheliya ka ti zani kpe biela. Ti nya Musa mini Aduna ni zani Naawuni zaani n tɔyisi ti Firawuna. Ka Firawuna daa niŋ Naawuni yeligu maa yeda? Aai, o daa bi niŋ li yeda. Yi wum o ni daa garigi Musa mini Aduna shem? O daa yelimi, “**Ŋuni n-lee nye Naawuni, ka n ni wum o yeligu ka che ka Izraelnim maa chaŋ? Man bi mi Yawe dinzuɣu n ku che ka Izraelnim maa chaŋ!**”

Firawuna daa bi mi Yawe. Firawuna mini ljiptinim **daa nyela ben mali adiini**, amaa **be daa bi mi Naawuni**. Be zaya daa kuli bela be Yaannim daadiini dolibu ni. Be zaya daa ka ni be baŋ Naawuni so ŋun be ka nye yelimaŋli Naawuni n nye Ibrahimma Naawuni ka lan nye Issahaku mini Yakubu Naawuni la. Firawuna mini ljiptinim zaa daa zaŋla be suhuri n niŋla be kali dolibu ni, dina n nye be buya, mini be daadiini zuɣlaanim ni, amaa be zaya daa **ka Naawuni mini o yeligu din ka bahigu la ni.**

Lala ŋɔ zuɣu suuri ayobu ni ŋ-ŋɔ ka di yeli:

(Yibu 6) 1 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, “**Pumpɔŋɔ a ni nya n ni yen niŋ Firawuna shem: N yi niŋ o firimiinsi, o ni che ka be yi, yelimaŋli, n ni niŋ o firimiinsi, ka o kari ba yihi o tingbɔŋ maa ni.**” 2 Ka Naawuni daa yeli Musa yaha, “**Mani n-nye Yawe.** 3 N daa yi Ibrahimma zuɣu, ka yi Yisahaku zuɣu, ka lan yi Yaakubu gba zuɣu n-wuhi ba ni mani n-nye Naawuni ŋun nye Kpiɔŋlan' Naa, amaa n daa bi kahigi n yuli Yawe wuhi ba. 4 N daa lan lo ba alikauli ni n ni zaŋ Keenan tingbɔŋ ti ba, be ni daa nye saamba be tingbɔn shel' ni la. 5 Dinzuɣu n wum Izraelnim' maa fabila zaŋ chaŋ ljiptinim' ni zaŋ ba leei daba maa polo, ka teei n ni daa lo alikauli sheli maa yela. 6 Dinzuɣu yelim' Izraelnim' maa ni **mani n-nye Yawe**, ka n ni yihi ya ljiptinim' dabitim maa ni. N ni teei n nuu tum tuun' kara n-darigi be tibili ka tiligi ya. 7 N ni zaŋ ya leei n niriba, ka leei yi

Naawuni, ka yi ti ban ni man' Yawε nun nye yi Naawuni nɔ n-yihi ya ljiptinim' zi' tibisa zibu ni. 8 N ni ti zaŋ ya tahi n ni daa po pɔri ni n zaŋ tingboŋ sheli ti Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu la ni. N ni ti zaŋ li tin ya ka di leei yi ni su sheli. Dama mani n-nye Yawε."

*(Yibu 7) 4 "Firawuna yi ti zayisi ni o ku wum yi yeligu maa, di saha ka n ni ti darigi ljiptinim' maa tibili, ka tum tuun' kara pam yihi n niriba Izraelnim maa zaa ljipti tingboŋ maa ni gbilligbilli. 5 N yi ti teei n nuu darigi ljiptinim' maa tibili ka yihi Izraelnim' maa ljipti tingboŋ maa ni, di saha ka ljiptinim' ni ban ni **mani n-nye Yawε.**" 6 Ka Musa mini Aduna daa niŋ lala; be daa niŋ Yawε ni zali ba ni be niŋ shem maa. 7 Musa yuma daa nyela yuun' pihinii, ka Aduna mi yuma nye yuun' pihiniinaata saha sheli be ni daa chaŋ ti tɔyisi Firawuna yetɔya maa.*

Ti nya Naawuni ni daa lo nia ni o darigi Firawuna mini ljiptinim tibili din daa nye din timsa. Naawuni wuntitali puuni ka o daa lo nia ni o yo ljiptinim sanyo' sheli din daa nye yuun' gbalig nahingu sheli be ni daa zaŋ nahim Izraelnim la. Yaha, Naawuni alahiziba tumtumsa tumbu nia sheli o ni daa lo ni o zaŋ Musa n-tum la gba lan nyela nun Naawuni ni bɔri ni o jilima mini o kpioŋ yi polo sheli ni? Dina n yen che ka ljiptinim nti pahi dunia zaaha ban ni **ti Duuma Naawuni so nun daa di Ibrahimma, Yisahaku, Yaakubu nti pahi Musa azama la nyela Naawuni so nun be ka nye yelimanli Naawuni!**

Kaman ti ni pun bohim shem, Naawuni nyela nambɔyɔ Naa ka bi bɔri ni so bahi yoli, amaa ka bɔri mi ni sokam niŋ tuuba m-ban ka deei yelimanli maa. Lala zuyu ka o daa bɔri ni o tum alahiziba tumtumsa maa din ni che ka yetɔy' sheli o ni daa yeli ti Musa maa niŋ pali. Naawuni daa bɔri ni sokam ban ka zilisigu kani kadama Naawuni so nun daa diri Musa azama maa ko n-kuli nye **yelimanli Naawuni!**

Di tuya ni ti ban ni ljipti tingban ni daa mali buya pam ka ljiptinim nɔ zaŋ nɔ lee be Naawuni. Amaa ka Naawuni daa bɔri ni be ban ni yelimanli Naawuni yiko ko m-beni. Naawuni daa bɔri ni o ban ni **yelimanli Naawuni yiko maa n nye nun lo Ibrahimma, Yisahaku mini Yaakubu alikauli** – O daa lo ba alikauli ni o ni che ka anabinim, kundinima nti pahi dunia Tiligirila ti yi be zuliya ni na.

Amaa Firawuna daa bi bɔri ni o ban lala yelimanli Naawuni yino nɔ. Lala zuyu ka Naawuni daa che ka o daanabi Musa mini Aduna diri o azama, ka Firaawuna daa garigi yera, **"Nuni lee nye Yawε, ka n ni wum o yeligu ka che ka Izraelnim maa chaŋ?"** (Yibu 5:2)

Firawuna ni yeli ni o bi mi Yawε maa nyela yelimanli? O daa bi mi Naawuni so nun daa lo Ibrahimma, Yisahaku ni Yaakubu alikauli sheli din ka bahigu la. Firaawuna daa mali adiini, amaa o daa ka dolintabtali ni Naawuni. Firawuna

suhu daa niŋ katiŋa ka che yelimaŋ' sheli din daa yi Yawe ŋun nye yelmaŋli Naawuni ŋo sani na. Dama o daa zayisi lahabali sheli Naawuni ni daa zaŋ ti Musa mini Aduna ni be ti o maa.

Hali ni zuŋo, dunia ŋo daadamnim pam na dolila Firawuna soli maa. Be yerila Naawuni yela, amaa be baya ka Naawuni yeligu ni. Dimboŋo wuhiya ni be bi mi Naawuni. Be mi yeli sheŋa zaŋ chaŋ **Naawuni polo**, amaa be bi mi **Naawuni maŋmaŋ**. Be mali adiini sheli din daa yi be yaannim sanina, amaa be ka yelimaŋli dolintabitali ni Naawuni so ŋun daa yihi o maŋ n-wuhi Musa la.

Ka wula n-nye yi mi? **Yi mi Naawuni?** Yi shiri mi o ni daa yeli shem o daanabinim la ni? Á na min kuli zini m maagi a ni n-lihi Naawuni daanabinim sabbu la puuni? A shiri mi ti Duuma Naawuni? A yuri o ni a suhu zaa? A boŋi ni a deei o noli? Bee a boŋimi ni a be ka Firawuna n-kuli doli la a yaannim daadiini?

M mabihi ben wumda, Naawuni di che ka ti yino kam be kaman Firawuna ni daa be shem ŋo n-zayisi ni o ku wum, ka ti Naawuni yeligu sheli din ka bahigu la yeda! Wummi sayisigu sheli din yi Naawuni yeligu ni na: **“M mabihi, miriya ka yi ni so mali suhubieyu din biehiŋda, ka nye din ni birigiya Naawuni ŋun nye nyevilli lan' ŋo sani!”** (Hib. 3:12)

Zuŋo dabisili ŋo, yi yi wum o kukoli, yin miriya ka yi niŋ tipawumli kaman Firawuna ni daa niŋ shem ka yeli ni, **“Ŋun n-nye Naawuni ka n ni doli o noli?”**

Ti payiya pam ni yi ni pahi suyilo n-zini wum ti zuŋo wuhibu ŋo. Naawuni yi che ka ti ti labina, tin tuyi lahabali nyayisili ŋo n-nye aloba pia sheli Naawuni ni daa tahi na Firawuna mini ljiptinim zuyu ni di che ka be baŋ ni ŋun n-nye Naawuni!...

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka che ka yi deei sayisigu sheli din yi o yeligu kasi puuni na n-wuhi ni:

“Yi yi wum Naawuni kukoli zuŋo dabisili ŋo, yin miriya ka yi niŋ tipawumlinima!” (Hib. 3:15)

WUHIBU 32

ALOBO

YIBU 7 – 10

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Dagbam' kpamba n-nya ka yeli ni **“Galli miri ka di mɔri kuyili!”** Nahali ŋo nyela din ŋmaai ti ni yen bohim sheli Kundi Kasi la ni zuŋo jia. Bo n-leei yen niŋ, di yi leei ni ka galli mini kuyili to taba? Galli maa n ŋmara; amaa kuyili maa din kuli yen bela di behigu, di bi yen tayi. Zuŋo ti yen nyala binsheyu din daa niŋ saha sheli Firawuna ŋun daa nye liti naa la ni daa bɔri ni o tuhi ti duuma Naawuni so anabi Musa ni daa sabi yeli so yela la: *“Nun n-nye **tampioŋ** maa, ka o tuma zaa be dede ka o soya zaa tuhi.”* (Zaligu Teebu 32:4)

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa nya Naawuni ni daa tim Musa mini Aduna Firawuna sani shem ni be ti bo faako nti Izraelnima ka be yihi ba dabitim ni ljipti tingbaŋ ni. Be daa yeli Firawuna: “Duuma ŋun nye Izraelnim Naawuni la yeliya, ‘Che ka n niriba chaŋ ti jem ma tingbaŋ neli la ni!’ Amaa ka Firawuna yeli, *“Nuni n-leei nye Naawuni, ka n ni wum o yeligu ka che ka Izraelnim maa chaŋ? M bi mi Naawuni maa, dinzuyu n-ku che ka Izraelnim maa chaŋ.”* (Yibu 5:2) Dimboŋo kuli nyemi, Naawuni daa bɔri ni o tiligi Izraelnim dabitim ni ka Firawuna mi bɔri ni be kuli nye o daba. To, amaa “galli bi tu ni di vari tampioŋ!”

Cheliya ka ti labi alitawura yayili din pahiri ayi la ni din nye Yibu suura ayopɔin ni na nti nya Firawuna ni daa bɔri ni o mini Naawuni “va” shem. Naawuni Kundi yeliya:

(Yibu 7) 10 Di saha ka Musa mini Aduna daa chaŋ Firawuna sani nti niŋ kaman Naawuni ni daa zali ba ni be niŋ shem maa, ka Aduna daa zaŋ o jaangbee maa bahi Firawuna min' o kpamba tooni, ka di leei wahu. 11 Di saha ka Firawuna daa boli ljipti baŋdiba mini bukpahinim' ben nye timanim' na, ka be gba daa ti tum be tabibi tuma niŋ lala. 12 Be gba daa zaŋla be jaangbehi bahi tiŋa, ka di leei wayiri. Amaa ka Aduna jaangbee maa daa zaŋ be jaangbehi maa vali.

Kpahimmi **Naawuni mini Firawuna** vali ŋo piligu ŋo, **Firawuna mini o baŋdiba, ti tabili o bukpahinima daa kabi be la yayli ka Musa mini Aduna mi be yay' yini.** Aduna jaangbeei la ni daa ti leei wahu naai, ka Firawuna bukpahinim la gba daa kan ka, ka tɔyisi o lahiŋibu ŋo. *“Be yino kam zaa daa*

zanla be jaangbehi bahi tija ka nɔ leei wayiri. **Amaa Aduna jaangbeei maa daa vali be jaangbehi maa zaa.**”

Wula ka ti yen yeli zan chan dimbɔɔ polo? Ti mi ni la hazibu tuun' sheli Musa mini Aduna ni daa tum nɔ daa yila **Naawuni san' na**. Amaa ka Firawuna mini o niriba gba daa tum be daalahizibu tuma. Ya polo ka be mi gba daa nya be yiko nɔ? Be daa nyali la Naawuni sani? Aai! Naawuni ku sayi tuhi o maɲa. Ka di yi nye lala ya polo ka be daa nya be yiko maa? Firawuna mini o bukpahinim nɔ daa zan la ziri nti **pahi Sintani** yiko n tumdi tuma.

Kundi Kasi wuhi ti ni Sintani nyela dabodabo lana ka yu niriba yɔhin; O lahi mali yiko pam ka ni tooi tum alahiziba tumtumsa. Amaa din beni nyela Naawuni yiko gari Sintani dini. Lala zuyu ka Aduna jaangbeei la daa vali Firawuna bukpahinim la jaangbehi maa. Amaa dimbɔɔ zaa daa bi tooi che ka Firawuna niɲ tuuba ka wum Naawuni yeligu maa.

Wummi Kundi ni yeli shem:

*(Yibu 7) 14 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, “Firawuna suhu kpem' pam; o zayisiya ni o ku che ka niriba maa chan. 15 Dinzuyu biɛy' asiba, o yi sa chani mɔyili ni, nyin' sa zanm' a jaangbe' sheli din daa leei wahu la niɲ a nuu ni chan ti zani mɔyili maa duli gul' o. 16 Yelim' o, 'Yawe nɲun nye Hiburunim' Naawuni la n-tim ma a sanna ni n ti yel' a ni a che ka o niriba maa chan tingban' neli ni ti jem o. Amaa ka a na kul bi sayi hal ni pɔɲɔ.' 17 Dinzuyu Naawuni yeliya, 'Nyama, n yen zanla n jaangbee din be n nuu ni nɔ fiebi ko' sheli din be Nail Mɔyili nɔ ni nɔ ka di leei zim, **ka a ban ni mani n-nye Naawuni**. 20 Di saha ka Musa mini Aduna daa niɲ kaman Naawuni ni zali ba shem maa Firawuna min' o kpamba ninni, O daa yaag' o jaangbee maa n-fiebi kom din daa be Nail Mɔyili maa ni, **ka di zaa daa shiri leei zim**. 21 Ka Nail Mɔyili maa puuni zahim zaa daa kpi n-niɲ kom maa ni, ka di nyɔni, ka ljiptinim' daa kɔɲ Nail Mɔyili maa ni kom maa nyubu; ka zim daa be ljipti tingbɔɲ maa ni zaa. 22 **Amaa ka ljipti timanim' gba daa tum be tabibi tuma n-gba daa niɲ lala**. Ka di daa kpaɲsi Firawuna suhu, ka o daa bi wum be yeligu maa kaman Naawuni ni daa pun yeli shem la. 23 Di saha ka Firawuna daa nmaligi kul' o yiɲa, ka zan li niɲ o bayaka. 24 Ka ljiptinim' zaa daa naanyi gbi la kɔbilisi gili Nail Mɔyili maa ni be nya kɔnyurim, dama be daa naan ku tooi lan nyu Nail Mɔyili kom maa yaha. 25 Ka dab' a yopiɔn daa mali ti gari, Naawuni ni daa fiebi Nail Mɔyili maa nyaɲa. (Yibu 8) 1 Di saha ka Naawuni daa lan yeli Musa, “Cham' Firawuna sani ti yel' o, Naawuni yeliya, 'Che ka n niriba maa chan ti jem ma. 2 Amaa a yi zayisi ni a ku che ka be chan, n ni che ka polɔya yina yerigi a tingbɔɲ nɔ ni zaa. 3 Polɔya maa ni pali Nail Mɔyili maa ni luyili kam hal ka palo ti lan kani,*

ka be ni ti yi moyili maa ni kpe a yinɔ ni a dudoonigu puuni ni a bindoo zuyu zaa. Ka kpe a niriba min' a kpamba zaa yinsi ni a yinɔ' daansi ni min' a yinɔ' sayiduyuri ni zieduyuri ni zaa.

Amaa di zaa yoli, Firawuna daa niɲ tipawumli. 5 *Ka Naawuni daa lan yeli Musa yaha, "Yelim' Aduna ni o zaɲm' o jaangbee niɲ o nuu ni n-teei li tiri kulibɔna mini ko' soya ni kopurim ni be luy' shelikam zaa n-che ka polɔya yi ljipti n-yerigi tingbɔɲ maa ni luyili kam."* 6 Di saha ka Aduna daa teeg' o nuu tiri ljipti koma zaa, **ka polɔya daa yina n-yerigi ljipti tingbɔɲ maa ni zaa.** 7 **Amaa ka timanim' gba daa niɲ tabibi n-che ka polɔya yi ljipti tingbɔɲ ni.** 8 Di saha ka Firawuna daa boli Musa mini Aduna nti yeli ba, "Suhimiya Naawuni ka o yihi polɔya maa ka che m mini n niriba ɲɔ, ka n che ka yi niriba maa chanɲ ti mali sara ti Naawuni." ...12 *Ka Musa daa ti fabili niɲ Naawuni zaɲ chanɲ polɔya maa polo kaman o mini Firawuna ni daa sayi shem maa....*13 *ka polɔya ben daa be be yinsi dundɔna ni mini be puri ni zaa daa kpi.* 14 *Ka be daa va ba duhiduhi, ka be nyɔni tingbɔɲ maa ni zaa.* 15 *Amaa Firawuna ni daa nya ka polɔya maa lan kani, ka o suhu daa lan kpaɲ yaha, ka o zaɲisi be ni yeli shem maa niɲbu kaman Naawuni ni daa pun yeli ni o ni zaɲisi be ni yeli shem la.* 16 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, "Yelim' Aduna ni o kpuyim' o jaangbee zuɲusaa fiebi tanɲkpaɲu, ka tanɲkpaɲu maa leei pɔri n-yerigi ljipti tingbɔɲ ni zaa." 17 *Ka be daa niɲ lala, ka Aduna kpuy' o jaangbee fieb' tanɲkpaɲu, ka pɔri daa yi n-lu daadamnim' mini biɲkɔbiri zuɲu, tanɲkpaɲu maa zaa daa leela pɔri n-yerigi ljipti tingbɔɲ maa ni zaa.* 18 **Ka timanim' gba daa niɲ be tabibi ni be che ka pɔri yina, ka wolim jɛ.** *Ka pɔri maa daa kul dimdi ninsalinim' mini biɲkɔbiri.* 19 *Ka timanim' maa daa yeli Firawuna, "Dimbɔɲɔ din' nyela Naawuni yiko tuma."* *Amaa ka Firawuna daa niɲ tipawumli n-zaɲisi ni o ku wum kaman Naawuni ni daa pun yeli shem la.*

Yi mi din daa niɲ Firawuna bukpahinim ɲɔ? Ti pun nya be ni daa mali yiko sheli ka di nyela Sintani sani ka be daa nya li. Lala zuɲu ka be gba daashili puuni; ka be daa tooi tɔɲisi Naawuni yiko ka che ka kom dindaa bi yaɲ' lala leei zim, ka che ka polɔya biela yina (ka di ɲmanila ljiptinim ɲɔ daa bɔrila zim pam be koma ni ka bɔri polɔya be gariti zuɲu!) Amaa be yiko ɲɔ daa malila tariga. Firawuna bukpahinim ɲɔ daa bi tooi vuui ti duuma Naawuni ni daa siɲisi alobo sheli ljipti tingbɔɲ la ni na. Aduna ni daa zaɲ o jaangbee la n fiebi tingbani ni ka tanɲkpaɲu la leei pɔrila saha sheli la, ka bukpahinim ɲɔ gba daa niɲ be tabibi n bɔri ni be che ka tanɲkpaɲu leei pɔri amaa ka daa bi tooi. Be daa bolila Firawuna n-yeli o, **"Dimbɔɲɔ ɲuna, Naawuni tuma m-bala!"**

Di shiri niƵ pali kadama, bukpahinim Ƶo yiko Ƶo daa shiri mali la tariga. Achiikatim, Sintani shiri mali yiko ka ni tooi ti daadam yiko sheƵa, amaa lala yikonim maa kpionƵ ku tooi yaƵi Naawuni zalisi zuƵu. Naawuni ko n nye yiko zaa lana. O ko n ni tooi niƵ shelikam! O koƵko yiko n ka tariga! Firawuna bukpahinim Ƶo daa nyela ben baƵ Naawuni yiko din ka tariga Ƶo yela, amaa ka **Firawuna Ƶun daa leei zaƵisi ni o ku zaƵ o maƵ ti Naawuni**. Firawuna daa kuli wuhirila ninkuunsi ka tehiri ni o nyela Ƶun ni tooi va IzraeƵ Naawuni la ka nya nasara!

Kundi yeli ti Naawuni ni daa che ka Musa mini Aduna nuhi che ka alobo lan lu Firawuna mini Ijpti tingbaƵ zuƵu shem. Amaa saha dii kani ka ti ni tooi karim n-jendi alobonim Ƶo zaa. Amaa ti ni tooi kali Ƶo.

Alobo din daa **pahiri bunahi** daa jendila **zosabla** ben daa pali tingbaƵ nyaaƵa zuƵu hali n ti tabili niriba yinsi, ka daa ze barina din daa timsi pam na. Alobo din daa **pahiri anu** la mi daa jendila **Ƶori yo' sheli din daa lu binkobiri** zuƵu la, ka be pam daa kpi. Amaa Izraelnim ben binkobiri daa bi kpi. DimboƵo maa zaa yoli, Firawuna daa kuui la o suhu ka zaƵisi ni o ku che ka Izraelnim yi. Din daa lan **pahi bintori** yoya n daa nye din tƵri daadamanim mini binkobiri. Ka Kundi yeli *“Ka timanim maa daa naan ku lan zani Musa tooni yaha bintora maa zuƵu, dama bintora maa daa tala timanim maa mini Ijptinim zaa.”* (Yibu 9:11) Alobo din daa **pahi ayopoin** ni, **sanzetitali** din daa na zi n-niƵ Ijpti tingbaƵ ni n daa ze ka saa mi m pilisi di ni n sayim tingbani maa zaa. DimboƵo nyaaƵa ka **sakori** daa kuli lahi kana nti deei tingbani maa zaa, n Ƶubi sanzeyu maa ni daa ze n sayim be bindira ka che sheƵa maa zaa. DimboƵo n daa pahiri alobo diba anii.

Alobo din **pahiri awei** ni, Naawuni daa yeli la Musa *“ZaƵmi a nuu tiri zuyusaa ka zimsim titali zibigi Ijpti tingbaƵ maa ni zaa ka sokam ti kpalim bobinda.”* (Yibu 10:21) Zimsim Ƶo daa zibigi la daba ata ka so ku tooi nya binsheyu. Amaa Izraelnim la ben ni daa be yaƵ' sheli polo maa daa mali la neesim. Alobo yinga gba daa bi lu be zuƵu. Amaa Ƶo maa zaa daa bi che ka Firawuna niƵ tuuba ka che ka Izraelnim Ƶo chaƵ. Kundi yeliya: Di saha ka Firawuna yeli Musa, *“Yim' n sani, miri ka a lan che ka n nya a yaha. N nini yi ti lan nya a, n ni ku a.”* (Yibu 10:28)

Alobo yini n daa lan pahi ka Naawuni daa siƵisi na Firawuna mini Ijptinim zuƵu, amaa saha ni bi sayi ti ti la zuƵu ti yen cheli mi, Naawuni yi ti che ka ti labi na, ti ni lihi li,

Wula ka ti leei yen kolivaai ti zuƵo wuhibu Ƶo? Kamani dimboƵo: Firawuna daa bƵri ni o zabi ti duuma Naawuni: Firawuna mini o bukpahinim la daa tooi nyaƵ Naawuni? Be daa tooi che ka Naawuni yiko la bi tum tuma? Aai! So ku tooi va Nawuni ka nyaƵ o! Galli ku tooi va kuyili ka nya nasara!

Wula ka Naawuni leei bɔri ni o yeli ti zaŋ chaŋ ti ni karim sheli zuŋɔ ɔɔ polo? Kundi yeliya: *“Dimbɔɔnim zaa daa niŋ ba mi n leei **yeliŋmahima**, ka di sabi zali ti nim bɛn be zemani din bahindi nyaana wuhibu zuyu.”* (1 Kɔr. 10:11) Naawuni bɔrimi ni o sayisi ti. Naawuni bɔrimi ni ti yuli ti maŋa vienyela ka wum o sayisigunima.

Nyini ninvuy’ so ɔun wumdi ti zuŋɔ wuhibu ɔɔ, **a zaŋ a zaya niŋ Naawuni yeligu maa ni?** A sayi ti li? Bee a ɔmani la Firawuna n zabiri Naawuni? Che ka a maŋmaŋ suhu labisi bɔhisi ɔɔ. A zaŋ a maŋa ti Naawuni yeligu? Dimbɔɔ pala zaŋ maŋ ti a yaannim kaya mini be daadiini – amaa deei ti duuma Naawuni yeligu ni maŋ siyisibu? Bee a na kuli bɔri ni a vala Naawuni?

“Galli miri ka di vari tampiɔŋ!” **Daadam** ɔmanila **galli din ɔmabu** bi to la ka **Naawuni Yeligu** mi ɔmani **tampiɔŋ din kpema**. Dizuyu ka Kundi yeli: *“Ninsalnim zaa ɔmani la mɔri ka be jilima zaa ɔmanila mɔpuma. Mɔri kpira ka di puma kpahirilura. Amaa ti **Duuma yeligu** din kuli ni be ni saha din ka bahigu!”* (1 Pit. 1:24-25) Naawuni so ɔun ka bahigu ɔɔ yeligu nyela tampiɔŋ din kpema ka ɔun kam me o nyevilli n-tam tampiɔŋ ɔɔ zuyu, me o biɛhigu n-tam tanzaa din kpem zuyu. Amaa a yi zaŋsi ni a ku me a biɛhigu n tam lala tampiɔŋ ɔɔ zuyu, dahin sheli Naawuni yeligu tampiɔŋ ɔɔ ni ti lu a zuyu n-wurim ma. Galli ku tooi va tampiɔŋ ka di nasara. Lala n nyeli, niri ku tooi zaŋ Naawuni ɔun ka bahigu ɔɔ yeligu n diem ka di pa ni o dariga la o tibili.

Kpe ka ti yen zali ti zuŋɔ wuhibu ɔɔ. Ti payiriya pam yi ni kpaŋ yi maŋa n zini wum ti zuŋɔ wuhibu ɔɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, tin nya ti Duuma ni daa niŋ shem ka di che ka Firawuna che ka Izraelnim yi ljipti tingbaŋ ni.

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka m mali tamaha ni yi ni tehiri zaŋ chaŋ anabi Musa ni daa sabi shem Altawura ni n-yera:

“O nyela tampiɔŋ ɔun ka ɔmali. O tuma nyela din vieli zaa ka o soya zaa nye din tuhi. O nyela Naawuni ɔun ze yim ka ka galimi. O nye ɔun biɛbu tuhi ka be tibi.” (Zaligu Teebu 32:4)

WUHIBU 33

YAXIGARI CHUXU PIEBILA

YIBU 11, 12

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din garila puuni, ti nya Firawuna ni daa bɔri ni o tuhi Naawuni shem. Naawuni nia n daa nyeli ni o tiligi Izrealnim ben daa be dabtim bandini ljipti la. Amaa ka ŋun daa nye ljipti naa la daa potii ni o zaŋ ba lebi o daba. Amaa di bi tu ni *"galli miri ka di vari tampioŋ."* Ti nya Musa mini Aduna ni daa suhi Naawuni ka o siyisi alobo **diba awei** ljiptinim zuyu la. Alahaziba shihiranim ŋo zaa yoli, Firawuna daa bi zaŋ o man' ti Naawuni yeligu, ka che ka Izrealnim ŋo yi o tingbani maa ni.

Zuŋo ti yen tuyila lala lahabali maa ka nya Naawuni kpalimkpaa alobo sheli o ni daa siyisina Firawuna zuyu ka di ni tooi che ka o che ka Izrealnim ŋo yi ljipti tingbani ni. Ti bɔhimbu din gari la ni, alobo din daa pahi awei la nyaŋa, ti daa wum Firawuna ni yeli Musa mini Aduna: *"Yim' n-sani, miri ka a lan che ka n-nya a yaha. N nini yi ti lan nya a, n ni ku a!"* (Yibu 10:28) Pumpoŋo cheliya ka ti karim suuri piniyini n-nya Naawuni manman' ni daa che ka Musa garigi Firawuna shem. Kundi yeliya:

(Yibu 11) 4 Ka Musa daa yeli, "Naawuni yeliya, 'Zaŋ chaŋ yuŋtisuyu saha, n ni kpe ljipti tin' puuni. 5 Ka ljipti tingboŋ ni bidib' kpe'm' kam ti kpi. Firawuna bikpe'm' ŋun ti yen di nam o kalinsi nyaŋa gba ni kpi hal zaŋ tabili dab' pay' ŋun gba' neli zuyu niemdi bikpe'm ni kpi ni be ni tuui doyi nayilabihi sheb' zaa. 6 Ka kuhigu pam ni ti be ljipti tingboŋ ni zaa, ka di kpee na zi n-niŋ, ka di kpee mi ku lan niŋ yaha. 7 Amaa n niriba Izraelnim' bena, baa bi yen ŋubi be biŋkɔbigu gba bee daadam, din ni che ka yi baŋ ni Naawuni woligi Izraelnim' ka che ljiptinima. 8 Ka a kpamba ŋo ni ti kana ti gbani n tooni yeli ma, 'A min' a niriba zaa ben dol' a yimiya chaŋ. Di nyaŋa ka n ni chaŋ.' " Ka o daa ŋmaligi Firawuna sani n-yi ni suhuyiyisili pam.

Ti nya Naawuni ni daa lo nia ni o siyisi alobo sheli din kpee na zi n-niŋ ljipti tingbaŋ ni. Naawuni daa garigi ljiptinim' kum sheli din yen ku be tuuli bidibsi la yela. Bɔ alobo n-ti boŋo! Ka bɔ n daa yen niŋ Izrealnim tuuli bidibsi la mi? Be gba daa nyela ben yen kpi kaman ljiptinim bihi maa ni daa yen kpi shem maa?

Yelimaŋli, di daa bi tu ni be gba tiligi Naawuni sariya karibo, dama be gba daa nyela alahachinima kamani Ijiptinim maa. Amaa Naawuni ze yimtali zuyu che ka o bo soli din yen tiligi Izraelnim ka che aloba ŋɔ.

Cheliya ka ti chaŋ suuri pinaayi nti nya Naawuni ni daa yeli Musa ni o yeli Izraelnim ka be niŋ yel' sheli din yen che ka be tuuli bidibsi ŋɔ tiligi lala kum maa. Kundi yeliya:

*(Yibu 12) 1 Ka Naawuni daa yeli Musa mini Aduna...3 Dinzuɣu yelimiya Izraelnim' zaa ni goli ŋɔ bieɣu pia dali yiliyidan' kam ŋun bom piebila o min' o malibu zuɣu, ka yili kam ti mali **piebila**. 5 Di simdi ka yi piebil' nyela ŋun ka daŋa, ka nye yuun' yini piebila. Yi ni tooi zaŋ bulaa ŋun be lala gba. 6 Di simdi ka yi lo biŋkɔbigu maa zali hal ni goli maa bieɣ' pinaanahi dali, dindali zaawuni ka Izraelnim' zaa ni ti kɔri be biŋkɔbiri maa. 7 Di simdi ka be ti zaŋ be **zim** maa **layi be dunopayira mini be dunoya zuɣusahi** luy' sheŋa zaa be ni yen ŋubi nimdi maa. 8 Di simdi ka be ti she di nimdi maa dindali yuŋ maa n-ŋubi di mini bɔrobɔro din ka dabindi ni vari din to. 9 Di ti ŋubiya niŋkaha bee n-duy' li, amaa ti shemiya binzuɣuri ni biehi zaa n-tabili puuni nema zaa...46 Di simdi ka yi di li la yili yin' ka di bi simdi ni yi zaŋ di nimdi yi sambanni bee n-ŋma di kɔbili.*

*11 Yi ni yen ŋub' li shem m-bɔŋɔ: somiya yi kpalansi, ka piri yi namda, ka kpuyiya yi jaangbee gbibi, ka ŋub' li yomyom, dama di nyela **Naawuni yayigari**. 12 Dama dindali yuŋ maa n ni tim Ijipti tingbɔŋ ni gari, ka ku Ijipti tingbɔŋ maa ni bikpamba zaa, ninsalinim' mini biŋkɔbiri zaa, ka darigi Ijipti buya zaa tibili. Dama **mani n-nye Naawuni**. 13 Zim la ni ti nyela shihirili din wuhiri yi ni be yi yiya sheŋa ni. Ka n yi ti kuri Ijiptinim' na ti paai ya ka nya zim maa, n ni kpahi yay' ya gari, ka yinim' yi alɔbo maa ni."*

Cheliya ka ti zani biela kpe. Yi nya nia sheli Naawuni ni daa lo ni di tiligi Izrael bikpamba kum ni ka tiligi Izraelnim zaa ka be yi Ijipti dabtɔm bandi ni la? Di daa nyela lahaɓibu nia. Daadamnim ben teha puuni nia ŋɔ daa nyela dindema mini lari n-ti ba. O nia n daa nyeli ni o zaŋ **piebila maa zim** n-tiligi ba piebili so ŋun ka galimi zim. Ɔi sheli be ni yen zaŋ n-layi be yinsi dunoya. Piebil' ŋɔ zim ŋɔ ko n daa nye din ni tooi tiligi be bikpamba ŋɔ ka che kum.

Naawuni ni daa yeli Musa mini Aduna n-naai, be gba daa layimla Izrael kpamba n-yeli ba lahabali sheli be ni deei Naawuni sani ka di wuhiri sara maligu din jendi piebil' la. Saha sheli Izrael kpamba ŋɔ ni daa ti wum nia sheli Naawuni ni lo ni o tiligi be bikpamba ŋɔ ka che aloba kum la, be zaa daa gbani la tiŋ' n

jem Naawuni. Di nyaana Izraelnim nti pahi be kpamba zaa daa niƙ kamani Naawuni ni kuli yeli Musa shem maa.

Dizuyu ka Kundi yeli:

*(Yibu 12) 29 Dindali maa yuntisua, ka Naawuni daa kana ti ku ljipti bikpamba zaa. Firawuna nun daa zi o nam ni la bidib' kpem daa kpiya, hal dansarika so nun daa be vol' ni sarika ni bidibituuli gba daa kpiya zaƙ tabili be ni daa tuui doyi biƙkɔb' dib' sheb' zaa. 30 Ka Firawuna min' o kpamba ni ljiptinim' zaa daa yiyisi yun maa ka kuƙ mɔni ljipti foƙ ni zaa, **dama yili sheli daa kani ka kum bi ku nimaani.***

Yi zaa wum binsheyu din daa niƙ dabiem yun la? Naawuni daa shiri darigi ljipti tingbani la tibili kamani o ni daa yeli ni o ni niƙ shem la? lin, o daa niƙ ya! Yuntisuyu ka malaika nun sayindila daa kpe ljipti tinpuuni n ti kuri ljipti bikpamba; o daa kula Firawuna bikpema hali nti tabili ben daa be sarika ni bikpamba. Lala yun maa kumsi ƙo n daa kuli vuri ljipti luyilikam, dama yili n daa bi guui ljipti ka so bi kpi!

Ka bo n daa leei niƙ Izrael niriba maa yinsi? Naawuni daa tiligi be bikpamba la alɔbo kum la? Wula ka yi tehi? Naawuni daa lo ba alikauli n-yera: **“N yi nya zim maa n-ni yayiya gari.”** Izraelnim ƙo daa zaƙla piebila zimla layi be dunoya kamani Naawuni ni daa wuhiba shem. Lala ƙo maa zuyu be bikpamba ƙo zaƙiyino gba daa bi kpi, amaa ljiptinim ben yinsi puuni bituulikam daa kpimi dama ben nuu daa ka Naawuni tiliginsim la ni, tiliginsim sheli din daa nye piebila zim. Dina ka Kundi yeli:

*(Yibu 12) 31 Ka Firawuna daa boli Musa mini Aduna na yun maa ti yeli ba, “Yi mini Izraelnim' zaa yiyisimiya n tingboƙo ƙo ni ka che n niriba ƙo; chamiya ti jem Naawuni kaman yi ni yeli shem maa. 32...ka suhiya Naawuni daalibarika niƙ n ni.” 33...**Ka ljiptinim' daa kul kpaƙsiri Izraelnim' maa ni be yim' be tingboƙo maa ni yomyom, dama be daa yelimi, “Di yi pa lala tinim' gba kul kpimi maa!”***

Firawuna daa lahi ka o ni daa yen niƙ shem m-pahila o che ka Izraelnim chaƙ. Piligu, ti pun wum Firawuna ni daa yeli Musa mini Aduna shem, *“Duuma nun m bala kan n yen wum o noli ka che ka Izraelnim chaƙ? Mani bi mi Naawuni maa dizuyu n ku che ka Izraelnim maa chaƙ!”* Amaa di bahigu ni Firawuna nti pahi ljiptinim zaa daa ti bi yurimi ka sayiti kadama Ibrahim Naawuni, Yisahaku Naawuni ni Izraelnim Naawuni n-nye Naawuni so nun mali yaa n-gari be tingbana nti pahi be buya! *“Galli bi tu ni di suri kuyili vali!”* So n ku tooi tuhi Naawuni ka di nasara!

Dindali maa yun maa, Izraelnim daa yi Ijpti ka daa zi be daarizichi gbalin sheli Ijptinim ni daa ti ba la m-mali. Kundi yeliya:

(Yibu 12) 35 Ka Izraelnim maa daa lan niƙ kamani Musa ni daa yeli ba ni be niƙ shem la; be daa suhi Ijptinim maa anzinfa mini salima yari ni situra. 36 Ka Naawuni daa che ka Ijptinim maa niƙ ba nirilim n ti ba be ni kuli suhi shelikam zaa. Ka be zaƙ Ijptinim maa arizichi pam m-pahi chaƙ. 40 Izraelnima daa zini la Ijptinim tingbaƙ ni yuun' kɔbsinahi ni pihita.

Ninƙsim ƙɔ maa zaa daa niƙmi ni di pali Naawuni nia sheli o ni daa la Ibrahimima yuun' gbalin din gari la, n-yeri,

*“Ka Naawuni daa yeli Ibrahimima m-bɔri ni a baƙ ka biehiƙ kani, ni a zuliya ni ti chaƙ n ti be tingbani sheli dim pa be maƙmaƙ' tingbani ni n-nye daba nimaani, ka be ni ti nahim ba yuun' kɔbsinahi. Amaa n ni ti darigi zuliya sheba ben zaƙ ba lebi be daba maa tibili ka **di nyaƙa be ni ti zi arizichi pam n-yi nimaani na.**” (Piligu 15:13,14).*

Ti zuƙ lahabali sheli ti ni wum ka di yuli booni yaƙi gari ƙɔ nyela dabsi gahindili din mali anfaani di puuni. Yela pam m-be yaƙi gari lahibali ƙɔ puuni n-na tu ni di yeli: Yelimaƙli, saha dii kani ni n-tooi yeli. Yelimaƙli, sheli zaa lahabali ƙɔ ni zira, amaa yelikpeeni sheli beni ka tu ni ti zaƙ niƙ ti suhuri ni ka dina n nye Naawuni mini Izraelnim daalikauli la: **“N yi nya zim ƙɔ n-ni yaƙiya gari.”**

Bɔzuƙu ka Izraelnim bikpamba la daa bi pahi Ijpti bikpamba la zuƙu n-kpi? Din che ka be daa bi kpi maa daa nyela Naawuni ni daa ti ba **tiliginsim sheli din daa jendi piebila zim la zuƙu**. Naawuni zaligu n daa nyeli ni yili kam din dunoli layi piebila zim bidib' tuuli kam nyela ƙun yen **tiligi kum**. Amaa yili kam din dunoli bi layi zim ƙɔ bidibikpema nyela ƙun yen kpi!

Di yi niƙ ka Izrael bikpamba la yino bɔhi o ba, “M-ba, bɔzuƙu ka di tu ni ti piebila so ƙun ka galimi ƙɔ kpi?” O ba maa tumi ni o garigi o n-ƙɔ, “M bia, Naawuni narim la bidibi tuuli kam ƙun be tingbani ƙɔ ni Ti daalahichi zuƙu di simdi ni Naawuni darigi ti tiba. Amaa Naawuni nambɔzɔbɔ zuƙu o yeli ti ni ti yi zaƙ piebili so ƙun ka galimi la m mali sara ti o ka zaƙ zim maa n-layi ti dunoya, alɔbo ƙɔ nyela din ku paai ti. Piebil' maa tuya ni o kpi t'o, dama alahachi sanyoo nyela kum. Naawuni nyela wuntia naa ka ku lihi zɛm ti daalahichi. Piebil' ƙɔ nyela ƙun yen zani yi zaani. Ti ni zaƙ o mali sara n-zali yi zaani kaman ti yab' Ibrahimima ni daa zaƙ piela m-mali sara zali o bia zaani la. Ti Naawuni ƙɔ nyela wuntia naa ka bi lihi zɛm alahachi! O yeligu kuli nemi n-doya. O yi yen kpahi yaƙi ti yinsi, nayila ti layila ti dunoya **zim ƙɔ!**”

M mabihi, din tu ni ti ban shem zuᅇ nyela, Naawuni ᅇun sani Adam zuliya zaa ᅇmanila Ijiptinima mini Izrael bikpamba la. Naawuni zaligu kasi la narim ti yino kam zaa ka di tu ni ti kpi ka **Naawuni ᅇun nye wuntia naa ᅇ kari sokam sariya**. Lala zuᅇ ka Kundi yeli; *“Sokam zaa nyela yim, **dama sokam tumi alahachi ka kᅇᅇ soli din ni che** ka be paai Naawuni sani.”* (Rom. 3:22,23) Be ni ti nya tibdarigibo bahiyoli din ka bahigu puuni; *“Ka be mini ti Duuma ni o yiko din mali jilima la ni ti woligi taba!”* (2 Tes. 1:9)

Ka wula ka ti leei yen niᅇ n-tiligi? Wula ka Naawuni yen niᅇ n-tiligi alahachinim be daalahachi tibdarigibo puuni ka na kuli nye o wuntia naa? Ti bi yen niᅇ yetᅇyagbaliᅇ saha ᅇᅇ, amaa di ni tu ni ti ban shem m-bᅇᅇ: **Piebil’** so Izraelnim ni daa zaᅇ mali sara ka di tiligi ba albo kum ᅇᅇ daa nyela ᅇmahinli din wuhiri **Tiligiri** so ᅇun yen ti kana nti kpaai o zim ka di nye alahachi sanyoo nti Adam zuliya zaa. Kundi ni yeli shem zaᅇ jendi tiligiri ᅇᅇ shem m-bᅇᅇ: *“Dama Masia daa kpi ti daalahachi zuᅇ yim ka di yela naai zaa. ᅇuna n-nye wunti’ zᅇra n daa kpi ben pa wuntizᅇriba zuᅇ ni di che ka o zaᅇ ti tahi Naawuni sani. Dama Masia ᅇun nye ti yayi gari chuyu piebil la pun zaᅇ o maᅇa m-mali sara.”* (1 Pit. 3:18; 1 Kor. 5:7) Piebil’ zi’ sheli Izraelnim ni daa zaᅇ n-layi-layi be dunoya ni di ti tiligi ba kum ni la daa nyela ᅇmahindli. Di daa wuhiri la zi’ sheli tiligiri so ᅇun yen ti kana dunia ᅇᅇ ni la ni yen ti kpahi dopulli zuᅇ, ka ᅇunkam ti niᅇ o yeda ni ti tiligi Naawuni tibdarigibo din ka bahigu ni.

Ka nyini? A mi anabinim ni yeli shem zaᅇ jendi Tiligiri maa zim la polo? Tiligiri maa kpaai la o zim ni di che ka Naawuni che a daalahachi m-paᅇya ka o wuntitali bi booi. **A niᅇ yeda** ni be ni sabi yetᅇya sheli n-jendi zi’ sheli dim mali yaa, ka ni tooi tiligiya tibdarigibo sheli din nye buyim ni la, ka ni lan tooi che ka a nya beᅇigu shee Naawuni sani kuli mali wara? O tibdarigibo din kpem ᅇᅇ nyela din yen ti yayi a zuᅇ o sariya karibu dali? Bee din ti paagi a kamani di ni daa paai Ijiptinim shem la?

M mabihi, ti saha maa lan kani. Ti payiriya pam yi ni ku yi saha n-wumdi yeligu ᅇᅇ. Naawuni yi che ka ti yi ti labina, ti ni tuyi ti bᅇhimbu din jendi Izraelnim la n-nya Naawuni ni daa yooi soli n-ti Izraelnim teeku puuni shem....

Naawuni ni niᅇ alibarika niᅇ yi ni ka kahigi O yeligu ni yelimaᅇli n-wuhiya. Naawuni yeli sheli o ni daa yeli ti Izraelnim’ ka di wuhi ni,

“N yi nya zim maa n ni kpahi yayi ya gari!” (Yibu 12:13)

WUHIBU 34

TEEKU PUUNI SO' LOXU

YIBU 13-15

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni ti nya Naawuni ni daa tiligi Izraelnim dabitim bandi ni ka ku Ijpti bidibkpamba bana. Amaa Izraelnim ben ni daa zaŋ piebil' zim liysiliyisi be dunoya ni la zuyu daa che ka o tiligi be bidibikpamba kum ni. Dizuyu ka Naawuni manman yeli: *"Zim la ni ti nyela shihirili din wuhiri yi ni be yil' shenja ni. Ka n-yi ti kuri Ijptinim na ti paaiya ka nya zim maa, n ni kpahi yayi ya gari."* (Yibu 12:13)

Izrael zuliya kam daa yila Ijpti, lala yuŋ maa. Lala yayigari chuyu yuŋ maa daa nyela suhupielli din ka ŋmali n-ti ba. Nyini gba tɛhima! Yuun' gbaliŋ ka be daa kuli zaŋ be Ijptinim nuuni ka be nahim ba hali ka ben ti bi lan mi be ni booni sheli suhupielli. Amaa pumpɔŋo ka be daa nya faako. Yay' gari chuyu dali yuŋ ŋo ka Naawuni daa tiligi ba. Be dabitim zolisi maa daa chihiya! Lala saha ŋo Naawuni daa nyela ŋun lo ba alikauli ni o ni be be sani saha sheli be ni yen be tingbani neli la ni ka ni ti lan zaŋ ba labi Keenan tingbani ni, kaman yi ni pun mi shem Naawuni daa pun pɔ pɔri ka di yuui ni o ni zaŋ lala tingbani ŋo n-ti Ibrahimma, Yisahaku nti pahi Yakubu zuliya. Keenan daa nyela tingbani sheli Yakubu mini o bihi ni daa be pɔi, ka be daa naan ti kuli Yisifu sani Ijpti. Zuŋo lala tingbani maa n-nye *Palistin* mini *Izrael*.

Zuŋo ti lahabali gahindili yen chaŋ nti jendila **Naawuni ni daa tiligi Izraelnim Firawuna nuuni shem**. Ti karimbu maa pam yen yila Yibu suura pinanahi puuni. Wummi lahabali sheli anabi Musa ni daa sabi niŋ Altawura puuni:

*(Yibu 12) 37 Ka Izraelnim' maa daa yiyisi Rameses n-chaŋ Sukot, **ɔɔbba kɔŋko kalinli daa nyela tuh' kɔbisiyɔbu m-pahi payiba mini bihi**. 38 Ka zuliya sheb' gba **niriba** pam daa zaŋ be **biŋkɔbiri** pam ben nye pieri ni buhi ni niyi n-doli ba chaŋ. (Yibu 13) 19 Ka Musa daa zaŋ **Yisifu kɔba** m-mali chaŋ kaman ŋun' Yisifu ni daa che ka Izraelnim' pɔ pɔri ni be ni niŋ shem la. Dama Yisifu daa yeli ba, "Naawuni yi ti ka yanɔ tingbɔŋ ŋo ni na ti tiligi ya, ka yi yen chaŋ, yin' zaŋmiya n kɔba mali chaŋ." 21 Biɛyu daa yi neei, Naawuni cherimi ka sagban' daantaliga be be tooni n-wuhiri ba soli, yuŋ mi daa yi ti zibi, o cherimi ka buyim daantaliga be be tooni n-ne ba, din ni che ka be chani yuŋ ni wantaŋ' ni zaa. 22 Ka*

sagban' daantaliga din daa be niriba maa tooni wuntan' ni la mini buyim daantaliga din daa be be tooni yun la daa na zi n-zo be sani.

*(Yibu 14) 1 Ka Naawuni daa yeli Musa, 2 “Yelim' Izraelnim' ni be ηmaligi labi be nyaana nti dɔni Pihahiroti tooni polo, Migdol mini teeku sunsuuni luy' sheli din miri Baalzefɔn la; dɔnimiya miri teeku maa noli. 3 Firawuna ni yeli Izraelnim' yela, “Be bela tingbɔɔn ηɔ ni dari ginda, ka zi be ni kpari sheli polo, ka tingban' neli tayi ya zali.” 4 N ni che ka Firawuna ni tipawumli n-kari doli ya na din ni che ka **n nya jilima Firawuna min' o tɔbbi' gbalin' maa zuyu, ka Ijptinim' maa ban ni mani n-nye Naawuni.**” Ka be daa shiri niɔ lala.*

*5 Ijpti naa ni daa wum ni Izraelnim' maa zoya maa, ka **o min' o kpamba zaa suhuri daa lan tayi zan chan be polo ka be yeli,** “Bɔzuyu ka ti daa niɔ lala? Bɔzuyu ka ti che ka Izraelnim' maa chan ka che ti tuma? 6 Di saha ka o daa mali chechebunsi shili, ka zan o tɔbbihi pa o man' zuyu. 7 O daa zanla chechebun' gahinda kɔbisiyɔbu ni Ijpti chechebunsi zaa, ka tɔbbihi daa be di zaa ni.*

*9 **Ka Ijptinim' maa mini Firawuna yuri ni chechebunsi ni wɔribariba zaa ni o tɔbbihi zaa daa doli Izraelnim' maa ti paai ba,** ka be dola teeku noli luy' sheli din yuli booni Pihahiroti din daa be Baalzefɔn tooni polo la...10 Firawuna ni daa miri na, ka Izraelnim' maa daa lihi be nyaana n-nya ka Ijptinim' maa kani be sanna, ka dabiem daa gbahi ba pam, ka be kuhi pam niɔ Naawuni, 11 ka bɔhi Musa, “Gbala n-daa lee ka Ijpti tingbɔɔn ni bee bɔzuyu ka a zan ti na ni ti ti kpi tingban' neli ηɔ ni? Bɔzuyu ka a niɔ ti lala? Bɔzuyu ka a zan ti yi Ijpti na? 12 Ti daa pun bi yel' a Ijpti ni a chel' ti baalim ka ti jemdi Ijptinima? Dama ti yi di daa jemdi Ijptinim' maa, di di so ti ni yen kpi tingban' neli ηɔ ni ηɔ.”*

Wula ka Izraelnim maa daa leei yeri maa? Bɔzuyu ka be daa bi niɔ Naawuni yeda? Be daa bi ban ni Naawuni so ηun daa kuli tiligi ba dabitim bandi ni maa lan nyela ηun ni tooi tiligi ba Firawuna tɔbubihi la nuu ni? Achiika, o daa naan tooi tiligi ba! Amaa Izraelnim ηɔ daa bi tehi lala, dama dabiem daa mali ba. Teeku daa nyela din be be tooni ka zoya be be nudirgu mini be nuzaa zuyu. Ka Firawuna tɔbubihi mi doli be nyaana na ni be ti gbahi ba bee n-ku ba! Bɔ n daa tu ni be niɔ? Bɔ ka be daa naan tooi niɔ? Wula ka be daa naan tooi niɔ tiligi? Cheliya ka ti wum Musa ni daa yeli shem ka nya Naawuni gba ni daa niɔ shem.

*(Yibu 14) 13 Ka Musa daa yeli ba, “**Di zɔriya dabiem, zanimiya baalim nya Naawuni ni yen tum tiliginsim tuun' sheli tin ya zunɔ;** dama yi ni*

nya Ijpti ninvuy' sheb' zuṅo ḡo, yi nini ku lan nya ba yaha. 14 Naawuni ni tuhi ba tin ya, kul zienya baalim." 15 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, "Bo n-niṅ ka yi kuhiri niṅdi ma? Yelim' Izraelnim' maa ni be cham' tooni. 16 Amaa nyin' Kpuyim' a jangbee zuyusaa n-teeg' a nuu tiri teeku maa m-pirigi li buyi ka che ka Izraelnim' maa doli tingban' kuṅ zuyu du. 17 Ka n che ka Ijptinim' maa niṅ tipawumli siyi doli ba na, ka di che ka n nya jilima Firawuna min' o tɔbbihi zaa ni o chechebunsi ni o chechebunduhiriba zuyu. 18 N yi nya jilima Firawuna min' o chechebunsi ni o chechebunduhiriba ḡo zuyu, **di saha ka Ijptinim' maa ni ban ni mani n-nye Naawuni.** 19 Ka Naawuni malaika ḡun daa be Izraelnim' maa tooni la daa gari ti zani be nyaṅa polo, ka sagban' daantaliga la gba daa gari ti zani be nyaṅa polo. 20 Di daa zuela Ijpti tɔbbihi mini Izrael tɔbbihi sunsuuni. Sagbani maa daa nyela zibisim Ijptinim' polo, ka nye neesim Izraelnim' polo yuṅ zaa ka be so daa bi tooi mir' o kpee yuṅ maa zaa.

21 Ka Musa daa teeg' o nuu tiri teeku maa, ka Naawuni daa che ka pɔhim kpioṅ yi wulimpuhili polo na nti ze teeku maa kom labisi nyaṅa yuṅ maa zaa m-pirigi li buyi ka che tiṅ' kuṅ. 22 Ka Izraelnim' daa siyi teeku maa ni n-doli tiṅ' kuṅ maa chana, ka koma maa be kaman goma la n-ze be nudirigu mini be nuzaa polo. 23 Ka Ijptinim' maa daa doli ba na ti siyi teeku maa sunsuuni, Firawuna yuri zaa min' o chechebunsi ni o chechebunduhiriba la zaa. 24 Biɛy' asiba ka Naawuni daa be sagban' buyim daantaliga maa ni, ka lihi tiṅ' na n-nya Ijpti tɔbbihi maa, ka o che ka be lu abirima. 25 Ka be chechebunsi daa firi bayayiti ni n-kɔṅ chandi. Di saha ka Ijptinim' maa daa yeli, "Cheliya ka ti zo ka che Izraelnim' maa, dama Naawuni tuhirila Ijptinim' pahiri be zuyu." 26 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, "Teem' a nuu tiri teeku maa n-che ka kom maa nahi tab' yaha n-lim Ijptinim' maa n-tabili be chechebunsi mini be chechebunbariba maa zaa." 27 Ka Musa daa teeg' o nuu tiri teeku maa. Zaṅ chaṅ biɛyu daa ti yen neei ka teeku maa kom maa lan nahi taba, ka Ijptinim' maa daa yen zo n-yi dini, ka Naawuni daai ba niṅ teeku maa bulli ni 28 ka koma maa daa labina ti lim Firawuna chechebunsi min' o chechebunduhiriba ni o tɔbbihi ben daa doli Izraelnim' maa siyi teeku maa ni zaa, ka be ninvuy' yino gba daa bi kpalim. 29 Amaa ka Izraelnim' maa ben' daa siyi teeku kuṅ ni du, ka kom maa daa kul pirigi zieya kaman goma la be nudirigu mini be nuzaa polo. 30 Naawuni ni daa tiligi Izraelnim' Ijptinim' nuu ni dindali maa shem m-bala. Ka Izraelnim' daa nya Ijptinim' ni kpi n-do teeku duli shem. 31 Ka Izraelnim' maa daa nya Naawuni ni tum tuun' kar' sheṅa jendi Ijptinim' maa, ka Naawuni yela

daa gbahi ba dabiem, ka be niŋ Naawuni min' o dabili Musa yeda.

Ka Musa mini Izraelnim maa daa yili wumpayibo yilli ŋɔ n-ti Naawuni: “*N ni yili yila m payi Naawuni, dama o di nasara din mali jilima...Naawuni n nye n-kpɔŋ ŋuna n lan nye n yaa, ŋun nye ŋun ti ma tiliginsim.*” (Yibu 15:1,2) Ka be daa pili yila ŋɔ yilibu m-payiri Naawuni o ni ti ba **tiliginsim sheli maa**, ka Miriam ŋun nye Aduna mini Musa tizopaya la daa kpuyi zaabia ka o paya taba daai dolo ka be chayisiri ka yiini yila ka wara. Ka Miriam daa ti to o noli ni ni yilli n yera; **“Yilimiya yila m payi Naawuni, dama o di nasara dim mali jilima! Ka daai wɔribari mini o wahu zaa n-niŋ teeku ni.”** (Yibu 15:21).

M mabihi, dimbɔŋɔ nyela yelimanŋli ni lahiŋiba lahabali din wuhiri Naawuni ni daa chibi soli teeku puuni shem nti Izraelnima. To, pumpɔŋɔ wula ka ti leei yen naai ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ? Ti bɔhigu maa m-bɔŋɔ: **Nuni n daa naan tooi tiligi Izraelnim ŋɔ Ijpti tɔb' bihi la nuu ni?** Be daa naan tooi tiligi be maŋa? Ti daa nya teeku maa ni dɔ be tooni. **Zoya** daa bela be nudirigu mini be nuzaa polo. Ka **Firawuna tɔbbihi** la gba daa be be nyaŋa. Izraelnim maa daa naan tooi tiligi be maŋa? Be daa naan tooi che ka teeku ŋɔ nyuui? Bee n-wurim zoya maa? Bee n tuhi Firawuna tɔbbihi maa? Aiyi, be daa naan ku tooi! Ka ŋuni n daa naan tooi tiligi ba? **Faashee Naawuni kɔnkɔ!** Kulila ti duuma Naawuni kɔ n daa naan tooi tiligi ba. Lala zuyu ka Musa daa yeli ba, *“Di zɔriya dabiem. Zanimiya baalim ka nya Naawuni ni yen tum tiliginsim tuun' sheli nti ya zuŋɔ!”* Naawuni kɔ n daa naan tooi tiligi ba. O mi daa shiri tiligi ba. Lala zuyu ka be daa yili yila be ni daa baadu teeku maa n yera, *“N duuma n-nye n kpɔŋ, ŋun n lan nye n-yaa; O leei n tiligira.”*

Naawuni maŋmaŋa daa leei be **tiligira**. Izraelnim ŋɔ daa ka be ni yen niŋ shem n tiligi Firawuna tɔbbihi ŋɔ nuu ni – Be daa naan ku tooi niŋ sheli m-pahila be doli so' sheli Naawuni ni daa chibi teeku puuni nti ba la ka payi Naawuni ka jem o ni o ni daa tiligi ba kum sheli din daa zi be zuyu la!

M mabihi, Naawuni bɔri ni sokam baŋ ni Adam bihi zaa ŋmani la Izraelnim la. Ti ka ti ni yen niŋ shem n tiligi barina sheli din na yen kana ŋɔ, nayila Naawuni n-tiligi ti! Di yi pa sheli ti ni tooi yeli ni teeku bi gu ti soli, amaa **kum mini buyim** leei guli ti. Ti ni tooi yeli ni zoya bi gili ti, amaa **Naawuni kasitali** leei gili ti ka di narimbu lan be ti zuyu. Firawuna ni o tɔbbihi bi doli ti, amaa **Sintani mini ti daalahichi** leei be ti zuyu m-bɔri ni di bahi ti yoli!

Nuni n ni tooi tiligi Adam bihi ka che Naawuni Wuntia sariya din gahim ŋɔ? Nun n ni tooi tiligi alahaichinim ka che buyim sheli dim bi kpiri ŋɔ? Nuni n ni tooi tiligi daadam ka che Sintani mini o kpɔŋ ŋɔ? Nuni n ni tooi tiligi ti ŋɔnim maa zaa ni? Nuni n ni tooi zaŋ ti duhi alahachi teeku la ka lan zaŋ ti tahi na alizanda sheli din nye kasi shee la. Naawuni kɔ! Naawuni kɔ n ni tooi tiligi ti! Daadam ka yiko sheli din ni tooi tiligi o maŋ' bee di ti yeri ni o tiligi o daadam

kpee. Kundi ni kahigili shem m-bonjo: **“Naawuni daanfaani maa zuyu ka yi tiligi yi yeda ninbu puuni. Ka di bi yila yi kabili ni na, amaa din nyela Naawuni pini. Ka di mi pala yi ni tum sheli zuyu ka yi tiligi, dinzuyu sheli kani ka yi ni nyu bara din zuyu.”** (Efes. 2:8,9)

Naawuni nun nye nambɔzɔbo naa la yooi tiliginsim soli nti Adam bihi zaa, ni o tiligi ti Sintani bandi ni nti pahi alahaichi mini buyim ni. Naawuni bɔri ni ti tiligi sariya karibo din jendi buyim sheli dim bi kpri ka guli ninvuy’ sheba ben yen ti kpi ni be da-alahichi la, to amaa **di tumi ni ti doli tiliginsim so’ sheli o ni yooi nti ti njo!** A mi tiliginsim so’ sheli Naawuni ni yooi ti a ni a tiligi ka che **Sintani** bandi, **alahichi** tibidarigibo nti pahi buyim **daazaaba?** A doli Naawuni Wunti So’ sheli o ni zali ka di ni che ka a nya Naawuni daalibarika kuli mali wara?

Tiliginsim So’ sheli Naawuni ni yooi n ti Adam bihi njo bi doli la tuun’ vieli sheja ninsalnim ni ni tooi tum, di mi bi doli la adiini zalikpana dolibu. Naawuni yeliya, *“di pala a tumtumisa, ka a ku zaŋ n nɛ nyɔɔyɔ.”* Tiliginsim so dini ka Naawuni leei zaŋ zali ti maa? Di nyela **Tiligira** so nun yi alizanda ni la na ni o ti zaŋ ti daalahichi n-kpi ka lan neei – n tiligi ben kam nin njo yeda – dama alahichi mini kum dabiem zuyu daa che ka ti nmani la daba. Naawuni Kundi gahinda la di alizama n jendi tiligiri njo polo n yera: *“Tiliginsim mi lan ka so sani yaha dama Naawuni bi lan zaŋ so yuli n ti ti dunia njo ni ka di zuyu ni che ka ti tiligi.”* (Tuumba Tuma 4:12)

Yelimanli, Naawuni yooi soli alahachi teeku la puuni ka a ni tooi doli n-tiligi alahichi daazaaba, ka lan baadu n kpe Naawuni kasi shee din nye faako shee la. Amaa, di tuya ni a baa’du la luy’ sheli Naawuni ni yooi n ti a la. Tiligira njo gba di alizama n jendi tiliginsim soli njo n-yeli,

“Mani n nye soli maa, mani n nye yelimanli, mani n lan nye nyevili; ka so n ku tooi chaŋ m Ba sani ka pa ni o paai la mani...Achiikatim yelimanli ka n yeriya, nunkam wum n yeligu ka nin nun tim ma na maa yeda mali nyevili din ka bahigu. Ka be ti ku lan kari o sariya dama o pun yi kum ni n kpe nyevuli ni.” (Jon 14:6; 5:24)

M mabia, a yi **kum** ni n kpe **nyevuli** ni?

Ti puhiya pam yi ni zaŋ saha n zini wum Naawuni yeligu njo. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni lihi nya Naawuni ni daa dihi Izraelnim njo saha sheli be ni daa be tingban neli la ni la....Naawuni ninmi alibarika nin yi ni, di ni nin ka yi kuli tehiri anabi Musa ni daa zaŋ yeligu sheli nti Izraelnim la.

“Di zɔriya dabiem, zanimiya baalim n-nya Naawuni ni yen tum tiliginsim tuun’ sheli n tin ya zunjo.” (Yibu 14:13)

WUHIBU 35

TINGBAN NELI NI BINDIRIGU

YIBU 16,17

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din gari la ni ti nya **Naawuni ni daa tiligi** Izraelnim Firawuna mini o tɔbbihi nuu ni shem. Saha sheli Izraelnim ni daa paai teeku ɜɛyu la gburin, be daa lan ka be ni yen nin shem n tiligi Firawuna tɔbbihi ŋo nuu ni. Amaa ti daa nya Naawuni ni daa daai kom maa ka che tin tani ka be pirigi teeku maa sunsuuni n-gari. To, amaa Ijiptinim maa ben ni daa buyisi ni be baai gari kom maa daa di ba mi. Lala dabisili ŋo ka ti duuma Naawuni daa tiligi Izraelnim ŋo Ijiptinim nuu ni. Ka be ni daa ti nya Naawuni yiko din ka ŋmali ŋo, dabiem daa gbahi ba mi ka be yiini yila m-payiri o n yera; *"N ni yili yila m-payi Naawuni, dama ŋuni n nye n tiligira. Naawuni nyela nakarigu."*

Pumpɔŋo, Yibu Kundi la puuni ka ti vihira ni ti nya Izraelnim ni daa be tingban neli sheli din daa be **Ijpti mini Keenan** sunsuuni la. Keenan nyela tingban sheli Naawuni ni daa zaŋ lo alikauli ni ti yab' doo Ibrahim mini o zuliya ka di lebi be dini. Zuŋo ti yen lihimi n-nya **Naawuni ni daa dihi Izraelnim ŋo shem tingban neli ŋo ni**. Kundinim wuhi ti Naawuni manmanja ni daa be be tooni shem n chana sagban' karili la ni wantan, ka lan be buyim niem ni yun gba. Binyini m beni ka ti dihili n-tabili, di yipala Naawuni ni daa tayi ka gu ba la zuyu, be daa naan bahi yoli tingban neli la ni.

Cheliya ka ti maai ti nini kpahim nya muɣisigu sheli ni Izraelnim ŋo ni daa be ŋo. Salo maa daa ka zaŋ buyisi, dama be daadam bieligu maa daa kuli bɔri ni be gari Ankara ŋo zaa! Be daa kuli bela tingban neli ŋo ni n chana tingban neli din daa ka konyurim balante bindirigu lani. Tehimiya di yela! Daadam bieligu ŋo tatabo yi shiri be tingban neli din kuli nye bihigu mini go' tihi ŋo ko! Wula ka Izrael zuliya ŋo daa naan tooi nin n tiligi? Nun n daa naan tooi tiligi ba ka che kum mini konyuri ŋo? Wula ka salo ŋo tatabo mini be bingula ŋo daa yen tooi nin n nya kom mini bindirigu n tiligi be nyevuya tingban neli ŋo ni? Be daa naan tooi dihi be manja? Aiyi! Ka ŋun n daa leei tooi dihi ba? Labisigu maa kuli nyela zay' yini ko. Naawuni ko n daa tooi dihi ba ka tiligi ba!

Ka dayila Izraelnim ŋo daa **nin Naawuni yɛda**? Bee be ni yen di ka nyu sheli konko yela n daa tehiri ba? Yelimanli Izraelnim ŋo daa tuya ni be ti la ti duuma Naawuni yɛda. Naawuni daa tum tuun' kara pam n ti ba. O daa zaŋ alobɔ pia la

n tiligi ba dabitim bandi ni. O daa zaŋ piɛbil' zim n tiligi bɛ bidib' kpamba la kum ni. O daa chibi soli m-pirigi teeku kom la. Ka pumpɔŋɔ, ka o daa be sagbaŋ din daa be bɛ tooni la n-zaŋ ba n-labiri Keenan tingbaŋ ni kamani o ni daa pun lo be yab' Ibrahimia alikauli zɛmana din daa garila. Wula ka yi leei tɛhi? A tɛhiya ni Izraɛlnim ŋɔ daa dihi bɛ Naawuni maa n tabili? Bɛ daa dihi Naawuni daalikauli maa n tabili? Bɛ daa niŋ Naawuni daalikauli maa yɛda? Chɛliya ka ti lihi kundinim puuni n nya labisibu n ti bɔhigu ŋɔ.

*(Yibu 16) 1 Ka Izraɛlnim' maa zaa daa yiyisi Elim n-chaŋ ti kpe Sin tingbaŋ' neli din daa be Elim mini Sinai sunsuuni la ni gol' so ŋun daa pahir' ayi bɛ Ijpti yibu maa nyaŋa biɛy' pinaanu dali. 2 Ka Izraɛlnim' maa zaa daa ŋumdi bɛ kparima ni niŋdi Musa mini Aduna tingbaŋ' neli maa ni 3 yɛra, "Naawuni yi di daa chɛ ka ti kpi Ijpti tingbaŋ ni di daa naan so, dama ti daa nyari nimdi ŋubira, ka diri bindira ti yubu, amaa **yi zaŋ ti mi na ti bahi tingbaŋ' neli ŋɔ ni ni yi chɛ ka kum ku ti ninvuy' gbalig ŋɔ zaa.**"*

Ka dayla Izraɛl zuliyanim ŋɔ daa dihi Naawuni tabili? Aiyi, bɛ daa bi dihi o n tabili! Bɛ daa ŋumdila bɛ kparima ni niŋdi o mini o tumo Musa. Gbulisim tibili n-wum Naawuni ni daa labisi ba shɛm.

*(Yibu 16) 11 Ka Naawuni daa yeli Musa, 12 "N wum Izraɛlnim' ni ŋumdi bɛ kparima ni shɛm maa. Yelim' ba ni yi yɛn ŋubirila nimdi yun, ka diri bindirigu mi tiyiri asiba, **ka baŋ ni man' Yawɛ n-nyɛ yi Naawuni.** 4 Di saha ka Naawuni daa yeli Musa, "N ni chɛ ka nindirigu yi zuɣusaa luna, ka sokam chain ti pahir' o dahin' yini dibu tariga dabisili kam, ka n kpahim ba nya bɛ ni tooi doli a zaligu bee bɛ ku tooi dol' li.*

*13 Ka di daa ti niŋ zaawuni, ka kɔrinsi kana ti lu bɛ suya maa gbini luy' shelikam zaa. N-daa yi biɛyɛ asiba ka maligim lu suya maa shee. 14 Maligim maa ni daa ti vuui, ka Izraɛlnim' maa nya ka binkpil' bihi piɛla yɛrigi tingbaŋ' ni zaa. 15 Izraɛlnim' maa ni daa nya li, ka bɛ bɔhiri taba, "**Bɔ n-lee bala?**" Dama bɛ daa bi mi di ni nyɛ sheli. Ka Musa daa yeli ba, "Naawuni ni zaŋ bindir' sheli tin ya ni yi di m-bala. 31 Ka Izraɛlnim' daa boli bindirigu maa **Manna**, di daa ŋmanila bimbielim din nyɛ zaɣ' piɛla, ka nyayisi kaman bɛ ni zaŋ shiri mali karakaasi sheŋa.*

Naawuni ni daa dihi Izraɛl zuliya bɛn daa be tingbaŋ neli la ni shɛm hali ni dabisi sheli bɛ ni daa ti paai Keenan tingbani ni shɛm m bala. Yi baŋ bindirigu ŋɔ ni daa yi luy' sheli na? Di daa **yila alizanda** ni na. **Naawuni sani** ka di daa yina. Izraɛlnim ŋɔ daa simdi bindiri sheli Naawuni ni daa siyisi n ti ba ŋɔ? Aiyi! Bɛ daa

bi simdi sheli kam Naawuni sani m-pahila tibidarigibo zaŋ chaŋ be gutulinsi mini be yeda kalinsi la zuƴu. Kulila Naawuni nambozɔbo zuƴu n daa che ka kum bi ku ba tingbaŋ neli la ni.

Cheliya ka ti tui ti karimbu ŋɔ pumpɔŋɔ n nya binsheyu din daa niŋ saha sheli kokpayu ni daa ti lan lu Izraelnim ŋɔ zuƴu ka be niŋ shem. Ti yen karim la suuri pinaayopɔin. Kundi yeliya:

(Yibu 17) 1 Ka Izraelnim' maa zaa daa yiyisi tingban' neli maa ni m-piri taba gbilligbilli n-chani kaman Naawuni ni daa zali ba shem. Ka be daa chaŋ ti paai Refidim n-ti suya nimaani, amaa ka kom daa lee ka nimaani ka be ni nyu. 2 Lala zuƴu ka be daa zaŋ Musa taali, ka yera, "Tim' ti kom ka ti nyu." Ka Musa daa yeli, "Wula ka yi zaŋ ma taali? Bɔ n-niŋ ka yi zahindi Naawuni?" 3 Amaa ka kɔnyuri daa wum ba pam nimaani, ka be ŋumdi be kparima ni niŋdi Musa yera, "Bɔzuƴu ka a yihi ti Ijipti na ni kɔnyuri ti ku ti mini ti bihi ni ti bɛŋkɔbiri?" 4 Di saha ka Musa daa kuhi niŋ Naawuni yeli, "Wula ka n yen niŋ niriba ŋɔ? Dama di che biela ka be lab' ma kuya." 5 Ka Naawuni daa yeli Musa, "Kpuyim a jaagbe' sheli a ni daa zaŋ fiebi Naail la n-niŋ a nuu ni, ka zaŋ Izrael kpamba pah' aman' zuƴu, ka yi gari niriba maa tooni chaŋ. 6 N ni ti zani a tooni Hɔreb Zoli tampiŋ zuƴu, ka a ti zaŋ a jaangbee maa fiebi tampiŋ maa, ka kom yi di ni na ka niriba maa nyu." Ka Musa daa niŋ lala Izrael kpamba maa ninni.

Ka kom daa gbuyiri tampiŋ maa ni n-teeni tingbaŋ neli maa ni ka niriba maa mini be bɛŋkɔbiri maa zaa daa nyu.

Cheliya ka ti zani kpe ka tɛhi lahibali sheli zuƴu ti ni karindi zuŋɔ maa. Di mini Naawuni ni daa niŋ shem ŋɔ zaa n ti Izraelnim maa, ka dayla be daa niŋ ŋɔ yeda? Wumpayibo daa be be suhuri ni zaŋ chaŋ Naawuni ni daa niŋ sheli kam n ti ba maa? Aiyi, be daa bi ti Naawuni yeda. Be daa nayi kuli ŋumdila be kparima ni ka fabiliri n niŋdi Naawuni so ŋun daa pun tiligi ba ka che barinanim pam la.

Wula ka Naawuni daa leei niŋ? Ti duuma Naawuni suƴilo mini o vienyela puuni daa nyela o ni daa ti ba bindirigu mini kom tingbani neli la ni. Ka dayla Izraelnim ŋɔ daa bɔri Naawuni venyela? Aiyi, be daa simdila Naawuni sariya karibo. Bɔzuƴu ka Naawuni daa leei niŋdi ba venyela? Naawuni ni ze yim ka lan nye **nambozɔbo** naa la zuƴu. O nyela Naawuni so ŋun ze yim ka lan nye **nambozɔbo** naa. O nambozɔbo zuƴu, o daa ti Izraelnim bindirigu mini kom, di mini be gutulinsi maa zaa yoli! Ka di yi daa nyela kum mini konyuri tiliginsim yen yila niriba maa zaƴ' vieltali mini be kpaŋmaŋ ni, din ŋuna Naawuni daa naan che ka be kpi tingbaŋ neli la ni.

Di ni lan tu n ti baŋ shem nyela, Naawuni daa tiligi ba mi pa o nambozɔbo

kɔŋko zuƴu, amaa **o daa bɔri ni o yeligu pali**. Naawuni nyela ŋun ze yim zaŋ chaŋ o daalikaulinim palibu polo – ka dizuƴu che ka o daa lo alikauli kpɔŋ zaŋ chaŋ Izraelnim polo. Kamani ti ni pun bɔhim shem, Naawuni daa lo alikauli. **Izrael tingbani ŋɔ zuƴu ka Naawuni daa lo alikauli ni o ni niŋ alibarika niŋ dunia tingbana zaa ni**, dama be zuƴu ka tuumba, kundi gahinda, n ti pahi tiligirila ti yen kana. Yelimaŋli, Naawuni nyela ŋun ze yim ka lan nye nambozɔra! O nyela Naawuni ŋun gbubi **yelimaŋli** ka lan mali **yurilim**. Yelimaŋli, Izrael zuliyanim ŋɔ daa bi simdi Naawuni yurilim. Di mini be daa zaƴisi o noli ka ŋumdi be kparimani n niŋdi o la zaa yoli, Naawuni daa yihi o zeyimtali mini o yurilim n-wuhi ba ka daa ti ba bindirigu din daa yi alizanda ni la na.

So ni tooi bɔhi ŋ-ŋɔ, “Ka bukaata bɔ ka Izraelnim lahabali ŋɔ leei kuli mali zaŋ ti ti saha ŋɔ?” Naawuni yeligu wuhiya: *“Dimbɔnɔnim’ zaa daa niŋ ba mi n-leei yeliŋmahima ka di sabi zali tinim ben be zɛmani dim bahindi nyaana ŋɔ wuhibu zuƴu.”* (1 Kɔr. 10:11) Kamani Naawuni ni daa kuli tiligi Izraelnim tingban neli la ni shem la, lala ka o bɔri ni o tiligi Adam bia kam **alahachi ni**.

Ti bɔhiriya: Bɔ ka Izraelnim ŋɔ daa tu ni be niŋ ka ku bahi yoli tingban neli la ni? Be ni daa **kuli tu ni be niŋ shem daa nyela be gahingahim Naawuni ni daa siƴisi bindiri sheli zuysaa m-bahi ba la na n di**. Ka luy’ din polo ka be tiliginsim ŋɔ daa leei yina? Be maŋmaŋ’ kpaŋmaŋ’ ni ka di daa yina? Aiyi, be tiliginsim maa daa yila Naawuni sani na. Be daa ka yiko sheli din ni tooi tiligi be maŋa kum mini kum ni. Be daa bi tooi **niŋ sheli m-pahila be daa gahinla bindiri sheli Naawuni ni daa siƴisi n ti ba maa na n di**.

Kundi gahindili wuhi ti ni ti zaa nyela alahichinim’ kamani Izraelnim ni daa be shem maa ka ka yiko sheli din ni tooi tiligi ti maŋa – n yi alahichi ni bee Naawuni sariya karibo bee Naawuni wuntia sariya karibo la ni. Ti ni tooi yeli ni tinim bi be tingban neli ni n-chana kamani Izraelnim la, amaa ti gba nyevuli kuli ŋmerila salim kamani ben gba nyevuli ni daa ŋmeri salim tingban neli maa ni shem maa. Naawuni yeligu kuli yi la polo n-doya: Ŋun kam zaƴisi ni o ku deei Naawuni tiliginsim so’ sheli o ni zaŋ n ti ti ŋɔ ni kpi alahichi kum n-kpe buyim ni. Suhubɔhibo pam m-bɔŋɔ. Niri yi shiri yen kpi o daa alahichi ni. Ka be kari o sariya: Ka zaŋ o n-niŋ buyim ni: Suhu sayingu kara m-bɔŋɔ: Zuysuŋ lahabali din beni nyela so bi tu ni o kpi ni o daalahachi. Kamani Naawuni ni daa kuli ti Izraelnim bindirigu ka di tiligi ba ka che kum tingban neli la ni shem, lala ka Nawuni ti ti gba “bindirigu” ni di tiligi ti dunia ŋɔ ni ni saha din ka bahigu!

“Bindiri” bɔ n-leei bala n-tiri ti nyevilli din ka bahigu? Ti ni tooi da bindirigu daa ni ka di tooi ti ti nyevilli din ka bahigu alizanda ni? Aiyi, lala bindirigu ka daa ni: Pumpɔŋɔ, bindiri bɔ n nyeli? Ka ya ka lala bindirigu maa leei be ka ni tooi ti nira nyevuli din ka bahigu?

M mabihi, di tu ni yi ban ni yuuntuhili ni kɔbishinu nyaana n-daa bala ka

Izraelnim daa di manna la tingban neli la ni, poi ka Naawuni naanvi siyisi **Tiligira** na ka o nye dunia zaa Tiligira. Nun n-nye “bindirigu” sheli Naawuni ni siyisi na ni di tiligi dunianima be daalahachi puuni, kum ni, sariya karibo ni buyim ni. Cheliya ka ti gbulisi tibili ka tehi venyela zan chan tiligiri no manman ni daa yeli shem saha sheli o ni daa be dunia no ni,

*“Achiikatim yelimanli ka n yeriya, nun kam niŋ yeda mali nyevuli din ka bahigu. Mani n-nye nyevuli bindirigu. Yi yannima daa di bindirigu sheli be ni daa booni Manna la moyuni ka kpi. Amaa bindirigu sheli din yi alizanda ni na maa n nye niri ni ni di sheli ka ku kpi. **Mani n nye nyevuli bindirigu maa ka nun kam ka n sani na, kum ku lan gbaagi o, ka nun kam mi niŋ ma yeda, konyuri ku lan gbaagi o hali abada!**” (Jhn 6:47-51,35)*

M mabihi, kpe ka ti yen zali ti zunɔ wuhibu maa. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni lihi nya Naawuni ni daa ti Izraelnim zalisi pia la shem....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni, ka m mali tamaha ni yi kuli ni tehira Tiligira la yeligu sheli o ni daa yeli ni,

“Mani n nye nyevuli bindirigu maa. Ka nun kam ka n sani na, kum ku lan gbaagi o, ka nun kam mi niŋ ma yeda, konyuri ku lan gbaagi o hali abada!” (Jhn 6:35)

WUHIBU 36

SINAI ZOLI ZUXU BUXIM

YIBU 19, 20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din gari la puuni, ti nya Naawuni ni daa zaŋ o zaŋa niŋ Izrael zuliya sheba ben daa be tingban neli la ni la ka daa che ka bindirigu yi zuyusaa siyina ka be daa di ka tiligi. Zeyimtali mini yelimantibo kalinsi daa che ka Izraelnim ŋo kuli yiyisiri Naawuni suhu saha saha.

Zuŋo ti yen nya la Naawuni ni daa yi Izraelnim zuyu shem tingban neli la ni ka daa zaŋ **o zaligu kasi** la nti ba. Ti zuŋo karimbu yen jendila Yibu din be Altawura puuni la suuri pinaawei. Din piligi shem m-bɔŋo: *"Izraelnim ni daa yi ljipti tingban ni maa nyaana goli so ŋun pahiri ata dahin' yini dali ka be daa paai Sinai tingban neli ni."* (Yibu 19:1) Musa mini Izraelnim ni daa be tingban neli maa ni n chani saha sheli maa, ya polo ka be daa ti paai? Be daa ti paai la **Sinai** zoli la zuyu. Yi tooi teei Musa ni daa be luy' sheli, saha sheli Naawuni ni daa tuui boli o n ti di o alizama tutuy' sheli buyim ni daa taai amaa ka leei bi diri li la gbini? Lala Sinai zoli ŋo maa zuyu ka di daa niŋ maa. Yi teei lahabali maa? Ti daa wumya ni Naawuni daa di anabi Musa alizama Sinai zoli ŋo zuyu n-yera,

*"N nya n niriba ben be ljipti la muyisigu,...dinzuyu ka n kana ni n ti yihi ba ljiptinim maa nuuni....Dinzuyu kamina ka n tim a Firawuna sani ka a chan ti yihi n niriba Izraelnim maa ljipti tingban maa ni. N ni be a sani. **Dimbɔɔ mi n yen nye shihirili din wuhiri ni mani n tim a ni a ti yihi n niriba maa ljipti tingban maa ni na, yi ni ti jemdi mani Naawuni zoli ŋo zuyu.**"* (Yibu 3:7,8,10,12)

Nawuni daa pali alikauli sheli o ni daa lo Musa maa? lin, o daa pali li! Ti zuŋo alitawura karimbu puuni, ya ka Musa be? Ti nya Musa mini Izrael salo pam ni **be Sinai zoli la loŋ ni kamani Naawuni ni daa lo ba alikauli yuun' pihinahi din gari la**, saha sheli o ni daa di o alizama buyim tuturila ni n-yera, *"a yi yihi niriba maa ljipti tingban maa ni na, yi yen jemdi la mani Naawuni **zoli ŋo** zuyu."*

Pupmpɔŋo cheliya ka ti na kuli karinda n-nya Naawuni ni daa yi Musa zuyu n di Izrael niriba maa zaa alizama Sinai zoli la zuyu. Kundi wuhiya:

(Yibu 19) 3 *Ka Musa daa du zoli maa zuyu Naawuni sani. Ka Naawuni ti*

*bol' o zoli maa zuyu yel' o, "A ni ti yen yeli Yaakubu zuliya ben nye Izraelnim' maa shem m-bɔŋɔ: 4 'Yi daa nya n ni daa niŋ Ijiptinim' shem la mini n ni daa zaŋ ya tam tɔra kpɪŋkpama zuyu n-zaŋ ya tahi mmanŋmaŋ' sanna la. 5 **Dinzuyu yi yi ni deei n noli ka gbibi n daalikauli, n ni zaŋ ya leei n dahalali niriba zuliya kam sunsuuni, dama mani n-su dunia zaa. 6 Ka n ti che ka yi leei maligumaaniba ni zuliya kasi.'** A ni yen yeli Izraelnim' maa yetɔy' sheŋa m-bala." 7 Ka Musa daa siyi na, ka boli Izrael kpamba na nti yeli ba Naawuni ni yel' o ni o yeli ba yetɔy' sheŋa maa zaa. 8 Ka niriba maa zaa daa layim garigi yeli, "**Ti ni niŋ Naawuni ni yeli ni ti niŋ shelikam zaa.**"*

Yi daa wum Izraelnim ŋɔ ni daa labisi Naawuni shem? Be ni daa yeli shem m-bɔŋɔ, "*Ti ni niŋ Naawuni ni yeli sheli kam zaa!*" Be yeligu maa daa nyela yelimaŋli? Be daa tooi zani tuhi Naawuni zalisi maa zaa? Naawuni gba daa kuli mi ni Izraelnim ŋɔ daa naan ku tooi deei o zalisi maa zaa. Naawuni ni daa bɔri shem zaa daa nyela ni be baŋ ni be ku tooi niŋ shelikam n tiyi ŋun Naawuni nini, ka baŋ ni be nyela alahachi tumdi ba Naawuni sani, ka ti lahabali suŋ sheli din jendi tiligiri so ŋun yen ti kana dunia ŋɔ nti tiligi alahachinim la yelimaŋli. Naawuni daa nyela ŋun che Ibrahim, Yisahaku ni Yakubu ben nye be yaannim la alahichinim m-paŋ ba be yeda niŋbu zuyu. Naawuni daa bɔri ni o che Izraelnim gba taali m-paŋ ba be yeda tibo kɔnko zuyu. Naawuni tiliginsim soli kuli doli la yeda niŋbu kɔnko ni - Naawuni yeda tibo niŋbu mini o nia din jendi tiliginsim. Kundi yeliya: "*Pumpɔŋɔ di kahigi wuhi ni so ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuyu, dama di sabiya: 'Nun yi taali ni Naawuni sani kuli ni be yeda niŋbu zuyu.'*" (Gal. 3:11)

To, amaa hal ni zuŋɔ, Izraelnim ben na kuli tehirimi ni be ni tooi nya wuntitali be maŋmaŋ' kpaŋmaŋ ni. Hankali pooili m-bɔŋɔ! Be tam la saha sheŋa be ni daa tum m birigi Naawuni la yela! Hali ni zuŋɔ ben na kuli bi baŋ ni be daalahachi nyela din bara Naawuni sani! Be teha puuni, alahichi daa pala yelkpeeni nti ba, amaa Naawuni ŋun nye sariya karita ŋɔ ŋun sani **alahichi nyela din bie! Naawuni nyela kasi Naa; dinzuyu o pala ŋun ni deei tuun' sheli din ka kasi!** To, amaa hali ni zuŋɔ Izraelnim ben na bi baŋ lala. Lala zuyu ka be yeli, "*Ti ni niŋ ti duuma ni yeli shelikam zaa.*" Amaa Naawuni nia n-nyeli ni o che ka be baŋ ni be ku tooi niŋ binsheykam ti duuma ni yeli!" Pumpɔŋɔ cheli ya ka ti tuyi ti kundinim maa puuni n-nya Naawuni ni daa sheei Sinai zoli la zuyu na shem n kahigi o jilima mini o kasitali ka zaŋ **Zalisi Pia** la nti Izrael zuliyanim la.

Din ka kundinim yeli:

(Yibu 19) 10 Ka Naawuni daa yeli Musa, "Cham' ti yeli niriba maa, 11 zaŋ chaŋ dali ka be mali shili, dama dali man' Naawuni ni yi Sinai Zoli

maa zuƳu siƳi na niriba maa zaa ninni. 12 Di simdi ka a daa beei cheriga gili zoli maa, ka di che ka so ku baai yay' li, ka yeli ba ni so di miri zoli maa gbini bee so ti du li. Ka nunkam ti shihi zoli maa, ben' **kum'** o. 13 So di ti zaŋ o nuu shih' o, amaa be ti labim' o kuya ku o bee n-to o piema ku o. BinƳobigu bee ninsala yi ti shihi li, ben' **kum'** o. 16 Dab' ata maa dali asiba, ka saa daa gbaai **tahibu**, ka **nyayisira**, ka **sagban' tibisili** daa be zoli maa zuƳu, ka **kika' titali din yo vuri pam kum**, ka niriba ben daa be sansani maa ni zaa ningbuna ti schira. 17 Di saha ka Musa daa zaŋ niriba maa zaa yi sansani maa ni na ni be ti zani Naawuni tooni ka be daa kana ti zani zoli maa gbini. 18 Ka **nychi** daa mɔni Sinai Zoli maa zuƳu zaa, dama Naawuni n-daa siƳi di zuƳu na ni **buyim**, ka di **nychi maa daa kpuyi du kaman tampuli zuƳu nychi la**, ka zoli maa zaa daa **dam pam**. 19 Ka **kikaa maa kumsi vuri daa maan pahi**. 20 Ka Yawe daa siƳi tiŋ' na Sinai Zoli maa kpaakpaanyom ni nti boli Musa du zoli maa kpaakpaanyom maa ni.

(Yibu 20) 1 Ka Naawuni daa tɔƳisi yetɔƳa ŋɔ zaa yeli, 2 “**Man' Yawe** ŋun nye yi Naawuni ŋɔ n-daa yihi ya ljipti tingbɔŋ ni na, ka yihi ya dabitim bandi ni.

1.) Miriya ka yi jem wun' sheŋa pahi n zuƳu. (v.3)

2.) Miriya ka yi mali binnani zali bee m-mali binsheli n-ŋmahndi binsheli din be zuƳusaa bee tingbani puuni bee binsheli din be kom puuni. (v.4,5)

3.) Miriya ka yi booni man' Yawe ŋun nye yi Naawuni ŋɔ yuli yoliyoli, dama nunkam booni man' Naawuni yuli yoliyoli mali taali man' Naawuni sani. (v.7)

4.) **Teemiya vuhim dabisili yela**, ka che ka di nye dabisili kasi. (v.8)

5.) **Timiya yi banim' mini yi manim' jilima**. (v.12)

6.) Miriya ka yi ku ninsala. (v.13)

7.) Miriya ka yi niŋ zina. (v.14)

8.) Miriya ka yi zu. (v.15)

9.) Miriya ka yi di ziri shehira n-jendi yi kpee. (v.16)

10.) Miriya ka yi che ka yi kɔre kpe yi kpee yili ni. Miriya ka yi mi

che ka yi kɔre kpe yi kpee paya ni bee o tuntumdi' dɔbba bee o tuntumdi' payiba ni bee o nayilalantabili ni bee o buŋ' ni bee n-che ka yi kɔre kpe yi kpee binsheli ni. (v.17)

*18 Niriba maa ni daa wum saa tahibu mini kikaa maa kumsi, ka nya saa nyayisibu mini nyɔhi ni mɔni zoli maa zuɣu shem maa, **ka dabiem gbahi ba ka be ningbuna schira, ka be daa kayi ze kpaŋ' ha** 19 ka yeli Musa, "Amaŋmaŋ' tɔyisim ti yetɔya ka ti wumda, amaa di lan che ka Naawuni tɔyisi ti yetɔya, di yi nye lala, ti ni kpi." 20 Ka Musa daa yeli niriba maa, "Di zɔriya dabiem, dama Naawuni kamina ni o ti zahim ya, dina n-nye ni o che ka dabiem be yi suhuri ni ka yi ku tum alahichi." 21 **Ka niriba maa daa na kul kay' ze kpaŋa" ...***

Kpe ŋɔ ka ti yen zali ti kundinim puuni lahabali ŋɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, tin lihi Naawuni Zalisi Pi' sheli o ni daa siyisi nti Izraelnim Sinai zoli zuɣu la na yimbayimba. To, amaa pɔi ka ti chabisiya zuŋɔ, binsheli m-beni ka Naawuni bɔri ni o wuhi ti ti ni yoli kuli bɔhim sheli ŋɔ maa ni. Di ni tu ni ti baŋ shem m-bɔŋɔ: **Naawuni nyela Kasi Naa, ka ti ku tooi miri o ni tinim maŋmaŋ kpaŋmaŋ ni.** Kundi wuhiya ni "Ninsalnim zaa ŋmanila mɔri." (1 Pit. 1:24) "Naawuni nye **buyim din dira!**" (Hib. 12:29) Pa so n yen yeli ti ni mɔ' sheŋa din ze buyim vulo zuɣu nyela din be barina ni!

Zuŋɔ bɔhimbu piligu, ti wum Izraelnim ni daa yeli Musa, "Binsheɣu kam zaa ti duuma ni yeli ni ti niŋ, ti ni niŋ li." **Be ni daa bi baŋ Naawuni kasitali** ni nye shelila zuɣu ka be daa yeli shem maa. Be daa tehimi ni be tumtumsa nyela din ni tooi tiyi Naawuni nini. Amaa saha sheli Naawuni ni daa ti shee na Sinai zoli la zuɣu ka be teha daa tayi zaa! Izraelnim ŋɔ ni daa di shehira n-nya ka wum satahingu mini nyayisibu nti pahi zoli la ni daa schigila ka nyɔhi gbulli la, ka lan wum Naawuni kuko' sheli din daa yeri zalisi pia la yela, din saha "**Ka dabiem gbahi ba. Ka be daa kayi yi kpaŋa ka yeli Musa, 'amaŋmaŋ' tɔyisim ti yetɔya ka ti wum. Amaa di che ka Naawuni tɔyisi ti yetɔya, di yi pa lala ti ni kpi!**"

Izraelnim daa pa baŋ Naawuni kasitali yela ka baŋ ni be pala ben ni tooi miri o. Sinai zolɔŋ la ni ka be daa baŋ kundi yelimaŋli ŋɔ. "Ninsalnim zaa ŋmani la mɔri. Ka Naawuni nye buyim din dira!" (1 Pit. 1:24; Hib. 12:29) Izraelnim ŋɔ daa nyela ben daa naan tooi zani Naawuni ŋun be kasi ŋɔ tooni n-yeli, "Di pa taali" Naawuni ni yeli shelikam zaa ti ni wum!" Aayi, be daa naan ku tooi! Pumpɔŋɔ Izraelnim ŋɔ daa banɣa ni **be mali yelimuyisirili; yelimuyisirili karili gba!** Be daa baŋ Naawuni kasitali ka lan baŋ o zalisi ni kpem shem. Be daa banɣa ni be ka kasi ka lan baŋ be maŋmaŋ chɔyinsi zaŋ chaŋ Naawuni zali gahindili la ghub'bu polo. Be daa **ŋmanila mɔ' kuma din be buyim soli zuɣu.**

A mi nyali la wula? A baŋ ti duuma kasitali maa? A mi ni Naawuni mini o

zaligu nyela din mali wuntia din gahim? A mini a suhu mini a tumtumsa nyela din bie ka lan ka wuntia Naawuni sani? Bee a nmani la Izraelnim ben daa tehira ni, “Muyisigu sheli kani! Ti ni niŋ Naawuni ni bɔri sheli kam! Ti tumtumsa ni tooi zaŋ ti miri Naawuni!” Yelimaŋli, lala teha nɔ mini Naawuni teha bi lu n-zahim taba. Alahichi ni varim sheba mini nɔn be kasi ni tooi be? Aayi, be ku tooi be! Naawuni ni sayi deei binsheli din yayili bie ka yayili viela? Aayi, o ku tooi! Naawuni nyela kasi Naa ka ku deei sheli m-pahila din be kasi. O bɔrila venyela! **A mi lala?** Bee a mali la tamaha ni sariya karibu dali, a **“tuunviela nyela”** din ni tooi nyehi a **“tuun’ bieri”**? Di yi nyela lala n nyeli, **din nuna Naawuni di pala wuntia sariya karita!** Ti kahigibu puuni, wula ka ti leei yeli zaŋ kpa sariya kariti so nɔn yeli ni “a nyela nɔn tum taali din jendi ninsal’ kuli, amaa a tuun’ viel’ sheŋa a ni daa pun tum la zuyu n-ku darigi a tibili. Chama m-bahi a.” Ti leei yen yeli la wula, zaŋ chaŋ lala sariya kariti so nɔn niŋ lala maa polo? Ti ni yeli ni o nyela sariya kariti so nɔn ka mini wuntia.

M mabihi, m bɔri ni yi baŋ ni **Naawuni nyela wuntia sariya karita!** O bi lihiri n-zɛmdi alahachi! **Naawuni wuntiali bɔrila alahichi sanyoo.** Ka lala sanyoo maa n nye **kumka** lan nye ti mini **Naawuni waliginsim din ka bahigu!** Ti tuun’ viel’ sheŋa ti ni tumdi maa ku tooi nyehi ti daalahichi sama. Zaŋ chaŋ ti tumtumsa polo, Kundi yeliya: *“Ti zaa nyela alahachinima ka ti wuntia tuma zaa nmani la bincher’ bieri!”* (Azi. 64:6) **Naawuni nmani la buyim din dira** ka Adam bihi **tuma nmani** mɔ’ kuma. Ti ku tooi zani Naawuni sariya karibu din be kasi la buyim zilli la gbunni ti maŋmaŋ wuntia puuni!

Naawuni buyim la ni daa ti shee na Sinai zoli la zuyu, Izraelnim nɔ daa tooi miri li? Be daa buyisiya ni be du zoli nɔ paai Naawuni ni be sheli nɔ? Be daa mali suhukpeeni ni be miri zo’ sheli din daa schiri ziyiziya ka saa nyayisibu mini satahingu n kuli nye zi’ zaa; zo’ sheli din loŋ ni daa tuyiri nyehi guliguli kamani mɔkariwaa n-taai buyim la? Aayi, Be daa bi tooi miri li! **Dabiem daa wum ba pam** ka be **kayi zi’ kpaŋ!** Hali be ni yino gba bi tooi miri zoli maa, dama Naawuni kasitali mini o yiko daa che ka dabiem gbahi ba pam. Amaa lala dabiem maa daa nyela din vieli nti ba, dama ti Duuma yeligu wuhiya ni **“Naawuni zobu n nye banjim piligu.”** (Naha 1:7)

M mabihi, ti saha maa vunchoyili zuŋɔ amaa ti kpaŋsiriya ni yi di tam ti ni yoli karim ka wum sheli maa: dama di wuhiya ni **Naawuni nyela kasi** naa ka **o sariya karibu** kuli ni doli la **o kasitali soli** maa. **Naawuni nyela kasi** naa ka kuli ku tooi che ka ti miri o!

Naawuni yi che ka ti ti labina, ti wuhibu dintuyiya puuni, ti ni labi vihi ka kahigi Naawuni Zalisi Pi’ sheli o ni daa siyisi nti Izraelnim Sinai zoli la zuyu la. Ti payiya....ni yini niŋ suyulo n zini wum ti zuŋɔ wuhibu maa.

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni ka lan kpahiri yi zuyu ni ni yi che ka o

yeligu din nye yelimaŋli ɲɔ kuli be yi suhu ni:

“Naawuni zobu n nye baŋsim piligu.” (Ŋaha 1:7)

WUHIBU 37

NAAWUNI ZALISI PIA DIN GAHIM

YIBU 20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya Naawuni ni daa shee na **Sinai zoli la zuyu** maa ni buyim, ka dizuyu che ka zoli maa zuyu zaa daa gbuli **nyohi** nti pahi saanyayisibu mini satahingu, ka di daliri daa nyela Naawuni daa bɔri ni o zaŋla o zalisi pia la nti Izraelnima. Naawuni daa kpahi Izraelnim ŋo zuyu ni, ni be miri ka be shihi zo' sheli zuyu o ni daa be maa, di yi pa lala be ni kpi. Naawuni daa bɔri ni o wuhi ba o **kasitali** dariza ni nye sheli!

Zuŋo ti bɔri ni ti lihi la zalisi pia maa yimbayimba ka zaŋ li m-buyisi ti biɛhigu ka tooi baŋ tin ni tooi be shem ni Naawuni ŋun nye kasi naa ŋo. Ti yen kariŋla Yibu kundi din be Altawura puuni la, suuri pishi. Naawuni ni daa shee Sinai zo' sheli din zuyu daa nye buyim mini nyohila n-naai. O ni daa yeli shem m-bɔŋo: *“Mani Yawe ŋun nye yi Naawuni ŋo n daa yihiya Ijpti tingbaŋ ni na, ka yihiya dabitim bandi ni.”* (Yibu 20:1,2)

1.) **“Miriya ka yi jem wun' sheŋa m-pahi n zuyu.”** (Yibu 20:3) Zaligu din dan tooni m-bɔŋo. Ti duuma Naawuni yeliya, *“Miriya ka yi jem wuni sheŋa m-pahi n zuyu.”* O ko ntu ni o nye ti Naawuni. O ku pirigi o jilima n ti so, Naawuni ŋun nye binnamda naa ŋo ko n-tu jembu. Amaa tingbaŋ ŋo n ti tabili dunia ŋo nim ni niŋdi shem be di ko ka che Naawuni ni bɔri shem. Daadamnim kpuyi be daadam taba hali nti zali Naawuni zaani. O kɔnko yuli n nye kasi ka lan mali jilima. O ko n-simdi payibu mini dihitabili. Di zaa yoli niriba yi ti be yelimuyisirili ni, be bi bɔri ni be zaŋli niŋ Naawuni so ŋun nam ba n ti tabili binsheyukam ŋo nuu ni. Be nayi zaŋla be yelimuyisira ŋo n niŋdila be daadamtaba ben be ka bɛna ŋo nuu ni ka kpuyi ba n ti zali Naawuni zaani. Ŋo wuhirimi ni ŋunkam niŋ lala, o bo binjemdili m-pahi Naawuni zuyu. A mi yi bo binjemdili m-pahi Naawuni zuyu, a tum alahachi!

2.) Zaligu din pahiri ayi yeliya ni: **“Miriya ka yi mali binnani n-zali bee m-mali binsheli n-ŋmahindi binsheli din be zuyusaa bee tingbaŋ ni puuni bee din be kom puuni. Miriya ka yi jemdi binyera maa, dama mani Yawe ŋun nye yi Naawuni ŋo nyela ŋun zabiri nyuli!”** (Yibu 20:4, 5). Zalgu ŋo puuni, Naawuni yeri ti ni ti zo n-yi buyijembo ni. Buya dii pala binshɛŋa be ni mali zali luyshɛŋa mini yinsi n-jemdi la kɔnko. Buyili kuli nyela binshɛŋa din be ti mini Naawuni

sunsuuni. Sheb' beni ka bolli nyela buyili n-zaŋ ti ba, dama bolli diema nyela din yela muysi ba n-gari Naawuni. Sheb' mi gba beni ka talivisa n-kana nti be be mini Naawuni susuuni. Be baya ka ni be zaŋ be zaŋsim n-niŋ Naawuni yeligu bohimbu ni. Be baya ka binsheyu ni m-pahi la talivisa lihibu. Ka sheba mi zaŋ saba ni gurima n niŋ be maŋa ka di wuhiri ni be nini bi tiyi Naawuni maŋmaŋ' yiko maa. Ka sheba mi zaŋ be daarizichi bee buni n-zali Naawuni zaani. Be biehigu puuni, be lihiya ka liyiri m-be tooni ni Naawuni. Be ni tooi tum Naawuni ni je sheli liyiri bobu zuyu. Lala niriba ben nuna liyiri n-nye be Naawuni. Binsheyukam din zani Naawuni zaani leei buyili.

3.) Zaligu din pahiri ata puuni, Naawuni yeliya: ***“Miriya ka yi booni mani Yawe nun nye yi Naawuni ŋo yuli yoliyoli, dama nunkam booni mani Naawuni yuli yoliyoli mali taali mani Naawuni sani.”*** (Yibu 20:7) Yelimaŋli, Naawuni bi boŋri ni ti booni o yuli din be kasi ŋo yiriŋyiriŋ. Amaa bieyukam ti wumdi ka niriba lori alikauli ni be taba n-yera “Naawuni yiko ni? N ni niŋ ŋ-ŋo, n ni chaŋ kpe bee kpeha” ka kuli mi o suhuni “gburi” ni o pala nun ni niŋli. Naawuni yubu nyela din be katiŋa ka che o. O kuli zaŋdi la Naawuni yuli ni o che ka o taba ti o ziri maa yelimaŋli. Dimboŋo nyela alahachi. Sheba gba yera. “Naawuni zuyu m bi niŋ ŋ-ŋo!” Ka kuli mi ni o niŋ ya! Ka so mi yeli, “Naawuni gba mi ni n-ku sayi n-niŋ lala,” amaa ka di nyela ziri. Lala niriba ŋo nyela ben sayindi Naawuni yuli. Naawuni yeligu wuhiya ***“Amaa cheliya ka yi yeltɔya kuli nyela: lin bee Aai, dama sheli yi lan pahi dimboŋo zuyu din nyela biriginsim yeltɔya.”*** (Mat. 5:37)

4.) Zalisi diba anahi la puuni, Naawuni ni daa yeli Izraelnim shem m-boŋo: ***“Teemiya vuhim dabisili la yela, ka che ka di nye dabisili kasi. Zaŋmiya daba ayobu n-tum yi tuma, amaa dabisili sheli din pahiri ayopɔin nyela Yawe nun nye yi Naawuni ŋo vuhim dabisili, dama daba ayobu ka mani Yawe daa zaŋ n-nam zuyusaa mini dunia ni teeku mini binsheykam zaa din be di ni ka daa vuhi dab' ayopɔin dali.”*** (Yibu 20:8,9,10) Dimboŋo wuhiya ni Naawuni daa boŋrimi ni Izraelnim zaŋ dab' ayopɔin dali ŋo ka di nye vuhim mini wunpayibo dabsili n-ti ba.

5.) Naawuni ni daa zaŋ zaligu din pahiri anu n-ti ba, o daa wuhiya: ***“Timiya yi banim mini yi manim jilima din ni che ka yi mali nyevuli wayinli m-be Yawe nun nye yi Naawuni ŋo ni zaŋ tingban sheli n-tin ya ŋo ni.”*** (Yibu 20:12) Kpeŋo wuhiya ni ti laamba nyela ben kpa talahi ka di tu ni ti lu ba suzuura ka ti ba jilima din niŋ kamaata. Amaa dimboŋo nyela din bi niŋdi ti zemani ŋo. Di tooi zooya ka ti nyari ka bihi laamba sayisiri ba ka be bi boŋri ni be wum ka gba numdi be kparimani ka kpuyi be noya n-zi n-ŋmaligi. Be bi tiri be laamba jilima, be nayi biiri la be suhuri. Lala biehigu ŋo maa be di ko ka che zaligu din pahiri anu ŋo ni yeli shem. Naawuni ni boŋri ni bihi niŋ shem nyela be yu be laamba ka tiri ba jilima, ka lan deei be noli dama dinnim' n-nye bieri sheŋa din tiyiri Naawuni nini.

6.) Zaligu din pahiri ayobu la puuni, Naawuni yeliya **“Miriya ka yi ku ninsala.”** (Yibu 20:13) Kpeno Naawuni yeligu no wuhirimi: Nunkam ku ninsala tum alahichi, dama Naawuni nyevuli mini o shia ka o zan n-nin daadam kam ni. Niri yi ku ninsala, Naawuni ka o zayisi maa. Dama Naawuni namla ninsala n-nmahim o manja. Naawuni yeligu lahi wuhi ni ninsal’ kuli bi zimi n-ti nyevilli dibo konko, dama Kundi yeliya: *“Nunkam je o mabia nyela ninvuyu’ kura.”* (1Jn. 3:5) Di ni tu ni niriba pam ban shem nyela, Naawuni sariya karibo dii bi doli la niri ni tum shem, amaa di lahi doli la niri ni nin nia ni o tum shem gba! Di ni nin ka Naawuni nun lihiri la suhu ni maa chemi ka jelinsi mini ninsal’ kuli zaa nyela alahichi yindi nun sani.

7.) Zaligu din pahiri ayopin la ni, Naawuni yeliya: **“Miriya ka yi nin zina.”** (Yibu 20:14) Pay’ kpuyibo nyela Naawuni pini gahindili. Naawuni m-mi din simdi ti. Dinzuu o yi ti ninsala o dahalali paya, o bori ni o gbubi la o paya maa konko ka bi lan nin di kore ni pay’ sheba. No zuu ka Naawuni yeligu wuhi ni *“Lala ka di simdi ni yidaanim gba yuri be payaba kamani be ni yuri be manman ningbu shem la.”* (Efe. 5:28) *“Dinzuu ka nunkam yihi o paya ka di pala paygrisigu gbu zuu ka kpuyi paya so, o tum zina.”* (Mat. 19:9) Niri yi tum m-birigi Naawuni zaligu ka tum din bi tu n ti o man nyela nun ni nya di sanyoo. Lala zuu ka doriyoya din diri nyevuya gbahiri ninvuy’ sheba ben bori pay’ sheba ben pa be payaba. Di ni lan tu ni yi ban binsheyu m-boro, zina dii pala ti ni zan ti ningbuna n-tum sheli konko, amaa din be ti suhuri ni gba pahiya. Dimboro zuu ka Kundi yeli: *“Nun’ kam lihi paya kore lihigu pun nin zina ni paya maa o suhu ni.”* (Mat. 5:28)

8.) Zaligu din pahiri anii la puuni, Naawuni yeliya: **“Miriya ka yi zu.”** (Yibu 20:15) Zaligu no yeltaya no kuli yila zahira n-doya. To, amaa di tuya ni ti ban ni Naawuni so nun nye sariyakarita no nun sani tayiisigu pala so bini bee so liyiri kpuyibu konko. Niri yi ku nin nia ni o kpuyi so bini gba ka bi kpuyi, o pun tum tayiisigu o suhu ni! Naawuni nun lihiri la suhu ni. Tayiisigu malila yaya ayi. Di shehira nyela niri yi kpuy’a n-nin o tuma ni ka yori a tuma maa zuu ka tehi ni a tumdi la tuma maa ka di kuli nyela a bela tuma maa ni yoli ka bi tumda, din nuna a zurimi maa. Yelimanli tuma maa nyori maa ni ka a zuri maa. Ka tibidarigibo dini n-leei be tayiisigu mini alahichi kam zuu? Di tibidarigibo nyela niri kpi n-kpe buyim sheli din bi kpiri la ni.

9.) Zaligu din pahiri awei wuhiya: **“Miriya ka yi di ziri shehira n-jendi yi kpee.”** (Yibu 20:16) Zaligu no gba kuli nemi n-doya. Ti duuma Naawuni nyela yelimanli naa ka o mini ziri bi kpera. Daadam tehimi ni Naawuni ti la soli ni o nma zibihi n-yi yela ni ka nya suhudo. Amaa Naawuni so nun nye yelimanli Naa no nun sani “zibihi” kani! Naawuni yeliya: Nunkam nmari ziri mali la **Sintani** halli, *“o nyela zirilana ka lan nye ziri ba.”* (Jn 8:44). Sintani daa nma ti

yab' Adam mini ti paya Awa ziri! Ka na kuli nye njun njmari niriba ziri. Njunkam njmari ziri bemi ka Sintani la

10.) Zaligu pia la ni Naawuni yeliya: ***“Miriya ka yi mi che ka yi kore kpe yi kpee paya ni bee o tumtumdi dabba bee paya ni bee o nayila lantabili ni bee o buɗ ni bee n-che ka yi kore kpe yi kpee bin' sheli ni”*** (Yibu. 20:17) Zaligu ɗo wuhiri ti mi ni Naawuni mi ninsal zamba mini o putɔyu yela. Kore mini zunyun nyela, din pali adam bihi suhuri ni. Biem din be ti suhuri ni ɗo n-yi che ka ti nya ti kpee paya ka ti kore kpe o ni bee n-nya so ni mali bin'shey' ti ni ka ka ti kore be di ni. Njo maa nyela alahichi, dama Naawuni yeligu wuhiya: ***“Dama ti bi zi sheli n-ka dunia ɗo ni na. Ka di nyela yelimaŋli ni ti shiri ku tooi zi sheli n yi dunia ɗo ni gba. Dinzuɗu ti yi mali bindirigu mini situra, tin che ka ti nini tiyili.”*** (1 Tim. 6:7,8)

Zalisi Pia ɗo ka Naawuni daa zaɗ ti Musa mini Izraelnima.

Wula ka ti lee yen kooi ti zuɗo wuhibu ɗo? Ti kuli ni zaɗ la bohigu n-kooi li. N nya bohi' sheli din labisibu kpa ti zaɗ' yi ni kam: ***“N doli Zalisi Pia la zaa?”*** N tehi n suhuni ni yi pum mi ni Tiligiri la ni daa kana dunia ɗo ni, o daa filim Zalisi Pia ɗo n-leei la yetɔɗ' njmahi ayi ko. O ni daa yeli shem ni boɗo:

1.) ***“Yum a duuma Naawuni ni a suhu zaa mini a shia zaa ni a teha zaa!”*** ka

2.) ***“Yum a ziziini kpee kamani amanɗan la. Naawuni fukumsi zaligunim din zaa kpalim mini anabinim zaligu zaa tam la zaligunim' ayi ɗo zuɗu.”*** (Mat. 22:37,39, 40)

Pumpɔɗo, a yi boɗi ni a zahim a maɗa n nya a doli zalisi pi' sheli Naawuni ni daa zaɗ nti Musa la, din njuna di tuya ni a bohi amaɗa bohisi diba ayi ɗo:

Piligu: M mini **Naawuni** bihigu lee nyela wula? **N yuri Naawuni ni n suhu zaa?**

Din pahiri ayi: M mini daadamnim bihigu lee nyela wula? **N yuri n ziziinikpee kamani n ni yuri m maɗmaɗ' shem?**

A mini **Naawuni** bihigu lee nyela wula? Labisim bohigu ɗo a suhuni ni yelimaŋli. A yuri Naawuni ni a teha zaa? A yu o ni a suhu zaa? Naawuni mini o yeligu n nye a ni zaɗ sheli m-bahi a bihigu tooni?

Ka wula n nye a bihigu ni **niriba**? A yu a ziziinikpee kaman a ni yuri a maɗmaɗ' shem? Labisim bohigu ɗo a suhuni ni yelimaŋli. A yelli kam puuni a zaɗdi a taba yela m muyisi a maɗa? A che ka a ziziinikpee yela muyisa ka a maɗmaɗa yela ni muyis'a shem? A niɗdi niriba kamani a ni boɗi ni be niɗd'a shem?

Bohisi ɗo zaa labisibu yi pa iin n ti a, din njuna nyin banmi ni a mali taali Naawuni sani. Di yi nyela yi maɗmaɗ' yiko puuni zuɗu, yi ku tooi mali tamaha sheli m-pahi la wuntia naa ɗo galimi sheli din nye sariya karibo la! Kundi yeliya: ***“Amaa dabiem zɔriba mini ben ka yeda ni halibierinim ni ninvuykuriba, ni***

zinningdiba, ni baybuyiriba, ni buyi jemdiba, ni zingmariba zaa biebigu shee ni ti nyela buyim teeku din buyim nye chilibi buyim din diri ni; di ni kpebu n nye kum din pahi buyi la.” (Kahigibu 21:8)

Naawuni nyela kasi ka ku dee bin sheyu din ka kasi. Naawuni nyela nun ka galimi ka ku dee tuun’ sheli din mali galimi. Dizuyu ka kundi yeli: **“Ka nunkam sayim Naawuni zaligu zay’ yini ni mali di zaa sayimbu taali.”** (Jem. 2:10) So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi Zaligu Pia dolibu zuyu! *Dama sokam tum alahichi ka kɔɔ soli din ni che ka be paai Naawuni sani.”* (Rom. 3:20,23) Yelimanɔli, m-mabihi, Naawuni yeligu nɔ shiri nyela pali: *“Sokam tum alahichi”, yaha, “Noli ni di ninvuyu sheb’ ben zaa zaɔ beman’ dalim Naawuni fukumsi zaligu dolibu.”* (Gal. 3:10)

Din tooi niɔ ka so bohi, **“Ka bozuyu ka Naawuni lee zaɔ fukumsi Zalisi Pia nɔ n-ti ti, ka kuli mi hali ni ti ku tooi doli li?”** Bohigu nɔ nyela din kpa talahi, dizuyu Naawuni yi che ka ti ti lan labina, ni ti ti tuyi ti bohumbu nɔ ti ni wum Naawuni ni labisi lala bohigu maa shem....

Naawuni ni niɔ alibarika niɔ yini ka che ka yi ban yelimanɔ’ sheli din be o yeligu sheli din wuhiri ni:

“Ka nunkam sayim Naawuni zaligu zay’ yini ni mali di zaa sayimbu taali.” (Jeem. 2:10)

WUHIBU 38

FUKUMSI ZALISI PIA LA DALIRI

YIBU 20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu buyi din gari la ni, ti nya Naawuni ni daa shee na Sinai zoli la zuyu ni buyim, satahingu ni sanyayisibu ni o ti zaŋ fukumsi zaligu pia la n-ti Izrael zuliya nima. Tuuli zaligu maa puuni Naawuni daa yeli ba: **Miriya ka yi bo wun' sheŋa ni pahi n zuyu.** Zaligu din pahiri ayi la ni gba wuhiya: **Miriya ka yi mali binnani n-zali.** Dim pahiri ata ni: **Miriya ka yi booni mani Yawe ŋun nye yi Naawuni ŋo yuli yiringyirin.** Dim pahiri anahi: **Teemiya vuhim dabisili la yela ka che ka di nye dabisi kasi.** Dim pahiri anu: **Timiya yi banim mini yi manim jilima.** Dim pahiri ayobu: **Miriya ka yi ku ninsala.** Dim pahiri ayopɔin: **Miriya ka yi nin zina.** Dim pahiri anii: **Miriya ka yi zu so!** Dim pahiri awei: **Miriya ka yi ŋma ziri.** Dim pahiri pia: **Miriya ka yi kɔre kpe yi kpee bin sheyu ni.**

Fukumsi Zalisi Pia ŋo ka Naawuni daa siyisi n ti Musa mini Izraelnim la. Naawuni daa zaŋ zitimsili n-zili ba, ka yeli: **Ŋun kpaŋ' o man' n gbubi zalisi pia ŋo ni bɔri shem zaaha nyela ŋun ni be n sani hali ni saha din ka bahigu.** Amaa ŋunkam sayim Naawuni zaligu zaŋ yini mali di zaa sayimbu taali, ka dizuyu ni waligi M mini o kuli mali wara!

Kasitali so' sheli Naawuni ni daa siyisi Sinai zoli la zuyu na nti ti Izraelnima m-bala. Naawuni daa yeli ba ni be timi o yeda be yellikam puuni? In, yellikam! Alahichinim daa nyela ben tooi gbubi Naawuni fukumsi zalisi ŋo zaa? Aayi, be daa bi tooi. Lala ka Naawuni ŋun nye kasi naa ŋo bɔra! Ka di yi nye lala bɔhi' kara sheli din tu ni ti bɔhi m-bɔŋo: **Bɔzuɣu ka Naawuni lee zaŋ o fukumsi Zalisi Pia ŋo nti Izraelnima ka kuli mi ni be pala ben ni tooi gbubili venyela?** Bɔzuɣu ka Naawuni lee zaŋ lala zitimsili n-zili Adam bihi?

Ti daa pun wum Adam bihi ni yeli ni, *"Ti ni nin Naawuni ni bɔri shelkam zaa!"* Amaa ka Naawuni ŋun lee mi ni be ku tooi nin o yubu zaa. Izraelnim ŋo daa bi mi ni be yiko bi sayi ni be tooi tum Naawuni ni bɔri shem venyelinga. Be daa bi baŋ ni be be katiŋa ka che Naawuni mini o jilima. Lala zuyu ka Naawuni daa zaŋ o fukumsi zal' gahinda ŋo n-ti Izraelnima ka yeli ba: **Gbubbiya di zaa, yi yi ni tooi! Amaa ŋun ti sayim di zaŋ' yini gba ku lahi miri ma kuli mali wara!**

Naawuni nia n daa nyeli ni o zaŋ zitimsili din nye zalikpana ŋo n che ka **Izraelnim baŋ ni be ka yiko sheli din ni tooi tiyi o nini.** Naawuni daa mi ni

Izraelnim ɲɔ pala bɛn ni tooi gbubbi o zal' kpana ɲɔ, amaa bɛ daa bi baɲ lala. Izraelnim ɲɔ daa ɲmani la ti zɛmani ɲɔ adiini niriba bɛn tɛhiri ni Naawuni bɔrimɪ ni ti kpaɲ ti maɲa n-tum "tuun' viɛla", ka sariya karibu dali di yi ti nyɛla ti tuun' viɛla galisim n-gari ti "tuunbieri" din saha ka Naawuni ti yɛn yɛli ti "Kamiya na nti bɛ n sani hali ni saha din ka bahigu!" Amaa bɛn tɛhiri ɲ-ɲɔ maa baɲmi ni zilinsi m-bala ka di lan wuhiri ni bɛ bi mi kundinim bɛɛ Naawuni kasitali. Naawuni nyɛla ɲun ka galimi ka lala zuɲu chɛ ka o ku lihi zɛm alahichi gaɲ' gba.

Yɛli sheli din yi zahira ka tu ni ti baɲ nyɛla, alahichi bula ka ti yab' Adam daa lee tum ka Naawuni yihi o tihi puu la ni? Alahichi pia? Bɛɛ alahichi kɔbiga? Bɛɛ alahichi tuhili? Aayi! Alahichi **yini** ko ka Adam daa tum ka yi maa!

Alahichi gaɲ' zuɲu Adam daa lahi ka tibi Naawuni sani!

Alahichi gaɲ' zuɲu o daa bi lahi tooi miri Naawuni!

Alahichi gaɲ' zuɲu ka di daa tu ni o kpi!

Alahichi gaɲ' zuɲu ka di daa tu ni o kpe buyim ni!

Naawuni nyɛla kasi ka dizuɲu chɛ ka o bi diɛmdi alahichi! Dizuɲu ka o daa yɛli Izraelnim: "*Nunkam sayim zalisi ɲɔ zaɲ' yini mali zalisi maa zaa sayimbu taali.*" (Jeem. 2:10)

Ka di yi nyɛ ɲ-ɲɔ ka Naawuni kasitali bɛ, din ɲuna din tu ni ti baɲ shɛm nyɛla: **Bɔzuɲu ka Naawuni lee zaɲ fukumsi zalisi pia ɲɔ n-ti Izraelnim ka kuli mi gburr ni bɛ ku tooi gbubi vɛnyɛla?** Wummiya Naawuni ni labisili shɛm: "*So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuɲu, dama Naawuni fukumsi zaligu maa kuli nyɛla din wuhiri ti alahichi ni nyɛ sheli!*" (Rom. 3:20) Ka fukumsi zalikpana ɲɔ daliri lee nyɛ dini? Dizuɲu ni tooi nyahi ti daalahichi? "Aayi" Naawuni yɛliya "fukumsi zalisi ɲɔ daliri nyɛla di **wuhiri** ti alahichi ni nyɛ sheli!"

Yi wumya? Bɔzuɲu ka Naawuni daa leei zaɲ o fukumsi zalisi kasi ɲɔ n-ti Musa mini Izraelnima. O daa zaɲmi n-ti ba ni bɛ gbubili ka di tooi ti ba soli ka bɛ kpe alizanda ni? Aayi! Lala ku tooi niɲ, dama Naawuni yɛliya, "yi yi kɔɲ di zaa gbubbu, din ɲuna yi mali narimbu! Adam bihi nyɛla bɛn ni tooi tum Naawuni ni puhɪ ba sheli zaa vɛnyɛla? Niri ni tooi nya ko' vielli din mali jilima ko'duyubieɲu puuni? Di ku tooi niɲ!

Fukumsi Zalisi Pia ɲɔ daliri lee nyɛ dini? Kundi yɛliya: "Zalisi ɲɔ daliri nyɛla din **wuhiri ti la alahichi** ni nyɛ sheli!" Naawuni bi tahi fukumsi zalisi ɲɔ na ni di ti tiligi ti ka chɛ sariya karibu. Naawuni tahi li mi na ni di ti chɛ ka ti baɲ ni ti nyɛla **alahichinim'** bɛn **bɔri Tiligira!** A nini nee'li vɛnyɛla?

Fukumsi Zalisi Pia ɲɔ ɲmanila mazini sheli din ɲmari barinim **foto** ashibiti ni. N yi ka alaafɛɛ ka mi bi mi dɔri sheli din mali ma, Dɔyɛ yɛn chɛmi ka n chaɲ n-ti ɲma foto na ka o zaɲ li n zahimma. Ka foto ɲɔ daliri lee nyɛ dini? Di daliri kuli nyɛla zaɲ' yini kɔ: ni di **wuhi binsheɲu din muysigi n ningbuna.** Lala n lan nyɛli;

Naawuni ni siyisi fukumsi zalisi kasi sheli n ti Musa la gba nmanila ashibiti ni mazini din nmari foto maa. Di daliri nyela di **wuhiri la galimi sheŋa din beni – alahichi sheli din be suhu ni mini nyevuli ni**. Wula ka fukumsi Zalisi Pia n̄ lee yen tooi wuhi alahichi sheli din be n ni? Din wuhiri n daalahichi shem m-bɔŋɔ: Di yi niŋ ka n-zan̄ n tumtumsa m-mayisi Naawuni zaligu kasi n ni nya ka n bela katiŋŋa ka che Naawuni – N suhu ni, n yetɔya ni mini n tuma ni. N yi lihi Naawuni zaligu ka lihi m-maŋa n nyarimi ka n-tum m-birigi Naawuni ka tum m-birigi ninsala ka di wuhi ni n ku tooi be Naawuni n̄un nye kasi Naa n̄o sani!

Kaman' ashibiti mazini sheli din kuli nmari foto la tuma ni jendila di wuhi ninsal ningbuna yay' sheŋa din ka alaafee la, lala ka fukumsi Zalisi Pia la gba wuiri daadam suhu ni ni bie shem. Ka di ni kuli niŋ ka lala foto n̄o pa din ni tooi tibi niri shem, lala ka fukumsi Zalisi Pia n̄o gba pa din ni tooi n tibi alahichi sheli din be daadam suhu ni. Poi ka lala ti niŋ, nayila n-chaŋ la Doyite so n̄un nye Doyite gonaate la sani n̄un n nye Naawuni. Naawuni ko m mi so' sheli o ni tooi zan̄ n-tiligi ma kum mini narimbu kam din zi n-guli ma n daalahichi din be n ni la zuyu.

Di ni tooi niŋ ka so yeli, “guhimma biela n zo! N nyela ninvuy' sun! Mani bi zura, n je narigu, m mi bi niŋdi zina!” A halli yi nyela n-n̄o din nuna, a na zi Naawuni kasitali ni nye sheli! Din tu ni a ban̄ shem nyemi, Naawuni ti bi yen zan̄ n̄a m-mayisi a daalahichi taba Sariya Karibu Dali. **O yen ti zan̄ n̄a mi m-mayisi o zalisi kasi din wuhiri:** “*Nunkam sayim zalisi maa zay yini mali di zaa sayimbu taali.*” (Jeem. 2:10) Naawuni so n̄un yeli ni: “Miri ka a niŋ zina” n lan yeli “Miri ka a n̄ma ziri!” N̄o wuhiya ni, a yi bi niŋ zina amaa ka leei n̄ma ziri zay yini din nuna a birigi zalisi maa zaa. Ka n̄o zuyu ni tooi gu a soli ka a ku tooi paai Naawuni n̄un be alizanda ni n̄o sani, dama Kundi wuhiya: “*Ka binsheyukam din mali dayiri ti ku kpe tiŋ maa ni bee nunkam tumdi din chihira.*” (Kahigibu 21:27) Achiikatim yelimaŋli ka n yeriya, ninsal tumtumsa pala din ni tooi tiyi Naawuni nini! Lala zuyu ka Naawuni yeligu kahigi yeli:

*“Ti zaa nyela **alahichinima** ka ti wuntia tuma zaa **nmanila bincheribieri.**” (Aza. 64:6) “Naawuni galim ka fee ti zaa ti ni nye alahichinim la zuyu. So pa wuntizɔra, hali ninvuy' yino gba kani. Sokam birigiya. So kani n tumdi din tuhi. Hali ninvuy' yino gba kani. Sokam zaa nyela yim, dama sokam tum alahichi ka koŋ soli din ni che ka be paai Naawuni sani.” (Rom. 3:10,12,22,23)*

Pumpɔŋɔ, di yi shiri nyela n-n̄o n nye ti zan̄ ti n̄un yen kari ti sariya n̄o sani, wula ka ti leei yen niŋ ka ku nya tibidarigibo? Wula ka ti leei yen niŋ n-tiligi? Ka daa ti lan ka tamaha sheli? Di yi nyela ti nim maŋmaŋ' yiko puuni, ti ka tamaha sheli. To, amaa ti payiri Naawuni, dama **o lo nia ni o ni tiligi** Adam bihi alahichi

tibidarigibo ni!

Cheliya ka ti lan karim Yibu litaafi suura pishi din be Altawura puuni la nya Naawuni ni daa bo tiliginsim so' sheli n-ti Izraelnim ni o tiligi ba ka che narimbu sheli fukumsi zaligu la ni daa zila na. Naawuni ni daa zaŋ zalisi pia n ti Izraelnim naai ka Kundi yeli:

*(Yibu 20) 18 Niriba maa ni daa wum saa tahibu mini kika maa kumsi ka nya saa nyayisibu mini nyohi ni mɔni zoli maa zuyu shem maa ka dabiem gbahi ba ka be ningbuna schira ka be daa kayi n-ze kpaŋ' ha 21 Ka niriba maa daa na kuli kayi n-ze kpaŋ' maa ka Musa daa chaŋ m-miri Naawuni ni daa be sagbani sabili sheli ni maa 22 Ka Naawuni daa yeli Musa "A ni yen yeli Izraelnim shem m-bɔŋɔ, "Yi nya n ni tɔyisiya yetɔya alizanda ni na shem. 24 Zaŋmiya tanjpayu m me sara maligu **bimbini** n ti ma kamani yi ni zaŋ **sara** sheli n nyo buyim mini yi suhudoo sara dizuyu, dina n-nye yi binkɔbibaligu mini yi niyi; **ka n ni che ka n yuli yela teebu be luy' sheli kam zaa, n ni ka nimaani na nti niŋ alibarika n-niŋ yi ni.**"*

Ka Musa daa sabi Naawuni ni yel' o shelikam maa zaa n niŋ litaafi ni. Ka biɛyu daa neei asiba, ka Musa yiɣisi chaŋ nti me bimbini Sinai zoli la loŋ ni kamani Naawuni ni daa wuhi shem. Musa ni daa me bimbini ŋɔ n naai, o daa yelila nachimba ka be chaŋ n-ti zaŋ nayilahi m-mali sara ka tayi be zima n-niŋ ŋmana ni ka daa nyo nimdi maa bimbini maa zuyu. Ka Musa daa zaŋ niyi maa zim maa m-mihimihi bimbini maa, ka mihimihi litaafi sheli o ni daa sabi fukumsi Zalisi Pia la n niŋla n-ti pahi salo ben daa be nimaani maa ka yeli "Naawuni ni yeli ni ti niŋmi sheli kam zaa ti ni niŋ li ka dee o noli." (Yibu 24:8)

Ti zaa nya Musa ni daa dee Naawuni noli ka me sara maligu bimbini n-kɔri binkɔbiri ka zaŋ be zima maa n-ve Izrael niriba zaa shem. Ŋɔ maa zaa gbunni daa nye dini? Naawuni daa bɔri ni o teela Izraelnim wuhibu sheli yela o ni daa zaŋ ti be yab' Adam, ɛbel, Nuhu, Ibrahimma, Issahaku n ti pahi Yakubu ka di daa wuhiri ni "**zim yi bi yi, alahichi chempaŋ' kani.**" (Hib. 9:22) Ŋunkam bɔri ni o miri Naawuni, di tuya ni o zaŋla sara maligu din ka galimi m-miri o.

Bɔzuyu ka Naawuni daa leei kpaŋsiri binkɔbiri sara maligu maa? Naawuni ni nye wuntia naa la zuyu ka o kpaŋsiri binkɔbiri sara malgiu maa. Ka o zaligu din be kasi la gba lahi wuhi ni alahichi yi nyela din pɔri ka bo di sanyoo nyela kum mini narimbu din ka bahigu, ka lan waligiri niri ka cheri Naawuni mini o jilima ni kpebu. Izraelnim ni daa bi tooi gbubi fukumsi zalisi la zaa la zuyu daa chemi ka be bɔ binkɔbigu ŋun ka galimi m-mali sara n ti Naawuni ka lala binkɔbgu ŋɔ zani alahichi tumdi ŋɔ zaani. Amaa ti bɔhimbu puuni wuhiya ni binkɔbgu sara maligu pa din ni tooi nyahi ti daalahichi, amaa di daa naan tooi pɔbi li mi n-sɔŋ **n-guhiri**

Tiligira so nun daa yen kana dunia ɔ. Tiligira ɔ n daa nye nun yen zaɔ o maɔa m-mali Sara din nye bahigu la n-kpɔhim alahichi.

Ti ni baɔ ni tiligira ɔ kana nti yɔ ti daalahichi sama jilli ɔ nyela suhupielli din ka ɔmali nti ti saha ɔ. Yi mi o yuli? Iin, o yuli **Yisa**. Yisa gbunni nyela **DUUMA NUN TILIGIRA**. Yisa daa ka ba dunia ɔ ni. O daa yila alizandani na. Nun daa bi di alahichi fa' sheli Adam bihi zaa ni dila. Yisa daa nyela nun tayi dee fukumsi zalisi pia ɔ o nuhi ayi, ka daa pali Naawuni wuntia bimbɔra zaa. O ni daa bi tum alahichi la zuyu daa che ka o mali yiko din ni tooi zaɔ o maɔa m-mali sar' sheli din kpɔhindi ninvuɔ' sheba ben niɔ ɔ yeda alahichi. Tiligiri ɔ sar' gahindili ɔ zuyu ni tooi che ka m-mini a zaa leei wuntia nima, dama nun ka alahichi dee m min'a daalahichi tibidarigibo nti o maɔa.

M mabihi, ti zuɔ bɔhimbu ɔ puuni teha diba ayi n-tu ni ti teei.

1.) Piligu, **di tumi ni ti baɔ ni Zalisi Pia la dolibu ku tooi tiligi so!** Ti lahi wummi Kundi ni yeli shem zaɔ chaɔ dimbɔɔ polo: *“Noli ni di ninvuɔ' sheba ben zaa zaɔ be maɔ' n dalim Naawuni fukumsi zaligu dolibu, dama di sabiya: “Noli ni di nunkam bi dee binsheyukam zaa din sabi Naawuni fukumsi zaligu ni n-doli li.”* (Gal. 3:10) *“Ka nunkam sayim zaligu zayi yini mali di zaa sayimbu taali.”* (Jem. 2:10) Niri kpaɔmaɔ' zaɔ chaɔ fukumsi Zalisi Pia ɔ dolibu pa la din ni tooi n tiligi o! Zalisi ɔ daliri nayi nyela di cherimi ka ti baɔdi alahichi yela.

2.) Tehi sheli din pahiri ayi ka tu ni ti zaɔ niɔ ti suhu ni n nye **Naawuni kɔɔko m-mali nia ni o tiligi alahichinima**. To, wummiya Kundi ɔ ni yeli shem: *“Naawuni yino m-beni, ka sandaantimda yino kɔɔko mi m-be Naawuni mini salanim' sunsuuni, nuna n-nye Yisa Masia nun nye daadam, ka daa zaɔ omaɔ' pa talima sokam zaa zuyu la!”* (1 Tim. 2:5,6) Achiika, Naawuni yino n-shiri mali alahichinim tiligibu nia.

Dinzuyu m mabihi ben wumda, ti bɔri ni ti che la yi mini teha diba ayi ɔ: **Niri kpaɔmaɔ** zaɔ chaɔ fukumsi Zaligu Pia ɔ dolibu pala din ni tooi tilig' a! Mi ni: **Naawuni yino kɔɔko** m-mali alahichinim tiligibu nia!

Ti payiya ni yi ni zaɔ saha n zini wum zuɔ wuhibu ɔ....

Naawuni niɔmi alibarika n-niɔ yi ni ka che ka yi zaɔ yi ni wum ka gbaai yeligu sheli ɔ n tum tuma yi biehiɔ ni, dama o yeligu wuhiya:

“So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuyu, dama Naawuni fukumsi zaligu maa kuli nyela din wuhiri ti alahichi ni nye sheli.” (Rom. 3:20)

WUHIBU 39

ZALIGU BIRIGIRA

YIBU 32

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu buta din garila ni, ti nya Naawuni ni daa di Izraelnim alizama saha sheli o ni daa be Sinai zoli sheli zuyu buyim ni daa dira, ka sa' tahingu n-ti pahi saanyayisibu be, ka o daa zaŋ o zalisi pia **kasi** la n-ti ba. Ti daa lan nya Naawuni ni daa puhi Izraelnim ni be me sara maligu **bimbini** Sinai zoli la loŋ ni ka bo binkɔbgu ŋun ka dalinli m-mali sara.

Bɔzuyu ka Naawuni daa leei bɔri binkɔbgu sara maligu? Naawuni ni nye Wuntia Naa la zuyu ka o bɔri binkɔbigu sara maligu maa, ka o zaligu kasi wuhi ni "*Njunkam sayim zaligu zayi yini mali di zaa sayimbu taali.*" Ka njunkam sayim Naawuni zaligu tum alahichi ka alahichi sanyoo mi nye kum! (Jeem. 2:10; 1 Jon 3:4; Rom. 6:23) Izraelnim ŋo ni daa bi tooi gbubi Naawuni zalisi la zuyu n daa che ka di tu ni be mali sara din ka galimi din ni che ka binkɔbgu ŋun ka galimi ŋo kpi n zani daadam ŋun tum taali ŋo zaani. Binkɔbgu ŋo yen koŋla o nyevili n tilgi alahichi tumdi ŋo. Dimboŋo wuhiya ni Naawuni nyela Wuntia Naa. Ka ninsal' tuntumsa zuyu ku che ka o che o daalahichi m-paŋ o. zim sara maligu din gahim konko zuyu n ni che ka Naawuni che niri daalahichi m-paŋ o.

Zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni "**Zali birigira**". Kpe ŋo lahabali ŋo wuhiya ni anabi Musa mini Izrael zuliya nim la na kuli bela Sinai zo' sheli din be tingbaŋ neli la ni la gbunni. Cheliya ka ti labi Altawura kundi la puuni nti nya din daa niŋ o, Naawuni ni daa ti ba Zalisi Pia la nyaaja. Ti yen karim la Yibu suura pihsi ni anahi. Kundi yeliya:

*(Yibu 24) 12 Ka Naawuni daa yeli Musa, "Dum zoli maa n ka n sani na nti guhiri nimaani ka n-zaŋ n ni sabi n zaligunim n niŋ kuy' parilan' sheŋa ni niriba maa wuhibu zuyu la n ti a." 13 Di saha ka **Musa mini o soŋda Joshua** daa lu soli ka **Musa daa du Naawuni zoli maa zuyu.** 14 Ka Musa daa yeli kpamba maa, "Yinim kpalimiya m-be kpe n guhi ti hali ka ti ti labi yi sani na. Aduna mini Huru be yi sani, ka ŋun' kam mali yelli sheli ŋun chami be sani." 15 Di saha ka Musa daa du zoli maa zuyu ka sagbaŋ limisili. 16 Ka Naawuni jilima daa siyi Sinai zoli maa zuyu na ka sagbanni maa daa limisili hali ni daba ayobu; dabisi' sheli din pahiri ayopɔin dali ka o daa boli Musa sagbani maa ni. 17 Naawuni jilima maa*

daa nmanila buyim n-diri zoli maa zuyu Izraelnim sani. 18 Ka Musa daa kpe sagban maa ni n-du zoli maa zuyu. Musa daa be zoli maa zuyu wuntan ni yun biɛyu phininahi.

Cheliya ka ti zani kpe biela. Ti duuma Naawuni yi che ka ti ti labina ti ni ban Naawuni ni daa zaŋ lahibali sheli nti Musa Sinai Zoli la zuyu biɛyu phinahi la puuni. Amaa zuɗɗo ti yen nyala bin' sheɗu din daa niŋ Izrael maa. Izraelnim ben be suɗili ni Sinai zo' loŋ la ni n-guhiri Musa labbu la na. Ti zaa mi ni Naawuni guhibu nyela tom nti Adam bihi. Ti gbariginsim yela din bi to, ti ni tooi lebi ti nyaanja m-biri Naawuni yeligu ka tumdi o ni bi boŋi sheli. Dinzuɗu ti ni yen karim sheli pumpoŋo n-jendi Izraelnim ŋo kpala talahi nti ti gba – talahi zaɗi titali n-yeli. Naawuni boŋi ni o zaŋ lahibali din nmari yema n-sayisi ti.

Suuri pihita ni ayi puuni wuhiya:

*(Yibu 32) 1 Niriba maa ni daa nya ka Musa yuui zoli maa zuyu ka na bi siyina maa, ka be daa layim n ka Aduna sani na nti yeli o, “**Yiyism m mali buyili nti ti ka o gari tooni n zaŋ ti n-chaŋ**, dama Musa nun daa zaŋ ti n yi ljipti tingban ni na maa nuna ti bi mi din niŋ o.” 2 Ka Aduna daa yeli ba, “Yihimiya salima tibikpara din be yi payaba tiba ni mini yi bipuyinsi tiba ni ni din be yi bidibsi sani n-zaŋ na n ti ti ma.” 3 Ka niriba maa zaa daa yihi Saliŋ sheŋa din be be tiba ni n-zaŋ na nti ti Aduna. 4 Ka o daa deei salima maa n-zaŋli nyeligi m mali nayilabila. Ka niriba maa daa yeli, “Izraelnima, yi buyili nun daa yihi ya ljipti tingban ni na la m-boŋo”*

Yi nya Izraelnim' ŋo ni daa niŋdi shem bebo? Bena n daa nye ben kuli yoli yeli ni “*Ti duuma ni yeli shelikam zaa, ti ni niŋ!*” Ti nya ka be birigi tuuli zaligu mini zaligu din pahiri ayi sheli Naawuni ni daa kuli siyisi nti ba na Sinai zoli la zuyu la! Naawuni daa yeli ba: Piligu: “*Miriya ka yi jem wuni sheŋa m-pahi n zuyu!*” Nyi: “*Miriya ka yi mali binnani n-zali.*” Amaa wula ka Izraelnim ŋo daa lee niŋ? Be daa lebigila be nyaansi m-biri Naawuni ka mali buyili ka o be ka nayilabila la kamani buya sheŋa be ni daa nya ljipti tingban ni la.

Bozuɗu ka Izraelnim ŋo daa lee lebigi be nyaanja m-biri Naawuni yomyom maa? Di daliri daa nyela be daa boŋi la wuni so be ni tooi nya ka shihi. Be daa nmanila ti zuɗo daadam sheba ben yi Naawuni Yeligu yela ni ka dolila daadannima mini be kaya ni taada. Di be asama ni niri tooi doli ninsal' so nini ni ni tooi nya n-gari **Naawuni** so nun ku tooi nya. Lala zuyu ka Adam bihi zaŋ Naawuni Yeligu n-tayi daadannim teha din pa yelimaŋli.

Pumpoŋo cheliya ka ti nya binsheɗu din daa paai Izraelnima be ni daa mali salima nayilabili la nyaanja.

Kundi yeliya:

(Yibu 32) 5 Aduna ni daa nya li ka me maligu bimbini n-zali di gbuni ka moli molo n-yeli, "Biɛyuni ti sa yen puhila Naawuni chuyu" 6 Ka be daa dan yiyisibu asiba m-mali sara sheli be ni zanɗi n nyɔri buyimla ka daa zaɗ suhudoo sara maligu pina na ka niriba maa daa zini tiɗa ni be di ka nyu ka yiyisi n diɛmdi ni kɔre bieri mini diɛma.

Yi nya Aduna ni daa niɗ shem bebo? Kundi yeli ti ni *"O daa me la sara maligu bimbini nayilabila maa gbunni ka moli molo, 'biɛyu ni ti sa yen puhila Naawuni chuyu!"* Yelimaɗli n daa bala? Di daa tuya ni Izraelnim maa jem Naawuni ɗ-ɗɔ? Aai! Ti mi ka **Naawuni ka jema chuyu sheli ka di puhiri n-ɗɔ.** Pumpɔɗɔ be daa bi birigi la fukumsi zaligu din nye piligu mini din pahiri ayi la kɔ, amaa be daa birigi fukumsi zaligu din pahiri ata gba ka di wuhiri ni: *"Miriya ka yi booni mani Yawe ɗun nye yi Naawuni ɗɔ yuli yoliyoli."* "Ti duuma Naawuni! Naawuni, Naawuni, Naawuni!" n daa be be noya ni ka be suhuri lee be katiɗa ni Naawuni. Be jema daa be yoli. Be yeligu zaɗ jendi Naawuni daa ka dariza. Be wun suhugu daa kuli zoi la tiɗa gbanibu din ka gbunni ka lan kuri Naawuni sulii!

Cheliya ka ti naai lahibali maa.

(Yibu 32) 7 Ka Naawuni daa yeli Musa, "Siyim yomyom, dama a ni daa zaɗ a ninvuy' sheba n yi ljipti tingban ni na maa sayim be maɗa. 8 Be pun che n ni daa zali ba ni be doli so' sheli la ka mali la nayilabila n jemɗili ka maani maligu n tiri li ka yeli, 'Izraelnima' yi buyili ɗun daa yihiya ljipti tingban ni na la m-bɔn.' 9 Ka Naawuni daa yeli Musa, "n nya niriba maa ka be nyela tipawumlinima. 10 Dinzuɗu pumpɔɗɔ chelima ka n yiyisi n suhu m bahi be zuɗu n ku be zaa. Amaa nyin ɗuna n ni che ka a zuliya yeligi n niɗ zuliya titali."

11 Amaa ka Musa daa suhi Yawe ɗun nye o Naawuni maa n yeli, Naawuni, bɔ n-niɗ ka a che ka a suhi yiyisi m-bahi a ni daa zaɗ a nuu din mali kpɔɗ mini yiko n yihi a ninvuy' sheba ljipti tingban ni maa na zuɗu? 12 Bɔ n niɗ ka a yen che ka ljiptinim maa yeli ni a daa lo la a niriba maa zaɗ' biɛyu zuɗu ka zaɗ ba chaɗ zoya ni ni a ti ku ba n kpihim be birili dunia yili ni? Yihim a suhuyisili titali ɗɔ a suhu ni ka che a niriba ɗɔ zaɗ' biɛyu maa niɗbu. 13 Teemi adaba Ibrahimma mini Issahaku ni Yakubu yela. Amaɗmaɗ' n daa po pɔri n-yeli ba: "N ni che ka yi zuliya galisi kamani saɗmarisi ben be zuysaa ɗɔ, ka n ti zaɗ tingban' sheli zaa n ni zaɗ lon ya alikauli ɗɔ n ti ba ka be di li fali hali ni saha din ka bahigu." 14 Ka Naawuni daa che o ni lo nia ni o niɗ o niriba maa zaɗ' bie sheli maa

ninbu. 15 Di saha ka Musa daa yi zoli maa zuƴu n-siyi na, ka gbubi alikauli bimparylana ayi ka sabbu be di yaƴa ayi. Di daa sabi n-nin la di tooni mini di nyaƴa zaa. 16 Naawuni n daa mali bimparylana maa, ka sabbu maa nye Naawuni sabbu ka o daa chirigi li m-pa bimparylana maa zuƴu. 17 Joshua ni daa ti wum niriba ni yori vuri, ka o yeli Musa, "Niriba yorila tobbu tuhibu vuri sambani maa ni" 18 Amaa ka Musa yeli o, "Vuri maa pala niriba ni di nasara ka yori vu' sheli, di mi pala niriba ni koƴ nasara ka yori vu' sheli, amaa n-wumla yila yilibu vuri."

19 Musa ni daa ti kuli kana nti miri suƴa maa gbunni n-nya nayilabila maa, ka nya be ni wari waa maa, ka o suhu yiƴisi pam, ka o daa zaƴ bimparylana din daa be o nuuni maa m-bahi zoli maa gbuni ka di nma. 20 Ka o daa zaƴ be ni daa mali nayibil so maa n-nyo buyim m-bayisi li ka di nin zim, ka o zaƴ li n-nin kom ni n-che ka Izraelnim maa nyu li. 21 Ka Musa daa bohi Aduna, "Wula ka niriba maa lee nin a, ka a ti che ka be tum tuumbie' tital nɔ.?" 22 Ka Aduna garigi n-yeli o, "N dana, di che ka a suhu yiƴisi pam m-bahi n zuƴu, a mi ni niriba maa suhu zaa kuli yela zaƴibiƴu tumbu zuƴu. 23 Be daa yeli ma mi, malimi buyili nun yen be ti tooni n-ti ti, dama Musa nun daa yihi ti Ijpti tingban ni na maa nuna, ti bi mi din nin o" 24 Ka n daa yeli ba, "Cheliya ka ninvuƴ' so nunkam mali salima yihi li na. Ka be daa yihi li na n-ti ti ma, ka n-zaƴ li m-bahi buyim ni ka nayibili nɔ yina" 25 Musa ni daa nya ka niriba maa kuli be yirin maa, (dama Aduna daa kuli che ka be bela yirin n-tumdi vi tuma be dimnim nini) ni" 26 Di saha ka Musa daa kana ti zani sambani maa dunɔdali ni ka yeli, "Nun kam be Naawuni polo, nun kami n sani na" ka Levi bidibisi daa layim na n-ti zani gili o. 27 Ka o daa yeli ba "Yawe nun nye Izraelnim Naawuni nɔ yeliya, "Sokam zaƴ mi o takobu n-nyayi o luyili zuƴu n-chan gili sambani nɔ ni zaa n-kpe suƴili kam puuni, ka sokam ti ku o mabia ni o mini nun doli ni o ziziinikpee" 28 Ka Levi bidibisi maa daa nin kaman Musa ni yeli ba shem, ka be ni daa ku ninvuƴ' sheba maa kalinli daa nyela kamani dobba tusa ata. 35 Ka Naawuni daa che ka alɔbo lu niriba maa zuƴu be ni daa che ka Aduna mali nayibil' so la zuƴu.

Dimboƴo maa nyaƴa ka Naawuni daa yeli Musa ni o kpe **kuyiparylana ayi** ka di zani o ni daa nma sheƴa la zaani. Ka Naawuni daa labi sabi alikauli sheƴa Izraelnim nɔ ni daa birigi maa. Alahichi titali bo ka Izraelnim daa lee tum nɔ! Be birigi Naawuni zaligu kasi. Daadam suhu ni tehibierila lahi yi zahira. Di mini Naawuni ni daa kuli nin shem n-ti Izraelnim nɔ zaa yoli, ti nya be ni daa zo yomyom ka che Wuntia so' sheli Naawuni ni daa zali la. Be daa pii la so' sheli n-doli ka di lee be manman' ni nam adiini sheli. Be daa piila so' sheli be ni daa zaƴ

be nuhi m mali. Be daa lebila be nyaana m biri so' sheli Naawuni ni zali, ka ninđi suhupielli ni adiini so' sheli be ni daa pii maa. Naawuni yuli daa bela be noya ni, amaa ka be suhuri lee be katiņa ka che Naawuni! Lala zuyu ka be daa kpeeyi n-zaņ be nuhi m-mali nayibilla ka di tiri ba suhupielli, ka di che ka be lebi be nyaana m-biri Naawuni so ģun mali nyevuli ka lahi nye yelimaņli naa ģa.

Bimbo ka Naawuni lee bōri ni o wuhi ti zaņ chaņ alahiziba lahibali ģa polo? Naawuni bōrimi ni ti tēhi m-baņ ti zaashee zaņ chaņ alahiziba lahibali ģa polo. Di ni tooi niņ ka sheba tēhiri n-ģa polo. "Mani bi be ka Izraelnim ģa. N na zi n-lebi n-nyaana m-biri Naawuni n-ģemdi buya." Yinim ben tēhiri n-ģa maa, yi dihi tabili ni yi na zi n-ģem buyili? Din tooi niņ ka yi na zi n-me yi dahalali buyili. Amaa buyili dii pala ti ni niņ ģmahim sheņa zali n-ģemdi li kōnko. Binsheykam dim be ti mini Naawuni sunsuuni zaa nyela buyili. Liyiri ni tooi nye buyili, situra, paya layimbu, bolli diema, taliviisa, amamaņa, a tatabo, bee a kpiimba kaya ni be taadanima. Sheb' zaņ buya kpebu n-ti pahi nyayila n vuli be zuyu. Ka sheb' mi daadiini dolibu talahitali lebi buyili n-ti ba; Be kpuyi be nolobo mini be wun suhigu ka di niņ talahi n-ti n-gari Naawuni yeligu wumbu! **Binsheykam din zani Naawuni mini o yelimaņli zaani lebi buyili.**

Njuni n-lee nye a Naawuni? Njuni ka a lee ģendi n-ģemda, ti duuma Naawuni bee buyli? Naawuni yuli kuli bela a nangban' ni kōnko bee di paagi a suhu ni? Binsheli n-waligi ben ģemdi Naawuni ni yelimaņli ka che ben mi ģemdi buya. Di na n-nye **Naawuni Yeligu**. A tēha lee nye dini zaņ chaņ Naawuni yeligu polo? A mi Naawuni yeligu? A ti li yelimaņli? A yurili ni a suhu zaa? Bee a be mi ka Izrael ninvuy' sheba? Naawuni ni yeli ni, "*Niriba ģa tiri ma la jilima be nyina zuyu ka be suhuri lee be katiņa ni mani. Be ģemdi ma la yoli, dama be mali la salnim zaligunima n-wuhiri niriba kamani Naawuni zaligunim n-nye li la.*" (Mat. 15:8,9)

Wula n-nye a mi? Njuni ka a lee ģendi n-ģemda, ti duuma Naawuni ģun zaņ o wuntia zaligu n-ti Musa la? A ti o yeligu yelimaņli? Bee a zaņđi la a tamaha n-niņ a maņmaņ' daadiini tuma ni kamani Izraelnim ni daa niņ shem la. Di yi kuli nye sheli kam, Kundi yeliya:

*"Dimbōņōnim zaa daa niņ ba mi n-lee yeliņmahima, ka di sabi zali tinim ben be zemani din bahindi nyaana ģa ni wuhibu zuyu. Dinzuyu m-mabiyurisi, **zomiya buy' jembo!** N-tōyisiriya mi kamani ben mali fahim."* (1 Kōr. 10:11,14,15) *"Amaa dabiem zoriba mini ben ka yeda ni halibierinima, ninvuy kuriba, ni zina niņđiba, ni bayibuyiriba, ni buyģemdiba, ni ziņmarina zaa bihigu shee ni ti nyela buyim teeku din buyim nye chilibi buyim din diri ni."* (Kahigibu 21:18) *"Ti yi niņ ninsalnim sheharadibo yeda, Naawuni shehiradibo n-dii gari dama dimbōņō n-nye Naawuni ni di o bia maa shehira sheli ka ti lan mi ni Naawuni bia daa kana n-ti ti ti la baņsim ni di che ka ti baņ ģun nye Naawuni maņli....M-*

bihi, miriya ka yi jem buya!” (1 Jɔn 5:9, 20,21)

Ti payiya yi ni zaŋ yi saha n-zini wum Naawuni yeligu maa.... Naawuni yi che ka ti ti labi na, ti ni lihi nya Naawuni ni daa mali shi’ gahindili sheli ni di che ka o mini Izraelnim be, ka di ku pii o wunti’ tali.

Naawuni ni niŋ alibarika niŋ yi ni yi ni kuli tɛhiri Naawuni Yeligu din nye sayisigu kpeeni n-tinya ɲɔ:

“Miriya ka yi jem buya” (1 Jɔn 5:21)

WUHIBU 40

LAXINGU SUXILI

YIBU 24-40 LEVINIMA 16

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din garila ni, ti daa nya Izraelnim ni daa lebi be nyaanga m-biri be Duuma so ŋun daa tiligi ba be dabitim bandi ni ljipti la. Saha sheli Musa ni daa deeru Naawuni yeligu Sinai zoli la zuyu, Izraelnim ŋo daa mela salima nayibila ni di lee buyili n-ti ba ka be jemda. Amaa pumpɔŋo ti bɔri ni ti wum la lahibali suŋ. Amaa di tu ni ti gbulisi tibili vienyela, dama di nyela hankali yetɔyakpeeni. Ti yen lihiri nya Naawuni ni daa puhi Musa mini Izraelnim ni be ti suy' gahindili, ka di ni che ka o wuhi ba be ni ni tooi n-niŋ shem m-miri o, ka tooi paagi o n-jem. Ti zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni **“Layingu Suyili”**.

Ti yi lihi Yibu Kundi din be Altawura puuni la suura pishi ni anahi, ti ni karim, di yeliya:

(Yibu 24) 10 “Ka Naawuni jilima daa siyi Sinai zoli maa zuyu na ka sagbaŋ maa daa limisili hali ni dabisa ayobu; dabisili sheli din pahiri ayopɔin dali ka o daa boli Musa sagbani maa ni. 17 Naawuni jilima maa daa ŋmanila buyim n-diri zoli zuyu Izraelnim sani. 18 Ka Musa daa kpe sagbani maa ni n-du zoli maa zuyu. Musa daa be zoli maa zuyu la wuntaŋni mini yuŋ biɛyu pihinahi.

*(Yibu 25) 1 Naawuni daa yeli Musa, 2 “Yelimi Izraelnim' ni be zaŋmi pina n-ti ma. Njunkam suhu yu ni o ti pini, nyin deemi li n-ti ma. 3 A ni yen deei pini sheŋa be sani m-bɔnɔ: Salima mini anzinfa ni daanya 4 ni gali sabilifaa ni gali ziekpeein ni gali ziekpain ni tampiel' vielli ni buhi kɔbiri 5. ni pielahi gbana din niŋ moonsi ni teeku ni binkɔb' bali sheb' gbana ni akasia dari 6 ni furila kpam ni tulaale sheli be ni zaŋdi maani kpa' sheli din boori bahiri niriba zuyu mini tulalee zim din nyom viela 7 ni Oniyisi kuya ni kuy' sheŋa din ni niŋ pa binyeribil' din yeri pari zuyusaa la zuyu mini nyolbrigu la zuyu. 8 Che ka be me **luy' kasi shee nti ma, din ni che ka m-be be sani. 9 Malimiya m-behigu shee mini di puuni nema ka di be kamani n ni yen wuhi a ka yi mali li shem.”***

Yi wum Naawuni ni daa yeli Musa shem? O daa di o alahiziba alizama din ka

ɲmali! Naaawuni daa bɔrimi ni o be Izraelnim sani bɛn nyɛ ninvuy' shɛb' bɛn daa tumi o alahichi bushɛm shɛm la! Wula ka Naawuni so, ɲun nyɛ Natitamlaana ka lan be kasi ɲɔ bɔri ni o mini alahichnim ɲɔ be? Bɔ zuyu ka Naawuni so ɲun nyɛ shia ka bi bɔri sheli ɲɔ bɔri ni o di Adam bi' shɛb' bɛn lɛbi bɛ nyaɲa m-biri o ɲɔ alizama? Kamani ti ni pun mi shɛm, Naawuni ni daa bɔri ni o mini daadam bela zuyu ka o daa nam o n-ɲmahindi o maɲa. Daadam daalahichi daa nyɛla din sayim lala bɛhigu maa, amaa ka Naawuni daa zali so' sheli din ni chɛ ka daadam tooi labi na o sani. O nia din ka bahigu mini nambozɔbo n-zaɲ ti alahichnim la zuyu ka ti duuma Naawuni daa lo nia ni o zaɲ o jilima pini n-ti Izraelnim. Suy' gahindili (bɛhigu shee) mini zali gahinda yiko puuni, ka Naawuni daa wuhi Adam bihi bɛ ni yɛn niɲ shɛm m-miri o. Kamani ti ni pun bɔhim shɛm la, di dii pa sol' kam ka alahichnim ni tooi doli m-paai Naawuni, dama o nyɛla kasi naa. Dimbɔɲɔ zuyu ka Naawuni daa chɛ ka Izraelnim ti suy' gahindili n-ti o, din ni chɛ ka o be bɛ sani ni biɛri sheli din simdi o kasitali mini o jilima. Yaha, suy' gahindili ɲɔ kɔbili ni ka Naawuni daa niɲ nia ni o zaɲ wuhiri shɛɲa din kpa talahi ka jendi o maɲmaɲ', ni tiligiri so o ni niɲ nia ni o tahi na dunia ɲɔ ni la na n-wuhi zɛmani shɛɲa din na yɛn kana.

Pɔi ka ti ti zahim Naawuni ni daa puhi anabi Musa tuun' sheli din jendi o bɛhigu shili sheli o ni daa puhi Izraelnim ni bɛ me n-ti o la, di tumi ni ti baɲ ni di pala Naawuni daa yɛli ba mi ni o bɔrila bɛhigu shee di zuyu bɛ timi suyili n-ti o ka o beni! Aayi! Naawuni so ɲun nam du ka galisi ɲɔ, ɲun nam dunia nti tabili binsɛyɛ kam din be di ni ɲɔ pa la ɲun be yil' shɛɲa puuni ninsalnim ni me! Anabinim sabbu la puuni, Naawuni kahigi wuhi: *“Alizanda nyɛla n nam zishee ka dunia ɲɔ nyɛ n naba zaashee. Ka yili bɔ ka yi yɛn me n-ti ma? Ka bee luyi dini n-yɛn nyɛ n-vuhim shee. Mani n-nam binsɛyɛkam din be ni ɲɔ. Zallakudura Naa bi be nuhi ni me du' sheli ni kamani anabi so ni daa yɛli shɛm la ni ti duuma Naawuni yɛliya: “Zayusaa nyɛla n-nam zishee ka tingbani mi nyɛ n napɔɲtamdigu. Ka yili bɔ ka yi lee yɛn me n-ti ma? Bee luy' sheli be dunia ɲɔ ni ka n ni zini ni maani n-vuhi?”* (Azia. 66:1,2; Tuumba Tuma 7:48,49)

Din ɲuna, ka bɔzuyu ka Naawuni daa yɛli Izraelnim ni bɛ ti suyili ka o shia mini o jilima be di puuni? Kamani ti ni pun yɛli la, Naawuni daa bɔri mi ni o wuhi Izraelnim mini Adam zuliya o ni yu ni o be bɛ sani shɛm. Naawuni daa lan bɔri la so' sheli o ni yɛn zaɲ m-baɲsi ba o ni chɛri niriba taali m-paɲdi ba shɛm, ka di chɛ ka bɛ nya soli m-be alizanda ni hali ni saha din ka bahigu!

Lala zuyu ka Naawuni daa yɛli Musa mini Izraelnim ni bɛ ti suyili n-ti o ka o mini ba beni hali ni saha din ka bahigu. Amaa lala layingu suyili ɲɔ daa bi yɛn bemi kamani suyi shɛɲa ti ni mi ɲɔ. Yɛlimanɲli, suura pihinu m-be Kundinim puuni n-wuhiri layingu suyili ɲɔ tuma ni yɛn tum shɛm! Di nyɛla suura shɛɲa din kpa talahi, amaa saha kani ka ti ni tooi yɛli ɲa puuni yetɔya zaa. Ti kuli ni tooi

buyisimi n-filim yetoy' sheja din kpa talahi.

Tuuli, din tu ni ti ban shem zan chan layingu suyili no polo nyela Naawuni daa yeli Musa ni di tu ni di malila **duri ayi**. Layingu suyili no daa nyela suyiyini ka be zan pateesa timsili din viela m-pirigi li duri ayi.

Tuuli duu la yuli n daa booni luy' **Kasi Shee**. So n daa bi tooi kperi lala duu maa ni gbaai yihi la saramaligu maaniba. Maligu maaniba no nyela Naawuni ni daa pii sheba Aduna zuliya puuni ni be kuri binkobiri m-maani sara n-nyahiri be daalahichi. Binyera ata n daa be duu maa ni, salima teebuli sheli zuyu be ni daa nyori tulaale murisi, ni kpan firila ni teebuli sheli zuyu be ni zandi brobro gahindili sheli n-tiri Naawuni jema saha la m-para.

Suyili no puni duu din pahiri ayi la mi yuli n-daa booni **Kasi Mi Lasi Shee**. Din che ka be daa boli li kasi mi kasi shee maa daliri daa nye mi, saha sheli be ni daa ti suyili no n-naai ka Naawuni daa lo nia ni o siyina ni o jilima din mali jiri no n-ti pali lala duu maa. Kasi mi kasi maa daa nyela din wuhiri alizanda behigu. Ka lala duu maa daa nyela Naawuni konko dini! Lala zuyu ka Naawuni daa yeli Musa ni nunkam ti buyisi ni o kpe kasi mi kasi shee no nyela nun ni kpi! So n daa naan ku kpe kasi mi kasi shee no nayila maligumaana kpe' ko n daa naan tooi kpe di puuni yim ko yuuni puuni. Yaha, di daa tu ka o kpe ka zanla saramaligu zim n-ti mali sara n-nyahi o daalahichi nti pahi o niriba daalahichi kamani Naawuni ni zali shem.

Kasi Mi Kasi duu no puuni, Naawuni daa yeli Musa ni o zan akasia doyu n-kpahi adaka n-pa di zuyu. Lala adaka maa yuli n daa booni **Alikauli Adaka**. Lala alikauli adaka no puuni, ka be daa yen zan kuy'parilan' sheja zalisi pia la ni daa bela n-nin. Be daa zanla salima lin' sheli maligumaan' kpe ma ni daa kriti binkobiri zim n-veri yuuni kam ka di che ka Naawuni cheri Izraelnim daalahichi m-pan di ba. Lala zuyu ka Naawuni daa boli li **Tilginsim lina maa**. (Bee nambozobo zishee).

Dimbono nyaaja Naawuni daa wuhi Musa ni be mali pateesa wayinli n-gili layingu suyili maa. Lala dundon maa, dundon maa dukpuna daa tu mi ni be zan pateesa piela m-mali li; Pateesa sheja din daa gili suyili no daa tu mi ni di mali dundo' yini ka so n daa naan ku tooi kpe suyili no dundon no ni nayila o doli la dundon no dunoli no ni. Dundon no dundoli no tooni, Naawuni daa yelila Musa mini Izraelnima ni o zan daanya m-mali **bimbini** n-zali. Ka nunkam doli dundon no tuya ni o bayisi bimbini no n-gari. Naawuni daa bori ni o wuhi la Izrael mini Adam bihi be ni yen nin shem m-paai Naawuni. Wula ka Izraelnim no daa yen nin m-miri Naawuni? zim sara maligu la yiko ni.

Nunkam daa bori ni o kpe Naawuni behigu shee dundon no ni daa tuya ni o kpemi ni binkobga sara maligu, ka di ti nyahi o daalahichi. Naawuni daa wuhirila Izraelnim no ni be ban ni **so ku tooi miri o nayila o dolila zim sara maligu soli**

zuyu. Lala zuyu ka Naawuni daa yeli Musa, “*Dama ningbuŋ nyevuli bela zim puuni, ka n-che ka be zaŋ li m-pa saramaligu bimbini zuyu n-tin ya ni di yo yi nyeviya din yɔri alahichi samili.*” (Levi 17:11)

Dinzuyu so yi daa bɔri ni o jem Naawuni, o daa bɔrila binkɔbigu m-mali sara n-ti Naawuni pɔi, ka o naan yi che o daalahichi m-paŋ o. Naawuni jemda ŋɔ daa tu ni o bo la nayilaa, piɛyu, bee noonɔ, n-zaŋ ŋɔ n-kpe layingu suyili ŋɔ dundɔŋ ŋɔ ni. Di daa tu ni o zaŋ o nuu m-pa saramaligu binkɔb’ so o ni zi maa na zuyu ni saramaligu bimbini ŋɔ tooni, ka kahigi n-ti Naawuni ni o nyela alahichilana ka di tu ni o kpi o daalahichi tumbu zuyu. Din pahiri nyela o kɔrigi binkɔbgu maa. Din nyaŋa, Maligumaana ni zaŋ saramaligu zim m-mihi mihi li n-gili bimbini maa nti tabili tingbani sheli din gili bimbini maa ka nyo sara maa bimbini maa zuyu. N-ŋɔ maa yi niŋ, Naawuni ni tooi che daadam so ŋun tum taali maa taali, dama binkɔb’ so ŋun bi tum taali zani o zaani n-kpi.

Izraelnim daa nyela ben maani sara maligu ŋɔ waawaayili dabisili kam. **Binkɔbgu sara maligu ŋɔ daa naan ku tooi tiyi Naawuni kasitali nini kuli maliwara.** Di daa nyela din niŋdi n-guhiri **Tiligiri** so ŋun daa yen kana n-ti zani alahichi tumdiba zaani n-kpi ka Naawuni tooi che Adam bihi taya m-paŋ ba zaa ka di ku piigi o wuntitali.

Naawuni ni daa bɔri ni be baŋ Tiligiri ŋɔ ni yen niŋ sheli n-ti alahichinim la zuyu n daa che ka o yihi dabisili yuuni puli ni n-ti Izraelnim ka maligumaana kperi duu din pahi ayi n-nyɛ kasi mi kasi shee m-be layingu suyili la ni. Lala dabisili ŋɔ yuli n daa booni Sanyoo Dabisili. Lala dabisili maa **Chimsibilaa ni ka Maligumaana** ŋɔ daa mali soli ni o tooi kpe kasi mi kasi shee ŋɔ n-ti zaŋ zim m-mihi sanyoo adaka pindigu din pili alikauli adaka la zuyu. O daa naan ku tooi kpe kasi mi kasi shee ŋɔ ka di pa ni o zaŋla binkɔbgu ŋun ka dalinli zim m-mali kpe n-ti suhi Naawuni n-nyahi o taali n-ti tabili o niriba taali. Nɔ maa zaa daa nyela Naawuni ni mali sheli n-wuhiri tiligiri ŋɔ ni yen kana shem n-ti kpaai o zim ka dizuyu che ka Naawuni che alahaichinim taali m-paŋ ba. Ka niŋ ba maraaba n-kpehi o sani hali ni saha din ka bahigu!

Ah! M-mabihi ben wumda, ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ nyela din zilima ka lahi mali alahiziba. Ka yetɔya di na beni ka ti mali ni ti yeli, amaa ka saha mi chaŋ. Amaa pɔi ka ti ti chebisiya, di tumi ni yi baŋ binsheɣu zaŋ chaŋ layingu suyili ŋɔ polo. Suura bahigu din be Yibu kundi puuni la wuhiya:

“Naawuni ni daa zali Musa shem, lala ka Izraelnim daa niŋ n-tum tuma maa zaa. Musa ni daa nya ka be tum tuma maa zaa kamani Naawuni ni daa zali ba ni be tum li shem maa, ka o daa suhi alibarika n-niŋ be ni ka sagbani daa sirigi na n-ti pili Naawuni mini o niriba layingu suyili maa ka Naawuni jilima daa pali o biehigu shee maa. Ka Musa daa kɔŋ Naawuni mini o niriba layingu suyili maa ni kpebu sagbani maa ni daa

sirigi na n-ti pi' Ili maa mini Naawuni jilima ni daa pali o biɛhigu shee maa zuɣu" (Yibu 39:42 43; 40:34, 35)

Yi nya din daa niɲ bebo? Bɛ ni daa ti Naawuni mini o niriba layingu suyili ɲo naai, Naawuni jilima daa nyɛla din shee suyili ɲo zuɣu na n-ti pali kasi mi kasi ɲo shee. Ka Naawuni jilima buyim neei hali n-ne n-gari wuntaɲ gba! Di ni tu ni ti teei shɛm nyɛla, dimboɲo maa zaa daa nyɛla Naawuni ni zaɲ shɛli n-wuhiri alibarika kari shɛli din yɛn kana saha shɛli dunia tiligiri la ni yɛn ti yi alizanda ni n sheena n-ti be Adam bihi sani. **Tiligira maa maɲmaɲ' n-nyɛ yelimaɲli "Layingu suyili"**, ka Naawuni zaɲ li ni di tooi che ka ti mini o behigu miri taba ka be bieri gahindili hali ni saha din ka bahigu! Kamani di ni sabi shɛm Naawuni lahabali suɲ la puuni:

*"Piligu ni ka Naawuni ni booni so yeligu la daa be. Yeligu maa daa bela Naawuni sani. Yeligu maa daa nyɛla Naawuni. **Yeligu maa daa lebi la ninsala m-be ti sani**, ka anfaani mini yelimaɲli pali o kɔbili ni!...Naawuni piebila ɲun payiri dunianim tuumbieri"* (Jɔn 1:1,14, 29)

Yelimaɲli, Tiligiri ɲo n daa nyɛ ɲmahinli n-zaɲ ti layingu suyili la n-ti pahi binkɔbgu sara maligu la. Di daa pala o kamina n-ti be ti sani kɔnko, amaa o daa lahi nyɛla ɲun **kpaai o zim** m-mali sara maligu din gahim n-nyahi alahichi niɲdiba taali ka di ni che ka be be ni Naawuni hali ni saha din ka bahigu!

Ti ni bohim shɛli zuɲo maa gbaabu to n-ti a? Dindina, di tuya ni ti baɲ ni saha sheɲa beni ka Naawuni yeligu puuni yel' sheɲa gbaabu to, ka di mi zuɣu bi wuhi ni di pala yelimaɲli! Ti di tam ni Naawuni maɲmaɲ' yeliya ni: *"N teha pala yi teha ka yi soya mi pala n-soya. Zuyusaa mini tingbani ni waligi taba shɛm, lala ka **n soya be di ko ka che yi soya ka n teha gba be di ko ka che yi teha!"*** (Azia. 55:8,9)

Ti zuɲo saha maa paam' maa....

Naawuni niɲ mi alibarika niɲ yi ni. Ti ni yɛn zaɲ Kundi puuni yetɔɣ' shɛli n-chebisiya m-boɲo:

"Naawuni yɛm mini o baɲsim n yɛla din zilim pam! Naawuni ni maani yɛla shɛm to ni baɲbu, ka o soya yɛla gariti sokam! ɲun n-lee ni tooi baɲ ti Duuma teha? Bee ɲuni n-lee nyɛ o saawaralana? Dama binsheykam yirila o sanna; ka binsheykam bela o zuɣu; ka binsheykam zaa nyɛla o ni su shɛli. ɲuna n-simdi payibu hal ni saha din ka bahigu! **Ami!"** (Rom. 11:33,36)

WUHIBU 41

IZRAELNIM NI KON YEDA SHEM

Kalinli 13,14

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti na kuli niŋdi la vihigu zaŋ kpa Altawura polo. Kamani yi gba ni mi shem, Altawura nyela kundi sheli din daŋ tooni na anabi nima kundinima ni. Ka lala Kundi ŋo mi pirila yaya dibaanu zuyu. Di tuuli yayi sheli din yuli booni **Piligu** la ni, di kahigi wuhi ti alahaichi ni kpe dunia ni na shem. Ni bimbiri sheŋa din zi m-mali na nahingu, kum nti pahi sayingu. Amaa ti lahi nya so' palli sheli Naawuni ni kpuyi ni o tiligi ti yab' Adam mini o zuliya zaa lala alahachi ŋo barina sheli din nye chilibi buyim din bi naari la ni. Ti lahi bohim baŋ Naawuni daalikauli sheli o ni daa pali la. Din nya o daa tim tiligira na ni o kana nti kpi n-tiligi bee n nyahi alahachinim' daalahichi m-bahi. Lala Piligu kundi ŋo lahi nyela din wuhiri ti Naawuni ni daa pii ti yab' Ibrahimma ka daa lo o alikauli ni o zuliya ni ti galisi n-lebi zuliya titali. Ka anabinima mini dunia tiligira ni ti yi la be ni na.

Ti yi lahi yuli Altawura kundi yay' sheli din pahi ayi – **Yibu**, di wuhiri ti Naawuni ni daa yihi lala ti yab' Ibrahimma zuliya ŋo shem dabt看 bandi puuni Ijpti tingban' ni. Anabi Musa zeman ni. Ti Duuma Naawuni daa yihi Izrael zuliya ŋo maa Ijpti n-zaŋ ba doli bopieligu ni nti paai zo' sheli be ni booni Sinai la gbunni. Nimaani ka o daa zaŋ o zali kpana n ti ba, ka wuhi ba zim saramaligu sheli din yen kphindi be daalahichi.

Ka din bahindi nyaŋa nyela, ti daa nya ti Duuma Naawuni ni yeli anabi Musa mini Izraelnim' maa ni be memi bihigu shee n-ti o. Ka lala yi niŋ, o mini ba ni diri alizama ka o ni be be sani sahakam. Be ni daa bo o bihigu shee ŋo bahi yim *“ka sagbani daa sirigina nti pili Naawuni mini o niriba layingu suyili maa ka Naawuni jilima daa pali o bihigu shee maa.”* (Yibu 40:34) Naawuni daa wuhi la Izraelnim' maa o ni bɔri ni dodoonitali sheli be o mini ba sunsuuni. Ni, amaa so daa naan ku tooi miri o, faashee ŋun mali zim sara maligu o bihigu shee bimbini la zuyu. Lala saramaligu sheŋa din daa diri binkɔbiri zim ŋo, din zaa daa nyela bama bee so' chandi sheŋa din daa niŋdi guhiri tiligra ŋun daa yen ti yi alizanda ni kana la; nti be dunia ni ka zaŋ o zim m-mali saramaligu sheli din nyahiri sokam daalahachi bahira.

Altawura yayili din pahi diba ata maa yuli m-booni **Levinima** Litaafi. Di ni ka Naawuni daa che ka anabi Musa sabi kahigi zalisi din gbubi be sara maligu

din daa yihiri ba alahachi dabitim bandi ni la. Lala Litaafi ɔɔ nyela din yela zooi pam ka ti ku tooi to n-kahigi di yelikam. Ka di yi niɔ ka yi bohim li n-vihi lala litaafi ɔɔ vienyelinga, bachinim' ayi sheɔa m-be di ni ka di koɔko kalinli yayisi koɔsiyi laasabu. Lala bachinima ayi ɔɔ maa kolindi mi vaari litaafi maa puuni lahabali sheli din be di ni ka bachinima ɔɔ n-nye; "**Kasi**" mini "**3im**." Ka bo n-lee su lala bachinima ayi ɔɔ waawaayili yibu na litaafi ɔɔ ni? Di daliri nyela; lahabali kpeen' sheli din tu ni sal' ban nyela **Naawuni bela kasi**. Ni, "*ka di yi di pala 3im yihibu puuni, ti naan' ku nya alahaichi chempaɔ.*" (Hib. 9:22) Altawura yayili diba ata litaafi ɔɔ daliri nyela din kahigi wuhi Izraelnima maa alahachinima ni yen doli so' sheɔa maa na. Naawuni ɔɔun nye kasilana ɔɔ kahigi wuhi ka dama so n-ku tooi ka o sani na, faashee saramaligu sheli dunia tiligira la ni kana n ti mali la. Din ni nye o kpi n zaɔ o nyevilli n-tayi alahachinim' dini ka di zuyu yihi ba alahachi dabitim ni.

Cheliya ka ti zaɔ saha biela sheli din kpalim dabisili ɔɔ maa; n yeli Altawura yayi sheli din **pahi anahi** maa, dini n-nye **Kalinlinima** litaafi. Lala litaafi ɔɔ puuni, ti nya Izraelnim ni daa be zo' sheli be ni booni Sinai la gbunni kamani yuuni laasabu, lala saha maa, Naawuni daa wuhi ba yela pam ka niɔ anabi Musa yiko ka o tooi sabi Altawura kundi sheli ti ni karindi zunzuɔ maa.

To, amaa pa Naawuni nia n daa nyeli ni o che ka Izraelnim maa be boɔpielligu maa ni kuli mali wara. Daliri ɔɔ zuyu ka Naawuni daa yeli ba ni be yiyisima n chaɔ tingban' sheli o ni zaɔ lo ba alikauli la Keenan tingban' ni. Naawuni Kundi yeli ti ni dabisili sheli be ni daa yen yiyisi Sinai zoli maa gbunni, sagbani sheli din daa nye Naawuni jilima ka sirigi na n-ti pa suɔ' sheli be ni daa sa n-ti Naawuni maa n daa daɔ be tooni chandi. Ti **Duuma manman** n daa be be tooni gamdi **sagbani** maa ni dabisili kam puuni n-wuhiri ba soli. Ka yunɔ yi daa yi ti zibi, o lahi **neerila buyim** gooni ka di ne n-ti ba soli maa ni.

Di saha, Izraelnim maa daa yi doli la sagbani maa wuntaɔ ni ka doli buyim gooni maa mi yunɔ. Lala hali nti paai Keenan sheli Naawuni ni daa zaɔ lo ti yaba Ibrahimma mini o zuliya alikauli saha din gari la puuni. **Naawuni daa bi tam o daalikauli maa yela, dama o zeyimtali mini o yiko puuni ka Izraelnima maa daa zaɔ chaɔ paai lala alikauli tingbani ɔɔ tinɔtarisi maa.** Dina ka ti kpalim booni zuɔɔ ni Palistan bee Izrael maa.

Amaa Keenan tingbani ɔɔ mi daa kul pali la daadam beligu. Bena n daa galisi ka lahi mali kpioɔ lala. Wula ka Izraelnim' daa tooi niɔ n-deei lala tingbani maa? So' yini ko n-daa beni! **Naawuni n daa yen zaɔ tingbani maa n-ti ba.** Binsheli mi n kani ka Naawuni ku tooi niɔ! Naawuni daa yeli la Ibrahimma ni o nya "*Keenan tingbani ɔɔ, n ni zaɔ li n-ti a zuliya!*" Naawuni daa boɔri ni o yihi la Keenanima maa ka galisi tingbani maa n-ti Izraelnima maa. Dini tu ni ti ban sheli nyela, Keenanima alahachi daa galisiya pam. Lala alahachi ɔɔ mi daa nyela tuumbie'

sheɲa be ni daa tum.

Din daa dii kpe ɔɔyɔ zaa daa nyela, be daa malila be bihi n maani buya. Naawuni daa niɲ suyilo zaɲ kpa be polo pam. Amaa di zaa yoli ka be daa na kuli bela alahachi mini tuumbieri balibu kam soya ni.

Pumpɔɲɔ, cheliya ka ti yuli alitawura buku din pahi dibaanaahi maa ni. N nya din daa niɲ, saha sheli be ni daa mali n-ti paai Keenan tingbani maa tariga. Di suura pinata yeliya:

(Kalinlinima 13) 1 Ka Naawuni daa yeli Musa, “Timmi niriba ka be chan ti puyisi nya Keenan tingbɔn 2 sheli n ni zaɲ ti Izraelnim' maa. Timmi be zuliya kam puuni ninvuy' yino ɲun nye be zuɣulana.” 3 Ka Musa daa tim ba kaman Naawuni ni daa zal' o shem maa, ka be daa yi Paran mɔyɔ ni chan...21 Ka be daa chan ti puyisi nya tingbɔɲ maa

*25 Biɛy' pihinahi ka be daa zaɲ chan ti puyisi nya tingbɔɲ maa ka labina. 26 Ka be daa ka Musa mini Aduna ni Izraelnim' zaa sanna Kadesh Paran mɔyɔ ni. Be daa zaɲ be chandi yetɔya n-yeli be mini niriba maa zaa, ka zaɲ tingbɔɲ maa ni tiwala wuhi ba. 27 Ka be daa yeli Musa, “Ti chan a ni daa tim ti tingbɔn sheli maa ni, **ka di tingbani maa vuhira**, di tiwala mi m-bɔɲɔ. 28 **Amaa ninvuy' sheb' ben be tingbɔɲ maa ni mali kpɔɲ**, ka be fɔntinsi nye tiɲ' kara, ka be me goma gili li, ka din pahi nyela, ti nya Anak zuliya nimaani.”*

*30 Amaa ka **Keleb** daa che ka niriba maa zaa fo baalim Musa tooni, ka o yeli, “Cheliya ka ti chan yomyom ti deei tingbɔɲ maa zini; dama ti ni tooi nyaɲ ba.” 31 Di **saha ka ninvuy' sheb' ben min' o daa chan maa yeli**, “Ti ku tooi tuhi niriba maa, dama be mali kpɔɲ gari ti.” 32 Lala ka be daa zi lahaba' bieyɔ na ti yeli Izraelnima zaɲ chan be ni daa chan ti puyisi nya tingbɔn sheli maa polo n-yera, “Tingbɔn sheli ti ni chan ti puyisi nya maa nyela tingbɔn sheli din diri di niriba; ka ti ni nya ninvuy' sheb' zaa nimaani nyela wɔyira ni achiika. 33 Ka ti daa lan nya Nefilimnima wɔyiri kɔba nimaani...ka tinim' ɲmanila sakɔri be sani. Lala n-shiri nye ti be sani.”*

(Kalinlinima 14) 1 Di saha ka niriba maa zaa daa duhi be yee kuhi pam; be daa kumya pam dindali yuɲ maa. 2 Ka Izraelnim' zaa daa ɲumdi be kparima ni niɲdi Musa mini Aduna. Niriba maa zaa daa yelimi, “Ti yi di daa kpi ljipti, di di so! Bee ti yi di kpi mɔyɔ ɲɔ ni, di di so! 3 Bɔzuɣu ka Naawuni zaɲ ti na ti bahi tingbɔɲ ɲɔ ni ni be zaɲ takɔbi ku ti? Be ni gbahi ti payiba mini ti bihi chan; ti yi di lab' ljipti, di di bi so?”

4 Ka be daa yel' taba, "Cheliya ka ti pii so leei ti zuyulana n-lab' Ijpti."
 5 Di saha ka Musa mini Aduna daa lu n-zan be nina kpa tiŋ' Izraelnim' maa zaa tooni. 6 Ka Nan bia **Joshua** mini Jefunni bia **Keleb** ben daa pahi chan ti puyisi nya tingbon maa la daa dari tchi be binyera, 7 ka yeli Izraelnim' maa zaa, "Ti ni chan ti kpe tingbon shel' ni m-puyisi nya li maa tingbani vieli pam. 8 Naawuni nini yi tiyi ti, o ni zan ti tahi tingban' sheli din vuhiri maa ni nti zan li ti ti. 9 Lee di taaya dun niŋ Naawuni, ka di zoriya tingbon maa niriba dabiem, ti ni nyan ba. Binsheli din guli ba vuuya ka che ba; ka Naawuni mi be ti sani, di zoriya dabiem."

10 **Amaa ka niriba maa zaa daa niŋ nia ni be lab' ba kuya.** Di saha ka Naawuni jilima daa yi polo Naawuni chirigibu shee la zuyusaa, Izraelnim' zaa ninni. 11 Ka Naawuni daa bohi Musa, "**Bo saha ka niriba ŋo lee yen che ma ziembu? Saha wula ka be kuli yen be ka ku zan be yeda niŋ n ni.** Hal n ni wuhi ba shihira sheŋa la zaa yoli, be kul zayisiya ni be ku niŋ ma yeda.

Cheliya ka ti na ti ti man' vuhim biela kpe. Yi wum Izraelnim ni daa birigi ka kpe Naawuni taali ni shem? Yi daa nya be yeda pooli maa? Yi daa nya be ni daa galindi Naawuni o ni daa zayisi ni o ku chihi o manman noli la? Yelmanli, lala dabisili maa Izraelnima maa daa tum taali, dama be daa ti dihi Naawuni alikauli sheli o ni daa lo ba ni o ni zan Keenan tingbani maa ti ba maa labi. **Be daa bi niŋ alikauli** sheli Naawuni ni daa lo Ibrahimma, Yisahaku, Yakubu, Yisifu nti pahi Musa la naani. Be yeda daa bemi ka ti zun sheba teha la. Ben yeri ni "Ti niŋla Naawuni mini o daanabinima yeda!", ka di nyela be nyina zuyu ka be yeri dimbon maa, dama be bi niŋ alikauli sheli Naawuni ni lo n-ti o daanabinima maa Kundi Kasi la puuni maa yeda. Ka lala yeda kalinsi ŋo nyela alahaichi zay' biyu titali Naawuni tooni.

(Kalinlinima 14) 26 Ka Naawuni daa yeli Musa mini Aduna, 27 "**Bo saha ka ninvuy' bieri ŋo lee yen che be kparima ni ŋum niŋ ma? N wum ŋumanuma sheli Izraelnim' maa ni ŋumdi niŋdi ma maa.** 28 Yelim' ba, 'Man' Naaawuni yeliya: N ni be ŋo zuyu, yi ni yeli shem ka n wum maa, n ni niŋ ya lala. 29 **Yi ni kpi n-do moyu ŋo ni;** ka yinim' ben yuma nye yuun' pishi zan chani zaa, ka nye be ni daa sab' sheb' yuya, ka yi nye ben ŋum yi kparima ni niŋ ma la 30 zay' yino ku paai n ni daa po ni n ni che ka yi be tingbon shel' ni la, nayila Jefunni bia **Keleb** mini Nan bia Joshua kanko. 31 **Amaa yi bi' sheb'** yi ni yeli ni be ni gbahi ba chan la, n ni zan ba kulisi nimaani ka be ti ban tingbon sheli yi ni ziem maa. 32 Amaa yinim' ni kpi n-kpalim moyu ŋo ni. 35 Man' Naawuni n-yeli maa,

yelimanli, n ni nin ninvuy' biε' sheb' ben layim lo nia biεyu zan chan n sani maa lala. Be biehiḡu ni zan' tariga, ka be kpi mɔyu ḡo ni.

36 Musa ni daa tim ninvuy' sheb' ka be chan ti puyisi nya tingboḡ maa, be puuni ninvuy' sheb' ben daa zi lahaba' biεyu na nti yeli zan chan tingboḡ maa polo n-che ka niriba maa zaa ḡum be kparima ni nin Naawuni la, 37 Naawuni daa che ka albo lu ben daa zi lahaba' biεyu zan chan tingboḡ maa polo maa na zuyu ka be kpi. 38 Amaa Nan bia Joshua mini Jefunni bia Keleb ben daa pahi chan ti puyisi nya tingboḡ maa la n-daa nye ben nayi bi kpi. Dama be daa zan be yeda nin Naawuni yeligu maa ni.

Dimboḡo che ka ti baḡ Izraelnim ni daa zaḡisi Naawuni yeda ninbu shem, di mi ni o daa yihi ba Firawuna muḡisigu puuni ka lahi zi ba na Keenan tingbani ni maa zaa yoli. Yi lee tehiya ni wula ka Naawuni daa nin ben daa bi nin o yeda la? O daa yeli ba noli ka be zaa kpi mɔyu maa ni! Bɔ n daa lee che ka lala ninvuy' bieḡi ḡo bi kpe alikauli tingbani ḡo ni? **Di daa nyela be ni daa bi nin Naawuni yeligu yeda bee n deei o noli la zuyu!**

M mabihi, niri yi zaḡisi Naawuni yeligu, yelibieyu bi yaḡi di zuyu bee m busim zaḡ' titali m-bala. Naawuni ku che ḡunkam zaḡisi o noli bee naani ninbu! Ka ḡunkam gba lan zaḡisi ka yuli ziem Naawuni yeligu maa o suhu yurilim zuyu nyela ḡun booni Naawuni ziri lana, ka lala niri mi ti ku kpe Naawuni nam maa ni! Pa Naawuni suhuyurilim n-nyeli ni niri nye tibdarigibo o biehiḡ puuni. Naawuni boḡimi ni sokam nin o lahabali suḡ maa yeda din nye so' sheli din kuni nyevilli shee o maḡmaḡ ni bo n-zali la. Amaa pa muḡisigu n-nyeli n-zi so zuyu, sokam yen piimi n-ti o maḡa. Ka ben zaa zaḡisi Naawuni yeligu maa naani ninbu nyela ben yen bahi yoli. Wummiya Naawuni Shia Kasi ni ti sayisigu sheli. Anabi yetɔya ni:

“Yi yi wum Naawuni kukoli zuḡo dabisili ḡo, yin miriya ka yi nin tipawumlinima kamani Naawuni niriba ni daa nin shem n-taai duḡ yɔyu ni n-zahim o. M mabihi, miriya ka yi ni so mali suhubieyu din biehinda, ka nye din ni birigi ya Naawuni ḡun nye nyevillana ḡo sani.” (Hib. 3:7,8,12; Yila 95:7-11)

M mabihi, ti puhiya pam yi ni wum Naawuni yeligu sheli ḡo zuyu. Naawuni ni o nam ni saha yi ti lan lu, ti ni baḡ ninvuy' sheb' ben daa zaḡisi Naawuni naani ninbu maa ni daa nye tibdarigibo sheli mɔyu maa ni, kamani Naawuni maḡmaḡ ni zali shem...Naawuni ninmi alibarika nin yi ni yi ni, wum sayisigu sheli Naawuni ni sayisiri ti o Kundi kasi puuni ḡo.

“M mabihi, miriya ka yi ni so mali suhu biɛyu din biɛhinda, ka nyɛ din ni birigi ya Naawuni ŋun nyɛ nyɛvillan' ŋɔ sani.” (Hib. 3:12)

WUHIBU 42

ANZINFA WAHU

KALINLINIMA 20, 21

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti daa pun yuli Altawura buku din' pahi dibaanahi – Kalinlinima. Ti daa nya Izraelnim' ni daa chaŋ na nti paai Keenan tingbani tarisi shem. Tingbani sheli Naawuni ni daa zaŋ lo Ibrahimma, Issahaku, Yaakubu nti pahi be nyaanja zaa aliakuli la. Naawuni daa lo alikauli ni o ni yiŋisi, nivnuy' bieri ben daa nye wayira lala tingbani maa ni ka zaŋ di binshey kam n-niŋ Izraelnim nuu ni. To, amaa di zaa yoli, Izraelnim maa pam daa zɔrila dabiem be ni daa nye wayira maa zuyu, **ka lala zuyu daa che ka be koŋ aliakuli** maa dihi tabili.

Di ŋmani la ti ni karim n-nya Naawuni ni daa kari Izraelnim' maa sariya be yeda kalinsi puuni la zuyu. O daa yeli ba;

“Yini yino gba ku paai n ni daa po ni n ni che ka yi be tingbani sheli ni la gbaai yihila Kaleb mini Joshua...dama be bela be ko ka lan nye ben doli ma ni be suhu zaa. Be yaansi ni ti di di fali. Amaa yi bia sheba yi ni yeli ni be ni gbahi ba chaŋ, n ni zaŋ ba kulisi nimaani ka be ti baŋ tingbaŋ sheli yi ni zem maa. Amaa yinima ni kpi n-kpalim moyu ŋo ni.”
(Kal. 14:30-32)

Din' tu ni ti baŋ sheli nyela, Naawuni daa bɔrimi ni o niŋ alibarika ni achiika niŋ Izraelnima maa ni. Amaa **be ni daa bi niŋ o yeda maa zuyu**, O daa bi ti ba lala alibarika maa. Din daa kuli niŋ ka be zaŋisi ni be ku niŋ Naawuni daalikauli maa naani, Naawuni daa chemi ka Izraelnim maa da n-gili moyu maa ni yuun' pihinahi hali ka ninvug' sheb ben daa yaŋi yuun' pishi zaŋ chana ka bi niŋ o yeda la daa ti kpi moyu maa ni.

Pumpoŋo, cheliya ka ti na tuyi Kalinlinima buku maa. N nya din bahindi shem yuun' pihinahi maa nyaanja. Di suura pishi yeliya:

(Kalinlinima 20) 1 Ka Izraelnim' zaa daa kana ti paai Zin yoyu ni gol' so ŋun daŋ tooni puuni n-zini Kadesh. Ka Miriam daa kpi nimaani, ka be soŋ' o nimaani. 2 Kom daa ka nimaani ka niriba maa ni nyu, ka be daa layim taai duŋ niŋ Musa mini Aduna. 3 Ka niriba maa daa taai bahi Musa zuyu, ka yel' o, “Ti yi di daa pahi ti mabihi la zuyu kpi Naawuni

tooni, di naan so. 4 Bɔzuyu ka a zaŋ tinim' Naawuni niriba ŋɔ ka yɔɔyɔ ŋɔ ni na ni ti mini ti biŋkɔbiri ti kpi kpe? 5 Ka bɔzuyu ka a daa yihi ti ljipti n-zaŋ ti na ti niŋ luy' sheli din bi vieli ŋɔ? Luy' sheŋa nir' ni yen biri chi bee n-sa fiig tihhi bee n-sa wain tihhi bee n-sa pumpɔrinchihi tihhi kani, ka kom gba kani ka ti ni nyu."

Yi daa wum Izraelnima maa ni daa yeri shem bebo? Di mi ni Naawuni ni daa tum tuun' kari sheŋa n-ti be mini be banima ljipti tingbanj ni hali nti paai be mɔyɔ maa ni biɛhigu maa. Be suhuri daa palila wumpayibo ni nintiyibo? Aayi! Be gba daa dolila be banima naba maa. Be daa kuli ŋumdila be kparima ni. Yelimaŋli, di daa wum ba pam mɔyɔ maa ni. To, amaa di zaa yoli, di daa tu ni be teei kadama be maŋmaŋ yeda kalinsi n-daa che ka be daa na kɔŋ Keenan tingbani maa ni kpebu maa. Izraelnim' maa daa bi ŋmarila ziri, be daa shiri ka kom. Ka bɔ zuyu ka be daa bi suhi Naawuni m-bo kom? Dama ŋuni n-daa gbubi ba mɔyɔ maa ni yuun' pihinahi – ka o daa naan ku tooi ti ba kom ka be nyu? O daa naan tooi! Naawuni daa mali shili ni o ti ba be ni bɔri shelikam. To, amaa Izraelnima maa daa ka yeda pam zaŋ kpa be Naawuni maa polo.

Ti na tuyimi ti suura maa lahabali maa n-nya din daa niŋ. Naawuni Kundi yeliya:

*(Kalinlinima 20) 6 Di saha ka Musa mini Aduna daa yi niriba maa sani n-chaŋ Naawuni chirigibu shee maa dunol' ni ti gbani n-zaŋ be nina kpa tiŋa. Ka Naawuni jilima neesim daa neei be sani. 7 Ka Naawuni daa yeli Musa, 8 "Kpuyim' jaangbee, ka a min' a bieli Aduna layim niriba maa na, ka **a ti yeli tampiɔŋ** ŋɔ ni di che ka kom yi di ni na be zaa ninni. Lala ka a yen niŋ yihi kom tampiɔŋ maa ni na ti ba; ka be mini be biŋkɔbiri nyu."*

*9 Ka Musa daa shiri kpuyi jaangbee maa Naawuni tooni kaman o ni daa zal' o shem maa. 10 Ka Musa mini Aduna daa layim niriba maa tampiɔŋ maa gbini ka Musa ti yeli ba, "Yinim' duntaariba ŋɔ, wummiya pumpɔŋɔ, ti che ka kom yi kuyili ŋɔ ni na n-tin ya?" 11 Di saha ka Musa daa kpuy' o jaangbee maa zuyusaa **ŋ-ŋme tampiɔŋ** maa buyi, ka kom pam daa yi di ni na, ka niriba maa mini be biŋkɔbiri maa daa nyu. 12 Amaa ka Naawuni daa yeli Musa mini Aduna, "Yi bi niŋ ma yeda, ka bi wuhi n ni be kasi shem Izraelnim' sani, dinzuyu yi ku zaŋ ba kuli tingban sheli n ni zaŋ ti ba maa ni."*

Yi banj din' daa niŋ maa? Bɔ ka Naawuni daa lee yeli Musa ni o niŋ ka di che ka Izrael sal' gbalij maa zaa nya kom nyu? O daa yelimi "Tɔyisimi n-ti kuyili

maa!” Ka dayila Musa daa wum n-ti Naawuni ka shiri toyisi n-ti kuyili maa? Aayi! Suhuyiyisili puuni, Musa daa nmela kuyili maa buyi. Dimbono daa bi tayi Naawuni daalibarika maa bee o bierisuṅtali, lala zuyu ka o daa shiri che ka kom yi kuyili maa ni na. Amaa Musa ni daa niṅ shem maa daa tuui Naawuni suhu. Daliri ṅo zuyu ka Naawuni daa darigi o tibili maa. Ka n-ṅo ka o daa yeli o, “*Din’ niṅ ka a bi niṅma yeda ka di zuyu che ka a bi ti ma jilima kamani kasi Naa ṅo Izraelnim’ tooni ṅo zuyu. A pala ṅun yen zaṅ niriba ṅo n-kpe tingban’ sheli ni n ni zaṅ n-ti ba maa.*”

M pa sheli tinim teha ni tibidarigibo sheli Naawuni ni daa zaṅ n-ti Musa maa daa lan gam. To, amaa di ni tu ni be teei sheli nyela; din tiyiri Naawuni nini m-bono, yeda mini no’ deebo zaṅ nti o yeligu. Naawuni ku sayi dee binsheli pahi o yeligu zuyu hali di yi yila anabi Musa sani na.

Naawuni ṅun bi ganḁa. Musa daa nyela anabi ni achiika, amaa o daa nyela sala kamani m mini a. Lala zuyu, o gba daa nyela alahachilana kamani ti yab’ Adam zuliya la, hali Musa daa nye anabi ṅo zaa yoli, **o daa bi tooi zaṅ o tuun’ viela tiligi o maṅa**. O gba daa nyela daadam, lala zuyu o daa bi koṅ galimi. Anabi Musa nti tabili Izraelnim’ maa zaa yi daa bori taali chempaṅ, faashee be malila zim sara maligu. Naawuni zaṅdi la Musa alahachi ṅo n-teeri sokam kadama so n-kani m-bi tum alahachi. Sokam zaa malila taali Naawuni tooni. Hali ninvuy’ suṅ yino gba kani. So n-kani ka bi birigi ka che ti Duuma Naawuni soli dunia ṅo ni gbaai yihila Naawuni piebila ṅun ka galimi ka daa yi alizanda ni na ni o ti tiligi alahaichinim’ la.

Cheliya ka ti na kuli tuyi ti lahabali zaṅ kpa Izraelnima maa polo. Ti nya ka suura pishi maa ni, Aduna, Musa bielikipem sani la ni daa kpi zo’ sheli be ni booni Hɔr la zuyu ka Izraelnim’ maa daa kum o kuli biey’ pihita.

Di nyaṅa suura pishi ni yini maa ni, Naawuni Kundi yeliya:

(Kalinlinima 21) 4 Ka be daa yiyisi Hɔr Zoli maa gbini n-zaṅ doli Teeku zieyu polo ni be loyi Edom tingbono maa gari. Ka niriba maa suhuri daa ti yiyisi pam soli maa ni. 5 Ka niriba maa daa yeri Naawuni mini Musa finafina, “Bɔzuyu ka yi yihi ti Ijpti na ni ti ti kpi moyu ṅo ni? Dama bindirigu mini kom ka kpe, ka ti nyee nyoni bindir’ choyima ṅo.”

6 Ka Naawuni daa che ka woy’ sheb’ ben mal’ loyu pam yina ti dimdi Izraelnima ka be pam daa kpi. 7 Ka niriba maa daa ka Musa sanna ti yel’ o, “Ti tum alahichi, dama ti yel’ a mini Naawuni finafina; suhim’ Naawuni ti ti ka o vuui woyiri maa ka che ti.” Ka Musa daa suhi Naawuni ti niriba maa. 8 Ka Naawuni daa yeli Musa, “Malimi wahu ṅun mali loyu n-zaṅ tabili da’ woyinli; ka wahu yi dim sokam ka o lihi li, o ni tiligi.” 9 Ka Musa daa zaṅ daanya mali wahu maa n-zaṅ li tabili da’

wɔyinli zuyusaa; ka wahu daa yi dim so, ka o lihi li, o tiligirimi.

Cheliya ka ti yuli lahabali ɗɔ: Di ka lahaɓibu hali? Bɔzuyu ka Naawuni daa lee che ka wayiri dimdi Izraelnim' maa? Be daalahachi zuyu ka o daa che ka wayiri maa dimdi ba maa. Ti wum be ni daa yeli Naawuni mini Musa zilin' sheɗa hali ka zayisi bindiri sheli ɗun Naawuni ni daa ti ba maa. Lala daliri ɗɔ zuyu n daa che ka ɗun Naawuni che ka wayiri dimdi ba maa ka be pam nyeviya daa kpalim di ni.

Wula ka Izraelnima ɗɔ yen tooi niɗ tiligi kum barina ni? Be daa naan' tooi tiligi be maɗa way' dimli ɗɔ ni? Be daa naan tooi tibi way' bieri maa loyu maa? Dimbɔɗɔ pala din ni tooi nani, ka wula ka be daa yen tooi niɗ? Be daa naan kuhimi niɗ Naawuni! Ka dini ka be daa shiri niɗ. Ti daa nya Izraelnima maa ni daa niɗ tuuba ka chaɗ Musa sani nti yeli o "Ti tum taali: Ti zayisi Wuntia mini Naawuni! Suhimi nti ti m-pa sheli o ni zo ti namboyu ka yihi wayiri ɗɔ katiɗa ka che ti!"

Ka dayila Naawuni daa shiri yihi wayiri maa be sunsuuni? O daa niɗ la binsheli din so n-gari lala gba. Naawuni daa yelila Musa ni o mali anzinfa wahu n-zaɗ li sa zuyusaa; ka di che ka wahu yi lahi dim sokam ka o kpuyi o zuyu lihi li ni tiligi. Naawuni ni daa bo so' sheli n-tiligi ba m-bala. Ka wahu yi daa lan dim sokam din' kuli kpa talahi ni o niɗ nyela, o kpuyi o zuyu lihi anzinfa wahu maa din daa pa doyu maa zuyu maa ka kpaɗ. Lala tiliginsim soli ka Naawuni daa bo nti ba. **Kuli kpuyimi a zuyu n-lihi li ka be!**

Naawuni daa lo alikauli ni o ni tibi **ɗunkam daa kpuyi** o zuyu lihi Musa ni daa sa way' so maa. Ka bɔ n daa lee niɗ ben daa zayisi lala wahu ɗɔ yulibu? Be daa kumla bierim hali nti kpi, ka ɗunkam daa niɗ Naawuni yeda ka kpuyi o zuyu n-lihi anzinfa wahu maa daa tiligila kum barina ni. Dama Naawuni maɗmaɗ daa lo ba alikauli n-yeli "*Ka wahu ni dim sokam yi **kpuyi** o zuyu lihi li ni **tiligi kum.**"*

Yelimaɗli, lahabali ɗɔ ɗmanila asahi. Di mi gari lala gba. Be daa sabila dimbɔɗɔ ni be wuhi ti yel' sheɗa. Naawuni bɔri ni o yeli ti ni ti gba bemi ka Izraelnima maa la. Ti gba nyela alahachinima ka lala daliri ɗɔ zuyu n-che ka ti ɗumdi ti kparima ni niɗdi Naawuni mini ti ninsal' taba. Ka ti lahi tumdi chirindi ti teha ni Naawuni sani, ti yetɔya ni nti pahi ti tuma ni. **Sintani** ɗmanila way' biɛyu sheb' ben daa dimdi Izraelnima. Ka alahachi mi ɗmani loy sheli din daa kuri ba maa. Sintani dimla Adam bia kam ka alahachi din ɗmani loyu ɗɔ nye din yen nahindi ti hali ni saha din ka bahigu; faashee Naawuni bola tiliginsim soli titi. Ka alahachi nyɔri nyela buyim ni kpebu buyim sheli din diri ka bi naara. Ka ti maɗmaɗ' ka so' sheli din yen yihi ti! To, amaa ti zaɗdi payibu n-tiri Naawuni, dama o ni daa kuli bo soli ka Izraelnima maa tiligi wayiri maa loyu maa ni maa. Lala ka o lahi kpuyi so pal' li ni o tiligi Adam bihi **alahachi loyu barina ni!**

Nyini ɗun wumdi zuɗɔ, a mi Naawuni ni niɗ shem ni o tilig' a alɓo sheli alahachi ni zi ɗɔ na? **Wumma tiligiri suɗ maa ni yeli shem;** yuun' pinaanu

nyaana Musa ni daa sa anzinfa wahu moyu maa ni. O daa yeliya; *“Anabi Musa ni daa zaŋ whu n-kpahi tabili moyu ni shem la, di nyela talahi ni be ti zaŋ Daadam bia gba sa zuysaa lala...Dama Naawuni yuri dunianim’ hali nti zaŋ o bi’ gaŋa nti ba ni nunkam niŋ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyala nyevilli din ka bahigu.”* (Jon 3:14,16)

Kundi puuni, ti banya kadama, anzinfa way’ so Musa ni daa sa zuysaa moyu maa ni maa daa nyela shihiri sheli din daa wuhiri dunia Tiligira nun daa yen ti kana nti kpi dopulli zuyu la. Ka di che ka o tooi nyaŋ Sintani nun su kum yiko la. (Hib. 2:14) Nyami lahabali ŋo, di ka lahaŋibu hali! Ti yi chaŋ tooni biela pahi, ti ni bohimi ban Tiligira maa kpibu mini o kum ni neebu ni daa nye shem. Naawuni yooi la dunoli nti Adam bia kam ni o nya tiliginsim, suhudoo nti pahi suhupielli din ka tariga. Naawuni ni kuli boŋi shem nyela ni a sayi ni a ku tooi tiligi amaŋa alahachi barina ni; ka mali yeda a suhu ni kadama Naawuni kahigi wuhi zaŋ kpa tiligiri so nun daa kpi dopulli zuyu la. Ni o kum maa kpihindila adaalahachi. Naawuni yeliya: **Kpuyimiya yi zuyu n-lihi Tiligira maa ka be!** Niŋmi o yeda ka Naawuni tibiya ka yi tiligi alahachi bandi ni. Ka bo bihigu shee din ti ku mali bahigu n-zali a alizanda ni! Naawuni yeri sokam; Ninkura mini bi’ pala, dobba mini payaba, bundanba mini nandamba, Kpuyimiya yi zuyu n-lihi ka be. Yulimiya Tiligira titali so Naawuni ni tim a sani na ni a ti tiligi maa! Yaha, Naawuni yeliya ni nunkam zaŋyisi o yulibu bee yeda niŋbu, ninvuy’ so ko Naawuni ni bo soli ni o tiligi ninsal’ alahachi bandi ni, ka lala zuyu ka m-pun yeliya ni yi ni ti kpi ni yi daalahachi. (Jon 8:24) Naawuni zaligu n-nyeli ka o zali; Ni nunkam bi sayi ti so’ sheli o ni zali ŋo ni bahi yoli. Dama lala soli ŋo din nyaana Naawuni bi lahi bo so sheli din yen tiligi Adam bia alahachi kum ŋo ni. A ti Tiligiru so yela anabinim ni sabi nyeli la yelimaŋli? O nyela nun yen pay’ a zaa ka a be kasi ka lahi n-ti a nyevulli din ka bahigu, nyini deei yi kuli sayi n-niŋ o yeda ka zaŋ o niŋ a tiligira. Wumma Naawuni Kundi kasi ni yeli shem, *“Kamani anabi ni daa zaŋ wahu kpahi tabili moyu zuyu n-zaŋ sa moyu ni shem la, di nyela talahi ni be ti zaŋ Daadam bia gba sa zuysaa lala...Ni ka nunkam ti niŋ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyela nyevilli din ka bahigu.”* (Jon 3:14-16)

M mabihi ben wumda, saha ni yen sayi nti ti shem tariga m-boŋo zuŋo. Yi nupuyu m-boŋo, ka saha yi ti lahi sayi nti ti nyeviya ni, ti ni yuli anabi Musa ni daa zaŋ yeligu sheli m-bahindi nyaana. Ka ti yi niŋ lala di saha, Altawura nun bohimbu maa ni naai.... Naawuni niŋmi alibarika n niŋ yi ni, ka yi leei tehi o daalikauli maa yela;

“Kpuyimi a zuyu yuli ma ka tiligi!” (Aizaia 45:22)

WUHIBU 43

MUSAH LAHABALI DIN BAHINDI NYAANJA

ZALIGU TEEBU

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti yi yuli yaɣa pihinahinaayi din gari maa ni, ti zaŋ ti bɔhimbu zaŋsim niŋla Naawuni Kundi Kasi buku tuuli din yuli booni Altawura la ni. Teemiya kadama Naawuni maŋmaŋ n-daa zaŋ yeligu ŋo n-niŋ anabi Musa teha ni ka kpaŋsiri o, ka o zaŋ li n-ŋma buku maa. Ti yi kuli yen buyisi, di zuŋo yuun' tusaata ni koɓisinu ni chenji m-pun gari maa lala saha maa zaŋ nti gbaai saha ŋo Musa ni sabi buku ŋo. Amaa di zaa yoli di daafaani na ka zaŋ buyisi zaŋ nti ti zuŋo biɛhigu. Altawura nyela tanza sheli Naawuni maŋmaŋ ni zali, ka lala zuyu che ka ti ni tooi buyisi baŋ binsheli kam ti ni wum yi la Naawuni sani na bee ninsalnima sani. Wuhibu sheli din be Altawura buku ŋo ni ŋo nyela **yelmaŋli ni achiika din yi Naawuni sani na**. Ka wuhibu sheli din kam yina n-chihi di noli **pala yelmaŋli**, ka Naawuni zali yelmaŋli sheli maa mini Altawura sabbu ŋo lu zahim taba. Binyini ko ka Naawuni ŋun nye kpionlana ŋo ku tooi niŋ. Yi mi di ni nye sheli? Yelmaŋli, **chihibu Naawuni pala ŋun ni chihi o** maŋ noli Altawura buku maa ni. Musa daa yeliya **“Ni Naawuni pala daadam ka o ni ŋma ziri, bee n tayi o teha. O nyela ŋun yera ka bi tumda? O nyela ŋun ni paani o daalikauli?”** (Kal. 23:19)

Ti yi yuli bɔhimbu sheli ti ni niŋ zaŋ kpa Altawura polo ŋo, Naawuni kahigi yel' soɣira pam daashili n-wuhi ti. Lala zuyu, zuŋo ti bɔhimbu maa yen **zanila tariga Altawura buku ŋo ni**. Dinzuɣu poi ka ti naayi lihi di buku din bahindi nyaanja maa ni, di simdi ni ti labi teei taba ti ni bɔhim sheli tum piligu maa hali ni zuŋo.

Altawura buku tuuli maa ni, ti daa nya ka Naawuni nama piligu ni. O daa namla tuuli daadam maa la o maŋmaŋ ŋmahinli ni. Naawuni daa bɔri ni o malila alibarika mini nintiyibo dolintabtali ni sala. Daliri ŋo zuyu ka o daa zaŋ teha n-niŋ sala, ni di che ka o baŋ ŋun Naawuni. Ka zaŋ suhu n-niŋ sala, ni di che ka o yuri ŋun Naawuni. Ka che ka sala mali yubu din yen ti o soli ka o tooi pii piibu n ti o maŋa; din nye ni o deei Naawuni noli bee o zaɣisi o noli.

Ka ti yi lahi yuli suura din pahi dibaata maa ni, ti nya Adam so Naawuni ni daa tuui nam la ni daa deei Sintani noli ka di ti' sheli Naawuni ni daa yeli ni di dibu chihiri la. Din n-che ka Naawuni Kundi yeli **“Ninvuy' yino ŋun nye Adam la**

alahichi tumbu zuyu n-daa che ka alahichi kpe dunia n̄o ni ka alahichi maa tahi kum na. Din n-che ka kum paari sokam, dama sokam zaa tum alahichi.” (Rom 5:12) Alahichi mi tahirila kum na ka waligiri daadam Naawuni sani nti bahiri yoli.

Lala n̄o zuyu, ti daa lan nya Naawuni ni daa darigi Adam mini Awa tibili be daalahichi maa zuyu ka o yihi ba vuhim gariche maa ni. Amaa p̄oi ka o daa naai yi kari ba yihi, Naawuni daa yeliya ni o nia n nyeli ni o tim’ **Tiligira** na ka o ti tiligi dunia n̄o; ka di che ka Adam zuliya kam ti tooi nye tiliginsim o ni, ka yihi ba Sintani sulinsi ni, ni alahichi barina ni.

Yaha, ti daa lan nya Naawuni ni daa boli Ibrahimma shem ka lo o alikauli ni o ni ka o yen ti yihi **alibarika tingbani** na. Ni, ka lala tingbani maa ni ka o yen yihi anabinima mini dunia Tiligira na. Din’ ka Issahaku d̄oyi Yakubu ka Yakubu mi d̄oy’ bihi pinaayi. Din nyaanja, Naawuni daa lan tay’ Yakubu yuli m-boli **Izrael**. Lala bihi pinaayi sheb’ Izrael ni daa d̄oy’ n̄o n daa l̄ebi zuliya sheba Naawuni ni daa zaŋ n-lo Ibrahimma alikauli la. Bihi pia ben daa nye kpamba be ni la daa gbaai la be bia san’ la Yissifu n-k̄chi. Ka be daa zaŋ o n-kuli l̄ijipti tingban̄ ni ka o ti nye dabili. Amaa “*Sal’ ni biri sheli din ka o yen ti che.*” (Gal. 6:7) Din nyaanja ti daa lan nya Izrael bihi maa zaa ni kpalim la daba l̄ijipti tingbani ni. To, amaa Naawuni daa bi tam o mini Ibrahimma daalikauli maa yela. Ti yi lan yuli Yibu Kundi la ni ti nya Naawuni ni, daa pali o daalikauli zaŋ kpa Ibrahimma polo ka che ka Musa yihi Izraelnim maa dabitim bandi ni.

Ti ni pili b̄hindi Musa lahabali; ti nya lahizibu tuun’ kari sheŋa Naawuni ni daa tum n-yihi Izraelnima Firawuna mini l̄jitinima nahingu ni. Ti daa lan nya Naawuni ni daa gu ka tayi ba be ni daa be m̄oyuni la hali nti paai Keenan tingban sheli o ni daa zaŋ lo be yab’ Ibrahimma alikauli la saha gbalij ni ha p̄oi, ka be daa naayi ti d̄oyi ba. Amaa, Izraelnima maa pam daa z̄orila dabiem piringla, be ni daa nya wayirik̄ob’ sheb’ tingbani maa ni maa. Lala zuyu, be daa bi niŋ Naawuni yeda zaŋ chaŋ o daalikauli maa polo. Daliri n̄o zuyu ka be daa k̄ŋ Keenan tingbani sheli din daa pali buni n̄o ni kpebu lala saha maa.

Be yeda kalinsi zuyu, Izraelnim maa daa yirigi mi m-be m̄oyu maa ni yuuni pihinahi. Lala hali ka ninvuy’ sheb’ ben daa bi niŋ Naawuni yeda maa zaa k̄ŋ be nyevuya. Naawuni ni daa zaŋ tibdarigibo sheli n-ti ba yeda kalinsi maa zuyu n daa bala. Yelimaŋli *Naawuni nyela...n̄un ze yim ka ka galimi. O nyela n̄un biebu tuhi ka be tibi.*” (Zaligu Teebu 32:4)

Pump̄oŋo, **cheliya ka ti bahi naai Altawura kundi** maa. Ti yi teeri o, ti ni ban̄ ni m̄oyu maa ni Naawuni daa darigi la be tibili be ni daa bi niŋ o yeda la zuyu. Ka ŋunkam daa yay’ yuuni pishi ka bi niŋ Naawuni yeda zaŋ kpa Keenan tingbani maa deebu polo daa k̄ŋla o nyevilli. Hali be ninvuy’ yino gba da bi kpalim be o nyevilli puuni. Be bihi n daa kpalim be tingbani kuyila ni. Yuun’ pihinahi nyaanja

ka be daa be moyu maa ni, Izrael bi' sheb' ben daa kpalim maa ben suhu daa kuli yela tingbani sheli be laamba ni daa kɔŋ maa ni zinibu!

Ti zuŋɔ bɔhimbu maa yen jendi la, Altawura buku din pahi diba anu maa ni. Din nye; **Zaligu Teebu** buku la. Lala bɔhimbu din bahindi nyaanya ŋɔ puuni, Musa daa lab' teela Naawuni zaligu maa yela ka zaŋ li n-wuhi Izraelnima maa. Lala buku ŋɔ maa yeri ti la Musa lahibali sheli din daa bahindi nyaanya, ka o zaŋ n wuhi niriba maa ni di mali ba shili ka be tooi kpe tingbani sheli Naawuni ni daa zaŋ n-ti ba o daalikauli puuni maa. Di to pam ni ti yuli Musa waazu sheli o ni daa yihi nti niriba maa zaa naai zuŋɔ. Amaa ti ni tooi koli-vaai li n ŋɔ **“Di ti tamiya li!”**

Musa daa yeli Izraelnima maa: Miriya ka yi ti tam kadama yi daa nyela daba ljipti tingban ni! Miriya ka yi ti tam Naawuni ni daa tum tuun' sheŋa tin ya, yi ni daa yiŋisi ljipti n kuni Keenan la! Miriya ka yi ti tam alahachi sheŋa, yi ni daa tum n-dalim Naawuni la. Miriya ka yi ti tam sariya sheŋa Naawuni ni daa kari yi laamba la be yeda kalinsi zuŋu. Lala daliri ŋɔ zuŋu n daa che ka be kpi n kpalim moyu maa ni. Di ti tamiya ni Naawuni daa mali nia viela zaŋ kpa yi banima polo pam, amaa benim n-daa leei nye suhukpemanima ka zaŋisi ni be ku niŋ o yeda. **Di ti tamiya li!**

Zuŋɔ, a yi wum Naawuni yeligu, nyin di niŋ zinɔchili kamani yi banima ni daa niŋ shem be ni daa be moyuni la. Yi bɔrimi ni yi ŋmani yi yaannima ben daa zaŋisi ni be ku niŋ Naawuni yeligu yeda la bee yinim' ni niŋ Naawuni ŋun nye yi Duuma ŋɔ yeda? Yi yi zaŋisi ni yi niŋ Naawuni yeda kamani yi yaannima ni daa niŋ shem la, Naawuni ni darigi yi tibili kamani o ni daa darigi yi yaannima tibili shem la. **Di ti tamiya li!**

Naawuni n nye ŋun yen zaŋ ya nti niŋ tingbani sheli din tingbani zɔri bihim mini shiri ŋɔ, dama lala tingbani ŋɔ ka o daa zaŋ lo yi yaanima alikauli la. Miriya ka yi ti tam yi Naawuni so ŋun zaŋ ya nti niŋ tingbani maa ni, dama pa bindirigu kɔŋko zuŋu ka daadam be, nayila yeligu sheli din yiri Naawuni sani na zuŋu. **Di ti tamiya li!**

Musa ni daa yihi waazu ŋɔ naai ka Naawuni yeli o:

(Zaligu Teebu 32) 49 “Dum’ Abarim zoli...zaŋ labi Jeriko tooni polo nti lihi Keenan tingban sheli n ni zaŋ ti Izraelnim ni be su maa. 50 A ni kpi zo’ sheli a ni yen du maa zuŋu,... 51 dama yi niriba ayi maa daa bi ze ma yim Izraelnim’ sunsuuni...yi ni daa bi gbibi m bierikasitali Izraelnima sunsuuni la zuŋu. 52 Lala zuŋu a nini ni nya lala tingbani maa, amaa a napɔŋ ku nɔ tingban sheli n ni zaŋ tiri Izraelnim ŋɔ ni.”

(Zalgu Teebu 34) 1 Dimbɔŋɔ nyaanya ka Musa daa yi Mɔab bɔpieligu maa ni n du Nebo zoli...Ni, ka Naawuni daa wuhi o tingban

maa zaa...2 Juda tingbani zaa zaŋ hali ni...wuhilnluhili polo teeku noli...4 Ka Nawuni daa yeli o “Tingban ɲo ka n daa po pɔri yeli Ibrahimma mini Issahaku ni Yakubu, “N zaŋ li ti yi zuliya. N che ka a nini nya li, amaa a ku paai nimaani.” 5 Di saha ka **Musa ɲun daa nye Naawuni dabili maa daa kpi** nimaani Mɔabinim’ tingban ni kamani Naawuni ni zali shem maa. 6 Ka be daa soɣ’ o Mɔabinim tingban’ ni...Amaa so bi mi be ni daa soɣi o luy’ sheli maa hali ni zuɲo. 7 Musa ni daa kpi saha sheli maa o Yuma daa nyela yuun’ kɔbiga ni pishi. O nina daa na kuli nemi vienyelinga, ka o ningbuɲ ni yaa daa bi filim. 8 Ka Izraelnim daa kum Musa kuli biɛyu pihita, di nyaɲa ka Musa kuli kumbu daa naai. 9 Ka yem shia daa pali Nan bia **Jɔshua**, dama Musa daa zaŋla o nuhi pa Jɔshua zuɣu, dinzuɣu ka Izraelnima maa daa deegi o noli ka niɲ kamani Naawuni ni daa zali Musa shem. 10 Anab’ so daa bi lan yiyisi Izrael tingban ni n ɲmani Musa, ka Naawuni mini o nini daa nya taba. 11 Ka so daa bi tooi wuhi shihira, ka tum alahiziba tuma kamani Naawuni ni daa tim o ka o ti tum tuun’ sheɲa Ijpti tingbani ni n-jendi Firawuna mini o kpambaliba ni o tingbani maa zaa la 12 ni o ni daa che ka Musa tum tuun’ kari sheɲa zaa ni o ni daa wuhi yiko din mali dabiɛm Izraelnim’ zaa ninni shem la.” Ami.

Dinzuɣu m mabihi, kpe ka Altawura Kundi maa bɔhimbu maa naara. Ka binsheli kam be ni sabi niɲ di ni ɲo nyela di ti ti yem. Yen’ sheli din yen soɲ ti ka ti niɲ Naawuni yeda zaŋ kpa o tiliginsim soli polo. Yelimanɲli, Musa daa nyela **anabi ni achiika**. O daa mi Naawuni vienyelinga. Ka tum alahiziba tumtumsa din yi Naawuni sani na. Anabi Musa nuu ni ka Naawuni daa tiligi Izraelnima Firawuna nahingu puuni. ɲun Musa nuu ni ka ti lahi nye Altawura Kundi ɲo, ka lala buku ɲo n nye Naawuni Kundi Kasi buku tuuli. Di tu ni sokam kpaɲ o maɲa n-baɲ anabi Musa ni sabi kundi sheli maa vienyelinga. Ka ɲun niɲ fawɔyili bi bɔhim baɲ Altawura buku maa niɲdila o maɲa chuuta maa ka ni ti lahi nye tibidarigibo sheli din ʒɛ n-guli alahichinima la. Baɲmiya ka dama Alitawura Kundi ɲo n nye tanza sheli Naawuni maɲmaɲ ni daa zali. Ka che ka anabi sheb’ ben kpahim maa zaa me Naawuni yeligu maa tam di zuɣu.

Yelimanɲli, anabi Musa daa sabi alibarika, yem nti pahi alahiziba yetɔya o kundi maa ni. Amaa di zaa yoli, Musa tuma maa sheli daa bi paai o ni daa yeli yetɔya sheli Alitawura yayili din pahi diba anu la ni di suura pinaanii ni. Lala yayili ɲo maa, Musa daa yeli Izraelnima maa Naawuni ni lo nia ni **o pii be ni so k’ o gba niɲ anabi titali ɲun yen zaɲdi Naawuni yetɔya n-tiri ti**. Wumiya Musa ni daa yeli Izraelnima maa shem:

(Zaligu Teebu 18) 15 Naawuni nun nye yi Naawuni no ni che ka anabi yi yi manman niriba ni na kamani n ni be shem no, ti wummiya anabi maa yeligu. 16 Yi ni daa suhi Naawuni nun nye yi Naawuni no dahin sheli yi ni daa layim Sinai zoli gbini la yeli shem m-bono. "Ti yi lan wum Naawuni nun nye ti Naawuni no kukoli pahi bee n nya buyim titali no yaha, ti ni kpi." 17 Di saha ka Naawuni daa garigi yelima "Be ni yeli shem maa tuhiya. 18 N ni che ka anabi nun be kamani nyini la yi be manman niriba maa ni na m-be be sani ka n zan n zilinli nin anabi maa noli ni, ka o ti yeri ba n ni zali o ni o yeli ba shelikam zaa. 19 Ka nunkam ti zayisi anabi maa ni yen zan n yuli toyisi yeltoy' shena maa wumbu, m manman ni ti kari dilan' sariya."

Ti yi yuli Musa ni daa di alizan sheli no, Naawuni daa moonila anabi so kanidi na dabam nun yen ti yi Hiburunima tingbani ni na. Do so nun yen ti yeli Naawuni Yeligu maa ka dayiri ka di ni waamaa bilikansi. Anabi so nun yen ti nye salnim Sandaan timda Naawuni sani. Yi mi Anabi maa ni daa nye so? Lala Anabi so nun yetoya daa mali yiko n-gari Musa? Yi mi Anabi so nun daa tum alahiziba tumtumsa n-gari Musa? Yelimanli, Anabi so yela Musa ni daa yeri maa n nye dunia **Tiligira nun ka galimi no**. O daa nyela paya nun zi doo ni daa tiyi pua doyi so. Zan kpa o polo, Musa daa pun dan kpahi la Izraelnim zuyu ni,: **"ti wummiya o noli...Ka nunkam ti bi wum n yeligu kamani anabi maa ni ti yen zan n-yuli yeli shelikam, m manman n yen ti kari di lan' sariya."**

M mabihi, kpe ka ti bohumbu zan kpa Altawura polo yen naai. Ka wula ka ti yen tooi koli vaai buku karili no zaa? Cheliya ka ti zan Musa ni daa zan yetoya sheli n-ti Izraelnima no dabisi sheli o ni daa kon o nyevilli la. Suura pihitanaayi, Musa daa yeliya,

"Wummiya alizanda ni nima, n ni yen yeli yetoya sheli no, gbulisimiya tibili yinima dunia nima...N nyela nun ni moli Naawuni nun be no yuli. Nyama, payimiya ti Naawuni nun su kpion no! O nyela tampin, ka o tuma be dede ka o soya be tibi. Naawuni so nun ze yim ka ka galimi. O bela tibi ka lahi be dede." (Zaligu Teebu 32:1,3,4)

Lala bachinima no daa nyela Naawuni ni zan sheli n nin Musa noli ni, ka din ka ti zan chebisiriya zunon. Yi taalitaali m-bono, yi ni ku saha n-gbilisi tibili maa. Ka saha yi ti lahi sayi ti ti, Naawuni ni o nam ni, ti ni lahi tuy' Kundi kasi sheli din mi pa ti ni bohim sheli no zuyu. Din ni, ti ni nya din daa nin Naawuni ni daa zan ba kpehi alikauli tingbani din daa zori bihim mini shiri maa ni maa nyaana....

Naawuni nun su payibu ni jilima ni kpion no ninmi alibarika nin yi ni. Kamani anabi Musa ni banli yelibu shem no,

“Ni, Naawuni...nyela...nun ze yim ka ka galimi: o nyela nun ka gabisibu ka be tibi.” (Zaligu Teebu 32:4) Ami.

WUHIBU 44

JOSHUA MINI KEENAN TINGBANI

JOSHUA

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti siyisi ti bohumbu din yi anabi Musa Altawura din nye Anabinim kundi piligu la. Altawura ŋo puuni, ti baŋ alahichi ni daa kpe dunia ŋo na shem ka din doli li daa nyela narimbu. Amaa ti lahi nya ti duuma Naawuni nia suŋ puuni ka o lo alikauli ni o tahi tiligiri na dunia ŋo ni ka o ti tiligi Adam bihi narimbu sheli ni alahichi ni zila na. Naawuni ni daa yen tim tiligirila na dunia ŋo ni, o daa yelila Ibrahimma ni o cheli o ba yiŋa mini o tingbani ka yi n-chaŋ tingbani wayinli sheli be ni booni Keenan la. Naawuni daa bɔri ni o zaŋla Ibrahimma n-nam tingbaŋ palli sheli tiligiri ŋo ni yen ti yila na. Ibrahimma ni daa paai Keenan na, Naawuni daa ka la o sani na yaha n-ti lo o alikauli yaha n-yera, "*Keenan tingbani sheli puuni, a ni nye sani pumpɔŋo ŋo n-yen zaŋ li mi n-ti a zuliya ka di lee be dini sahakam!*" Pumpɔŋo, ti yen **nyala Naawuni ni daa pali o nia n-ti Ibrahimma** saha wayila ha ka zaŋ **Keenan tingbani n-ti o zuliyanim** ben nye Izraelnim. Keenan n-nye tingbani sheli be ni booni zuŋo **Izrael** la.

Saha din garila, Altawura suura bahigu puuni, ti daa wum **Musa** ni daa kpi zoli la zuyu ka bi tooi paai Keenan. Musa ni daa kpi n-naai, **Joshua** ŋun daa nye o sɔŋda la n daa lee zuyulan' palo. Naawuni daa pii Joshua ni o zani Musa zaani. Ti pun nya Joshua bushem shem. Joshua hali suŋ din daa yi palo ka sokam mi nyela, o ni daa dihi Naawuni daalikauli n-tabili hali di yi niŋ ka Izraelnim ben bi ti li yelimanli gba. Joshua daa nyela ashili gbahiriba ayi la ni yino ŋun daa ti Naawuni yelimanli saha sheli Izraelnim ni daa tuui paai Keenan tɔŋtarigi la. Izraelnim ŋo daa bɔri ni be labi o la kuya n-ku, o ni daa yeli ni be ti mi Naawuni yelimanli ka deei Keenan tingbani n-niŋ be sulinsi ni la zuyu. Zuŋo ti nyaya ka Joshua so Izraelnim ni daa zaŋisi yuun' pihinahi din garila n daa leei ninvuy' so Naawuni ni daa pii ka o niŋ zuyulan' so ŋun yen zi ba n-kuli Keenan tingbani ni!

Joshua kundi sheli ti ni yen karim zuŋo ŋo bela kundi kasinim din be Altawura mini Yila kundila sunsuuni. Joshua kundi ŋo yerila Naawuni ni pali nia sheli o ni daa lo Ibrahimma saha wayila din garila n-yeli ni, "*N ni zaŋ Keenan tingbani zaa n-ti a mini a zuliya ka di be yi sulinsi ni hali ni saha din ka bahigu.*" (Piligu 17:8)

Ti bohumbu ŋo puuni wuhiya ni lala saha ŋo Izraelnim daa na ka be zuyu

tingbani. Be daa na kuli bela tingbani neli la ni n-dara. Amaa Keenan tingbani sheli ni be ni daa yen be maa daa kuli pali la wayiri kari sheba ben nye tobu tuhiriba. Amaa ka Naawuni Natitamlana daa lo nia ni o kari ninvuy' sheba ben daa be Keenan tingbani ni maa ka ku ba, dama be daalahichi bieri la zuyu ka o zaŋ tingban' karili maa zaa n-ti Izraelnima.

Pumpɔŋɔ cheliya ka ti nya Joshua mini Izraelnim ni daa kpe tingbani maa ni n-ti tuhi ka dee li shem.

*(Jos 1) 1 "Naawuni dabili Musa kum nyaana, ka Naawuni daa yeli Nan bia Joshua, nun daa nye Musa sɔŋdila, 2 "N dabili Musa kpiya dinzuyu a mini niriba ŋɔ zaa yiɣisim pumpɔŋɔ n-chan ti gbaai Jɔɔdan mɔyili ŋɔ n-du kuli n ni zaŋ tingbani sheli ti yinim Izraelnim ŋɔ ni. 3 **Yi napɔna yi ti kuli tam luysheli kam tingbani zuyu, n ni zaŋ li n-tin ya kamani n ni daa pun lo Musa alikauli n-yeli shem la.** Yi tiŋtarisi yen ti nyela nudirigu polo tingbani neli tingbani la zaŋ hali ti paai Lebanɔn nuzaa polo zoya la shee mini Yufretiiz mɔyitali din be wulimpuhili polo la noli zaŋ tabili Hitinim tingban la zaa m-mali hali ti paai wulinluhili polo Meditirenien teeku titali la noli. 5 Ka so ku tooi zaŋ o nyɔyɔ yo a hali ni a nyevili tariga. N ni be a sani kamani n-ni daa be Musa sani shem la. N ku che ka a ti bɔri ma ka bi nya ma n mi ku che a.*

*6 "Mali yaa mini suhukpeeni pam; dama a ni che ka a niriba ŋɔ zaa ti di tingban sheli n ni daa lo be yaannim alikauli ni n ni zaŋ li n-ti ba la fali. 9 **Man' n zala ni a kuli mali yaa mini suhukpeeni pam. Di zɔri dabiem bee n-che ka a suhu zɔhira dama man' Yawe nun nye a Naawuni ŋɔ kuli be a sani luy' shelikam a ni chana.** 10 Di saha ka Joshua daa yeli Izrael kpamba, 11 Yiɣisimiya chan gili n-yeli niriba maa ni be bomi bindira m-mali shili n-gu, dama ni di kpalim daba ata ni be gbaai Jɔɔden mɔyili ŋɔ du n-kuli ti zini tingbani sheli Yawe nun nye yi Naawuni ŋɔ ni daa zaŋ n-tin ya la ni"*

Dimbɔŋɔ nyaana, Kundi wuhiya ni Joshua daa timla ashili **gbahiriba ayi** ka yeli ba "Chamiya n-ti lihi tingbani maa baalle **Jeriko**." Ashili gbahiriba ayi ŋɔ daa chanja n-ti lihi tingbani maa ni ni di goon' wayila din gili tiŋ' maa. Yun ni daa ti sabigi, ashili gbahiriba ayi ŋɔ daa nyela ben sɔyi Jeriko tingbani maa ni, be daa bela jayimel' so be ni daa booni **Rehab** la yiŋa. Amaa Jeriko ninvuy' sheba daa nya Izrael ashili gbahiriba ŋɔ ni kpe Rehab yiŋa. Be daa zo yomyom n-ti garigi tiŋ' maa naa yeli "Izraelnim la sheba kamina ni be ti gbaai ti daashili" ka Naa maa daa tim linjimanima ni be chan Rehab yiŋa n-ti gbahi ba ka Rehab daa zaŋ ba sɔyi yɔyura ni.

Linjimanima ɔɔ ni daa bo ba n-je n-naai ka ɔmaligi, Rehab daa bolila ashili gbahiriba ɔɔ na n-ti yeli ba, “M-banya ni Duuma so ɔnun nye yi Naawuni ɔɔ shiri nyela Naa. N lahi ban ni yi Naawuni maa nyela ɔnun yen che ka Keenan tingbani zaa din nye n ya ɔɔ kpe yi nuuni. Tingbani ɔɔ niriba zaa nyela ben zoriya pam, dama be daa wum yi Naawuni maa ni daa yooi moɔ’ ziela n-tin ya ka lan tom n-bahi yi dimnim la yoli. N ti yelimanli ni yi Naawuni shiri nyela Naa! Di zuɔu m-bori ni yi pola pori kadama yi yi kana n-ti tuhi tingbani ɔɔ, yi ni gu m mini n niriba bena ka tiligi ti kum ni!” Ka ashili gbahiriba ayi ɔɔ labisi o n-yeli, “Naawuni yi zaɔ yi tingbani ɔɔ n-niɔ ti nuuni tin gu a ka gu ɔnunkam be a yiɔa”

Suura ata la puuni, kundinim wuhi Izraelnim ni daa bori ni be baai du **Jooden Kulibonɔla** n-kpe Keenan tingbani amaa ka kulibonɔ maa daa lee zilim ka yelima. Wula ka salo tuhigbalinɔ ɔɔ yen tooi n-niɔ m-baai du kulibonɔ yelinli ɔɔ? Ah, ɔɔ din labisibu bi to, dama Duuma so ɔnun daa yooi soli ti ba ka be baai du teeku ziezula na bi tayi! Naawuni daa lan nyela ɔnun yooi soli n-ti Izraelnima ka be baai du kuliga, saha ɔɔ ɔnuna di daa nyela Jooden kulibonɔ la. Be daa tam la tinɔani sheli din daa nye soli kom maa puuni la m-pirigi li du. Izraelnim ɔɔ zaa daa nyela ben daa pirigi kulibonɔ ɔɔ n-kpena Jeriko tingbani ni. Jerikonim ɔɔ daa kparila be tin’ ɔɔ dunoya. So daa naan ku tooi kpena, so mi daa naan ku tooi yi.

Suura anu la ni, kundinim yeli ti ni saha sheli Joshua ni daa miri ti Jeriko, ka o kpuyi o zuɔu n-nya do so ka o ɔnoo takobu n-gbibi zi o tooni. Ka Joshua bohi o “A lee nyela ti sima bee ti dima?” Ka o labisi o n-yeli “N nyela n duuma Naawuni **linjimanim sapashinkpema!**” Ka Joshua daa lu n zaɔ o nini m-pili tinɔ. Ka ɔnun daa boli o maɔa linjima sapashinkpem maa daa yeli Joshua, “Pirigim’ a namda, dama a ni zi sheli maa nyela luy’ kasi shee” ka Joshua daa niɔ o ni yeli o shem maa.

M mabihi, yi ban ɔnun daa diri Joshua alizama maa? Naawuni manman’ n daa yihi o man’ polo biela n-wuhi o maa! Ti daa pun nya Naawuni ni daa lee daadam n ka Ibrahimma sani na n-ti di o alizama, ka lan nya o ni daa yi Musa zuɔu ka di nyela o daa bela buyim tutuy’ ni. Ka pumpoɔɔ ka ti lan nya Naawuni ni yi Joshua zuɔu n-nyela linjimanim sapashinikpema n-gbubi takobi!

Lala zuɔu ka Naawuni yeli Joshua,

“Nyama, n-zaɔ Jeriko mini di naa ni di tob’ biinsi n-niɔ yi nuuni. A mini Izrael tob’ bihi zaa chem n-gilimi Jeriko goondaa maa napoɔ yim dahin’ yini kam, n-niɔ lala hali ti paai daba ayobu. Che ka maligumaaniba ayopoin gbubi piela yila kkaa ayopoin m be alikauli adaka la tooni, ka dabisi sheli din ti pahiri ayopoin dali, nyin che ka maligumaaniba maa zaɔ kikahi m-piebira ka yi chaɔ gili Jeriko maa napoɔ buyopoin. Ka yi yi ti wum ka be piebiri piela yila kikahi maa ka di kum yuui, yinim ben nye tob’ bihi maa zaa yin duhimi ya yi yeei n-kuli tahiri pampam, di saha tin’

maa goon' daa maa ni kabi lu, ka yi zaa kabi n-ti kpe di ni.” (Joshua 6:2-5)

Ti Duuma ni daa di Joshua alizama n-naai, o daa nmaligi mi.

Joshua daa ninla yomyom n-chaŋ n-ti yeli Izraelnim maa Naawuni ni puhi o tuma shem. Ka Joshua daa yeli ba ka be kpuyi alikauli adaka n-chaŋ gili tin' maa yim zuyu. Amaa o daa yeli ba, “so di yeli yetoy' sheli, nayila dabisili sheli n ni ti yen bahiya noli ka yi ti tahi pampam. Din saha, yi ni tooi tahi pampam. Be ni daa gili tin' njo yim n-naai, be daa labila be biehigu shee n-ti gbe. Daba ayi dali ka be daa lahi labi n-ti gili tin' njo yim ka labi be biehigu shee. Lala ka be daa nin tuuli daba ayobu maa ni.

Amaa daba ayopcin dali maa biekaali, be daa yiyisi mi n-gili tin' njo napon buyopcin. Be ni daa gili gilibu din pahiri ayopcin njo ka maligumaani piebi kikaa maa. Di saha ka Joshua yeli niriba maa, *“tahimiya! Dama Naawuni zaŋ tin' maa nin yi nuuni.”* (Joshua 6:16).

Izraelnim njo ni daa wum kikaa njo kumsi, be daa tahimi ka be yeei du pam ka goondaa din daa gili tin' maa daa kabi n-lu! Di saha ka Izraelnim njo daa kpe tin' njo ni, sokam daa kuli kabi mi n-kpe di puuni. Ti nya Joshua mini Izraelnim ni daa tuhi tuuli tin' din daa be Keenan tingbani maa shem. Lala dabisili njo ka Jeriko niriba zaa daa kpi, gbaai yihila Rehab mini o dan, kamani ashili gbahiriba la ni daa pun lo o alikauli shem la. Rehab nun yin' njo daa bi kabi lu, dama o daa chela buya jembu ka ti Israel Naawuni la yelimanli.

Wula ka Joshua mini Izraelnim daa lee nin n-tuhi lala tin' karili maa ka tooi kpe tingbani sheli ni Naawuni ni daa lo ba alikauli maa? Be ni daa ti Naawuni yeligu yelimanli la zuyu ka be daa tuhi nyan li. Naawuni be ninvuy' sheb' ben nin o yeligu yeda sani. Bozuyu ka Rehab daa bi pahi Jerikonim zuyu n-kpi saha sheli tin' maa ni daa wurim maa? Di pala Naawuni la hazibu tuma ni daa gbaagi o dabiem la konko zuyu ka o daa tiligi; o daa ti o la yelimanli hali ka di ti paai ka di sayi ni o zaŋ o man m-pahi Naawuni niriba zuyu. Lala zuyu ka Kundi kahigi yeli:

“Yeda ninbu zuyu ka Izraelnim daa chaŋ gili Jeriko goma hali n-ti paai daba ayopcin dali ka goma maa lu. Yeda ninbu zuyu ka Rehab nun daa nye pagrili la daa bi pahi tipawumlinim zuyu m-bahi yoli, o ni daa deei ninvuy' puyisiriba la ni suhupielli la zuyu. Ka di yi pa yeda ninbu zuyu Naawuni nini ku tiyi nira. Dama nunkam chaŋ Naawuni sani, di nin kamaata ni o nin yeda ni Naawuni beni ka deeri ben bro ni be suhuri zaa suhigu.” (Hib. 11:30,31,6)

Ti di yuya ni ti zaŋ lahabaya pam din yi Joshua kundi ni na n-wuhi, amaa saha bi sayi ti ni ti tooi nin lala. Ti ni kuli yen nmaa li jia shem nyela, di tuya ni yi

baɗ ni Kundi ɗo buyisirila Naawuni ni daa be Joshua mini Izraelnim sani ni o ni daa zaɗ Keenan tingbani puuni tinsi yimbayimba n-niɗ be nuuni shem kamani o ni daa pun lo ba alikauli shem. Dinzuɗu ka kundi suuri pishiniyini puuni yeli: *“Lala ka Naawuni daa zaɗ tingbaɗ maa n-ti Izraelnim kamani o ni daa pun lo be yaannim alikauli shem la. Be ni daa dee li, be daa zini la di ni. Ka Naawuni daa ti ba vuhim be tingbaɗ maa zaa ni kamani o ni daa pun lo be yaannima alikauli shem la. Ka be dimnim’ zaa puuni so daa bi tooi zani be tooni dama Yawe n daa che ka be nyaɗ be dimnim’ maa zaa.”* (Joshua 21:43,44)

M mabihi, Naawuni daa pali alikauli Ibrahimma mini o zuliya saha wayila la ha? Naawuni daa zaɗ Keenan tingbani la n-ti Izraelnima kamani o ni daa yeli ni o ni niɗ shem la? Iin, o daa niɗya. Naawuni nyela yedalana n-paani o daalikauli!. O paani alikauli shelikam o ni lo, hali niriba yi tehiri ni di bi niɗdi yomyom. Ti duuma Naawuni daalibarika zaɗ chaɗ Izraelnim sani daa nyela, Naawuni ni yu sheli pam ka boɗi ni o zaɗ Keenan tingbaɗ titali la n-niɗ be nuuni, amaa ka daa lee guhiriba ni be niɗ ɗo yeda. Kamani ti ni pun wum shem, Izraelnim ɗo daa nyela ben daa che ka yuma pam bahi yoli poɗi, ka be ti naan ti alikauli sheli Naawuni ni lo ba maa yelimaɗli. Be laamba ni daa bi ti Naawuni daalikauli la yelimaɗli la zuɗu n-che ka ben daa bi di Keenan tingbaɗ ɗo daalibarika fali.

Ka wula n-nye a mi teha? A niɗ Naawuni yeda? Ti bi bohiri mi ni ti baɗ nya a ti yelimaɗli ni Naawuni beni bee Naawuni zaɗ’ yino. Sintani maɗmaɗ’ gba mi ni Naawuni beni ka lahi mi ni o nyela Nagaja! Di ni tu ni a labisi bohisi sheɗa zuɗo n-nye: A ti **Naawuni maɗmaɗ’** yeda? A **yu** o? A dihi **Naawuni Yeligu** tabili hali ni a suhu ni? A **mi** binsheɗu Naawuni ni zaɗ zali n-gu ninvuɗ’ sheb’ ben niɗ ɗo yeda? A **mali** nyevuli din ka bahigu ni Shia Kasi sheli Naawuni ni mali tiri ben niɗ o lahabali suɗ la yeda? Adam bihi pam ti yelimaɗli ni Naawuni beni. Amaa suhusayingu sheli din beni nyela, ben **mi** ka ti yelimaɗli ni Naawuni daalikauli gahindili ɗo nyela ben poɗa. M mabihi ben wumda, Naawuni yu a ka boɗi ni o niɗ alibarika niɗ a ni n-gari nyin ni yen tehi shem. Amaa di tumi ni a baɗ o yeligu yela, n-niɗ li yeda ka dee li! ɗo zuɗu ka Naawuni Kundi yeli:

“So nini na bi nya ka so mi tibili na bi wum bee so ti baɗ binsheɗa Naawuni ni mali zali ninvuɗ’ sheba ben yuri o la” (1 Kor. 2:9). *“Di bi simdi ni yi nye suhutunanima, amaa cheliya ka yi biɗhigu bemi kamani ninvuɗ’ sheb’ ben daa niɗ yeda ka mali suɗilo la biɗhigu, ka di che ka yi nya Naawuni ni daa Iɗn ya alikauli sheɗa la palibu!”* (Hib. 6:12)

Ti payiriya yi ni niɗ suɗilo n-zi ni wum zuɗo yeligu ɗo.... Naawuni niɗmi alibarika n-niɗ yi ni ka che ka yi zaɗ Naawuni yeligu sheli din yi Kundi ni ɗo na-niɗ yi suhuri ni:

“Di bi simdi ni yi nye suhutunanima, amaa cheliya ka yi bihigu bemi kamani ninvuy’ sheb’ ben daa niŋ yeda ka mali suyilo la bihigu, ka di che ka yi nya Naawuni ni daa lɔn ya alikauli sheŋa la palibu!” (Hib. 6:12)

WUHIBU 45

ZUYULAANNIM MINI RUT

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti wuhibu pirigili din bahindi nyaana ŋo puuni, ti bɔri ni ti lihi la yurilim yetɔya sheli din kperi kɔba ni venyela ka be ti Kundi kurili la puuni – dizuyu miri ka yi chaŋ katiŋa! Ti wuhibu din garila puuni ti daa nya Joshua ŋun nye Musa tumo la ni daa gari tooni n-zaŋ Izraelnim n-kpe Keenan shem. Ti karim n-nya Naawuni ni daa gari Joshua mini Izraelnim tooni shem n-ti kari be dimnima ka zaŋ ba na n-ti kpehi Keenan tingban' titali la ni kamani o ni daa pun lo be yab'doo Ibrahimma alikauli saha din gari la ni. Zuŋo ti bɔri ni ti lihi la Kundi Kasi diba ayi sheŋa din pa Joshua kundi la zuyu la. Lala kundinim ŋo n-nye **Zuyulaanim** mini **Rut** kundinima. Lala kundi diba ayi ŋo wuhiri ti la yel' sheŋa din daa niŋ **anabi Joshua** mini **anabi Dauda** saha la.

Pɔi ka ti kpe Zuyulaanim kundi ŋo puuni, di tuya ni ti karim Joshua lahabali sheli o ni daa zaŋ n-niŋ Izraelnim nuuni pɔi, ka naan yi dunia ŋo ni la. Joshua kundi suura din bahindi nyaana la puuni, Joshua daa layim la Izrael kpamba n-ti sayisi ba ka kpaŋsi ba ni be yu ka sayiti Duuma ŋun nye be Naawuni ŋo ka lan nye ŋun tiligi ba ljipti tingbani ni ŋo ka lan zaŋ tingban' viel' sheli be ni zuŋo ŋo n-ti ba ŋo. Joshua alizama bahigu, o daa yeli ba,

“Ka yi yi ku sayi jem Naawuni, yim' piimiya yin' ni jem so, yi yi ni jemla wun' sheŋa yi yaanim' ni daa jemdi Mɔyili dul' la bee yi yi ni jemla Amɔrinim' sheb' tingban' ni yi ni be ŋo wuna la, yi yi piimiya, amaa man' mini n yinim' ni jemla Naawuni.” Tinim' gba ni jemla Naawuni dama ŋuna n-nye ti Naawuni!” (Joshua 24:15,18)

Pumpɔŋo cheliya ka ti nya binsheyu din daa niŋ Zuyulaanim kundi la puuni suura diba ayi wuhiya:

(Zuy. 2) 7 Ka niriba maa daa jem Naawuni Joshua zeman' ni mini Zuyulaan' sheba ben daa doli Joshua nyaana ka daa nya Naawuni ni tum tuun' kar' sheŋa ti Izraelnim la. 8 Ka Naawuni dabili Joshua Nan bia maa daa ti kpi. O daa niŋ dunia yili la yuun' kɔbiga ni pia. 9 Ka be daa sɔy' o manman' tingban' ni Timnatisera din be Ifriim tingban' ni zoya tingbani ni...10 ka di zemani maa niriba zaa gba daa ti kpi ka zemani

*sheli din paya niriba daa yiyisi na. Ben daa bi mi Naawuni bee m-mi o ni daa tum tuun' sheja n-ti Izraelnim la yela. 11 **Izraelnim daa tum alahichi Naawuni sani.** Be daa kpela Baalnim jembu ni. 12 Be daa zayisi Naawuni nun nye be yaannim Naawuni nun daa yihi ba ljipti tingbani ni na la jembu ka nmaligi n-jemdila ninvuy' sheb' ben daa giliba la wuna. Ka be ni daa nin shem maa che ka Naawuni suhu yiyisi. 13 Be daa zayisi Naawuni, ka nmaligi jemdi la Baal mini Ashitarot.*

Izraelnim no daa tam la Duuma so nun nye be Naawuni no yela, ka lebi be nyaana m-biri o, ka nayi dolila adiini sheja din be tingban' sheja din gili ba la. Amaa lala tingbana no nim daa bi mi Naawuni so nun nye Naawuni manli ka o yeligu daa lan ka be sani. Be daa jemdila Baal. Baal daa nyela buy' sheli Keenannim ni daa zaŋ lee Naawuni. Be daa mali la nmahinli sheli din daa ze Baal zaani n-ti be maŋa n-jemdi li. Tingban' sheja ben daa zaŋdi payibu n-tiri Baal no daa tshimi ni Naawuni ka be jemdi maa. Ashee ben manman' suhuyubu mini Sintani ka be daa jemdi maa. Amaa be daa bi mi, dama Sintani daa birigi ba. Sintani daa lan birigi Izraelnim pam, lala zuyu n daa che ka be lebi be nyaana m-biri Naawuni ka di nayi jemdi la Baal kaman' be ni daa nya ka tingban' sheja din gili ba la ninshi shem la.

Ti nya Izraelnim ni daa lebi be nyaana m-biri Naawuni so' sheli o ni daa zali ba la, lala soli no n daa nye anabi Musa zaligu mini bimbini zuyu binkobiri sara maligu din kpihindi alahichi la. Be daa zayisila Naawuni Wuntia soli la ka nayi doli la so' sheli din nye ziri, din nye Baal adiini soli la. Naawuni ni daa zaŋ zalisi pia sheli n-ti Musa Sinai zolila zuyu tuuli zaligu la wuhiya:

“Miriya ka yi jem wun' sheja m-pahi n-zuyu dama man' Naawuni nun nye yi Naawuni no nyela nun zabiri nyuli ka darigiri bihi tibili be banim mini be manim zemani taali zuyu halli zaŋ tabili be yaantibichehi gba. Amaa n wuhiri n yurilim ni galisi shem niriba tusatusa ben yuri ma ka doli n-zaligunim sani” (Yibu 20:3,5,6)

Amaa Izraelnim no pam ni daa bi ti be Duuma Naawuni jilima la zuyu daa che ka o darigi be tibili.

Ti yi labina n-ti tuyi suura ayi din be Zuyulaannim kundi puuni la, ti ni nya ka kundi yeli:

*(Zuyulaannim 2) 11 **“Izraelnim daa tum alahichi Naawuni sani.** Be daa kpela Baalnim jembu ni...14 Ka Naawuni suhu daa yiyisi pam m-bahi Izraelnim zuyu ka o zaŋ ba n-nin nmenditoya nuuni ka be nme ba ka di be nema; ka lan che ka be dimnim ben gili ba nyaŋ ba, ka Izraelnim daa*

kɔŋ bemaŋ zuyu zabbu. 15 Ka Izraelnim daa yi lo tobu ni be chaŋ ti tuhi be dimnim' saha shelikam, Naawuni paarila o nuu be zuyu be daalahichi tumbu zuyu kamani o ni daa pun kpahi be zuyu ni ka pɔ n-yeli ba shem la. Ka nandahima daa gbahi ba pam.

Zuyulaannim kundi la teeri ti Izraelnim suhuri ni daa kuui shem ka be zaɣisi Naawuni dolibu zaa. Lala zuyu ka Naawuni daa sahiri be dimnim m-bahiri be zuyu saha saha n-darigiri be tibili din ni che ka be baŋ ni be nyela alahichinim' ka niŋ tuuba n-nya tiliginsim Naawuni sani. Saha sheli kam Izraelnim ŋɔ yi ti niŋ tuuba, Naawuni yihirila zuyulaan be ni n-tiligi ba ka che be dimnima. Gandanmoya sheb' yela ti ni di bɔri ni ti yeliya n-nyɛ Gideon ŋun daa zaŋ tɔb' bihi kɔbsita ko n-tuhi nyaŋ tɔbbihi ben daa galisi ka lan mali yaa la bee Samsin ŋun daa nyɛ o kɔnko ka nyaŋ linjimanim tuhili la. Amaa saha bi sayi n-ti ni ti niŋ lala. Di yi pa sheli, yi maŋmaŋ ni tooi karim lala be lahabli nyayisili ŋɔ Zuyulaannim kundi la ni.

Yetɔy' din yi Zuyulaannim kundi ŋɔ ni na jia kuli nyela, saha shelkam ka Izraelnim ŋɔ yi ti zaɣisi Naawuni mini o yeligu, ti Duuma darigirila be tibili ka be yi alahichi ni n-labi o sani. Be daa yi ti niŋ tuuba, Naawuni tiri ba la zuyulaana ka o tiligi ba ka che be dimnima. **Zuyulaannim kundi ŋɔ lahabali** jia ni kuli nyɛ shem m-bala.

Yelmanli, Izraelnim ŋɔ daa nyela ben kuli kpeeriyiri ka cheri Naawuni saha saha. Ka be zeyimtali kalinsi daa tooi gu Naawuni zeyimtali soli? Aayi! Yelmanli Naawuni daa darigi ŋunkam tum alahichi tibili, amaa o daa nyela ŋun tiligi Izrael tingbani' zaa yim, dama Naawuni daa naan ku tooi tam alikauli sheli o ni daa lo Ibrahimma saha wayila la ha. O ni daa yeli o ni, *“a bihi ŋɔ daalibarika ni tabili dunia zaa.”* Naawuni nia n daa nyeli ni o che ka Ibrahimma zuliya yeligi, ka o ti yihi **dunia zaa Tiligiri** la di puuni na. Binsheli n daa naan ku tooi gu Naawuni nia suŋ ŋɔ soli. Izraelnim daalahichi daa naan ku tooi, Firawuna daalahichi daa naan ku tooi, Ijiptinim daalahichi daa naan ku tooi, Keenannim daalahichi daa naan ku tooi, ziri adiini kamani Baal daadiini la daa naan ku tooi, hali Sintani maŋmaŋ gba daa naan ku tooi. **Binsheyu n-kani din daa naan tooi gu Naawuni soli zaŋ jendi dunia zaa tiligiri so ŋun daa yen yi Izraelnim tingban' ni la na!**

Pumpɔŋɔ di tuya ni ti lihi Kundi maa din pa Zuyulaannim kundi la zuyu puuni: **Rut Kundi**. Kundi ŋɔ lahabali ŋɔ nyela alahiziba lahabali. Di ŋmani la bimpun suŋ din ze tampuli zuyu. **Lahabali ŋɔ jendi la paya so ŋun daa yu Naawuni zemani biɛyu saha.**

Ti ku tooi karim Rut kundi ŋɔ zaa n-wuhiya. Amaa ti ni tooi filim li n-tin ya. Piligu, din tu ni yi baŋ shem nyela, **Rut** daa nyela pakɔli ka lahi nyɛ sana Izrael tingban' ni. O daa nyela **Moab** zuliya ka lan be Moabnim tingban' sheli din daa be Izrael nudirigu zuyu la. Di lan tu ni yi baŋ ni Moab niriba ŋɔ daa nyela buy'

jɛmdiba ka je Izraelnim zaŋ tabili bɛ Naawuni.

Rut daa nyela Moab tingbani ni bilichina. Amaa dizuyu daa bi chɛ ka o zaɣisi Izrael Naawuni. Aai, yelimaŋli, **Rut daa ti Izrael Naawuni yɛda o suhu ni zaa.** Rut daa wum ti Duuma Naawuni lahaɣibu tuma zaŋ jendi o ni daa tiligi Izraelnim Ijiptinim nuuni shɛm. Rut daa lan wum lahabali sheli Musa ni daa sabi n-niŋ alitawura puuni ka lala lahabali ŋɔ nyela yelimaŋli lahabali n-jendi Naawuni tiliginsim so' sheli o ni daa zali la. Rut daa ti ti Duuma yɛda ni o suhu zaa ka tayi dee lahabali sheli o ni daa siyisi n-ti Izraelnim' la.

Dinzuyu di ni tu ni ti kpahim shɛm zaŋ chaŋ Rut polo m-bɔnɔ. O daa nyela ŋun mini buy' jɛmdiba be Moab. Rut laamba daa nyela buy' jɛmdiba. Ka bɛ daa dɔyi **Rut niŋ bɛ daadiini maa ni.** Amaa pumpɔŋɔ Rut lan ka o ba daadiini maa ni. Izrael Naawuni n daa nyɛ Naawuni so o ni ti yɛda. Ti nyaya ka Rut daa kpalim zila sochira ni ka bi mi o ni yɛn doli so' sheli! Amii, o be o ba yiŋ' n na kuli be o ba daadiini la ni ka kuli do' so ŋun bi mi Izrael Naawuni! Bee o lɛbila o nyaŋa m-biri o ba yiŋ' mini di daadiini ka kuli Izrael? Piibu din daa to nti Rut ni o pii m-bala!

Pɔi ka ti ti baŋ Rut ni daa pii so' sheli, di tuya ni yi baŋ ni Rut daa mali o yidan' tuzo pay' so, ka o yuli booni **Opa.** Opa gba daa nyela ŋun mi Izrael Naawuni kamani Rut ni daa be shɛm maa. Rut yidan' tuzo paya ŋɔ gba daa mali la binyɛra diba ayi ni o pii. Dina n-nyɛ o doli o ba daadiini bee o doli Ibrahimma, Issahaku mini Yakubu Duuma.

So' dini ka Rut mini Opa daa lee pii? Opa daa piila so' sheli din be alaha, dina n-nyɛ o kpalim be o ba yiŋ' n-kuli do' so ŋun gba be o ba daadiini ŋɔ ni. Amaa Rut ŋun daa piila so' sheli din dolibu to, dina n-nyɛ o yi o ba yiŋa n-kuli Izrael tingban' ni. Rut daa mi ni so n-ku tooi jɛm wuna ayi. Nira daa naan ku tooi jɛm Izraelnim Naawuni ka lan jɛmdi Moabnim buya. Lala zuyu ka Rut daa lɛbigi o nyaŋa m-biri o ba daadiini, Rut daa yelimi, n yi deei Naawuni noli, di so ni n deei daadam noli. Rut daa payiya ni o zonim mini o yiŋnim zuri o nyaŋa ka o mi lee doli yelimaŋli Naawuni so ŋun be ŋɔ. Din ka Dagban' kpamba nya ka yeli "ni ŋun bɔri o baya wɔbga, ŋuni n tuyiri o." Lala zuyu daa chɛ ka Rut yi o ba yiŋa n-kuli tingpaŋ bila sheli daa be Izrael ka bɛ booni li **Betilehem.**

Do' so daa be Betilehem maa ka o yuli booni **Boaz.** Boaz daa nyela **Rehab bia.** Ŋun' n daa nyɛ pay' so ŋun daa tiligi alobo sheli din daa lu Jerikonim zuyula. Kamani ti ni pun nya li shɛm ti wuhibu din gari la ni. Boaz daa nyela wuntilana ka nyɛ ŋun ti Naawuni yeligu jilima. Boaz daa lan mali buni ka lan mali bindira puri ka na lee ka paya.

Kundi yeli ti ni Rut ni daa be Betilehem ka tooi yiri asiba kam n-chani puri ŋɔ ni n-ti yihiri kayiha shɛm. Rut daa nyela nandana ka anabi Musa mi zali zali sheŋa o ni zaŋ ti Izraelnim la wuhi ni di tuya ni nandaamba yihiri binyiha din ni

che ka be ku gbe kum. Dizuyu ka Kundi yeli ti ni Naawuni daa pieli la Rut m-bahi Boaz nun nye Rehab bia la puuni ni o ti yihi binyiha.

Boaz daa nya Rut ni daa yihiri binyiha maa o puu maa ni ka daa di o alizama. Boaz suhu daa gbaai Rut biebigu venyela. Boaz daa nyela wuntizora ka nya Rut ka o nyela pay' sun. Yi ni tooi ban binsheyu din daa ni? Di banbu bi to! lin, Boaz mini Rut **suhuri daa gbaai taba**. Ka be daa kpuyi taba. Rut daa nyela nun zan Naawuni mini o yeligu m-bahi o tooni ka doli li, ka dizuyu che ka Naawuni ni alibarika n-nin o ni. Dinzuyu ka Kundi yeli ni: Boaz mini Rut daa d'yi bia ka o yuli booni **Obed**. Obed n daa ti nye Jesse ba ka **Jesse** mi daa ti l'bi **Dauda** ba nun daa ti l'bi Izraelnim nazuyu ka lan nye anabi so nun daa sabi **Yila kundi** la pam. Dauda bihi puuni ka **Tiligira** la daa ti yina nun daa nye dunia zaa tiligiri la lan nye anabinim la zaa ni daa pun yeli so yela la.

Zun' ti wum Naawuni ni daa tum tuun' sheja Rut biebigu ni ka o nyela nun pa Izrael tingban ni nira. **Izraelnim ni daa kuli l'bi be nyaaja m-biri be Duuma Naawuni ka doli adiini sheja din be tingban' sheja din gili ba shem, lala ka Rut daa l'bi o nini m-biri o ba daadiini ka doli la Izrael daadiini!** Naawuni yiko ni, Rut daa kuli bela Betlehem hali n-ti kuli Boaz, ka Dauda nun daa nye Izrael nazuyu n, ti nyela o yaantibichee. Dimbon' zaa puuni, ti nyaya ka di nyela Naawuni nia sheli o ni daa lo ni o yihi dunia **Tiligirila** na dunia n, dama Dauda zuliya puuni mini **Betlehem** tingbani ka Naawuni daa zali ni be ni d'yi dunia Tiligiri la.

Kpen' ka di tu ni ti zali ti zun' wuhibu maa, Naawuni yi nin yiko ka ti yi ti lan labina saha sheli, tin kpe kundi sheli, din yeri anabi Dauda so be ni daa d'yi Betlehem ka o lan yi Rut mini Boaz zuliya la ni na yela. Zun' ti yen chebisiya mi ni b'bigu: **Nuni ka a lee nmani pam?** A be mi ka Opa nun nye Rut yidan' tuzo pay' so nun daa pii so' sheli din be asama la? Bee a bemi ka Rut nun daa mali suhukpeeni ka l'bi o nyaaja m-biri o ba daadiini ka doli **Naawuni yino nun nye yelimanli Naa n?**

M payiya pam yi ni pahi suyilo ka zini wum zun' yeligu n.... Naawuni ninmi alibarika nin yi ni ka ti mali tamaha ni yi kuli ni teeri anabi Joshua ni daa yen kpi ka zan yet' sheli ti Izraelnim', ka di wuhiri ni:

"Piimiya yin' ni jem so...amaa man' mini n yinim ni jem la Naawuni!"
(Joshua 24:15)

WUHIBU 46

SAMUEL, SOOL MINI DAUDA

1 SAMUEL 1-16; YILA 8:23

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din garila puuni, ti nyaya saha sheli din daa doli anabi Joshua saha la daa nyela saha sheli din nye saha bieyu din daa be zimsim ni ka na zi n-niŋ Izrael tingban ni. Amaa di mini lala saha ŋo daa kuli be zimsim ni maa zaa yoli, ti kpahimbu puuni, Naawuni zeyimtali neesim daa nyela din beni. Ti Duuma daa bi tam o ni daa lo Ibrahimma mini o zuliya alikauli sheli din jendi tiligiri so ŋun daa yen yi Izrael tingban' ni la na.

Ti nya Naawuni tuma pay' so be ni booni **Rut** la ni. Rut daa pala Izrael nira. Amaa ka o daa lee ti Izrael Naawuni yelimanli ni o suhu zaa. Ka di mi ni Izraelnim pam daa lebi be kpali biri Naawuni ka doli adiini sheŋa din daa be tingban sheŋa din daa gili ba n-niŋ sunsuuni la, Rut ŋun daa zaŋisi o ba adiini ka doli la Izrael Naawuni. Rut daa yiyisimi n-labi Izrael tingban ni n-ti zi tin' yuli booni Betlehem, nimaani ka o daa kuli doo yuli booni Boaz. Boaz mini Rut daa doyi bia ka boli o Obed; ka Obed mi doyi Jesse, ŋun daa nye anabi **Dauda** ba la. Dimbɔŋo maa zaa daa nyela Naawuni ni daa zaŋ nia sheli ni o tiligi Adam bihi be daalahichi ni la solɔyu, dama **Dauda zuliya** puuni ka **Tiligiri** ŋo yen ti yi na. **Beltilehem** din nye Dauda ya la ka be daa yen doyi tiligira ŋo. Ti bɔhimbu din na kani na puuni, ti ni wum Naawuni daanabinim ni daa pun yeli ŋonim zaa yela shem. Ka di daa niŋ ka tiligiri ŋo pali lala yeligu ŋo maa yuun' gbalig din garila, ka di yi pa ni Naawuni ko ŋun daa naan tooi niŋ dimbɔŋo!

Kundinim puuni **anabi Dauda** nyela ninvuɣ' karili. O yuli yina m-paai butuhili zuyu. Wula ka yi lee mi anabi Dauda? Di yi pa sheli, yi kuli mi o la nachimbil' so ŋun namin' zaŋ kuyilɔŋo n-tuhi nyan Goliat ŋun daa nye wayirili la. Yi ni tooi lan mi ni Dauda daa nyela Izrael nazuyu ka lan nye anabi so ŋun daa sabi Yila kundinim pam. Yi yi mi dimbɔŋonima, din ŋuna di viela, amaa yi milinsi zaŋ chaŋ Dauda polo bi tu ni di zani nimaani. Ti yi mi ni Dauda daa nyela nazuyu, amaa ka bi mi din tibigi o maa, din ŋuna ti baŋsim maa nyori lee nye dini? Bee ti yi mi ni Dauda n-sabi Naawuni yeligu din be Yila kundila ni, ka lee bi mi o ni sabi sheli maa, di bukaata nye dini n-ti ti!

M mabihi yi yi bɔri ni yi baŋsim yeligi zaŋ chaŋ **anabi Dauda** polo ka lan baŋ lahaŋibu yetɔɣ' kari sheŋa o ni daa sabi niŋ **Yila** kundi la ni, din ŋuna ti gahiri

nuu m-booni ya ti zuṅɔ wuhibu ṅɔ ni n-ti pahi ti wuhibu diba anu din paya ṅɔ na.

Yi mi Naawuni nabi so ṅun daa kana ka ti anabi Dauda la yuli? Ṇun n-daa nye anabi **Samuel**. Naawuni daa piila Samuel ni o zaṅ Izraelnim n-labisi Duuma so ṅun nye be Naawuni la sani, dama be suhuri daa be katiṅ' ka che Naawuni. Zuṅɔ **Samuel kundi** la puuni ka ti yen karim. Anabinim sabbu puuni, lala Kundi kasi ṅɔ nyela din kpa talahi, dama di puuni ka lahabali gahinda din jendi Samuel mini Izrael tuuli nanim ata la be. Ben n-nye Sool, Dauda ni Sulemana.

Kamani ti ni pun mi shem Naawuni daa zaṅla **toondaannim** kamani Musa, Joshua mini Samuel ni be guli ba ka kari ti ba sariya. Amaa ti duuma Naawuni so ṅun daa kuli tilgi ba dabitim bandi ni Ijpti la n daa nye be nazuyu ni achiika. Naawuni so ṅun daa yeli ba ni be ti suy' gahindili ti o ka o che ka o jilima be be sani la daa bɔrimi ni o nye be naa. Di daa tumi ni be sayi ka doli o ko. Amaa Izraelnim pam nini daa bi tiyi ni Duuma ṅɔ ko n nye be naa, **be daa bɔri ni be beni kamani dunia tingbana pam ni be shem la**, ka dinzuyu che ka be pii Adam bia ni o lebi be nazuyu!

Suura anii din be Samuel tuuli kundila ni wuhiya:

*(1 Samuel 8) 4 Di saha ka Izrael kpamba zaa daa layim taba n-chaṅ Samuel sani Rama 5 n-ti yeli o, "Nyama pumpɔṅɔ a kurigiya ka a bihi ṅɔ mi bi doli a **naba**, dizuyu bomi naa nti ti ka o su ti kamani zuliya kam ni mali nanim shem ṅɔ" Amaa be ni daa yeli Samuel "Tim' ti naa ka o su ti maa," di daa bi palig' o suhu, ka o daa suhi Naawuni. 7 Ka Naawuni yeli o, "Wummi niriba maa ni yeli a sheli kam maa zaa, dama pa nyini ka be zaṅisi, amaa mani ka be zaṅisi ni n di lan nye be naa maa. 8 Saha sheli n ni daa yihi ba Ijpti tingbani ni na hali ni zuṅɔ, be tuma zaa kuli wuhirila lala, be zaṅisi ma ka jemdi la buya. Lala ka be niṅdi a gba maa. 9 Dinzuyu pumpɔṅɔ wummi be ni yeli shem maa, amaa lee kpahim be zuyu ni, ka wuhi ba na' so ṅun ti yen su ba biehiṅu ni ti yen nye shem."*

Naawuni daa yeli Samuel ni o zaṅ niriba maa ni bɔri shem n-ti ba ka pii naa n-ti ba. Naawuni daa bi bɔri ni Izraelnim ṅɔ mali na' so m-pahi o zuyu, amaa be ni daa zaṅisi Naawuni sulinsila zuyu daa che ka Naawuni bi bɔri ni o zaṅ kinkansi n-gbubi ba. Suuri sheli din paya ṅɔ na, ninvuyu' so ṅun yuli daa booni **Sool** la n-ti Izraelnim shem. Kundi yeliya: "Di saha ka Samuel daa zaṅ kpam labila ni na n-ti kpaai ve Sool zuyu ni ka moyisi o kpariṅ." (1 Samuel 10:1) Lala ka Izraelnim daa yi niṅda, be daa yi gbaa' so nam. Be daa kpaari kpama n-veri anabinima, tindaannima bee nanima zuyuri ni din yen che ka o waligi o ko. Samuel ni daa kpaai kpam ṅɔ ve Sool zuyu ni naai, di saha ka o daa yeli niriba maa, "Yi nya Naawuni ni pii so maa? Niriba ṅɔ zaa ni so bi be kamani ṅuna" ka niriba maa

zaa daa kuhi yeli, “Naawuni dolimi Naa maa nyevuli.” (1 Samuel 10:24)

Tuuli, Izraelnim ḡḡ daa na kuli ninḡa suhupielli zaḡ chanḡ Sool ḡun nye be naa ḡḡ polo. O daa mali yaa ka bi lan zḡri dabiem ka o bipḡlitali lan veeni o ka lan waya gari Izraelnim zaa. A daa yi kuli nya Sool, a ni yeli ni naa n-lan ka o tooni. Amaa daadam nin’tiyili be di ko ka che Naawuni nin’tiyili. Daadam lihirila **ninsal ningbuna**, amaa Naawuni ḡun lihiri la ninsal’ **suhu** ni. Naa Sool daa piliya venyela, amaa di daa bi yuui ka o zaḡ jelinḡi mini karimbaani n-ti pahi fuhibu n-zooi o maḡa. Sool daa payiri la Naawuni o noli ni, amaa ka o suhu daa lee be katiḡa ka che Naawuni. Sool daa bi dee ka ti Naawuni yeligu jilima. O ni bḡri shem ka o daa ninḡi gari Naawuni ni bḡri ni o ninḡ shem. Dina ka Kundi yeli ti: Ni, Sool nam gbaabu nyaḡa,

*(1 Samuel 15) 10 Ka Naawuni daa yeli Samuel, 11 “Di ninḡ ma yoli n ni daa zaḡ Sool lee naa maa zuḡu, dama **o che ma dolibu ka bi lan doli n zaligunima.**” Samuel suhu daa yiyisi ka o kuhi ninḡ Naawuni din dali maa yunḡ zaa. 12 Ka Samuel daa ti daḡ yiyisibu asibasi n-chanḡ ni o ti nya Sool. 13 Samuel ni daa paai Sool sani ka Sool daa ti yeli o, “Naawuni ninḡ mi alibarika ninḡ a ni. N ninḡ Naawuni ni zali ma ni n ninḡ sheli kam zaa la, 22 Ka Samuel daa bḡhi o “Ka dayila Naawuni suhu yuya be ni zaḡ binshenḡa nyḡ buyim m-mali sara n-ti ḡun’ Naawuni mini sara pina n-gari o noli deebu? Nyama noli deebu gari Sara maligu ka o yeligu wumbu mi gari piela kara. 23 Dama noli zayisibu mini bay’ buyibo zaa alahichi nyela yim ka tipawumli mini buyijembo **mi nye alahichi yini ka a ni zayisi Naawuni yeligu wumbu ḡḡ zuḡu, o gba zayisiya ni a ku lan nye naa!**”*

Dinzuyu Samuel daa yeli Sool, ni be ni deei o nam maa n-tayḡi ti so Suuri sheli din paya la puuni Kundi yeliya,

*(1 Samuel 16) 1 Ka Naawuni daa bḡhi Samuel, “Bḡ saha ka a suhusayingu ḡḡ yen naai zaḡ chanḡ Sool polo? Dama a nya ka n-zayisi o ni o lan pala Izraelnim naa. Ninḡmi kpam pali a yiligu ka n tim a ka a chanḡ **Jesi ḡun nye Betlehem** nirla sani, dama m piig’ o bidibisi ni yino ni o lee naa” 2 Ka Samuel daa bḡhi o, “Wula ka n-lee yen tooi ninḡ chanḡ? Dama Sool yi wum di yela, o ni ku ma” Ka Naawuni yeli o, “Bomi naysaa chanḡ ti yeli, ‘N kamina ni n ti mali sara ti Naawuni.’ 3 Ka boli Jesi ka o ka sara maligu maa shee na ka n-ti wuhi a a ni yen ninḡ shem. Ka a ti booi kpam maa m-bahi n ni yen wuhi a ninvuy’ so maa zuḡu ni n-ti ma.” 4 Ka Samuel daa ninḡ Naawuni ni zali o ni o ninḡ shem maa ka chanḡ Betlehem. Ka tinḡ’ maa ni kpamba daa kana n-ti tuhi o soli ka be ningbuna schira, ka be bḡhi o, alaafee ka a kana?” 5 Ka o yeli, “lin, alaafee; N kamina n in*

ti mali sara ti Naawuni, malimiya yi maɗa kana ti pahi n zuyu sara maligu maa shee” ka o daa che ka Jesi mini o bidibisi gba mali bemaɗa, ka o boli ba ni be ka sara maligu maa shee na. 6 Be ni daa kana ka o ti nya Eliab ka yeli o suhu ni, “Biɛhiɗ kani, Naawuni ni pii so maa n-ze o tooni ɗo.” 7 Amaa ka Naawuni yeli Samuel, “**Di lihiri o ningbuɗ biɛhigu, bee o wayilim. Man’ pun zayisi o, dama Naawuni ɗun bi lihiri kamani ninsal ni lihiri shem, ninsal ɗun lihirila ningbuɗ biɛhigu amaa Naawuni ɗun lihirila suhu ni.**”

8 Di saha ka Jesi daa boli o bidibiga Abinadab na n-ti che ka o gari Samuel tooni ka Samuel yeli “Naawuni bi pii ɗumbɔɗo gba” 9 Ka Jesi lan che ka Samma kana ti gari ka o lan yeli, “Naawuni bi pii ɗumbɔɗo gba” 10 Ka Jesi daa che ka o bidibisi ayopɔin maa kana n-ti gari Samuel tooni, ka Samuel daa yeli Jesi “Naawuni bi pii bembɔɗo ni so.” 11 Ka Samuel daa bohi Jesi, “A bidibisi maa zaa m-be kpeɗo?” Ka o yeli “Di kpalim la biasani, amaa ɗun guli la pieri” Ka Samuel yeli Jesi, “Timmi ti zaɗ o na, dama ti ku zini ka pa ni o paai la kpena” 12 Ka o daa tim ka be ti zaɗ o na. O daa nyela ɗun mali alaafɛe ka o nimbihi kuli viɛla ka o lan nye nachimbili vielli. Ka Naawuni daa yeli Samuel, Yiyisim booi kpam bahi o zuyu ni; ɗuna m-bala” 13 Di saha ka Samuel daa zaɗ kpam din be yiligu ni maa m-booi bahi o zuyu ni o beyanim maa zaa tooni. Dindali maa zaɗ chana ka Naawuni shia daa siyi **Dauda** zuyu na pam. Dimbɔɗo nyaɗa ka Samuel daa yiyisi labi Rama.

Ti nya Sool nyaɗa Naawuni ni daa pii **Dauda** lee Izraelnim naa shem. Amaa di tuya ni yi baɗ ni pa dindali maa ka Dauda daa dii lee Izrael naa. Dauda daa na pɔrimi ka saha sheli Naawuni ni daa zali o ni o gbubi Izraelnim maa daa na bi paai. Dizuyu Dauda daa labila Izrael yɔyɔ la ni n-ti lan guli o ba pieri la. Dauda daa nyela pieguli suɗ ni yelimaɗli. O ni daa ti Naawuni yɛda la zuyu daa che ka o bi zɔri sheli. Di shehira nyela dahin sheli ka o daa ti guli o ba pieri maa, ka gbuyinli ti gbaai be yino. Dauda daa kabimi nahi gbuyinli ɗo n-ti darigi fa pieɣ’ maa o noli ni. Gbuyinli ɗo ni daa ɗmaligi na, ka Dauda daa gohi o koɓir n-daa ɗmahim ku o. (1 Samuel 17:35)

Dauda daa pala piegulibiinɗa ko; o daa lan nyela ɗun piebiri yuu, ka yiini yila. Naawuni shia daa soɗ Dauda ka o tooi ɗma yila pam ka sabi ɗo niɗ **Yila** kundi la ni. Dauda daa nyela ɗun yuri ti Duuma mini o yeligu pam!

Ti boɗi ni ti zaɗla Dauda yila sheɗa n-kooi zuɗo wuhibu ɗo. Zaɗmi a suhu soɗ tiɗa ka kpaɗ amaɗ’ n-tehi nya Dauda ni daa zaɗ pieri m-be moɣu ni m-piebiri yuu ka zaɗ yila n-duhiri Naawuni ka payiri o. Ka ɗo zaa daa nyela Naawuni shia yiko puuni. Wummi ɗo:

“Naawuni nun nye ti Duuma ɲɔ, a yuli galisiya dunia ɲɔ zaa ni! A che ka a jilima yi zahira zuysaa. N yi lihi a ni nam sagban’ sheɲa ɲɔ ka lihi goli mini saɲmari sheb’ a ni nam ɲɔ, bɔ n-lee nye ninsalnim ka a tehiri be yela bee daadamnim lee nyela bɔ ka a baya be be ni? Amaa a nam ba ka be biɛhigu pooi nyin Naawuni biela. A zaɲ jiri mini jilima pili ba kamani zuyupila la. Naawuni nun nye ti Duuma ɲɔ, a yuli galisiya dunia ɲɔ zaa ni!” (Yila 8:1,3-5,9)

“A yeligu nyela n naba firila mini n soli neesim. A yeligu ka n-zaɲ sɔyi n suhu ni, ni di che ka n ku tum alahichi a sani” (Yila 119:105,11)
“Naawuni zaligu nyela din be tibi, ka nye din tiri nyevuli. Naawuni zaligunim nyela din mali naani niɲbu ka lahi nye din tiri ninvuɣ’ sheb’ ben zi sheli baɲsim. Naawuni zaligunim nyela din kuli tuhi ka tiri suhupielli. Naawuni zaligu nyela din dɔ palo ni ka neeri niriba nina. Di vieli gari salima hali di vieli gari salima alali, ka lahi nyayisi gari shiri ni shigbanɲ din tɔyiri shiri. Di che ka dabili nyari sayisigu ka di dolibu mali laara pam!” (Yila 19:7,8,10,11)

Naawuni n-nye nun guli ma kamani piegula ni guli pieri shem la, ka binsheli bi poori ma. O che ka n doni momahi ni. O zaɲdi ma tahiri kom din be baalim shee, o labisi yaa ti ma. O wuhi ma soya din tuhi o yuli zuyu. Hali n yi bela kum vumvamili zimsim ni chena, n ku zo sheli dabiem, dama a be n sani. A jaangbee mini a pieguli jaangbee la nyela din kpaɲsiri n suhu. A niɲ bindirigu zali n tooni n dimnim nini ni. A niɲ kpam ze n zuyu. A che ka m pipia pali hali ti puuri bahira. Yelimanɲli, zaɣ’ vielli mini yurilim din galisi kuli ni be m biɛhigu ni n nyevuli ni zaa. Ka n kuli ni be Naawuni jembu duu hali ni saha din ka bahigu. Ami” (Yila 23)

M mabihi, ti payiya pam yi ni zaɲ yi saha zini n-wum ti zuɲɔ wuhibu ɲɔ. M mali nia ni ti wuhibu din paya na tin tuyi. Di lahabali n-nya Naawuni ni daa zani o nyaanɲa ka o tuhi Goliat shem....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni ka mali tamaha ni yi kuli ni tehiri Naawuni ni daa yeli Samuel shem la ni:

“Naawuni nun bi lihiri kamani ninsal ni lihiri shem, ninsal nun lihiri la niɲgbuɲ biɛhigu, amaa Naawuni nun lihiri la suhu ni.” (1 Samuel 16:7)

WUHIBU 47

DAUDA MINI GOLIAT

1 SAMUEL 17; YILA 27

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni daa jendila anabi Dauda yetɔya. Gbulisimya tibili n-wum Naawuni ni yeli shem zaŋ chaŋ o polo; “*N nya Jesi bia Dauda ka o nyela n nini ni tiyi so ka lahi nye ŋun ni tum n yubu zaa.*” (Tuumba Tuma 13:22) Ti nya Naawuni ni daa pii Dauda ni o lee Izrael naa ŋun pahiri ayi, dama Sool ŋun daa nye tuuli naa la daa bi doli Naawuni yeligu. Amaa Dauda daa bi lee Izrael naa dahin sheli Naawuni ni daa piigi o maa. O daa na nyela bia ka saha sheli Naawuni ni daa bɔri ni o di nam maa daa na bi paai. Dauda nam ŋo gbaabu nyaŋa, o daa labila Betlehem yɔyula ni nti lahi guli o ba pieri.

Zuŋo ti yen karim la lahaŋibu lahabali din wuhiri ni Naawuni daa ze Dauda nyaŋa dama Dauda daa niŋ Naawuni yeda. Ti zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni “**Dauda mini Goliat**” Pumaŋo cheliya ka ti lihi suuri pia ni ayopɔin din be Samuel tuuli kundi la puuni. Di puuni wuhiya:

*(1 Samuel 17) 1 Ka **Filistianim'** daa ti layim be tɔbbihi n-lo tɔbu...2 Ka **Sool mini Izraelnim** mi daa layim lo tɔbu chaŋ ti be suyu' Ela Vinvamli ni n-doya ni be tuhi Filistianim' maa. 3 Filistianim' maa daa du n-tamla zoli zuyu yay' sheli polo ka Izraelnim' mi tan zoli zuyu yay' sheli polo, ka vinvamli be be sunsuuni.*

*4 Ka tiyaawumiya daa yi Filistianim' maa sanina, o yuli n-daa booni **Goliat** ka o yi tin' sheli din yuli booni Gat na. O wɔyilim daa nyela kaman mita ata laasabu. 5 O daa pilila daanya zuɔpiligu ka ye kurigu gbɔyino din tibusim nye kilo pihinu ni ayopɔin, 6 ka o daa lan piri daanya muyiri ka zaŋ daanya kpanti pa o bɔysapima zuyu. 7 O kpanti maa daa ŋmanila kpalu' dapua ka o kpanti maa zuyu tibusim nye kilo ayopɔin. Ka ŋun zir' o nyɔtayirigu be o tooni.*

8 Ka o daa kana ti zani ka kuhi bahi Izrael tɔb' bihi na, “Bɔ n niŋ ka yi lo tɔbu na ni yi ti tuhi ti? Pa Filistia n-nye ma? Ka yi mi pala Sool tɔbbihi? Dinzuɔu piimiya yi ni ninvuɔ' yino n-che ka o siyi n-sani na. 9 O yi nyaŋ ma ku ma, dindina ti ni lee yi daba, amaa ka m mi yi nyaŋ o n ku

*o, yi gba ni lee ti daba n-tumdi ti tuma” 10 Ka Filistia doo maa daa lahi yeli, “yinim Izrael sapashin kpamba ka nta dayiri ɲɔ. Bomiya do’ so na ka m mini o ti tuhi” 11 Sool mini Izrael zaa ni daa wum Filistia doo maa yetɔya maa, **di daa gariba mi ka dabiem gbaai ba pam.**”*

Goliat daa kuli varisiri Izraelnim ɲɔ ka **Dauda** ɲun bela mɔyuni katiɲa n-guli o ba pieri ni o suhuyini n-tehiri la Naawuni yetɔya yela ka ɲmeri o biɛyɔ n yiini yila n payiri o Duuma. Amaa Dauda beyanim ben nye Izrael sapashinim daa nyela niriba ata. Dahin sheli ka Dauda ba daa ti chaɲ o sani n-ti yeli o, “**Cham n-ti kaai a beyanim** ben be tɔbu ɲɔ ni ɲɔ ka zi lahabali sheli din be ni na.” Dauda daa che la o pieri ɲɔ n-ti o pie’ gulikpee ka daɲ yibu n-chaɲ tɔbu ɲɔ tuhibu shee.

Saha sheli Dauda ni daa paa’na nti puhiri o beyanim ka diri ba alizama ɲɔ ka Goliat ɲun daa nye Filistianim tiyaawumya la va n yina nti zani tuhi Izrael tɔbbihi maa n-varisiri ba kamani o ni pun niɲdi shem biɛyɔ pihinahi din daa garila. Saha sheli Izrael sapashina ɲɔ ni daa nya o, dabiem daa gbahi ba mi ka be guui di saha ka so yeli Dauda, “A nya doo ɲɔ maa? O kuli tari ti la dayiri. ɲunkam kpaɲ o maɲ’ ku o, naa Sool ni ti o pini karili ka lahi zaɲ o bipuyinga m-pahi o. Ka o ba yilinin ku lahi yo farigu yaha.”

Di saha ka Dauda yeli, “ɲunmi n nye Filistian yokɔligu ɲɔ lana ka o ni tooi ta Naawuni so ɲun’ beni ɲɔ tɔbbihi dayiri?” O ni yeli lala naai, ka Dauda bieli suhu yiyisi m-bahi o zuɲu ka o yeli, “Bɔzuɲu ka a kana kpe? Ka ɲun ka a lee che pieri maa ti tingbani neli maa ni? M mi binsheyu din tahi a na kpe. A kuli kamina ni a ti lihi tɔbu nini lihi a!? Amaa Izrael sapashinim la yino daa wum Dauda suhukpeeni yetɔy’ sheli o ni daa yeli zaɲ jendi tiyaawumiya la polo la ka zo n-chaɲ ti yeli naa Sool. Ka Sool daa tim m-boli Dauda n-ti bɔhi o.

Dizuyu ka Kundi yeli:

*(1 Samuel 17) 32 Ka **Dauda daa yeli Sool**, “Miri Ka a che ka so suhu sayim doo ɲɔ zuɲu, mani a dabili ɲɔ ni chaɲ ti tuhi Filistia doo maa.” 33 Ka Sool yeli Dauda, “A ku tooi chaɲ n-ti tuhi Filistia doo maa, dama a na nyela bia ka o mi nye doo ɲun pun tuihiri tɔbu o bilim ni hali ni zuɲɔ” 34 Amaa ka Dauda daa yeli Sool, “Mani ɲun nye a dabili ɲɔ gulila m ba pieri, ka gbuyinli bee kundun daa yi ti kana ti gbaai piebila n-guui; 35 n-kari ti mi doli o hali n-ti ɲme n-fa piebila maa o noli ni, ka o yi lebigi doli ma na, n gbaarila o nyingɔli ni n-ɲme n ku o. 36 Mani ɲun nye a dabili ɲɔ pun ku gbuyima mini kunduna ka Filistia do’ so ɲun bi guni ɲɔ gba ni lee be ni yino, dama o ta Naawuni ɲun be ɲɔ tɔbbihi dayiri” 37 Ka Dauda daa lahi yeli, “Naawuni ɲun daa fa ma gbuyinli nyinyeyuni m-bahi ka lahi fa ma kundun nyinyehini bahi ɲɔ ni lahi fa ma Filistia doo ɲɔ gba nuu ni bahi.” Ka Sool daa yeli Dauda, “Chama, Naawuni be a sani”*

38 Di saha ka Sool daa zaŋ o maŋmaŋ tɔb' tuhiri nɛma mini o kurigu gbayino n-yeli Dauda ka zaŋ kurigu zuypiligu pili o. 39 Ka Dauda daa zaŋ Sool takɔb' nyayi pa gbayino maa zuyu ka yen chan ka di nyan o, dama o daa na zi n-zaŋ li n-niŋ o maŋa. Di saha ka Dauda daa yeli Sool, "n ku tooi zaŋ nɛma ŋɔ niŋ m-maŋa chan; dama m-bi mil'li, ka daa yihi di zaa sɔŋ."

40 Di saha ka Dauda daa zaŋ o jaangbee niŋ o nuu ni ka gahim **kuy' polipoli diba anu** n niŋ o pie' guli kɔligu ni ka o **kuyilɔŋ** be o nuu ni ka o vu miri Filistia doo maa ha 41 Ka Filistia doo maa daa vu m-miri Dauda ka o nyɔtayirigu be o tooni. 42 Ka Filistia doo maa daa nya Dauda ka zemi o, dama o daa kuli nyela bi' saringa ka mali alaafɛe ka vieli pam. 43 Ka Filistia doo maa daa bɔhi Dauda "Baa n nye ma ka zaŋ kpahi n-kani n sani na?" Ka o daa kari o buya bahiri Dauda zuyu. 44 Ka Filistia doo maa daa yeli Dauda 'Kamina ka n-ti zaŋ a ningbuŋ ti juri mini mɔyuni binkɔbiri!

45 Di saha ka Dauda mi daa yeli Filistia doo maa, "nyin kani la n sani na ni takɔb' mini kpantitali ni kpambila, amaa **mani zaŋla Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa** ka nye Izrael tɔbbihi Naawuni so a ni ta dayiri ŋɔ yuli kani a sani na. 46 Zuŋɔ dabsili ŋɔ, Naawuni ni zaŋ a niŋ n nuu ni ka n-ŋmɛ a luhi, ka ŋmaagi a zuyu ka zaŋ Filistia tɔbbi kpima pam ningbuna ti juri mini mɔyuni binkɔbiri ka dunia zaa ban ni Naawuni be Izrael tingban ni; 47 ka salo ŋɔ zaa ban ni Naawuni ŋun bi zaŋdi la takɔbu bee kpahi n tiligiri o niriba, dama tɔbu ŋɔ nyela ŋun Naawuni tɔb' ka o mi ni zaŋ ya niŋ ti nuu ni"

48 Filistia doo maa ni daa yiyisi vu m-miri Dauda ni o ti tuhi o saha sheli ka Dauda gba daa dii guui yi tɔb' gɔyɔ maa ni ni o ti tuhi Filistia doo maa. 49 Ka Dauda daa zaŋ o nuu tim o kɔligu ni n-yihi kuyili niŋ o kuyilɔŋ ni n-zaŋ labi Filistia doo maa gbeyu, ka kuyili maa chan ti furi o gbeyu maa ni, ka o lu m-pili o puli zuyu, ka o nini kpa tiŋa. 50 Lala ka **Dauda daa zaŋ** kuyilɔŋ ni kuyili n-labi Filistia doo maa luhi ka takɔb' daa ka Dauda nuu ni. 51 Di saha ka Dauda daa dii guui chan n-ti du n tam Filistia doo maa zuyu ka darigi ŋooi ŋun Filistia doo maa maŋmaŋ' takɔbu di tɔyɔ ni n-zaŋ li ku o ka ŋma o zuyu. Filistianim maa ni daa nya ka be tiyaawumiya maa kpi maa ka be ŋmaligi guui. 52 Ka Izraelnim mini Juda daa dii yiyisi kuhi bahi Filistianim maa zuyu n kari doli ba hali ti paai Ekurɔn duno' dali la ni.

Zunjo ti zaa nya Dauda ni daa zaŋ **kuyilɔŋ** mini **kuyili** nti pahi **Naawuni so nun be ɔɔ yɛda n-tiligi o tingbani shem**. Yelimaŋli, Dauda mini Goliat lahabali ɔɔ nyela alahaziba lahabali din wuhiri haŋkali ni yelimaŋli.

Ti nya Goliat ni daa kpehi Sool mini Izrael sapashinnim dabiɛm shem. Bɛ zaa daa zori o mi tuhibu amaa Dauda nun daa bi zori tiyaawumya ɔɔ, o daa labi o mi luhi tingban' ni ka ku o! Wula zuyu ka Sool mini o tɔb' bihi daa zori dabiɛm ka Dauda nun bi zora? Waliginsim bɔ n daa be Dauda mini Izrael tɔb' bihi maa sunsuuni? Tin yen wuhi bɛ waliginsim shem m-bɔɔɔ: Dauda ni daa dihi o Duuma tabili la zuyu ka o daa bi zori tiyaawumya nim ɔɔ dabiɛm. Sool mini o sojenim la ben daa bi dihi Naawuni tabili – lala zuyu n daa che ka ben zori tiyaawumya ɔɔ dabiɛm.

Sool mini o sapashinnim ɔɔ ben daa kuli nyala **tiyaawumya yaalana** ɔɔ kɔnko. Dauda nun daa **nyala Naawuni!** Sool mini Izrael sapashinim ɔɔ daa bela adiini bali sheli ni, amaa lala adiini ɔɔ maa daa bi che ka bɛ miri Naawuni. A doli adiini bi wuhiri ni a miri Naawuni. Sool mini o sapashinnim ɔɔ daa mi ni Naawuni beni ka mi ni o nyela zaɣiyino ka mi ni o galisiya ka mali kpɔɔɔ, amaa lala milinsi ɔɔ daa bi tooi tiligi ba ka che Goliat. Amaa Dauda nun daa doli la Naawuni so nun be ɔɔ ni yelimaŋli! Dauda daa mi la Naawuni ka lahi doli o. Dauda daa ti la Naawuni daalikauli yelimaŋli. Lala ka Dauda daa bi zori Goliat.

Nyini nun wumdi ti zunjo wuhibu ɔɔ lee ɔmani la ɔuni? Dauda bee Sool mini o sapashinnima? A mi Naawuni venyela? Bee a kuli wumdi la o yela? Bee a kuli wumla o tuma yela? A mi Naawuni yeligu? A mi Naawuni yeligu venyela? Ka di ni tooi be a ni n tiri a suhudoo? Bee a kuli kpaŋdila aman ɔɔ ni a pali a daadiini zalisi? A mali suhudoo biɛhigu zaŋ chaŋ Naawuni so nun be ɔɔ sani ka biɛhiŋ kani? Bee a kuli mali la vuyu?

Gbulisim tibili wum anabi Dauda ni daa sabi shem n-jɛndi o mini Naawuni biɛhigu Yila puuni. O yeliya:

“Naawuni n-nyɛ nun guli ma kamani piɛgula ni guli piɛri shem la. Ka bin sheyu bi poori ma. Hali n yi bela kum vinvamli zimsim ni n chana, n ku zo sheli dabiɛm; dama a be n sani. A jaangbee mini a piɛ' guli jaangbee la nyela din kpaŋsiri n suhu. Yelimaŋli, zaɣi vielli mini yurilim din galisi kuli ni be m biɛhigu ni n nyevuli ni zaa, ka n kuli ni be Naawuni jɛmbu duu hali ni saha din ka bahigu. (Yila 23:1, 4,6)

Ka wula n-nyɛ a mi? A mali dolintabtali achiika ni ti Duuma Naawuni? A mi ka o nyɛ a gula? A dihitabili ni a ni ti be o sani alizanda ni hali ni saha din ka bahigu? Dauda nyela nun mali lala dihitabili, dama o mi ti Duuma Naawuni alikauli sheli din gahim la yela. Ka di pala o kuli mi li mi **o zuyu ni**; amaa o dihili mi tabili **o suhu ni**.

Dauda nyela ɗun mali yɛda maɗli. O yɛdatali ɗɔ daa bi dolila niriba yeltɔy' sheɗa din pa yelimaɗli la. O yɛda ɗɔ daa du n-tamla ti Duuma Naawuni so ɗun na zi n-zayisi o niriba la yeligu zuɗu! Wummi Dauda ni daa sabi shem Yila kundi ni:

“Naawuni n-nyɛ n neesim mini n tiliginsim; ka ɗuni ka n leei yen zɔra? Naawuni n-nyɛ n nyɛvuli gburili; ka ɗuni ka n leei ni zɔra?...Hali tɔbbihi yi teei gili ma n ku zɔ dabiɛm; ka hali bɛ ni kuli lo tɔbu na nti liri ma maa zaa yoli, n-kuli ni niɗ o naani. Binyini ka n suhiri Naawuni sani ka n suhu kuli yɛ di zuɗu: Dina n nyɛ m be Naawuni jɛmbu duu halli ni n nyɛvuli tariga, ka n nyɛ Naawuni vielim ka jɛmdi o o jɛmbu duu puuni....Naawuni, n yi ti kuhi pam n niɗ a, nyin wummi n kuhigu maa! N suhu yeliya ‘kamina nti jemi o! **Naawuni nini ka n shiri ni jɛm!**” (Yila 27:1,3,4,7,8)

“Naawuni, nyini ɗun nyɛ n kpɔɗɗ ɗɔ, n yura pam. Naawuni n nyɛ n tanpiɗ mini n gooni din gili ma ni din fari ma bahira. ɗun n-nyɛ n Naawuni ni n tanpiɗ. Naawuni n nyɛ n ni sɔyiri so sani ni n nyɗtayirigu....A zuɗu n ni tooi nyaɗ n dimnima. N Naawuni maa zuɗu n ni tooi yiɗi yayi gooni. Naawuni ɗɔ soya nyela din viela zaa! **Naawuni daalikauli nyela zay’ maɗli. O nyela ben kam zo n ti sɔyi o sani nyɗtayirigu!**” (Yila 18:1,2,29,30)

Ti payiriya pam ni yi ni pahi suyilo n wum ti zuɗɔ wuhibu ɗɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni tuyi ti wuhibu din jendi anabi Dauda lahibali n-nya o nam dibu piligu....Naawuni niɗmi alibarika niɗ yi ni. Ti chebisiriya ni Dauda yeligu din yi Yila kundi ni la na:

“Buyimsim n nya Naawuni ni vieli shem; ninvuy’ sheba ban zo nti sɔyi o sani mali alibarika.” (Yila 34:8)

WUHIBU 48

NAA DAUDA MINI NAAWUNI DAALIKALI

1 SAMUEL 18 – 2 SAMUEL 7

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti yen tuyila **anabi Dauda** lahabali. Ti wuhibu buyi din gurila ni, ti nya Naawuni ni daa pii Dauda ŋun daa nye bipollila ni o leei Izraelnim naa. Amaa o nam maa daa bi pili dahin' sheli Naawuni ni daa piig' o maa. Naawuni daa nyela ŋun daa zaŋisi Sol ŋun daa nye Izrael tuuli naa la, dama o daa bi bɔri ni o tum Naawuni yubu. Amaa Naawuni nini daa tiyila Dauda ka o di shehira zaŋ chaŋ o polo n-yeli, "*N nye Jessi bia Dauda ka o nyela ŋun ni tum n yubu zaa.*" (Tuumba Tuma 13:22) Ti wuhibu din garila ni, ti nya Dauda ni daa ku tiyaawummiya so ŋun yuli daa booni Goliat la, ka di daa nyela kuyilonŋ mini kuyili nti pahi **Naawuni so ŋun be ŋo yeda sheli din kpiem puuni ka o daa zaŋ n ku o maa**. Pumpoŋo cheliya ka ti tuyi anabi Dauda lahabali maa n-nya o ni daa zani Sool zaani n-lebi Izrael naa shem.

Ti yi lihi Samuel tuuli kundi puuni, di yeliya:

*(1 Sam. 18) 6 Dauda ni daa ku Filistia doo maa ka labina ka be kuni yiŋa, ka payiba daa yi Izrael tinsi zaa ni na n-yiini suhupielli yila, ka ŋmeri bigkumda ka chayisiri chayisanim' wari waa kanna ni be ti tuhi Naa Sool soli. 7 Ka payiba maa suhuri daa paligi ka be yiini yila yeri taba, "Sool kula **tuhilituhili**, ka Dauda mi ku **tuhi' piapia**. 8 Ka Sool suhu daa yiŋisi pam, dama yetɔya maa daa bi niŋ o nyayisim ka o yeli, "Be zaŋ tuhi' piipia ti Dauda, ka zaŋla tuhilituhili ti m mi, ka bɔ n-lee lan kpalim ka pa ni n nam ŋo ka o yen deei? 9 Dindali maa zaŋ chana, ka Sol daa piligi m-bɔri Dauda soya.*

Kundinim ŋo puuni wuhi yurilim sheli Izraelnim ŋo ni daa mali zaŋ kpa Dauda polo. Be ni daa kul kpaŋsiri be yurilim shem zaŋ kpa Dauda polo, lala ka Sool gba daa kpaŋsiri o jelinsi zaŋ kpa Dauda polo. Nyuli sheli din daa pali Sool suhu ni ka vori o ŋo daa che ka o teha zaa nyela o ni yen niŋ shem n-di Dauda nyevilli. Lala zuyu ka ti chemi ka Dauda nti pahi ninvuy' kɔbishinahi ben daa nye Izraelnim la zomi nti soyi tingbani neli la ni. Sool mini o linjimanima daa nyela ben bɔri Dauda mini o niriba shee tingban neli maa ni. Sool daa niŋ o ni yen niŋ sheli kam n-gbaai Dauda n-ku o. Amaa o nia daa bi pali, dama Naawuni daa

nyela n̄un be Dauda sani. Amaa Sool nīnsim n̄o daa nyela din tahi suhu sayingu n̄ti Dauda na. Yuma anii ka Dauda mini o niriba n̄o daa kuli zaŋ n-z̄ori ni be tiligi Sool n̄un daa nye suhuyiyisili lan' n̄o jelinsi ni.

Amaa Sool suhuyiyisili mini o jelinsi zaŋ chaŋ Dauda polo n̄o daa bi che ka Dauda gba wuhi o jelinsi zaŋ chaŋ o polo. B̄o zuyu ka Dauda n̄un daa bi je Sool n̄un daa narinari ni o ku o? Dauda daa naan ku tooi wuhi o jelinsi zaŋ chaŋ Sool polo, dama **Dauda mini Naawuni so n̄un che ka o wuntaŋ neeiri bahiri wuntinim mini alahichinim zuyu zaa n-daa be.** Kamani Kundi ni yeli maa:

*“Ka n̄unkam yuri o mabia nyela Naawuni bia ka mi Naawuni. Ka n̄unkam bi yuri o mabia pala n̄un mi Naawuni, dama **Naawuni nyela yurilim.** Ti wuhiri ti yurilim ni nye shem, Naawuni ni daŋ yu ti la zuyu. Ka so yi yeli ni o yuri Naawuni ka je o mabia o nyela zirilana; dama n̄unkam bi yuri o mabi’ so o nini ni nyara ku tooi yuri Naawuni so o ni bi nyari la.” (1 J̄on 4:7 8,19,20)*

Ti bi tooi nya saha n-karim binsheyukam din daa niŋ zaŋ chaŋ Sool mini Dauda polo, amaa ti yen lihila lahabali yini ka kpahim **Dauda daadamtali mini o yurilim.** Samuel tuuli kundi suuri pishi ni anahi puuni wuhiya:

*(1 Samuel 24) 1 Sool ni daa kuli ti tuhi Filistianim' maa ka labina ka be yel' o, “Nyama Dauda be Ingedi.” 2 Di saha ka **Sool** daa b̄o Izrael tingb̄oŋ ni ninvuy' tusaata ben nye t̄obutuhiri biinsi n-chaŋ ni o **ti b̄o Dauda** min' o niriba maa shee ȳobuhi tampima tooni polo. 3 Ka o daa kana ti paai pieri biehigu shee ka tampiŋ voli daa be nimaani soli nangbanyee; ka Sool daa kpe di puuni ni o ti damdi ȳoyu ni ka Dauda min' o niriba gba daa be voli maa puuni ha.*

*4 Ka Dauda niriba maa daa yel' o, “Zuŋo n-nye dabisi' sheli Naawuni ni daa yel' a, ‘Nyama, n zaŋ a dim' niŋ a nuu ni, niŋm' o a ni b̄ori shem la.” Di saha ka **Dauda daa puyisi chaŋ ti sayi n̄maai Naa Sool kparibu nangbambili.** 5 Di nyaŋa ka di daa muyisi Dauda pam, o ni daa n̄maai Sool binyerigu maa zuyu. 6 Ka o daa yel' o niriba maa, “Naawuni di sayi ka n niŋ n dan' n̄un nye Naawuni ni booi kpam bahi so zuyu n̄o lala. O di sayi ka n zaŋ n nuu shih' o, dama o nyela Yawe ni booi kpam bahi so zuyu ni.” 7 Yet̄oŋa n̄o ka Dauda daa zaŋ yel' o niriba maa, ka daa bi sayi ni be chaŋ ti liri Sool. Ka Sool daa ti yiyisi voli maa ni yina chaŋ o chandi.*

8 Di nyaŋa ka Dauda gba daa yiyisi voli maa ni yina n̄ti kuhi boli Naa Sool, “N dan' naa!” Ka Sool daa n̄maligi lih' o nyaŋa, ka Dauda

damdi zaŋ o zuyu silim tiŋa n-lu o sizuura, 9 ka boh' o, “Bo n-niŋ ka a wumdi ninvuy' sheb' ben yer' a, “Nyama, Dauda lo a zaŋ' biɛyu la yetɔya? 10 Nyama, a nya Naawuni ni zaŋ a niŋ n nuu ni shem vol' la ni zuŋɔ dabisili ŋɔ, ka n niriba sheb' di yeli ni n kum' a, amaa ka man' lee tilig' a. N di yelimi, man' ku zaŋ n nuu shihi n dana, dama o nyela Naawuni ni booi kpam bahi so zuyu ni. 11 M ba, nyam' a binyerigu nangbambili n nuu ni. Yelimaŋli, n ni ŋmaag' a binyerigu nangbambili ka bi ku a ŋɔ, di simdi ni a baŋ ni taali bee zaŋ' biɛ' sheli ka n sani ni nyini. M bi tum a taal' sheli, hal a ni kul kariti dol' ma ni a ku ma maa zaa yoli. 12 Naawuni ni woligi ti m min' a, Naawuni ni boh' a bieri ti ma, amaa man' ku zaŋ n nuu shih' a. 13 Kaman kurimbuni ha yetɔy' ŋahili ni yeli shem la, “Ninvuy' biɛyu kɔbili ni ka ninvuyubietali yirina.” Amaa man' ku zaŋ n nuu shih' a.

16 Dauda ni daa yeli Sool lala naai, ka Sool bohi, “M bia Dauda, a kukoli m-bala? Ka Sool daa duh' o yee kum pam, 17 ka yeli Dauda, “A nyela wuntizɔra pam gari ma, dama a tum ma din viɛla, ka man' zaŋla zaŋ' biɛyu yo a samli. 18 Ka zuŋɔ dabisili ŋɔ, a kahigi wuhi ma a ni niŋ ma zaŋ' vielli shem, ka bi ku ma saha sheli Naawuni ni di zaŋ ma niŋ a nuu ni la. 19 Dama nir' yi nya o dindana ŋ-ŋɔ, o ni che o na-alaafɛe? Dinzyu a ni niŋ ma shem zuŋɔ ŋɔ, Naawuni ni yo a sam' vielli. 20 Pumpɔŋɔ nyama, biehiŋ kani, m mi ni a ni leei naa, ka Izrael nam ti nya zaa zani a kɔbili ni.”

Dimbɔŋɔ nyaŋa ka Sool daa labi kuli, amaa di daa bi yuui ka nyuli lan kpe o suhuni yaha n-lahi kpurigi o, ka o lan labi tingbani neli la ni nti lan bɔri Dauda shee. Sool daa niŋla ŋ-ŋɔ maa yuma anii ka di kuli nyela nyuli zuyu! Amaa saha sheli kam o daa yi ti kuli bɔri o shee Naawuni tiligiri la Dauda o nuuni. Di bahigu, Sool daa nyela ŋun che o ni daa biri tuunbie' sheŋa maa. Wummi be ni sabi shem n-niŋ suuri pihita ni yini ni. Kundi maa yeliya:

(1 Samuel 31) 1 Filistianim' mini Izraelnim' daa ti tuhiri tɔbu, ka Izraelnim' daa ŋmaligi guui ka che Filistianim' maa; ka Filistianim' maa daa dol' ba ti ku ba Gilibɔa Zoli zuyu. 2 Ka Filistianim' maa daa kari ti paai Sool min' o bidibisi n-ku o bidibisi ben daa nye Jonatan mini Abinadab ni Malchishua. 3 Ka tɔb' maa daa kpayi mii Sool, ka peentɔriba daa nya o n-to o piem o gala shee. 4 Di saha ka Sool daa yel' o gbɔyincɔzira, “Noom' a takɔbi n-kuhi ku ma, di so ka ben bi gundi ŋɔ ti kana ti zaŋ be takɔbiri kuhi ku ma, ka zaŋ ma diem.” Amaa ka dabiem daa gbaag' o gbɔyincɔzira maa pam ka o bi sayi ku o. Dinzyu ka **Sool**

daa zaŋ omanman' takɔbi zali n-lu di zuyu."

Lala dabisili maa Sool mini o bihi ata zaa n daa kpi. Sool zuliya zaa nyela be ni daa naai sheba n-tabili be balibu kaman Naawuni ni daa pun wuhi shem. Suuri sheŋa din paya ŋɔ na wuhirila **Naawuni ni daa zaŋ Izraeɛ nam n-niŋ Dauda nuu ni shem**. Dauda daa nyela na' so ŋun gbibi yelimaŋli ka bɔri wuntitali ka je alahichi. Dauda daa kuli yurila ti Duuma yeligu mini o jilima n daa nye tuuli binsheli din pali o teha. Lala zuyu, Dauda ni daa pili o nam tuma Izraeɛ, tuuli, o ni daa bɔri ni o niŋ sheli nyela ni o zaŋ alikauli adaka la n-labisi na Jerusalem. Lala saha maa ka Jerusalem daa lee Izraeɛ tinzuyu, ka Dauda daa bɔri ni o zali jema soyi mini saramaligu bimbini nimaani.

Dauda ni daa yihi jema soyi ŋɔ n tahi Jerusalem, Kundi kahigi wuhi o ni daa lo nia ni o me jema jembu shee din ka ŋmali n-zali ni n-duhi Naawuni yuli. Dauda daa bɔri ni o me jema duu ŋɔ ka che ka alikauli daadaka la be di ni, ka alahichini ni maani sara di ni ka di pɔbiri be daalahichi. Amaa ka Naawuni daa yeli Dauda ni pa ŋun n-tu ni o me yili nti Naawuni, amaa ŋun Naawuni ni me yili n ti o maŋa – **ka di nyela din ni beni hali ni saha din ka bahigu!** Wummiya **alikauli sheli Naawuni ni daa lo Dauda**. O daa yeli o mi:

(2 Samuel 7) 12 ka a dabisa yi ti pali ka a dɔni a yaanim' tooni, n ni piig' a bihi ni yino ŋun nye a dahalali bia n-che ka o nam nya zaashee zani. 13 Nuna n-ni ti me yili ti n yuli jilima, ka n ti che ka o nam zani hal ni saha din ka bahigu. 14 Mani n-ni ti nye o ba ka o mi nye m bia. 16 Behiŋ kani, a daŋ min' a nam n-kul ni ziya, n sani ka a nam kul ni ziya sahakam.

Yi baŋ alikauli sheli Naawuni ni daa lo Naa Dauda lala dabili maa? Di daa nyela alikauli gahindili ka di yaa yayi ninsalnim baŋsim zuyu! Naawuni ni daa lo Dauda alikauli sheli m bɔŋɔ, **"Behiŋ kani, a daŋ mini a nam n-kuli ni ziya, n sani ka a nam kuli ni ziya sahakam!"**

Bɔ zuyu? Bɔzuyu ka Dauda nam kuli yen ziya **sahakam**? Wula ka dimbɔŋɔ leei yen tooi niŋ? Wula zuyu ka Dauda ŋun nye daadam ŋɔ ni tooi kuli be nam ni hali ni saha din ka bahigu? Di garigibu m bɔŋɔ: Naawuni daa lo Dauda alikauli nyeli, ni **o zuliya puuni ninvuy'** so ti nyela ŋun nam fukumsi yen ti be hal' ni saha din ka bahigu. Be yen ti dɔyila doo ka o yi Dauda nam zuliya la ni na ka o ni ti deei yiko sheli din ni tooi su alizanda mini dunia hali ni saha din ka bahigu. Be yen ti boli o la nanim zaa naa, duumanim zaa duuma, suhudoo nabia. Dauda saha maa yuun' gbaŋi nyaŋa; di daa paai yuun' kɔbishiyopɔin ka be ti naan dɔyi ŋun nanim zaa naa ŋɔ, anabi Azaia yeli yeligu:

“Dama be dɔyi bia nti ti, be ti ti bidibiga. O nyela n̄un su fukumsi; ka o yuli ni ti booni, “Alahiziba” mini “Sayisira” ni “Kpɔɔnlan’ Naawuni” ni “Saha din ka bahigu Ba” ni “Suhudoo Nabia.” O nam yiko kuli ni zoori pahira ka suhudoo kuli ni be o zemani ni. O nam ni be kaman Dauda nam. O ni doli wuntii’ ni din tuhi soli n-che ka dimbɔɔɔ zaa niɲ pumpɔɔɔ zaɲ hal’ ni saha din ka bahigu. Naawuni n̄un nye tɔbbihi naa n̄ɔ n-yu ni o niɲ dimbɔɔɔ zaa.” (Azaia 9:6,7)

Yi baɲ Dauda zuliya puuni ninvuɲ’ so n̄un daa nya yiko ni o tooi zali fukumsi sheli din ka bahigu maa? Yi mi ninvuɲ’ so n̄un yen ti kari Adam bihi sariya zaadali ka o nam kuli be hali ni saha din ka bahigu? Iin, n̄un n-nyɛ **Tiligiri so n̄un yi alizanda ni la na**. Ka payipieliga daa dɔɲ’ o, lala payapieliga n̄ɔ daa yila Dauda zuliya la ni na. Zaɲ chaɲ lala Naa n̄ɔ polo, Kundi yeliya: **“Dinzuyu ka Naawuni da duhi o pam n-zaɲ o zili jilima zishee, ka ti o yuli din timsi gari yuli kam!”** (Fil. 2:9)

Dauda ni daa ti baɲ ni Naawuni nia n-nyɛ li ni o che ka Tiligiri maa yi o zuliya la ni na, Dauda daa gbanila tiɲa n-jɛm o Duuma Naawuni n-yera,

(2 Samuel 7) 18 “Yaa n Duuma Naawuni, M mi lee nye n̄uni, ka n dan lee nye dini, ka a ti zaɲ ma zali zaashee n̄ɔ tatabo ni? 19 Amaa Yaa n Duuma Naawuni, di zaa yoli, A nini na kul bi tiyi li, Yaa n Duuma Naawuni, A lan yeli mani A dabili n̄ɔ n yili ni ti yen be shem dahin sheli ha yela, ka wuhi ma n zuliya ni ti yen be shem dahin sheli ha. 22 Dinzuyu Yawe n̄un nye Naawuni n̄ɔ, nyini n-nyɛ n̄un galisi, dama so kani m-be ka nyini, ka Naawuni so mi lan kani m-pah’ a zuɲu kaman ti ni wum shem ti tiba ni! 28 Ka pumpɔɔɔ, yaa n Duuma Naawuni, Nyini n-nyɛ Naawuni, ka a yeligu nye yelimaɲli, ka a lo a dabili bin sun̄ n̄ɔ. 29 Dinzuyu pumpɔɔɔ n suhir’ a ni a niɲ alibarika niɲ mani a dabili n̄ɔ dan̄ ni din ni che ka n dan̄ kul ziɛya ziɛmani kam ni nyin’ Naawuni sani; dama nyini Naawuni n-daa yeli lala, ka a daalibarika kul ni be mani a dabili n̄ɔ dan̄ ni ziɛmani kam ni.”

Lala ka Dauda daa payi Naawuni o ni daa lo alikauli zaɲ chaɲ na’ so n̄un ti yen yi o zuliya la ni na zuɲu. Yinim ben mali baɲsim zaɲ chaɲ kundinim karimbu polo tuya ni yi baɲ ni Naawuni pun pali alikauli maa sheli. Dama lahabali palli la puuni wuhiya ni Dauda saha maa nyaɲa yuun’ tuhili ka Naawuni daa tim malaika pieguli sheba ben daa guli be pieri zo’ sheli zuɲu Dauda gba ni daa guli o ba pieri la. Malaika n̄ɔ daa yeli la pieguliba n̄ɔ, **“Dama lahabali sun̄ din mali suhupielli pam ka nye sokam zaa dini ka n zina ni nti yeliya. Zun̄ɔ yun̄ n̄ɔ be dɔyi yi Tiligira n̄un nye Masia ni yi Duuma la Naa Dauda ya Betilhem.”** (Luk 2:10,11)

Yelimaṅli, **Na' so** Naawuni ni daa lo alikauli ni o yi Dauda zuliya ni na la nyela be ni doyi so. Saha ḡo, o nyela ḡun na labi alizanda ni nti guhiri dabisili sheli din nye jilima dabisili sheli o ni yen ti labi na nti kari dunianim sariya ni o wuntitali. Lala dabisili maa ka sokam yen baṅ ni alikauli sheli Naawuni ni daa lo Dauda zaṅ chaṅ nam fukumsi din ka bahigu la nyela yelimaṅli. Lala dabisili maa ka yeligu yen ti yeli, *“Dunia nam lee la ti Duuma Naawuni mini o **Masia dini hal' ni saha din ka bahigu!**”* (Kahigibu 11:15)

Di tuya ni ti zali ti zuṅo wuhibu maa kpe. Naawuni niḡmi alibarika niḡ yinim ben wumdi ḡo ni. Naawuni yi che ka ti ti lahi labina, ti ni lan tuyi lahabali din jendi Naa Dauda m bahi wum pali ti tiba zaṅ chaṅ yeli sheṅa din daa niḡ polo. Ti payiya pam ni yi ni pahi suyilo n-zini wum ti zuṅo wuhibu ḡo....

Naawuni niḡmi alibarika niḡ yi ni. Amaa ti ni yen che yeltɔy' sheli ka di yi Kundi gahindili la puuni na n ti ya m boṅo:

“Naawuni daazichi mini o yem ni o baṅsim galisiya pam!... Dama binsheyukam yirila o sani na; ka binsheyukam bela o zuyu; ka binsheyukam zaa nyela o ni su sheli. Nun' n-simdi payibu hal' ni saha din ka bahigu! Ami! (Rom. 11:33,36)

WUHIBU 49

DAUDA MINI BATISHIIBA

2 SAMUEL 11; 12; YILA 51, 32

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti nya Dauda ni daa leei Izrael naa shem. Dauda daa nyela na' so ŋun gbibi yelmanli ka lan' zori namboyu ka yu Naawuni yeligu. Amaa zuŋo ŋuna, ti bohumbu yen **jendila Dauda hal' sheli din ka wumbu**. Dauda daa ti tum tuun' sheli din chihira Naawuni sani; o daa ti fala o ziziinikpee paya, n-niŋ o zina ka tum alahichi m-pa alahichi zuyu ka bɔri ni o pɔbi li. Sheba ni tooi bohi, "Wula zuyu ka lala lahabali biɛyu ŋo ti be Kundi Kasi ŋo puuni?" Kundi labisi lala bohigu ŋo n-yeli: "*Binsheyu kam din daa sabi kurimbuni ha daa sabila ti wuhibu zuyu.*" (Rom. 15:4) "*Dimboŋo zaa daa niŋmi ni di lee yeliŋmali ka di sabi zali tinim ben be zeman din bahindi nyaŋa ŋo wuhibu zuyu. Dinzuŋu ŋun tɛhi ni o ze dede ŋun miri ka o ti niŋ lu!*" (1 Kor. 10:11,12) Kundi Kasanim maa puuni Naawuni bi soyi anabinim gba alahichi, dama Naawuni bɔri ni o wuhi ti wuhiri sheli din mali dariza.

Pumpoŋo cheliya ka ti labi Samuel kundi din pahiri ayi la ni nti nya Dauda ni daa sarigi kpe alahichi ni shem. Suurili maa kundi yeliya:

*(2 Samuel 11) 1 Ka siyili saha din nye nanim' ni daa yi tuhiri tobu saha sheli la daa ti paai, ka **Dauda** daa tim **Jab** mini sapashin' kpamba ni Izrael tobbihi zaa ka be chaŋ ti tuhi nyaŋ Ammonnima, ka chaŋ ti teei gili Rabba. Amaa ka Dauda ŋun' daa kpalim be Jerusalem. 2 Dahin sheli ka Dauda daa ti yiŋis' o garo zuyu wuntaŋ' ŋmalli saha n-du n-tam nayili dufahirili zuŋusaa chana nti lihi nya pay' so ni suri kom, pay' maa daa vieli pam. 3 Ka Dauda daa tim ni be ti bohi baŋ pay' so ŋun bala: Ka so yel' o, "Iliam bia **Batishiiba** ŋun nye **Yuria** Hiti nir' la paya m-bala." 4 Ka Dauda daa tim tuumba ka be chaŋ ti zaŋ o ti o na ka o zaŋ' o dɔni, di saha maa pay' maa mi daa nyala puuni ka di naai ka o na maani oman' ni o yi dayiri ni, Di nyaŋa ka o daa yiŋisi kul o yiŋa. 5 Ka pay' maa daa niŋ pua, ka tim na ti yeli Dauda ni o malila pua.*

Kundi ni lahi pahi sheli nyela Dauda ni daa pɔbi o daalahichi shem. Dauda ni daa wum ni Batishiiba kpuŋi puli, ka o daa che ka lahabali paai Jab ŋun daa nye o tobu tuhiri kpemla n-yeli o ni o zaŋ Yuria ŋun daa nye Batishiiba yidana la nti o

na. Yuria daa nyela doo n̄un mali yaa Izrael tɔb' bihi ni. Ka Job daa tahi Yuria ti ti Dauda.

(2 Samuel 11) 7 Yuria ni daa ka Dauda sanna, ka o ti puh' o bɔhi Job mini tɔbbihi maa zaa yela ni tɔb' maa ni chani shem. 8 Di nyaɔɔa ka Dauda yeli Yuria, "Kulimi yiŋ' ti pay' a naba.' Ka Yuria daa yiɣisi nayili maa yi, ka naa daa che ka be zaŋ pini dol' o nyaɔɔa ni be ti ti o. 9 Amaa Yuria daa bi kul' o yiŋa, ka daa yi nti dɔn' la nayili samban' dunol' ni tɔbbi' sheb' ben daa guli nayili maa la sani. 10 Be ni daa yeli Dauda, "Yuria bi kul' o yiŋa." Ka Dauda daa bɔhi Yuria, "Pa gɔrim yɔyɔ ka a yina maa? Ka bɔ n-niŋ ka a bi kuli yiŋa?" 11 Ka Yuria daa garigi yeli Dauda, "alikauli adaka la mini Izraelnim' ni Judanim' zaa bela tɔb' tuhibu yɔyɔ, ka n dan' Job mini n dan' naa sapashinnim' zaa do mɔyɔ ni, ka man' ti yen kuli yiŋa nti di ka nyu ka m mini m pay' doya? Hal ka nyini naa n̄un be n̄o min' a shia din be n̄o zuyɔ, n kul ku niŋ lala."

12 Di saha ka Dauda daa yel' o, "Kpalimmi kpe zuŋɔ yaha, ka n sa bah' a ka a lab' biɛyuni." Ka Yuria daa kpalim Jerusalem dindali maa neei biɛyɔ. 14 Ka biɛy' daa neei asiba ka Dauda sabi gbaŋ ti o ni o zaŋ mali chaŋ ti ti Job. 15 O daa sabi la gbɔŋ maa yeli Job, "Zaŋmi Yuria zali tooni tɔb' maa ni mali kpɔŋ luy' sheli polo, ka miligi ka che o ka be ku o. 16 Job ni daa che ka be teei gili tiŋ' maa, ka o zaŋ Yuria zali o ni mi ni tɔbutuhiri biinsi be sheli polo, 17 Ka tiŋ' maa nim' daa yina ka be mini Job ti zaŋ nya taba, ka Dauda tɔbbihi maa sheb' daa lu nimaani, ka be daa ku Yuria n̄un nye Hiti nir' la gba nimaani. 18 Di nyaɔɔa ka Job daa tim ni be kuli ti yeli Dauda tɔb' maa lahibali ni nye shem. 21 'A dabili Yuria n̄un nye Hiti nir'la gba kpiya."

26 Yuria paya Batishiiba ni daa wum ni o yidan' kpiya, o daa kum o zuyɔ. 27 O ni daa kum o yidan' kuli maa naai, ka Dauda daa tim ka be ti zaŋ o kul' o yiŋ' na ka o ti zaŋ leeg' o paya, ka o daa ti dɔyi bidibiga. **Amaa ka Dauda ni daa niŋ shem maa daa bi niŋ Naawuni nyayisim.**

(2 Samuel 12) 1 Ka Naawuni daa tim **Netan** Dauda sani, ka o daa chaŋ ti yel' o, "Niriba ayi n-daa be tiŋ' sheli, yino daa nyela bundana, ka n̄un la mi nye faralana 2 Bundan' maa daa mali pieri mini niyi pam, 3 amaa faralan' maa n̄un' daa ka sheli n-nay' pahila piesabil' kɔŋko. O daa dala piesaa maa n-wubis' o ka o zoog' o min' o bihi sani; o ni daa diri sheli, dina ka piesaa maa gba daa dira, o kɔnyuri n̄man' ni ka piesaa maa daa nyuri kom, ka o daa zaŋdi piesaa maa sɔŋd' o tooni. Piesabil' maa daa

ngmanila o bipuyimbila. 4 Ka sana daa ti paai bundana maa, ka o je ni o piig' o pieri maa ni bee o niyi maa yino n-nin o saani, amaa ka daa chan ti gbaala faralan' maa piesaa la na nti nin o san' maa saani."

*5 Di saha ka Dauda suhu daa yiyisi pam bahi ninvuy' so nun nin lala maa zuyu, ka o yeli Netan, "Hal ka Naawuni nun be nɔ zuyu, **ninvuy' so nun nin lala maa simdila kubu.** 6 Ka di simdi ka o yo faralan' maa pier' anahi, o ni tum shem maa min' o ni bi zori namboɔyɔ la zuyu." 7 Ka Netan daa yeli Dauda, "**Nyini n-nyɛ lala nir' maa.** Naawuni nun nyɛ Izraelnim' Naawuni nɔ ni yeli shem m-bɔnɔ: 'Mani n-daa piig' a leei Izraelnim' naa, ka daa fa a Sol nuu ni bahi, 8 ka daa zaɲ a dan' maa yili ti a, ka zaɲ o payiba ti a, ka zaɲ Izrael mini Juda ti a pahi. Ka dimbɔnɔ yi di pɔra, n naan ti a din gari lala pahi. 9 Ka bɔ n-nin ka a lihi ziem man' Naawuni yeligu ka tum zaɲ' biɛyɔ nɔ man' Naawuni ninni? Nyini n-ku Yuria nun nyɛ Hiti nir' la; Nyini n-daa che ka Ammannim' zaɲ takɔbi ku o, ka a kpuy' o paya n-leeg' a paya. 10 Dinzuɔyɔ a ni lihi ziem ma ka kpuyi Yuria nun nyɛ Hiti nir' la paya maa zuyu, ninvuy' kubo kul ku milig' a yili nɔ. 11 Naawuni yeliya "Nyama, n ni che ka zaɲ' biɛyɔ yi a yin' dundɔn ni na n-lu a zuyu; ka n ti zaɲ a payiba ti a zizirikpee ka o zaɲ ba dɔni palo ni wuntaɲ' ni a ninni. 12 Dama nyin' daa nin li la ashilo ni, amaa man' yen nin li la paloni wuntaɲ' ni Izraelnim' zaa ninni. 13 Ka Dauda daa yeli Netan, "**N tum alahichi Naawuni sani.**" Ka Netan garigi yel' o, "**Naawuni che a taali maa, a ku lan kpi.** 14 Amaa di zaa yoli, a ni bi lihi nya Naawuni ka tum tuun' sheli nɔ zuyu, pay' maa ni yen dɔyi bi' so ti a maa ni kpi. 15 Di nyaɲa ka Netan daa yiyisi kul' o yina.*

Suuri sheɲa ni ti ni yen kpe nɔ puuni, Kundi wuhi ti Dauda daalahichi ni daa zi barina kari sheli mini dabiɛm sheli na o daɲ ni. Amaa Naawuni yeligu gba wuhiya: "**Alahachi tumbu ni galisi shem maa Naawuni daalibarika galisiya gari lala.**" (Rom. 5:20) Saha sheli din guui nɔ puuni, ti ni nya Naawuni ni daa wuhi o nambozɔbo zaɲ chan Dauda polo shem ka che o daalahichinim zaa paɲ o.

Wula zuɔyɔ ka Naawuni daa che Dauda daalahichinim paɲ o? Yi wum Dauda ni daa garigi Netan shem; o ni daa yeli Dauda, "Nyini n nyɛ doo maa!" Naawuni daanabi Netan daa nyɛla nun mali suhukpeeni n ni tooi yeli lala yeltɔyili nti Izrael na' karili nɔ. Wula ka Dauda daa leei garigi Netan? O daa gbaai la Netan n-kpari duu bee n-nɔma o zuɔyɔ kaman nanim pam ni ninɲi shem la? Aai, o daa bi nin lala. Dauda daa saɔiya ni o mali galimi ka yɛra, "Naawuni ni zali sheli m bala?" Bee "Naawuni viɛla, din tooi nin ka o nyahi n daalahichi n tuun suma tumbu zuɔyɔ?" Lala ka Dauda daa garigi Netan? Aai, Dauda daa bi nin lala! Ka wula ka Dauda daa garigi o? Dauda daa yelimi, "**N nyɛla nun tum alahichi!**"

“N tum n Duuma taali!”

Ti yi bɔri ni ti baɗ Dauda ni daa galim o maɗ shem nti Naawuni, dindina di tuya ni ti karim Dauda sabbu din be Yila kundi la ni, di ni daa niɗ ka anabi Netan galimi o Batishiiba zaɗ doni alahichi la zuɗu. Yila kalinli pihinu ni yini puuni, Dauda yeliya:

(Yila 51) 1 Naawuni, zom' ma nambɔɗu. A yurilim maɗli min' a nambɔzɔbo din galisi pam la zuɗu, kpihimmi n daalahichi! 2 Payimi n tuumbieri zaa bahi, ka nyahi n daalahichi. 3 Dama m baɗ n tuumbieri ni nye sheli, ka n daalahichi kul ze n tooni. 4 A koɗko ka n tum alahichi maa, ka tum din nye zaɗ' biɛɗu a sani. Dinzuɗu a niɗ din tuhi, a ni wuhi ni m mali taali la puuni; a ka galimi a ni kari ma saria shem maa gba puuni. 5 Yelimaɗli, be doɗ' ma mi ni tuumbieri, be ni daa zali m pua saha sheli, ka m pun nye alahichilana. 6 A bɔri ni yelimaɗli be nir' suhu ni; dinzuɗu wuhim' ma yem n suhu ni. 7 Zaɗm' taɗkoɗo payi ma ka n yi dayiri ni, ka paligi layilayi gari gumbɔrigu. 10 Naawuni, tim' ma suhu yini, ka ti ma teha pala din tuhi n suhu ni. 17 Naawuni, sara sheli a ni deeri nyela siyisimaɗtali; a mi bi zaɗisiri ninvuy' so ɗun siyis' oman' niɗ tuuba o suhu ni.

Dauda ni daa niɗ tuuba shem m bala. Dauda daa kuhiya pam o daalahichi maa zuɗu. O daa nyela ɗun suhu sayim ka siyisi o maɗ' Naawuni sani. **Dauda daa bi be kaman ben mali adiini, ka kuli be alahichi ni saha kam.** Yelimaɗli, Dauda daa nyela ɗun lu alahichi bɔyili ni, amaa o daa bi kpalim di ni, dama o daa yuri Naawuni ka mi ni “Naawuni nyela neesim; zimsim biela gba ka o ni.” (1 Jɔn 1:5)

Dauda tuuba ɗo nyaɗa, wula ka Naawuni daa che ka anabi Netan yeli o? Naawuni daa yeli o mi, “Cham ti tum tuun' viela ka n-nyahi adaalahichi!” Ayi, Naawuni daa bi yeli lala. Netan daa kuli yeli o mi, “Naawuni nyahi a daalahichi. A pala ɗun yen kpi.”

Dimbɔɗo nyaɗa Dauda daa sabimi niɗ Yila kundi puuni n-kahigiri alibarika ni be ninvuy' so zuɗu **Naawuni ni che o taali paɗ' o ka di pa la o tuun' viela zuɗu.** O yeliya; “Be ni che ninvuy' sheb' **daalahichi**, ka be daalahichi maa kpihim mali **alibarika**. Naawuni ni bi maani ninvuy' sheba taali laasabu mini yohingu ni ka ninvuy' sheba biɛhigu ni mali alibarika!” (Yila 32:1,2; Rom 4:7,8) Yelimaɗli, Naawuni daa che Dauda taali ka kali o pahi o wuntinim ni! Dimbɔɗo bi wuhi ni Naawuni yihi la barina sheli Dauda daalahichi la ni zila na. Di ni wuhi shem nyela, sariya karibu dali, Naawuni pala ɗun lahi yen teei Dauda daalahichi. O nyahi di zaa o buku ni!

Wula ka Naawuni yen tooi niɗ lala? Wula ka Naawuni yen tooi che Dauda

daalahaichi paɲ' o, ka na kuli nye wuntia sariyakarita? Ka dayla Naawuni dii ni tooi kuli tam Dauda daalahichinim ɲo yela lala? Aai! Naawuni nyela wuntia sariyakarita ka ku sayi lebi o nini bieri Adam bihi daalahichi. Ka di yi nye lala, wula ka Naawuni ni tooi che Dauda daalahichi paɲ o ka na kuli mali o wuntitali?

Yi teei Dauda daadua sheli o ni daa suhi saha sheli o ni daa baɲ ni o tum alahichi la? O daa suhimi, *“payimi n-daalahichinim zaa bahi. Zaɲmi taamkɔro payi ma, ka n-nee; payim'ma ka m pieli payipayi gari gumbɔrigu!”* (Yila 51:2,7) Naawuni daa zalila Izraelnim zaligu ni be zaɲmi taankɔro vari m mihiri sara maligu zim. Zi' sheli be ni daa mihiri ɲo daa wuhirila sari vielli din daa jendi tiligiri so ɲun yen kana nti zaɲ o maɲ' pa talima kpi n-kpaai o zim n-yo alahichi samli.

Naawuni daa naan tooi che Dauda taali m paɲ o dama Dauda daa niɲ tuuba (n-yi alahichi ni n-labina Naawuni sani) ka ti Naawuni yiko sheli din daa be tiligiri so ɲun tumtumsa ni tooi tiligi o la ni. Dauda daa naan tooi suhi Naawuni ɲ-ɲo: *“Yaan n Duuma Naawuni, n daalahichi ɲo nyela din muɲisi ma ka n suhira ni a che m paɲ ma; m mi ni a nyela ɲun ni tooi che n daalahichi paɲ' ma, dama dahinsheli beni ka a yen ti tim tiligiri so ɲun ka alahichi na ka o maɲmaɲ ni ti deei n daalahichi tibidarigibo yim kuli mali wara. Dinzuyu n Duuma zom ma nambɔyu dama n-nyela alahichilana! Zaɲmi tiligiri so ɲun be kasi ɲo zim payi ma ka n neei zaa!”*

Naawuni nambɔzɔbo puuni o daa che Dauda daalahichi paɲ o? Naawuni daa payi Dauda suhu ka zaɲ o wuntitali kari o sariya? lin! O daa niɲ lala. Bɔzuyu ka Naawuni niɲ dimbɔɲo? Naawuni daa chela Dauda taali, dama o daa deegi o galimi ka yihi o daalahichi polo Naawuni sani, ka daa lan ti yeda ni Naawuni daalikauli sheli o ni daa lo zaɲ chaɲ Tiligiri so ɲun yen ti kana nti deei ti daalahichi tibidarigibo nti o maɲa. Yeda sheli Dauda ni daa mali zaɲ chaɲ Naawuni daalikauli sheli o ni daa lo la zuyu n-che ka Dauda mali suhupielli ka sabi niɲ Yila kundila ni n-wuhi: *“Be ni che ninvuy' sheb' daalahichi ka be daalahichi maa kpihim mali alibarika. Naawuni ni bi maani ninvuy' sheb' taali laasabu mini yɲhingu ni ka ninvuy' sheb' behigu ni mali alibarika!”* (Yila 32:1,2)

M mabihi ben wumda, ti payiya pam. Ti wuhibu din kani na, Naawuni yi sayi, ti ni lihi Yila kundi kasila ni n nye anabi Dauda ni daa di shehira zaɲ chaɲ tiligiri so ɲun yen ti deei ti tibidarigibo, ka dizuyu che ka Naawuni che ti taali paɲ ti hal' ni saha din ka bahigu la...

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni ka yi kuli ni tehira yeligu sheli Dauda ni daa sabi niɲ Yila kundi ni la – ka di jendi Naawuni daalibarika din ka ɲmali la;

“Be ni che ninvuy' sheb' daalahichi ka be daalahichi maa kpihim mali alibarika! Naawuni ni bi maani ninvuy' sheb' taali laasabu mini

yɔhingu ni ka ninvuy' sheb' behigu ni mali alibarika!" (Yila 32:1,2)

WUHIBU 50

ANABI DAUDA MINI MASIA

YILA 1,2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohumbu dibaanahi sheŋa din pun garila puuni, ti nya ben vihiri **anabi Dauda** lahibali. Ti nya Dauda ni nye piekpar shem, o ni daa nye moyulo ŋmeri gonji shem, o ni daa mi yila yilibu shem, o ni daa bohindi Naawuni yeligu shem, o ni daa nye Izaelnima naa shem, nti pahi o ni daa nye Naawuni daa anabi shem yela. Ti bohumbu din yoli garila ni, ti daa nya Dauda ni daa nye **alahichilana** shem; ka daa tum tuun' sheli din daa bi tiyi ti Duuma Naawuni nini. Amaa ti daa lahi nya Naawuni ni cheri Dauda taali m-paŋdi o shem, o daa yi ti tum alahichi. Bɔzuyu, Dauda daa nyela ŋun zɔri ka cheri o daalahichi ni yelimaŋli o suhu ni ka niŋdi yeda zaŋ chaŋ soŋdi so Naawuni ni yeri ni o ni ti kana nti kpihim duunia zaa daalahichi la.

Zuŋo ti bɔri ni ti yulila litaafi kasi sheli din be Naawuni kundi sunsuuni la. Yi mi lala litaafi maa? Iin, di yuli m-booni **Yila**. Yila litaafi ŋo nyela din mali suuranima koɓiga ni pihinu. Yuunikɔbsi ka Naawuni daa che ka o daanabinima zaŋ n-sabi Yila litaafi maa. Anabi sheb Naawuni ni daa zaŋ sabi litaafi maa n-nye; Musa, Sulemana nti pahi Asafu mini Kora bihi zuyu. Amaa anabinima maa zaa, Dauda n-nye ŋun sabi Yila litaafi maa n-gari be zaa. Zuŋo ti bɔrimi ni ti zaŋ ti teha n-kpa tuuli yilli mini din pahiri ayi la polo, bee tuuli suuranima ayi sheŋa din be Yila litaafi maa ni.

Yilli din daŋ tooni maa wuhiri ti la ninsalinima; dim pahi ayi wuhri la nivuyu sheba ben be dunia yili yela: Ninvuyu sheba ben doli **wuntii soli** mini ben **bi doli wuntii soli**. Yilli din daŋ tooni maa puuni n-ŋo ka di sabi;

(Yila 1) 1 "Ninvuy' sheb' ben bi deeru ninvuy' bieri sayisigu bee n-doli alahichinim' biehigu bee n-doli ansarisi maaniba biehigu mali alibarika. 2 Be nyela ben suhuri yuri Naawuni zaligu, ka bohindi li ka tehiri di yela wuntaŋ' ni mini yuŋ. 3 Be ŋmanila ti' sheŋa be ni sa m-bayili kulibɔŋ din mali kom, ka di wandi wala di walibu saha, ka di vari bi suura. Be kul dirila nasara be ni niŋdi shelikam zaa puuni. 4 Amaa ninvuy' bieri ben' pa lala, be ŋmanila wurigu sheli pɔhim ni zieri bahira. 5 Dinzuŋu ninvuy' bieri ku nya nasara saria karibu ni, ka alahichinim' mi ku be wuntizɔriba ni. 6 Dama Naawuni kul mi wuntizɔriba soli ni nye shem, amaa ninvuy'

bieri ben' ni bahi yoli."

Kpe ɲo ti nya alibarika sheli din be wuntizobo ni, ka lahi nya bahiyoli sheli din gba be ninvuy' bietali ni. Sokam bɔrimi ni o nyala alibarika. So je ni o nya bahiyoli. Naawuni bɔrimi ni sokam zaa nyala alibarika. Amaa di kpala talahi ni a bo alibarika sheli Naawuni ni tiri ti maa. Lala alibarika maa soli lee nyela dini? Tuuli Yila litaafi maa nyela din kolivaai yela diba ayi. **Tuuli:** Miri k'a doli ninvuy' sheba ben maani Naawuni yeligu ansarisi. **Din pahiri ayi:** Tehimi ti Duuma Naawuni yeligu yela ka kpanmi aman banmi di gbunni, ka niɲmi li yeda ka deemi tiliginsim sheli Naawuni ni bo n-zali maa.

A yi niɲ yeda ka doli ti Duuma Naawuni wuntii soli maa Naawuni Kundi yeliya ni a yen "Nymanila ti' sheli din miri kulibɔɲ." A bieɲigu nyela din yen me n-tam Naawuni manmanja zuɲu. "n wandi wala di walibu saha." Di ni yen wali wal' sheɲa maa n-nyɛ; yurilim, suhupielli ni suhudoo wala. Amaa a yi bi doli ti Duuma Naawuni wuntii soli, a ni nya tibidarigibo ka di ɲmani "wurigu sheli pɔhim ni zieri bahira."

Pumpɔɲɔ, cheliya ka ti tirisi tooni n-yuli yilli din pahiri ayi Yila litaafi maa ni. Suurili ɲo ni, Naawuni niɲ Dauda yiko ka o sabi zaɲ chaɲ **Tiligiri** so ɲun yen ti kana dunia ɲo ni maa yela. Cheliya ka ti gbulisi tibili vienyelinga n-wum ti Duuma Naawuni ni tɔyisi ti ti anabi Dauda sabbu ni shem. Naawuni yeliya:

(Yila 2) 1 Bɔzuɲu ka zuliya kam lɔri duɲ taabo nia, ka zuliya kam lɔri nia bieri din ka buchi? 2 Dunia ɲo nanim' tiyisirila tab' ziina, ka zuɲulaannim' layindi tɔri jina jendiri Naawuni min' o ni pii na' so la yera, 3 "Cheliya ka ti baai be bandi la, ka chihi be mihi la ti niɲgbuna ni." 4 Ka ti Duuma ɲun zi alizanda ni la lara, ka maani ba ansarisi. 5 Di saha o ni tɔyisi ba yetɔya ni suhuyiyisili, ka kpehi ba dabiem o suhuyiyisili puuni yeli, 6 "M pun zaɲ n **Naa** maa zili Ziɔn din nye n zo' kasi la zuɲu." 7 N ni yeli Naawuni zaligu yela. O yeli ma, "A nyela **m Bia**; zuɲɔ dabisili ɲo ka n leegi a ba. 8 Suhim' ma ka n zaɲ zuliya kam zaa ti a ka a su ba; ka dunia ɲo zaa leeg' a ni su sheli. 9 A ni zaɲ kurigu jaangbee ɲme n-wurim ba; ka to n-wurisi ba kaman yayimer' duɲu la." 10 Dinzuɲu yinim' nanima, niɲmiya yem, yinim' dunia ɲo zuɲulaannima, deemiya sayisigu ɲo. 11 Jemmiya Naawuni ni dabiem mini ni schibu, 12 ka **gbaan' o tooni, di yi pa lala, o suhu ni yiyisi ka o che ka yi bahi yoli soli ni, dama o suhu yiyisiri yomyom. Benkam zaa sɔy' o sani mali alibarika.**

Yi ban ti Duuma Naawuni ni yeli shelikam zaa yila suuri ayi maa ni gbunni?

O ni yeli shelikam maa zaa nyela din mali bukata pam! Yilli ɲo puuni, Naawuni che ka ti baɲ **Tiligiri so ɲun yen zi tiliginsim kana** dunia ɲo nti ti Adam bihi yu gahinda diba ata. Yi wum yuya ata maa? Dina n-nyɛ: **Masia, Naa ni Bia**. Cheliya ka ti tɛhi biɛla zaɲ chaɲ yuya ata sheli Naawuni ni zaɲ ti dunia tiligiria maa.

1.) Tuuli, ti nyaya ka Naawuni boli tiligiri maa la **“Masia”**. Masia nyela Hiburu bachi din gbuni nyɛ; Naawuni ni pii so (Bɛ ni pii so). Masia ɲo daa nyela yu’ sheli Naawuni ni mali mooni tiri dunianima ni bɛ zaa ni niɲ tiligiri so ɲun yen ti ka dunia maa na yɛda, ni dama o koɲko n nyɛ Naawuni maɲmaɲa ni pii so n-niɲ dunia tiligira mini sariya karita. Amaa tuuli kalinli diba ata din be yilli maa puuni, Naawuni buyisiya ni dunianima pam nyela bɛn yen ti zaɲisi Masia so o maɲmaɲa ni yen tim dunia ɲo ni maa na. Cheliya ka ti karim lala kalinlinima maa yaha.

“Bɔzuyu ka zuliya kam lɔri duɲ taabo nia, ka zuliya kam lɔri nia bieri din ka buchi? Dunia ɲo nanima tiyisirila taba n-ziina, ka zuyulaannima layindi tɔri jina jendiri Naawuni mini o ni pii na so la yera, ‘Cheliya ka ti baai bɛ bandi la, ka chihi bɛ mihi la ti ningbuna ni.’” (Yila 2:1,3)

Bɔzuyu ka dunianima leei yen zaɲisi ni bɛ ku deei Masia so Naawuni ni tim na? Bɛ ni zaɲisi Masia maa dama o nyela ninvuyɔ kasi, ɲun bi tum alahichi sheli, ka Naawuni Kundi yeli ti ni *“Nunkam zaa tumdi tuumbieri jɛ neesim ka mi ku sayi chaɲ neesim ni, o tuumbieri maa ti yi polo zuyu.”* (Jɔn 3:20) Kpe ɲo Naawuni daa buyisirila Yehudianima mini dunia ɲo zuliya kam ni yen ti layim n-zaɲisi ninvuy’ gahindi so ɲun Naawuni ni pii ni o niɲ dunia tiligira mini sariya karita la. Amaa Naawuni daa pun mi ninvuy bieri ni lo nia ni bɛ tum sheli. Naawuni nia n-daa nyeli ni o zaɲ ninvuy’ bieri tɛha m-bo wuntii soli n-ti alahichinima. Dina n-che ka ti karimmi: *“Ka ti Duuma ɲun zi alizanda ni la lara ka maani ba ansarisi.”* (Yila 2:4) Tuuli yu’ sheli Naawuni ni boli tiligira maa n-nyɛ **Masia** suurili ɲo ni: Hiburu bachi **Masia** mini Girikili bachi **Christ** zaa nyela zayyini. Di zaa gbunni nyela Naawuni ni pii ninvuyɔ so.

2.) Yu’ sheli din pahiri ayi n-nyɛ **‘Naa’**. Masia maa gbunni lahi nyela Naa, yuli ɲo puuni, Naawuni bɔrimi ni ti baɲ ni Masia n yen ti nyɛ sariya karita mini ti Naa di mi ni niriba pam ni zaɲisi o maa zaa yoli. Zaadali, sokam zaa ni ti gbani o tooni, dama ɲuna ka Naawuni pii ni o nyɛ Nanima zaa Naa ni dunia zaa Duuma. Dinzuyu, Masia maa yen nyela **a Tiligira** bee **a Sariya Karita**. Dama a bɔri bee a je, ɲuna n-nyɛ **Naa** so Naawuni ni pii ni o di nam hali ni saha din ka tariga!

3.) Din pahiri ata, ti wum Naawuni ni lahi boli Masia yu’ sheli di ni tu ni ti maai ti maɲa n yuli vienyeliɲa. Din n-nyɛ **“Bia maa”** ɲɔi ka ti naan yi kahigi yuli ɲo gbunni, di tu ni ti teei kadama Dauda ni daa sabi shelikam niɲ Yila litaafi ɲo ni daa nyela yɛm sheli Naawuni ni zaɲ niɲ o ni. Din lahi pahi, di tu ni ti teei

kadama, Anabinima maa sabbu puuni yel' sheŋa daa beni n-to pam ni nira baŋ di gbunni, Amaa di daa bi che ka be baŋ di gbunni, amaa di daa bi che ka be koŋ yelmaŋli yelibu! Naawuni kpahiri ti zuŋurini n-yeŋa: *"Lala ka o yeli o gbana la zaa puuni o ni sabi shem zaŋ chaŋ yelli ŋo polo. Yel' sheŋa din baŋbu to be o gbana maa puuni, ka ninvuyu sheb' ben be zilinsi ni ka bi ze yim la tiligi tiligi li wuhiri ka di bi doli di yelimaŋli soli kamani be ni pun niŋdi Naawuni Kundi ni sabbu sheŋa shem la. Be niŋdi la lala boŋri bahiyotali tiri bemaŋa!"* (2 Pit. 3:16) Zilinsi nyela yel' bieyu, di bahibamdi di yi ti kpa Masia so Naawuni ni pii ni o faai dunia zaa bahi zaŋ chaŋ mbusim sheli din yen ti ka bahigu ŋo polo. Dagbankpamba n-yeli **"ni ayei nyela yela nyaŋa."** Cheliya ka ti zaŋ lala yela maa n-niŋ ti teha ni ka karim nya Naawuni maŋmaŋa ni zaŋ yu' sheli din pahiri ata sheli n-ti Masia maa yela.

Pumpoŋo cheliya ka ti labi Yila suuri ayi kalinli ayopioŋ puuni, n-ŋo ka Masia yeli, *"N ni yeli Yawe zaligu yela. O yeli ma 'A nyela m Bia', zuŋo ka n leegi a Ba."* (Yila 2:7) Wumdi Naawuni ni daa yeli Masia shem? O daa yeli, *"A nyela m Bia...N leegi a Ba."* Yi mi din tahili ka Naawuni daa boli Masia maa **o Bia?** Yi mi yuli maa gbunni? Ti tahama puuni yi zaa mi ni yuli ŋo gbunni pala Naawuni kpuyila paya n doyi bia. Aai! Lala teha ŋo nyela yu' sayimbo! Naawuni nyela shia ka bi doyi kaman dadam ni doyi shem maa. Ti niŋ yeda ni ti zaa sa mi yuli maa gbunni? Di bi wuhimi ni Naawuni daa kpuyila paya n-doyi bia! Pa lala, teha n-ŋo nye zilinsi teha! Naawuni nyela shia, ka bi doyi kaman daadam ni doyi shem la.

Ka bozuŋu ka Naawuni yeli Masia ni *"A nyela m Bia!?"* Ti ni tooi payi Naawuni, dama o maŋmaŋa n-yeli ti lala. Ti dii ka saha pam ni ti kpe bohimbu ŋo ni pam zuŋo, amaa ti ni boŋri ni ti na baŋ **dalirinima ata** din che ka Naawuni boli Masia o bia anabinim ni daa sabi bukunim sheli puuni..

Tuuli, di tu ni yi baŋ kadama Naawuni boli Masia la o bia dama **Masia nyela ŋun yi** alizanda ni na. Njnkam tiri anabitaali yetoŋa yelimaŋli mi ni Masia daa bi yila daadam san' na, amaa o yila Naawuni san' na. Kamani ti zaa ni mi shem, **Masia maa ka dunia ba.** Zaŋ chaŋ o dunia biehiŋu polo, o nyela ŋun yi Naa Dauda zuliya ni na dama Masia maa daa nyela paypieliga ŋun yi Naa Dauda daŋ puuni na ni doyi so. Amaa o ba yili polo, Masia maa nyela ŋun yi Naawuni maŋmaŋa san' na. Dina n-che ka Naawuni ni tooi yeli ni, *"A nyela m Bia; zuŋo dabisili ŋo ka n leegi a Ba!"*

Din pahiri ayi, Naawuni boli Masia maa *O Bia*, dama Naawuni Kundi yeliya ni **Naawuni mini Masia maa nyela ben mali biehi' yini**, kamani bia ni siyiri o ba shem. Alikauli tiligiri maa tumi ni o be kasi. Ka gahim kamani Naawuni ni be kasi ka ka galim shem. Ti ku tooi kahigi ŋo n-kpe puuni pumpoŋo, amaa ti yi yuli lahibali suŋ ni ti ni nya kadama Masia maa daa bi be kamani daadamanima ben pali ni alahichinima la! Kamani ti zaa ni mi shem, Anabinima zaa tum alahichi

amaa Masia nun bi tum alahichi sheli. O daa kuli tumdila Naawuni yubu. Di daa kpala talahi ni Masia di tum alahichi, dama o daa kala dunia nɔ na ni o ti tiligi alahichinima be daalahichi puuni! Ninvuyi sheba ben be dabtim bandini ni tooi yihi sheba be dabtim bandini m-bahi? Aiyi, be ku tooi! Masia daa bi tum alahichi sheli. Naawuni Kundi boli o la *“nun be kasi ka ka galimi, ka alahichi mi ka o ni. Naawuni n-waligi o ka o be o ko ka che alahichinima. Ka duhi o gari so kam zaa ben be alizanda ni.”* (Hibru 7:26) **Yelimanli, Tiligiri maa daa bela kasi kamani Naawuni nun tim o maa na ni be kasi shem!** Dina n-daa che ka Naawuni bi zori ni o boli o **O Bia** maa.

Din pahiri ata, di tu ni ti ban ni Naawuni boli Masia la o bia ni o **wuhi waliginsim sheli din be o ni ka che anabi sheba ben kpalim**. Ti bohim Ibrahimma yuli ni daa booni shem, *“Naawuni Yilkperilana.”* Be daa booni Anabi Musa la *“Naawuni nira”* ka Naawuni daa yeli Dauda ni, *“N nya ninvuyi so nunni yi m-manman’ suhuni na”* amaa anabi nunni ka Naawuni lee yeli, *“A nyela m Bia; zunɔ dabisili nɔ ka n leegi a Ba?”* Nɔnim zaa kuli ni yelimi n-ti Masia maa dama o kɔnko n-nye nun yi zuɔusaa na, payapieliga ni daa dɔy’ so, ni nun daa bi tum alahichi sheli.

Nyini nun wumdi yeligu nɔ zunɔ, a mi **Masia** maa, **Naa** so Naawuni ni boli o **Bia** maa? Naawuni bɔrimi ni sokam ban o ka wumdi o yeligu, ka nin o yeda ka deegi o nin yi tiligira. Din n-che ka Anabi Dauda naai suurili nɔ ni yeligu nɔ:

“Dinzuyu yinim nanima, ninmiya yem, yinim’ dunia nɔ zuɔulaanima, deemiya sayisigu nɔ. Jemmiya Naawuni ni dabiem mini sɔhibu, ka gbaani o tooni, di yi pa lala, o suhu ni yiyisi ka o che ka yi bahi yoli soli ni, dama o suhu yiyisiri yomyom. Benkam zaa sɔyi o sani mali alibarika.” (Yila 2:10-12)

Kpe ka ti yen zani zunɔ, Naawuni yi ti lahi ninɔti yiko ka ti labina, ti ni lahi pii Anabi Dauda yil gahinda din yi o Yila litaafi maa ni na yini n-bohim...

Naawuni ninmi alibarika n-nin yi ni kamani yin nin nimbilimoo m bahi anabi Dauda ni daa sabi yel’ sheɔa n-nin o Yila litaafi nɔ ni din yeri ni;

“Ninmiya yem...Jemmiya Naawuni ni dabiem mini sɔhibu, ka gbaani o tooni, di yi pa lala, o suhu ni yiyisi ka o che ka yi bahi yoli soli ni, dama o suhu yiyisiri yomyom. Benkam zaa sɔyi o sani mali alibarika.” (Yila 2:10-12)

WUHIBU 51

YETŌY' SHEŊA DIN NA KULI BE YILA LITAAFI MAA NI

YILA 22

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bōri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bōhimbu din daa garila, ti daa yulila tuuli suuri ayi sheŋa din be **Yila litaafi** la ni. Di naan viela pam ti yi di naan nya saha ti radio tuma duu la ni m maai ti maŋa n-karim ka kahigi suuri sheŋa din be Yila litaafi maa ni zaa. Amaa di ni niŋ ka Yila litaafi maa nye suuri kōbiga ni pihinu maa zuyu ti ku tooi nya di saha.

Amaa, pōi ka ti che Yila litaafi ŋo, ti mi bōri ni ti mini a layim m-bōhim yil' sheli Naawuni ni daa zaŋ niŋ Dauda suhuni **suuri pishi ni ayi**. Suura ŋo nyela din mali wuhiri suŋ, dama **di buyisirila Masia ni daa kpi bierim sheli puuni ni o nyahi ti dunia zaa daalahichi m-bahi**. Suurili ŋo puuni, Dauda, ŋun daa kana yuun' tuhili nyaŋa ka be naan yi dōyi Masia la daa kahigi anabitali yetōya n-wuhi yela pihita sheŋa din yen ti niŋ Masia maa kum dali. Ti yi karim lahabali suŋ, di tiri ti la Masia maa lahabali. **Di puuni ti nya ka binshelikam din niŋ nyela Naawuni daanabi Dauda ni daa pun kahigi sheli o daanabitali puuni**. Dinzuŋu, di tu ni ti baŋ ni yilli ŋo pala din yi ninsal teha ni na, amaa Natitamlana sani. **Naawuni kōŋko** n-nyē ŋun ni tooi buyisi sōhibiēyu ni biēhigu ko ka di nyē din tuhi tibi.

Pumpōŋo cheliya ka ti wum Anabi Dauda ni daa sabi lahibal' sheli Yila suuri pishi ni ayi puuni. Suuri ŋo puuni, Dauda daa sabila teha sheŋa din ti yen be Masia maa teha ni dabisili sheli o zim ni ti yen yi n-yo ti daalahichi samli. O yeliya:

*(Yila 22) 1 N Naawuni, n Naawuni, bō n-niŋ ka a zaŋ ma bahi? Bō n-niŋ ka a be katiŋ' ka che ma sōŋbu n ŋuhigu yetōya ŋo saha. 3 Amaa nyini n-nyē ŋun be kasi, ka zi a nam ziiishee, ka Izraelnim' payir' a. 6 Amaa n ŋmanila zunzuli, ka pa ni ninsala; ka n tab' ziēm ma, ka niriba maani ma ansarisi! 14 Be kpaai ma mi bahi kaman kom la, ka n kōbituya zaa miligimiligi; ka n suhu be kaman kpam din nyeligi la n nyōyu ni. 15 N yaa kuumi kaman salichee la ka n zilinli chaŋ ti tabili n yeno; a zaŋ ma sōŋ la kum tanŋkpayu ni. 16 Bahi n-kul gili ma; tuumbietumdiba pam n-teei gili ma. **Be malila binyara kuhiri n nuhi mini n naba.***

Cheliya ka ti zani kpe biela. Yi gbaai Anabi Dauda ni sabi yel' sheli zaŋ kpa

Masia polo maa? Yuuni tuhili nyaana pɔi ka Masia daa naai ti kana dunia ɔɔ, Dauda daa sabi yeli: *“Tuunbietumdiba pam n-teei gili ma. **Be malila binyera kuhiri n nuhi mini naba!**”* Yeligu ɔɔ puuni ka Dauda daa buyisi dunianima ni ti yen kpahi Masia maa n-tabili dapulli shem. Wula zuɔu ka Anabi Dauda daa sabi yila puuni n-yeli ni tuumbietumdiba ni ti zaɔ binyera n-kuhi Masia maa nuhi mini o naba? Bɔzuɔu ka Masia maa daa kpi bierim kum ɔɔ tatabo? Wula zuɔu ka Naawuni daa che ka ninsalanima ku o ni daa tim tiligira so maa na?

Ti Duuma Naawuni Yeligu n-nye din tiri ti ti bohisi maa labisibu. Di daa kpala talahi ni tiligiri maa di wahala n nya bierim ka kpi dayiri kum, ni di zani m mina tibdarigibo zaani, ka ti tiligi ka nya nyevuli din ka bahigu. Di ni niɔ ka alahichi nyɔri nye kum mini azaaba din ka bahigu la zuɔu, di daa kpala talahi ni Masia zaɔ o maɔa n-tayi ti n-larigi azaaba sheli din di simdi ti ti daalahichi zuɔu. Ti Duuma Naawuni yurilim puuni ka o daa tim tiligira so ɔɔun daa bi gabisi alahichi maa na ni o ti sayi ti *“N kpi sokam zaa zuɔu.”* (Hib. 2:9) Soli ɔɔ ka Naawuni daa yen doli n-che dunianima daalahiachi paɔ ba ka ti ba nyevilli din ka bahigu Masia nyela ɔɔun yen zaɔ o maɔa n-yo ti daalahichi sanyoo. **Masia ɔɔun nye wuntizɔri ɔɔ kum** zuɔu ka Naawuni ɔɔun nye Wuntiilana ɔɔ ni ti boli **ti wuntii zɔriba, tinima deei yi niɔ o yeda.**

Anabi Dauda ni daa sabi lahibali sheli zaɔ kpa Masia kum ɔɔ polo nyela din mali alahiziba pam. Tehimi di yela! Yuuntuhili nyaana ka be daa ti naan yi doyi Masia. Dauda daa nyela ɔɔun sabi yela pam zaɔ chaɔ be ni yen kpahi Masia dapulli zuɔu ka o di wahala shem. Di zaa puuni, di ni tu ni ti baɔ sheli vienyelinga ka teeri di yela n-nye: Romnima n-daa nye ben pili niriba kpahibu dapulli zuɔu. Di zaa yoli Dauda ni daa sabi di yela n-niɔ Yila litaafi ni saha sheli tiɔ sheli daa na kani ka di yuli booni Rom. Ka so daa na bi mi gba ni be kuri nira n-ɔɔ-kpahi nira dapulli zuɔu. Amaa di zaa yoli Naawuni daa pun zaɔ Masia dapulli zuɔu kum ɔɔ n-niɔ Dauda teha ni ka che ka o sabili niɔ Yila litaafi la ni; ni di che ka ti baɔ kadama Masia dapulli zuɔu kum maa nyela ɔɔun Naawuni maɔmaɔa ni zali sheli ni di yo ti daalahichi sanyoo.

Yelimaɔli sheli suurili ɔɔ ni yeri kuli nyela din ne n-doya, ka di tu ni ti zaɔ ti teha n-ɔmaligi kpa di polo. Amaa sokam zaa bi sayi ti ni yeligu ɔɔ nyela din yi Natitamlana sani na zuɔɔ, niriba pam ɔmerila Naawuni maɔmaɔa ni daa niɔ Anabi Dauda yiko ka o sabi Masia dapulli zuɔu kum lahibali sheli niɔ Yila litaafi maa ni maa nangbaɔkpeeni. Be yerimi ni, *“Naawuni ku sayi che ka Masia kpi dayiri mini bierim kum ɔɔ!”* Amaa ben yeri maa nyela ben be zilinsi ni zaɔ chaɔ anabinima ni yeli shem Naawuni Kundi puuni, nti pahi Naawuni nia ni nye sheli zaɔ chaɔ alahichinima tiliginsi polo. M mabia ɔɔun wumda, miri ka a ti zaɔisi ti Duuma Naawuni tiliginsim. Dagbambazuliya yem yetɔya yeliya, *“Pɔi ka a baɔ, zilinsi nyela din yen ku a”* ka Naawuni Kundi mi yeli, *“Dindina wula ka tinima ni*

tooi zo n-yi tibidarigibo maa ni, ti baya yi ka ti tiliginsim din galisi ɲɔ ni?" (Hib. 2:3) "Yisa Masia dapulli zuɣu kum yela nyela jerilim ben be bahi yoli soli ni sani, amaa tinima ben tiligi ɲɔ sani, di nyela Naawuni yiko." (1 Kɔr. 1:18)

Pumpɔɲɔ cheliya ka ti tirisi tooni n-yuli nya Dauda ni daa sabi yeli sheɲa din jendi Masia dapulli zuɣu maa. Ti wum Masia ni yeli:

*(Yila 22) 1 N Naawuni, n Naawuni, bɔ n-niɲ ka a zaɲ ma bahi? 7 Benkam zaa nya ma kul maani ma la ansarisi; ka merigiri be noya niɲdi ma, ka viini be zuɣuri niɲdi ma ka yera, 8 "Zaɲm' a yela niɲ Naawuni nuu ni; ka che ka o tilig' a. Che ka o fa o nini ni tiyi so bahi." 14 Be kpaai ma mi bahi kaman kom la, ka n kɔbituɣa zaa miligimiligi; ka n suhu be kaman kpam din nyeligi la n nyɔɣu ni. 15 N yaa kuumi kaman salichee la ka n zilinli chaɲ ti tabili n yeno; a zaɲ ma sɔɲ la kum taɲkpayu ni. 16 Bahi n-kul gili ma; tuumbietumdiba pam n-teei gili ma. **Be malila binyara kuhiri n nuhi mini n naba.** 17 N kɔba zaa kul yimi paya. Be kul kpaai' la be nina kpa ma lihiri ma. 18 **Be to tete di m binyerigu, ka piri n situra ti taba.**"*

Yilli ɲɔ puuni, Dauda daa buyisirila ninvuɣ' bieri ni ti yen kpahi Masia m-pa dapulli zuɣu ka turi o shem ka maani o ansarisi shem, ka yuu ni o nimbieri shem nti pahi be ni ti yen zaɲ o situra n-to tete shem yela. ɲɔ zaa shiri nyela din daa niɲ pali yuuntuhili nyaɲa kamani Dauda ni daa sabi shem. Gbulisim tibili wum lahibali suɲ ni yeli shem zaɲ kpa Masia kum polo. Naawuni Kundi yeliya:

"Be ni daa kpah' o tabili dapulli maa zuɣu, ka be zaɲ o binyera pumpu n-sɔɲ tɔri tete ni be nya be zaa yinoyino ni yen di sheli; ka daa zi nimaani gul' o. Ka ben daa gariti gbayisiri be zuɣuri niɲdi o ka yeri o....A yi shiri nyela Naawuni bia, nyin siyimi dapulli maa zuɣu na! Lala ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligubandiba ni tiɲ maa ni kpamba la gba daa maani o ansarisi yera, "O daa tiligi sheba, ka leei ku tooi tiligi o maɲa! O nyela Izraelnim Naa. To, o siyimi dapuuli maa zuɣu na pumpɔɲɔ, ka ti niɲ o yeda. O niɲla Naawuni naani, lala zuɣu Naawuni yi bɔri o ɲun fami o bahi pumpɔɲɔ, dama o yeliya, "N nyela Naawuni bia." (Mat. 27:35,36,39,40,43)

Dimbɔɲɔ zuɣu lahabali suɲ nyela din paani Naawuni daanabi Dauda ni daa yeli shelikam.

Ti lahi karim zuɲɔ ka di yeli ti Dauda ni daa buyisi ni Masia ni yen ti lam wahala kara o biɛhigu ni shem. Din n-daa che ka Masia kuhi yeli ni, "N Naawuni N Naawuni, bɔ n-niɲ ka a zaɲ ma bahi?" Ti yi bohim lahabali suɲ vieyelinga ti, ni nya ka binshelikam zaa daa kuli niɲ ni doli Dauda ni daa buyisi shem o Yila litaafi

maa ni. Din zuyu ka Masia daa be dapulli maa zuyu yeri ni, “N Naawuni, N Naawuni, bo n-niḡ ka a zaḡ ma bahi?” Din daa tahili nyela Naawuni n-nye “Nun be kasi” (Yila 22:3) ka ku sayi ti daalahichi. Naawuni maḡmaḡa daa ḡmaligila o nini m-biri Masia o ni daa pa dapulli zuyu saha sheli maa. **Naawuni daa zaḡla ti daalahichi zaa tibidarigibo m-pa Masia zuyu.** Din n-che ka Naawuni Kundi yeli ni, “Ti zuyu ka Naawuni daa zaḡ Masia ḡun ka alahichi la zali alahichi zaani ni di che ka ti leei wuntizɔriba ḡun Naawuni sani o zuyu.” (2 Kɔr. 5:21)

Naawuni nyam payabu, ye’ sheli lahi beni ka Anabi Dauda buyisi o yila maa ni – lahibali sunḡ titali suurili sheli din pahiri pia ni ayɔbu la ni, Dauda sabi Masia yela n-yeli, “A mi ku sayi n-che a ni yuri so niḡ kpiimba bieḡigu shee bee n-che ka dabili kpalim ḡballi ni pooi. Nyini n-wuhi ma nyevili soli.” (Yila 16:10,11) Soli ḡɔ ka Dauda daa doli m-buyisi Naawuni ni mali nia ni o neei Masia ḡballi ni shem, din yen che ka ḡunkam niḡ o yeda ni ti be o sani o ba Naawuni nam ḡahindili din ka tariga maa ni! Din n-che ka lahibali sunḡ kahigi yeli ni, “Yisa Masia daa kpila ti daalahichi zuyu kamani Naawuni Kundi ni wuhi shem, ka be daa sɔyi o, ka o neei kum ni daba ata dali kamani Naawuni Kundi ni wuhi shem.” (1 Kɔr. 15:3,4)

Dauda daa lahi nyela ḡun buyisi ni Masia yi ti neei kum ni, Naawuni yen kpuyi o mi chaḡ alizanda ni nti che ka o zini o nudirigu zuyu hali ka sariya karibu dali ti paai ka o labina dunia ḡɔ ti kari dunianim’ sariya. Dina ka Dauda sabi Yila suuri kɔbiga ni pia ni n-yeli ni; “Naawuni yeli n dana, “ inimi n nudirigu polo hal ka n ti zaḡ a dimnim’ leeg’ a napɔntamdigu.” (Yila 110:1)

Suurili pishi ni ayi maa naaibu ha n-ḡɔɔ ka Dauda sabi ye’li:

(Yila 22) 27 Dunia ḡɔ luy’ shelikam nim’ zaa ni ti teei, ka ḡmaligi lab’ Naawuni sanna, ka zuliya kam niriba zaa ni ti jem’ o....30 ieman’ din kanna niriba ni ti jem o; be ni ti yeli zieman’ sheḡa din kanna niriba ti Duuma yela. 31 Be ni ti moli o tiliginsim yela molo be ni na bi dɔyi ninvuy’ sheb’ sani yera, o pun niḡ li.

Yilli ḡɔ naarimi ni yetɔya ḡɔ: **“O pun niḡ li!”** Wula ka Masia yen niḡ? O ni zani alahichinima zaa zaani n-kpi! O ni pahi Nawuni ni lo dunianima alikauli sheli din wuhiri o ni yen tim tiligira be sani ka o ti tiligi be mini be zuliya zaa be daalahichi ni shem yela. Yisa Masia yen kpimi n-leei sara zaa kpalinkpaa. O dapulli zuyu kum ḡɔ n-nye din zani ti ni daa mali binkɔbiri maani sara la zaani ti daalahichi zuyu la. Kamani piela so Naawuni ni daa ti Ibrahimma ka di zani o bia Issahaku zaani la, lala ka tiligira maa zani alahichinima zaani n-kpi n-leei sara piɔyu kpaliḡkpa. O dapulli zuyu kum maa zanila sokam saramaligu kpaliḡkpa hali ni saha dinka tariga! Nḡ n-nye Naawuni suhudoo pali sheli o ni mali tiri dunianima: Masia kpimi n ti a! Niḡ mi o yeda ka tiligi Naawuni sariya karibu!

Tiliginsim soli kuli nyela din yooi ti nunkam niŋ o yeda. Din n-che ka Masia daa kuhi saha sheli o ni daa che biela ni o bahi, **“Di naaiya!”** (Jɔn 19:30), **“O pun niŋ li!”** (Yila 22:31) Ka Naawuni daa deei Masia sara maligu maa ka daa neegi o gballi ni dabaata dali! Ti ni nya nɔnima zaa sa vienyeŋga, ti yi bɔhim Lahibali Suŋ litaafinima la.

Amaa cheliya ka ti teei nɔ: **Yuun’ tuhili saha ka Dauda daa di shehira ni ninvuyu bieri ni ti zaŋ binyera n-kuhi Masia nuhi mini o naba!** Ka di tam ya daliri sheli zuyu Masia ni daa kpi bierim kum nɔ. O daa kpimi ti mani ni nyini nti pahi alahichinima zaa zuyu, ni nunkam niŋ o yeda ku ti bahi yoli, amaa o ni ti nya nyevilli din ka bahigu! Masia daa che ka ninvuyu bieri zaŋ binyera n kuhi o nuhi mini o naba ni di che ka o tum ti Duuma Naawuni yubu – nti pahi o yurilim din galisi zaŋ chaŋ mani ni nyini polo la! Wummi Masia ni yeli shem Lahibali Suŋ litaafinima la ni:

“M Ba yuri ma, n ni zaŋ n nyevili sɔŋ ni nti lan kpuyi li la zuyu pa so n-yen yihi n nyevili maa, amaa mmanɔman’ yubu ni ka n-yen zaŋli sɔŋ. M mali yiko din ni ti lahi kpuyi li yaha. M Ba ni zali ma ni n-niŋ shem m-bala.” (Jɔn 10:17, 18)

N mabihi ben wumda, yi puhiri Naawuni ka payiri o o ni tim Masia na ni o ti tiligi ya maa zuyu? Naawuni Kundi Kasi maa yeliya, *“Masia daa di wahala yi zuyu ka o niŋsim maa nye di ni simdi ni yi zaa doli sheli. Nun Masia manɔman n-nye nun daa zi ti daalahichi o ningbuŋ ni dapulli zuyu ni di che ka ti kpi zaŋ chaŋ alahichi tumbu polo, ka lee mali nyevilli zaŋ chaŋ wuntia polo. Nun Masia n-daa kpi ti daalahichi zuyu ka lahi neei kum ni ni di che ka ti yi taali ni Naawuni sani. O zuyu ka ti kpe alibarika sheli ni ti ni be nɔ, ka mali zaŋ chaŋ ti mini Naawuni ni layim nya jilima sheli la zuyu....Ti ni daa nye alahichinima saha sheli la ka Masia daa kpi ti zuyu...ni nunkam niŋ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyela nyevilli din ka bahigu.”* (1 Pit. 2:21,24; Rom. 4:25; Jɔn 3:16)

Naawuni ni kahigi yel’ sheli kam zaa ti ni bɔhim zuŋ n tin ya. N puhiriya pam yi ni zaŋ saha n-wum bɔhimbu nɔ zuŋ maa. Naawuni yurilim puuni, ti bɔhimbu dinkanina, ti na kuli yen tuyimi vihiri anabinima maa sabbu ni. Ti yen ti chaŋ ti yulila Dauda bia Sulemaana yela....

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni ka che ka yi tehi zaŋ chaŋ daliri sheli din daa che ka anabi Dauda sabi Yila nɔ:

“Be malila binyera kuhiri n nuhi mini n naba.” (Yila 22:16)

WUHIBU 52

ANABI SULEMAANA

1 Nanima 2-10; Yila 72

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Di yi niŋ ka Naawuni yi a zuyu n yel'a, "Yelimi ma a ni bɔri shelikam ka n niŋ li ti a" bɔ ka a di leei yen pii? Nyevili wayinli? Buni? Yuli bee binsheli dabam? Din dahinsheli ka Naawuni daa yi Sulemaana, Naa Dauda bia la zuyu zahinli ni n yeli o **"Yelimi ma a ni bɔri ni n ti a binsheli."** A mi Sulemaana ni daa pii binsheli? Zuŋo ti yen wumla Sulemaana ni daa garigi Naawuni shem.

Ti bɔhimbunima ayɔbu din pun garila puuni ti bɔhindila Naawuni daanabi **Dauda** lahibali. Ti karim yelishɛŋa o ni sabi niŋ Yila litaafi maa ni. Ti bɔhimbu din daa yoli garila ni ti daa nya Dauda ni daa di anabitali shehira n-yeli dunianima ni ti yen zaŋ binyera n-kuhi Masia nuhi mini o naba shem. Masia ni ti yen neei kum ni shem yela. Zuŋo ti yen zalila Dauda lahabali maa kpe ka chaŋ tooni nti lihi o bia **Sulemaana** lahabali.

Nanima din daŋ tooni Suuri ayi, Kundi Kasi maa yeliya:

(1 Nanima 2) 1 Dauda ni daa ti miri kum saha sheli, ka o daa sayis' o bia Sulemaana yeli, 2 "N yen dolila dunianim' zaa ni doli so' shel' la. Mali yaa, 3 ka wuhi ni a nyela doo, ka deei Yawe ŋun nye a Naawuni ŋo sayisigu ka dol' o soya min' o zaligunim' ni o fukumsi zalikpana la ni o zaligu sheŋa din pahi ni o shehira sheŋa din sabi Musa zaligu ni la, ka di che ka a tɔŋ a ni niŋdi shelikam ni min' a ni kul ŋmaligi luy' shelikam polo; 10 Di nyaŋa ka Dauda daa ti dɔni o yaannim' tooni, ka be sɔy' o ŋun' Dauda tiŋ' la ni. 11 Dauda daa di nam su Izraelnim' la yuun' pihinahi....12 Ka Sulemaana daa di nam zini o ba Dauda nam ziishee, ka o nam maa daa ba n-zani vienyelinga.

(1 Nanima 3) 3 Sulemaana daa yuri Naawuni, ka dol' o ba Dauda ni daa zal' o shem...Naawuni daa ti ka Sulemaana sanna zahindi ni yuŋ nti yel' o, "Suhim' a ni bɔri ni n ti a sheli." 6 Ka Sulemaana yeli, "... a zaŋ mani ŋun nye a dabili ŋo leei naa n-zili m ba Dauda nam maa ziishee hal n ni na kul nye bia ŋo zaa yoli, ka m mi bi mi n ni yen su niriba shem...9 Dinzyu tim' man' ŋun nye a dabili ŋo yem din ni zaŋ gbib' a niriba maa, ka tooi baŋ zay' suŋ ni zay' biɛyu woligibu; dama ŋuni n-lee

ni tooi gbib' a niriba ben galisi pam ɲɔ?" 10 Ka **Naawuni suhu daa paligi** Sulemaana ni suhi binsheli maa zuɣu. 11 Ka Naawuni daa yel' o, "A ni suhila yem ka bi suhi nyevil' wɔyinli bee azichi bee a dimnim' nyanbu, amaa ka suhila yem din ni che ka a banɲ din tuhi la zuɣu, 12 nyama pumpɔɲɔ n ni niɲ a ni yeli shem maa. Nyama, n ti a yem mini banɲsim tɛha, ka di che ka ninvuy' sheb' ben danɲ a tooni puuni so ku ɲman' a, ka so mi ti ku yiɲis' a kalinsi nyaanɲa n-ɲman' a. 13 Ka n ni lan ti a a ni bi suhi ma sheli gba pahi. Dina n-nyɛ; N ni ti a azichi mini jilima, ka di che ka be ku zaɲ na' so m-buyis' a hal ni a nyevili tariga. 14 Ka a yi ni doli n soya mini n zaligunima ni n fukumsi zalikpana la kaman a ba Dauda ni daa dol' li shem la, dindina n ni ti a nyevili wɔyinli." 15 Ka Sulemaana daa neei, ka nya ka di nyela zahindi ka o zahim maa. Ka o daa chanɲ Jerusalem nti zani Naawuni daalikauli adaka la tooni m-mali sara sheli be ni zaɲdi nyɔri buyim la mini suhudoo sara, ka layim' o kpambaliba zaa na ka be ti puhi chuɣu.

16 Dimbɔɲɔ nyaanɲa ka pagɔra ayi daa ti kana ti gbani naa tooni. 17 Ka pay' yino yeli, "N dana, m mini pay' ɲɔ n-layim be yil' yini, ka n daa ti dɔyi, ka o kul bela yili maa ni. 18 Ka n ni daa dɔyi maa nyaanɲa, di daba ata dali, ka pay' ɲɔ gba daa dɔyi, m min' o kɔɲko n-kul be yili maa ni, ka so ka ti sani n-kul pahila ti niriba ayi maa kɔɲko. 19 Ka pay' ɲɔ ti dɔni marig' o bia yunɲ ka o kpi. 20 Ka o yiɲisi yuntisua n-kpuɲi mani a dab' pay' ɲɔ bia ɲun do m-bayi ma nti sɔɲ o tooni, ka zaɲ o bi' kpiɲ maa na nti sɔɲ n tooni saha sheli n ni daa gbihira. 21 Ka n daa ti yiɲis' asiba ni o mɔyi, ka nya ka o kpimi. Amaa ka n daa lih' o vienyelinga asiba maa n-nya ka o pala m bi' so n ni daa dɔy' maa." 22 Amaa ka pay' ɲuni maa yeli, "Aai! M bia n-nyɛ bi' nɛɔɲ ɲɔ, ka a bia nyɛ bi' kpiɲ ɲɔ!" Ka pay' so ɲun danɲ tooni maa yeli, "Aai! A bia n-nyɛ bi' kpiɲ ɲɔ, ka m bia nyɛ bi' nɛɔɲ ɲɔ!" Lala ka be daa yeri naa maa tooni.

23 Di saha ka naa daa yeli, "Yi ni yino yeliya, 'M bia n-nyɛ bi' nɛɔɲ ɲɔ, ka bi' kpiɲ ɲɔ nyɛ a bia, ka ɲun' la mi yeli, 'Aai! M bia n-nyɛ bi' nɛɔɲ maa, ka bi' kpiɲ ɲɔ nyɛ a bia." 24 Ka naa daa yeli, "Zaɲmiya takɔbi ti ma na." Ka be daa zaɲ takɔb' na nti ti naa. 25 Ka naa yeli, "Pirigimiya bi' nɛɔɲ maa buyi n-zaɲ o pirigili ti yino, ka zaɲ o pirigili din' la n-ti ɲun' la mi."

26 Ka pay' so ɲun daa su bi' nɛɔɲ maa puu daa bier' o bia maa zuɣu, ka o yeli naa, "N dana, zaɲm' bia maa ti o ka di ku o." Amaa ka pay' ɲun' la yeli, "Pirigim' o buyi, ka o lan pa n dini bee o dini." 27 Di saha ka naa daa yeli, "Zaɲmiya bi' nɛɔɲ maa ti pay' so ɲun danɲ tooni ɲɔ ka di

ku o, nuna n-nyε bia maa ma.” 28 Ka Izraelnim' zaa daa wum naa ni kari saria maa n-nmaai li shem maa, ka be daa lu naa maa sizuura, dama be daa banya ni Naawuni yem be o ni, ka o ni kariti saria ka di doli zaligu soli.

(1 Nanima 4) 29 Ka Naawuni daa ti Sulemaana yem mini ban̄sim din ka buyisibu ni tēhi' wɔyila ka di galisi kaman mɔy' bihigu la 30 ni di che ka Sulemaana yem maa gari wulimpuhili polɔnim' zaa yem zaŋ tabili ljiptinim zaa yem. 31 O daa nyela yendana n-gari yennim' zaa... ka o yuli daa du pam zuliya sheb ben gili ba zaa ni. 32 O daa nahila nahla tusaata, ka o ni daa yili yil' sheŋa mi daa nye tuhilinaanu. 34 Ka niriba daa yi zuliya balibu kam ni mini dunia nɔ nanim' zaa ben daa pun wum Sulemaana yem maa yela sani n-ka o sanna ni be ti wum o yem maa yetɔya.

Din lahi pahi, Kundi maa yeli ti ni lala saha maa Naa n daa beni n-nyε Paya ka o yuli booni **Shiiba**, n-daa wum Sulemaana yem nɔ mini o ban̄sim titali nɔ yela. Naa nɔ daa bo soli ni o chaŋ Jerusalem nti kaai Sulemaana n-nya o wum shem zaŋ kpa o polo maa nyela yeliman̄li bee ziri. Naa nɔ ya mini Jerusalem daa waya pam. Shiiba ya daa bela Saudiya nudirigu polo. Zunɔ Shiiba tingbani maa ka be boli Yemen maa. Lala tiŋ maa mini Jerusalem waylim nyela kilomita tusaayi: Amaa lala wayilim nɔ daa bi gu Naa Shiiba soli ka o bi chaŋ ti kaai Sulemaana.

Suurili pia puuni, Kundi maa yeliya:

(1 Nanima 10) 1 Shiiba naa nun nye paya daa wum Sulemaana yela zaŋ chaŋ Naawuni jembu polo, ka kana nti bɔh' o bɔhigu sheŋa din kpema ni o buyis' o nya. 2 O daa zila niriba pam pahi laakumnim' ben ziri tulaale zim mini salima pam ni kuy' viela n-ka Jerusalem na. O ni daa paai Sulemaana sani, o daa yel' o din be o suhu ni zaa. 3 Ka Sulemaana daa garigi pay' maa ni bɔh' o bɔhigu sheŋa zaa; ka sheli daa kani ka naa kɔŋ li kahigi wuh' o. 4 Ka Shiiba naa nun nye pay' maa ni daa nya Sulemaana yem tuma maa zaa min' o ni daa me yil' shel' la 5 ni o ni daa diri bindir' sheŋa ni o kpambaliba ni ziini shem ni nayili bihi ni jem̄d' o shem ni be situra ni ben kpuyir' o bindirigu min' o binnyura na ti tir' o ni sara maligu sheŋa o ni daa maani n-zaŋdi nyɔri buyim Naawuni jembu duu la, ka di gar' o pam ka o liyi ziya.

*6 Di nyaan̄a ka o daa yeli naa, “N ni daa be n ya ka wum a yela ni a yem yela shem shiri nyela yeliman̄li, 7 amaa n daa bi niŋ n ni wum shem maa yeda hal ti kana ka mman̄man̄' nini ti dii nya li nɔ. **Nyama, hal be ni daa yeli ma di yela shem bi paai di pirigili gba. A yem min' a tɔŋbu yela***

gari n ni wum di yela shem. 8 A payiba ni mali suhupielli! Ka a nayili bihi ben kul ziini a tooni wumd' a yem yetɔya ɔɔ gba mali suhupielli! 9 Yawe ɔun nye a Naawuni ɔun nini tiy' a, ka zaɔ a zili Izrael nam gbandi zuyu ɔɔ simdi payibu. Naawuni ni kul yuri Izraelnim' saha shelikam la zuyu ka o piig' a n-leei be naa ni a doli yelimaŋli mini wuntia soli n-su ba.

Zuɔɔ kpe ka ti yen zali ti bɔhimbu maa, amaa baɔ mi ni ka Naawuni Kundi ni yeli shelikam zaɔ chaɔ Shiiba naa polo zaa m-bɔɔɔ. Di mini di daa yuuya m-paai kamani yuun tuhili maa zaa yoli, Masia daa yeli yel' sheli zaɔ chaɔ Shiiba naa mini Naa Sulemaana polo. O daa yeliya, ***“Zaadali pay' so ɔun daa nye naa n-yi nudirigu polo na la gba ni ti wuhi ziemani ɔɔ nima mali taali, dama o daa yi katiɔa n-kana ni o ti wum Sulemaana yem yetɔya; ka nyamiya yel' sheli din gari Sulemaana be kpe.”*** (Matiu 12:42)

Yi wum Masia ni yeli shem maa? O yelimi ni **Shiiba naa dalibarika vihigu sheli o ni daa vihi Sulemaana ɔɔ nyela din feeri ka galindi ninvuyu sheba ben bi vihiri Masia daalibarika zuyu.** Shiiba naa daa niɔ o ni yen niɔ shelikam m bo Sulemaana daalibarika maa shee n-wum o yem yetɔya maa. Hali o daa nyela ɔun chaɔ kilomita tusaanahi, o chandi ni kundi, ni o baɔ nya o ni wum shem maa shiri nyela yelimaŋli! Bin suɔ be kpe ni ti bɔhim **Masia** ɔun yi alizanda ni maa na daa gari Sulemaana alibarika yem, baɔsim nti pahi yiko zuyu. Amaa di zaa yoli dunianima bi yuli nya dimbɔɔɔ zaa. Be mi bi bɔri ni be vihi m-baɔ yelimaŋli sheli din be ni! Din n-che ka Masia yeli ni ***“Zaadali paya so ɔun daa nye naa n-yi nudirigu polo na la gba ni ti wuhi ni ziemani ɔɔ nim mali taali, dama o daa yi katiɔa n-kana ni o ti wum Sulemaana yem yetɔya; ka nyamiya, yel' sheli din gari Sulemaana be kpe!”*** (Matiu 12:42)

Yinima ben wumdi yeligu ɔɔ zuɔɔ, **yi baɔ Masia dalibarika bee yi yelimi ni o mini anabinima maa zaa nyela yim?** Yi teei Masia gbunni ni nye sheli? Yelimaŋli, di gbunni n-nye Nawuni ni pii ni o ti kari dunia sariya ka lahi leei be tiligira. Amaa di zaa yoli zuɔɔ dabisili ɔɔ, niriba pam nyela ben zaɔisi Masia maa. Be bi mi o ni nye so, dama be na zin vihi Anabinima Sabbu ni ni be bo o shee.

Ti saha maa kuli paami maa, amaa pɔi ka ti chebisi taba, di tu ni yi baɔ ni Sulemaana daa sabila litaafi gahinda dibaata n-niɔ Naawuni Kundi ni. Litaafinima ɔɔ n-nye: Naha, Waazuyihira nti pahi Sulemaana yila zuyu. Kamani o ba Dauda ni daa sabi shem, Sulemaana gba daa sabi yil' sheɔa n-niɔ Yila litaafi la ni. Ti yi yen naai ti zuɔɔ bɔhimbu maa, di simdi ni ti karim suuri pisopɔin ni ayi sheli anabi Sulemaana ni daa sabi niɔ Yila litaafi maa ni maa. O yilli maa ni, **Sulemaana buyisiya ni Masia nyela ɔun yen ti labina dunia ɔɔ ni nti kari dunianima sariya wuntia puuni.** Cheliya ka ti karim Sulemaana ni daa sabi lahibali sheli zaɔ chaɔ na' gahindili so ɔun gari o yem mini baɔsim ɔɔ yela.

Sulemaana sabi yeli Masia yela:

*(Yila 72) 2 Che ka o doli wuntia soli kariti a niriba sariya, ka doli zaligu kariti a tarimba sariya. 8 O nam sulinsi ni zaŋla teeku noli... hali ti kpa dunia tariga zaa. 10...ka che ka Shiiba nanima mini Siiba zi pina na ti ti o. 11 **Che ka nanim' zaa damd' o tiŋa'**, ka che ka zuliya kam zaa jem' o. 15 Naawuni dolim' naa maa nyevilli!...17 Che ka naa maa yuli ku kpi, ka che ka o yul' kul beni kamani wuntaŋ' ni beni shem ŋɔ! Che ka zuliya kam bol' o alibarika naa. 18 Payimiya Naawuni ŋun nye Izraelnima Naawuni ŋɔ. O kɔŋko n-nye ŋun tumdi alahiziba tuma! 19 Payimiya o yuli din mali jilima ŋɔ sahakam. O che ka o jilima pali dunia ŋɔ luyilikam zaa. Ami! Ami!*

Naa Sulemaana daa buyisiya ni dahinsheli dunia ŋɔ zaa ni ti zaŋ ti maŋ nti Masia ŋun nye nanima zaa naa ni sariya kariti titali maa! Yelimaŋli, Naawuni bɔrimi ni ti zaa yinoyino zaŋ ti maŋa n ti o zuŋɔ dabisili ŋɔ! bee wula ka a tehi? A zaŋ a maŋa ti Naawuni ni yelimaŋli? A Baŋ alibarika sheli mini ya' sheli din be Masia so Naawuni ni daa tim na ka na yen ti tim na maa ni? Bee a yelimi ni o mini anabinima maa zaa kuli nyela yim? A yi ku saha n-vihi anabinima sabbu ni a ni baŋ ni Masia n-nye dunia ŋɔ tiligira mini sariyakarita; ninvuy' so anabinima ni daa di shehira. Din ka Naawuni Kundi yeli ni, *"Ŋun ka anabinima zaa di shehira ni ŋunkam niŋ o yeda ni nya alahichi chempaŋ o yuli zuyu...**A niŋ anabinima maa yeda?"*** (Tuumba Tuma 10:43; 26:27)

N mabihi, n puhiya ka payi yi ni ku saha n-wum ka bɔhim yeligu ŋɔ zuyu. Naawuni yiko puuni, ti yi ti lahi layim, ti yen bɔhimla anabi Ilaija ŋun daa che ka buyim yi alizanda ni luna tiŋa la lahibali....

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni ka che ka yi zaŋ Masia ni daa yeli shem la niŋ yi teha ni:

"Zaadali pay' so ŋun daa nye naa n-yi nudirigu polo na la gba ni ti wuhi ni zɛmani ŋɔnim mali taali, dama o daa yi katiŋa n kana ni o ti wum Sulemaana yem yetɔya; ka nyamiya, yeli sheli din gari Sulemaana be kpe!" (Mat. 12:42)

WUHIBU 53

ANABI ILAIJA

1 Nanima 6-18

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohimbu din daa garila puuni, ti daa bohimla Sulemaana, anabi Dauda bi' lahibali. Ti daa nya **Naawuni ni daa ti Sulemaana yem mini banjim gahindili shem**. Naa Sulemaana saha maa, Jerusalem n-daa nye tin' sheli din vieli gari dunia ŋo tinsi zaa. Amaa Sulemaana ni daa me binsheli kam Jerusalem din ni sheli n daa bi vieli ti paai **Naawuni Jembu** duu maa. Naa Sulemaana daa mela jembu duu ni di zani suysheli be ni daa layindi zaana ka nye Musa mini Izaelnima ni daa ti sheli yoyu ni la zaani. Sulemaana daa kpuyila tuntumdiba tuhikobisiyi ka be daa zani yuma ayopoin m-me jembu du'vielli maa. Zuŋo, nira na ni nya kuyikar' sheŋa Sulemaana ni daa zaŋ soŋ o ni daa me jembu du'sheli maa nyebili Jerusalem.

Jembu duu maa ni daa ti me n-naai, Naawuni maligumaaniba daa korila **pieri mini nayilahi tusa tusa m-mali maligu ni di zani Tiligira** so ŋun daa yen ti kana ka o zim ti yi n-tiligi alahichinma maa zaani. Lala ka be daa zaŋ jembu du'sheli be ni daa me maa n-labisi niŋ Naawuni nuu ni. Be ni daa nyo binkob'sheba be ni daa zaŋ m-mali maligu maa daanya bimbini'sheli din daa be jembu duu maa ni naai, maligumaaniba maa daa chaŋ ti zi Naawuni daalikauli adaka din daa be suy'sheli ni be ni daa yi layindi la ni na nti tam luy'kasinima mi kasi shee Naawuni jembu du' palli maa ni. Maligumaaniba maa ni daa yi luy'kasi shee maa nyaŋa, yim ka ti Duuma daalibarika ni daa pali luy' Kasinima mi kasi shee suy'sheli Musa mini Izaelnima ni daa ti yoyu ni la, lala ka Naawuni daalibarika daa pali luy'kasinima mi luy' kasi shee Sulemana ni daa me Jembu du'sheli Jerusalem maa ni.

Zaŋ kpa Sulemaana dunia bihi'sheli din kpalim polo, Kundi yeli ti ni Sulemaana nam bahigu mini o nam piligu daa pa yim. Wummi yel'sheli din sabi Nanima din daŋ tooni suura pia ni yini ŋo ni. Yaha ti ni lahi baŋ ni Naawuni yeligu gahindili maa bi soyi anabinima daalahichi gba. Naawuni Kundi yeliya: *“Naa Sulemaana daa yuri tinzun payiba pam...Saha sheli Sulemaana ni daa ti kurigi, o payiba maa daa shiri ŋmaligi o suhu n-labisi buya jembu polo: ka o daa bi lan doli Yawe ŋun nye o Naawuni ŋo o suhu ni yelimanli kamani o ba Dauda la.”* (1 Nanima 11:1,4)

Ka Sulemaana daa me bimbina din dundu Jerusalem Wulimpuhili polo ti o tinzun payiba maa, ni be nyori tulaalenima ka maani maligu n-tiri be buya maa. Sulemaana ni daa niŋ n-ŋɔ, Naawuni suhu daa yiŋisimi m-bahi o zuŋu, dama o daa ŋmaligi o nini biri ka che Naawuni yeligu din nye yelimaŋli mini zaŋ' neɔŋ ŋɔ. Ka Naawuni daa yeli Sulemaana;

(1 Nanima 11) 11 *“Di ni nye a suhuyubu ni ka a zaŋis' a ni daa lo ma alikauli shel' la mini n ni daa zal' a zaligu sheŋa la dolibu zuŋu, n ni deeg' a nam maa n-zaŋ li ti a kpambal' so. 12 Amaa a ba Dauda zuŋu, n ku niŋ li a ziemani ŋɔ ni, n ni ti darigi deei nam maa la a bia nuu ni. 13 Amaa n ti ku darigi deei nam maa zaa o nuu ni, dama n ni ti zaŋ zuliya yini n-ti a bia maa n dabili Dauda mini Jerusalem din nye n ni pii sheli n-leegi n tin' la zuŋu.”*

Naawuni Kundi yeli ti ni Sulemaana kum nyaŋa, zaba mini yelimuyisira n-daa kuli pali Izrael tingbani luyilikam. Izrael zulia pia ni **ayi** ben daa nye Yaakubu bihi la daa nyela ben pirigi buyi kamani Naawuni ni daa yeli Sulemaana shem maa. Be daa lahi pala tingban yini nima; be daaa leela tingbana ayi nima, **Izraelnima** mini **Judanima**. Izrael zuliya pia ban daa be di nudirigu polo n-daa nyee ban zani Izrael nam zaani. Juda zuliya mini Benjamin zuliya mi n-daa pili Juda nam. **Juda** daa nyela Naa Dauda zuliya ka lon nye kuli mi sheli Naawuni ni lo alikauli ni o ni che ka **Masia** maa doli kana dunia ŋɔ.

Naawuni Kundi zaŋ zuliya diba ayi maa zaa ni daa mali nanima pam shem m-mayisi taba. Izrael mini Juda nanima maa pam daa nyela ben mali ninkuunsi pam: be daa ŋmaligi be nina labi ka che ti Duuma ka daa jemdila tingban'sheŋa din daa bayibayi ba maa daadiininima. Izrael nanima maa zaa ni, be ni so daa bahi beni n-nyee ninvuy'bieyu mini ninkuunsilana n-gari be zaa. A mi na'so ŋun bala? **Naa Ehab** m-bala. Sulemana yaŋa Ehab n-daa pahiri nanima anii n-di Izrael.

Zaŋ kpa Ehab polo, Kundi yeliya ni, *“Ka Ehab ŋun daa nye Omri bia la daa tum alahichi Naawuni sani n-gari naa sheba ben zaa daa daŋ o tooni la.”* (1 Nanima 16:30) O daa lahi nyela ŋun kpuyi **Jeziel**, pay' so ŋun daa nye ninvuy' bieyu ka zaŋisiti Duuma yeligu la. Ehab daa mela buyili **Baal** jembu duu Izrael . Buyili Baal ŋɔ daa nyela tin' sheŋa din daa koyikoyi Izrael maa ni daa zaŋ sheli n-niŋ be Naawuni. Ehab daa che ka Naawuni suhu yiŋisi, o ni daa che ka Izraelnima doli ziri adiini mini ziri anabinima maa.

Amaa lala saha maa do' so daa be Izrael ka daa ze Naawuni yim. O yuli n-daa booni **Ilaija**. Dindahinsheli ka Naawuni daa ti tim Ilaija Naa Ehab sani. *“Di saha ka Ilaija...daa yeli Naa Ehab, “Yawe ŋun nye Izraelnima Duuma Naawuni ŋun be ka nye n ni ze so tooni ŋɔ zuŋu, di ni niŋ yuma shem ka saa bee maligim*

ku lan toyisi lu tinja na, nayila mani n ti yeli ni di ninmi lala yaha.” (1 Nanima 17:1)

Lala n-daa shiri nin, di daa kuli paai yuma ata ni pirigili ka saa bi mi Izrael tingbani ni. Kum daa nyela din lu tingbani maa luyilikam. Suura pia ni anii puuni, Kundi yeliya ni;

(1 Nanima 18) *1 Ka di daa nin daba ayi ha yuun' sheli din pahir' ata ni, ka Naawuni daa ti yeli Ilaija, “Cham' ti zan aman' wuhi Ehab, ka n che ka saa mi dunia ni.” 2 Ka Ilaija daa yiyisi chan ni o ti zan oman' wuhi Naa Ehab. Kum daa mii Samerianim' pam di saha maa. 17 Ehab ni daa nya Ilaija, o daa boh' o mi, “Nyin' nun nahindi Izraelnim' maa m-bala?” 18 Ka Ilaija garigi yel' o, “Pa mani n-nye nun nahindi Izraelnima, amaa a min' a dan niriba n-nahindi Izraelnima. Dama yinim' zayisi Naawuni zaligunim' dolibu, ka jemdila buyili Baalnima. 19 **Dinzuyu pumpojo timmi layim Izraelnim' zaa** mini Baal anabinim' kobisinahi ni pihinu ni Ashera anabinim' kobisinahi ben diri Jezibel yin' la n-zan **ba ka n sanna Kamel Zoli** zuyu.*

*20 Ka Ehab daa tim ti layim Izraelnim' zaa mini anabinim' maa na Kamel Zoli zuyu. 21 Ka Ilaija daa kana ti zani miri niriba maa zaa ka boh' ba, “**Ba saha ka yi lee kul yen che yi taha buyiyi jo? Yawe n-yi nye Naawuni, yin' doliy' o, ka Baal n-yi nye Naawuni, yin' doliy' o!**” Ka niriba maa daa bi garigi yel' o sheli.*

*22 Di saha ka Ilaija daa lan yeli niriba maa, “N kanko n-kul kpalim nye Naawuni daanabi, amaa ka Baal nun' mali anabinim' kobisinahi ni pihinu. 23 Timiya ti nayilah' ayi, ka che ka be pii nayila' yino korigi n-nmahinmah' o pa dari zuyu, ka di nin buyim nin li; ka n gba korigi nayila' nun' la n-nmahinmah' o pa dari zuyu ka ku nin buyim nin li. 24 ka yi suhi yi Baal maa, ka n gba suhi Yawe, ka **Naawuni so nun che ka buyim taai nimdi maa, nuna n-nye Naawuni.**”*

*Ka Niriba maa zaa yeli, “A ni yeli shem maa viela.” 25 Di saha ka Ilaija **daa yeli Baal anabinim' maa**, “Yi ni galisi maa zuyu, danmiya pii yi nayilaa korigi n-nmahinmah' o pa, ka suhi yi buyili maa; amaa ka lee di nin buyim nin li. 26 Ka be daa zan be ni zan nayila' so ti ba korigi n-nmahinmah' pa, ka gbaai Baal maa suhibu asiba hal ni wuntan' zuyusaa saha n-kul yera, “Baal, garigim' ti!” Ka be daa kul yiyiri mi jemdi gindi bimbini sheli be ni me n-zali maa, amaa ka bi wum so kukoli, ka so mi bi garigi ba. 27 Ka di daa mali ti paai wuntan' zuyusaa saha, ka Ilaija gbaai ba ansarisi malibu yera, “O nyela Naawuni, dinzuyu suhimiya pampam,*

dama di pa sheli o na bɔhirila o suhi bee o na yimi bee o go n-chaŋla tinshee katiŋa bee ŋun' gbihirimi, ka di simdi ni yi neeg' o. 28 Ka anabinim' maa daa kul kuhiri pampam, ka mali suhi mini kpana ŋ-ŋmari bemaŋa ka chɔhiri bemaŋa kaman be taara ni daa nye shem hal ka zim ti puhiri yiri be ningbuna ni na. 29 Ka be daa kul niŋdi lala hal ka wuntaŋ' zuyusaa saha ti gari, ka be kul mali lala hal ti paai zaawuni sara malibu saha, ka bi wum so kukoli, ka so mi bi garigi ba.

30 Di **saha maa ka Ilaija** daa yeli niriba maa zaa, “Miri miya ma na” ka niriba maa zaa daa vu m-mir' o. Ka o daa mali me Naawuni sara maligu bimbini' sheli be ni daa daai luhi la zali. 31 O daa piila kuya pinaayi n-sayisi Yaakubu so Naawuni ni daa yeli, ‘A yuli n-nye Izraeɓ la bidibisi kalinli 32 n-daa zaŋ kuya maa me Naawuni Jembu sara maligu bimbini maa zali, ka che ka be gaai bɔyili gil' li; ka bɔyili maa ni tooi deei kom kaman lita pinaanahi laasabu. 33 Ka o daa kab' dari pa bimbini' maa zuyu, ka ŋmahinmahi nayilaa nimdi maa pa dari maa zuyu, ka yeli ba, “Niŋmiya kom pali koyuya anahi n-kpaai li teli sara sheli be ni zaŋdi nyɔri buyim ŋɔ mini dari maa.”

34 Ka o lan yeli, “Niŋmiya lala pahi buyi, ka be niŋ lala pahi buyi. Ka o lan yeli, “Niŋmiya lala pahi buta, ka be niŋ lala pahi buta. 35 Ka kom maa daa zo n-gili bimbini maa, ka pali bɔyili la gba.

36 Ka sara malibu saha daa ti paai, ka anabi Ilaija vu m-miri sara maligu bimbini maa ka suhi Naawuni yeli, “Yawe ŋun nye Ibrahimma mini Yisahaku ni Izraeɓ Naawuni ŋɔ, zuŋɔ dabisili ŋɔ, che ka niriba ŋɔ baŋ ni nyini n-nye Naawuni Izraeɓ tingbɔŋ ŋɔ ni; ka baŋ ni n nyela a dabili, ka lan baŋ ni a ni wuhi ma shem ka n niŋ ŋɔ. 37 Yawe, Garigim' ma, garigim' ma, **din ni che ka niriba ŋɔ baŋ ni nyini Yawe n-nye Naawuni, ka lan nye ŋun ŋmaligi be suhuri labis' a sanna.**”

38 Ka Yawe daa che ka buyim kana ti taai di nimdi maa mini dari maa ni kuya ni taŋkpayu, ka che ka ko' sheli din daa be bɔyili maa ni farifari nyuui. 39 Ka niriba maa zaa ni daa nya lala maa, ka be teei dɔni n-zaŋ be nina kpa tiŋa ka yera, **“Yawe n-shiri nye Naawuni! Yawe n-shiri nye Naawuni!”**

40 Ka Ilaija daa yeli niriba maa, “Gbahimiya Baal daanabinim' maa, ka di cheliya ka be ni so zo n-tiligi.” Ka be daa gbahi ba, ka Ilaija zaŋ ba sirigi Kishɔn kulibɔŋ ni nti ku ba nimaani. 41 Di saha ka Ilaija daa yeli Ehab, “Cham' ti di ka nyu, dama saa vura.” 42 Ka Ehab ni daa chaŋ ni o ti di ka nyu saha sheli maa, ka Ilaija daa du Kamel Zoli zuyu nti kurim n-zaŋ

o nini kpa o duna; 43 ka yel' o tumo, "Cham' ti lihi teeku polo." Ka o daa chaŋ ti lihi ka yeli, "M bi nya sheli." Ka Ilaija yel' o, "Labimi yaha n-niŋ lala hal ti paai siyimsiyim buyopɔin." 44 Napɔŋ din pahir' ayopɔin maa ni, ka o daa ti yeli, "N nya sagban' bila ka di be kaman ninsal' nuu la n-yi teeku polo na." Ka o yel' o, "Cham' ti yeli Ehab, 'Malim' a chechebuŋ' shili n-yiyisi kuli, di yi pa lala saa ni tay' a sɔŋ." 45 Di daa bi yuui ka saa ku n-zibigi, ka pɔhim gbaai ziebu, ka sa' kurili dii piligi mibu.

Alahiziba lahibali ŋɔ nyela din pali ni Naawuni yino mini o kpɔŋ ka di bi tu ni ti zaŋ ti maŋmaŋa yeltɔya m-pahi din ni. Amaa poi ka ti chebisi taba, di tu ni ti teei yelikpan' sheŋa anabi Ilaija ni daa zaŋ yeli Izraelnima maa. O mini Baal anabinima kɔbsinahi ni pihinu maa ni daa yen mo taba saha sheli, o daa yelila niriba maa ni, **"Bɔ saha ka yi kuli yen che yi teha buyiyi ŋɔ? Yawe n-yi nye Naawuni, yin doli o, ka Baal n-yi nye Naawuni yin doli o!"**

Di piligu ni Izraelnima maa daa bi yeli sheli. Amaa be ni daa ti nya Yawe ŋun nye Naawuni maa ni garigi Ilaija suhugu n-che ka buyim yi alizanda ni na nti di maligu maa, be daa teei dɔni n-zaŋ be nina kpa tiŋa ka yera ni, **"Yawe n-shiri nye Naawuni, Yawe n-shiri nye Naawuni!!"** Dindahin' yini ka Naawuni daanabi Ilaija daa zaŋ n-chihi ka vii Baal anabi zirnima maa gbuni sokam tooni ka daa vooi Izraelnima teha n-labisi Yawe ŋun nye Naawuni maŋli maa polo!

Bɔzuyu ka Naawuni daa lee garigi Ilaija suhugu? Ilaija daa nyela ŋun yuri Naawuni ka niŋ o yeligu yeda, din n-daa che ka Naawuni garigi o suhugu maa. **Wula zuyu ka Naawuni daa zaŋisi Baal anabinima maa suhugu?** Din tahili daa nyela, be daa bi niŋ Naawuni maŋli ŋun daa kahigi o maŋa ti Ibrahimma mini Yisahaku ni Izraenima la yeda. Baal anabinima maa daa zaŋisila Naawuni ka jemdila buya. Be nini daa kuli moomi bahi be buya jembu zuyu ka zaŋisi Naawuni maŋli maa jembu, lala zuyu ka be nimmɔhi maa zaa daa nyela yoli. Be daa ŋmanila ninvuy' sheba Dagbamba ŋaha ni: "Ninvuy' pia n-gbi bɔy' zilinli, ka ninvuy' pia ŋarili – taŋkpagbuligu maa yayiya, amaa ka bɔyili kani!" Di ŋmanila lala, Baal anabinima maa daa mali buya pam, ka nye ben yɔri vuri pam be suhugu mini be sara maligu shee amaa di zaa daa ka gbunni, dama di daa pala din me n-tam Naawuni maŋli maa zuyu. **"taŋkpagbuligu pam, amaa ka bɔyili kani!"**

Kamani lala dabisi kpeeni maa dali, anabi Ilaija daa che ka Izraelnima maa piibupiibu:

Yawe ŋun nye Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu nim Naawuni la bee Baal din nye adiini yoli;

Yelimaŋli bee ziri;

Wuntia soli bee din pa wuntia soli;

Naawuni yeligu din nye zɛyɛmtali bee ninsala yeligu din pa zɛyɛmtali.

Wula n-yen nye a garigibu zaŋ chaŋ Ilaija bɔhigu ŋɔ polo? **“Bɔ saha ka yi kuli yen che yi teha buyiyi ŋɔ?”** Bɔ saha ka yi yen baŋ Naawuni yeligu mini ninsalinima ziri woliginsim? Naawuni Kundi yeliya ni, **“Yiŋ’ bi’ yino ku tooi jem duumanima ayi, o kuli ni zaɣisila yino ka yuri ŋuni la bee n-tibigi yino n-jemi o, ka ziɛm ŋun la. Yi ku tooi jem Naawuni mini liyiri.”** (Matiu 6:24) A ku tooi layim jemdi Yawe ŋun nye Naawuni maa mini buya. **“Bɔ saha ka yi kuli yen che yi teha buyiyi ŋɔ?”**

M mabihi, m-puhiya ka paɣi yi ni wum yelig sheli ŋɔ zuɣu. Ti yi ti lahi labina, ti yen bɔhimla anabi so ŋun daa niŋ daba ata zimbila karili puli ni la lahibali. A mi lala anabi maa yuli? Kpaŋmi amaŋa ka a ti beni ka ti bɔhim o daalahiziba lahibali ŋɔ....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ a ni di mini a ni na kuli tehiri Ilaija ni daa yeli Izraelnima shem ŋɔ zuɣu.

“Bɔ saha ka yi kuli yen che yi teha buyiyi ŋɔ? Yawe n-yi nye Naawuni, yin doli o, ka Baal n-yi nye Naawuni, yin doli o.” (1 Nanima 18:21)

WUHIBU 54

ANABI JONA

JONA

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohumbu din daa garila puuni, ti daa bohimla Naawuni daanabi **Ilaija** lahibali. Ilaija daa nyela anabi titali, dama Naawuni yiko mini o dahilibarika daa pala o zuyu. O daa suhu Naawuni ni o di che ka saa mi, ka saa daa shiri bi mi yuma ata ni pirigili. Yaha, Ilaija daa lahi vii Baal anabinima la ziri wuhibu n-wuhi Izraelnima zaa. Naawuni daa zaŋla anabi Ilaija n-tayi Izraelnima teha n-labsi be Naawuni maa polo.

Amaa zuŋɔ, ti lahi bɔrimi ni ti bohim anabi so lahibali yaha. Nun gba daa nye ŋun kana anabi Ilaija kandi maa na nyaŋa. Ti ni nya Naawuni ni daa pii Izrael do' so ŋun yuli daa booni **Jona** shem ka daa yeli ni **o chaŋ ti yihi lahabal' sun waazu n-ti tinzunnima** ben daa nye Izraelnima dimnima shem.

Ti yen karimla Jona litaafi, di tuuli suurili maa. Di yeliya; (Jona 1) *“Dahinsheli ka Naawuni daa ti yeli Jona ŋun nye Amitai bia la, 2 “Yiyisim chaŋ Ninive din nye tiŋ' titali la ni nti kuhi yeli ba ni mani Naawuni nya be ninvuyubietali tuma la.”*

A wum Naawuni ni daa puhi Jona tuun' sheli maa? Naawuni daa timmi o mi ni o chaŋ ti yeli Ninivenima, ni be niŋmi tuuba ka zo ka che be daalahichinima – Ninive n-daa nye Asiria tiŋzuyu ka Asirianima maa daa nye ninkuunsinima ben daa bɔri ni be tuhi Izraelnima maa!

Wula zuyu ka Naawuni ŋɔ daa lee bɔri ni o tim Jona tinzunnima ben daa je Izraelnim yelli ŋɔ sani? Naawuni baya daa be Izraelnima dimnima ni? Lin, o baya daa beni! Naawuni daa yen karila Ninivenima sariya, dama be daalahichi daa nyela din paagi o alizanda ni. To, amaa pa **Naawuni yubu n-nye ni o darigi alahichinima tibili**. Naawuni bɔrimi ni sokam zo ka che o daalahichi, ka niŋ Naawuni Yeligu yeda ka tiligi. **Din n-daa che** ka Naawuni **tim Jona** Ninive ni o ti yeli ba ka be zo ka che be daalahichi, n-labi ŋun Naawuni sani na ka tiligi.

Amaa **Jona daa bi bɔri ni o chaŋ** ti sayisi o dimnima ŋɔ! Jona daa bi bɔri ni o nye anabi Ninive tiŋgbani ni! Naawuni daa bɔrimi ni Ninivenima zo ka che be daalahichi ka o zo ba namboɣu amaa ka Jona ŋun daa bɔri ni O darigila be tibili! Ka Jona daa zaŋisi o ni puhi o tuun' sheli, ka bɔri ni o zo ka che ti Duuma

Naawuni. Ka ya ka o daa naan tooi zo n-chaŋ ka Naawuni ku nya O?

Din cheliya ka ti n-nya Jona ni daa niŋ shem. Kundi yeliya ni:

(Jona 1) 3 **Amaa ka Jona daa yiyisi n-zaŋ kpa** Speen polo ni o zo Naawuni sani. O daa chaŋla tin' sheli din yuli booni Jopa la nti nya ŋarin tital' sheli din chani Speen, ka o yo di samli ka kpe ŋariŋ maa ni pahi ŋariŋ maa tuntumdib' zuyu ni o zo Naawuni sani n-chaŋ Speen. 4 **Amaa ka Naawuni daa che ka sanziɛyu yiyisi teeku maa ni**, ka sanziɛyu maa ziebu kpɔŋ daa galisi pam hal ka ŋarin titali maa ti be kaman di yen cherisimi la. 5 Ka dabiɛm daa gbaai ŋariŋ maa tumtumdiba ka be zaa yinoyino gbaai be wuna kabu, ka kpuyiri ŋarin titali maa ni nema bahiri kom ni ni di che ka ŋarin titali maa tibisim filim. **Amaa ka Jona ŋun' daa kpela ŋarin titali maa puuni ha nti doya gbihira.** 6 Ka kpatoon' kpɛm' daa vihi hal ti nya o nimaani m-bɔh' o, "Bɔzuyu ka nyin' doya gbihira? Yiyisim' suh' a wuni ka o sɔŋ ti. Di pa sheli ka o zo ti nambɔyu tiligi ti nyeviya." 7 Di saha ka niriba maa daa yel' taba, "Kamiya na ka ti pihɩ kuya sɔŋ lihi nya ŋun zuyu ka yel' biɛyu ŋɔ lee paai ti ŋɔ." Ka be daa niŋ lala, ka di gbaala Jona.

8 Ka be bɔh' o, "Ŋun' taali tumbu zuyu n-lee che ka yel' biɛyu ŋɔ ti paai ti ŋɔ? Yelim' ti! Tuun' bɔ ka a lee tumda? Tinjani ka a lee yina? Ka zuliya bɔ n-lee nye a?" 9 Ka Jona garigi yeli ba, "N nyela Hiburu, ka jemdi Yawe ŋun nye alizanda Naawuni, ka nye ŋun nam tingbani mini teeku ŋɔ." 10 Ka o ni daa yeli shem maa zuyu che ka dabiɛm gbaai niriba maa pam ka be yel' o, "Ka tuun' bɔ ka a lee tum ŋɔ?" Be daa banya ni o yi la Naawuni sani zɔra, dama omanɔmanɔ n-daa pun yeli ba lala. 11 Di saha maa ka sanziɛyu maa ziebu daa kul moorila nini pahira. Ka be daa bɔhi Jona, "Ka wula ka ti lee yen niŋ a ka teeku ŋɔ fo n-dɔni baalim?" 12 Ka Jona garigi yeli ba, "Zaŋmiya ma bahi teeku ŋɔ ni ka teeku maa fo n-dɔni baalim, dama m mi ni n zuyu ka sanziɛyu ŋɔ zieri ya maa." 13 Ka kpatoonsi maa daa shini, ka kul kpaŋdi bemaŋ' ni be kpɔŋ zaa ni be zaŋ ŋarin titali maa lab' du duli. **Amaa ka teeku maa dambu kpɔŋ daa kul maan pahirimi, ka be kɔŋ chandi.**

14 Dinzuɔyu ka be daa kuhi boli Naawuni yeli, "Yaa Naawuni, ti suhir' a, ti yi yihi doo ŋɔ nyevili, nyin' di bɔhi ti bieri ku ti. Dama nyin' Naawuni zuyu ka yelli maa ziya. A ni yu shem m-bala." 15 Di saha ka be daa yihi Jona bahi teeku maa ni, ka teeku maa daa fo n-dɔni baalim. 16 Ka kpatoonsi maa daa zo Naawuni dabiɛm pam, ka mali sara n-jem Naawuni ka lo alikauli ni be ni jemd' o. 17 Be ni daa zaŋ Jona bahi kom maa ni maa, ka **Naawuni che ka ziŋ' karili zaŋ o vali**, ka o daa be ziŋ'

maa puuni wuntaŋ' ni mini yuŋ zaa daba ata.

Cheliya ka ti zani kpe biela. Ti ni paai sheli ŋɔ, ti nya Naawuni ni daa doli Jona shem. O daanabi Jona daa nyela ŋun zo, amaa o daa bi tooi zo n-yi Naawuni nuuni. Dinzuyu ka Naawuni daa kuli doli Jona maa? Naawuni daa dolila Jona, dama o daa nyela ŋun yuri o ka daa bɔri ni o tum o ni bɔri sheli. Din n-daa che ka Naawuni che ka zinj' karili vali o ka bi ku o maa.

Jona daa pa nyela ŋun be zinj' karili puuni! Wula ka Jona daa lee yen niŋ n-tiligi omaŋa? O daa lahi ka o ni yen niŋ shem! O daa lahi ka o ni yen niŋ shem pahila o kuhi boli Naawuni. Naawuni kɔŋko n-daa nye ŋun yen tiligi o. Suura ayi puuni, Kundi yeli ti Jona ni daa suhi Naawuni zinj' karili maa ni, n-kahigi o daalahichi din daa nye o ni zayisi Naawuni noli la. Dabisi muna ata ka Naawuni daa guli Jona zinj' ŋɔ puuni. Jona daa bɔhim yelikpeeni kpe ŋɔ! Dabaata dali maa, Jona daa kuli yeli **“Tiliginsim yirila nyin Naawuni sani na!”** (Jona 2:9) Jona ni daa yeli ni, **“Tiliginsim yirila Naawuni sani na”** maa, Naawuni Kundi yeliya ni, **“Naawuni daa yeli zinj' maa ni o gbuyimi Jona bahi, ka o daa zaŋ o ti gbuyi bahi duli.”** (Jona 2:10)

Suura ata puuni, Di tuyimi yeli n-ŋɔ.

(Jona 3) 1 Ka Naawuni daa lan zaŋ o yeligu yeli Jona pahi buyi. 2 O daa lan yel' o mi, “Yiyisim' chaŋ Ninive din nye tin' tital' la ni ti zaŋ n ni zaŋ n yeligu sheli ti a la yeli ba.” 3 Ka Jona daa deei Naawuni noli, ka yiyisi chaŋ Ninive. Ninive daa nyela tin' titali. Daba ata ka nir' daa naan zaŋ chaŋ kpe di ni gari. 4 Jona ni daa piligi chani gindi tiŋ' maa, o daa chanimi ka kuhiri yera, “Di kpalim bieŋ' pihinahi ka Naawuni che ka Ninive leɓ' pili. Lala ka o daa kul niŋdi hal ti paai dahin yini chandi tariga.”

5 Dinzuyu ka Ninivenim' daa niŋ Naawuni yeligu yeda ka yeli ni sokam lom' noli, ka wɔyira zaŋ tabili tarimba zaa daa pili buri.

6 Ka di lahibali daa ti nti to Ninive naa, ka o yiyis' o nam ziishee m-pirig' o nam binyerigu sɔŋ, ka zaŋ buyu pili n-teei zini tampiligim mahili ni wuhi be suhusayingu ni nye shem. 7 Ka naa maa daa che ka be moli molo gili Ninive zaa yeli, “Naa min' o kpambaliba ni zali zaligu sheli m-bɔŋɔ: Di cheliya ka ninsalinim' bee niyi ni pieri ni buhi zaa di binsheli bee n-nyu kom. 8 Ka che ka ninsalinim' mini biŋkɔbiri zaa pili buri; ka sokam zaa duh' o yee suhi Naawuni vienyelinga; ka ŋmaligi ka che o tumbieri soya mini tuumbie' sheŋa o nuhi ni tumda. 9 Di pa sheli ti yi niŋ lala, Naawuni ni tay' o teha zaŋ chaŋ o ni lo ni o niŋ shem maa polo; ka ku o suhuyiyisili maa; ka che ka ti tiligi ka ku kpi. 10 Ka Naawuni daa nya be ni niŋ shem

maa, ka lan nya be ni nmaligi ka che be tuumbieri soya maa, ka o tay' o teha zan chan o ni daa lo ni o ni nin shem maa polo, ka daa shiri bi nin li."

Kpe n̄o ti nyaya ka Naawuni daa zo Ninivenima **nambɔyɔ** dama be daa nin o ni daa che ka Jona zan yeligu sheli ti ba maa yeda. Ninivenima maa daa nin tuuba ka zo ka che be daalahichi ni suhusayingu n-chan Naawuni sani. Amaa **Jona daa ka suhupielli** Naawuni ni daa zo Ninivenima maa nambɔyɔ maa zuyu. Wummiya suura anahi din nye Jona litaafi bahigu maa ni yeli shem.

Naawuni Kundi yeliya:

*(Jona 4) 1 Amaa ka **Jona suhu daa miligi pam**, ka o suhu yiyisi. 2 Ka o daa suhi Naawuni yeli, "Naawuni, n suhir' a, n ni daa na be n ya la, pa n̄o ka n daa pun yeli? Dina n-che ka n daa nin yomyom ni n zo n-chan Speen. Dama m mi ni a nyela yurilimlana mini nambɔzɔra ni suyilolana; ka a nirilim ninbu galisi pam; ka a lan nye n̄un tayir' a teha zan chan a ni lo ni a nin yel' biɛ' sheli polo. 3 Dinzyu Naawuni, n suhir' a, deemi n nyevili, dama n kum so m bebu." 4 Ka Naawuni bɔh' o, "Di simdi ni a che ka a suhu yiyisi?" 5 Ka Jona daa yi tin' maa tariga wulimpuhili polo ti zini. O daa sa la gara n-kpe n-zi di mahim guhiri ni o nya din yen nin Ninive. 6 Di saha ka Yawe n̄un nye Naawuni n̄o daa che ka yɔyili bili gara maa gbini n-zooi du nti pani gara maa zuyusaa n-nin mahim ni Jona zi di lɔn̄ni ka o ni maha. Ka yɔyili maa ni daa du m-pa Jona zuyusaa shem maa nin o nyayisim pam.*

7 Amaa ka dindali maa biɛyɔ daa ti neeri na, ka Naawuni che ka zunzuli lu yɔyili maa zuyu n̄-n̄ub' li ka di kpi. 8 Ka wuntan' daa ti bii na, ka Naawuni che ka pɔhim tulli yi wulimpuhili polo zena, n-che ka wutan' kpe Jona hal ka o ti yen pabigi. Ka Jona daa bɔri ni o kpi, ka yeli, "N kum so m bebu." 9 Amaa ka Naawuni daa bɔh' o, "Di simdi ni a che ka a suhu yiyisi yɔyili maa zuyu?" Ka Jona garigi yeli, "Di simdi ni n suhu yiyisi, hal ka m bi zayisi ni n kpi gba!" 10 Ka Naawuni yel' o, "Yun ka yɔyili maa daa zani bili zooi n-nee biɛyɔ nin dahin yini ka lan nmaligi kpi yun. A bi nin li sheli; pa nyin' mi n-che ka di zooi, amaa ka a zɔri li nambɔyɔ. 11 Ka di bi simdi ni man' gba zo Ninive din nye tin' titali n̄o nambɔyɔ gari lala? Dama ninvuy' shɛb' ben be di ni kalinli gari tuhikɔbiga ni pisi, ka nye ben zi be tooni ni be nyaana m-pahi bin̄kɔbiri pam zuyu." Lala ka Jona Litaafi maa naai.

M mabihi, yela pam be anabi Jona lahibali n̄o ni ka ti ni tooi bɔhim zan chan daadam mini Naawuni biebigu polo. Yel' sheli ti ni kuli nya nyela, **Naawuni bi**

nya so ka o gari sokam. (Naawuni bi gan̄di so) Jona daa gan̄dimi, amaa Naawuni nun daa bi gan̄ so. **Naawuni suhu daa kuli bela di ko ka che Jona suhu.**

Jona suhu daa kuli palimi ni gan̄bu, amaa **Naawuni nun** daa yurila Izraelnima mini Ninivenima zaa. Jona daa b̄rimi ni Ninivenima nya tibidargibo, dama be daa nyela Izraelnima dimnima, amaa Naawuni nun daa b̄rimi ni be zo ka che be daalahichi ka deei o yeligu ka nya tiliginsim. **Naawuni nun bi gan̄da.** Nun n-lee nye a, nun n-lee nye a, biehi b̄ ni ka a be, **Naawuni nun yur'a mi.** Ka a taali bee a yel' bieri ka o b̄ra, amaa aman̄maŋa ka o b̄ra. **Naawuni nun yurila sokam ka b̄ri** ni ti kahigi ti daalahichi n-ti o, ka b̄ri ni ti wum yeliman̄li ka ban̄ di gbunni, ka niŋ li yeda ka tilgi.

Ninvuyi sheba t̄himi ni Naawuni baya ka ti zaa so yinoyino biehigu dunia ŋo ni; ka t̄hi ni o piila sheba ni be ti kpe buyim ni ka che ka sheba mi kpe alizanda. Di mini di kuli nye yeliman̄li kadama niriba pam yen kpimi ni be daalahichi ka Naawuni ti darigi be tibili maa zaa yoi, di bi simdi ni a t̄hi ni Naawuni baya ka ninvuy' sheba ban nyeri tibidarigibo zilinsi ni. Kundi Kasi maa yeli ti ni Naawuni **“Nyela nun b̄ri ni sokam zaa tiligi ka b̄him ban̄ yeliman̄li ni nye sheli.”** (1 Timoti 2:4) *“Ti Duuma bi yu ni so ti bahi yoli, amaa o b̄ri ni sokam zaa lee niŋla tuuba.”* (2 Pit. 3:9) Ka din beni nyela, ninvuy' sheba ben zaŋisi ni be ku zo ka che be daalahichi, - Naawuni ni kari ba sariya dama, *“Be zaŋisi ni be yu yeliman̄li ka tilgi...ninvuy' sheba ben zaa bi niŋ yeliman̄li la yeda, amaa ka che ka be suhuri kuli yela alahichi tumbu nyayisim zuyu la ni ti nya sariya karibu!”* (2 Tes. 2:10,12) Ti Duuma Naawuni yeligu ni yeli shem m-bala. **Naawuni nyela namb̄zra** ka bo tiliginsim soli n-ti sokam. **Naawuni lahi nyela nun be kasi ka ka dayiri,** ka ni ti kari nun kam bi deegi o tiliginsim soli maa.

M mabihi, di chanya ka so yohim ya. Naawuni na zin gan̄ so, bee ka o suhu pieli alahichinima tibili darigibu zuyu. **Naawuni b̄rimi ni dunia ŋo zaa ban̄ yeliman̄li, ka niŋ li yeda ka tilgi!** Dina n-che ka Naawuni daa niŋ o daanabinima yiko ka be sabi o yeligu, ni di che ka ti ban̄ tiliginsim soli, ka deei li ka nya tiliginsim! Nun kam deei Naawuni tiliginsim soli maa ni ti kpe alizanda. Nun kam mi zaŋisi li ni nya tibidarigibo, dama *“Naawuni nun nyela nun b̄ri ni sokam zaa tiligi!...Aai! N yeriya mi ni faashee yi niŋ tuuba, di yi pa lala yi zaa gba ni ti bahi yoli.”* (1 Tim. 2:4; Luk 13:3)

Naawuni yiko puuni, ti b̄himbu din kanina, ti yen b̄himla anabi titali so nun daa di shehiranima pam zaŋ chaŋ Tiligira so nun daa yen ti kana dunia ŋo ti tiligi alahichinima la. Lala anabi titali maa n-nye Aizaia, anabi so nun daa kana di yuun' k̄bisiȳp̄in nyaŋa ka Masia daa naan yi ti ka dunia ŋo na....

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni ka che ka yi kuli teeri yela ayi sheŋa Naawuni ni daa b̄ri ni o wuhi o daanabi Jona.

[Tuuli:] ***“Tiliginsim yirila Naawuni sani na.*** (Jona 2:10) [Ayi:] ***“Naawuni bi ganda.”*** (Tuumba Tuma 10:4)

WUHIBU 55

ANABI AIZAIA

AIZAIA

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti daa bɔhimla anabi **Jona** ŋun daa kpaŋdi omaŋa ni o zo ka che Naawuni la yela. Nira yi ti kpaŋdi omaŋa ni o zo ka che Naawuni, di ŋmanila o bɔrimi ni o zo ka che o shilinshia. Naawuni daa kuli dolila Jona, hali o ni daa be ziŋ' titali la puuni!

Zuŋɔ, ti yen bɔhimla anabi so ŋun daa kana Jona kandi maa na nyaŋa. Sokam mi anabi maa yela Naawuni Kundi Kasi ni. Nuna n-nye **anabi Aizaia** ŋun daa kana di yuun' kɔbisiyɔpɔin nyaŋa ka be daa naan yi ti dɔyi Masia maa. Aizaia daa nyela maligumaana Naawuni jembu du' sheli ni Naa Sulemaana ni daa me Jerusalem la. Biɛyu kam Aizaia mini o maligumaanitaba daa yi zaŋdila binkɔbiri m-maani maligu bimbini zuyu n-tiri Naawuni. Lala maligu maa daa nyela Masia so' ŋun zim daa yen ti yi dunianima daalahichi zuyu la nahingbana.

Wummi binsheli din daa niŋ Aizaia o ni daa ti maani maligu tiri Naawuni jembu duu dahin sheli. Aizaia litaafi suura ayɔbu ni, n-ŋɔ ka o sabi yeli;

(Aizaia 6) *1 Naa Uzia ni daa kpi yuun' sheli ka n daa nya n Duuma ka o zi o nam ziiishee din du pam ka mali jilima; ka o binyerigu pali Naawuni jembu duu zaa. 2 Ka Serafinim' daa ze o zuyusaa polo. Be zaa yinoyino daa malila kpiŋkpama ayɔbuyɔbu. Be daa zaŋla diba ayiyi pɔb' be nina, ka zaŋ diba ayiyi pɔb' be napɔnvari, ka zaŋ diba ayiyi yiyira. 3 Ka be daa kuhiri booni tab' yera, "Kasi, kasi, kasi! N-nye Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa ŋɔ. O jilima palila dunia ŋɔ zaa. 4 Ka be kukoya maa vuri daa che ka Naawuni jembu duu maa dunoli tanzaa schigi, ka nyochi pali duu maa zaa. 5 Ka n daa yeli, "Mbusim be n zuyu, n lan ka tahima, dama yetɔy' bieri n-yiri n nol' ni na, ka m mini yetɔy' bieri ni yiri ninvuy' sheb' noya ni na layim be; amaa ka n nini nya naa ŋun nye Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa ŋɔ." 6 Di saha ka Serafinim' maa ni yino ŋun daa gbib' buyim sal' neɔŋ sheli o ni daa zaŋ gbabo gbabi yihi sara maligu bimbini zuyu daaŋa ni n-yiyi ka n sanna 7 nti zaŋ li shihi n noli ka yeli, "Dimbɔŋɔ ni shihi a noli maa, di yih' a galimi, ka kpihim' a daalahichi." 8 Di saha ka n daa wum n Duuma kukoli ka di yera, "Nuni ka n lee yen tim, ka ŋuni n-lee yen chaŋ n*

ti?" Ka n daa yeli, "N-nye ma; timmi ma."

Ɗo zuyu ka Naawuni daa kahigi o bihigu mini o kasitali n-wuhi Aizaia ni o moli li n-ti Izraelnima bee Yehudianima ni ka lahi sabi li niŋ litaafi ni ni di che ka ziɛmana din be nyaɗa ti di di daanfaani. Aizaia litaafi nyela din galisi pam ka ti ku tooi nya saha ni ti lihi yel' sheŋa din be di puuni zaa. To, amaa, ti ni tooi filim anabi Aizaia lahibali maa ka di leei yel' zuyuri dibaayi.

Tuuli, Aizaia daa yeli Yehudianima maa be **daalahichi yela**, ni di ni tu ni be nya tibidarigibo sheli.

Din pahi ayi: Aizaia daa yeli ba Masia ŋun daa yen ti kana dunia ŋo ti zaŋ omaŋa n-tayi be daalahichi la Lahibali Suŋ yela.

Dinzuyu, Anabi Aizaia lahabali maa daa kuli nyela;

1.) **Ti tuun' bieri mini di tibidarigibo lahabali**; mini

2.) **Tiligira maa Lahabali Suŋ zaŋ chaŋ o ni yen yo alahichinima tibidarigibo zuyu shem.**

Cheliya ka ti yuli kalinli sheŋa din yeri ti **alahichi yela** ka Naawuni daa zaŋ li yeli Aizaia ni o moli li ti Yehudianima mini ŋun kam mali tibili ni o wum. Suuri yini puuni, Anabi Aizaia daa sabi yeli;

(Aizaia 1) 2 Zuyusaa, wumma! Tingbani wumma! Naawuni yeliya: "N ni wumsi bi' sheba zayisi ma. 3 Niyi mi be lana, ka bunsu mi be lana ni dihiri ba luy' sheli. Amaa Izraelnima bi mi lala, n niriba maa bi baŋ. 4 Zuliya sheba ben nye alahichinima ŋo, yi nyela tuumbieri taali ni zi sheba zuyu. Yi nyela ben zayisi Yawe ŋun nye Izraelnima Naawuni ŋun be kasi ŋo ka lebi yi nyaɗa biri o! 13 Yi ni zaŋdi yi pin' sheŋa na maa ka buchi. Cheliya li zaŋbu na. Yi tulaale zim nyela zaŋ' bieyu n sani. Yi goli palli churi puhibu mini vuhim dabisa ni yi ni booni layingu sheŋa puuni, n je alahichi ni be yi jembu layingu sheŋa ni. 14 N suhu je yi goli pala churi mini yi ni zali chu' sheŋa puhibu la. Di leela zitibisili n sani, di zibu wum ma pam. 15 "Yi yi kpuyi yi nuhi zuyusaa n-suhi ma, hali yi yi suhi ma kabo, n ku lihi yi polo na m mi ku wum yi suhugu maa. Yi nuhi tim zim ni.

Lala ka anabi Aizaia daa yeli noli ti Yehudianima maa be nyaanyibo zuyu. N-ŋo ka o daa ŋmaai be daalahichi maa jia, **"Naawuni yeliya, "Niriba ŋo tiri ma la jilima be nyina zuyu, amaa ka be suhuri lee be katiŋa ni mani. Niriba ŋo yeri ni be jemdila mani, amaa ka be ni yeri shem ka gbunni, dama be suhuri bela katiŋa ka che ma. Ninsalinima zaligunima mini be kaya soya ka be doli jemdi ma."** (Mat. 15:8; Aizaia 29:13)

Aizaia ni daa yeli noli ti Yehudianima be tipawumli mini be daalahichinima zuyu naai, o daa pilimi n-yeri ba Lahabal' Suŋ maa yela. Din mali yiko ni di tooi

payi neei suhu kam din niŋ li yeda. Cheliya ka ti zaŋ saha din kpalim ŋo wum alahiziba yeltɔy' sheŋa Aizaia ni daa sabi zaŋ chaŋ Masia ŋun daa yen ti kana ti tiligi alahichinima la polo. O ni sabi shem m-bɔŋɔ:

“Naawuni yeliya, “Pumpɔŋɔ, kamiyana ka ti tɔysi mali ti yela maa. Hali yi daalahichi ni kuli be kamani mulifu maa, di ni paligi kamani sakuya la; hali di ni kuli be kamani zom maa, di ni paligi kamani piɛ' pielli kɔbiri la.” (Azaia 1:18)

(Aizaia 40) 1 Yi Naawuni yeliya, “Maamiya n niriba suhuri, Maamiya be suhuri! 3 Kukol' sheli n-kuhiri yera: **“Malimiya soli mɔyu ni ti Naawuni!** Malimiya soli maa tingban' neli ni ka di tuhi ti ti Naawuni maa! 4 Njarmiya yiliŋ kam, ka gbi zɔya mini kuŋkuna ka di siyi n-leei tintani, ka mali luy' sheŋa din be gburimagburima la ka di niŋ polipoli. 5 Di saha Naawuni jilima ni yi zahira ka sokam zaa nya li. Mani Naawuni n-yeli lala! 9 Zionnima, dumiya zɔya zuyu nti moli lahabal' suŋ molo. Jerusalemnima, duhimiya yi yee moli lahabal' suŋ molo. Duhimiya yi kukoya pam yeli Juda fɔntinsi ni nima, **“Yi Naawuni kanina! Di zɔriya dabiɛm”** 10 Nyamiya, ti Duuma ŋun nye Naawuni ŋo kanimina ni o ti zaŋ yiko pam di na!

Dinzuyu ti Duuma maŋmaŋa ni wuhiya shirili. **Nyamiya, payipiɛl' so ni ti niŋ pua n-dɔyi bidibiga** ka be ni ti boli o yuli Imanuel – di gbunni nyela, **“Naawuni be ti san’!**” (Aizaia 7:14; Matiu 1:23)

Naawuni daa chemi ka anabi Aizaia yeri **alahizibusi** ŋo yela! Naawuni daa yen zaŋla **o Shia** n-niŋ pay' piɛliga ni pay' so ŋun na zi doo! Lala ka be daa dɔyi Masia dunia ŋo ni. Kamani ti zaa ni mi shem, Masia maa daa ka dunia ba. Poi ka be daa naan yi dɔyi o, o daa bela alizanda ni, dama ŋun n-daa nye **Yeligu** m-be Naawuni sani. Aizaia anabitali puuni, o daa yeliya ni Masia nyela Naawuni ŋun kana ti be ti sani kamani ninsala niŋgbuŋ la. Yelimaŋli bɔ n-lee bɔŋɔ! Ka Naawuni ŋun nye shia ŋo bɔri ni o zaŋ omaŋmaŋa shia ni yeligu n-niŋ pay' piɛliga ni ka o dɔyi bia dunia ŋo! Dimbɔŋɔ ka Aizaia daa nya o daanabitali puuni ka yeli ni, **“Payipiɛl' so ni ti niŋ pua n-dɔyi bidibiga** ka be ti boli o yuli Imanuel – ka di gbunni nye, **“Naawuni be ti sani!”**

Suura sheli din paya maa na, Aizaia daa sabiya pam zaŋ chaŋ Masia maa kandina polo. Luy' sheli polo, o yeliya:

“Ninvuy' sheba ben daa yi be zibisim ni yi pa nya neesim titali. Ben daa be zibisim titali ni, neesim neei paai ba. Dama be dɔyi bia ti ti, be ti ti bidibiga; o nyela ŋun su fukumsi; ka o yuli ni ti booni, “Alahiziba” mini “Sayisira” ni “Kpiɔŋlana Naawuni” ni “Suhudoo Nabia.” (Aizaia 9:2,6)

“Di saha zoomba nina ni ti neei, ka tikpiranima wum. Gbariti ni ti yiyisi jem kamani waliga la, ka biriti ti yili yila ni suhupielli.” (Aizaia 35:5,6)

Kalinlinima ɲɔ puuni, Aizaia daanabitali puuni, o yeliya ni Masia maa ni kana ni Naawuni kasitali mini o nambɔzɔbo dunia ɲɔ. O daa lahi yeli Masia maa ni ti yen tum tuun' kar' sheɲa so ni na zin tum. Dina n-daa yen che ka sokam baɲ ni ɲuna n-nyɛ Masia ɲun be kasi ka yi Naawuni sani na! Dina n-daa che ka anabi Aizaia daa sabi yeli ni be ni boli Masia la, **“Alahiziba mini sayisira! Kpiɔɲlana Naawuni! Saha din ka bahigu ba! Suhadoo nabia!”** Din lahi pahi, Aizaia daa pala ti zuɲɔ ninvuɣ' sheba ben bɔri ni be zaɲ Masia mini anabinima ben pahi maɣisi taba la. Anabi Aizaia daa nyela ɲun baɲ jilima sheli din be tiligira so ɲun yen yi ti Duuma Naawuni sani maa na.

Pɔi ka ti chebisi taba zuɲɔ, di tu ni ti karim suuri yini pahi yaha: **Suura pihinu ni ata.** Suura ɲɔ n-nyɛ din mali alahiziba n-gari suura sheɲa zaa anabi Aizaia ni sabi. Dama din ni ka o yeli o daanabitali ni, ni Masia maa ni ti zaɲ omaɲa n-lee maligu piɛɣu ka o zim yi dunianima daalahichi zuɣu. Gbulsimi tibili vienyelinga n-wum lahabali suɲ sheli Naawuni ni daa zaɲ ti anabi Aizaia yuun' kɔbisinyɔpɔin ha pɔi ka be naan yi ti dɔyi Masia maa.

Naawuni Kundi Kasi maa yeliya:

(Aizaia 53) **1“ Nuni n-lee niɲ ti ni yeli shem yɛda? Ka ɲuni ka Naawuni lee kahig' o yiko wuhi? 2 Naawuni daa che ka o dabili zooi kaman bimbilin' sheli din jila ba tiɲa tiɲkuɲ ni. Ti ni daa nya o, o daa ka dariza bee vielim. Sheli daa ka o niɲgbuɲ biɛhigu lihibu ni din ni che ka ti bɔr' o. 3 Ti daa ziɛm' o ka zaɣis' o. O daa nyela ɲun mili suhugarigu mini wahala dibu. O daa ɲmanila niriba ni ɲmaligiri be nina bahiri kpaɲ' ka che ninvuɣ' so. Ti daa ziɛm' o, ka bi lih' o ka o nyɛ sheli. 4 Yelimaɲli, o daa deei ti dɔriti mini ti suhugarigu zi. Amaa ka ti daa tɛhi ni Naawuni n-darig' o tibili ka ti o bierim maa. 5 Amaa ti tuumbieri mini ti daalahichi zuɣu ka o daa nya dansi ni nahingu maa. O ni daa nya tibidarigibo sheli zuɣu n-che ka nyayisim kpe ti mini Naawuni sunsuuni. O fiebbu dansi zuɣu n-che ka ti nyari tibbu. 6 Ti zaa daa ɲmanila pieri ben bɔrigi, ka sokam dol' o suhuyubu soli. Ka Naawuni daa zaɲ ti zaa daalahichi zil' o.**

7 Be daa muɣis' o, ka nahim o, amaa ka o bi yaag' o noli. Be daa zaɲ o mi chaɲ kaman be ni zaɲdi piebil' chani kɔrigibu shee shem la bee kaman be ni cheri piɛɣu kɔbiri ka o fo shem la, O daa bi yaag' o noli. 8 Be daa kar' o saria, ka mɔɲ o yelimaɲli, ka zaɲ o chaɲ ni be ti ku o. Be daa di o nyevili dunia ɲɔ ni. N niriba daalahichi zuɣu ka be daa ku o.

9 Hal o ni daa bi tum tuumbie' sheli, ka ziri daa ka o nol' ni maa zaa yoli, be daa gbi o gballi garila tuumbierinim' gbala ni; ka daa soɣ' o pahi bundan' zuyu. 10 Amaa di daa nyela Naawuni yubu ni o che ka o nya dansi ni bierim. O daa che ka o zaŋ o nyevili pa talima alahichi zuyu ka o ni ti nya o zuliya, ka mali nyevili wɔyinli. Naawuni ni lo nia sheli ni niŋ pali o zuyu. 11 O wahala dibu nyaana, o ni ti nya o tuma nyɔri ka o nini tiyi li. N dabili ŋun nye wuntizɔra maa banɔsim zuyu ni che ka niriba pam yi taali ni. O ni deei be daalahichi zi. 12 Dinzuyu n ni ti o tarili wɔyira puuni. O mini ben mali yaa ni ti layim pirigi be ni ŋme n-di neen' sheŋa. Dama o daa saɣiya kpi, ka be daa kal' o pahi alahichinim' ni. O daa zi niriba pam daalahichi, ka tim sandaani ti alahichinima.

Aizaia ni daa sabi yeligu sheli zaŋ chaŋ Masia maa ni ti yen di wahala sheli ti daalahichi zuyu m-bala. Yelimanŋli, Tiligira simdi mi ni o di wahala ka o zim yi n-tiligi alahichinima zaa din ni che ka Naawuni che ti taya m-paŋ ti ka di pala ti kasitali zuyu. Dina n-che ka Aizaia sabi yeli ni, *“Amaa ti tuumbieri mini ti daalahichi zuyu ka o daa nya dansi ni nahingu maa...Ti zaa daa ŋmanila pieri ben bɔrigi ka sokam doli o suhuyubu soli. Ka **Naawuni daa zaŋ ti zaa daalahichi n-zili o.**”* (Aizaia 53:5,6) Kalinli ŋɔ n-nye din kolindi vaari Aizaia litaafi maa: lahabal' bieɣu mini lahabal' sunɔ.

1.) Tuuli, **lahabali bieɣu** maa nyela ti zaa ni nye alahichinima ka ka ti ni yen niŋ shem tiligi ti maŋa la! Dina n-che ka Aizaia sabi yeli ni **“Ti zaa daa ŋmanila pieri ben bɔrigi, ka sokam doli o suhuyubu soli.”**

2.) Din pahiri ayi, **Lahabali Sunɔ** maa mi nyela Naawuni ni bo so' sheli ni o tiligi alahichinima la. Lala soli maa nyela Masia kum mini o kum ni neebu. Lala zuyu ka Aizaia sabi yeli ni, **“Amaa ti tuumbieri mini ti daalahichi zuyu ka o daa nya dansi ni nahingu maa...ka Naawuni daa zaŋ ti zaa daalahichi zili o.”**

M mabihi, yi kahigi yi daalahichi n-soŋ Naawuni tooni? A niŋ yeda ni paɣapiɛliga n-daa doyi Masia so maa n-nye *“Naawuni be ti sani”*? A mi din che ka Masia daa zaŋ omaŋa lee sara pieɣu ka o zim yi maa?

Tehimi anabi Aizaia ni yeli yeltɔɣ' sheŋa ŋɔ zaa zuyu. Naawuni bɔri ni o soŋ a ka baŋ Aizaia ni sabi sheli zaa niŋ suura pihinu ni ata maa ni. A yi bi baŋ yel' sheli ti ni bohim ti zuŋɔ bohimbu ŋɔ ni, nyin sabi n-ti ti na....

M-puhiya ka paɣi yi ni wum yelig sheli ŋɔ zuyu. Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ a ni, ka che ka a tehiri Naawuni ni daa zaŋ lahabl' sheli n-ti anabi Aizaia ni o ti ti la zuyu:

“O yeliya, “Pumpɔŋɔ, kamiyana ka ti tɔyisi mali ti yela maa. Hali yi daalahichi ni kuli be kamani mulifu maa, di ni paligi kamani sakuya la;

hali di ni kuli be kamani zom maa, di ni paligi kamani piε' pielli kɔbiri la.” (Aizaia 1:18)

WUHIBU 56

ANABI JERIMIA

JERIMIA

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti daa wum anabi **Aizaia** ni daa sabi sheli kam zaŋ chaŋ Masia ŋun daa yen ti kana maa polo. Naawuni daa kahigi wuhi Aizaia alahichinima tiligira ŋun daa yen yi Naawuni maŋmaŋa sani na, ka payapieliga ti doyi o, ka o be kasi, ka ni ti tum alahaziba sheŋa so ni ku tooi tum. Ŋo daa kahigimi n-wuhi Aizaia di yuun' kobisiyɔpɔin nyaaŋa ka be ti naan yi doyi Masia. Amaa, Aizaia gba daa yeliya o daanabitali ni, ni Masia maa zim nyela din yi ka sara maligu pieyu la, n-yo dunianima daalahichi zuyu. Ni ka o sara maligu maa yi ti pali, o ni nyaŋ kum, ka neei kum ni, ka ni ti ti ŋun kam niŋ o yeda nyevuli din ka bahigu. Zuŋo ti lahi bɔrimi ni ti tuyi bɔhim Naawuni daanabi titali so yela - ŋun n-nye **anabi Jerimia**.

Jerimia daa niŋla kamani yuun' kobiga anabi Aizaia kum nyaaŋa. Kamani ti ni pun nya shem, Izraelnima daa lahi ka nangbanyini. Be tingbani maa daa pirila buyi zuyu: Izrael mini Juda-Jerimia saha maa, Izrael tingbani din daa be di wulimpuhili polo daa nyela din wurim. Naawuni daa che ka Izraelnima dimnima tuhi gbahi ba daba, dama be daa zaɣisi anabinima yeligu deebu ka zaɣisi ni be ku niŋ tuuba ka zo ka che be daalahichinima. Dinzuɣu **Yehudianima tingbana zaa**. Juda ko n-daa kpalim. Juda daa bela tingbani maa nudirigu polo. Di tiŋ' zuɣu n-daa nye Jerusalem, luy' sheli Sulemaana ni daa me jembu du' sheli la ni daa be. Kamani ti ni pun bɔhim shem, Juda daa nyela zuliya sheli Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni che ka Masia maa yina.

Jerimia daa nyela Yehudia nira. Be daa doyi o la tiŋkpambil' sheli din mini Jerusalem daa kuli nye kamani maali anu. Jerimia ba daa nyela maligumaana m-be Jerusalem jembu duu maa ni. Lala saha maa, Yehudianima ben daa be Jerusalem maa daa nyela ben jemdi Naawuni n-doli be yaannima kaya ni taada. Amaa **be daa bi deei Naawuni Yeligu** maa vienyinga. To amaa Jerimia ŋun daa nyela ninvuy' so ŋun yuri ti Duuma Naawuni yeligu ka lahi niŋ li yeda; o daa kuli guhirila dabisili sheli Naawuni ni yen tim Masia maa na dunia ŋo ni.

Pumpɔŋɔ, cheliya ka ti nya Naawuni ni daa boli Jerimia ni o niŋ o daanabi shem. Jerimia litaafi suuri yini, o sabi yeli ni;

(Jerimias 1) 4 “Naawuni daa yeli ma, 5 **“N daa pun mi a mi pɔi ka naanyi ti nam a a ma puli ni. N daa pun piig' a mi zali pɔi ka be ti naanyi dɔy' a; ka n zaŋ a leei zuliya kam anabi.”** 6 Di saha ka n daa garigi yeli, “Yaa n Duuma Naawuni, yelimaŋli, m bi mi n ni yen tɔyisi yetɔya shem, dama n na nyela bia.” 7 Amaa ka Naawuni daa yeli ma, “Di yera, ‘N na nyela bia,’ dama a ni chaŋ n ni tim' a ni a chaŋ ninvuɣ' sheb' zaa sani nti yeli ba n ni zal' a ni a yelim' ba shelikam. 8 Di zɔri ba dabiem, dama n ni be a sani din ni fa a bahi.” Naawuni n-yeli lala maa. 9 Di saha ka Naawuni daa teeg' o nuu shihi n noli ka yeli ma, “Pumpɔŋɔ n zaŋ n yetɔya niŋ a noli ni. 10 Nyama, zuŋɔ dabisili ŋɔ n zaŋ a leei zuliya pam mini nanim' zuɣulana, ni a vuɣi ka daai luhi, ni a wurim ka ŋme m-paai, ni a me ka sa.”

Lala ka Naawuni daa boli Jerimias ni o ti leei o daanabi. Naawuni daa piigi o mi ni o chaŋ Yehudianima sani nti yeli ba ni Naawuni ni kari ba sariya ni ben deei yi zaɣisi ni be ku zo ka che be daalahichi ka labina Naawuni sani ti deegi o Yeligu. Jerimias tuma ŋɔ daa nyela din timsi ka to n-to, dama **Yehudianima maa daa je ni so yeli ba ni be jema maa bi tiyiri Naawuni nini.** Amaa, Jerimias daa pala ŋun tumdi ni di tiyi ninsal' nini. Dinzuɣu yuun' pishi ni anahi ka Jerimias daa zaŋ n-yihi waazu Jerusalem mini Juda tingbana zaa ni n-yeri ni, “Naawuni yeliya ni n-sayisi ya, ni yi yi zaɣisi ni yi ku zo ka che yi daalahichi ni ka deei o yeligu – Naawuni ni che ka Babilon tɔbbihi kana ti kpe Jerusalem, n-sayim ka nyo tin' maa mini Jembu duu maa! Ka ni gbahiya daba n-kuli tin' sheli din be katiŋa.” Lahabali sheli Jerimias ni daa zaŋ ti Yehudianima ben daa be Juda tingbani ni n-daa bala.

Cheliya ka ti na kuli tuyi karim Jerimias sabbu maa n-nya o ni daa sayisi o Yehudianim' taba shem. N-ŋɔ ka Jerimias suura ayɔpɔin yeli:

(Jerimias 7) 1 “Naawuni ni daa yeli Jerimias yetɔy' sheŋa m-bɔŋɔ: 2 **Zanimi Naawuni jembu duu dunɔdali gbini n-yeli ba nimaani,** “Judanim' zaa ben doli dunoya ŋɔ kperi ti jemdi Naawuni, wummiya Naawuni ni yeli shem. 3 Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa ka nye Izraelnim' Naawuni ŋɔ ni yeli shem m-bɔŋɔ: Tayimiya yi biehiɣu mini yi tuma, ka n che ka yi be kpe. 4 Miriya ka yi dihi yɔhingu yetɔya ŋɔ tabili. Dina n-nye: “Naawuni jembu duu m-bɔŋɔ, Naawuni jembu duu m-bɔŋɔ, Naawuni jembu duu m-bɔŋɔ.” 5 Dama yi yi tayi yi biehiɣu mini yi tuma ka be yelimaŋli biehiɣu zaŋ chaŋ tab' sani, 6 ka bi nahindi saamba mini kpibisi ni pakɔya, bee n-kuri ben ka taali kpe, ka bi jemdi buya din nye barina zaŋ chaŋ yi sani ŋɔ; 7 dindina n ni be yi sani kpe, n ni daa zaŋ tingbɔŋ sheli ti yi yaannim' kurimbuni ha ni be su li sahakam ŋɔ ni. 8 **Yi nyela ben kul deeru yɔhingu yetɔya din ka**

buchi.

9 Yi zura, ka kuri niriba, ka niṅdi zina, ka ḡmari ziri p̄ri p̄ri, ka maani maligu tiri Baal, ka jemdi buy' sheṅa yi ni daa pun bi mi. 10 Di nyaṅa ka yi kanna ti zaani n tooni du' sheli din nye n jembu duu ḡo ni yera, "Ti tiligiya." Ka lan yi n-chaṅ ti tumdi din chihiranim' ḡo yaha.

Jerimia suhu daa yiṅisi bahi Yehudanim' ben daa **niṅdi kamani be mila** Naawuni amaa ka be biḡhigu lee wuhiri ni be je o la zuṅu. Suuri pia ni ayɔpoin ni, Jerimia paḡiya ni:

*(Jer. 17) 5 Naawuni yeliya, "Noli ni di ninvuy' sheba ben niṅ be ninsalitaba naani, ka zaṅ be ninsalitabi maa lee be kp̄iḡ, ka ḡmaligi be suhuri ka che man' Naawuni la...9 **Suhu n-nye din mali yḡhiṅgu gari binsheṅukam**; di bi ze yim. Nuni n-lee ni tooi baṅ li? 10 "Man Naawuni n-nye ḡun zahindi yem, ka vihiri baṅdi salanim' suhuri, ka tiri sokam zaa ka di doli be biḡhigu ni nye shem, ni be tuma nyɔri ni nye shem."*

Lala zuṅu, Jerimia daa kpahi Judanima zuṅu ni n-yeri ba: "Yi yi bi zo ka che yi daalahichi n-labina Naawuni sani, Babilɔn tɔbbihi ni sayim Jerusalem mini Naawuni jembu duu la ka gbahi ya daba!"

Wula ka a lee tehi zaṅ kpa yelli ḡo polo? A tehiya ni Judanima daa deei ka ti yeligu sheli Naawuni ni daa zaṅ ti Jerimia ka o zaṅ ti ba maa jilima? **Niriba pam daa bi deei sayisigu maa!** Hali Adiinikarimbanima gba daa bi niṅ Jerimia yeligu maa yeda. Ka hali gba Adiinikarimbanima ni daa wum o ni daa yeli shem maa, be daa gbaagi o mi n-fiebi o ka ba o bandi dabisi gbaliṅ. Adiinikarimbanima maa daa bi niṅ yeda ni Naawuni ni sayi che ka Babilɔnim' ben nye be dimnima kpe Jerusalem na ti sayim di mini jembu du' sheli Sulemaana ni daa me la. Be teha puuni, be daa bi tehi ni di ni tooi niṅ! Be suhu daa yiṅsi bahi Jerimia zuṅu, dama o ni daa yeli ni Jerusalem ni sayim ka daa sabi Naawuni yeligu niṅ litaafi ni la zuṅu.

Ka Judanima mini Adiinikarimbanima maa ko n-daa zaṅisi Naawuni daanabi Jerimia yeligu. Juda Naa gba daa zaṅisi o mi. Juda naa ni daa karim litaafi sheli Jerimia ni daa sabi maa, **o daa zaṅla sua** n-ḡmahinḡmahi li ka zaṅ li bahi buyim ni ka di zaa daa di wuliwuli! Juda Naa ni daa niṅ shem m-bala. O daa bi kahigi o daalahichi ka zo ka che li, o mi daa bi deei Naawuni yelligu. Yelimaṅli, Naa maa daa nyo Jerimia litaafi maa, amaa **o daa bi tooi tayi Naawuni nia ni nye sheli.** Naawuni daa lahi wuhi Jerimia ka o daa labi sabi o yeligu maa niṅ litaafi sheli ni yaha.

A yi bohim Jerimia litaafi ḡo, a ni nya **Naa maa mini Adiinikarimbanima**

mini Judanima zaa ni daa nahim Jerimia shem. Be daa yi kuli kpariti o mi saha kam. Saha sheli be daa ti zaŋ o mi niŋ boɣ' zilinli ni. Amaa Naawuni daa nyela ŋun guli o. O daa tim Gbansabila tingbani ni do so ka o kana ti yihi o boɣili maa ni.

Din kuli kpa talahi kpe ŋɔ nyela, Yehudianima pam **daa zaɣisiya ni** be ku wum anabi Jerimia yeltɔya maa. Di bi wuhimi ni be daa bi wumdi so yeligu! **Be daa wumdila** ninvuy' sheba ben daa booni bemaŋa anabinima la yeligu – amaa **anabi zirinima** n-daa nye ba! Naawuni Kundi yeli ti ninvuy' sheba ben yeli ni be nyela Naawuni daanabinima, amaa be tuma ni be nyela nyaanyiriba mini ben yohindi niriba, dama **be yeligu pala din yi Naawuni sani na.** Saha sheli Jerimia ni daa yeri Naawuni ni lo nia ni o kari Jerusalem sariya sheli maa, anabi zirinima maa gba daa yerila Judanima maa ni “pa yelimaŋli ka o yeri maa! Mbusim sheli Jerimia ni yeri maa pala din yen paai ya! Babilɔnnima ku tooi sayim Jerusalem! Ninvuy' so ku tooi sayim Naawuni Jembu duu! Aloba pala din yen lu! Yi kuli yen malila suhudoo! Suhudoo ko, pa sheli yaha!”

Amaa ka Jerimia daa yeli Yehudianima maa zaa ni;

*(Jer. 23) 16 Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa ŋɔ ni yeli shem m-boŋɔ: “**Di wumdi ya anabi sheba ben be yi sani ŋɔ yeligu.** Be ŋmari ya la ziri be suhuyubu yeltɔya ka be tɔyisiri maa. Di pala Naawuni noli ni yeltɔya. 21 N daa bi tim anabinima maa, amaa ka be yiɣisi guui chaŋ. N daa bi zaŋ n yeligu ti ba, amaa ka be tɔyisiri anabitali yeltɔya. 22 Be yi di nyela n saawaranima, dindina be naan moli n yeligu maa n niriba sani; be naan yihi ba be ni tumdi tuumbie' sheŋa ni.”*

Anabi Jerimia daa kpahirila Yehudianima zuɣuri ni ni be baŋ anabi zirinima maa yela. Din daa niŋ yoli nyela, Judanima maa pam daa nyela ben zaɣisi anabi Jerimia sayisigu maa. Amaa **ka lee niŋla anabi zirinima maa yeligu yeda.** Amaa di zaa sa bahigu, Naa maa mini maligumaaniba ni Yehudianima zaa daa ti baŋ ŋun yeri **Naawuni maŋmaŋa yeligu!** Din daa che ka be baŋ nyela binsheli kam Jerimia ni daa yeli zaŋ chaŋ Jerusalem sayimbu polo daa nyela din niŋ. Naawuni yeligu ŋun kuli paanimi saha kam.

Wummi Naawuni Kundi ni yeli shem:

*(Jer. 52) 4 Zedekia ŋun daa nye Judanim Naa la nam dibu yuma awei ni, ka Babilɔn Naa **Nebukadneza** daa zaŋ o tɔbbihi zaa kana ti liri Jerusalemnima. Be daa teemi gil' li, ka me bindura gil' li ti tuui. 5 Dinzuɣu be daa kul teei gilila tiŋ' maa...6 Gol' so ŋun pahir' anahi dab' awei dali ka kum daa muɣisi tiŋ' maa nim' pam, ka bindirigu daa lan ka tingboŋ*

maa ni ka niriba maa ni di. 7 **Di saha ka be daa chibi tin' maa gooni voli,** ka tɔbbihi zaa daa doli voli maa yi...tɔbbihi maa daa tuhi nyan Juda Naa. 9 **Di saha ka be daa gbaai naa maa n-zaŋ o chaŋ Babilɔn naa sani...ka o ti di o saria.** 10 **Ka Babilɔn naa maa daa ku Zedekia bidibisi mini Juda kpambaliba zaa o nin' ni Ribila maa.** 11 **O daa che ka be kpayila Zedekia nina, ka ba o bandi. Ka Babilɔn naa maa daa zaŋ o kuli Babilɔn.** 12 **Babilɔn Naa Nebukadneza mini o sapashin' nima...13 daa nyo Naawuni jembu duu mini nayili ni Jerusalem yiya zaa buyim. O daa nyo yil' titali kam buyim.** 14 ... **O daa daai goon' sheŋa din zaa daa gili Jerusalem la luhi.** 15 **Ka Nebuzaradan ŋun daa nye naa guliba sapashin' kpem' maa daa gbahi tarimba sheba mini ninvuy' sheb' ben daa kpalim tin' maa ni ni ninvuy' sheb' ben daa zo n-labi Babilɔn naa polo la ni nuhi tuumbaŋdiba ben daa kpalim la n-zaŋ ba chaŋ.** 16 **Amaa Nebuzaradan daa che tingboŋ maa ni nandaamba sheba bahi ni be maani wain tihi, ka kra.** 27 ... **Di saha ka be daa gbahi Judanim' daba n-yi be tingboŋ maa ni chaŋ!**

Dinzuyu ti nya **Naawuni ni daa che ka** o daanabi Jerimia yeli yeltɔy' sheli kam niŋ pali shem. Pumpɔŋɔ, Yehudianima zaa daa yi pa banɔya ni Jerimia **yeligu maa n-nye yelimaŋli.** To, amaa be ni daa baŋ yelimaŋ' sheli ŋɔ daa lahi ka buchi n-ti ba, dama be daa be la dabitim puuni Babilɔn tɔbbihi nuuni.

Wula n-tu ni ti naai ti zuŋɔ bɔhimbu ŋɔ? Di pa sheli ti ni tooi naai li ni teha ŋɔ: Sariya karibu dali Adam bia kam ni ti baŋ din nye yelimaŋli ka baŋ din nye ziri. Amaa, **Naawuni bɔrimi ni a baŋ din nye yelimaŋli ka baŋ din nye ziri pumpɔŋɔ – dama sariya karibu dali a yi ti baŋ yelimaŋ' sheli a ni daa zayisi, di ku lahi mali buchi!** Sariya karibu dali a ti ku tooi lahi niŋ tuuba yaha, dama a ni ti nya a daalahichi tibidarigibo. Din n-che ka Naawuni Kundi yeli ni; **“Pumpɔŋɔ n-nye alibarika deebu saha, zuŋɔ n-nye tiliginsim nyabu dabisili.”** (2 Kɔr. 6:2)

“M biyurisi, di niŋya ŋun kam yeli ni o mali Naawuni shia yeda, amaa buyisimya ba nya be ni mali shi' so maa yila Naawuni sani na, dama anabi zirinim' pam yiyisiya m-be dunia ŋɔ ni luy' sheli kam.” (1 Jɔn 4:1)

Ti bɔhimbu din kanina, ti ni nya binsheli din daa niŋ, be ni daa gbahi Yehudia ninvuy' sheba n-kuli Babilɔn maa....

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ yi ni ka che ka yi deei alikauli sheli o ni daa zaŋ ti anabi Jerimia maa. Naawuni yeliya,

“Yi yi ti bo ma ni yi suhuri zaa, yi ni nya ma.” (Jer. 29:13)

WUHIBU 57

ANABI DANIEL

DANIEL 1,6

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din daa garila, ti daa bɔhimla **Jerimia** litaafi. Anabi Jerimia daa kamina di yuun' kɔbisi yɔbu laasabu nyaana ka Masia daa naan yi ti kana. Ti nya Jerimia ni daa kpahi Yehudianima zuyu ni yeli ni be yi bi zo ka che be daalahichi n-labi Naawuni sani, ni Babilɔn tɔbbihi ni sayim Jerusalem ka gbahi ba daba. Din niŋ yoli nyela, Yehudianima maa daa nyela ben doli **anabi zirinima** yeligu ka zayisi ni be deei Jerimia yeligu maa. Ti karim nya Babilɔn tɔbbihi ni daa kana ti sayim Jerusalem ka gbahi Yehudianima maa daba n-kuli Babilɔn shem. Binshelikam daa kuli niŋmi kamani Naawuni ni daa che ka Anabi Jerimia yeli shem.

Amaa Jerusalem sayimbu ŋo daa bi wuhimi ni Naawuni zayisila Yehudianima maa. O ni daa pii ninvuy' sheba saha wayinli la. Naawuni ku tooi tam o ni daa lo Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu alikauli sheli. O ni daa yeli ba shem m-bɔŋo; *“Dunia zaa ni ti nya alibarika yi zuyu.”* Naawuni daa bi tam o nia sheli din nye ni o tim Tiligira na dunia ŋo. Nun nye ŋun yen ti yi Yehudia zuliya ni na ka yen ti nye Ibrahimma yaana. Kundi wuhi Naawuni ni daa guli Yehudianima Babilɔn tingbani ni **yuun' pisopɔin** shem hali ka o ti lahi labisi ba Jerusalem shem. Kamani o ni daa lo ba alikauli shem. To, amaa, yi yen wum lahabali ŋo, yin guhimi ka ti kpe ti zuŋo bɔhimbu ŋo ni.

Zuŋo ti yen bɔhimla Yehudia nachimbil' so ŋun daa be Babilɔn daba maa ni. Lala nachimbila maa n-nye **Daniel** – Naawuni daanabi Daniel. Daniel gbunni nyela, **Naawuni n-nye n sariyakarita**. Ti ni kuli yen ŋmaai Daniel shehira maa jia shem m-bala. Daniel daa bi zɔri ninvuy' so m-pahila Zallakurura Naa ŋun nye sokam ni yen ti zani so tooni ka o kari o sariya ŋo zuyu. Daniel sariya karita. Daniel daa niŋ anabi Sulemaana ni daa sabi yel' sheŋa saha wayinli la yeda. O daa yeliya; *“Nira yi zɔri o taba dabiem di nyela zana, amaa ninvuy' so ŋun niŋdi Naawuni naani ni yi yela ni.”* (Naha 29:25)

Naawuni daa kpaŋsi Daniel ka o sabi litaafi. **Daniel litaafi** kuli palimi ni anabitali yeltɔya din yayi ninsala teha zuyu. Naawuni kɔŋko m-mi binsheli din sa yen niŋ soha biɛyu ni. Amaa di zaa yoli anabi Daniel daa sabiya n-jendi dunia ŋo **tingbana pam lahibali** – O daa sabi yeli lala tinsi ŋo yela pɔi ka di ti naan yi pili!

Shehira; Daniel daa sabiya zaŋ chaŋ Perizia mini Giriisi ni Rom tingbana ni daa yen ti pili shem ni be nanima ni daa yen ti niŋ shem. O ni daa sabi ŋɔ nyaŋa di yuun' kɔbisi ka tinsi maa sheŋa ti naan yi pili! Din pahi, kamani Naawuni daanabinima sheba ni daa sabi shem, Daniel gba daa sabiya zaŋ **chaŋ Masia tuuli kandina mini o kandina din pahiri ayi yela**. Daniel daanabitali puuni, o daa yeliya; ni Masia tuuli kandi maa na puuni be ni ti “Nmaagi o bahi” - n ku o mali alahichi sara. (Daniel 9:26) Amaa Masia maa yi ti labina dunia ŋɔ ni, ni o ni ti kari dunia ŋɔ sariya ni kasitali. Wummiya anabi Daniel ni mali yeligu sheli zaŋ chaŋ Masia kandina din pahiri ayi maa polo:

“Ka n daa kuli lihiri hali ti nya ka nam zii shehi mali zieya. Ka ŋun nye ŋun pun be tum kurimbuni ha la kana nti zini nam zii shehi maa zaɣ' yini zuɣu. O binyerigu daa pielimi kamani gumbɔrigu, ka o zabiri mi be kamani pie' pielli kɔb' suma la. O nam zii shee maa daa mali n-tamla kalima zuɣu. Ka buyim kuli nyayisiri di ni, ka buyim kulibɔŋ zɔri yiri di ni na. Ka niriba tusatusa shem tumdi tuma tiri o, ka niriba tuhi pia zii bu tuhi pia ze o tooni. Ka sariya karibu daa piligi, ka litaafinima bɔyi doya!

N ni daa nya zii sheli yuŋ la ni, n daa nya so ka o ŋmanila ninsala n-yi zuɣusaa be sagbana ni sirigirina, n-daa ka ŋun pun be tum kurimbuni ha la sani na, ka be daa zaŋ o wuh' o. Ka o daa ti o niriba subu yiko mini jilima ni kpɔŋ ni di che ka zuliya kam mini niriba balibu kam ni tinzun yeltɔya balibu kam nim' tumdi tuma tir' o. O yiko kuli ni be hali ni saha din ka bahigu, ka o nam mi ku mali tariga.” (Daniel 7:9,10,13,14)

Pumpɔŋɔ, saha ni dii bi sayi ti ti ni ti vihi nya Naawuni ni daa mali nia sheŋa din be Daniel litaafi ŋɔ ni zuɣu, cheliya ka ti zaŋ ti saha sheli din kpalim ti zuŋɔ bɔhimbu ŋɔ ni n-lihi **anabi Daniel manɔŋa lahabali**.

Daniel Litaafi suurili din daŋ tooni puuni, ti nya Babilɔn naa Nebukadneza ni daa pii **Yehudia nachim pola** sheba ni o wumsi ba ka be tumdi o nayili maa shem. O daa piila ninvuy' sheba ben daa viela mini ben daa mali baŋsim – ben daa naan tooi bɔhim binsheli kam, n ka tooi bɔhim Babilɔn zuliya yeltɔya. **Daniel** daa nyela ŋun be naa maa ni daa pii ninvuy' sheba maa ni.

Lala zuɣu, Daniel daa pilimi n-bɔhindi Babilɔn kariŋzɔndi ni. To, amaa tuuli dabisili maa dali, Daniel daa nya **yelimuyisirili**. Babilɔn naa ŋɔ daa yeliya ni di simdi ni nachimba ben daa pahi o kariŋzɔŋ maa ni maa nyurila da' maŋa mini bindiri' maŋa. To, amaa, lala daam maa mini bindira maa daa nyela buya bindira. Daniel daa naan tooi pahi buyijemdiba zuɣu? O daa naan ku pahi! Wula ka o daa naan ku pahi? Dama Daniel daa nyela ŋun zɔri Naawuni. Daniel daa naan sayi kpi n-gari o niŋ binsheli din daa naan ku tiyi Naawuni ŋun nye o

Duuma ɲɔ nini. Lala zuɣu ka Kundi yeli ni, **“Daniel daa lo o suhu ni ni o ku di nayili bindirigu maa bee n-nyu wain sheli naa ni daa nyurila n-sayim omaɲa; dinzuɣu ka o daa suhi namɔyilinsi kpema maa yeli o, ni o bi lo ni o sayim omaɲa nayili bindirigu maa dibu ni, lala zuɣu ni o sɔɲmi o.”** (Dan. 1:8)

Kundi kahigi Naawuni ni daa sɔɲ Daniel n-yihi o yelimuyisirili maa ni ka niɲ alibarika niɲ o ni ka daa ti o baɲsim ni yem. Lala zuɣu ka Kundi yeli ni, **“Naa Nebukadneza ni daa bɔhi bɔhigu sheli kam mini o ni daa zaɲ yeli muysiri sheli kam na puuni, nachimbihi anahi ɲɔ daa nyela ben mi di yela paai siyimsiyim bupia zuɣu n-gari timlana kam bee saɲmaribaɲda kam ɲun be o nam sulinsi maa ni.”** (Dan. 1:20) Kamani yuun' pisopɔin la puuni, Daniel daa tummi n-ti nanima anahi ka Naawuni daa kuli be o sani.

Ti saha sheli din kpalim ɲɔ, ti yen zaɲ li mi bɔhim **Daniel biɛhigu lahabali** – lahabal' sheli din wuhiri Daniel ni daa bi zɔri so pahi Naawuni zuɣu shem. Ti ni nya Daniel ni daa be o ko ka che tumtumdi sheba ben gba daa tumdi tiri naa maa shem. Be daa nyela ben cheri tam m-pari yelimaɲli zuɣu ka deerigu' bieri, dama Naawuni zɔbo daa ka be suhuri ni. Amaa ɲɔ zaa puuni, Daniel daa zaɲisi din kam ka kasi mini ziri, dama Naawuni zɔbo daa nyela din be o ni. O daa paɲiya ni be zaɲ o niɲ gbuyima bɔyili ni n-gari ni o tum din bi tiyiri Naawuni nini.

Kpe ka ti lahabali maa yen pili, Daniel daa pa nyela ninkurli ka tumdi tiri naa ɲun daa pahiri anahi la. Babilɔn tingbani yuli daa bi lahi booni Babilɔn, Amaa be daa booni li la Perizia, dama tingbana ayi sheɲa din nye Miidanim mini Perizianima daa nyela ben tuhi fa Babilɔn ka daa pirigi li dibaayi kamani Daniel ni daa yeli o daanabitali yeltɔya shem la.

Suura ayɔbu ni Kundi yeliya;

*(Dan. 6) 1 Naa Darius daa pii kpambaliba kɔbiga ni pisi zal' o tingbɔɲ ni tuma zaashɛhi ni. 2 Ka o daa lan pii Daniel mini niriba ayi sheba m-pahi ni be lihiri kpambaliba maa ka be tumdi ɲun' naa maa tuma ka di mali nyɔri. 3 **Di daa bi yuui ka Daniel tuma wuhi ni o tumdi tuma maa gar' o zuyulaan' taba ayi la mini kpambaliba la zaa; shi' sun ɲun daa be o ni la zuɣu.** Ka Daniel biɛhigu ni daa yi di ko maa zuɣu daa che ka naa maa lola nia ni o zaɲ o nam sulinsi tingbɔɲ maa zaa fukumsi niɲ o nuu ni.*

*4 Di saha ka zuyulaannima ayi la mini kpambaliba la daa lo nia m-bɔri ni be nya Daniel taali o ni tumdi tingbɔɲ maa tuma shem puuni, amaa ka bi tooi. Dama Daniel daa nyela ɲun ze yim o suhu ni, ka bi tumdi din nye chirimbu bee bilikɔnsi tuma. 5 Ka be daa lan yel' taba, **“Ti ku nya ti ni yen zaɲ yel' sheli fiyisi Daniel, nayila zaɲ chaɲ o Naawuni jɛma la polo.”***

6 Ka zuyulaannima ayi maa mini kpambaliba la daa naai noli chan naa sani nti yel' o, "Naa Darius, Naawuni dolim' a nyevili. 7 Tinim' zuyulaanim' mini kpambaliba ni sapashinnim' ni jintɔriba zaa ben tumdi tuma a nam sulinsi ɲɔ ni n-naai noli yeli ni a zalimi zaligu din kpema, ka che ka di tum tuma. **Zaligu maa n-nye ni zan chan bieɣ' pihita puuni, so miri ka o suhi sheli wun' so sani bee ninsal' so sani, faashee nyin' naa kɔŋko sani. Ka so yi tum birigi zaligu maa, ben zanm' o ti niŋ gbuyima bɔyili ni.** 8 Naa, dinzuyu zalim' zaligu maa, ka dihi a nuu di gban zuyu; ka che ka di tum tuma. Di mi nyela Miidianim' mini Perizianim' zaligu, di bi tayira." 9 Ka Naa Darius daa dih' o nuu zaligu gban maa zuyu.

10 **Daniel ni daa ban ni naa dih' o nuu zaligu gban maa zuyu maa, ka o daa kul' o yiŋa. O yiŋ' zuyusaa duu takro daa yoori bahila Jerusalem polo. Ka o daa gbaani suhir' o Naawuni, ka payir' o siyimsiyim buta dahin yini puuni kaman o ni daa yi pun niŋdi shem.** 11 Ka Daniel dimnim' la daa naai noli kana ti nya o ka o suhiri la o Naawuni. 12 Ka be zaa daa layim chan naa sani ti fiyisi Daniel. Be daa bɔh' o mi, "Naa, a bi dih' a nuu zaligu gban zuyu ni zan chan bieɣ' pihita puuni, so yi suhi sheli wuni bee ninsal' sani ka pa ni a sani, ben' zanm' dilan' ti bahi gbuyima bɔyili ni?" Ka naa maa garigi yeli, "Iin, hal di nyela zaligu kpeeni gba. Di nyela Miidianim' mini Perizianim' zaligu, di bi tayira." 13 Di saha ka be garigi yeli naa maa, "Daniel ɲun nye Juda daba la ni yino la bi lihi nya a bee n-dol' a ni zali zaligu sheli maa. O kul suhirila o Naawuni siyimsiyim butata dahin yini puuni."

14 Naa maa ni daa wum yelli ɲɔ, di daa niŋ o muɣisigu pam, ka o kpan omana m-bɔri soli ni o yihi Daniel, ka daa kul be lala nia niŋbu ni hal ka wuntan' ti lu. 15 Ka niriba maa daa lan labina ti yel' o, "Naa, A mi ni Miidianim' mini Perizianim' zaligu sheŋa naa ni zali ku tooi tayi." 16 Ka naa maa daa bahi noli ni be cham' **ti gbaai Daniel na nti niŋ gbuyima bɔyili maa ni.** Naa maa daa yeli Daniel, "A ni jemd' a Naawuni so vienyelinga maa ni fa a bahi." 17 Ka be daa zan kuyili na nti yo bɔyili maa noli, ka naa maa daa zan o min' o kpambaliba dalinli n-dalim kuyili maa ni di che ka sheli ku tayi zan chan Daniel polo. 18 Ka naa maa daa ɲmaligi kul' o yiŋa nti kɔŋ gom dindali maa yun. O daa bi di sheli bee n-sayi ka so ɲme binƙumdi' sheli n-niŋ o.

19 Ka naa maa daa ti dan yibu asibaasi ɲaranara saha n-niŋ yomyom chan gbuyima bɔyili maa gbini. 20 O ni daa paai ni, o daa kuhi la fabila kuhigu m-boli Daniel bɔh' o, "Daniel, nyin' ɲun nye Naawuni ɲun be ɲɔ dabili ɲɔ, a Naawuni so a ni jemdi venyelinga maa tooi fa a

gbuyima maa nuu ni bahi?" 21 Ka Daniel daa garigi yel' o, **"Naa, Naawuni dolim' a nyevili! 22 N Naawuni maa tim o malaika na ka o ti mum gbuyima maa noya, ka be bi tooi niḡ ma sheli. Naa, o niḡla lala, dama n ka taali o sani, ka ka taali a gba sani; ka m mi bi tum' a taal' sheli."** 23 Ka naa maa suhu daa paligi ti yayi, ka o bahi noli ni be yihim' Daniel bɔyili maa ni na. Ka be daa voog' o yihi na n-nya ka o bi nya daga hal baabiela gba, o ni daa niḡ Naawuni yeda zuyu. 24 Di saha ka naa maa daa bahi noli ni be gbahimi ninvuy' sheb' ben zaa daa niḡ Daniel munaafichi maa na. Ka be daa gbahi be mini be payiba ni be bihi na nti zaḡ ba bahi gbuyima bɔyili maa ni. Be daa na bi paai bɔyili maa ni tiḡ' gba ka gbuyima maa pun gbahi ba n-kabisikabisi be kɔba zaa.

25 Di saha ka Naa Darius daa sab' gbaḡ ti zuliya kam mini niriba balibu kam ni tinzun yetɔya balibu kam nim' ben be dunia ḡɔ ni yeli: **"Naawuni timi ya suhudoo pam! 26 N zali zaligu n nam sulinsi ḡɔ ni zaa ni sokam lum' Daniel Naawuni ḡɔ sizuura. O nyela Naawuni ḡun be, ka ni su nam hal ni saha din ka bahigu. O nam maa kul ku sayim, ka o yiko mi ku mali tariga. 27 O tiligiri niriba, ka lan fari niriba bahira; o wuhiri shihira, ka tumd' alahiziba tuntumsa alizanda ni mini dunia ḡɔ ni. O fa Daniel gbuyima nuu ni bahi!"**

Yi wum na' so ḡun daa bi jemdi Naawuni ḡɔ ni daa yeli shem, Naawuni ni daa tiligi Daniel gbuyima noli ni nyaḡa? O daa yelimi ni, **"N zali zaligu n nam sulinsi ḡɔ ni zaa ni sokam lum Daniel Naawuni ḡɔ sizuura. O nyela Naawuni ḡun be, ka ni su nam hali ni saha din ka bahigu."**

Yinima ben wumdi wuhibu ḡɔ zuḡɔ, Yi zɔri Daniel Naawuni maa? Di pa sheli a bɔhirimi ni, **"Nuni n-lee nye Daniel Naawuni maa."** Daniel Naawuni maa n-nye Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu Naaawuni la. Daniel Naawuni maa n-nye anabi Musa mini anabi Dawuda Naawuni la. Daniel Naawuni maa n-nye Naawuni so ḡun ti ti Kundi Kasi la. O nyela Naawuni so ḡun lo ti alikauli ni o ni tim tiligira na ka o ti tiligi ti yel' sheḡa din gari gbuyima yaa zuyu. Dina n-nye Sintani barina, alahichi ni buyim sheli din yen ti di ninvuy' bieri la! Daniel Naawuni maa n-nye Naawuni – O ko n-nye Naawuni maḡli!

A zɔri Daniel Naawuni maa? Ti bi bɔhirimi ni a zɔri a zɔnima mini be teha, bee a zɔri a yaannima mini be kaya ni taada, bee amaḡmaḡa yela. Ti ni bɔhir'a bɔhi sheḡa maa n-nye: A zɔri **Naawuni**? A bɔri ni a tum Naawuni yubu ka deei o Yeligu? Daniel daa zɔrila **Naawuni** din n-daa che ka o bi zɔri salo. Daniel daa bɔri ni o gbɛ gbuyima bɔyili ni gari o tum m-birigi o Naawuni ḡɔ! Wula n-nye a mi? A zɔri o Naawuni? A zɔri o kamani Daniel ni daa zɔri o shem maa? A je din pa kasi kamani Daniel ni daa je li shem maa? A yuri Naawuni kamani Daniel ni daa yuri

o shem maa? Bee a be mi kamani daadanima ben cheri tam pari yelimanli zuyu, ka yuri liyiri, ka nye ben zaɣisi Kkundi yeligu la? **A zɔri Naawuni?**

M puhi a pam a ni wum bɔhimbu sheli ɔɔ zuyu. Ti bɔhimbu din kanina, ti yen bɔhimla Zakaria ni daa sabi alahiziba anabitali yeltɔɣ' sheɣa. Nuna n-daa nye anabi so ɔun doli Daniel nyaɔna na....

Naawuni niɣmi alibarika niɣ yi ni ka che ka yi zaɣ yeligu din kpa talahi ɔɔ n-niɣ yi suhiri ni.

“Nira yi zɔri o taba dabiem, di nyela zana, amaa ninvuy' so ɔun niɣ Naawuni naani ni yi yela ni.” (Naha 29:25)

WUHIBU 58

ANABI ZAKARIA

ZAKARIA

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu diba ayi din garila ni, ti daa bɔhimla anabi Jerimia ni daa kpahi Yehudianima zuyu ni n-yeli ni be yi bi deei Naawuni ka bi zo ka che be daalahichinima, ni Naawuni ni che ka Babilɔn tɔbbihi kana ti sayim be tiŋa maa ka gbahi ba daba n-chaŋ. Yehudianima maa pam daa zaŋisi Jerimia sayisigu maa. Ka lala zuyu, Babilɔn tɔbbihi maa daa shiri yi wulimpuhili polo na nti sayim Jerusalem, ka wurim Jembu duu la ka gbahi Yehudianima maa daba n-kuli Babilɔn tingbani ni kamani anabi Jerimia ni daa buyisi shem maa. **Lala ka Yehudianima maa daa to n-wurim, dama be daa zaŋisiya ni be ku deei Naawuni daanabi yeligu.**

Yehudianima no' zaŋisibo maa daa naan tooi sayim Naawuni zɛyimtali? Aayi! Wummi anabi Jerimia ni daa yeli Yehudianima ben daa kpalim nye daba be Babilɔn tingbani ni be daalahachi zuyu maa shem.

(Jer. 29) 4 Naawuni ŋun nye tɔbbihi naa ka nye Izraelnima Naawuni ŋo ni yeli o ni daa che ka be gbahi ninvuy' sheba Jerusalem kuli Babilɔn la shem m-bɔŋo: 10 ... "Nayila yi ni yen be Babilɔn yuun pisɔpɔin la saha ti gari, ka n naan yi ka yi sani na nti che ka n ni daa lo ya alikauli sheŋa la niŋ pali, ka n-zaŋ ya labisi kpe na." 11 "M mi n ni lo n ya nia sheŋa. Di nyela nia sheŋa n ni lo zaŋ chaŋ yi zaŋ' vielli polo ka pa ni yi zaŋbiɛyu polo. N ni che ka yi kuli mali dahin sheli bihigu tahima."

Yeltɔya ŋo puuni, anabi Jerimia daa yerila niriba maa ni hali be yi tam Naawuni yela, ni **Naawuni ŋun kuli ku tam be yela!** Yuun' Pisɔpɔin nyaŋa Naawuni daa lo nia ni o yihi ba n-labisi be yaannima tingbani ni. Jerimia ni daa yeli Yehudianima ben daa nye daba Babilɔn tingbani maa ni shem m-bala. Yehlimanli, **Naawuni nyela ŋun ɜe yim.** (O nyela ŋun gbubi o daalikauli). Naawuni daa bi tam ni o lo alikauli ni o ni niŋ alibarika n-niŋ tingbani kam din be dunia ŋo ka di nyela Ibrahimma mini Yaakubu ni Izraelnima zuyu. Naawuni daa bi tam ni o nia nyela o zaŋ o yeligu n-ti Izraelnima din ni che ka be mi zaŋ li moli ti Adam bia kam. Ti bɔhimbu puuni, ti nya Naawuni ni daa piiri o

daanabinima Yehudianima maa ni shem. Ka sɔɔndi ba ka be molindi o yeligu ka lahi che ka be sabiri li sɔɔndi zieman' sheɔa din be nyaɔa. Ti mi Naawuni ni daa zaɔ Kundi kura la niɔ anabi Musa teha ni shem ka o sabi li, ni o ni daa zaɔ Yila n-niɔ Dawuda teha ni ka o gba sabi li shem. Ti lahi nya Naawuni ni daa pii Yehudianima ninvuy' sheba gba ka niɔ ba yiko ka be sabi shem. Be sheba n-nye; Joshua, Samuel, Sulemaana, Aizaia, Jerimia, ni Daniel. Ti kpahim Naawuni daanabinima maa ni daa sabi litaafi sheɔa maa ni kahigiri o nia zaɔ chaɔ o ni boɔri ni o tim dunia tiligira ɔun yen ti yi Izrael tingbani ni na.

Zuɔɔ ti ni nya **Naawuni ni daa yihi Yehudianima** maa n-labisi Juda tingbani ni din daa nye luy' sheli be ni yen ti doyi Masia maa. Lala maa daa kpaɔsi Naawuni nia sheli din daa nye, o che ka Masia kana dunia ɔɔ ni la. Ti ni bohim Yehudianima maa ni daa labi Jerusalem shem be ni daa niɔ dabtɔm ni yuun' pisɔɔɔin la nyaɔa kamani Jerimia ni daa buyisi shem la.

Ti ni yen piligi bohimbu ɔɔ, cheliya ka ti teei kadama, be daa kpalim boonila Babilɔn tingbani maa la Perizia, dama Perizianima n-daa tuhi fa Babilɔn. Ti yi karim Ezra, suuri yini, n-ɔɔ ka di yeli:

*(Ezra 1) 1 Perizia Naa Sairus ni daa deei nam sulinsi yuun' tuuli la **saha ka Naawuni daa lo ni o che ka o ni daa che ka Jerimia yeli shem la niɔ pali. Dinzuɔu ka Naawuni daa zaɔ li niɔ Perizia Naa Sairus suhu ni ka o daa che ka be moli molo o nam sulinsi ni zaa, ka che ka be sab' li niɔ gbana ni yeli 2 "Perizia Naa Sairus ni yeli shem m-boɔɔ: Naawuni ɔun nye alizanda Naawuni ɔɔ n-zaɔ ma leei dunia ɔɔ zaa naa, **ka zali ma ni m me duu ti o Jerusalem** Juda tingboɔ ni. 3 Benkam be yi ni n-nye o niriba, be Naawuni maa ɔun be be sani, ka che ka be yiyisi kuli Jerusalem Juda tingboɔ ni nti lab' me Yawe ɔun nye Izrael Naawuni ɔɔ duu, ɔuna n-nye Naawuni ɔun be Jerusalem. 5 Di saha ka Juda zuliya daɔ kam ninvuy' zuɔuri mini Benjamin zuliya daɔ kam ninvuy' zuɔuri ni maligumaaniba mini Levinim' ni sokam ben nye Naawuni ni daa neei sheb' suhuri daa mali shili ni be kuli nti lab' me Naawuni duu maa Jerusalem. 6 Ka be ziziinitab' zaa daa sɔɔ ba n-ti ba anzɔfa nema mini salima ni nema ni binɔɔbiri ni binshɔa din mali bukaata m-pahi niriba suhu ni daa yu ka be ti binshelikam zaa. 7 Ka Naa Sairus maɔmaɔ' daa zaɔ neen' sheɔa Naa Nebukadneza ni daa kpuyi Naawuni duu Jerusalem na nti niɔ o buya duu la na.***

Naawuni daa pali o ni daa lo alikauli sheli saha wayinli din daa nye din yina anabi Jerimia anabitali yeltoɔa ni la na? Iin, o daa pali li! Ti pun nya Naawuni ni daa che ka Babilɔn naa **sayim** Jerusalem ka wurim Jembu duu la shem – **kamani anabi Jerimia daanabitali puuni o ni daa nya shem**. Ka pumpɔɔɔ ti nya Sairus ɔun daa nye Perizia naa la ni daa ti Yehudianima soli ni be **kuli ti labi** me Naawuni jembu duu mini Jerusalem shem – **lala ka anabi Jerimia daa yeli di gba**

yela o daanabitali puuni. Yelimaṅli, Yawε n-nyε nanima zaa naa. Nuna n-nyε ṅun su saha sheli kam zaa sa fukumsi. O ni yeli sheli kam nyela din yen niṅ! Anabi Sulemaana daa sabi yeli ni, *“Naawuni suhu nyela kozɔrim m-be Naawuni nuu ni, ka o ṅmaligiri li kpari o ni bɔri luy' sheli kam polo.”* (Naha 21:1)

Dimpahi, Kundi buyisi Yehudianima maa ni daa yi Perizia tingbani ni n-labi Juda mini Jerusalem tingbani ni shem. Yehudia nira ṅun yuli daa booni **Zerubbabel** la n-daa nyε be toondana. Be ni daa paai Jerusalem na, be daa nya yelimuysira pam dama tingbani maa zaa daa wurimmi ka Naawuni Jembu du' sheli Sulemaana ni daa mela daa kpalimla dukpulijina. Din daa kuli kpalim daa nyela kuy' bura mini tampiligim.

Kundi che ka ti nya Yehudianima maa ni daa tuui layim Naawuni jembu duu maa ni daa be sheli maa ni shem. Be daa me maligu bimbini nimaani ka daa kori biṅkɔbri m-mali maligu nti Naawuni. Be daa layim ya m-payi ka duhi Naawuni yuli o ni lihi ba yuun pisɔpɔin Babilon mini Perizia hali ka ti lahi zaṅ ba labisi bemaṅmaṅa tingbani ni maa zuyu. Naaawuni daa be Yehudianima maa sani ni o kpaṅsi ba dinzuyu yelimuysira pam mini yuun' bɔbigu tuun' kpema maa zaa yoli **be daa tooi kpaṅ bemaṅa m-me Naaawuni jembu duu maa, ka me Jerusalem nti pahi goon' sheli din daa gili li la zaa.**

Di pa sheli yi sheba bɔhirimi ni, *“Sɔṅsim dini ka Yehudianim' Jerusalem labibu ṅɔ lee mali n-ti ti?”* M ma biyurisi, Yehudianim' labibu maa nyela din mali bukaata dama lala **Juda** tingbani din daa be Palisitan nudirigu polo la ka be daa yen ti dɔyi **Masia** maa. Di daa kpala talahi ni be labi Juda tingbani ni din ni che ka dunia tiligira – **a Tiligira** – ka be dɔyi o ninmaani.

Saha sheli Yehudianima maa ni daa labina Jerusalem maa, Naawuni daa ti ba la anabi ṅun yuli daa booni **Zakaria** ṅun daa be o ko ka che Zakaria so ṅun daa dɔyi anabi Yahaya la. Naawuni daa timla Zakaria na ni o ti kpaṅsi Yehudianima maa yeda mini be daalikauli ni Naawuni. Zakaria daa malila lahibali maṅli ni o ti niriba maa. Saha sheli Naawuni ni daa pii ni o che ka Masia maa kana maa daa vu n-kɔyili! Yuun' kɔbisinu ko n-kpalim ni tiligira maa kana dunia ṅɔ ni.

Cheliya ka ti nya yeltɔy' sheṅa Naawuni ni daa zaṅ ti Zakaria ni o ti niriba maa. Ti yi karim Zakaria suuri yini, n-ṅɔ ka di yeli;

(Zakaria 1) 1Naawuni daa zaṅ o yeligu ti Berikia bia Anabi Zakaria ṅun daa nye Ido yaaṅa la yeli, 2 “Man' Naawuni suhu daa yiyisiya pam bahi yi yaannim' zuyu. 4 Di benya kaman yi yaannim' ni daa be shem la. Yuma pam din gari la puuni anabinim' ben daṅ tooni daa zaṅ n yeligu n-tɔyisi ba yeli: Naawuni ṅun nye tɔbbihi naa ṅɔ yeliya, ‘Cheliya yi bieri yoli mini yi daalahichi tuma bieḥigu la ka labi n sanna. Amaa, ka be daa bi sayi wum bee n-deei n noli’ Naawuni n-yeli lala maa. 5 Ka yi yaannim' maa be

ya pumpɔɔɔ? Ka anabinim' maa mi, be gba na kul beni? 6 Amaa ka n yeligu maa mini n zaligunim' sheɔa n ni daa zaɔ ti n daa anabinim' maa la daa pala din di yi yaannim' maa?"

Yi wum **sayisigu** sheli anabi Zakaria ni daa zaɔ ti Yehudianima maa? O daa yeli ba mi ni, *"Man' Naawuni suhu daa yiɔisiya pam bahi yi yaannim' zuɔu! Di benya kamani yi yaannim' ni daa be shem la!"* Bɔ zuɔu ka Naawuni suhu daa lee yiɔisi bahi Yehudianima yaannim' zuɔu maa? Naawuni suhu daa yiɔisimi bahi **be zuɔu dama be daa zaɔisimi ni be ku wum o ni daa tim anab' sheba la na yeligu**. Din n-daa che ka be ti leei daba Babilɔn tingbani ni maa. Be yaannima daa nyela Naawuni jemdiba, amaa Naawuni daa ka suhupielli zaɔ chaɔ be polo dama be daa zaɔisi anabinim' yeligu. Din saha Yehudianima maa daa nmanila ti zɔɔɔ ninvuɔu sheba ben yeri ni, *"Ti niɔ anabi kam yeda!"* Amaa di ka be suhuri ni dama be bi niɔ Naawuni anabinim' maa yeda. Be bi deei anabinim' **maa ni sabi yel' sheɔa n-niɔ** Naawuni Kundi Kasi maa ni. Be mali adiini, amaa be mini Naawuni maɔmaɔa ka dolintabtali ni taba. Lala ka Yehudianim' yaannima maa sheba daa be. Be daa bi yuli nya anabinim' maa yeligu. Be daa tiri Naawuni jilima la be nangbanpiba zuɔu amaa yeligu maa daa ka be suhuri ni. Lala zuɔu ka Naawuni daa tim o dabili Zakaria Yehudianima sani ni o ti kpahi be zuɔuri ni din ni che ka be bi doli be yaannima maa naba. Be daa kuli malila, *"Naawuni, Naawuni, Naawuni!"* be nangbanpiba zuɔu, amaa ka lee zaɔisi yeltoɔ' sheli o ni daa zaɔ ti o daanabinima ni be zaɔ ti ba la deebu.

Zakaria ni daa kpahi be zuɔu ni naai, o daa pilimi yeri ba **Tiligir'** so nɔun daa yen ti kana la yela. Ti ka saha zuɔɔ ni ti karim anabi Zakaria ni daa sabi sheli kam zaɔ chaɔ Masia maa polo, amaa ti ni tooi karim kalinli biela nɔ.

Zakaria litaafi suura awei, Anabi Zakaria yeli anabitali yeltoɔa ni **Masia maa ti yen bala buɔa n-kpe Jerusalem**. O yeliya, *"Ziɔnnima, maliya suhupielli pam! Yinima Jerusalemnima, tahimiya suhupielli tahigu! O nyaɔmi di nasara n-kanna maa, amaa o nyela siyisimaɔlana ka bari buɔa nɔun nye buɔ' polli."* (Zak. 9:9)

Suura pia ni yini puuni, Zakaria daa sabi anabitali yeltoɔ' sheli, ti ni ku tooi nya saha ni ti kahigi wuhi di zaa. Yel' sheɔa Zakaria ni daa buyisi maa yini n-nye; **ni be ni ti kɔhi Masia maa anzinfa kpula pihita**. Anabi Zakaria daa sabi yeli ni, *"Ka n daa yeli ba, yi yi nya ka di simdi yin yomiya ma n tuma yɔri. Ka be daa bo anzinfa layibaligu pihita yo ma...ka n daa zaɔ anzinfa layibaligu pihita maa niɔ Naawuni jembu duu liyiri ni..."* (Zak 11:12,13)

Suurili pia ni ayi ni, Zakaria daanabitali puuni o yeliya ni Yehudianim' bi yen kɔhila Masia ko, amaa hali be ni ku o mi gba! O yeliya ni Naawuni yeliya:

"Ka n ni ti zaɔ nambɔzɔbo mini wunsuhigu shia niɔ Dauda zuliya mini Jerusalemnim' ni. Ka be ti lihi be ni daa zaɔ kpahi kuhi so la ka fabili o

zuyu kamani ninvuy' sheba ben fabindi be bi' gan kalinsi zuyu. Be ni ti fabili pam kaman ninvuy' sheba ben bidib' tuuli kpi. Ka so yi ti boh' o, "Ya ka a lee nya a nyoyu ni dansi njo?" O ni garigi yeli, "N nya dansi maa la n zo yija." (Zak. 12:10; 13:6)

Zakaria daa lahi buyisi ni Masia maa ni ti nya dansi (Wuleri) o nuhi ni. Ya ka o leei yen nye dansi njo? O Yehudiataba n-yen fiyisi ka Romnima ni ti kpahi o nuhi mini o naba dapulli zuyu ka di nyaanja, be ni ti kuhi o puluyili kpani. Yelli kam daa kuli niyimi kamani Zakaria ni daa buyisi shem maa. Anabi Zakaria ni daa sabi yel' sheli maa kuli lumi zahim anabi Dauda gba ni daa toyisi o daanabitali yeltoy' sheja yuun' kobisi, poi ka Zakaria ti naan yi yeli njo. Yila puuni n-njo ka Dauda yeli zan chan Masia polo: *"Be malila binyera kuhiri n nuhi mini n naba."* (Yila 22:6)

M biyurisi, Naawuni borimi ni ti ban kadama, **Masia dapuli zuyu kum maa nyela so sheli o ni daa** bo m-bahi saha wayinli ni o tiligi Adam bihi alahahichi ni. **Di kpala talahi ni Masia nun nye wuntizori njo di wahala n-kpi n ti ben pa wuntizoriba! Naawuni daanabinima zaa ni mali lahabal' sheli m-bala.** A gbaai bohumbu njo zaa? A gbaai anabi Zakaria ni daa yeli anabitali yeltoy' sheja zan kpa Masia maa polo yuun' kobisinu nyaanja ka be ti naan yi doyi o? A shiri niy anabinim' maa **yeligu yeda?** - ni Masia maa ni di wahala ka kpi ka ni lahi leei nun yen dan tooni n-nee kum ni. Ka ni ti che nun kam niy o yeda taali m-pan o ka ni lahi lo o niriba alizanda kpebu alikauli. **A niy anabinima yeda?** Bee a be mi kamani Yehudianima ben yuri Naawuni daanabinima be nangbanpiba zuyu amaa ka lee zaysi be yeligu deebu la?

Zan chan anabinima maa yeltoya maa polo, Naawuni Kundi yeliya;

***"Ka di ziemya anabitali yeltoya toyisibu."** (1 Tes. 5:20) "Dinzuyu ti niy anabinim' ni daa toyisi yeltoy' sheja la naani pam. Ka yi yi niy nia doli li, yi niy din tuhi vienyelinga, dama di nmanila furila din ne zibisim ni hali ka biyeyu ti neeri na ka biyemariga neesim neei yi suhuri ni la." (2 Pit. 1:19)*
***"A niy anabinima yeligu yeda?"** (Tuumba Tuma 26:27)*

M puhiya ka payi yi ni wum bohumbu njo zuyu. Naawuni yiko puuni, ti bohumbu din kaninani, ti yen wumla anabi so nun daa sabi litaafi sheli din bahindi nyaanja Naawuni Kundi ni poi, ka Masia daa naan yi ti kana dunia njo....

Naawuni ni niy alibarika n-niy a ni ka soya a ka a nya garigibu n ti ti Naawuni Kundi bohumbu sheli din mali bukaata pam njo.

“A niŋ anabinima yeligu yeda?” (Tuumba Tuma 26:27)

WUHIBU 59

ANABINIMA MAA YELTOXA KOLIVAAI

MALAKI

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti zaŋ saha wayinli m-bohim Naawuni Kundi tuuli yayili. Yayili ŋo yuli m-booni **Tuuli Alikauli**. Dina n-lahi nye *Naawuni Kundi Kurili*. Yayili ŋo puuni ka Yehudianima Zalisi be, di puuni ka Yila lahi be nti pahi Anabinima ben pahi Sabbu. Kamani ti ni pun nya shem, Naawuni zaŋla anabinima ben ni gari pihita, ka be sabi Tuuli Alikauli litaafi maa kaman yuun' tuhili ni kobisinu sunsuuni.

Zuŋo ti ni naai ti bohimbu din yi Naawuni Kundi tuuli yayili maa ni na. Amaa poi ka ti yuli suura sheŋa din bahindi nyaŋa tuuli alikauli Kundi maa ni, ti ni bɔri ni ti go n-gili Kundi Kasi maa, ti ni daa pili sheli hali ni ti zuŋo bohimbu ŋo ni. **Ti ni tooi zaŋ yela ata n-kolivaai anabinima maa zaa daanabitali yeltoxa maa:**

N-daam: Naawuni bela **kasi** ka ni kari alahichi kam sariya.

N-yi: Be doyla Adam bia kam ni **alahichi** ka lala zuyu be ni nya sariya karibu.

N-ta: Naawuni lo nia ni o tim **Tiligira** na ka o ti zani Adam bihi zaani n-nya alahichi tibidarigibo.

Yelimaŋa ata sheŋa anabinima maa zaa ni daa yeli n-jendi m-bala. Cheliya ka ti labi yeli lala yela maa yaha.

Tuuli: **Naawuni bela kasi**, ka ku tooi yuli yayi alahichi zuyu.

Din : **Daadam ka kasi**, o kuli palimi ni alahichi, ka ka so sheli o ni yen doli n-yi alahichi maa ni.

Din pahiri: **Naawuni malila nia** ni o nyahi alahichinim' daalahichi ka tiligi ba sariya karibu ni.

A gbaai yelimaŋa ata maa? Yelimaŋa maa kpe a ni? A baŋ Naawuni ni be kasi shem? A baŋ a daalahichinim' ni galisi shem ŋun yen kara sariya maa nini ni? A mi ni Naawuni lo nia ni o yihi a alahichi maa puuni?

Yelimaŋli, **Naawuni bela kasi** ka **daadam mi ka kasi**. Ti nya **yelimaŋa ayi** ŋo ti Naawuni Kundi bohimbu puuni. Naawuni kasitali zuyu ka o nam buyim sheli din bi kpira n-ti Sintani mini o niriba. Naawuni kasitali zuyu ka o daa kari Adam mini Awa n-yihi gariche la puuni be ni daa ti di ti' walli la. Naawuni kasitali zuyu ka o daa zali Adam bihi ni be korigimi binjobiri m-mali maligu ka di nyahi be

daalahichi. O kasitali maa n-daa lahi che ka o zayisi Keen sara deebu. Naawuni kasitali maa n-daa lahi che ka o che ka kom di alahichinima Nuhu ziemani la ka daa lahi che ka buyim di Sodomnim' mini Gomoranimi Ibrahimma saha la. Naawuni kasitali zuyu ka o mali dabisi gahindili zali ni o ti kari dunianima sariya kasitali puuni.

Wummi Naawuni daanabinima ni sabi shem zaŋ chaŋ Naawuni kasitali mini daadam tuumbieri polo. Be yeliya: *“Naawuni nun nye n Naawuni ka be kasi ŋɔ, a pala nun daa pun be kurimbuni ha?...A nina be kasi ni di lihi zaybiegu; ka a ku tooi lihiri zaybiegu tumbu.”* (Hab. 1:12,13). *“Ti zaa nyela alahichinima, ka ti wuntia tuma zaa ŋmanila bincher' bieri. Ti daalahichi zuyu che ka ti ŋmanila vari din kuui n-suui lu ka pɔhim ze li bahi.”* (Aizai 64:6) Ka Naawuni yi kuli be kasi ka daadam mi kuli pali ni dayiri, ŋuni n-lee yen tiligi maa? Wula ka ti yen niŋ tiligi buyim sheli din bi kpiri ŋɔ ni? Wula ka Adam bihi yen niŋ nti nya nyevuli din ka bahigu Naawuni so nun be kasi ŋɔ tooni?

Bɔhigu ŋɔ labisibu n-nye yel' sheli din **pahiri ata** anabinim' yeltɔya la ni. Anabinim' maa ni daa yeli ni Naawuni bela **kasi** ka daadam **ka kasi maa nyaɔɔa**, be daa lahi yeli ni Naawuni maŋmaŋa **malila nia** ni o nyahi Adam bihi daalahichi m-bahi.

Yeltɔy' sheli din kuli kpa talahi tuuli alikauli Kundi ŋɔ ni (*Kundi Kurili*) n-nye, Naawuni ni lo alikauli ni **o tim Tiligira na ni o kana ti kpi n-ti Adam bihi ben ka kasi ŋɔ** ka tiligi nun kam niŋ o yeda. Naawuni nia ni daa nye shem ni o tiligi alahichinima m-bala. Kulila tiligira maa zim zuyu ka Naawuni yen che alahichinima taali ka vuui ba m-miri omaŋa, ka be yuli o kasitali maa yaha.

O nia din nye o tim tiligira maa dunia ŋɔ ni na kpaŋsibu ni, Naawuni daa boli **Ibrahimma** nti ti o tingbani palli, nun Naawuni daanabinim' mini Maisa maa ni ti yen yi sheli na. N-ŋɔ ka Naawuni daa yeli Ibrahimma: *“A ni nya alibarika ka dunia zaa ni ti nya alibarika a zuyu”* ka lala zuyu Ibrahimma daa dɔyi **Yisahaku** o ninkurilim ni, ka Yisahaku mi dɔyi **Yaakubu** ka Yaakubu mi dɔyi **bihi pia ni ayi** ben nye **Izrael** zuliya pia ni ayi la. Dinzuɔy, ti bɔhimiya ni Naawuni ni daa boli Ibrahimma saha sheli maa, o nia sheli din nye o tim tiligira dunia ŋɔ na maa ka o daa na kuli tuyiri maa. Dama di daa nyela Ibrahimma kurimia ni n-zaŋ ti gbaai Izrael zuliya la puuni ka be daa yen dɔyi Masia maa.

Din pahi, ti nya Izraelnima ni daa yi Kanaan n-chaŋ ti zini Ijipti n-lee Ijiptinim' maa daba shem. Amaa Naawuni daa bi tam Ibrahimma yaansi yela – Izraelnima. Naawuni daa boli Masia n[yihi ba dabtini ka zaŋ ba kuli tingban' sheli ni o ni daa lo be yaba Ibrahimma alikauli saha wayinli la. Naawuni daa lahi zaŋ **Musa** ka o ti ti litaafi sheli din yuli booni **Zalisi** la. Dina n-daa nye Naawuni ni daa kahigi sheli kam lala saha maa nyebili.

Musa nyaɔɔa, ti nya Naawuni ni daa tim anabinim' pam na n ti ti Izraelnima

shem, amaa ka niriba pam daa bi deei anabinim' maa yeligu. Amaa Izraelnim' nɔzayisibo ɔɔ daa bi tayi Naawuni teha zaɔ kpa tiligira maa dunia ɔɔ kandina polo. Dinzuyu ti nya Naawuni ni daa pii **Dauda** Izraelnima naa shem ɔɔ daa nye anab' so ɔɔ daa yɛn sabi yil' nyayisa n-niɔ **Yila** litaafi ni. Anabi Dauda daa sabiya pam zaɔ kpa Masia maa polo ni Adam bihi ni ti yɛn ti o wahala n-zaɔ binyera n-kuhi o nuhi mini o naba shem. Amaa Dauda gba daa lahi yeli o daanabitali puuni, ni Masia maa zim yi ti yi n-leei sara maligu n-nyahi alahichi naai, o ni ti nyaɔ kum ka yiyisi gballi ni!

Ti Naawuni Kundi ɔɔ vihibu puuni, Dauda ko n-daa sabi zaɔ chaɔ Masia maa polo. **Naawuni daanabinima zaa daa molila Masia maa kandina molo.** Shehira; Anabi **Aizaia** daa yeliya, ni bɛ yɛn ti dɔyila Masia maa la bɛ ni na zin dɔyi so shem. O yeliya: *“Nyamiya, payipiel' so ni ti niɔ pua n-dɔyi bidibiga, ka bɛ ni ti boli o yuli Imanuel.”* Di gbinni nyela *“Naawuni be ti sani.”* (Aizaia 7:14; Matiu 1:23) Anabi Aizaia daa sabi la ɔɔ yuun' kɔbsiyɔpɔin nyaɔɔa ka bɛ daa naan yi ti dɔyi Masia.

Anabi so daa beni Aizaia saha maa ka o yuli booni **Maika**. Naawuni daa kahigi wuhi Maika tiɔ' sheli bɛ ni ti yɛn dɔyi Masia maa. Gbulisimi tibili n-wum anabi Maika ni daa sabi shem. Maika litaafi suura anu, n-ɔɔ ka di yeli; *“Amaa nyini **Betilehem** din be Efirata, ka nye tin' sheli din pɔri Juda tinsi puuni ɔɔ, a ni ka n ninvuy' so ɔɔ daa ni su Izrael tingbani ɔɔ ni ti yina. O piligu yila kurimbuni na.”* (Maika 5:2) Dinzuyu Maika daa moliya ni bɛ ni ti dɔyi Masia maa la Betilehem Naa Dauda ya! Ti bɔhimbu din na be tooni, ti ni nya Naawuni ni daa pali anabitali yeltɔya ɔɔ shem. Betilehem tingbani ni ka bɛ daa shiri dɔyi Masia maa kamani Naawuni daanabi Maika ni daa yeli shem yuun' kɔbisi nyaɔɔa maa.

Yelimaɔli, Naawuni daa maa'la omaɔa m-mali tiligira maa kandina shili vienyelinga! Naawuni Kundi Kasi **maa malila shehiranima kɔbisi din nye anabinima ni yeli zaɔ chaɔ Masia maa kandina polo.** Di pa sheli a bɔhirimi ni: Wula ka Naawuni daa zaɔ Masia maa kandina teha n-niɔ anabinim' maa ni pɔi ka o daa naan yi ti kana dunia ɔɔ? Daliri suɔ yini ko m-beni. Ni di che ka o yi ti kana ti pali anabinim' maa zaa ni daa sabi shem zaɔ kpa o polo maa, ti ni baɔ ni o kɔɔko n-kuli nye tiligir' so Naawuni ni tim na. Naawuni bi bɔri ni so yɔhim ya! Naawuni bɔrimi ni a baɔ Masia ɔɔ daa nye alahichinim' tiligira maa, din ni che ka a niɔ o yɛda ka doli o ka nya a daalahichi champaɔ. Dina n-che ka o ti ti litaafi gahindili, ziyim litaafi din yuli booni alikauli tuuli – ni di che ka ti **woligi yelimaɔli** ka che **din pa yelimaɔli**.

Pumpaɔɔ ti ni yɛn naai tuuli alikauli maa shem m-bɔɔɔ. Ti bɔri ni ti karim **Malaki** litaafi, litaafi sheli din nye tuuli alikauli maa bahigu. anabi Malaki yeligu nyela din mali bukaata n-ti ti, dama dina n-nye yeltɔya din bahindi nyaɔɔa ka Naawuni zaɔ ti Adam bihi pɔi ka Masia naan yi kana dunia ɔɔ: Kulila yuun' kɔbisi

nahi kɔŋko n-kpalim ni be dɔyi tiligira maa.

Wummi anabi Malaki ni sabi sheli tuuli alikauli maa bahigu. O yeliya;

“Nyamiya, n timla n tumo ni o ti mali soli ti ma. Ka yi ni yuuni bɔri yi Duuma so maa ni ti ka o jembu duu na libigi ya. Alikauli tumo nun nye yi ni bɔri so maa shiri kamina” Naawuni nun nye tɔbbihi naa nɔ n-yeli lala maa....“Dama Man’ Naawuni bi tayira...Amaa yinim’ ben luri n yuli sizuura nɔ, n tiliginsim yiko din be kaman wuntaŋ’ neesim la ni nyee kpe n-ya ka tahi tibbu na ti tin ya.” (Mal. 3:1,6; 4:2)

Dinzuyu anabi Malaki daanabitali yeltɔya ni, o daa yeliya ni Naawuni lo nia ni o tim anabi so ka o ti mali o soli maa n-zali o. A mi lala anabi maa? Ti bɔhimbu din kanina, ti ni nya anabi **Yahaya** ni yen mali soli maa shem.

Amaa Malaki gba daa lahi sabi ni: Naawuni yeliya: **“Alikauli tumo nun nye yi ni bɔri so maa shiri kana....Man’ Naawuni bi tayira!”** (Mal. 3:1) Anabi Jerimia daa pun yeli anabitali yeltɔya yuun’ kɔbshiyi din garila:

“Naawuni yeliya, “Bihiŋ kani, dabisili kanina, ka n ni ti lo Izraelnim’ mini Judanim’ alikauli palli. Di ti ku be kaman n ni daa zaŋ n nuu yihi be yaannima Ijpti tingbani ni ka lo ba alikauli sheli la, alikauli sheli be ni daa sayim la, hali n ni daa kuli gbubi ba kamani yili yidana maa zaa yoli. Man’ Naawuni n-yeli lala maa. Naawuni yeliya, “Amaa di nyaŋa n ni ti yen lo Izraelnima alikauli sheli m-bɔŋɔ: N ni ti zaŋ n zaligu n-ti ba, ka sabi li niŋ be suhuri ni, ka n ti nye be Naawuni, ka be mi nye n niriba.” Be ni so ti ku lahi wuhi o kpee bee n-yeli o kpee, “Baŋmi Naawuni.” Dama Naawuni yeliya, “Be zaa ni ti baŋ ma, bihi zaŋ tabili ninkura zaa. Dama n ni kpihim be tuumbieri ka ku lahi teei be daalahichi yela.” (Jer. 31.31-34)

Yeltɔya nɔ puuni, Naawuni daa yerimi ni Masia ni zi Alikauli Palli na nti pali alikauli sheŋa Tuuli Alikauli maa ni daa lo. Alikauli Palli maa bi yen zaŋ di yeda m-pa daadam nun zaŋisi ni o ku ti Naawuni daalikauli nɔ jilima. Di yen pala Naawuni nun zɛyimtali mini o nambɔzɔbo teha ni Masia nun ziri Alikauli maa na.

Yuun' tusa puuni, Naawuni daa che ka be zaŋ biŋkɔbiri mali sara din ni che ka o che Adam bihi taya m-paŋ ba. **Biŋkɔbiri zaŋ mali sara** daa nyela din mali bukaata **Tuuli Alikauli** sheli Naawuni ni daa zaŋ ti **anabinima** ni be ti daadamanima maa. Amaa, **Masia** maa yen zila **Alikauli Palli** na, **o yen lee’la shihirili n-zani sara biŋkɔbigu zaani** din ni che ka ti mali Tuuli Alikauli la m-bayili.

Masia maa bi yen kana nti **zaŋisi** anabinim’ maa yeligu, amaa ni o ti **pali** li. Dina n-che ka anabi Malaki boli Masia maa, ni **“Wuntaŋa nun be kasi.”** Wula ka Masia yen be ka wuntaŋa la? Anabinim’ maa daa nmanila goli bee furila din

neesim daa bi yayi lala dunia sheli din zimsim ŋɔ ni. Amaa Masia n-nyɛ wuntaŋ' puhirigu, dama o kanimina ni o ti kari zimsim din nyɛ ti daalahichi ka vo ti kpe **kasitali din ka bahigu ni!** Njuni n-lee yɛn bɔri goli bee furila neesim, di yi niŋ ka wuntaŋa puhira? Masia maa n-nyɛ **Wuntaŋa ŋun be Kasi!** Ti bɔhimbu din kanina, ti ni wum Zakaria, anabi Yahaya (Jon) ba gba ni daa yɛli Masia maa yɛla shɛm. O yɛliya: *“Ti Duuma Naawuni nambɔzɔbo zuɣu, o yi ti chɛ ka di biɛyu maa neesim neei yi alizanda ni na, ka bɛn be zibisim ni mini kum mahim ni ni ti nya neesim maa, ka di ni ti wuhi ti ti ni yɛn doli so sheli nya suhudoo.”* (Luk 1:78,79)

Dinzuyu m mabihi, ti paala ti Tuuli Alikauli kundi maa tarigi maa. Ti bɔhimbu din kanina, Naawuni yiko puuni, ti ni piligi yay' gahindili din tuyiya maa na, dina n-nyɛ Alikauli Palli maa – Naawuni Kundi Palli (Injil). Lahibali sunŋ maa ni ka ti nya Masia ni palindi anabinim' maa yɛligu maa....Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ a ni ka chɛ ka a deei sayisigu ŋɔ.

“Dinzuyu ti niŋ anabinim' ni daa tɔyisi yeltɔy' shɛŋa la naani pam. Ka yi yi niŋ ania doli li, yi niŋ din tuhi vienyɛliŋga, dama di ŋmanila furila din ne zibisim ni hali ka biɛyu ti neeri na ka bienmariga neesim neei yi suhuri ni la.” (2 Pit. 1:19)

BCHIMBU 60

ANABI YAHAYA

LUK 1

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti daa nyela ben bɔhim Naawuni Kundi tuuli yayili la naai. Yayili ŋo nyela luy' sheli Zalisi mini Yila ni Anabinima Sabbu ni be. Lala tuuli yayili maa ka ti booni *Tuuli Alikauli* maa. Dina n-lahi nye Naawuni Kundi Kurili la. Ti zuŋo bɔhimbu ŋo puuni, ti yen piligila Naawuni Kundi yay' sheli din pahiri ayi ka ti booni li *Naawuni Kundi Palli* bee ***Alikauli Palli*** la bɔhimbu.

Wula zuyu ka Naawuni daa piri o Kundi maa yaya ayi, Tuuli Alikauli (Naawuni Kundi Kurili) mini alikauli palli (Naawuni Kundi Palli)? Daliri bɔbigu zuyu ka Naawuni piri li lala maa. Ti ni na kuli yen tuuli yuli sheli nyela, **Naawuni Kundi Kurili** maa daa nyela din sabi poi ka be daa naan yi ti doyi Masia. **Naawuni Kundi Palli** maa mi daa nyela din sabi Masia kum nyaana. Lahabal' sheli Naawuni daanabinim' maa ni daa yeli tuuli alikauli maa ni n-nye: "Naawuni **ni tim** Tiligra na!" Amaa alikauli palli maa din lahabali nyela: "Naawuni **tim** Tiligra maa na kamani o ni daa lo alikauli ka che ka o daanabinima yeli shem tuuli alikauli maa ni!"

A yi pa baŋ woliginsim sheli din be tuuli alikauli maa mini alikauli palli maa sunsuuni? Ninvuy' sheba galindila Naawuni Kundi Kasi maa, dama di ni piri ***Kundi Kurili*** mini ***Kundi Palli*** la zuyu. Be tɛhimi ni alikauli palli maa gbunni nyala so n-nyehi yel' sheŋa ka tayi anabinim' maa sabbu maa n-niŋ kundi palli! Amaa pa lala n-nye li. Naawuni Kundi Palli din nye alikauli palli maa bi galindila anabinima sabbu din be alikauli kurili maa ni – di nyela din palindi anabinim' maa ni daa sabi yel' sheŋa maa! Alikauli palli maa nyela din pali ni alikaulinima mini anabitali yeltoy' sheŋa nti pahi ŋmahin' sheŋa din be tuuli alikauli maa ni. Tuuli alikauli maa puuni, anabinim' maa zaa daa moonimi yeri ni; "Masia maa **ni kana! O ni kana! O ni kana!**" Ka Alikauli Palli maa yeri ni; "Masia maa **kana! Masia so yela anabinima ni daa yeli ka sabi zaŋ kpa o polo maa nyela ŋun kana! O kana!**"

Yelimanli, di simdi ni ti payi Naawuni ni suhupielli zaŋ chaŋ kundi kasi maa ni piri tuuli alikauli maa mini alikauli palli maa zuyu. Dama lala yaya ayi maa puuni, ti nyaya ka Naawuni lo alikauli saha wayinli – ka pali li! Naawuni tim tiligira na nti ti ti **kamani o ni daa lo ti yaannima alikauli Zalisi mini Yila nti**

pahi anabinim' litaafinima ni shem. Kamani tu'kpilli ni yi bili n-zooi nti niŋ ti' karili la, lala ka tuuli alikauli maa zooi ti paai alikauli palli maa.

Kamani ti ni mi shem, yayili din pahi ayi Kundi Kasi maa ni din nye **Alikauli Palli** maa malila yu' sheli yaha. Lala yuli maa n-nyɛ: “**Injil.**” Injil nyɛla laribu bachi ka di gbunni nye Lahibal' Sunj. Yelimaŋli, yeltɔy' sheli din be lala litaafinim' maa ni shiri nyɛla lahabal' sunj, dama di yeri ti la Masia ni daa pali anabinim' maa daanabitali yeltɔya din yoori du' noli tiri Adam bia kam ka o mini Naawuni mali dolintabitali ni saha din ka bahigu!

Zaŋ kpa Lahabal' Sunj maa polo, di simdi ni ti baŋ ni ka Masia maŋmaŋa n-daa sabi li. Kamani Naawuni ni daa che ka niriba pam sabi Tuuli Alikauli la shem, lala ka o daa lahi che ka niriba pam sabi Alikauli Palli maa gba. **Niriba anahi ka Naawuni daa che ka be sabi Masia ŋun daa kana dunia ŋɔ lahabali.** Lala niriba anahi maa n-nyɛ; Matiu, Mark, Luk ni Jon. **Bɔ zuyu ka Naawuni daa niŋ niriba anahi yiko ka be sabi Masia lahabali maa?** Bɔzuyu ka o daa bi zaŋ ninvuy' yino ka o sabi Lahabal' Sunj maa? Di daliri m-bɔŋɔ: Naawuni daa bɔrimi ni o che ka ti baŋ lahabal' sheli din ka behiŋ, ka di che ka ti niŋ li yeda. O chemi ka niriba anahi sabi li ni **di che ka o yeligu pali.** Kamani teebuli din mali naba anahi ni za vienyɛlinga n-gari teebuli din mali naba ayi shem la, lala ka shehira diriba anahi gbubi yelimaŋli n-gari shehiradiri yino. Naawuni daa kpuyila shehira diriba anahi ni di che ka ti baŋ ni yel' sheli kam din sabi m-be lahabal' sunj maa ni zaŋ kpa Masia maa polo nyɛla yelimaŋli! Kamani Naawuni ni daa zaŋ o yeligu n-niŋ anabinim' maa suhuri ni shem, lala ka o daa che ka niriba anahi ben mini Masia daa beni saha yini n-sabi be ni daa nya ka wum shem zaŋ kpa dunia tiligira maa polo. Baŋmi ŋɔ: Yelimaŋli, Naawuni daa niŋla niriba anii yiko ka be sabi zaŋ chaŋ Masia maa polo! Pool gbana, Pita, James ni Jud gba nyɛla din pahi Injil maa zuyu lahabal' sunj litaafinima maa – ka be ni sabi shelikam zaa be dede ka doli soli vienyɛlinga!

Yi mi zuliya yetɔysheli sheli ni Matiu Mark, Luk, ni Jon ni daa sabi Lahabal' Sunj maa? Be daa sabi li la Girikili yeltɔya ni. Amaa, ti yen karindi li la Dagbanli ni, dama ti niriba pam zi Girikilim' yeltɔya! Ti payi Naawuni o ni zaŋ li n-niŋ baŋdiba suhu ni ka be lebigi Lahabal' Sunj maa Girikili ni n-niŋ Dagbanli ni nti pahi zuliya balibu kuli paai tusa ayi dunia ŋɔ ni zuyu.

Yelimaŋli, saha sheŋa ti wumdi ninvuy' sheba ni kpaŋdi bemaŋa ni be zabi Lahabal' Sunj maa zuyu ka yera ni, “So ku tooi niŋ li yeda, be tayilimi! Chirimbu mini naŋgbankpeeni n-kuli pali li.” N zonima, ninvuy' so ŋun zabiri Lahabali Sunj maa nyɛla ŋun zabiri Naawuni maŋmaŋa. “Di bi tu ni galli mini kuyili zabira!” Naawuni Kundi Kasi maa nyɛla din che ka ti mali tahima mini nodeebo. Kaman Naawuni Kundi maa ni be vienyɛlinga Zalisi mini Yila litaafinima ni shem, lala ka di be vienyɛlinga lahabal' sunj maa ni. Naawuni Kundi Kasi maa ku tooi wurim.

Naawuni nyela n̄un galisi ka ni tooi guli o lahabal' sun̄ maa! O malila o yeligu maa n-zali ninvuy' sheba ben suhi o li ni be suhuri zaa! So mi ku tooi tayi Naawuni yeligu din mali yaa n̄o! Lala ka ti Duuma man̄man̄a yeli lahabal sun̄ maa ni. O yeliya ni: **“Zuyusaa mini dunia n̄o ni ti yiyisi amaa mani yeligu ku yiyisi.”** (Matiu 24:35)

Pumpɔn̄ɔ n̄una, ti yi pa yen **piligimi m-bɔhim Lahabal' Sun̄ litaafi** maa. Alikauli Palli maa paa'na. Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti daa bɔhimla anabi Malaki lahabali. O kandina yuun' kɔbsinahi nyaan̄a ka Masia daa naan yi ti kana. Lala yuun' kɔbisinahi maa puuni, Naawuni daa bi lahi tim anabi so na ti ti Yehudianim maa. Dinzuyu ka Naawuni daa bi lahi tim anabi so na? Din daa che ka o bi lahi tim anabi so maa na daa nyela, Tuuli Alikauli kundi daa nyela din naai. **Naawuni daa zan̄ anabinim' maa n-yeli o ni daa bɔri ni o yeli sheli zaa.** Pumpɔn̄ɔ Naawuni daa guhirila saha sheli o ni yen che ka Masia kana dunia n̄o nti pili Alikauli Palli maa.

Ti pun karim anabi Aizaia mini anabi Malaki ni daa yeli shem zan̄ chan̄ Naawuni ni daa lo nia sheli ni o tim anabi so ka o dan̄ Masia tooni na nti mali soli n-gu o kandi maa na. A mi lala anabi maa? Iin, Anabi Yahaya n-daa bala. Anabi Yahaya ba n-daa nye Zakaria. Zakaria daa nyela maligumaana n̄un daa yi zan̄di binkɔbiri m-maani maligu n-tiri Naawuni mini niriba maa, Jerusalem jembu duu maligu bimbini la zuyu.

Pumpɔn̄ɔ, cheliya ka ti yooi Lahabal' Sun̄ litaafi maa n-wum Luk ni daa sabi shem zan̄ kpa anabi Yahaya dɔyim polo. Ti yi karim di suuri yini, di yeliya;

*(Luk 1) 5 Naa Herod ni daa diri Judia saha shel' la, ka maligumaani' so daa beni ka o yuli booni **Zakaria**. O daa nyela Abija zuliya ni nira, ka o pay' mi daa nye Aduna zuliya ni nira, ka o yuli booni **Elizabet**. 6 Be niriba ayi maa zaa daa nyela wuntizɔriba, ka daa doli ti Duuma Naawuni fukumsi zaligunim' mini adiini soli kaya zaa ka ka galimi sheli, 7 amaa be daa ka bia, dama Elizabet daa nyela payin̄oo m-pahi ka be niriba ayi maa zaa daa lan kurigi pam.*

*8 Zakaria min' o maligumaani' tab' daa yi tumdila maligumaanitali tuma deeri taba, 9 ka di daa ti paag' o ni o kpe Naawuni jembu duu nti tuyili tulaale zim maa, 10 ka salo maa zaa daa kpalim samban' ni suhiri Naawuni tulaale zim maa tuyilibu saha. 11 **Ka ti Duuma malaika daa ti puh̄i zani Zakaria sani ze tulaale zim maa tuyilibu shee nudirigu polo.** 12 Ka Zakaria daa nya malaika maa ka di gar' o, ka dabiem lan gbaag' o pam. 13 Ka malaika maa yel' o, “Zakaria, di che ka dabiem mal' a; Naawuni deeg' a suhigu, ka a pay' Elizabet ni niŋ pua dɔyi bidibiga, ka a ti bol' o yuli Jɔn. 14 A ni ti nya suhupielli ka di niŋ a nyayisim, ka niriba*

pam gba suhuri ti paligi bia maa dɔyibu zuyu; 15 dama o ni ti nyela ninvuy' titali ti Duuma sani. O ti ku nyu wain bee binnyura din mali kpɔŋ. Ka Naawuni Shia Kasi ni ti pal' o la saha sheli o ma ni dɔy' o. 16 O ni ti labisi Izraēlnim' pam be Duuma Naawuni sani yaha. 17 Ka o ni ti mali bier' suŋ mini yiko kaman Anabi Ilaija ni daa mali shem, ka o ni ti dan tooni ti lebigi bihi banim' suhuri ti be bihi, ka lebigi tipawumlinim' suhuri ka be gba doli wuntizɔriba yem soli, ka che ka niriba mali shili gu be Duuma.” 18 Ka Zakaria yeli malaika maa, “N kurigiya, ka m pay' gba kurigi pam. Ka wula ka n ni tooi niŋ yelli ŋɔ yeda?” 19 Ka malaika maa lan yeli Zakaria, “Mani n-nye malaika **Gebiriēl** ŋun ze Naawuni tooni la, ka o tim ma na ni n ti ti a lahibal' suŋ ŋɔ. 20 **Amaa a ni bi niŋ n ni yel' a shem maa yeda zuyu, a ni leei birigu ka ku lan tooi tɔyisi yetɔya faashee n yeligu ŋɔ zaa ti niŋ pali; di mi ti kul yen niŋla pali saha sheli Naawuni ni zal' li maa.”**

21 Ka ninvuy' sheb' ben daa kpalim ze samban' ni maa daa guhi Zakaria je, ka di daa gari ba o ni yuui Naawuni jembu duu maa ni shem maa zuyu. 22 O ni daa ti yina, o daa kɔŋ la yetɔya tɔyisibu, ka be ban ni o nya zii Naawuni jembu duu maa ni, dama o daa kul malila o nuhi buyisira, ka ku lan tooi tɔyisi yetɔya yaha. 23 Ka o tuma dabisa daa ti naai ka o kul' o yina. 24 Di dabisa maa nyaŋa ka o pay' Elizabet daa niŋ pua, ka sɔyir' omaŋa hal ti paai chira anu ka yera, 25 “N Duuma n-teegi n yela, ka niŋ ma ŋ-ŋɔ ni o yihi ma vi ni niriba sani maa.”

Ti nya Naawuni ni daa tim malaika Gabiriēl ni o ti yeli o o paya Elizabet ni yen dɔyi bidibiga shem. Bia maa yen ti nyela anabi titali ŋun yen ti mali soli n-zali Masia maa. Lala zuyu suurili maa bahigu, di yeliya;

(Luk 1) 57 Ka Elizabet dɔyibu saha daa ti paai ka o dɔyi bidibiga. 58 Ka o ziziinitab' min' o dɔyiriba daa wum ti Duuma ni zo o nambɔ' sheli maa yela, ka di niŋ be min' o zaa suhupielli pam. 59 Ka bia maa dɔyim dali naba daa ti tuui, ka be layim na ni be ti gun' o. Be daa bɔri ni be zaŋla o ba yuli Zakaria la ti o. 60 Amaa ka o ma daa bi sayi ka yeli ba, “Bolimiy' o la **Jɔn**.” 61 Ka be yeli Elizabet, “So ka yi zuliya ni ka o yuli booni **Jɔn**.” 62 Di saha ka be daa buyisi bɔh' o ba Zakaria ni be ban o ni bɔri ni be bol' o bia maa yu' sheli. 63 Ka o mi buyisi yeli ba ni be tim' o gban; ka be daa ti o gban maa ka o sab' yeli, “Bia maa yuli **Jɔn**.” Ka di daa gari sokam pam. 64 Di saha maa ka Zakaria zilinjala daa dii lɔrigi, ka o nya noli gbaai yetɔya tɔyisibu ka payiri Naawuni. 65 Ka dabiem daa kpe be ziziinitab' maa zaa, ka yelli ŋɔ daa mol' gili Judia zoya zuyu tinsi zaa. 66 Ka benkam

zaa daa wum li maa zaŋ li niŋ be suhuri ni ka bohira, “Botaa nira n-lee ti yen nye bia ŋɔ?” Dama sokam daa banja ni ti Duuma zaya be o ni.

67 Ka Naawuni Shia Kasi daa siyina ti pali bia maa ba Zakaria, ka o tɔyisiri anabitali yetɔya yera, 68 “Payimiya Izraelnim' Duuma Naawuni, **dama o kana ti kaag' o niriba ka tiligi ba. 69 O tim tiligira so ŋun nye kpɔŋlana ŋun yi o dabili Naa Dauda zuliya ni na 70 kaman o ni daa che ka o daanab' suma yeli shem kurimbuni la.** 71 Be daa yeliya ni ti ni ti tiligi ti dimnim' nuu ni, ka lan tiligi benkam zaa je ti gba nuu ni. 72 Ka Naawuni ni daa lo ni o ni zo ti yaannim' nambɔyu shem la niŋ pali, **ka teeg' o daalikauli suŋ 73 din nye o ni daa po po' sheli zaŋ chan ti yab' Ibrahimma polo la yela.** 74 O daa poya yeli ni o ni che ka ti tiligi ti dimnim' nuu ni, ka jemdi ŋun' ti Duuma Naawuni ka ku lan zɔri dabiem; 75 ka ni be kasitali mini wuntitali ni o sani hal ni ti nyeviya tariga.

76 “Ka nyini m bia, be ni ti boon' a la Zallakudura Naa daanabi, **dama a ni ti daŋ ti Duuma tooni nti mal' o soya gu o;** 77 ka o niriba ti baŋ tiliginsim ni nye sheli be taali che m-paŋ puuni. 78 Ti Duuma Naawuni nambɔzɔbɔ zuyu, o yi ti che ka di biɛy' maa neesim neei yi alizanda ni na, 79 ka ben be zibisim ni mini kum mahim ni ni ti nya neesim maa, ka di ni ti wuhi ti ti ni yen doli so' sheli nya suhudoo.”

Zakaria daa payi Naawuni anabi Yahaya dɔyim ŋɔ zuyu, dama **o daa mi ni saha yi pa paaya ni be dɔyi Masia maa!** Ka Zakaria bia anabi Yahaya daa pa Masia maa, o daa nyela ŋun daŋ Masia maa tooni na ni o ti moli o kandina molo ka mali soli n-gu o.

Ti puhiya ka payi ya yi ni wum sheli maa zuyu. Ti kpaŋsira mi ni a daa kpaŋ amaŋa m-beni ti bohimbu din kanina puuni ka ti bohim Naawuni daa tim Malaika Gabiriel paypiel' so ŋun yuli daa booni Mariama sani ni o ti zaŋ lahabal' sheli din mali bukaata pam n-ti o shem. Ti bohimbu din kanna maa kuli palimi ni yelimaŋ' sheli din mali bukaata pam. Di nayi li!...

Naawuni niŋmi alibarika n-niŋ a ni ka che ka a zaŋ Zakaria yeligu ŋɔ n-niŋ a suhu ni.

“Payimiya Izraelnima Duuma Naawuni...O tim tiligira so ŋun nye kpɔŋlana ŋun yi o dabili Naa Dauda zuliya ni na kaman o ni daa che ka o daanabi' suma yeli shem kurimbuni la.” (Luk 1:68-70)

WUHIBU 61

MOLO MAA

LUK 1; MATIU 1

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu bupihiyɔbu di gari ŋo puuni, ti kuli bɔhindila tuuli alikauli la yela, dina n-nye anabi Musa Zalisi, Dauda Yila nti pahi anabinima pam sabbu zuyu. Ti bɔhimbu din daa garila puuni ti daa pilila **Alikauli Palli** la bɔhimbu. **Injil** nyela Laribu bachi ka di gbunni nye **Lahabal' Sun**. Yelimanli, lahabal' sun maa nyela din vieli n-ti ŋunkam niŋ li yeda, dama di yeri ti mi ni **Naawuni tim Tiligira titali na dunia ŋo ni kamani o ni daa lo nia sheli ka che ka o daanabinima yeli li saha wayinli la.**

Pɔi ka ti pili ti lahabal' sun bɔhimbu maa, di ni vieli pam ni ti teei daliri sheli zuyu din **che ka Naawuni daa lo nia ni o tim Tiligira** na nti ti Adam bihi maa. A ni tooi teei binsheli din daa niŋ dahin sheli Adam mini Hawa ni daa zaŋisi Naawuni noli la? Alikauli kurili puuni, ti nya Adam nozayisibo ni daa yihi daadam Naawuni nam ni nti niŋ Sintani nam ni shem. Adam daalahichi ŋo zuyu n-che ka be dɔyi sokam n-niŋ alahichi ni maa. Alahichinim' dɔyirila alahachinima. Ti daalahichi nyela din kariti ti sariya ka che ka ti dii bi nyari soli n-tumdi din tuhi ŋun yen ti kari ti sariya maa tooni!

Amaa ti payi Naawuni anabinima maa sabbu maa ni bi naai ni birimbu maa. Kaman ti ni pun nya shem, din dahin sheli Adam mini Hawa ni daa tum alahichi maa, Naawuni daa pilimi n-che ka daadamnima baŋ o **ni lo nia sheli ni o tim Tiligira na dunia ŋo** ni ni o ti yihi Adam bihi Sintani mini alahichi barina ni. Dabisili sheli alahichi ni daa kpe dunia ŋo ni, Naawuni daa yeliya ni payipieliga ni ti dɔyi tiligira (Pil. 3:15; Gal. 4:4) Masia ŋun zim daa yen yi n-lee sara maligu n-ti alahichinima maa daa ka dunia ba ŋun nyayim ni alahichi . O daa nyela ŋun be kasi kamani Naawuni ni be kasi shem. Dina n-che ka anabi Aizaia ŋun daa yi dunia ŋo ni yuun' kɔbisiyɔpɔin nyaŋa ka Masia daa naan yi ti kana daa sabi yeli ni, **"Payipiel' so ni ti niŋ pua n-dɔyi bidibiga, ka be ti boli o yuli Imanuel – di gbunni n-nye "Naawuni be ti sani!"** (Aizaia 7:14; Mat. 1:23)

Cheliya ka ti labina Lahabal' Sun litaafi ŋo ni nti **nya Naawuni ni daa pali o daalikauli zaŋ chaŋ Tiligira** so payipieliga ni daa yen dɔyi ŋo polo – payisarili ŋun na zi doo. Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti daa nya Naawuni Malaika Gabiriel ni daa yi Yehudia doo ŋun yuli daa booni Zakaria zuyu shem. Gabiriel

daa yelila Zakaria ni o mini o paya ni dɔyi bidibiga ka o yuli ni ti booni Jon, ni nuna n-yen ti mali soli n-zali tiligira maa.

Pumpɔɔɔ cheliya ka ti lahi tuyi lahabal' suɔ litaafi maa Luk, suurili yini n-nya Naawuni ni daa tim o malaika la payipiɛliga n-un yuli daa booni Mariama sani shem. Naawuni Kundi yeliya:

*(Luk 1) 26 Elizabet puu maa chira ayɔbu ni ka Naawuni daa tim malaika Gabiriɛl Galili fɔntin' sheli din yuli booni Nazaret la 27 paypiɛl' so n-un yuli daa booni **Mariama** la sani. Bɛ daa zaɔ Mariama tila **Naa Dauda zuliya** ni do' so n-un yuli daa booni Yisifu la. 28 Malaika maa ni daa ti paai Mariama sani o yel' o mi, "M puhir' a nyin' n-un mal' alibarika pam n-ɔ, ti Duuma bɛ a sani! A mal' alibarika payiba ni." 29 Ka yetɔya maa daa gari Mariama pam ka o bɔhir' o suhu, ka bɔ puhigu n-lee bɔnɔ? 30 Ka malaika maa yel' o, "Mariama, di chɛ ka dabiɛm mal' a, dama a mali zuyusun pam Naawuni sani. 31 Nyama, a ni niɔ puu n-dɔyi bidibiga, ka bɛ ti bol' o yuli **Yisa**. 32 O ni ti niɔ ninvuy' titali, ka bɛ ni ti boon' o la **Zallakudura Naa Bia**, ka ti Duuma Naawuni ni ti zaɔ o yab' Naa Dauda nam ti o, 33 ka o ti su Yaakubu zuliya sahakam, ka o nam ti ku mali bahigu." 34 Di saha ka Mariama yeli malaika maa, "N na zi doo. Ka wula ka dimbɔnɔ ni tooi nani?" 35 Ka malaika maa garigi yel' o, "Naawuni Shia Kasi ni ti siɔ' a zuyu na, ka Zallakudura Naa yiko mahim ti gil' a; dinzuyu a ni ti yen dɔyi bi' so maa, bɛ ni ti boon' o la bi' suɔ ni Naawuni Bia." 36 Ka lan yeli, "Nyama, a biɛli Elizabet so bɛ ni yi booni payinoo la gba mali puu o ninɔkurilim n-ɔ ni; di chira ayɔbu m-bɔnɔ; 37 dama Naawuni n-un' sani binsheyukam nanda." 38 Ka Mariama yeli, "Chɛ ka di niɔ mani n-un nye ti Duuma dabili n-ɔ kaman a ni yeli ma shem maa." Di saha ka malaika maa daa nmaligi chaɔ ka chɛ o.*

Cheliya ka ti zani kpe ka yeli biɛla zaɔ kpa binsheli din daa niɔ saha sheli Naawuni malaika Gabiriɛl ni daa yi Mariama zuyu maa. Mariama daa nyela payisarili n-un gbubi ti Duuma Naawuni yeligu pam. Bɛ daa zaɔ o mi n-ti do' so n-un yuli daa booni Yisifu ni o niɔ o paya, amaa o daa na bi kuli o yinɔ. Yisufu mini Mariama zaa daa nyela Naa Dauda yaansi. Yi ni tooi tei ni Naawuni daanabinima maa daa yelimi ni **payipiɛliga** n ti yen dɔyi Masia maa, ni amaa o ni ti yila **Naa Dauda zuliya** ni na.

Dinzuyu miriya ka yi gabi yela, yel' sheli lahi beni yaha ka di simdi ni ti ban zaɔ chaɔ Mariama polo. Di nyela n-n-ɔ; Mariama daa nyela Adam yaanɔ kamani ti zaa ni nye o yaansi shem la. Bɛ daa dɔyi o mi ni alahichi. Di mali bukaata pam ni ti yeli n-ɔ yela, dama niriba pam zaɔla Mariama mayisi Naawuni n-jɛmɛdi o ka suhuri o. Ti yi niɔdi n-n-ɔ, ti jɛmdila buya maa! Yelimanɔli, Mariama daa nyela paya n-un mali jilima ka lala daa chɛ ka Naawuni piigi o ni o chɛ ka Masia n-un

nye dunia tiligira yi o ni na. Amaa jilin' sheli o ni daa mali ka Naawuni piigi o maa zuyu bi wuhi ni ti jemmi o, dama Kundi yeliya: *“Sal' kuli ni jemla o Duuma Naawuni kɔŋko, ka pa ni so yaha.”* (Matt. 4:10)

Pumpɔŋɔ, ti ni karim kalinli sheŋa maa ni, ti nya Malaika Gabirel ni daa chaŋ ti yeli Mariama ni ŋuna n-nye payipiel' so Naawuni ni yen che ka alahichinim tiligira yi na. Gabirel daa lahi nyela ŋun yeli Mariama ni bi' so o ni ti yen dɔyi maa yuli ni ti yen booni shem; o daa yeli o, *“A yen ti boli o yuli la Yisa.”* Yisa gbunni nyela, **N Duuma n-tiligira**. Amaa yu' sheli daa lahi beni ka Malaika maa boli li Masia. A wum li? O daa boli o mi, **“Zallakudura Naa Bia.”** A bɔri bee a je, lala ka Gabirel daa boli o. Ti pun karim Naa Dauda Yila ni ka Naawuni boli o o bia. Pumpɔŋɔ ti nya Naawuni Malaiaka Gabirel gba ni boli Masia *“Naawuni Bia”* shem.

N mabihi, ti mi ni niriba pam yi wum **“Naawuni Bia”**, be yerimi ni di ku tooi niŋ! Ka yeli ni Naawuni cheli a taali a ni ŋma ɔi' sheli maa zuyu. Kamani Dagbon ŋahili ŋɔ ni yeli shem ŋɔ, *“Pɔi ka a labi piekpara noli tapaya, di tu ni a vihi baŋ vulin' sheli o ni vulinda.”* Lala n-nye li, pɔi ka a zaɣisi yu' sheli din nye **“Naawuni Bia”** ŋɔ, di simdi ni a kpaŋ amaŋa m-baŋ, bachi sheŋa din nye Naawuni bia gbunni! Naawuni Kundi Kasi maa puuni, be boli Masia la Naawuni bia ka di gari bukɔbiga ni pihita zuyu. Din zuyu tinim' ninvuy' sheba ben niŋ anabinim' sabbu yeda bi ŋmeri Naawuni ni boli Masia **o bia** maa nangbankpeeni. Di ni simdi ni ti baŋ sheli nyela, dalir' sheli zuyu Naawuni ni boli Yisa **o Bia**.

Tuuli di simdi ni ti baŋ yu' sheli din nye Naawuni bia maa ni pa binsheli. **Di bi wuhimi ni Naawuni daa kpuyila paya n-dɔyi bia! Ninvuy' so ŋun tɛhiri lala nyela ŋun sayindi Naawuni yuli!** Naawuni nyela ŋun galisi ka bi dɔyiri bihi kamani ninsal' ni dɔyiri shem. Pa lala n-nye li! Lala maa ŋun simdi ni ti yihi li ti tɛha ni. Ti saha maa, di bi galisi zuŋɔ ni ti kahigi Naawuni bia maa gbunni zaa amaa di ni kuli simdi ni ti baŋ sheli nyela, yu' sheli din nye Naawuni bia maa bi wuhirimi ni Naawuni daa kpuyila paya n-zaŋ o dɔyi bia! Di bi simdi ni ŋɔ to, ni a baŋ di gbunni, dama ninvuy' so ŋun yuui Ghana, be tooi booni o, *“Ghana bia”* di mini Ghana ku tooi kpuyi paya n-dɔyi bia maa zaa yoli. Din lahi pahi, di yi niŋ ka o go n-chaŋ tindu' sheli, nimaani niriba ni tooi boli a *“Ghana bia”*, amaa di bi wuhimi ni Ghana n-nye a ba! Di kuli wuhirimi ni a yila Ghana na, be ni dɔyi a sheli m-bala.

Lala n-nye li zaŋ kpa Yisa ŋun nye Masia ŋɔ polo. Naawuni daa boli o la o Bia dama **o sani ka o daa yi na**. Masia maa daa yila alizanda ni na. Pɔi ka be daa naan yi ti dɔyi o, o daa pun bela Naawuni sani; o daa bela Naawuni ni. ŋuna n-nye **“Ruh Allah” Naawuni Shia**. ŋɔ nye yu' sheli Kuraani ni zaŋ boli Masia: Masia maa n-lahi nye **“Kalimat”**; yu' sheli din daa be Naawuni sani piligu ni. Dina ka Kundi kahigi n-yeli ni;

*(Jɔn 1) “Piligu ni ka Naawuni ni booni so **Yeligu la daa be. Yeligu maa daa bela Naawuni sani. Yeligu maa daa nyela Naawuni.** 2 Yeligu maa daa pun bela Naawuni sani piligu ni ha. 3 Yeligu maa kɔbili ni ka Naawuni daa nam binsheyukam, ka binsheli daa kani ka o nam li ka Yeligu maa nuu ka di ni. 14 **Yeligu maa daa lebila ninsala m-be ti sani, ka anfaani mini yelimanli pal' o kɔbili ni.**”*

Yelimanli, Masia maa n-nyɛ **Naawuni Yeligu** din daa yi alizanda ni na ka bɛ daa dɔyi o kamani ninsala maa. Ti zaa sa mi ni Masia maa daa ka dunia ba. To, o yi daa ka dunia ba, ya ka o daa yina? Njun Bia n-daa lee bala? Wummi Gabirel ni daa yeli Mariama shɛm yaha. O daa yeli o mi, **“Naawuni Shia Kasi ni ti siyi a zuyu na, ka Zallakudura Naa yiko mahim ti gili a; dinzuyu a ni ti yen dɔyi bi' so maa, bɛ ni ti booni o la bi' sun ni Naawuni Bia.”** (Luk 1:35)

Ti tooi wumdi ka shɛba yɛra ni, “yelimanli, ti mi ni Yisa ka dunia ba, amaa payipiɛliga ni daa dɔyi Yisa maa ka bukaata sheli. Naawuni daa kuli bɔrimi ni o wuhi o kpɔɔɔ. Naawuni daa namla Adam ka o ka ba bee ma. Din pahi, o daa namla Hawa ka o malila ba kɔɔko, dina n-nyɛ o yihila Adam sapiri kɔbili n-nam o. Din yen chɛ ka o wuhi o kpɔɔɔ yaha, Naawuni daa lahi zaɔ paya ko n-nam daadam. Daliri ɔ zuyu ka bɛ daa dɔyi Yisa ka o ka dunia ba maa.”

N mabihi, di nyela yelimanli ni Naawuni n-nyɛ Zallakudura Naa ka binsheli n-kani ka o ku tooi niɔ! Amaa zaɔ kpa Yisa payipiɛliga dɔyibu ɔ polo, di simdi ni ti baɔ ni di daliri gari ni Naawuni wuhi o kpɔɔɔ zuyu! Miri ka a chɛ ka so yɔhim a! Daliri sun zuyu ka payipiɛliga daa dɔyi Yisa yuun' tusa tusa Adam mini Hawa nambu nyaana maa! A mi daliri maa? Naawuni Kundi Kasi maa yeli ti di gbunni, di ni yeli ni, Yeltoyiili ɔ nyela yelimanli, ka simdi ni nira deei li zaa. Dina n-nyɛ: **“Yisa Masia daa ka dunia ɔ ni na ni o ti tiligir'la alahichinima.”** Mani mi n-nyɛ alahichilana n-gari sokam. (1 Tim. 1:15) **Bɛ daa dɔyi Masia ka o kana dunia ɔ ni ni o ti tiligi bɛn barigi ni bɛn tumdi alahichi, ni Adam bihi zaa – lala zuyu ka o daa naan ku tooi yi daadam so ɔnun pali ni alahichi ni na!** Kamani ti ni pun nya shɛm, zaɔ chaɔ Naawuni nia ni nye shɛm polo, ni Masia zim leei sara maligu n-tiligi alahichi. Din daa yen chɛ ka di nye **Sara Maligu** din tuhi, Tiligira maa daa tu mi ni o ka alahichi bee galimi sheli kaman piɛ' so ɔnun ka taali ka bɛ mali o maani maligu yuuni kam chuyu ni shɛm la. (Idal-Adha)

Tɛhimi di yela! Ninvuy' so sam' kara ni zi o zuyu ni tooi yo shɛba sama? O ku tooi! Kulila ninvuy' so ɔnun ka samli n-ni tooi yo shɛba sama. Lala n-nyɛ li, Masia maa daa tu mi ni o nye ninvuy' so ɔnun ka samli din ni chɛ ka o yo Adam bihi alahichi sama. Naawuni bɔrimi ni ti baɔ wologinsim din be Masia maa mini Adam bihi sunsuuni. Ti nyela **Adam** bihi amaa Yisa ɔnun nyela **Naawuni** Bia! Tinim' bɛn nye Adam bihi ɔ ɔnmanila tankpa' sabinli ti daalahichi zuyu. Amaa Naawuni ɔnun ɔnmanila saa ɔnun yi alizanda ni na. O bela kasi kaman Naawuni ni

be kasi shem. Dina n-che ka Naawuni bi zori vi ni o boli o o **Bia** maa! Dinzuyu m mabihi, ti ni yiri kpe ɔɔ, ti teha nyemi ni ti ban daliri din daa che ka payipieliga dɔyi Masia ni yu' sheli din nye **“Naawuni Bia” ni nye sheli mini di ni pa sheli.**

Ti yi yen naai ti zunɔ bɔhimbu ɔɔ, ti ni karim Matiu lahabali din yeri ti ti Duuma Yisa Masia dɔyim yela. Mariama ni daa niɲ ti Duuma Shia Kasi pua naai, Naawuni daa timla o malaiaka Yisifu ɲun daa yen nye Mariama yidana la sani. Kundi yeliya:

*(Matiu 1) 18 Be ni daa dɔyi Yisa Masia shem m-bɔɔɔ: Saha sheli be ni daa zaɲ o ma Mariama ti Yisifu ka na bi kulis' o la, ka be ti nya o ka o malila pua Naawuni Shia Kasi yiko ni. 19 O yidana Yisifu daa nyaɲ ninvuɣ' suɲ pam, dinzuyu ka o daa bi bɔri ni o yihi li palɔni n-dihi Mariama vi, amaa ka daa lee lo ni o ku lan kpuy' o. 20 O ni daa na kul tehiri di yela maa, ka ti Duuma malaika ka o sanna zahindi ni nti yel' o, “Nyin' Yisifu ɲun nye Naa Dauda yaaɲa ɔɔ, di zori dabiem ni a che ka be kulisi Mariama a yiɲ' na, dama o ni mali pu' sheli maa yila **Naawuni Shia Kasi** yiko ni na. 21 O ni ti dɔyi bidibiga, ka a bol' o yuli **Yisa**, dama **o ni ti tilig' o niriba be daalahichi ni.**” 22 Dimbɔɔɔ zaa daa niɲmi ni ti Duuma ni daa che ka anab' so yeli shem la niɲ pali. O ni daa yeli shem maa m-bɔɔɔ. 23 “Payipiel' so ni ti niɲ pua n-dɔyi bidibiga, ka be ti bol' o yuli Imanuel.” Di gbinni nyela, **“Naawuni be ti sani.”** 24 Saha sheli Yisifu ni daa neei gom ni ka o niɲ kaman ti Duuma malaika ni daa yel' o shem maa n-che ka be kulis' o na. 25 Amaa o daa bi ban o ni payitali hal ka o ti dɔy' o payisar' dɔyim bidibiga; ka Yisifu daa bol' o yuli **Yisa.***

Ti ni zani kpe zunɔ. Naawuni yiko puuni, ti yi ti lahi labina ti yen tuyimi karim alahiziba lahabal' suɲ din nye Yisa dɔyim maa, Masia maa...

Naawuni niɲmi alibarika n-niɲ yi ni ka che ka yi teei ni malaika maa daa yeli Yisifu Masia maa yela:

“O ni ti dɔyi bidibiga, ka a bol' o yuli Yisa, dama o ni ti tiligi o niriba be daalahichi ni.” (Matiu 1:21)

WUHIBU 62

BE DƆXI MASIA MAA

LUK 2; MATIU 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman’ ti wuntia so’ sheli o ni zali, ka mali suhudo’ man’li o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu din daa garila puuni, ti lahabal’ suŋ bɔhimbu la puuni ti daa nya Naawuni ni daa tim malaika Gabirel Palesitan tin’ sheli din yuli daa booni Nazeret payipiel’ so ŋun yuli daa booni Mariama la sani shem. Malaika maa daa yila o zuyu n-yeli o ni o ni niŋ Naawuni Shia Kasi pua n-dɔyi bia ni ka o yuli ni ti booni **Yisa**. Yisa gbinni nyela **Naawuni n-tiligira**. Kpe, ti ban’ya ni Naawuni niriba ni daa guhiri saha sheli maa paaya. **Tiligira** so Naawuni ni daa lo nia ni o tim na, Adam mini Hawa ni daa tum alahichi dahinsheli la daa nyela ŋun be **payipieliga maa pulini m-maani** shili ni o kana dunia ŋo ni!

Ti zuŋo bɔhimbu ŋo yel’ zuyu n-nye, “**Be Dɔyi Masia maa!**” Pɔi ka ti labi Lahabal’ Suŋ ni nti nya Masia dɔyim maa, cheliya ka ti buyisi saha sheli be ni daa dɔyi o maa. Saha sheli Rom Naa Siiza Agasitusi ni daa diri Rom n-tabili Yehudianima tingbana zaa. Amaa Rom nam sulinsi daa naan ku tooi tayi Naawuni nia sheli din daa nye o tim tiligira dunia ŋo ni na maa – Din nye shem nyela, Naawuni daa lola nia ni o zaŋ Romnima m-pali anabinima yeligu.

A ni tooi teei anabi Maika ni daa yeli shem yuun’ kɔbisiyɔpɔin nyaan’ja ka be daa naan yi ti dɔyi Masia maa? Maika daa yeliya ni be ni ti dɔyi Masia maa la **Betliehem**, Naa Dauda yala. Amaa Mariama ŋun daa yen dɔyi Yisa maa daa ka Betliehem, o daa bela **Nazarat**, tin’ sheli din daa be Betliehem nuzaa polo ka di mini li wayilim ni paai kilomita kɔbiga ni pihinu zuyu la ni. Wula ka be daa lee yen niŋ dɔyi Masia Betliehem?

M mabihi, kaman yi ni pun mi shem, yel’ sheli n-kani kpem gari ti Duuma Naawuni! O nyela Naawuni, ka nye ŋun mi binsheli kam din niŋdi dunia ŋo ni. O mi binsheli kam din na yen niŋ. Zuŋo bɔhimbu ŋo ni, saha ni daa ti paai ni Mariama dɔyi, Rom naa daa zalila zaligu o tingbani maa ni zaa ni, “Payiba mini dobba zaa kulimi be yanima nti sabi be yuya ka yo farigu.” Dimbɔŋo daa wuhimi ni Mariama mini Yisifu daa yen kulila Betliehem, Naa Dauda ya, dama be daa yila Dauda zuliya ni na. Cheliya ka ti karim Luk litaafi ni, suura ayi, n wum be ni daa dɔyi Yisa Masia **Betliehem** shem kaman Naawuni ni daa lo nia saha wayinli shem la. Naawuni Kundi yeliya:

(Luk 2) 1 Naa **Siiza Agastus** daa ti bahi noli ni be sab' o tingbɔŋ ni niriba zaa yuya baŋ be kalinli. 3 Ka sokam daa kul' omanman' ya ni be ti sab' o yuli. 4 Di saha ka Yisifu gba daa mali shili ni o yi **Nazaret** Galili tingbɔŋ ni kuli **Betlehem** Judia tingbɔŋ ni Naa Dauda ya la, dama o daa yila Naa Dauda zuliya ni na. 5 Ka o mini Mariama so be ni daa zaŋ ti o ka o mali puu la kuli be ya Betlehem ni be ti sab' be yuya. 6 Be ni daa be Betlehem maa ka Mariama dɔyibu saha paai, 7 ka o daa dɔy' o payisar' dɔyim bidibiga n-zaŋ chinchini pil' o sɔŋ wɔrimɔri pieyu ni, dama be daa bi nya palo saamba yilikperili ni.

Ti na zanimi kpe. A baŋ be ni daa dɔyi Masia maa yel' sheŋa puuni? Be daa dɔyi o la tarimtali puuni. Be daa dɔyi o la bunzɔŋ ni dama Betlehem ya zaa daa palimi. Ninvuɣ' so ŋun daa yen nye dunia tiligira mini sariya karita daa nyela be ni dɔyi so bunzɔŋ puuni! Sheb' ni tooi tehi ni, “Dimbɔŋɔ ku tooi niŋ! Yisa yi nye dunia tiligira ka lahi nye Duuma so ŋun yen kari Adam bia kam sariya, wula zuɣu ka be daa bi dɔyi o nayili ni jilima, din ni che ka sokam baŋ ni ŋuna n-nye nanim' zaa Naa mini Duumanim' Duuma.

N mabihi, di simdi ni ti teei ni: **Naawuni teha be di ko ka che daadam teha**, ka Naawuni jilima be di ko ka che dunia jilima. Yelimaŋli, Yisa dɔyim daa nyela din mali alibarika amaa Adam bihi pam daa bi baŋ li dama **Naawuni jilima** mini **dunia jilima** bela kɔŋkɔba.

Ti yi yen kahigi li, di pa sheli yi nya bundaannim' ben be yil' kara din vieli pam ni, ban yeri situri sheŋa din mali shaara ka kuli be nyayisim puuni, ka mali bidiriba ka be kuli niŋdi sheli kam n-tiri ba. Dunia ŋɔ jilima m-bala. To amaa **Naawuni jilima** be di ko ka che **dunia jilima**. Dina n-che ka be daa bi dɔyi Masia ŋun daa yi Naawuni sani maa na jilima shee maa. O daa bi be kamani bundaannima pam ban na zin di wahala sheli la. Pa lala n-daa nye o. Naawuni ni daa tim so na ni o ti yihi Adam bihi Sintani mini alahichi barina ni maa daa nyela be ni dɔyi so tarimtali puuni, bunzɔŋ puuni! Dimbɔŋɔ zuɣu, so ku tooi yeli ni liyirinima zuɣu ka o daa kana bee n-yeli ni o zi faranima biehigu. Naawuni bɔrimi ni sokam baŋ kadama tiligir' so o ni tim maa na, kamina ni o ti tiligi ŋun kam niŋ o yeda – bihi mini ninkura, dobba mini payaba, bundaannima mini faranima, bilichinnima mini daba. Lala zuɣu ka Kundi yeli ni, “*Dama yi mi ti Duuma Yisa Masia daalibarika ni nye shem: O daa nyela bundana, amaa yi zuɣu ka o lee nandana ni yi lee bundaannima o nandaantali maa zuɣu.*” (2 Kor. 8:9) Masia kɔŋko n-daa sayi ti ni be dɔyi o niŋ fara ni! Daliri sheli din daa lahi che ka be dɔyi Yisa bunzɔŋ ni daa nyela din teeri ti ni o nyela, “Naawuni piebila” Be dɔyirila piebihi bunzɔna ni. Ti ni bohim pam zaŋ chaŋ Yisa yuli din nye, “Naawuni piebila” maa yela wuhibu din pahiri pihiyɔbu ni anahi puuni.

Pumpɔɔɔ cheliya ka ti tuyi Masia dɔyim ɔɔ lahabali n-karim di luy' sheli din mali alahiziba pam ɔɔ. Yuj dahin sheli be ni daa dɔyi Masia bunzɔɔ maa ni, Naawuni daa timla Malaikanima piekpari sheba ben daa be Betlehem n-guli pieri sani. Wummi Naawuni ni daa che ka be wum lahabal' sunj sheli din daa nye Masia dɔyim maa shem.

Naawuni Kundi yeliya:

*(Luk 2) 8 Piegul' sheb' daa be tin' maa ni mɔyu ni gul' be pieri yuj. 9 **Ka ti Duuma malaika** daa ti puhi yi be zuyu, ka ti Duuma jilima neesim neei gil' ba ka dabiem kpe ba pam, 10 amaa ka malaika maa yeli ba, "Di zɔriya dabiem! Dama lahibal' sunj din mali suhupielli pam ka nye sokam zaa dini ka n zi na ni n ti yeli ya. 11 **Zunɔ yuj ɔɔ be dɔyi yi tiligira nun nye Masia ni yi Duuma la Naa Dauda ya Betlehem.** 12 Shihir' sheli yi ni ti yen nya ka ban nyela, yi ni ti nya ka be zan chinchini pili bilieyu maa sɔɔ wɔrimɔri pieyu ni." 13 Di saha ka malaika bɔbili daa dii yi alizanda ni na nti pahi malaika yino maa zuyu, ka be yiini yila payiri Naawuni yera: 14 **"Ti payiri Zallakudura Naa nun tiri dunianim' ben tumd' o yubu suhudoo ɔɔ!"** 15 Di saha ka malaikanim' maa daa yi be sani lab' alizanda ni, ka pieguliba maa yeli taba, "Cheliya ka ti chan Betlehem ti nya yel' sheli din ninj ka ti Duuma yeli ti ɔɔ." 16 Ka be daa dii yiyisi zo yomyom ti nya Mariama mini Yisifu, ka nya bilieyu maa ka o do wɔrimɔri pieyu ni. 17 Pieguliba maa ni daa nya bilieyu maa, ka be yeli malaika la ni daa yeli ba bia maa yela shem zaa. 18 Ka di daa ninj benkam zaa wum pieguliba maa ni yeli shem maa alahiziba. 20 **Di nyaɔɔ ka pieguliba maa daa yi ni labiri kuna ka yiini yila payiri Naawuni be ni daa wum ka nya shem maa zuyu , dama di daa kul nyela kaman malaika la ni daa yeli ba shem."***

Ninvuyu nuni ka Naawuni daa lee tuui yeli lahabal' sunj sheli din daa nye Masia dɔyim maa? Rom Naa ka o daa tuui yeli? Bundaannima? Bee Adiinikarimbanima? Pa be ni so. Faralana ka Naawuni daa tuui yeli Masia dɔyim maa yela; piekpariba ben daa nye tarimba n-guhiri Masia kandi maa na ni suyilo! Piekpariba maa suhu daa kuli yemi ni be nya Yisa! Zuyusunj bɔ n-daa lee bɔɔɔ! **Be daa nya anabinima ni daa sabi n-yeli ninvuy' so yela maa: Masia maa, dunia tiligira maa, ti Duuma Naawuni yeligu n-daa nye din pɔbi bia maa ningbuna!**

Cheliya ka ti lahi tuyi lahabal' sunj karim maa n-nya binsheli din daa ninj be ni daa dɔyi bia maa yuj dahinsheli maa. Ti na kuli yoli wumla Naawuni ni daa che ka **malaikanima** yi zuyusaa na nti moli Yisa dɔyim molo nti tarimba shem.

Pumpɔɔ ti yi pa yen wumla Naawuni ni daa moli Masia dɔyim maa n-ti banɔdiba shem. **Sanmarivieli** titali ka o daa che ka o yina zuɔusaa ka be nya o. Wummi Matiu sabbu suura ayi ni yeli shem.

Naawuni Kundi yeliya:

*(Matiu 2) 1 Be ni daa dɔyi Yisa Betlehem Judia tingbɔɔ ni Naa Herɔd saha la ka banɔdi' sheb' daa yi wulimpuhili polo ka Jerusalem na 2 nti bɔhi, "Ya polo ka be ni dɔyi Yehudianim' Na' so la lee be? **Ti daa nyala o sanmariga wulimpuhili polo, ka kana ni ti ti jem o.**" 3 Naa Herɔd ni daa wum lala maa di daa muyis' o mini Jerusalemnim' zaa pam, ka be kɔɔ ziya. 4 Ka o daa boli maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligubanɔdiba na nti bɔhi ba, "Ya polo ka be daa lee yeli ni be ni ti dɔyi Masia la?" 5 Ka be yel' o, "Betlehem din be Judia tingbɔɔ ni la; dama anab' so daa sab' yeli: 6 'Nyin' Betlehem, tiɔ' din be Judia tingbɔɔ ni ɔɔ, a pala tim' bila Juda nabihini sani, dama a ni ka na' so ɔɔun ni su n niriba Izraelnim' ni ti yina.'" 7 Dimbɔɔɔ nyaanɔ ka Naa Herɔd daa boli banɔdiba maa ashilɔni na nti vihi ba vienyelinga ni o ban saha sheli sanmariga maa ni daa puhi. 8 Di nyaanɔ ka o daa yeli ba, "Chamiya Betlehem nti bo bia maa vienyelinga; yi yi ti nya o ni be sheli, yin' labimiyana ti yeli ma, ka n gba chanɔ ti jem o." Amaa Naa Herod daa lo nia o suhuni ni o ku bia maa, dama o daa bi bɔri ni be yeli ni so nye naa m-pahila o zuɔu! 9 Be ni daa wum Naa maa yeligu maa bahi ka be yi n-gbaai chandi; be ni daa chani maa ka sanmar' so be ni daa nya wulimpuhili polo maa dii gari be tooni hal nti kpalim zani bia maa ni daa be yil' sheli maa dede. 10 Be ni daa nya sanmariga maa ka be suhuri paligi pam. 11 Ka be daa kpe yili maa ni nti nya bia maa min' o ma Mariama, ka damdi tiɔa n-jem bia maa, ka naanyi lɔrigi be daazichi ni be be daadiiku sheɔa ni n-yihi pina ti o. Pina maa daa nyela salima mini tulaale zim sheɔa be ni booni firanki tulaale la ni mɛɛr din to kaman yabiga la. 12 Ka Naawuni daa wuhi ba zahindi ni ni be di lan lab' Naa Herɔd sani; ka be daa tay' so' sheli kuli be ya.*

Dimbɔɔɔ n-kuli nye Masia dɔyim maa jia. Wula ka ti yen yeli zanɔ chanɔ ti ni wum yel' sheli zuɔɔ dabisili ɔɔ zuɔu? Ti ni kuli yen yeli sheli ka ti zuɔu ziya ya zanɔ chanɔ Yisa dɔyim maa polo nyela; Masia dɔyim maa tatabo na zin niɔ dunia ɔɔ ni! Anabinima, Nanima nti tabili sokam zaa dɔyim ni, so dɔyim daa bi ɔɔmani Yisa dɔyim maa!

- Ti nyaya zuɔɔ ka payipieliga n-daa dɔyi Masia maa **Naawuni yiko puuni kamani anabinim' daanabitali yelɔɔya ni daa yeli shem.**

- Ti nyaya ka be daa dɔyila Masia maa la **Betlehem** kaman anabi Maika ni

daa yeli shem yuun' kɔbisiyɔpɔin nyaana la.

- Ti lahi nya **Naawuni ni daa tim malaika mini neesim ka di yi alizanda** ni n-chan piekpariba sani nti yeli ba lahabal' sun maa yela ni, *"N ziriya la lahabal' sun din nye suhupielli ni n ti ti sokam zaa sa, zunɔ dabisili nɔ be dɔyi yi tiligira Naa Dauda ya; o nyela tiligira, ka nye Duuma!"*

- Ka ti lahi nya **malaika bɔbigu ni daa chirigi tuuli malaika maa ka be yiini yila m-payiri Naawuni** yera; *"Ti payiri Zallakudura Naa nun tiri dunianim' ben tumdi o yubu suhudoo nɔ!"*

- Ti lahi nya **Naawuni ni daa zan sanmari titali n-nin sagbana** ni ka o moli molo maa n-ti sanmari banɔdiba ben daa yi katiɔa na shem. Ni be dɔyi Masia nun nye Nanim' zaa Naa, ka lahi nye alahachinim' tiligira la.

N mabihi, wula ka ti yen yeli zan chan yela nɔ zaa zuɔu? Ti ni tooi yeli n-nɔ: So dɔyim na zin nmani **Yisa dɔyim nɔ**. Yisa dɔyim maa daa bela di ko zan kpa o dɔyim polo, Yisa ka ti ni yen zan o mayisi so! Ti ku tooi zan o mayisi ninvuy' sheba. Yisa daa gari anabi. **O yela ka anabinima zaa daa yeli maa. Masia nun daa yi alizandani ni na maa n-daa bala.**

N mabihi, Yisa yi di daa nye anabi ko kamani anabi bena maa, yi tehiya ni wula ka Naawuni da-anabi kam daa yeli o dɔyim yela pɔi, ka be daa naan yi ti dɔyi o? Wula zuɔu ka Malaikanima daa yi alizanda ni na nti diri dari o dɔyim maa zuɔu? Yisa yi di daa nye anabi ko kamani anabi bena maa, bɔ zuɔu ka Naawuni daa che ka sanmari' titali yina sagbana ni nti moli o dɔyim? Ka daliri dini zuɔu ka payipiɛliga daa dɔyi o? **A ni tooi maai amana n-yuli bɔhi sheɔa din mali bukaata pam nɔ.**

Ti puhiya pam a ni wum nɔ zuɔu. Ti bɔhimbu din be nyaana, Naawuni yiko puuni, ti ni nya Masia ni daa pili o tuma dunia nɔ ni shem....

Naawuni ninmi alibarika n-nin a ni ka che ka a tehiri malaika maa ni daa yeli piekpariba maa shem maa yela.

Amaa ka malaika maa yeli ba, "Di zɔriya dabiɛm! Dama lahibal' sun din mali suhupielli pam ka nye sokam zaa dini ka n zi na ni n ti yeli ya. Zunɔ yun nɔ be dɔyi yi tiligira nun nye Masia ni yi Duuma la Naa Dauda ya Betlihem." (Luk 2: 10, 11)

WUHIBU 63

BI' KASI MAA

LUK 2; MATIU 3,4

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Lahabal' Suŋ litaafi bohumbu din daa garila puuni, ti daa wumla Masia dɔyim lahabali. **So dɔyim na zin be ka Yisa dɔyim la.** Paɣapieliga n-daa dɔyi o Naawuni yiko puuni Betlehem tingbani ni kaman anabinima ni daa yeli shem la. Yuŋ dahinsheli be ni daa dɔyi Yisa, Naawuni daa timla malaikanima piekpariba sheba ben daa guli be pieri yuŋ Betlehem sani. Malaika yino daa yeli piekpariba maa, 'Amaa ka malaika maa yeli ba, *"Di zɔriya dabiem! Dama lahabal' suŋ din mali suhupielli pam ka nye sokam zaa dini ka n zina ni n ti yeli ya. Zuŋo yuŋ ŋo be dɔyi yi Tiligira ŋun nye Masia ni yi Duuma la Naa Dauda ya Betlehem."* (Luk 2:10,11)

Zuŋo ti yen bohimla **Yisa bilim ni mini o ni daa niŋdi zaŋ' kurili na lahibali.** Lahabali Suŋ litaafi maa che ka ti baŋ ni Yisa dɔyim nyaaga, Yisifu mini Mariama daa lahi dɔyila bidibisi anahi mini bipuyinsi sheba. Yisa daa nyela ŋun mini o tizchi maa zooi dundɔŋ yini puuni Palistain, Nazaret tingbani ni. Kaman ti ni mi shem, ka Yisifu n-daa dɔyi Yisa, amaa daadamsili puuni Yisa ba n-daa nye Yisifu. Yisifu ni daa nye kaapinta zuyu, Yisa gba daa nyela ŋun doli o bohindi kaapintatali maa. Lala zuyu daa che ka Yisa tumdi tuma pam. Lala zuyu ka Kundi yeli ni, *"Ka Yisa daa kuli pahirila baŋsim mini zoosim, ka mali zuyu pam Naawuni mini salanim' sani."* (Luk 2:52).

Kamani bia kam ni niŋdi shem, Yisa daa dira ka gbihira, o daa diemda ka bohinda. Amaa binsheli daa beni zaŋ kpa o polo, dina n-daa che ka o be o ko ka che bia kam. A mi binsheli din daa bala? Di nyela n-ŋo: **Yisa daa na zin tum alahichi!** Yeltɔy' bieyu daa na zin yi o noli ni na. (1 Pita 2:22) O daa na zin yeli so, *"Cheli n ni tum chirim ŋo taali m-parŋ ma"* dama o daa na zin tum so taali. O daa bi tooi tum alahichi dama alahichi daa ka o zim puuni! O daa malila biehi kasi. Ninvuy' bietali daa ka o biehigu ni. O daa kuli tumdila Naawuni yubu. **O daa kuli malila ningbuna kaman ti ningbuna ŋo, amaa o daa ka tehi bieri ka tinima la!** Dina ka Naawuni Kundi yeli ni, *"Ti ni mali maligumaani titali so ŋun nye Naawuni bia Yisa ŋun daa chaŋ ti be Naawuni san' la zuyu, cheliya ka ti gbubi ti daadiini ŋo kirikiri. Ti ni mali maligumaani' titali so maa nyela ŋun ni tooi baŋ ti chɔyinsi yela ka di niŋ o nambɔyu, dama o nyela ŋun daa nya*

zahimbu kaman ti gba ni nyari zahimbu shem, amaa o daa bi tum alahichi di puuni.” (Hib. 4:14,15)

Yisa ni daa ti paai yuun’ pihita, **saha daa paaya ni o pili o tuma** n-tiligi dunianima. Dahinsheli ka o chebisi o yinima ka daa yi Nazaret tingbani ni, n-daa zaŋ o zuyu zi Jordan moyili polo. Jordan moyili maa ni ka anabi Yahaya daa be n-yihiri waazu ka suri niriba tuuba ninbu kom.

A teei anabi Yahaya yela? Be daa doyi o mi di chira ayobu nyaanga ka be doyi Masia mi. Anabi Yahaya n-daa nye Naawuni ni tim so na ni o ti mali niriba shili ka be zo ka che be daalahichinima ka deei Masia so Naawuni ni yen tim maa na. Wummi yel’ sheli din daa sabi Lahabal’ Sun litaafi maa puuni zaŋ kpa anabi Yahaya ni daa mali shil’ sheli n-gu Masia maa kandi na.

Matiu litaafi ni suura ata, Naawuni Kundi yeliya:

*(Matiu 3) 1 Jon Baptaizira ni daa ti be moyu ni Judia tingbon ni saha shel’ la ka o daa yihiri waazu yera, 2 “**Ninmiya tuuba, dama alizanda nam miri na.**” 3 O yela ka Anabi Aizaia daa sabi yeli la. O daa yelimi: “Ninvuy’ so ni ti be moyu ni mooni molo yera, ‘**Malimiya ti Duuma kandina soli gu o, ka mal’ o soya ka di tuhi!**” 4 Jon daa yerila laakum kobiri binyerigu, ka mali gban lor’ o shee ni, ka o bindirigu daa nyela toli mini shiri. 5 Di saha ka Jerusalemnim’ mini Judianim’ zaŋ tabili Jordan moyili dulinim’ zaa daa kab’ chaŋ o sani 6 nti kanƙa be daalahichi ka o naanyi baptazi ba Jordan moyili maa ni.*

Cheliya ka ti zani kpe biela ka tehi ti ni karindi sheli maa zuyu. A wum anabi Yahaya lahabali maa? Di jia kuli nyela, anabi Yahaya daa yihirila waazu n-yera: “Ninmiya tuuba ka zo ka che yi tuumbieri ka mali shili n-tuhi Masia nun yi alizanda ni nƙo soli! Yahaya daa su ninvuy’ sheba ben daa kahigi be daalahichi Naawuni tooni Jordan moyili maa ni kom. Lala zuyu, be daa kpalim boonila anabi Yahaya la “Jon baptazira”. Tuuba ninbu kom nƙo subu daa bi yihiri niriba maa be daalahachi ni. Di daa nyela shirili din wuhiri ni be nin tuuba be daalahichi zuyu ka nin shili ni be deei Masia n-nin be Tiligira.

Ninvuy’ sheba ben daa kanna anabi Yahaya sani maa n-daa nye *Saduseenim’* mini *Farasiinima*. **Sadusiinim’** maa daa nyela bundaamba ka daa mali yee Rom gomnanti maa ni. Amaa be suhuri ni, be baya daa ka Anabinim’ yeligu ni. **Farasiinim’** maa mi daa nyela ben gbubi adiini ka be suhu daa kuli ye Naawuni suhibu mini nolobo nti pahi pina tibu mini zaka yhibu zuyu. Amaa be jema maa daa ka gbunni dama be daa nmanila be bela kasi bemanmanja yiko ni. Din lahi pahi, Farasiinim’ maa daa zaŋla be kaya ni taada n-gabi Naawuni Yeligu maa ni. Be Naawuni jema maa daa kuli pa sheli m-pahila be nindimi ni ninvuy’ sheb’ ben ka be ni maa nya. Di jia kuli nyela, Farasiinim’ maa mini Sadusiinim’ maa daa

yurila Naawuni be **nangbanpiba** zuyu, amaa be **suhuri** daa ka Naawuni ni.

To, pumpɔɔɔ, cheliya ka ti lahi tuyi karim Lahabali Sun maa n-wum anabi Yahaya ni daa yeli Adiinikarimbanim' maa shem zaɔ chaɔ be gutulinsi maa polo. Kundi yeliya:

(Matiu 3) 7 *O ni daa nya ka Farasiinim' mini Sadusiinim' pam gba kanna ni o ti baptaizi ba ka o bɔhi ba, "Yinim' garinsi zuliya ɔɔ, ɔɔni n-lee sayisi yi mi ni yi zo n-yi mbusim sheli din ti yen kana ɔɔ ni? 8 Amaa benya kaman tihi la m-mali wala yi biɛhigu ni din ni wuhi ni yi shiri niɔ tuuba ni yelimaɔli. 9 Ka miriya ka yi nyuri bara yi suhuri ni yi yab' ni nye Ibrahimma la zuyu; dama n yeri ya mi ni ti Duuma Naawuni ni tooi zaɔ kuya ɔɔ nam ninsalinima, ka be lee Ibrahimma zuliya. 10 Hal pumpɔɔɔ lehu domi gu tihi; dinzuyu tia kam din bi wandi wal' suma, be ni ɔmaa' li luhi n-zan nyo buyim. 11 Kom ni ka man' baptaiziri ya yi ni niɔ tuuba zuyu, **amaa ɔun na be n nyaɔa kanna mali yiko gari ma hal ka man' pɔri gba ni n kpuy' o namda gbibi. ɔun' ni ti zaɔla Naawuni Shia Kasi mini buyim baptaizi ya.** 12 O ni ti gbib' o kayeeni ɔmani o nuu ni na ni o ti yel' o alikama kabɔyili ni n-zaɔ kabielim su o kunchuna ni, ka zaɔ buyim din bi kpira n-nyo wurigu mi."* 13 *Di saha ka Yisa gba daa yi Galili n-chaɔ Joɔden mɔyili ni ni Joɔn ti baptaiz' o. 14 Ka Joɔn daa bi bɔri ni o sayi ka yel' o, "Mani n-naan ka a sanna ka a ti baptaizi ma, amaa ka nyini nti lee kani n sanna?" 15 Ka Yisa garigi n-yel' o, "Che ka di niɔ lala pumpɔɔɔ, dama di simdi ni ti tum din ni che ka Naawuni ni zali shem zaa niɔ pali."* Di saha ka Joɔn daa sayi ka baptaiz' o.

Din saha ka anabi Yahaya daa su ti Duuma Yisa kom Joɔden mɔyili maa ni. Sheba ni tooi bɔhi ni, "Wula ka Yisa ɔun daa ka taali sheli ɔɔ daa yeli ni anabi Yahaya sum o tuuba niɔbu kom?" Di nyela yelimaɔli, ti Duuma Yisa daa bi simdi ni o niɔ tuuba sheli, dama o daa na zin tum alahichi. Ka bɔ zuyu ka Yisa daa kana anabi Yahaya sani ni o ti su o tuuba niɔbu kom kaman o ni daa suri alahichinima shem? Wula ka Yisa daa yeli zaɔ chaɔ dimbɔɔɔ polo? Yisa daa yelila anabi Yahaya, "*Che ka di niɔ lala pumpɔɔɔ, dama di simdi ni ti tum din ni che ka Naawuni ni zali shem zaa niɔ pali.*" Yisa kom ɔɔ subu daa pala shehira ko n-ti ti ni ti doli, amaa o daa lahi bɔrimi ni di che ka ti baɔ ni o kamina ni o ti be kaman ti ni be shem, ka lahi kana ni o ti kpi ti zuyu.

Suurili maa bahigu, Kundi maa yeliya:

(Matiu 3) 16 **Yisa ni daa dee baptaizibu naai ka puhiri yiri kom maa ni na, di saha ka zuyusaa daa bɔyi, ka o nya ka Naawuni Shia Kasi yi zuyusaa na kaman ɔmani la nti tam o zuyu. 17 Ka kukol' sheli daa yi**

zuyusaa na n-yera, M Biyurigu m-bɔŋɔ, n nini ni tiy' so pam m-bala.

N mabihi, ŋun kukoli ka be lee wumdi zuyusaa? Di nyela ti Duuma Naawuni kukoli! Wula ka Naawuni yeli? Naawuni daa yelila Yisa yela ni; **“M Biyurigu m-bɔŋɔ, n nini ni tiy' so pam m-bala!”** Ti pun karim Kundi Kasi maa n-nya anabi Aizaia mini Malaika Gabirel ni daa boli Masia maa shem. Ni, “Naawuni bia.” Pumpɔŋɔ ti wum Naawuni maŋmaŋa ni boli o shem, **“M Bia, n ni yuri so pam.”** Wula zuyu ka Naawuni daa boli Yisa o bia? Kaman ti ni pun nya shem, Yisa n-nye Naawuni bia dama alizanda ni ka o yina. Yisa ka dunia ŋɔ ba. Naawuni daa zaŋ la o Yeligu gahindili maa n-niŋ payipiɛliga ni. Kpe, ti nya daliri' sheli din lahi che ka Yisa nye Naawuni Bia maa. **Naawuni daa bolila Yisa o bia ni o che ka o be o ko ka che ben kpalim.**

Wula ka Yisa daa be o ko ka che Adam bihi? Nun kam yi Adam ni na nyayimla dɔyim alahichi, amaa **Yisa ŋun daa bi nyayim alahichi sheli.** O daa bi tum alahichi yini gba, dama o daa yila ti Duuma Naawuni Shia Kasi ni na. Masia daa kuli malila ningbuna ka tinima la, amaa o daa bi doli ti daalahichi soya ŋɔ. O biɛhigu daa kuli biɛla dede ka be kasi! Dina n-che ka Naawuni ŋun be kasi ŋɔ suhu daa piɛli Yisa zuyu kaman ba ni mali suhupiɛlli zaŋ chaŋ o bi' so ŋun deerɔ o noli mini ŋun zɛyɛm shem la. Di wuhiya ni bia maa n-daa nye o ba shilinsia. Nun kam nya bia maa mi o ba ni be shem. Lala n-nye li, ŋun kam mi Yisa, mi Naawuni ni be shem dama Yisa n-nye ŋun yi Naawuni san' na ni o ti kahigi o biɛhigu n-wuhi ti. So na zin nya Naawuni, amaa Masia che ka ti baŋ o ni nye so! Yisa ko n-nye daadam so ŋun be kasi, dama o ko n-nye ŋun yi Naawuni Shia Kasi ni na! Dina n-che ka vi daa bi mali Naawuni ni o kukoli yi zuyusaa na n-yeli ni, **“M Biyurigu m-bɔŋɔ, n nini ni tiy' so pam m-bala!”**

Ti saha din kpalim zuŋɔ ŋɔ puuni, ti yen pilimi n-karim suura anahi n-wum din daa niŋ Yisa, anabi Yahaya ni daa su o tuuba niŋbu kom maa naai. Kundi yeliya ni:

(Matiu 4) 1 Di saha maa ka Naawuni Shia Kasi daa zaŋ Yisa n-tahi mɔyu ni ni Sintani ti zahim o 2 Yisa daa lola noli biɛy' pininahi wantaŋ' ni mini yuŋ zaa, ka di dabisa maa daa ti gari ka kum wum o. 3 Ka Sintani ŋun nye ninvuy' zahinda la daa chaŋ o sani ti yel' o, “A yi shiri nyela Naawuni Bia, nyin' che ka kuya ŋɔ lee bindirigu ka a di.” 4 Amaa ka Yisa yel' o, “Di sabiya, ‘Pa bindirigu kɔŋko zuyu ka daadam be, amaa yetɔyili kam din yiri Naawuni nol' ni na zuyu ka daadam be.” 5 Ka Sintani daa zaŋ o chaŋ Tiŋ' Kasi la ni nti du n-tam Naawuni jembu duu zuyusaa kpaakpaanyom ni ha 6 ka yel' o, “A yi shiri nyela Naawuni Bia, nyin' bahim' amaŋa n-lu tiŋ' ha, dama di sabiya, ‘Naawuni ni bah' o malaikanim' noli, ka be gbib'

a. *Be ni gbib' a be nuhi ni, ka a napɔŋ ku tuui kuyili kam.*” 7 Ka Yisa yel' o, *“Di sabiya yaha, ‘Miri ka a zahim a Duuma Naawuni.”* 8 Ka Sintani lan zaŋ o chaŋ nti du zo' sheli din du pam zuyu n-wuh' o dunia ŋɔ nama mini di jilima zaa 9 ka yel' o, *“A yi ni damdi tiŋa n-jem ma, n ni zaŋ di zaa ha ti a.”* 10 Amaa ka Yisa yel' o, *“Sintani, wara! Di sabiya, ‘Sal' kul ni jemla o Duuma Naawuni kɔŋko, ka pa ni so yaha.”* 11 Di saha ka Sintani daa zo ka che Yisa, ka malaikanim' kana ti kpaŋs' o suhu.

3ii buta ka Sintani daa zahim Yisa ni o deegi o noli ka tum alahichi. Buta maa zaa ni, Yisa daa zaŋla Naawuni Kundi yeligu n-labisi Sintani. Kaman Sintani ni daa zahim Adam mini Hawa shem Idin puu la ni ka be tum alahichi shem la, lala ka o daa zahim ti Duuma Yisa ni o gba tum alahichi yɔɔyɔ ni. Amaa **Yisa daa bi tum alahichi.**

Bɔ dinzuyu ka Sintani daa zahim Yisa maa? O ni daa mi ni Yisa ko n-nye tiligiria so ŋun daa yi alizanda ni n-kana dunia ŋɔ ni o ti tiligi Adam bihi o nuu ni la zuyu. Sintani daa mi ni Yisa yi tum alahichi yini gba, o ku tooi lahi tiligi Adam bihi o nuu ni. Lala zuyu, Sintani daa kuli dolila Yisa n-kpaŋdi omaŋa ni o yohim o. Amaa Sintani tɔŋ maa daa bi tooi gbaai Yisa.

Yelimaŋli Sintani daa yohim ti yaannima, Adam mini Hawa, amaa o daa bi tooi nya Naawuni bi' kasi maa ŋuna. **Ti Duuma Yisa daa bi tooi tum alahichi, dama Naawuni ku tooi tum alahichi.** Kaman ba ni be shem, bia gba bela lala. Yisa daa nyela Naawuni yeligu gahindili ŋun daa be daadam ningbuŋ ni. Nawuni daa tim o la dunia ŋɔ ni na ni o ti yihi Adam bihi Sintani yiko mini alahichi tibdarigibo ni. Kulila ti Duuma Yisa ko n-ni tooi yihi ti Sintani mini alahichi ni, dama o ko n-daa nyaŋ alahichi. Dina n-che ka Kundi yeli ni;

(Hib. 27) 26 Dinzuyu Yisa nyela maligumaani' tital' so ŋun tumdi din sɔŋdi ti ni yelimaŋli. O nyela ŋun be kasi ka ka galimi, ka alahichi mi ka o ni; Naawuni n-wolig' o ka o be o ko ka che alahichinima, ka duh' o gari sokam zaa ben be alizanda ni. 27 O bi be kaman ben daa pun nye maligumaaniba zuyulannim' la; di mi bi kpa talahi ni o daŋ mali maligu dabisili kam omaŋmaŋ' daalahichi zuyu, ka naanyi lan mal' li o niriba mi daalahichi zuyu. Sara maligu yini ka o daa mali ka di naai di zaa, o ni daa zaŋ omaŋ' mali sara shem la puuni.

N mabihi, ti puhiya ka paɣi yi ni wum ŋɔ zuyu. Kpaŋmiya yi maŋa n-daa beni ti bohumbu din be nyaŋa na, n-daa wum anabi Yahaya nyaandoliba ni daa zo n-chaŋ Yisa sani shem....

Naawuni kahigim ti ni bohim sheli zuŋɔ ŋɔ n-wuhi ya. Ti ni che Naawuni

Kundi suura ƚɔ n-ti n-ya:

“Yi mi ni Masia daa kana ni o ti kpihimla ninsalinim’ daalahichi, ka alahichi ka o ni.” (1 Jɔn 3:5)

WUHIBU 64

NAAWUNI PIEBILA YELA

Jɔn 1,3

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuɣu.

Ti bɔhimbu buyi din garila puuni, ti nyaya ka Yisa Masia dɔyim mini o biɛhigu daa bela di ko.

-- Zaŋ kpa **o dɔyim polo**, ti nyaya ka so dɔyim bi ŋmani Yisa dɔyim dama o daa ka dunia ŋɔ ba. Payipieliga n-daa dɔyi o ti Duuma Naawuni Shia Kasi yiko puuni.

-- Zaŋ kpa **o biɛhigu polo**, Yisa daa bela o ko. Bɛ na bi dɔyi so ka o biɛhigu be kasi kaman o dini. O daa kuli malila ningbuna kaman ti dini ŋɔ, amaa o daa ka ti biɛri yɔya ŋɔ tatabo. Alahichi daa bi nyayim o, dama ŋuna n-nyɛ tiligir' so Naawuni ni daa tim na ni o ti di ti daalahichi tibidarigibo.

-- Zuŋɔ ti yen tuyimi bɔhim ti lahibali suŋ maa n-wum anabi Yahaya ni daa di shehira sheli zaŋ kpa Masia polo. Anabi Yahaya n-daa nye ninvuy' so Naawuni ni tim na ni o ti mali soli n-gu Masia maa.

Lahabali suŋ puuni Jɔn baptiaizira n-nyɛ anabi Yahaya ka Yisa nyaandoli Jɔn mi nye Yohanna, lala zuɣu di bi tu ni ti gabi niriba ayi ŋɔ ti yi karim Jɔn litaafi. Suura yini puuni, Kundi maa yeliya:

(John 1) 19 Yehudianim' ben be Jerusalem daa ti tim maligumaaniba mini Levinima ni bɛ ti bɔhi Jɔn ni o lee nyela ŋuni. 20 Jɔn daa bi sɔɣ' ba sheli, o mi daa bi chihi. O daa yeli ba, "M pala Masia."...22 Di saha ka bɛ lan bɔh' o yaha, "Ka ŋuni n-lee nye a? Dama ti bɔri ni ti zi a zilinli lab' ti yeli ben tim ti na. Nyin' lee yeliya ni a nyela ŋuni?" 23 Ka o yeli, "Anabi Aizaia ni daa yeli shem la nira n-nyɛ ma: N nyela ninvuy' so ŋun be mɔɣu ni m-mooni molo yera, 'Malimiya ti Duuma soli ka di tuhi.'"...26 Ka Jɔn garigi yeli, "Kom ni ka man' baptiaiziri niriba; amaa so ze yi sani kpe, ka yi bi mi o. 27 Nuna n-nyɛ ŋun doli n nyaan' na la hal ka man' pɔri gba ni n gbaag' o namda mal' o ka o pirigi li." 28 Yela ŋɔ zaa daa niŋla Betani din be Jɔɔden mɔɣili duli yay' sheli polo Jɔn ni daa baptiaiziri niriba kom ni la. 29 N-yi biɛɣu ka Jɔn daa nya Yisa ka o kpari o polo na ka o yeli, "Nyamiya Naawuni Piebila ŋun kpihindi dunianim' daalahichi la. 30 O yela ka n daa yeri ni o doli n nyaan' na ka nye ŋun gari ma la, dama o daa be

saha sheli n ni daa na kani.

Cheliya ka ti zani kpe ka tēhi anabi Yahaya ni daa ti lahabal' sheli maa zuyu. A wum o ni boli Masia maa shem? Cheliya ka ti lahi labi wum litaafi maa ni yeli shem yaha: Di yeliya; *"Ka Jon daa nya Yisa ka o kpari o polo na ka o yeli, 'Nyamiya **Naawuni piebila** n̄un kpihindi dunianim' daalahichi la!"* Ti pun karim n-wum Naawuni daanabinima ni pun boli Masia yu' bɔbili shem. Kamani tiligira, Naa, Duuma, Naawuni yeligu, mini Naawuni bia! Pumpɔɔɔ ti wumya ni o yuli n-lahi booni **"Naawuni piebila."** Yuli n̄ɔ nyela din vieli pam ka di tu ni di nini neei vienyelinga.

Bɔ dinzuyu ka anabi Yahaya daa boli Yisa Naawuni piebila maa? Yisa daa nyela piebila? Yisa daa pa piebil' manli kaman ti nim' ben nye Dagbamba ni pa gbuyim' maɲa ka booni ti maɲa gbuyima la. Ti zaa mi vienyelinga ni ti zaɲ li mi niɲ yeltɔɲ' niyima ni ni di che ka ti mali gbuyili yaa mini suhukpeeni. Amaa bɔ n-che ka anabi Yahaya daa boli Yisa **Naawuni piebila** maa? Bɔ zuyu ka so yen bɔri ni o be ka piebila la? Wula zuyu ka anabi Yahaya daa tiri Yisa ka yeli o nyaandoliba ni, *"Nyamiya Naawuni piebila n̄un kpihindi dunianim' daalahichi la!"*

Pɔi ka ti baɲ yel' zuyu din nye: *"Naawuni Piebila"* n̄ɔ gbunni, di simdi ni ti teei Naawuni ni daa yeli shem Adam mini Hawa ni daa ti tum alahichi la nyaɲa. Naawuni daa yeliya ni alahichi sanyoo nyela kum mini buyim ni, ka di yi pala zim n-yi, alahichi chempaɲ ku beni. Ka ti lahi karim Adam mini Hawa bidibiga n̄un daa pahiri ayi ka o yuli booni Ebel la ni daa niɲ Naawuni yeda ka kɔrigi piɛyu m-maali maligu bimbini zuyu n-ti Naawuni ni di yihi o alahichi ni shem. Naawuni ni daa nya piɛyu maa zim, ka o daa nyahi o daalahichi ka che ka o be kasi, dama **piebila** n̄un daa ka taali n-daa zani o zaani kpi. To, amaa Naawuni gba daa yeliya ni piebila zim bi sayi ni di nyahi alahichi zaa, ni dama piebila mini ninsala yaa bee timsim bi sayi taba. **Piebila maa n̄un daa kuli nyela tiligira maa shilinsia bee o nahingbana. Nuna n-daa yen kana dunia n̄ɔ nti zaɲ omaɲa m-pa talima ka o zim yi n-yihi niriba Naawuni sariya karibu ni.**

Yuun' kɔbisiyɔpɔin nyaɲa pɔi, ka be daa naanyi ti dɔyi Yisa Masia, anabi Aizaia daa sabi yeli Masia maa ni ti yen be shem. *"Be daa zaɲ o mi chaɲ kaman be ni zaɲdi **piebila** chani kɔrigibu shee shem la."* (Aizaia 53:7) Lala zuyu, Ebel saha zaɲ ti gbaai Masia saha ninvuy' sheb' ben daa niɲ Naawuni yeda daa nyela ben kɔri pieri m-mali maligunima ni jilima. Nuhu, Ibrahimma, Musa, Dauda, Sulemaana nti pahi anabinima zaa, ni ninvuy' sheb' ben niɲ Naawuni yeligu yeda daa nyela ben biɛhigu nye be zaɲ piebihi ben ka dalima m-mali maligu n-ti Naawuni. N̄ɔ nim zaa puuni, be zaa daa kuli niɲdi mi ka guhiri Naawuni sara maligu kpalinkpaa n̄un nye tiligir' so n̄un zim yen yi n-lee sara maligu din yen

nyahi alahichinima zaa maa.

M mabihi, dina n-che ka anabi Yahaya daa nya Yisa ka o kanna ka o tiri o, ka yeli o nyaandoliba ni, **“Nyamiya Naawuni piebila nun nyahiri duunianim’ daalahichi la.”** Nɔ puuni, Jɔn daa yerila o nyaandoliba maa ni Yisa so nun zɛ be sani maa n-nye Masia maa, **“Piebila maa.”** Nun n-lahi nye sara maligu man’ sheli anabinima zaa ni daa yeli so yela be daanabitali puuni. Yisa ko n-ka dunia nɔ na ni o ti kpi n-tiligi Adam bihi din ni che ka Naawuni che ti zaa taya m-panj ti hali ni saha din ka tariga! Nɔ nyaanɔ, Kundi yeliya:

*(Jɔn 1) 35 N-daa lan yi bieɣu ka Jɔn min' o nyaandoliba ayi zɛya; 36 ka o lihi n-nya Yisa ni chani ha ka yeli, **“Nyamiya Naawuni Piebil' la ha!”** 37 Ka o nyaandoliba ayi maa daa wum o ni yeli shem maa, ka chanj ti doli Yisa. 38 Ka Yisa daa nmaligi lihi nya ba ka boh' ba, **“Bo ka yi bɔra?”** Ka be boh' o, **“Rabai, ya polo ka a kpera?”** 39 Ka o yeli ba, **“Kamiya na nti nya.”** Ka be daa dol' o nti nya o ni kperi sheli, ka kpalim o sani dindali maa, dama di daa nyela zaawuni kurig' anahi saha. 40 Niriba ayi ben daa wum Jɔn ni yeli shem ka doli Yisa maa ni yino n-daa nye Anduru, Saimɔn Pita tizo. 41 Ka Anduru daa dii chanj nti bo n-nya o mabia Saimɔn n-yel' o, **“Ti nya Masia la.** 42 Ka daa zanj Saimɔn n-chanj Yisa sani. Ka Yisa daa ti yul' o ka yel' o, **“Nyini n-nye Saimɔn, Jɔn bia la.”** Ka lan yel' o, **“Zunɔ zanj chana, a yuli m-booni Siifas. Yuli nɔ mini Pita nyela zay' yini. Di gbinni nyela Kuyili.** 43 N-daa lan yi bieɣu yaha ka Yisa yen chanj Galili; ka daa ti nya Filip n-yel' o, **“Doli ma!”** 44 (Filip daa nyela Betsaida nira; Anduru mini Pita gba ya n-daa bala.) 45 Ka Filip daa bo n-nya Nataniel n-yel' o, **“Ti nya Anabi Musa ni daa sab' so yela o zaligu kundinim' ni min' anabinim' gba ni daa sab' so yela la. Nuna n-nye Yisa Yisifu bia nun yi Nazaret na la.”** 46 Ka Nataniel boh' o, **“Bin sunj ni tooi yi Nazaret na?”** Ka Filip yel' o, **“Kamna ti nya.”***

Pumpɔnɔ ti nya anabi Yahaya nyaandoliba ni daa piligi n-doli Yisa shem. Bo zuyu ka anabi Yahaya nyaandoliba daa che o ka doli ti Duuma Yisa? Din daa che ka be doli o maa daa nyela, be daa ninla anabi Yahaya ni daa yeli ba ni **Yisa n-nye Masia ni Naawuni piebil' so anabinima zaa ni daa yeli so yela maa yeda!** Dinzuyu, Anduru nun daa nye Jɔn nyaandoliba ni yino la ni daa ti banj ni Yisa n-nye Masia maa, o daa chanjmi nti bo o tizo Simɔn Pita shee n-yeli o; **“Ti nya Masia la!!!”** Ka nyaandoli so nun gba yuli daa booni Filip la ni daa ti banj Yisa ni nye so, o suhupielli daa yayiya ka o daa yeli o zo Nataniel o yela. **“Ti nya anabi Musa ni daa sabi yeli so yela o zalisi kundinima puuni la, ni anabinima ni daa sabi n-yeli so yela la, Yisa Nazaret nira la!”**

Yelimanɔli, Anduru mini Pita ni Filip mini Nataniel daa malila suhupielli be ni

daa nya Yisa, dama **be daa mi ni yuun' tusa tusa ka anabinima zaŋ n-yeli Masia maa kandina yela. Pumpɔɔ be nin daa pali Masia maa!** Payimiya Naawuni! Tiligir' titali so Naawuni daanabinima ni daa yeli so yela la yi pa be be sani! Payimiya Naawuni, dama Masia maa yi pa paana! Lala zuyu anabi Yahaya nyaandoliba anahi ɔɔ daa dii pilimi n-doli Yisa, n-leei o tuuli nyaandoliba.

Di nyaana, Naawuni Kundi maa yeliya:

*(Matiu 4) 21 Ka be daa lan tirisii tooni ha nti nya Zebidii min' o bih' ayi: Jeemsi min' o tizo Jon, ka be be ɔɔri ni n-liyiri be lansi. Ka Yisa daa boli be gba; 19 Ka o yeli ba, "**Doliya ma, Ka n che ka yi booni ninsalinim' tiri Naawuni kaman yi ni gbahiri zahim shem maa.**" 22 ka be dii che be ba mini ɔɔri maa ka dol' o. 23 Yisa daa chani gindila Galili tingboŋ ni zaa n-wuhiri niriba Yehudianim' jembu duri ni, ka yihiri alizanda nam lahibal' suŋ waazu, ka tibiri dɔro balibu kam mini dɔr' bieri balibu kam ni daa mali ninvuɔ' sheba. 24 Ka o yela daa mol' gili Siria tingboŋ ni zaa; ka be daa zaŋ barinim' zaa tah' o sanna. Bena n-daa nye dɔr' bieri balibu kam mini ningbuna ni bierim ni daa muɔisiri sheba zaŋ tabili alizin' bieri ni daa zi sheb' zuyu ni kpilinkpihi ni luhiri sheba ni ben boɔri mini be gbaya kpi. Ka Yisa daa che ka be zaa kpaŋ. 25 Ka salo pam ben daa yi Galili mini Tinsi-Pii tingbana ni na mini ben yi Jerusalem ni Judia zaŋ tabili Jɔɔden mɔyili dulinim' zaa daa kabiri dol' o.*

Naawuni yiko puuni, ti bohimbu din kanna, ti yen tuyimi n-bohim ti Duuma Yisa lahabali n-nya, o ni daa wuhiri ka tumdi alahiziba tuma shem. Ti ni nya o yeligu puuni mini o tuma puuni ka baŋ ni o shiri nyela **o ni yeli ni o nye so maa** – Masia so anabinima zaa ni sabi yeli so yela maa! To, amaa, saha sheli din kpalim zuɔɔ ɔɔ ni, ti yen karimmi n-tirisii tooni n-nya binsheli din daa niŋ anabi Yahaya. Kamani ti ni nya shem maa, anabi Yahaya ni daa kuli yeli ni Yisa n-nye Masia maa, o nyaandoliba daa dii pilimi zɔri o sani yinoyino din ni che ka be doli ti Duuma Yisa. Anabi Yahaya suhu daa piela pam lala zuyu? **Anabi Yahaya suhu daa piela o nyaandoliba maa ni daa che o ka doli Yisa maa zuyu?** Wula ka a tɛhi?

Wummi yel' sheli din sabi Jon litaafi ni, Suura ata.

(Jon 3) 26 Ka be daa chaŋ Jon sani ti yel' o, "Karimba, ɔɔn daa be a sani Jɔɔden mɔyili yayili ka a di o shehira la baptaizirila niriba pumpɔɔ, ka sokam zaa kabiri chani o sani." 27 Ka Jon yeli ba, "So ku tooi mali sheli ka di pa ni Naawuni n-ti o li. 28 Yimaŋmaŋ' di ma shehira ni n daa yeliya ni pa mani n-nye Masia maa, amaa Naawuni n-tim ma ni n daŋ o tooni na.

29 Njun su amiliya n-nyε ango; amaa ango zo so njun be o sani wumd' o yetɔya nyari suhupielli pam di zuɣu; lala zuɣu ka n suhupielli galisi pam maa. 30 Di nyela talahi ni njun' pahi, ka man' filim."

Wula ka a tɛhi zaŋ kpa yela nɔ polo? Anabi Yahaya suhupielli daa yaɣiya o nyaandoliba maa ni daa che o ka doli Yisa maa! Anabi Yahaya suhupielli daa paliya, dama o daa tum o tuma naai; O daa mali soli maa n-gu Masia maa. Kaman Naawuni daanabi maŋli ni tu ni o tum shem, anabi Yahaya ni daa kuli bɔri sheli nyela o zaŋ niriba n-ti Masia. Wula ka anabi Yahaya be o ko ka che ti daadiini kpamba zuŋɔ! **Toondaan maŋli kuli yen tirimi wuhi ti Duuma Yisa, dama Yisa ko n ni tooi che ka a paai Naawuni tooni alizanda ni.** Jɔn daa mi ni **Naawui malila anabi bɔbigu,** amaa ka lee mali **Tiligira yino!** Din n-daa che ka Jɔn yeli ni: *"Nunkam niŋ Bia maa yeda mali nyevilli din ka bahigu; ka njunkam mi bi deei Bia maa noli ku nya nyevili, amaa ka Naawuni suhu kuli ni yiyisiri bahiri o zuɣu."* (Jɔn 3:36)

Zaŋ kpa anabi Yahaya ni daa bahindi shem polo, Kundi yeliya:

(Luk 3) 18 Anabi Yahaya daa lan wuhi niriba maa yela pam pahi o lahabal' suŋ waazu maa puuni. 19 O daa galim Naa Herɔd njun Naa Herɔd tizɔbil' paya Herɔdias yela zuɣu m-pahi o ni daa tum tuumbie' shen la zuɣu.

Lala zuɣu ka Herɔd daa bahi noli ni be gbaami anabi Yahaya n-lo o n-zaŋ o ti niŋ sarika ni. Di bahigu, Herɔd daa che ka be njmaai Jɔn zuɣu ni o paligi o paya suhu. Lala zuɣu, anabi Yahaya kpe Naawuni nam ni alizanda ni.

Naawuni Kundi yeli ti ni anabi Yahaya daa nyela anabi' titali, hali n-gari anabi shɛb' ben daa pun daŋ o tooni na. Dini n-lee che ka anabi Yahaya gari anabi ben' maa? Njuna n-nyε garigibu maa. Anabinim' maa zaa daa yelila Masia maa yela: **"Masia maa nyela njun yen kana! O ni kana! O ni kana!"** To, amaa **anabi Yahaya** njun yeligu daa nyela, **"Masia maa be kpe! O yuli Yisa! Nyamiya Naawuni Piebila so be ni yen ku ka o nyahi dunianim' daalahichi maa kana! Doli o!"** Dinzuɣu anabi Yahaya daa nyela njun naai o tuma dama o daa mali soli maa vienyelinga n-gu Masia maa.

Ti puhiya ka payi yi ni wum nɔ zuɣu. Naawuni yiko puuni, ti bɔhimbu din kann, ti yen tuyila ti lahabal' suŋ maa n-nya wula zuɣu ka be daa boli Yisa dɔyite titali maa....

Naawuni ni che ka yi gbaai ti ni bɔhim sheli zuŋɔ dabilisi nɔ vienyelinga. Binsheli n-kani m-mali bukaata n-gari anabi Yahaya ni daa yeli shem zaŋ chaŋ Yisa Masia polo maa. O daa yeliya:

“Nyamiya Naawuni piɛbila ŋun kpihindi dunianima daalachi la.” (Jon
1:29)

WUHIBU 65

DOXITE TITALI MAA

MAAK 1,2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Kaman yi ni mi shem, ti vihigu zaŋ chaŋ Naawuni Kundi Kasi maa polo, ti yi pa bɔhindila lahabal' suŋ litaafi. Kundi ŋo n-nyɛ din kahigiri lahabal' suŋ zaŋ kpa Masia so ŋun kana dunia ŋo ni o ti faai Adam bihi Sintani mini alahichi nuu ni. Ti bɔhimbu din daa garila ni, ti daa karimya n-nya Yisa Masia ni daa pili n-gilindi tinsi ni n-wuhiri ka tibiri dɔro kam din daa mali niriba maa shem. O yuli daa moli gili tingbani maa ni zaa.

Zuŋɔ, ti yen tuyila Yisa Masia lahabali n-nya o wuhibu mini o tuma ni daa be di ko ka che ben zaa daa daŋ o tooni na. Yisa daa ka paya, o daa ka yiŋa, bee dunia ŋo buni. O daa kuli bela o ko ka che sokam. Bin' yini ko n-daa mali bukaata n-ti o: ni o tum ŋun tim o maa na yubu; ni o naai Naawuni ni puhi o ni o tum tuun' sheli maa.

Wummi yel' sheli din sabi Maak litaafi ni, suura yina. Kundi yeliya ni:

(Maak 1) 21 Ka Yisa mini ba daa chaŋ nti kpe fɔntin' sheli din yuli booni Kaperinium la, ka Vuhim Dabisili dali daa ti paai ka o kpe Yehudianim' jembu duu nti gbaai niriba wuhibu. 22 O ni daa wuhiri ba shem maa daa gari benkam wum li pam; dama o daa wuhiri ba mi kaman ninvuy' so ŋun su fukumsi, ka pa ni Naawuni zaligubandiba ni daa wuhiri ba shem la. 23 Di saha ka alizin' bieyu ni daa zi do' so zuyu daa dii kpe be jembu duu maa ni na nti kuhi bɔhi, 24 "Ti min' a bɔ ni, nyin' Yisa Nazaret nir' ŋɔ? A kamna ni a ti bahi ti yoli? M mi a ni nye so: A nyela Naawuni Ninvuy' Suŋ so o ni tim na." 25 Ka Yisa daa tahi alizin' bieyu maa zuyu, "Fom' a noli ka wara!" 26 Ka alizin' bieyu maa daa luhi doo maa, ka kuhi pam ka naanyi chaŋ ka che o. 27 Ka di daa niŋ niriba maa zaa alahiziba pam ka be bɔhiri taba, "Bɔ lee bɔŋɔ? Wuhir' palli m-bala! Doo ŋo mali yiko mi hal ka alizin' bieri ti deer' o noli!" 28 Ka o yela daa dii moli gili Galili tingbɔŋ maa ni zaa.

Yisa Masia wuhibu daa kuli bela di ko ka che zaligu bandiba maa wuhibu. Di daa niŋla ben zaa daa wumdi Yisa wuhibu Naawuni jembu duu maa alahiziba

dama o wuhibu maa daa nyela din mali yiko pam amaa ka zaligu banḡdiba maa ben wuhibu daa ka yiko sheli:

Yi pun wum **zaligu banḡdiba maa yela**. Di daa tumi ni be kahigi Zalisi Kundi maa mini Yila ti pahi anabinima ben pahi sabbu vienyelinga. To, amaa, be pam daa ku tooi kahigi Anabinim' maa Sabbu maa vienyelinga, dama be gba daa dii bi mi di gbunni! Be daa kuli mila be daadiini zalisi mini be yaannima kaya ni taada, amaa be daa bi mi ti Duuma yeligu maa. Adiini banḡdiba ḡo daa yurila Naawuni be nanḡbampiba zuḡu, amaa ka lee bi yuri o yeligu. Lala zuḡu, Yisa (Njun daa bi bohim be karimbanima shikuru maa ni) daa yi kpe be jembu duri maa ni nti pili kahigira Naawuni Kundi maa ni yiko, vi daa yi gbaahirila zaligu banḡdiba maa. Din daa lahi pahi be bierim maa zuḡu, di daa yi ninḡdila ben be jembu duri maa ni alahiziba. Yisa daa yi yihiri waazu ka tumdi alahaziba tuma, ka be bohiri taba, "Nuni n-lee bala? Ya polo ka o lee nya wuhiri palli ḡo? Ya polo ka o lee nya yiko ḡo tatabo n-wuhiri lala? Hali gba o tahirila alizinbieri zuḡu ka be wumdi o yeligu! Ti na zin nya nyabu ḡo tatabo! So na zin wuhi ka doo ḡo! So na zin tum o ni tumdi tuun' sheḡa ḡo tatabo!"

Yelimanḡli, Adam ni daa tum alahichi la zaḡ na hali ti paai Yisa ni daa pili alahiziba tuma dahin sheli, nirba na zin nya so ka o mali yiko n-ḡo. Amaa pumpoḡo be daa yi pa nya so ḡun kuli yen yeli yeltoḡ' yini, ka Sintani mini o daalizinima zo! Kulila Masia so ḡun daa yi alizanda ni ḡo na n ni tooi tum n-ḡo. Yi wum alizinbieri ni daa zi do' so zuḡu maa ni daa yeli Yisa shem? O daa kuhimi n-yeli, "bo ka a lee boḡri ti sani, Yisa Nazaret nira ḡo? A kamina ni a ti bahi ti yoli? **Ti mi a ni nye so, a nyela Naawuni bi' ganḡa!**" Alizinnima mi Yisa ni kuli jendi yi luy' sheli polo na ni o ni nye so. To, amaa **niriba** maa pam daa bi mi Yisa ni jendi nye so. Sintani mini o malaika bieri kuli zoḡrila ti Duuma Yisa, dama be mi vienyelinga ni ḡuna n-daa nye yeligu sheli Naawuni ni daa zaḡ nam alizanda mini dunia ḡo piligu ni la. Be daa mi ni Yisa ko n-nye ḡun mali yiko ni o zaḡ ba ninḡ buyim din bi kpirila ni! Dina n-che ka be yi wum Yisa damli ka sohiri maa.

Pumpoḡo, cheliya ka ti tuḡi suura yini maa. Di yeliya:

(Maak 1) 29 Di saha maa ka Yisa daa yi Yehudianim' jembu duu maa ni na, ka o mini Jeemsi ni Jon daa chaḡ ti kpe Saimon mini Anduru yiḡa. 30 Ka Saimon deempaya ningbuḡ daa bii ka o doya, ka be daa dii yeli Yisa o ningbun' biisim maa yela. 31 Ka Yisa daa chaḡ ti gbaag' o nuu ni yiḡis' o zili; ka o ningbun' biisim maa dii maai, ka o yiḡisi ninḡ ba saani. 32 Dindali maa zaawunyunḡ ka niriba daa tahi baranim' mini alizin' bieri ni zi ninvuḡ' sheb' zuḡu zaa Yisa sanna. 33 Ka tinḡ' maa nim' zaa daa layim na nti muḡi dunoli. 34 Ka o daa che ka dro balibu kam ni mali ninvuḡ' sheb' pam kpaḡ, ka daa kari alizin' bieri niriba pam zuḡu bahi, ka bi sayi ni alizin'

bieri maa yeli sheli, dama be daa mi o ni nye so. 35 Ka Yisa daa ti dan yibu nolɔy' kukoli saha chan mɔyu ni ni o ti suhi Naawuni. 36 Ka Saimɔn min' o tab' la daa chani bɔr' o shee 37 nti nya o yel' o, "Sokam kul lihiri bɔrila a shee." 38 Ka o yeli ba, "Cheliya ka ti chan tin' sheɲa din be tooni ɲɔ ha ka n ti yihi waazu nimaani gba; dama di zuyu ka n kana." 39 Ka o daa gɔri gindi Galili tingbɔɲ ni zaa yihiri waazu Yehudianim' jembu duri ni, ka kariti alizin' bieri bahira. 40 Ka kɔɲlan' so daa ka Yisa sanna nti damd' o tooni m-balind' o yera, "A yi di sayi, a naan che ka n kɔɲ' ɲɔ naai ka n kpe n tab' ni. 41 Ka nambɔyu daa gbaai Yisa, ka o teeg' o nuu shih' o ka yel' o, "N sayiya; di naama!"

Lala zuyu Yisa daa tibirila dɔriti mini barigu kam, ka zɔri Adam bihi nambɔyu dama be daa ka ɲun ni sɔɲ ba, ka kuli be kamani pieri ben ka guliba la. To, amaa daliri sheli daa lahi beni pahi din daa che ka Yisa tumdi alahiziba tumtumsa pam maa zuyu. Yisa daa tibi dɔri bieri balibu kam ka kari alizin' bieri yihi niriba ni ni o che ka Adam bihi baɲ ni ɲuna n-nye Masia so Naawuni ni daa lo ba alikauli ni o ni tim na ka anabinima daa yeli o yela la. Kamani ti ni pun karim n-nya anabi Aizaia ni daa sabi n-yeli o yela yuun' kɔbisi pɔi, ka be daa naanyi ti dɔyi o la. O daa sabi yeli ni Masia yi ti kana, *"Di saha zoomba nina ni ti neei ka tikpiranima wum. Gbariti ni ti yiɲi jem kamani waliga la, ka biriti ti yili yila ni suhupielli. Kom ni ti zɔri yiri tingbani din nye zay' nel' la ni na."* (Aizaia 35:5,6) Yeligu ɲɔ ka anabi Aizaia daa zaɲ yeli ni Masia maa ni ti tum alahiziba tumtumsa sheɲa so ni na zin tum. Ti pun karim n-nya Naawuni ni daa niɲ Musa mini Ilaija yiko ka be tum alahiziba tumtumsa shem. Amaa alahaziba tumtumsa sheɲa be niriba ayi maa ni daa tum maa bi paai Masia ni daa tum alahizibu sheɲa. Din lahi pahi, Musa mini Ilaija daa ka yiko sheli bemaɲmaɲa zuyu din ni tooi tum alahiziba tuma. Amaa Yisa Masia ɲun daa kuli palimi ni Naawuni yiko, dama ɲun maɲmaɲa n-daa nye Naawuni yiko maa!

Ti tuyimi Maak litaafi maa, suura ayi, di yeliya:

(Maak 2) 1 Ka di daa niɲ dabisa ayi ka Yisa lan lab' Kaperinium ka di mol' gili ni o lab' yij' na. 2 Ka salo pam dii layim na hal ka palichee ti lan ka yili maa ni, ka so daa naan ku tooi lan miri dunol' ni gba, ka Yisa yihiri ba waazu. 3 Ka niriba anahi daa zaɲ gbalikpimalan' so niɲ amaɲka ni zi o ka Yisa sanna. 4 Ka salo maa galisim zuyu daa che ka be kɔɲ bara maa zaɲ paai Yisa sani, ka daa dula duu maa zuyusaa nti chib' voli Yisa zuyusaa dede. Be ni daa chib' voli maa, ka be zaɲ bara maa mini amaɲka maa siyisi li ti sɔɲ tiɲa. 5 Yisa ni daa nya ka be niɲ o yeda shem maa ka o yeli bara maa, "M bia, n che a daalahichi paɲ a." 6 Di saha ka Naawuni

zalguband'i sheb' daa zi nimaani m-bɔhiri be suhuri ni yera, 7 "Bɔzuyu ka doo ɲɔ tɔyisiri lala? O mɔri Naawuni! ɲuni lee ni tooi che niriba daalahichi paŋ ba ka pa ni Naawuni kɔŋko?" 8 Teha maa ni daa be be suhuri ni saha sheli maa ka Yisa baŋ li ka dii bɔhi ba, "Wula ka yi bɔhiri yi suhuri ni dimbɔɲɔnim' zuɣu? 9 Yela ayi ɲɔ sunsuuni, dini lee be asama ni nir' yeli: A yi yeli gbalikpimalana ni a che o daalahichi paŋ o bee a yi yel' o ni o yiɣisima zaŋ o daamaŋka chaŋ?" 10 Ka lan yeli ba, "Amaa m bɔrimi ni yi baŋ ni Daadam Bia mali yiko din cheri niriba daalahichi paŋdi ba dunia ɲɔ ni." Di saha ka o daa ɲmaligi yeli gbalikpimalan' maa, 11 **N yer' a mi, "Yiyisim' zaŋ a daamaŋka maa kuli!"** 12 Ka o dii yiɣisi zaŋ o daamaŋka maa yi be zaa ninni. Ka di daa niŋ be zaa alahiziba pam, ka be payiri Naawuni yera, "Ti na zi n-nya alahiziba tuuni ɲɔ tatabo."

Lahibali maa puuni, ti nyaya ka Yisa yiko daa pala barinima tibbu kɔŋko, amaa o daa lahi mali yiko ni o che ninsalnim' daalahichi m-paŋ ba! Yisa ɲun nye dɔyite titali ɲɔ, daa mi ni gbalikpimalana yelimuyisirili dii pala o gbalikpima maa, amaa alahichi sheli din be o suhu ni la gba. Dina n-daa che ka Yisa daŋ yeli o ni, "M bia n che a daalahichi paŋa."

Wula ka Zalgubandiba maa daa tehira Yisa ni daa yeli n-ɲɔ? Be daa yerila bemaŋa ni, "Yisa ɲmarila ziri! So n-ku tooi che nir' taali m-paŋ o, di yi pa Naawuni!" **Yelimaŋli** biela daa be be teha maa ni ka ziri gba biela **beni**. Di nyela yelimaŋli ni so ku tooi che nir' taali paŋ o di yi pa Naawuni kɔŋko. To, amaa Zalgubandiba maa ni daa tehira ni Yisa ɲmarila ziri zuɣu, be daa chirimya, dama be daa tamyā ni **Yisa n-nye Naawuni ni tim so na ni o ti zi alahichinima chaŋ Naawuni sani**. Yisa n-daa nye Naawuni Yeligu maa: Lala zuɣu, **Yisa** ni daa yeli ni, "N che a daalahichi paŋ a." Yisa Masia n-daa nye **Naawuni** kukoli dunia ɲɔ ni! Pa di kɔŋko, Yisa n-daa lahi nye ninvuy' so be ni daa dɔyi ka o kana ni o ti zaŋ omaŋa **mali Sara** ka di nyahi alahichi ka ti ti nyevuli din ka bahigu. Kaman ba ni yi ti o bia yiko ni o tum tuma n-ti o ka zani o zaani n-yeli yeltɔya la, Lala ka Naawuni daa ti Yisa yiko ni o che niriba daalahichi paŋ ba. Amaa Zalgubandiba maa daa bi niŋ li yeda.

Ti saha kuli kpalinla biela, din-zuɣu, cheliya ka ti tirisi tooni n-karim biela pahi kalinli sheŋa din tuyiya maa na:

"Ka Yisa ni daa yi yil' sheli o ni daa tibi gbaridɔyirili la n-chana nya Matiu, ka o zi farigudeebu shee; ka Yisa yel' o, "Yiyisim' doli ma." (Matiu 9:9) (Maak 2) 15 Ka be daa chaŋ ti kpe Levi maa yija, ka Yisa min' o nyaandoliba ni farigudeeriba pam ni alahichinim' layim zini diri bindirigu, dama be pam daa doli Yisa na. 16 Ka Naawuni zalgubandib' ben nye Farisiinim' ni daa nya ka Yisa mini alahichinima ni farigudeeriba layim

diri maa, ka be boh' o nyaandoliba, "Bɔzuyu ka o mini farigudeeriba ni alahichinim' layim timdi dira ka nyura?" 17 Ka Yisa daa wum lala maa ka yeli ba, 'Ben mal' alaafee bi bɔri dɔyite nayila ben biera; pa wuntizɔriba zuyu ka n kana, amaa alahichinim' tuuba niɲbu zuyu ka n kana.'"

Yeltɔya ɲɔ puuni, Yisa ɲun nye dɔyite titali ɲɔ daa bɔrimi ni o che ka Zaligubanɗiba maa baɲ ni be biera be daalahichi zuyu. Amaa Adiinikarimbanima ɲɔ daa bi mi ni be nyela alahichinima. Hali gba, be daa kuli fiyisirila Yisa dama o mini farigudeeriba mini be ni daa mi sheba "alahichinima" ni daa layindi diri zuyu. To, amaa alahichinim' tiliginsim zuyu ka be daa dɔyi Yisa!

Wula n-nye a mi tɛha, a mi ni be daa dɔyi a mi ni dɔr' sheli din yuli booni **alahichi**? Alahichi sheli din be a ni maa n-che ka di kpa talahi ni a kpi, ka ti zani Naawuni tooni sariya karibu dali maa. Payimi Naawuni, **dama so beni ni o yihi alahichi a suhu ni!** A mi lala nira maa? Iin, ɲun n-nye **Yisa Masia** ɲun daa ka alahichi sheli ka daa kana dunia ɲɔ ni o ti tiligi Adam bihi be daalahichi ni. Amaa pɔi ka ti Duuma Yisa naanyi tibi yi suhuri ni alahichi, di simdi ni yi sayi ti ni yi mali alahichi yi suhuri ni. Kulila ninvuy' sheb' ben ka alaafee n-chani dɔyite sani. Lala n-nye li, kulila ninvuy' sheb' ben mi ni be nyela alahichinima n-chani Yisa sani nti bɔri be daalahichi chempaɲ. **Yisa daa bi kamina wuntizɔriba zuyu, amaa ninvuy' sheb' ben nye alahichinima zuyu ka o daa kana.** Dina n-che ka o daa yeli Zaligubanɗiba maa ni, *"Ben mali alaafee bi bɔri dɔyite nayila ben biera; pa wuntizɔriba zuyu ka n kana amaa alahichinim' tuuba niɲbu zuyu ka n kana."*

N mabihi, kpe ka ti yen zani zuɲɔ, ti bohimbu din kannu, Naawuni yiko puuni, ti na kuli ni tuyi Lahabal' Suɲ lahabali maa n-wum alibarika yeltɔy' sheɲa din daa yi Yisa noli ni na – alahichi dɔyite....

Naawuni niɲmi alibarika n-niɲ yi ni ka che ka yi zaɲ ti Duuma ni daa yeli Zaligubanɗiba la shem la n-niɲ yi suhuri ni n-tɛhiri dizuyu.

***"Ben mali alaafee bi bɔri dɔyite nayila ban biera; pa wuntizɔriba zuyu ka n kana, amaa alahichinima tuuba niɲbu zuyu ka n kana."** (Maak 2:17)*

WUHIBU 66

KARIMBA SUN

MATIU 5-7

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa nya ka Yisa Masia gɔri gindi la foŋ sheŋa din daa be Palestin n-wuhiri salo ka tibiri barinima ka lan tom kariti alizimbieri bahira. Di daa niŋ niriba lahaɓibu pam hali ka be daa ti bohi taba, **“Nun n-leei bɔŋo? Wuhiri palli nti pahi yiko palli! Hali ka shi' bieri gba ti wumdi o yeligu.”** (Mark 1:27)

Zuŋo ti yen tuyila lahibali suŋ ŋo wuhibu n-wum **alahiziba lahabali sheŋa din daa yi ti Duuma Yisa noli ni na**, dahin sheli o mini o nyaandoliba la nti pahi salo pam ni daa be zoli la loŋ ni. Saha dii kani ka ti ni tooi karim Yisa ni daa wuhi o nyaandoliba binshenja la zaa lala amaa ŋunkam mali saha ka bɔri ni o baŋ yeli sheŋa o ni daa wuhi o nyaandoliba ŋo, ŋun karimmi Matiu sabbu suura anu hal' ti paai suura ayopɔin.

M mabihi ben wumda luylikam ka yi yi be saha ŋo, ti gahiri nuu mbooniya ni yi kana ti wum “Zoli la zuyu waazu” --- waazu sheli ti Duuma Yisa ni daa yihi yuun' tusa ayi nyaana.

Kundi yeliya:

*(Matiu 5) 1 “Yisa ni daa nya salo maa, ka o du zoli zuyu nti zini, ka o nyaandoliba layim gil' o. Ben mal' alibarika Naawuni sani 2 ka o daa piligi wuhiri ba yera, 3 **Ninvuy' sheb'** ben ze yim ni be pɔri Naawuni sani mal' alibarika, dama alizanda nam nyela be dini. 4 **Ninvuy' sheb'** ben mali nandahima mal' alibarika, dama Naawuni ni ti maai be suhuri. 5 **Ninvuy' sheb'** ben nye tarimba mal' alibarika, dama be ni ti su dunia ŋo. 6 **Ninvuy' sheb'** ben suhuri ye wuntia zuyu mal' alibarika, dama Naawuni ni ti ba be suhuri ni ye sheli zuyu maa. 7 **Ninvuy' sheb'** ben zɔri nambɔyu mal' alibarika, dama Naawuni ni ti zo be gba nambɔyu. 8 **Ninvuy' sheb'** ben mali suhuyini mal' alibarika, dama be ni ti nya Naawuni. 9 **Ninvuy' sheb'** ben nye sandaantimdiba mal' alibarika, dama ti Duuma Naawuni ni ti boli ba o bihi. 10 **Ninvuy' sheb'** ben nyari alaka Naawuni yubu tumbu zuyu mal' alibarika, dama alizanda nam nyela be dini. 11 “Niriba yi turi ya ka niŋdi ya alaka, ka ŋmari zi' bieri balibu kam pari ya n zuyu, yi mal'*

alibarika. 12 Be yi ti niṅdi ya lala, yin' cheliya ka di niṅ ya nyayisim ka yi mali suhupielli, dama yi laara galisiya alizanda ni. Lala ka be daa pun niṅ anabinim' ben daṅ yi tooni la gba alaka. 17 “Di tehiya ni n kamna ni nti kpihim Naawuni fukumsi zaligunima bee anabinim' yeligu; m bi kamna ni nti kpihim di sheli, amaa n kamna ni n ti che ka di zaa niṅ pali. 18 Dama yelimaṅli ka n yeri ya, zuṅusaa mini dunia ṅo ni ti yiyisi, amaa Naawuni fukumsi zaligunim' ṅo ni sabbu bachibi' fifinyiṅa gba ku yiyisi fashee di zaa ti nay' niṅla pali. 19 Dinzuṅu ṅunkam tum birigi Naawuni zaligunim' ṅo ni zaṅ' yini din kul pɔri gba, ka zaṅ o biriginsim maa wuhir' o taba, dilan' ni ti nyela ṅun pɔri alizanda nam ni, amaa ṅunkam dol' li vienyelinga ka zaṅ li wuhir' o taba, be ni ti bol' dilana wɔyirili alizanda nam ni. 20 **Dama n yeri ya mi, faashee yi wuntizɔbo zoi gari Naawuni zaligubandiba mini Farisiinim' dini, di yi pa lala yi ti ku kpe alizanda nam ni abada.**

21 “**Yi pun wum ka di sab' yeli kurimbuni ha,** ‘Miri ka a ku ninsala, ka ṅunkam ku ninsala ni ti be yela ni saria karibu shee.’ 22 Amaa man' yeri ya mi: hal ṅunkam jeri suli niṅd' o kpee gba ni ti be yela ni saria karibu shee; ka ṅunkam tu o kpee, ‘Ninvuy' fini’ ni ti be yela ni saria karibu shee; ka ṅunkam mi bol' o kpee, ‘Jer' yoli’ ni ti be buyim ni kpebu barina ni....27 Yi pun wum ka di sab' yeli, ‘Miri ka a niṅ zina.’ 28 **Amaa man' yeri ya mi,** ṅunkam lihi paya kɔre lihigu pun niṅ zina ni pay' maa o suhu ni. 33 “**Yi lan wum ka di pun sab' yeli kurimbuni ha,** ‘Miri ka a yi a pɔri nyaṅa, amaa niṅmila a ni pɔ pɔri ni a niṅ sheli maa ti ti Duuma.’ 34 **Amaa man' yeri ya mi,** di kul pɔnya gba. Di pɔ alizanda, dama di nyela Naawuni nam ziiishee. 35 Di pɔ dunia ṅo, dama di nyela Naawuni napɔntamdigu; ka di pɔ Jerusalem gba, dama di nyela Natitamlan' tiṅa....37 Amaa cheliya ka yi yetɔya kul nyela: ‘lin’ bee ‘Aai’, dama sheli yi lan pahi dimbɔṅo zuṅu di nyela biriginsim yetɔya.

38 “**Yi pun lan wum ka di sab' yeli,** ‘So yi fɔy' a nini, a gba nyin' fɔyim' o dini n-labisi, ka so yi ṅme n-kab' a nyini, a gba nyin' ṅmem' kab' o dini labisi.’ 39 **Amaa man' yeri ya mi:** di bɔhiriya tab' bieri; hal so yi lab' a nudirigu polo tapaya, nyin' lebigim' din' la gba pah' o. 40 Ka so yi tah' a ziiishee nti deeg' a binyerigu, nyin' che ka o deeg' a chinchini gba pahi. 41 Ka so yi muyis' a ni a zi o zili n-tah' o tin' sheli din pa a ya zuṅu kaman zaligu ni wuhi shem tariga, nyin' zimi li yayi di zuṅu. 43 “**Yi pun wum ka di sab' yeli yaha,** ‘Yum' a ziziinikpee ka je a dima.’ 44 **Amaa man' yeri ya mi:** yumiya yi dimnim' gba, ka niṅmiya alibarika niṅdi ben turi ya ni, ka niṅmiya ben jen ya la zaṅ' vielli; ka suhimiya Naawuni n-tim' ben niṅdi ya alaka. 45 Dina n-ni che ka yi leei yi Ba Naawuni ṅun be alizanda ni ṅo

bihi, dama nuna n-che ka wuntaŋ' neeri ninvuy' bieri mini ninvuy' suma zaa zuyu, ka lan che ka saa miri ninvuy' suma mini ninvuy' bieri tinsi ni 46 Dama yi yi yurila ben yuri ya kɔŋko, laara bo ka yi lee yen nya? Pa lala ka farigudeeriba gba niŋda? 47 Ka yi yi puhirila yi zɔnim' kɔŋko, tuun' suŋ bo ka yi lee zaŋ gari yi taba? Pa lala ka zuliya kam gba niŋda? 48 **Dinzuyu benya tibi kaman yi Ba Naawuni nuna be alizanda ni nɔ ni be tibi shem.**

(Matiu 6) 1 **“Miriya ka yi tumdi yi wuntia tuma ni niriba nyari ya m-payiri ya di zuyu; yi yi niŋdi lala, yi ku nya laara yi Ba Naawuni nuna be alizanda ni nɔ sani.** 2 Dinzuyu a yi ti yen ti naandamba pini, nyin' di mooni li kaman bilikɔyinnim' ni niŋdi shem Yehudanim' jembu duri ni mini pala zuyu ni niriba nyari ba m-payiri ba la. Yelimaŋli ka n yeri ya, ben' pun nya be laara. 3 Amaa a yi yen ti nandaamba pini, nyin' di che ka a nuzaa mi a nudirigu ni niŋdi sheli. 4 Niŋmi li la ashilɔni, ka a Ba Naawuni nuna nyari ashilɔni nɔ ti a di laara. 5 **“Ka a yi yen suhi Naawuni, nyin' di niŋdi kaman bilikɔyinnim' ni niŋdi shem la,** dama be yuri ni be zani be jembu duri ni mini sochira zuyu n-suhiri Naawuni ni niriba nyari ba. Yelimaŋli ka n yeri ya, ben' pun nya be laara. 6 Amaa a yi yen suhi Naawuni, nyin' kpem' a duu nti yo a dunoli ka suh' a Ba Naawuni nuna be ashilɔni nɔ, ka a Ba Naawuni nuna nyari ashilɔni maa ti a di laara. 7 **“Ka yi yi suhiri Naawuni, yin' di mali yetɔy' gbaliŋ din ka gbinni kaman ben pa Yehudanim' ni niŋdi shem la,** dama be tehiri ni be yetɔy' gbaliŋ zuyu ka Naawuni ni deei be suhigu. 8 Amaa yinim' miriya ka yi niŋdi lala, dama yi Ba Naawuni pun mi din simdi ya hal ka yi na bi suh' o li gba.

9 Dinzuyu yi yi yen suhi Naawuni, yin' suhimiya nɔ: **‘Ti Ba Naawuni nuna be alizanda ni, che ka a yuli du; 10 ka che ka a nam kana, ka che ka a yubu niŋ dunia nɔ ni ka di ni niŋdi alizanda ni shem la.** 11 Tim' ti zuŋɔ dabisili nɔ bindirigu. 12 Ka che ti tali paŋ ti kaman ti gba ni cheri paŋdi ben tumdi ti taali shem la. 13 Di che ka ti kpe zahimbu ni, amaa yihim' ti zaŋ' bieyu ni. Dama nyini n-su nam mini yiko ni jilima hal ni saha din ka bahigu. Ami.

16 **“Yi yi lɔri noli,** yin' di zaŋiriya yi ninani kaman bilikɔyinnim' ni niŋdi shem la, dama be zaŋirila be ninani ni niriba nya ba m-baŋ ni be lɔri noya. Yelimaŋli ka n yeri ya, ben' pun nya be laara. 17 Amaa a yi lɔri noli, nyin' payim' a ninni, ka niŋ kpam ze a zuyu, 18 ka so ku baŋ ni a lɔri noli nayila a Ba Naawuni nuna be ashilɔni nɔ, ka a Ba Naawuni nuna nyari ashilɔni maa ti a di laara.

19 **“Di zaliya yi daazichi dunia nɔ ni, dama dunia nɔ ni di zahindimi,** ka lela sayindi li, ka tayiyisi kabiri kperi zuri li, 20 amaa nay' zalimiyala yi

daazichi la alizanda ni; nimaani ka di bi zahinda, ka lɛla ku sayim li, ka tayiyisi mi ku kab' kpe n-zu li, 21 dama yi daazichi ni be sheli, nimaani ka yi suhuri gba ni be.

22 “Nina nyela ningbuɲ firila. Dinzuɲu a nina yi ne, a ningbuɲ zaa ni bela neesim ni; 23 amaa a nina yi bi ne, a ningbuɲ zaa ni bela zibisim ni. Dama din di naan nyɛ a neesim yi niɲ liti, dindina nyin' banmi ni di zibisim maa ku mali kpee! 24 Yisa daa lan yeli yaha, “**Yinbi' yino ku tooi jɛm duumanima ayi**: O kul ni zayisila yino ka yuri ɲun' la bee n-tibigi yino n-jɛm o, ka ziɛm ɲun' la. Yi ku tooi jɛm Naawuni mini liyiri.

25 “Dinzuɲu n yeri ya mi, miriya ka yi jiyindi yi nyeviɲa bee yi ningbuna zuɲu zaɲ chaɲ yi ni yen di sheli bee yi ni yen nyu sheli bee yi ni yen ye sheli polo. Nyevili bi gari bindirigu ka ningbuɲ mi bi gari situra? 26 Kpahimmiya noonsi ben yiyiri ɲɔ: Bɛ bi biritɔ waamaa n-ɕɛra; bɛ mi ka kambɔna; amaa yi Ba Naawuni ɲun be alizanda ni ɲɔ n-dihiri ba. Ka yi bi mali bukaata pam gari ba? 27 Ka yi ni ɲuni suhu n-lee ni ye o nyevili zuɲu, ka o tooi pahi li yuun' yini?

28 Ka lan bɔhi ba, “Ka bɔ n-niɲ ka yi jiyindi situra zuɲu? Yulimiya payivieligakushihikom ni zoori shem: Di bi tumda, di mi bi miri gumdi. 29 Amaa n yeri ya mi ni hal Sulemaana min' o jilima zaa ha, o daa bi ye situra ka di vieli kaman payivieligakushihikom zaɲ' yini gba vielim. 30 Ka Naawuni yi zaɲ vielim ɲɔ tatabo ti mɔri din be mɔɲu ni zuɲɔ n-kaai biɛɲu ka buyim diri li ɲɔ, di chaɲ wula ka o ku ti yinim' situra? Laabira, yi yɛda shiri pɔra! 31 “Dinzuɲu miriya ka yi jiyindi m-bɔhira, ‘Bɔ ka ti yen di bee n-nyu bee bɔ ka ti yen ye?’ 32 Dama dimbɔɲɔnim' zaa zuɲu ka zuliya kam kul jiyindi biɛɲ' kam, amaa yi Ba Naawuni ɲun be alizanda ni ɲɔ mi ni dimbɔɲɔnim' zaa ha simdi ya. 33 **Amaa lee daɲmiya m-bola Naawuni nam dubu min' o wuntia, ka o naanyi zaɲ dimbɔɲɔnim' zaa ha pahi ya.**

(Matiu 7) 1 “**Di karitiya tab' saria ka Naawuni ti ku kari yi gba saria**; 2 dama yi ni kariti tab' saria shem, lala ka Naawuni ni ti kari yi gba saria, ka yi ni buyisiri tiri yi tab' shem, lala ka Naawuni ni ti buyisi ti yi gba.” 3 Ka o daa bɔhi ba, “Bɔ n-niɲ ka a nya bimburinginli a mabia ninni, ka daantaliga lee sa amanman' ninni ka a bi nya li? 4 Bee wula ka a ni tooi yel' a mabia ni o chɛ ka a yihi bimburingin' sheli din be o ninni ka daantaliga lee sa amanman' ninni? 5 Nyin' bilikɔyindan' ɲɔ! Vuyim' daantal' sheli din sa a ninni maa ka nyari vienyelinga pɔi, ka naanyi yihi bimburingin' sheli din be a mabia ninni. 12 “Dinzuɲu yi ni bɔri ni niriba niɲdi ya shem, yi gba niɲmiya ba lala, dama Naawuni fukumsi zaligunim'

min' anabinim' yeligu ni wuhiri shem m-bala.

7 Yisa daa lan yeli ba yaha, "Suhimiya! Naawuni ni tin ya. Bomiya! Yi ni nya. Niñmiya gaafara! Yi ni nya soli kpe. 8 Dama ñunkam suhira, o deerimi; ka ñunkam bora, o nyarimi; ka ñunkam mi niñdi gaafara, o nyarila soli kpera.

13 "Doliya duno' muyilinga n-kpe, dama so' sheli din kuni bahi yoli shee dolibu be asama ka di dunoli yelima, ka niriba pam dol' li. 14 Ka so' sheli din kuni nyevili shee dolibu mi to, ka di dunoli nye duno' muyilinga, ka niriba ben mi dol' li bi yay' lala.

15 "Miriya anab' zirinim' ben kani yi sanna m-be kaman pieri n-nye ba, amaa ka lee nye kunduna be suhuri ni la. 16 Be wala ni ka yi ni ban ba. Yi na mi n-nya ka goo wali gaya bee ka pirinkpan wali fiig tia wala? 17 Lala mi n-nye li, ti' suñ kam wandila wal' suma, ka ti' biey' kam mi wandi wal' bieri. 18 Ti' suñ ku wali wal' bieri, ka ti' bieyu mi ku wali wal' suma. 19 Tia kam din bi wandi wal' suma, be ñmari li mi luhi n-zañ nyo buyim. 20 Dinzuyu be wala ni ka yi ni ban ba."

21 "Pa ñunkam dii booni ma, 'N Duuma, n Duuma' n-ni ti kpe alizanda nam ni, nayila ñun tumdi m Ba Naawuni ñun be alizanda ni ño yubu. 22 Niriba pam ni ti bohi ma zaadali, 'Ti Duuma, ti Duuma, ti daa bi malila a yuli yihiri waazu, ka mal' a yuli kariti alizin' bieri, ka mal' a yuli tumd' alahiziba tuma?' 23 Di saha maa n ni ti yeli ba, 'Yinim' tuumbierinim' ño, m bi min ya. Wariya!'

24 "Dinzuyu ñunkam wumdi n yeligu ka dol' li, n ni zañ o ñ-ñmahindila yendaan' so ñun daa me o yili tam tampiñ zuyu. 25 Ka saa daa ti mi ka kom kpe, ka sanzeyu zena nti ze yili maa, ka di bi lu la, dama o daa me li tamla tampiñ zuyu. 26 Ka ñunkam mi wumdi n yeligu ka bi dol' li, n ni zañ o ñ-ñmahindila jer' so ñun daa me o yili zali bihigu ni. 27 Ka saa daa ti mi ka kom kpe, ka sanzeyu zena nti ze yili maa luhi, ka di lubu maa be pam la."

28 Yisa ni daa tɔyisi yetɔya ño naai ka o wuhibu maa daa gari salo maa; 29 dama o daa wuhiri ba mi kaman ninvuy' so ñun su fukumsi, ka pa ni Naawuni zaligubandiba ni daa wuhiri ba shem la.

M mabihi, kpe ka ti yen zali ti zuño wuhibu maa, dama ti saha maa paaya. Ti mali tamaha ni yi nyela ben yen ti labina ti layim tehi zañ chañ alahaziba yeltɔy' sheña ti ni wum zuño ño ka di nyela di yila Yisa ñun nye karimba suñ ka yi alizanda ni la na sani....

Naawuni yoomi yi hanƙaya ka yi gbaai ti zuɗɗ wuhibu maa ka ti ni yen che sheli tin ya nyela Yisa lahaɓiba yeligu sheli o ni daa yeli zoli la zuɗu la:

“Amaa leei daɗmiya m bo la Naawuni nam dubu mini o wuntia, ka o naan yi zaɗ dimbaɗɗnim zaa ha pahi ya.” (Matiu 6:33)

WUHIBU 67

DI TUYA NI BE LABI DOJYA

JON 3

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti lahibali suŋ Kundi bɔhimbu la puuni, ti nya ka Yisa Masia **doyim** daa waligi la di ko, ka **o bihigu** waligi di ko, ka **o tuma** gba waligi di ko. Ka ti **wuhibu** din bahindi nyaaŋa ŋo puuni, ti nya ka Yisa wuhibu daa lan nyela din gahim. Ti nazi n-nya ka so di alizama ka di ne ka tuhi kamani Yisa. Di daa niŋ ben daa wum o yeltɔya maa lahibiba dama o daa wuhi ba mi ni yiko sheli be maligumaaniba la mini Naawuni zaligu baŋdiba la ni daa ka. Yeligu biela daa yi kuli yi Yisa noli ni na, di malila dariza n-gari yeltɔy' gbaŋ din daa yiri be daadiini zuyulananim ŋo noya ni na. Lala zuyu ka Yehudia kpamba ŋo pam daa bi yu Yisa yeltɔya. Yisa wuhibu ŋo daa viirila be kaya ni taada gbuni ka gba lan viiri be bilikɔyintali n-wuhiri salo!

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya Yisa ni wuhiri o nyaandoliba saha sheli o ni daa be zolila zuyu la. Ti ni tooi filim o waazu ŋo ka di leei bachi diba ayobu. Lala bachi diba ayobu maa n-nye: **“Miriya ka yi be bilikɔyinnim la behigu!”** Bilkɔyintali nyela Naawuni ni bi bɔri sheli ka lan sayindi daadam behigu. Lala zuyu ka Yisa daa yeli niriba ŋo, *“Di benya bilikɔyinnim la behigu.”* Yi mi bilikɔyinnim behigu ni nye shem? So yi yɔhindi ni o mali la hali sheli ka di bi lu n-zahim hali sheli din be o suhu ni din ŋuna bilikɔyinolan' m bala. Yisa daa yeliya, yinim bilikɔyinnim ŋo, mbusim be yi zuyu dama yi ŋmani la gbala du' sheŋa be ni niŋ kalo paligi di nyaansi ka di lihibu viela amaa ka kpiiba kɔba mini dayiri balibu kam pali di puuni la. (Matt. 23:27)

So ku tooi yɔhim Naawuni. Naawuni yeligu wuhiya: *“Binnamdi so ku tooi sɔyi Naawuni dama binsheyu kam dola palo ni o sani. ŋuna n nye ti zaa ni ti yen kahigi ti bebu ni nye shem n-wuhi so.”* (Hib. 4:13) Yisa ŋun daa mi din be daadam suhu ni ŋo daa nye bilikɔnsi din daa be adiini toondaanim ŋo ni, Farasiinim la nti pahi adiini zaligu baŋdiba la. Be daa nyela be jemdi Naawuni pam ka lɔri noli, ka yihiri be zaka palo ni, amaa be suhuri ni, be daa bi yuri Naawuni mini o yeligu. Din bahindi nyela be wuntia tuma nti tabili be daadiini tumtumsa maa zaa be yoli. Dizuyu ka **Yisa daa wuhiri o nyaandoliba n yeri ba:**

“Ka a yi yen suhi Naawuni, nyin di niᅇdi kamani bilikɔyinnim ni niᅇdi shem la, dama be yuri ni be zaani be jembu duri ni mini sochira zuᅇu n-suhiri Naawuni ni niriba nyari ba. Yelimaᅇli ka n yeriya, ben pun nya be laara.” (Matt. 6:5) “Dinzuyu a yi yen ti nandaamba pini, nyin di mooni li kamani bilikɔyinnim ni niᅇdi shem Yehudianim jembu duri ni mini pala zuᅇu ni niriba nyari ba m-payiri ba la. Yelimaᅇli ka n-yeriya, ben pun nya be laara.” (Matt. 6:2) “Yi yi lɔri noli yindi zaᅇiriya yi nina ni kamani bilikɔyinnim ni niᅇdi shem la, dama be zaᅇirila be nina ni ni niriba nya ba ka baᅇ ni be lɔri noli. Yelimaᅇli ka n-yeriya be pun nya be laara.” (Matt 6:16)

*“**Di benya ka bilikɔyinnim la.** Dama n yeriya mi, faashee yi wuntizobo zooi gari Naawuni zaligu baᅇdiba mini Farasiinim dini, di yi pa lala yi ku kpe alizanda nam ni abada.”(Mat. 6:5; 5:20) “Ninvuy’ sheb’ ben ze yim ni be pɔri Naawuni sani mali alibarika dama alizanda nam nyela be dini. Ninvuy’ sheb’ ben suhuri ye wuntia zuᅇu mali alibarika, dama Naawuni ni ti ba be suhuri ni ye sheli zuᅇu maa. Ninvuy’ sheb’ ben mali suhuyini mali alibarika, dama be ni ti nya alibarika. Dinzuyu benya tibi kamani yi ba Naawuni ᅇun be alizanda ni ᅇɔ ni be shem!” (Matt 5:3,6,8,48) “Doliya duno’ muᅇilinga n-kpe, dama so’ sheli din kuni bahiyoli shee dolibu be asama ka di dunoli yelima, ka niriba pam doli li. Ka so’ sheli din kuni nyevili shee dolibu mi to, ka di dunoli nye duno’ muᅇilinga ka niriba ben doli li bi yayi lala.” (Matt. 7:13,14)*

Ti duuma Yisa daa sayisi niriba ni be doli la so’ muᅇilinga la dama din n kuni nyevilli din ka bahigu shee. Yi baᅇ Yisa ni yeli shem zaᅇ chaᅇ tiliginsim soli la polo? Di nyela din kpa talahi pam! A leei tɔhiya ni wula nti yen nyeli, di yi ti niᅇ ka daadam nini pali Naawuni ka o be o sani hali ni saha din ka bahigu? Wula ka Yisa leei yeli zaᅇ chaᅇ dimbɔᅇɔ polo? O ni kuli yelli shem jia nyela: **“Di tuya ni yi che ka yi suhuri be kasi ka gahim!”**

Ka wula ka Adam bia ᅇun nye be ni daa tiᅇi so pua alahichi ni ᅇɔ yen niᅇ m-mali suhu sheli din be kasi ka gahim? O mali o ni yen niᅇ shem n-che ka o suhu sheli din bie ᅇɔ leei suhu sheli din be kasi kamani Naawuni ni bɔri shem? Aayi! Ninsal maᅇmaᅇ ka yiko din ni tooi payi neegi o suhu. Dagbankpamba yeliya “Ni anzinfalayim kɔbiga ku ᅇmani salima.” Lala n-nyeli tinim ben nye alahichinim ᅇɔ ti ka ti ni yen niᅇ shem n-lebigi ti maᅇa ninvuy’ gahinda Naawuni tooni. Amaa saha sheli din kpalim ᅇɔ zuᅇɔ ᅇɔ, ti nyaya ka binsheli din ku tooi niᅇ daadam sani nyela din ni tooi niᅇ Naawuni ᅇun sani!

Pumpɔᅇɔ ti na kuli be lahibali sunᅇ la karimbu ni ni ti nya Jerusalem adiini kpeen’ so ᅇun yuli daa booni **Nicodemus** la ni daa ti kana yuᅇ dahin’ sheli nti di

Yisa alizan' sheli. Yisa daa wuhi o alahichilan' ni yen niŋ shem m-payi o suhu ka nya Naawuni pini sheli din nye nyevilli din ka bahigu la. Ti yen karim la Jn lahabali din be lahabali sunŋ la puuni la suura ata: Kundi maa yeliya:

(Jn 3) 1 *Yehudianim' kpeen' so daa beni ka o yuli booni Nikodimus. O daa nyela Farisiinim' ni yino. 2 Dahin sheli yunŋ ka o daa ti chanŋ Yisa sani ti yel' o, "N dana, ti mi ni a nyela karimba nun yi Naawuni sanna, dama so kani nun ni tooi wuhi shahir' sheŋa a ni wuhiri ŋo ka pa ni Naawuni m-be o sani."* 3 *Ka Yisa yel' o, "**Achiikatim yelimanŋli ka n yer' a, faashee be maan labi dɔyi ninsala, di yi pa lala o ku tooi nya Naawuni nam.**"*

4 *Ka Nikodimus boh' o, "Ninsal' yi kurigi, wula ka o lan yen niŋ ka be dɔy' o yaha? O ni lan tooi kpe o ma puuni ka o dɔy' o yaha?"* 5 *Ka Yisa lan ye1' o, "Achiikatim yelimanŋli ka n yer' a, faashee be maan labi dɔyi ninsala ni kom mini Naawuni Shia, di yi pa lala o ku tooi kpe Naawuni nam ni. 6 Sal' ni dɔy' sheli nyela sala; ka Naawuni Shia mi ni dɔy' sheli nyela shia. 7 Di che ka n ni yel' a ni faashee be maan labi dɔy' a yaha maa niŋ a alahiziba. 8 Pɔhim zieri kparila di yubu polo, ka a wumdi di damli, amaa ka bi mi di ni yiri sheli polo na bee di ni kpari sheli polo; lala mi ka Naawuni Shia ni dɔy' sokam be."*

9 *Ka Nikodimus boh' o, "Wula ka dimbɔŋo ni tooi nani?"* 10 *Ka Yisa garigi boh' o, "A nyela Yehudianim' karimbanim' ni yino, ka zi dimbɔŋo?"* 11 *Achiikatim yelimanŋli ka n yer' a, tinim' tɔyisirila ti ni mi sheli yela, ka diri ti nini ni nya sheli shehira; amaa ka yi bi niŋdi ti shehira maa yeda. 12 N ni tɔyis' a dunia ŋo ni yetɔya ka a bi niŋ li yeda ŋo, ka n yi tɔyis' a alizanda ni yetɔya, wula ka a ni tooi niŋ li yeda? 13 So na zi n-chanŋ alizanda ni nayila Daadam Bia nun yi alizanda ni na. 14 **Anabi Musa ni daa zaŋ wahu kpahi tabili dayu zuyu n-zaŋ sa mɔyu ni shem la, di nyela talahi ni be ti zaŋ Daadam Bia gba sa zuyusaa lala, 15 ka ŋunkam ti niŋ o yeda nya nyevili din ka bahigu. 16 Dama Naawuni yuri dunianim' hal ti zaŋ o Bi' gaŋa ti ba ni ŋunkam niŋ O yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyala nyevili din ka bahigu.**"*

Cheliya ka ti tehi ti duuma Yisa ni daa yeli adiini zuylana so nun yuli daa booni Nicodemus shem ŋo zuyu biela. **Bɔ ka Yisa daa leei yeli Nicodemus ni di tuya ni lala niŋ pɔi, ka o nya nyevili din ka bahigu ka lan nya soli m be Naawuni sani hali ni saha din ka bahigu?** O daa yeliya, "*Yelimanŋli ka n-yeriya, so n ku tooi kpe Naawuni nam ni nayila be labimi dɔyi o. **Di tumi ni be labi dɔyi.***" Nicodemus daa mi labi dɔyila gbunni? Aayi! Lala zuyu ka Yisa daa yeli o, "*wula ka a nye*

*Izrael karimba ka ti bi mi dimbɔɔnima? Ningbuɔ dɔyiri la ningbuɔ ka Shia mi dɔyiri Shia. Di che ka n yeltɔya ɔɔ niɔ a lahezibu. **Di tumi ni be labi dɔyi a.*** (Jɔn 3:10,6,7)

Yisa ni daa yeri Nicodemus shem ɔɔ jia daa kuli wuhirimi ni niri yi bɔri ni o nya Naawuni ka be o sani hali ni saha din ka bahigu, dindina di tuya ni a nya **dɔyibu din pahiri buyi!** Dimbɔɔ bi wuhirimi ni a labi kpe a ma puli ni ka o ti labi dɔyi a. Dɔyiri palli ɔɔ gbunni nyela di tumi ni **Naawuni Shia mali a**, m payi a suhu ka tayi a behigu o yiko puuni (Taitus 3:5) Di tumi ni yiko sheli din yi alizanda ni la na che ka a nya dɔyiri palli, ka di che ka a behigu yi di ko ka che polo ni adiini tumtumsa la. Di tuya ni tayibu be a ni --- a **suhu** ni! Njnkam yi Adam zuliya ni na nyela ɔɔn varim alahachi. Ka dizuyu che ka o ka zaashee Naawuni nam ni. Adam bihi ka yiko sheli din ni tooi yihi alahachi be suhurinu. Kamani anzinifa ni kuli layim kɔbga ka be ku tooi bolli salima shem, lala ka niri yi kuli kpaɔdi o maɔa n doli adiini zaligu ka tumdi adiini tumtumsa di ku tooi che ka o suhu sheli din bie la leei suhu kasi. Naawuni maɔmaɔ tu ni o tum o laheziba tuma n-che ka suhu maa neei, dama binsheyu din sayindi ku tooi di din bi sayindi fali! Di jia zaa kuli nyela *“be labi dɔyi a”*.

Lala ka Yisa daa wuhi adiini zuɔulan ɔɔn yuli daa booni Nicodemus ɔɔ. Amaa di banbu daa pa asama nti Nicodemus. Dama o daa bɔhi Yisa: Wula ka dimbɔɔ ni tooi niɔ? **Wula** ka be leei ni tooi niɔ n labi dɔyi ma ka m mali suhupalli din be kasi?

Ka Yisa daa garigi o yeli,

“Anabi Musa ni daa zaɔ wahu n kpahi tabili dɔyu zuɔu n-zaɔ sa mɔyuni shem la, di nyela talahi ni be ti zaɔ Daadam Bia gba sa zuɔusaa lala ka ɔɔnkam niɔ o yeda nya nyevilli din ka bahigu. Dama Naawuni yuri dunianim hali nti zaɔ o bi gaɔa n-ti ba ni ɔɔnkam niɔ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nyala nyevilli din ka bahigu.” (Jɔn 3:14-16)

Yisa ni daa yen wuhi Nicodemus o ni tooi yi buyim sariya karibo ni shem ka nya nyevili din ka bahigu daa nyela, o daa teegi O mi binsheyu din daa niɔ o yaanim Musa saha tingbani neli la ni. Kamani ti ni pun nya shem Altawura puuni, di daa ti niɔya ka Izraelnim nyehi nyɔni ka be fabiliri niɔdi Musa mini o Naawuni, di saha ka Naawuni daa che ka wayri yi be zuɔu nti dimdi ba ka be sheb’ daa kpira. Saha sheli Izraelnim ɔɔ sheb’ ni daa ti niɔ tuuba, ka Naawuni daa che ka Musa zaɔ anzinifa mali wahu n-zaɔ li yili dɔyu zuɔu, ka di che ka ɔɔnkam kpuyi o zuɔu lihi li, o kpaɔdi mi ka bi kpi.

Lala ka Yisa daa bɔri ni o wuhi Nicodemus, ni kamani Izraelnim ɔɔ ni daa kuli zaɔ yeda sheli lihiri anzinifa wɔy’ so ɔɔn daa yili dɔyu ɔɔ zuɔu, di zuɔu che ka be tiligiri kum ɔɔ maa, lala ka Naawuni bɔri ni Adam bihi ti tiligirinsim sheli

Naawuni ni tahi na ni di ti tiligi ba ka che azaaba, be yi niŋ yeda. Ti zaa ŋmani la Izrael ninvuy' sheba wayiri la ni daa dimdi la. **Sintani** gba ŋmani la woyi so ŋun mali loyu, ka **alahichi** gba ŋmani loyu din bahiri niriba yoli. Sintani dim Adam bihi zaa ka o lo' sheli din nye alahichi la yen che ka ti zaa bahi yoli azaaba buyim ni kuli mali wara, Naawuni ŋun deei yi bi titi faako! Ti ka yiko sheli din ni tooi tiligi ti maŋa ka che Naawuni sariya karibu la, Adam alahichi sanyoo nyela kum mini azaaba buyim. Amaa ti payiri ti Duuma Naawuni – dama din daa kuli niŋ ka o tiligi Izraelnima ka wahula loyu la daa bi tooi ku ba shem, lala ka o lan bo faako ni o tiligi Adam bihi alahichi "loyu" ni.

Yi mi Naawuni nia sheli o ni lo ni o neei Adam bihi suhu sheŋa din pali alahichi ŋo ka che ka ŋa be dede? Wula ka ti Duuma Yisa leei yeli zaŋ chaŋ dimboŋo polo? O yeliya ni Tiligiri so ŋun be kasi ŋo tuya ni be ti zaŋ o yili dopulli zuyu ka o deei alahichinim berim nti o maŋa -- *"Ka ŋunkam ti niŋ o yeda ni nya nyevilli din ka bahigu ---- ka ku bahi yoli!"*

Ka ŋun n leei ni tooi tiligi? Wula ka Kundi leei yeli? Di yeliya: ***"ŋunkam niŋ o yeda...ku bahi yoli!"*** Ŋuni n leei tu ni ti niŋ yeda? Di tumi ni ti niŋ tiligiri so Naawuni ni tahi la na yeda. A niŋ o yeda? A niŋ yeda a suhu ni, ni Naawuni so ŋun bi boŋri ni so bahi yoli la n nye ŋun tim Yisa so ŋun nye tiligiri la dunia ŋo ni na a zuyu ni o ti yo adalahichi samli? Naawuni ni zaŋ faako sheli zali ka di nye ti daalahichi yelimuyisirili faako la n – nye Yisa dopulli zuyu kum la. Kundi yeliya: ***"Ti zuyu ka Naawuni daa zaŋ Masia ŋun ka alahichi la n-zali alahichi zaani ni di che ka ti leei wuntizriba ŋun Naawuni sani o zuyu."*** (2 Kor. 5:21)

M mabihi, Naawuni bi tayi: Ti Duuma Yisa ni daa kuli yeli Nicodemus yuun tusa ayi nyaŋa la, lala ka o na kuli yerili tiri a gba zuŋo: Di tumi ni ***"be labi doyi a."*** Naawuni boŋri mi ni o payi neegi a suhu ka labi mali a ka a leei ninvuy' palli o yiko puuni. Amaa di tumi ni a ti o Lahabali Suŋ ŋo yelimaŋli. Di tuya ni a ti Masia so o ni tim ŋo na yelimaŋli. Di tuya ni a ti yelimaŋli ni Yisa so ŋun na zin tum alahichi ŋo n kana nti yo a daalahichi samli ni di che ka a be Naawuni sani hali ni saha din ka bahigu. ***"Di tuya ni be labi doyi a! So n-ku tooi be Naawuni nam ni nayi la be labi mi doyi a!"*** Ami.

Ti payiya pam, yi ni pahi suyilo n-zini wum ti zuŋo wuhibu ŋo. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti nyela ben yen tuya lahibali suŋ ŋo n-wum alizan' sheli ti Duuma Yisa mini paya so ŋun daa kuli dabba anu la ni daa dila....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Ka ti mali tamaha ni yi kuli ni tehiri Yisa Masia yeligu sheli o ni daa yeli la yela,

"Di che ka n ni yeli a ni faashee be maan labi doyi a maa niŋ a lahaŋibu!" (Jhn 3:7) ***"Ninvuy' sheba ban mali suhuyini mali alibarika dama be ni ti nya Naawuni!"*** (Matt. 5:8)

WUHIBU 68

DUNIA ZAA TILIGIRA

JON 4; LUK 4

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti ni pun bɔhim sheli lahibali suŋ litaafinim puuni pam wuhiya ni Yisa Masia daa nyela ŋun **dɔyim** be di ko, **o behigu**, **o tuma** nti pahi **o wuhibu**.

- Zaŋ chaŋ **o dɔyim** polo, so n kani ka be na min dɔyi o kamani Yisa dɔyim la kpee, dama paypieliga n daa dɔyi o ka di nye Naawuni Shia Kasi yiko ni.

- Ti lan nya ka **Yisa behigu** daa bela di ko dama ti na zin nya ka be dɔyi so ka o mali kasitali behigu kamani ŋuna.

- Yisa daa lan wɔligila o ko zaŋ chaŋ **o tuma** polo, dama so n daa na zin tum alahiziba tuma kamani ŋuna, o yeligu kɔŋko daa nyela din tibiri barinima. Sintani mini o shi bieri daa nyela ben zɔri o ka alahichi gba daa nye o ni nyahi sheli.

- Ti daa lan nya ka Yisa **wuhibu** be di ko. Ti kpahimla dimbɔŋo ti wuhibu din garila ni saha sheli o mini adiini zuɣulan so be ni daa booni Nicodemus la ni daa diri alizama la. Yisa daa wuhi Nicodemus ni di yi pa ni Naawuni shia nti pay' neegi o suhu, o ku tooi paai Naawuni sani. Lala zuyu ka ti Duuma Yisa daa yeli o, **“Di tuya ni be labi dɔyi a!”**

Zuŋo ti bɔri ni ti wumla Yisa Masia ni daa di alizama nti ninvuy' so ŋun daa waligi o ko ka che Nicodemus shem. Nicodemus daa nyela Yehudia nira; amaa ti ni yen yeli ninvuy' so yela ti zuŋo wuhibu ŋo puuni, ŋun daa pa **Yehudia nira**. Nicodemus daa nyela doo; ti zuŋo wuhibu ŋo ni yen jendi so ŋun daa nyela **pay**. Nicodemus daa nyela adiini nira ni achiika, amaa paya ŋo ŋun daa nyela **alahichilana** – ka daa kuli dabba anu, daadanim sani adiini zuɣulan ŋun daa nye Nicodemus ŋo daa so pay' so ŋun nye alahichilana ŋo. Amaa Naawuni ŋun daa bi lihiri li lala, dama Adam bihi zaa – ben doli adiini mini ben doli alahichinim zaa nyela ben be alahichi puuni. Lala zuyu ka di tu ni Adam bihi zaa nya dɔyiri palli yiko sheli din yi zuysaa la na puuni.

Pumpɔŋo, cheliya ka ti labi **lahibali maa ni nti wum alizam' sheli din daa kana Yisa mini Sameria paya so ŋun daa nye pagrili la sunsuuni**. Sameria tingbani ŋo daa dola Judia mini Galili sunsuuni ka leei be Yehudianim sulinsi ni. Samerianim ŋo ben daa nyela saamba; ka lala zuyu Yehudianim daa nya ka be

nyela chefurinima. Lala zuyu, be mini ba daa bi kperi taba yela ni. Amaa Yisa Masia nun daa bi ganɗa, dama Naawuni pa la nun ganɗa. **Yisa daa kala dunia ɗo na ni o ti vihi tiligi alahichilan kam nun bɔri ni o pay' neegi o suhu.** Lala zuyu ka di daa ka vi nti Yisa ni o di Sameriya pay' so nun daa kuli dabba anu alizama la.

Pumpɔɗɔ, cheliya ka ti wum Jon suura anahi din be lahibali sun la sabi yeli shem. Kundi maa ni yeli shem m bɔɗɔ:

(Jon 4) 4 ka di daa kpa [Yisa] talahi ni o doli yi Samaria. 5 Ka o daa chan ti paai Samaria tinɗkan' sheli din yuli booni Saika la. Tin' maa daa mirila pu' sheli Yaakubu ni daa zan ti o bia Yisifu la, 6 ka Yaakubu kobiliga daa do nimaani. Di daa nyela wuntan' zuyusaa saha ka Yisa daa chan na ka di ti wum o, ka o chan ti zini kobiliga maa gbini ni o vuhi. 7-8 Ka o nyaandoliba mi daa gari chan tin' puuni ni be ti da bindirigu na. Ka Samaria pay' so daa kana ni o ti ɗoɗo kom; ka Yisa yel' o, "Niɗm' kom ti ma ka n nyu." 9 Ka Samaria pay' maa boh' o, "Di chan wula ka nyin' **Yehudia** nir' ti suhiri man' Samaria pay' kom? Dama Yehudianim' bi sayiri ka be mini Samaritanim' layindi timdi dira." 10 Ka Yisa yel' o, "A yi di mi Naawuni pini, ka mi nun suhir' a ni a niɗ kom ti o ka o nyu ɗo, a gba naan suh' o ka o ti a **nyevili kom.**" 11 Ka pay' maa boh' o, "N dana, a ka guuka, ka kobiliga ɗo mi zilim pam; ka wula ka a lee yen niɗ nya **nyevili kom** maa? 12 Bee a gari ti yab' Yaakubu nun daa gbi kobiliga ɗo ti ti hal ka o min' o bihi ni o binɗɔbiri daa nyuri di kom la?" 13 Ka Yisa garigi yel' o, "Nunkam nyu kobiliga ɗo kom, konyuri ni lan gbaag' o yaha, 14 **amaa nunkam nyu ko' sheli n ni yen ti o maa, konyuri ku lan gbaag' o hal abada;** dama ko' sheli n ni yen ti o maa ni lee nyevili din ka bahigu kobilisirim o puuni." 15 Ka pay' maa yel' o, "N dana, dindina ka tim' ma kom maa ka n nyu, ka konyuri ku lan gbaai ma waamaa ka n ti lan ka kpe na ni n ti ɗoɗo kom yaha." 16 Ka Yisa yel' o, "Cham' ti bol' a yidan' na." 17 Ka pay' maa yel' o, "N ka yidana." Ka Yisa yel' o, "A ni yeli ni a ka yidana maa di nyela yelimaɗli; 18 dama dobba anu ka a pun kuli ka yi, ka hal a ni na be so yin' pumpɔɗɔ ɗo gba pala a yidana; dindina a shiri yeli yelimaɗli." 19 Ka pay' maa yel' o, "N dana, pumpɔɗɔ n yipa banɗa ni a nyela **anabi.** 20 Ti yaannim' daa jemdila Naawuni zol' ɗo zuyu, amaa ka yinim' Yehudianim' ti yeri ni Jerusalem n-nye Naawuni jembu shee." 21 Ka Yisa ɗmaligi yel' o, "Paya, niɗm' ma yeda ni saha kanna ka yi ti ku lan jem ti Ba Naawuni zol' ɗo zuyu bee Jerusalem. 22 Yi jemdila yi ni zi so, amaa tinim' jemdila ti ni mi so, dama Yehudianim' zuliya ni ka tiliginsim yina; 23 amaa saha kanna, hal di paaya gba, ka Naawuni jemdi' maɗa ni ti

jem ti Ba Naawuni ni be shihi zaa ni yelimanli, dama be tatabo ka ti Ba Naawuni bori ni be jemd' o. 24 Naawuni nyela shia, ka di nin kamaata ni ben jemd' o, jemd' o ni be shihi ni yelimanli." 25 Ka pay' maa yel' o, "Mi mi ni be ni booni so Masia la ni kana; ka o yi ti kana, o ni wuhi ti binsheyukam zaa." 26 Ka Yisa yel' o, "**Mani nun toyisir' a yetoya nɔ m-bala."**

27 Di saha ka Yisa nyaandoliba daa labina nti nya o mini pay' maa ni diri alizama maa ka di gari ba pam, amaa be ni so daa bi bɔhi pay' maa, "Bɔ ka a lee bora?" Ka mi daa bi bɔhi Yisa, "Bɔzuyu ka a mini pay' maa diri alizama?" 28 Di saha ka pay' maa daa che o kochuyu zali nimaani ka lab' fɔn ni ti yeli niriba, 29 "**Kamiya na ti nya do' so nun yeli ma binsheyukam zaa n ni pun nin. Pa nuna n-ni nye Masia la?"** 30 Ka niriba maa daa yi fɔn maa ni chani Yisa sani.

39 Samaritanim' pam daa nin Yisa yeda pay' la ni daa yeli ni Yisa yel' o binsheyukam zaa o ni pun nin la zuyu. 40 Dinzuyu Samaritanim' maa ni daa paai Yisa sani be daa balim o mi ni o kpalimmi be sani; ka o daa kpalim nin dabisa muna ayi nimaani. 41 Ka omanman' yeligu zuyu daa che ka niriba pam nin o yeda pahi. 42 Ka be daa yeli pay' maa, "**Pumpɔnɔ ti nin yeda, ka pa ni a yeligu la zuyu yaha, dama timanman' wum o yeligu ka ban ni o shiri nyela dunia nɔ tiligira."**

Kpe nɔ ka Sameria paya nɔ lahabali nɔ naai. Yelimanli, lahibali nɔ nyela din kpa talahi, dama di wuhi ti pay' so nun daa nye alahichilan' la ni daa ban ni Yisa n nye tiligiri so Naawuni ni tim dunia nɔ ni na shem. Lala, o banbu nɔ daa nyela din tayi o behigu. Alizama nɔ piligu, pay' nɔ daa na bi ban o mini nun daa diri alizama maa. Nun daa kuli nya ka Yisa gba nyela Yehudia nira nun yi Yehudianim puuni na. Amaa be daalizama nɔ puuni, Yisa daa yeri o la yetoy' sheɔa din dii pa daadamnim milinsi, lala zuyu daa che ka pay' nɔ dii nmaai jia ni Yisa tabo nyela anabi. Amaa be daalizama bahigu, o daa ti banja ni Yisa so nun daa diri o alizama maa daa **gari anabi**. O daa nyela **Masia bee tiligira – anabinim ni daa pun yeri dunia tiligiri so yela la**.

Pay'a nɔ ni daa ti ban ni do' so nun daa ze kobiliga nɔ noli ka o mini o diri alizama nɔ daa nyela Masia, o daa zali la o kochuyu ka guui kpe fɔn ni, nti yeri niriba, "**Kamiya na ti nya do' so nun yeli ma binsheyukam zaa n ni na miin nin. O tabo ti nyela Masia la yoyu?"**

Pay' nɔ yeligu nɔ nyaɔa niriba daa yi fɔn nɔ ni n kana o sani nti yeli o ni o kpalim maa. Ka Yisa daa kpalim nin daba ayi nimaani n-wuhiri ba be ni yen nin shem n-mali be suhuri ka leei ben jemdi Naawuni ni yelimanli. Di zuyu ka Kundi

yeli:

*“Ka o manman yeligu zuyu daa che ka niriba pam niŋ o yeda pahi. Ka be daa yeli pay’ maa, **“Pumpɔɔ ti niŋ yeda ka pani a yeligu la zuyu yaha, dama ti manman wum o yeligu ka ban ni o shiri nyela dunia ɔɔ tiligira.”***
(Jɔn 4:41,42)

Pumpɔɔ, cheliya ka ti tui lahibali sun ɔɔ n nya binsheɣu din daa niŋ Yisa ni daa yi Sameria nyaɔɔ. Ti nyabu puuni, **pa sokam n daa tayi deei Yisa n leei dunia ɔɔ Yiligira.** Luk lahibali sun la puuni suura anahi ni kundi wuhiya.

*(Luk 4) 14 Naawuni Shia Kasi yiko ni ka Yisa daa lab' Galili tingboŋ ni, ka be daa mol' o yela gili di tingboŋ maa ni zaa. 15 Ka o daa kperi be jembu duri ni ti wuhiri ba, ka sokam zaa daa tibigir' o pam. 16 Yisa n-daa ti chaŋ **Nazaret be ni daa wubis' o tin' shel' ni la** daa ti chaŋ Yehudianim' jembu duu Vuhim Dabisili dali kaman o ni daa yi pun niŋdi shem la. Ka o daa ti yiyisi zani ni o karim, 17 ka be zaŋ Anabi Aizaia litaafi ti o, ka o boɣ' li bo n-nya luy' sheli din daa sab' yeli, 18 **“Ti Duuma Shia Kasi be n zuyu, dama o pii ma ni n yihi lahibal' sun waazu ti tarimba. O tim ma na ni n ti che ka ben nye daba la yi dabitim ni, ka che ka zoomba nina neei, ka fa ben be muɣisigu ni la bahi, 19 ka mol' ti Duuma faako tibu saha molo.”** 20 Ka daa kpab' litaafi maa zaŋ li labisi ti jembu duu maa soŋda so ɔɔn ze nimaani ka naanyi zini. Ka benkam daa be jembu duu maa ni kpaai be nina kpa o. 21 Ka Yisa daa piligi yeri ba, **“Yela ɔɔ yipa niŋ pali yi sani zuɔɔ dabisili ɔɔ.”***

Yisa yeligu ɔɔ daa wuhiri mi ni ɔɔn ni nye tiligiri so yela anabi Aizaia ni daa sabi n-yeli yuuni koɔshiyɔɔɔin nyaɔɔ la ha. Amaa Yehudianim ben daa be Nazaret la, ben daa bi tooi sayi ti ni Yisa so ɔɔn zooi be ninni ɔɔ n daa nye tiligiri so Naawuni ni daa che ka o yi alizanda ni la na m bala! Lala zuyu ka be daa maani o ansarisi yera, *“Pa Yisisfu bia la m bala?”*

Kundi ɔɔ puuni, Yisa daa sayisi Nazaretnim ɔɔ ni be miri ka be ti niŋ zaɣisi Masia so Naawuni ni tim be sani ɔɔ na. Amaa lala yelli ɔɔ din daa lan yiyisi la be suhuri pahi. Lala zuyu ka Kundi yeli:

*(Luk 4) 28 **“Ka suli daa ku ben kam daa be jembu duu maa ni n-wum Yisa ni yeli shem maa. 29 Ka be daa yiyisi daagi o yihi be tiŋ’ maa tariga nti zaŋ o tam be tiŋ’ maa ni daa me n-tam zo’ sheli zuyu la nangbangburiŋ ni be daagi o luhi zoli maa loŋ ni sa ka o kpi. 30 Amaa ka o daa tim be sunsuuni gari chaŋ o chandi.”***

Dimbɔŋɔ wuhimi ni Nazaretnim ɔɔ daa bɔrimi ni bɛ ku Yisa! Bɔzuyu ka bɛ daa bɔri ni bɛ ku o? Yisa ni daa yeli ni ɔun n nyɛ **Masia** so yɛla anabinim ni daa sabi yeli la zuyu n daa chɛ ka bɛ bɔri ni bɛ ku o maa. Dagbankpamba n-yeli ni “Yelimanɔli ɔmani la bandɔba” Yisa yɛligu ɔɔ daa nyɛla din to nti Nazaretnima ni bɛ deei, ka dizuyu yiyisi bɛ suhuri ka bɛ bɔri ni bɛ yihi o bɛ tingbani maa ni. Amaa bɛ daa bi tooi niɔ li, dama Naawuni ni daa zali saha sheli ni Yisa kpi daa na bi paai. Dagbankpamba mi n nya ka yeli, ni “Niri ku zi ti wulli zuyu ka lahi ɔmari li.” “Yisa nyɛla Naawuni ti’ din mali wula.” Ka di ni nyɛla jɛrilim ni yɛltɔy’ biɛyu ni niri bɔri ni o ku Naawuni ni yihi so zali ni o nyɛ duniaɔnim tiligira mini sariya karita! Daadamnim ni ti ku o – amaa Naawuni ni ti neegi o kum ni di daba ata dali. Ti nyɛla bɛn na yɛn kpe dimbɔɔ bɔhimbu puuni ni nimmoo ti bɔhimbu din kanina.

Pumpɔɔ wula ka ti yɛn ɔmaai ti zunɔ wuhibu ɔɔ jia? Ti wum lahibali zaɔ jɛndi **niriba pubu buyi** zuyu. Pubu buyi ɔɔ zaa wummiya ni, Yisa yɛliyanili nyɛla Tiligira, amaa ka bɛ wumbu ni bɛ deebu leei wali.

1. Piligu, ti wum alahichi pay’ so Yisa ni daa paai kɔbiliga la gbuni nti pahi Samɛrianim lahibali. Bɛ deei Yisa lahabali ni suhupiɛlli din ka ɔmali ka ti yelimanɔli ni Yisa nyɛla Masia ɔun nyɛ dunia zaa tiligiri la.

2. Ti lahibali din pahi ayi puuni, ti wum Nazaret adiini baɔdiba la yɛla. Bɛ daa nyɛla bɛn zaɔsi Yisa. Bɛ daa bi sayi ni Yisa so ɔun daa zooi bɛ ya ɔɔ n nyɛ Masia.

Ti ni kuli bɔri ni yi baɔ shɛm nyɛla, ti daa nya ka alahichinim bɛn daa bɛ Samɛria la n daa nyɛ bɛn daa taɔi deei Yisa ni ɔun n-nyɛ tiligira ɔun yi alizanda ni la na, amaa adiini baɔdiba bɛn daa bɛ Nazaret la bɛn daa bi sayi ti o.

Ka a mi yeli wula? Pubu buyi ɔɔ puuni, a mi leei ɔmani la ɔuni? A leei ɔmani la Samɛrianim bɛn daa **deei Yisa n-leei bɛ tiligir ɔɔ** bɛe a ɔmani la Nazaretnim bɛn daa **zaɔsi ni bɛ ku ti Yisa yɛda n yeli ni ɔun nyɛ Masia so ɔun daa yi alizanda ni na ni o ti tiligi ba la?** A baɔya ni Yisa n-nyɛ tiligiri so yɛla anabinim ni sabi n-yeli la? A deegi o leei a tiligira?

Wummi Kundi ni yeli shɛm zaɔ chaɔ Yisa Masia polo. Kundi yɛliya,

*“Ka neesim maa kuli neeri zimsim ni ka zimsim maa bi tooi nyaɔ li ... ka o daa kana dunia ɔɔ ni na, amaa ka dunianim ti bi baɔ o. O daa daɔ kala o maɔmaɔ zuliya sanna ka bɛ ti bi deegi o, amaa **bɛn kam daa deeg’ o ka niɔ o yuli yɛda, bɛna ka o niɔ yiko ni bɛ leei Naawuni bidɔyirisi.** Bɛ Naawuni bitali maa mi bi yila ninsalnim ni dɔyi ba la ni na bɛe n yi ninsalnim yubu ni na, amaa **Naawuni yubu ni ka di yina!**” (Jɔn 1:5,10-13)*

M mabia ḡun wumda, a nyela Naawuni ni dɔyi so? A shiri ti Yisa yelimaḡli? A deegi o leei a Duuma ni a Tiligira?

Di tuya ni ti zali ti wuhibu ḡɔ kpe zuḡɔ. Ti na kuli gahiri nuhi booni ya ti wuhibu din kannu ni, ni yi ti kana ti pahi ti zuyu ka ti nya shihiri sheḡa Yisa ni daa niḡ ka di ni tooi che ka sokam zaa baḡ ni ḡun kɔḡko n nye dunia zaa Tiligira....

Naawuni niḡmi alibarika niḡ yi ni, ka yi kuli ni teeri Samerianim ni daa di shehira zaḡ chaḡ Yisa polo ka yera,

“Ti shiri banya ni doo ḡɔ shiri nyela dunia ḡɔ tiligira!” (Jɔn 4:42)

WUHIBU 69

YISA YIKO

MATIU 12; JON 5

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni nun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Kamani yi pam ni pun mi shem la, pumpɔŋɔ, ti yen kpela ti Kundi Kasi la ni nti lihi lahibali suŋ din be kasi la ka di lahabali sunɔtali maa jendi Yisa Masia la. Nun nye tiligiri so nun daa ka dunia ŋɔ ni na nti tiligi Adam bihi ka che Sintani mini alahichi nti pahi sariya karibo din ka tariga.

Ti bɔhimbu din gari la puuni, ti nya Yisa ni daa go n-gili Yehudia tingbaŋ ni nyihiri salo waazu ka tibiri barinima shem. Di daa niŋya ka salo pam zo n-doli o. Amaa adiini zuyulannim la ben daa zabiri o la nyuli, dama be daa naan ku tooi ŋme haŋkali sheli o ni daa mali toɣisiri tiri ba maa nangbankpeeni, bee n-chihi o ni daa tumdi alahiziba tumtumsa sheŋa maa noli.

Zuŋɔ ti yen tuyila ti Lahabali Suŋ Kundi la n-nya ti **Duuma Yisa mini adiini kpamba la ni daa muɣi shem zaŋ chaŋ vuhim dabisili la polo** (Sabbath). Vuhim dabsili be ni daa mi dabisili sheli "Sabaff" la daa nye dabisili sheli din daa pahi daba ayopɔin bakɔi bee dakulo kam puuni, ka di nye dabisili sheli Naawuni ni daa zaŋ ti Yehudianima ni di leei be vuhim dabisili, be daa yi zaŋla daba ayɔbu tum tuma naai. Amaa adiini kpamba ben daa be di saha maa ka nye Farisiinim la ben daa galindila Yisa ni o birigiri la vuhim dabisili la zaligu, dama o daa tumdi tuun' suma vuhim dabisili maa dali. Be daa zaŋla dimbɔŋɔ ni be zaŋ sayim o yuli, dama be daa bi tooi nya galimi sheli o ni be ni yen zaŋ n galimi o.

Cheliya ka ti karim suuri pinaayi din be Matiu lahibali suŋ la ni. Kundi maa yeliya:

*(Matiu 12) 1 Di daa ti lu **Vuhim Dabisili** dali, ka Yisa min' o nyaandoliba tim so puu ni garita; ka kum wum o nyaandoliba maa, ka be piligi kabisiri chi ŋubiri chana. 2 Ka Farisiinim' daa nya lala ka yeli Yisa, "Nyam' a nyaandoliba maa ni tumdi din chihiri ni be tum Vuhim Dabisili dali." 3 Ka Yisa bɔhi ba, "Yi na zi n-karim Naa Dauda ni daa niŋ shem kum ni daa ti wum o mini ben be o san' la yela? 4 O daa chaŋ nti kpela Naawuni jembu duu nti ŋub' bɔrɔbɔro sheŋa din daa chihiri ni o mini ben daa be o sani ŋubi nayila maligumaaniba kɔŋko la. 5 Bee yi na zi n-karim zaligu ni ni*

*maligumaaniba tumdi tuun' sheŋa Naawuni jembu duu Vuhim Dabisili dali ka ka galimi di zuƴu? 6 N yeri ya mi ni yel' sheli din **gari Naawuni jembu duu be kpe.** 7 Naawuni yeliya, '**M payi nambɔzobo n-gari sara malibu,** 'ka yi yi di baŋ dimbɔŋɔ gbinni, yi naan ku zaŋ ben ka galimi taali. 8 Ka lan yeli ba, 'Dama **Daadam Bia n-su Vuhim Dabisili dali gba.**'"*

Yisa yuya gari kɔbga be Kundi Kasi la puuni. Yuya ŋɔ puuni, o daa pii di sheli m boli o maŋa "**Daadam Bia.**" Lala yuli ŋɔ teeri ti mi ni Masia daa nyela ŋun siyisi o maŋa n-zaŋ o maŋa leei Adam bia. Ka dilan nye din tiri o jilima, dama ŋun ninvuƴ' so ŋun daa kuli siyisi o maŋ' n-leei daadam maa n daa lan nye ŋun mali yiko din ti yen kari Adam bihi zaa sariya. Tehimi di zuƴu Naawuni yeligu, o shia ni o yiko nti pahi o jilima n daa ka dunia ŋɔ ni na n ti leei daadam! Yelimaŋli Yisa Masia daa nyela daadam bia, vuhim dabisili duuma nti pahi binshey kam zaa duuma. Amaa Farisiinim ŋɔ ben daa bi sayi ti ni Yisa n daa shiri nye o ni daa nye so maa.

Cheliya ka ti lan wum din pahi, Kundi yeliya:

*(Matiu 12) 9 Ka Yisa daa yi nimaani chaŋ nti kpe Yehudianim' jembu duu. 10 Ka bɔƴukpinlan' so daa be nimaani, ka niriba maa ni sheb' daa bɔri ni be nya Yisa taali ka fiyis' o. Ka bɔh' o, "Di luhiya ni nira che ka so kpaŋ Vuhim Dabisili dali?" 11 Ka o bɔhi ba, "Yi ni ŋuni n-lee ni mali pie' yino ka o ti lu bɔƴ' zilinli ni Vuhim Dabisili dali ka o ku yaag' o di ni? 12 Amaa ninsal' mali buchi pam gari pieƴu! **Dinzuyu di tuhiya ni nir' tum tuun' suŋ Vuhim Dabisili dali.**" 13 Di saha ka o daa ŋmaligi yeli doo maa, "Teem' a nuu maa!" Ka o tee' li, ka di dii kpaŋ zaa m-be kaman o nu' din' la. 14 Amaa ka Farisiinim' daa yiyisi yi nti tɔri jina ni be gbaai be ni yen niŋ shem ku Yisa, 15 Ka Yisa daa baŋ be ni lo shem maa ka yi nimaani; ka niriba pam daa dol' o, ka o che ka barinim' ben be be ni zaa kpaŋ...*

Ti nya Farisiinim la ni daa galim ka feei Yisa ni o tum taali, dama o daa bi ti be kali jilima. Nyam' munaafiichitali! Lala adiini zuƴulannim' ŋɔ daa bi zɔri nandaamba mini barinim namboƴu. Ka daa leei bɔri ni niriba ti yelimaŋli ni be kali sheli din bi bɔri ni niri tum tuun' suma vuhim dabisili dali la yila Naawuni sani na! Amaa Yisa ni daa pun mi ni be suhuri bie la zuƴu daa che ka o teei ba Naawuni ni yeli shem n niŋ Kundi puuni. "Yi yi di mi yeltɔƴa ŋɔ gbunni, 'M bɔri nambɔzobo gari sara maligu,' yi naan ku galindi ben ka galimi. Dama Daadam Bia n-nye vuhim dabisili la duuma."

Ti karimbu ŋɔ puuni Kundi lahi wuhi:

(Matiu 12) 22 Be daa ti tahi alizin' bieƴu ni zi zoom' bir' so zuƴu Yisa

sanna, ka o daa che ka o kpaŋ zaa, ka o nina maa gba neei, hal ka o lan leei ŋun tɔyisira. 23 Ka di daa niŋ niriba alahiziba pam ka be bɔhiri taba, “Naa Dauda yaaŋa n-ni bala yɔyɔ?” 24 Amaa ka Farisiinima ben' daa wum lala ka yeli, “Kulla alizin' bieri naa ŋun yuli booni Bielzibul la n-niŋ o yiko ka o kariti alizin' bieri bahiri maa.” 25 Ka Yisa daa baŋ be teha maa ka yeli ba, “Nam yini puuni niriba yi ŋmaligi tuhiri taba, be nam maa ni wurim; ka tiŋ' yinnim' bee yil' yinnim' yi ŋmaligi zabira, be tiŋ' maa bee be yili maa mi wurindimi. 26 Ka Sintani yi kariti Sintani bahira, o ŋmaligimi tuhir' omaŋa m-bala; ka wula ka o nam lee ni tooi zani? 27 Ka n yi kariti alizin' bieri Bielzibul yiko ni, ka ŋun' mi yiko ni ka yi niriba lee kariti ba bahira? Dinzuɣu yimaŋmaŋ' niriba maa ni zaŋ yi nol' ni yetɔya tɔyisi luhi ya. 28 Amaa ka n yi kariti alizin' bieri bahirila Naawuni Shia Kasi yiko ni, dindina Naawuni nam yipa paai ya mi m-bala.”

(Jɔn 5) 1 Dimbɔŋɔ nyaaŋa ka Yehudianim' chu' sheli daa ti yen puhi, ka Yisa daa chaŋ Jerusalem. 2 Been' sheli daa be Jerusalem n-do m-miri duno' sheli be ni daa booni Pieri Dunol' la. Hiburuli ni be booni bieŋ maa la Betzata, ka lunfanima anu daa be nimaani. 3 Baranim' pam ben gbarigi n-daa kul do lunfanim' maa ni: Zoomba mini gbariti ni bɔyukpimanima ni gbalikpimanima. Be daa doya n-gul' la kom maa dambu, 4 dama malaika n-daa yi siyiri na sahasaha ti damdi kom maa. Ka o daa yi ti dam li ka ŋunkam daŋ di ni siyibu, dɔr' shelikam din mal' o bahir' o mi. 5 Dɔro ni daa mali do' so yuun' pihinahaayika gba daa do nimaani. 6 Yisa ni daa nya o ka baŋ ni o doni nimaani yuui maa ka o bɔh' o, “A bɔri ni a nya alaafee?” 7 Ka dɔrolan' maa garigi yel' o, “N Duuma, kom maa yi ti dam, n ka so ŋun ni zaŋ ma siyi di ni, ka mmaŋmaŋ' yi chani ni n ti siyi, so daŋdi ma la di ni siyibu.” 8 Ka Yisa yel' o, “Yiyisima n-kpuɣ' a bindoo chaŋ.” 9 Ka doo maa dii nya alaafee, ka kpuɣ' o bindoo chaŋ o chandi.

Dindali maa daa nyela Vuhim Dabisili dali. 10 Lala zuɣu ka Yehudianim' daa yeli do' so ŋun kpaŋ maa, “Zuŋɔ nyela Vuhim Dabisili dali; di bi luhi ni a kpuɣ' a bindoo maa n-ziri li chana.” 11 Ka o yeli ba, “Do' so ŋun tib' ma maa n-yeli ma ni n kpuɣimi m bindoo maa chaŋ.” 12 Ka be bɔh' o, “Nuni n-lee yel' a ni a kpuɣim' a bindoo chaŋ maa?” 13 Do' so ŋun daa kpaŋ maa daa bi mi ŋun che ka o kpaŋ maa ni nye so , dama salo daa galisiya nimaani, ka Yisa mi pun yi ni chaŋ o chandi.

14 Di nyaaŋa ka Yisa daa ti nya doo maa Naawuni jembu duu yel' o, “Nyama, a kpaŋya zaa! Di lan tum alahichi din ni che ka zaɣ' bieɣu din gari din' la ti paag' a yaha!” 15 Ka doo maa daa chaŋ ti yeli Yehudianima ni Yisa n-nye ŋun daa che ka o kpaŋ la. 16 Yisa ni daa niŋ li Vuhim Dabisili

dali maa zuyu n-daa che ka Yehudianim' maa muyisi Yisa pam. 17 Amaa ka Yisa daa yeli ba, "M Ba kul tumdimi, ka n gba tumda." 18 **Lala zuyu ka Yehudianim' daa maan mooɓi be nini boɓri ni be ku o, dama be daa zaɓ zali ni o bi sayim la Vuhim Dabisili dali zaligu koŋko, amaa ni o yeliya ni Naawuni n-nye o Ba, ka di wuhi ni o zaɓ omanɓ' mayisi Naawuni.**"

Cheliya ka ti zani kpe ka bohi. Bozuyu ka adiini zuɓulannim ɓo daa nahindi Yisa ka boɓri ni be ku o? Di leei nyela o ni daa tibiri barinim vuhim dabisili dalila zuyu bee? Pa dina n daa dii nye li. **O ni daa yeli ni o ba n nye Naawuni** la zuyu ka be daa boɓri ni be ku o maa. Be daa bi sayi ti ni Yisa n nye tiligiri so ɓun yi Naawuni sani na. Be daa galindi la Yisa ni o nyela katatibilana ka boɓri ni o sayim Naawuni yuli.

(Jon 5) 19 Ka Yisa daa yeli ba, "Achiikatim yelimaɓli ka n yeri ya, **Bia** maa ku tooi niɓ sheli omanɓaɓ' yubu ni nayila o ni nya ka o Ba niɓdi sheli, dama Ba maa ni niɓdi sheli, dina ka Bia maa gba niɓda. 20 Ba maa yur' o Bia maa, ka wuhir' o omanɓaɓ' o ni niɓdi shelikam zaa, ka ni lan wuh' o tuun' kara gari dimboɓoɓnima din ni che ka di niɓ ya alahiziba. 21 Ba maa ni neeri kpiimba kum ni ka tiri ba nyevili shem, lala ka Bia maa gba tiri o ni boɓri so nyevili. 22 Ba maa bi kariti so saria, amaa o zaɓ saria karibu yela zaa niɓla o Bia maa nuu ni 23 ni di che ka sokam zaa ti Bia maa jilima kaman be ni tir' o Ba maa jilima shem. Nunkam bi tiri Bia maa jilima bi tirila o Ba ɓun tim o maa na jilima."

24 Yisa daa lan yeli, "Achiikatim yelimaɓli ka n yeri ya, ɓunkam wum n yeligu ka niɓ ɓun tim ma na maa yeda mali nyevilli din ka bahigu; ka be ti ku lan kar' o saria, dama o pun yi kum ni kpe nyevili ni.

31 N yi di mmanɓ' shehira, n shehira maa ku nyela shehira maɓli. 32 Amaa so beni ɓun diri ma shehira, ka m mi ni o ni diri ma shehira sheli maa nyela shehira maɓli. 33 Yi daa tim tuumba **Jon Baptaizira** sani, ka o gba daa di yelimaɓli ɓo shehira. 34 M bi zaɓ mmanɓ' dalimla ninsal' shehira, amaa n yeli ya la dimboɓoɓ yi tiliginsim nyabu zuyu. 35 Jon daa nyela firila din diri ka ne, ka yi daa sayi m-mali suhupielli o neesim maa ni daba ayi. 36 Amaa m-mali shehira din gari Jon shehira maa; dama tuun' sheɓa m Ba Naawuni ni zali ma ni n tum, dina ka n tumda; ka tuun' sheɓa n ni tumdi maa mi diri ma shehira ni m Ba n-shiri tim ma na. 37 Ka **m Ba** ɓun tim ma na maa gba diri ma shehira. Yi na zi n-wum o kukoli bee n-nya o ni be shem ni yi nini; 38 ka o yeligu mi ka yi suhuri ni, dama yi bi niɓ o ni tim so na la yeda. 39 Yi vihiri Naawuni Kundi, dama yi tehiya ni di ni ka yi ni nya nyevili din ka bahigu; ka **Naawuni Kundi** maa

*manman' gba diri ma shehira. 40 Amaa ka yi zayisi ni yi ku ka n sanna ti nya nyevili. 41 M bi b'ri jilima ninsalinim' sani. 42 M min ya, ka lan mi ni yi bi yuri Naawuni yi suhuri ni. 43 M Ba Naawuni yuli ka n zaŋ kana, ka yi ti bi deei ma, amaa so yi ti zaŋ omanman' yuli n-kana, ŋuna ka yi ni deei. 44 Ka ŋmaligi b'hi ba, Wula ka yinim' ben bi b'ri jilima Naawuni ŋun koŋko kul nye Naawuni ŋo sani, amaa ka b'ri jilima la yi tab' sani ŋo lee yen tooi niŋ yeda? 45 Di tehiriya ni n ni toyi yi din bie yela m Ba sani; ŋun ni toyi yi din bie yela o sani beni, ŋuna n-nye Anabi Musa yi ni zaŋ yi tahima zaa niŋ so ni la. 46 Yi yi di niŋ Anabi **Musa** yeda, yi naan niŋ n gba yeda, dama o daa sabi n yela zali. 47 Amaa ka yi yi bi niŋ o ni daa sab' shem maa yeda, wula ka yi lee ni niŋ n yeligu yeda?"*

Yi wum ti Duuma Yisa ni daa puli Farisiinim ban daa b'ri ni be ku o la kpari? O daa yeli ba ni **ŋunkam zayisi Tiligiri** so Naawuni ni tim ka o yi alizanda ni ŋo na nyela ŋun zayisiri tiligiri ŋo **tumtumsa** mini o **yeligu** din ka ŋmali ŋo gba; o lan nyela ŋun zayisiri **anabi Yahaya** shehira la, ka zayisiri anabi **Musa** shehira nti pahi shehira sheŋa din yi **Kundinim** la ni na zaa. Di jia kuli nyela ŋun zayisi Yisa zayisi **Naawuni gba**. ŋun filim bia ŋo filim o ba so ŋun tim o maa na gba. Yisa yiko ni o yeligu zayisibu gba nyela Naawuni yiko ni o yeligu zayisibu – dama Yisa n daa kuli nye Naawuni yeligu maa.

Ka o nuuni ka Naawuni daa zaŋ o sariya karibo yiko niŋ. ŋunkam ti Naawuni mini o daanabinim' yelimanŋli gba nyela ŋun ni ti yelimanŋli ni Yisa n nye tiligiri so ŋun yi alizanda ni na, dama Naawuni daanabim maa zaa di shehira zaŋ chaŋ o polo. Ben kam zaa mi ka ti anabinim sabbu la yelimanŋli lan nyela ben mi ka ti yelimanŋli ni Yisa ŋun nye Mariama bia ŋo n nye Naawuni ni pii so ni o leei dunia zaa tiligira. Lala zuyu ka Yisa daa yeli adiini zuŋulannim la n-wuhi:

*(Jn 5) 39 Yi vihiri Naawuni Kundi, dama yi tehiya ni di ni ka yi ni nya nyevili din ka bahigu; **ka Naawuni Kundi maa manman' gba diri ma shehira.** 40 Amaa ka yi zayisi ni yi ku ka n sanna ti nya nyevili. 45 Di tehiriya ni n ni toyi yi din bie yela m Ba sani; ŋun ni toyi yi din bie yela o sani beni, ŋuna n-nye Anabi Musa yi ni zaŋ yi tahima zaa niŋ so ni la. 46 Yi yi di niŋ Anabi Musa yeda, yi naan niŋ n gba yeda, dama o daa sabi n yela zali. 47 **Amaa ka yi yi bi niŋ o ni daa sab' shem maa yeda, wula ka yi lee ni niŋ n yeligu yeda?"***

W'hi, ni di tuya ni ti yino kam zaa zaŋ ti zaya niŋ yeligu ŋo ni, dama Naawuni b'rimi ni ti gbaai di gbunni ni yelimanŋli. Naawuni b'rimi ni yelimanŋli maa be ti suhuri ni. **Ti yi yeli ni ti ti anabinim yelimanŋli din ŋuna di kpala talahi**

ni ti ti anabinim ɔɔ ni diri shehira yeri so yela la ɔun n nye Yisa Masia! M mabihi, ti yen chabisiya mi ni bohigu: Yi shiri ti anabinim la yelimaŋli? Niriba pam nyela ben ti ninvuy' yino shehira ni valiŋ, amaa din leei niŋ la hazibu shem nyela niriba **biela nti anabinim shehira sheŋa din ka bihiŋ ka be sabi niŋ kundinim la puuni la. Ka ya polo ka a mi be? *"A ti anabinim maa yelimaŋli?"* (Tuuma Tuma 26:27)**

M mabihi ben wumda, ti saha yi pa paaya ni ti chabisiya kpe zuŋɔ. Amaa ɔmanzee mi bi chabisiri wurigu la zuyu, ti lan gahiri nuu booni ya ni yi ti lan labina dahin sheli ka ti tuyi wuhibu din jendi Yisa Masia alahaziba wuhibu lahibali ɔɔ.

Naawuni niŋma alibarika niŋ yi ni ka toyi tinya ka yi gbaai yeltɔy' sheli ti Duuma Yisa ni daa yeli Farisiinim la shem m-boŋɔ:

"Amaa ka yi yi bi niŋ anabi Musa ni daa sabi shem maa yeda, wula ka yi leei ni niŋ n yeligu yeda.?" (Jɔn 5:47)

WUHIBU 70

YISA KPIŊŊ

MAAK 4-6; MATIU 9,10

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya ka **adiini zuyulannim la daa ti bɔri ni be bahi Yisa yoli, ni dama o daa yeliya ni o ba n nye Naawuni ka zaŋdi o man mayisiri Naawuni**. Salo pam daa yi kuli dolila ti duuma Yisa n-gindi luy' sheŋa o ni daa yi chani maa zaa. Niriba ben daa doli o gindi maa pam daa nyela ben daa niŋ Yisa yeligu la yeda ka be sheb' mi daa bi niŋ o yeda. Yisa daa lihi la ben daa doli o ŋo puuni m-piigi o tuumba pinaayi ni o mini ba be ka o timdi ba ka be chani gindi yihiri waazu.

Tuumba pinaayi sheba Yisa ni daa pii maa n daa nye Simon be ni daa lam mi so *Pita* la nti pahi *Anduru* ŋun daa nye o mabia la, *Jeemsi* ŋun daa nye Zibidee bia la mini o tizo *Jon* gba daa pahiya – Lala niriba anahi ŋo zaa daa nyela kulipalinima. Nyaandoliba ben daa pahi n daa nye *Filip, Batolomi, Tomasi, Matiu* ŋun daa nye farigudeeri la, *Jeemsi ŋun daa nye Alifius bia la, Taadius, Simon ŋun daa nye Kenan niri* la nti pahi *Judas Iskarot* ŋun daa yi Yisa nyaŋa la. Lala tuumba pinaayi ŋo daa kuli doli Yisa ŋo ka **payba** pam gba pahila be zuyu. Payaba maa sheba n daa nye *Mariama ŋun daa yi Magdala* la na ka daa mali alizimbieri ayopɔin ka Yisa daa yihi ba o ni la, *Juana* ŋun daa nye Chuza paya ka lan nye pay' so ŋun daa nye Naa Herod yin' tumo la. *Suzana* nti pahi payaba pam daa nyela ben zaŋ be ni mali sheli kam n-zori Yisa mini o nyaandoliba ŋo kuŋa.

Kamani ti ni pun mi shem la, ti Duuma Yisa waazu sheŋa o ni daa yihiri ŋo daa yi niŋdi niriba alahiziba pam, dama o ni daa mali yiko sheli yihiri li maa adiini zuyulannim la ben daa ka li. Yiko sheli Yisa ni daa mali ŋo daa pala o yeligu ni ka di daa be, amaa be daa nyari li la o tumtumsa ni, dama Kundi yeliya: "*Dama Naawuni nam yela pala yeltɔya kɔŋko amaa di nyela yiko yela.*" (1 Kor. 4:20) Ti zuŋo wuhibu ŋo puuni, ti ni nya ti **Duuma Yisa ni daa mali kpiŋŋ mini yiko** sheli ka dunia ŋo ni binnamdi so na ka di kpee.

Ti yen pilila ti zuŋo karimbu ŋo Maak sabbu puuni suura anahi. Kundi yeliya:

(Mark 4) 35 *Dindali maa zaawunyun ka Yisa daa yel' o nyaandoliba,*

“Cheliya ka ti baai du duli ha.” 36 Be ni daa chebisi salo maa, ka o nyaandoliba maa daa zaŋ ɲariŋ sheli o ni daa pun kpe n-ziya la duri duli. Ka ninvuy' sheb' gba daa kpe ɲariŋ sheŋa ni dol' o dura. 37 Ka sanze' titali daa ti yiyisi teeku maa ni. Ka kogbana yiyiri luri ɲariŋ maa ni hal ka kom ti yen kpe m-pal' li. 38 Ka Yisa daa do ɲariŋ maa nyol' ni difiel' zuyu gbihira; ka be neeg' o m-bɔh' o, “Karimba, bɔ niŋ ka kom diri ti ka a baya kani?” 39 Ka o neei tahi sanzeyu maa zuyu ka yeli teeku maa, **“Fom' baalim!”** Ka sanzeyu maa daa che zebu, ka di zaa dii fo baalim. 40 Ka o bɔhi ba, “Bɔ niŋ ka yi zɔri dabiem lala? Yi yeda niŋbu bi yayi lala?” 41 Ka di daa niŋ ba alahiziba pam ka be bɔhiri taba, **“Bɔtaa nira lee bɔŋɔ hal ka sazeyu mini kogbana ti wumd' o noli?”**

(Mark 5) 1 Yisa min' o nyaandoliba ni daa du Galili Teeku maa duli m-paai Gerasa tingbɔŋ ni, 2 ka o ti yi ɲariŋ maa ni na, ka alizin' bieyu ni daa zi do' so zuyu yi gbala polo na tuhir' o soli. 3 O daa kul bela gbala maa shee, ka so daa naan ku tooi zaŋ hal bandi m-ba o zili luy' yini gba. 4 Be daa pun bar' o la bandi ka lɔr' o zolisi, ka o chihiri li ka kabiri bandi maa; ka so ku tooi maag' o nini. 5 Yuj ni wuntaŋ' ni zaa o daa kul bela gbala maa shee mini zoya zuyu kuhiri ka mali kuya jer' o maŋa. 6 O ni daa ti nya Yisa ka o be katiŋa, ka o guui ti damd' o tooni 7 kuhi pam yeli, “M min' a bɔ ni, nyin' Yisa Zallakudura Naa Bia? N suhir' a Naawuni yuli zuyu, di nahim ma!” 8 Dama Yisa daa pun yel' o mi, “Nyin' alizin' bieyu, yim' doo maa ni!” 9 Ka Yisa bɔh' o, “A yuli?” Ka o garigi yel' o, “N yuli m-booni Bɔbigu, dama ti galisiya.” 10 Ka o daa balim Yisa pam ni o di kari ba yihi tingbɔŋ maa ni. 11 Kuruchu bɔbigu daa ze zol' luyili ni gbiri binyara ɲubira; 12 ka alizin' bieri maa daa balim o yeli, “Che ka ti chaŋ ti kpe kuruchunim' ɲɔ ni.” 13 Ka o daa bahi ba noli. Ka alizin' bieri maa daa yi doo maa ni chaŋ ti kpe kuruchunim' maa ni; ka be daa dii zo wuriwuri nti sirigi kuligbirin' ni ha faai lu teeku ni, ka kom di ba. Kuruchunim' maa daa nyela kaman tusaayi laasabu. 14 Ka ben daa guli kuruchunim' maa zo chaŋ ti yeli fɔnnim' mini tikpannima dinkam daa niŋ maa zaa. Ka be daa kana ni be ti nya din niŋ maa. 15 **Ka be daa paai Yisa sani nti nya alizin' bieri ni daa zi do' so zuyu maa, Ka o leela ninvuy' manli ye situra ziya; ka dabiem daa kpe ba pam.** 16 Ka ninvuy' sheb' ben daa nya din niŋ maa yeli sokam din daa niŋ alizin' bieri ni daa zi do' so zuyu maa mini kuruchunim' maa. 17 Ka be daa balim Yisa ni o yim' be tingbɔŋ maa ni. 18 Ka o daa kpe ɲariŋ ni ni o chaŋ, ka alizin' bieri ni daa zo ka che do' so maa balim o ni o che ka o dol' o chaŋ. 19 Amaa ka Yisa daa bi sayi ka yel' o, “Lab' kuli nti yel' a yijnim' a Duuma ni zo a nambɔyu ka tum tuun' kar' sheli ti a ɲɔ yela.” 20 Ka o daa kuli n daa ti chaŋ tin' sheli din yuli booni

Tinsi-Pii tingboŋ ni la nti moli Yisa ni daa tum o tuun' kar' sheli maa yela zaa gili; **ka di daa niŋ sokam zaa alahiziba.**

21 Yisa ni daa kpe ŋariŋ maa ni lan baai du duli ha nti ze teeku noli ka salo pam daa lan layim o sanna. 22 Ka Yehudianim' jembu duu zuŋulan' so ŋun yuli daa booni Jairus daa ka o sanna nti damd' o tooni 23 m-balind' o yera, "M bipuŋinga tarigi yen kpi. Kamna nti zaŋ a nuhi pa o zuŋu ka o kpaŋ n-lan niŋ nyevillana yaha." 24 Ka Yisa daa dol' o chana. Ka salo daa muŋ' o sani kabiri dol' o. 25 Ka **payital' dro ni daa mali pay' so yuun' pinaayi daa be be ni.** 26 O daa di wahala pam timanim' sani n-sayim o ni daa mali shelikam zaa ha, ka di bi niŋd' o soochi ka kul maan pahirimi. 27 O daa pun wum Yisa yela, ka daa gil' o nyaŋa nti ŋayisi kpe salo maa ni nti shihi o binyerigu, 28 dama o daa yeli o suhu ni, "Hal n yi kul shihi o binyerigu gba, n ni nya alaafee." 29 Ka o dro maa daa dii naai, ka o baŋ o niŋbuŋ ni ni o nya alaafee. 30 Di saha maa ka Yisa daa dii baŋ ni yiko sheli yi o ni, ka ŋmaligi salo maa ni bohi, "Ŋuni lee shihi m binyerigu ŋa?" 31 Ka o nyaandoliba boh' o, "A ni nya ka salo daar' a ŋŋ, ka a ti boh' ni ŋuni lee shih' a?" 32 Ka o daa yuuni salo maa gindi ni o nya ŋun niŋ lala maa. 33 Pay' maa ni daa baŋ din niŋ o maa, ka dabiem kpe o pam ka o ni dii schira, ka o chaŋ ti gbani Yisa tooni yel' o din niŋ o maa zaa. 34 Ka Yisa yel' o, "M bia, a yeda niŋbu che ka a kpaŋ; kulimi ni suhudoo, a yipa kpaŋya zaa."

35 O noli daa na bi lu tiŋa, ka ninvuy' sheb' daa yi Yehudianim' jembu duu zuŋulan' maa yiŋ na nti yel' o, "**A bipuŋinga maa bahiya.** Ka wula ka a na kul doli suhiri karimba maa?" 36 Yisa daa bi be kaman o wum be ni yeli shem maa, ka naŋ' yelila Yehudianim' jembu duu zuŋulan' maa, "Di che ka a suhu zohira; kul niŋmila yeda." 37 O daa bi sayi ka so dol' o pahila Pita mini Jeemsi ni Jeemsi tizo Jon. 38 Ka be daa mali nti paai jembu duu zuŋulan' maa yiŋa, ka o nya ka salo be nimaani yerindi ka mohiri vuri, ka kumdi ka fabinda. 39 O ni daa kpe yili maa ni ka o boh' ba, "Bo n-niŋ ka yi kumdi ka fabindi lala? Bipuŋinga maa bi kpi, amaa o gbhirimi." 40 Ka be daa lar' o. Amaa ka o daa kari be zaa yihi, ka zaŋ bipuŋinga maa ba min' o ma pahi ben daa be o san' la zuŋu kpe bipuŋinga maa ni daa do du' sheli ni maa 41 nti gbaag' o nuu ka yel' o, "Talita kumi!" Di gbinni nyela, "**Bipuŋinga, n yer' a mi, yiŋisima!**" 42 **Ka o daa dii yiŋisi zani chana, dama o daa nyela yuun' pinaayi bia, ka di daa niŋ ba alahiziba pam ti yayi.** 43 Ka Yisa daa sayisi ba yeli ni be di che ka so wum li; ka yeli bipuŋinga maa ba min' o ma ni be tim' bia maa bindirigu ka o di.

(Matiu 9) 27 Yisa ni daa yi nimaani gariti tooni, ka **dobba ayi** ben nye zoomba dol' o n-kuhiri pampam yera, "Nyin' n̄un nye Naa Dauda yaana n̄ɔ, zom' ti nambɔyɔ!" 28 Ka o daa mali nti kpe yil' sheli, ka zoomba maa dol' o kpe; ka Yisa b̄ɔhi ba, "Yi niŋ yeda ni n ni tooi niŋ yi ni b̄ɔri sheli maa?" Ka be garigi yel' o, "lin, ti Duuma." 29 Ka o daa zaŋ o nuu shihi be nina ka yeli, "Yi yeda niŋbu ni nye shem, di niŋmi ya lala." 30 Ka be nina maa dii neei. Ka Yisa kpahi be zuyu ni vienyelinga yeli, "Miriya ka yi yeli so di yela." 31 Amaa ka be daa yi nti mol' o yela gili di tingbɔŋ maa ni zaa.

32 Be ni daa n̄maligi yira, ka sheb' gba zaŋ alizin' birigu ni daa zi do' so zuyu tahi Yisa sanna. 33 Ka o daa kari alizin' birigu maa doo maa zuyu bahi, ka doo maa lan leei n̄un tɔyisira; ka di daa niŋ salo maa alahiziba pam ka be yera, "Ti na zi n-nya tuuni n̄ɔ tatabo Izrael tingbɔŋ n̄ɔ ni." 34 Amaa ka Farisiinim' daa yeli ni alizin' bieri naa n-niŋ o yiko ka o kariti alizin' bieri bahiri maa.

(Mark 6) 1 Ka Yisa daa yiyisi nimaani kul' o ya, ka o nyaandoliba daa dol' o. 2 Ka Vuhim Dabisili dali daa ti paai ka o chaŋ Yehudianim' jembu duu nti piligi wuhiri niriba, ka di daa gari ben wum o wuhibu maa ka be b̄ɔhiri taba, "**Ya polo ka doo n̄ɔ lee b̄ɔhim yela n̄ɔ zaa? Ka ya ka o lee nya b̄ansim n̄ɔ tatabo?** Ka n̄uni lee niŋ o yiko ka o tumdi tuun' kara n̄ɔ? 3 Pa kaapenta n̄un nye Mariama bia la m-bala? Pa o tizɔbihi nye Jeemsi mini Joses ni Judas ni Saimɔn la? Pa ti min' o tizɔpayiba layim be yaŋɔ n̄ɔ?" Dinzyu ka be daa bi deeg' o. 4 Ka Yisa yeli ba, "Anabi nyari jilima luy' shelikam zaa nayila omanman' ya min' o dɔyiriba ni o yiŋnim' sani ka o bi nyari jilima." 5 O daa bi tooi tum tuun' kar' sheli nimaani nay' pahila o daa kul zaŋla o nuhi pa barinim' biela zuyu n-che ka be kpaŋ zaa. **6 Ka di daa gar' o pam be biehiŋ maa zuyu.** Ka Yisa chani n-gindi tingkpansi n-wuhira.

7 Ka o daa ti bol' o nyaandoliba pinaayi la na nti tim ba niriba ayiyi; ka niŋ ba yiko ni be kariti alizin' bieri bahira 8 ka yeli ba, O ni daa kpahi be zuyuni shem m-bɔŋɔ: (Matiu 10) 16 "Nyamiya, n tim ya mi kaman pieri ni be kunduna sunsuuni shem la; dinzyu maliya yem kaman tinvura, ka benya baalim kaman n̄mana la. 17 Miriya daadamnima! Be ni ti gbahi ya tahi ziishehi, ka fiebi ya Yehudianim' jembu duri ni.... 28 **Di zɔriya ben ni tooi ku daadam ka ku tooi ku o shia; amaa zomiyala Naawuni n̄un ni tooi zaŋ daadam niŋbuŋ min' o shia zaa niŋ buyim ni la.** 34 "Di tehiya ni n kamna ni n ti ti dunia n̄ɔ nim' suhudoo; m bi kamna ni n ti ti suhudoo, amaa takɔbi ka n tahi na. 35 N kamna ni n ti tuyili

bidibiga min' o ba ni bipuyingga min' o ma ni paya min' o yidana ma; 36 ka nir' yingnim' ni nyela o dimnima. 37 Ka nun yur' o ba bee o ma ngari ma, o bi simdi ni o doli ma; ka nun yur' o bidibiga bee o bipuyingga ngari ma, o bi simdi ni o doli ma. 39 Ka nunkam tiligir' o nyevili ni ti kɔŋ li, ka nunkam mi kɔŋd' o nyevili n zuyu ni ti lan nya li.” Ami.

Ti naabu puuni, ti banɔa ni Naawuni yiko daa nyela din pali ti Duuma Yisa ni; ka di nyela **o yeligu** ni mini **o tumtumsa** ni. Di daa niŋ salo ben daa doli o maa alahiziba pam, ka be naan yi yera **“To, ya ka doo ŋɔ leei nya yela ŋɔ zaa? Yem sheli o ni mali ŋɔ zaa hali ka ti tumdi alahaziba tumtumsa!”** (Mark 6:2)

Ya polo ka Yisa daa leei nya banɔsim ŋɔ mini yiko sheli o ni mali ŋɔ? O daa bi nyali luy' sheli polo, dama nun manman nyela Naawuni yiko mini o banɔsim. Ti Duuma Yisa daa tumdi la alahaziba tumtumsa ŋɔ dunia ŋɔ ni di che ka niriba ban o ni yi sheli na ka lan ban o ni nye so. O daa mali yiko binsheyukam zuyu ni yiko kam zuyu, dama nun daa nye **“Ruh-Allah”** ka di gbunni nye **Naawuni Shia** ka lan nye **“Kalimat Allah”** ka di mi gbunni nye **Naawuni yeligu**. Lala zuyu ka Yisa daa naan tooi tahi sanzeyu zuyu ka di fo ka tooi lan kari alizimbieri niriba zuyu ka di kuli nyela yeligu kɔŋko. Naawuni yiko din ka bahigu ŋɔ daa nyela din be ti Duuma Yisa nuu ni. Lala zuyu ka o daa tooi tibi pay' so nun daa mali paytali dro ka di nahim' o yuun' pinaayi la. Paya ŋɔ daa nyela nun sayim o buni timanim sani ka bi tooi nya tibikpan, amaa saha sheli o ni daa ti kuli shihi Yisa binyerigu la nuna, o daa nyala alaafee, ka lala n daa lan nyeli, Yisa ni daa shihi zoomba ayi la nina yom ka be zaa nina maa daa neei. Yisa mi yiko ŋɔ daa bi bela ben mali nyevuli kɔŋko zuyu, hali o daa mali yiko kpiimba gba zuyu! Lala zuyu ka o daa tooi neei bi' so nun daa kpila kum ni. Yisa yiko ŋɔ daa gari anabitali yiko, dama nun manman daa nyela **Naawuni yeligu din leei daadam**.

Yelimanɔli, Naawuni yeligu pun wuhi ti ni yiko mini kpion kam nyela nun Naawuni ni zanli ti ti Duuma Yisa Masia. Lala zuyu ka a yi zan Yisa leegi a duuma mini a tiligira, di bi tu ni a lan zori binsheli! A ku zo kum, a ku zo biehu, a ku zo shi' bieri, a mi ku zo dabara kam, a mi ku zo zunɔ bee bieyu ni din yen niŋ! A ku lan so guruh bee n ye sabili ni di gula bee m mali a noli wuni, dama ti Duuma Yisa n nye a gula. Lala zuyu ka Kundi yeli, **“Dama Naawuni tali behigu zaa be Masia daadamtali ningbuŋ ni, a gba yi deei nyevili manli o sani, yi mini Masia ni layim nye zay' yini la zuyu. Nun n nye nun gari alizinnim' ben nye zuylannim mini ban su fukumsi zaa.”** (Kol. 2:9,10)

M mabihi ben wumda, yi mali zeyimtali nti ninvuy' so “nun nye kpion mini yiko zaa zuylan' la bee yi na kuli jemdila buya ben yiko bi yayi lala dunia ŋɔ ni la?

Ti payriya ni yi ni pahi suylo n zini wum ti zunɔ wuhibu ŋɔ. Naawuni yi niŋ yiko ka ti ti labi na dahin sheli, ti ni tuyi lahabali sun ŋɔ n-wum Yisa ni daa mali

ɲaha n wuhiri salo shem....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni ka che ka yi ban o ni wuhiriya shelikam zaɲ
kpa Masia polo ɲɔ:

“Dama Naawunitali behigu zaa be Masia daadamtali niɲbuɲ ni.” (Kol.
2:9,10)

WUHIBU 71

ŊAHA AYI ŊAN KPA TALAHI

LUK 8 NI MATIU 13

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni ti daa nya ka Yisa ŋun nye tiligirila malila yiko sheli din gari anabitali yiko. Naawuni yiko daa nyela din be Yisa ni. **Ŋun n-daa nye Naawuni yiko sheli din be daadam ningbuna ni!** Lala zuyu ka o daa tooi mahiri sanzɛyɛ, ka kariti alizimbieri n tibiri barinima ni zoomba, hali ka neeri kpiimba kum ni!

Ti zuŋo wuhibu ŋo yen tuyila lahibali suŋ kundi la puuni, ka wum Yisa ni daa zaŋdi **ŋaha** n-wuhiri niriba shem. Yisa daa zaŋdi la ŋaha n-wuhiri lahibali sheŋa din nye yelimanli, dama ninvuy' sheba ben daa dol' o n gindi daa bi bɔri ni be baŋ Naawuni Yeligu. Be ni daa bɔri shem daa nyela ni Yisa tibi be ningbuna ni dɔriti, amaa ka daa leei bi bɔri ni o tibi dɔri sheli din be be shia puuni. Yaha, ben daa kuli lan zo n-doli Yisa ka bahila daa nyela adiini toondaanim' ben daa bɔri ni be wum o yeligu ka zaŋ li n nya soli galimi o. Be daa yi beni, Yisa zaŋdila ŋaha n-diri ba alizama. O daa yi tooi kahigiri ŋaha ŋo gbinni saha sheli o mini o nyaandoliba ŋo daa yi ti kpalim.

Naawuni bɔri ni sokam baŋ yelimanli ka tiligi, amaa ti suhuri yi ti kuui, Naawuni ku kahigi yelimanli maa n-wuhi ti. Naawuni bɔrimi ni ti bɔri yelimanli shee kaman niriba pam ni bɔri arizichi shee shem la! Anabi Sulemana sabi wuhi: ***“A yi bo yelimanli kaman anzinfa la ka bo li ni nimmoo kaman arizichi sheli din soyla, dindina a baŋ Naawuni zobu ni nye shem ka nya banɔsim din nye Naawuni dini.”*** (Ŋaha 2:4,5)

A mi be wula? A yu Naawuni yelimanli n-gari liyiri bee arizichi balibu kam? Naawuni yeligu din nye yelimanli la nyela din be a suhu mini a teha ni? Di yi pa sheli, a bi mi a suhu ni be shem zaŋ chaŋ Naawuni polo. Din ŋuna gbulisim tibili n-wum ti Duuma Yisa pukpari **Bimbira Ŋahili la yela.**

Ti yen karim la Luk lahibali suŋ din be suuri anii la ni. Kundi yeliya

(Luk 8) 4 Niriba pam daa ti yi tinsi gari shem ni layim Yisa sanna, ka o daa ŋahi ba ŋahili ŋo yeli, 5 “Pukpar' so n-daa chaŋ ti kɔr' o puu ka yayindi o bimbira; ka di sheŋa daa lu sol' zuyu ka niriba nɔri li garita, ka noonsi ti kana nti gahim li di. 6 Ka sheŋa lu teriŋ zuyu m-bil' na, ka mahili ni daa bi yuuri tiŋ' nimaani zuyu che ka di zaŋi n-kpi. 7 Ka di sheŋa lu gchi

ni, ka di mini li layim n-zooi ka gchi maa girimgirim li. 8 Ka di sheja mi lu vuhim shee zooi vienyelinga m-mali hal ti dɔyi niŋ bielim kɔbigakɔbiga. Ka Yisa daa naai nahili ŋɔ ka ŋmaligi yeli, “**Nun mali tibili, ŋun' wumma.**”

9 Ka Yisa nyaandoliba maa daa ti bɔh' o nahili maa gbinni 10 ka o yeli ba, “Nahili maa gbinni m-bɔŋɔ: Bimbira maa nyela Naawuni yeligu. 12 Din daa lu sol' zuyu la ŋmanila ben wum Naawuni yeligu maa, ka Sintani kana nti yihi li be suhuri ni ka be ku niŋ li yeda n-tiligi. 13 Ka din daa lu teriŋ zuyu la ŋmanila ben wum Naawuni yeligu ka dee' li ni suhupielli, amaa ka di bi ba jila be suhuri ni vienyelinga. Lala niriba niŋdila yeda daba ayi, ka zahimbu yi ti paai ba, be zaŋdi li mi bahi. 14 Ka din daa lu gchi ni la mi ŋmanila ben wum Naawuni yeligu, ka ŋmaligi chaŋ ha ka dunia ŋɔ yeliniŋda mini azichi yubo ni kɔre balibu kam che ka di bi dɔyi niŋ bielim. 15 Ka din daa lu vuhim shee la, din' ŋmanila ben wum Naawuni yeligu maa ka gbib' li kirikiri be suhuri ni ni yelimaŋli, ka di dɔyira n-niŋdi bielim pam be suyilo dibu puuni la.”

A baŋ pukpari bimbirilai nahili maa gbinni vienyelinga? Lala nahili ŋɔ puuni ti nya bimbirili mini tankpayu. Bɔ ka bimbirili maa leei kahigiri wuhira? Wula ka ti Duuma Yisa leei yeli? O yeliya: **Bimbirili maa zela Naawuni yeligu din nye yelimaŋli la zaani.** Ka tankpayula mi? Bɔ ka di wuhira? **Tankpayu maa zela daadam suhu zaani.**

Yelimaŋli, Naawuni yeligu ŋmani la bimbiri suŋ, dama di malila nyevilli ka mali yiko sheli din ni tooi ti nyevili din ka bahigu ni alibarika din nye yelimaŋli a suhu ni n-ti a biehiŋu. Amaa daadam suhu ŋmanila tankpayu sheli din kuui ka kpema. Cheliya ka ti tehi biela zaŋ kpa di polo. Tankpayu balibu bula ka ti leei nya nahili maa puuni? Ti nya ka bimbirili maa daa lu la tankpayu zii bunahi zuyu.

- 1.) Ti daa nya ka bimbiri sheli **lula soli ni.**
- 2.) Ti daa lan nya ka bimbiri sheli **lu tampima ni.**
- 3.) Ka mi daa **lu gchi ni.**
- 4.) Ka sheli mi daa **lu vuhim shee.**

Tuuli, Yisa daa wuhiya ni niriba pam m-be dunia ŋɔ ni m-mali suhu sheja din kpaŋ ka niriba ni doli so' sheli la. Ka sheba mi suhuri kpaŋ ka tampima la. Bimbirili yi lu soli ni bɔ n-leei yen niŋ li? Din niŋ nyevuli n-wali wala? Aai! Di ku tooi pili jila babu gba. Niriba n-yen no li n gari tankpayu ni ka noonsi mi pihi li di. Lala ka niriba pam suhuri be. Niriba ben suhuri be ka tingbani kpien maa n-nye ninvuyu sheb' ben bi wumdi anabinim yetɔya ka di kpalinkpaa zaa nyela be bi ti yelimaŋli ni Yisa nyela dunia zaa tiligira. Be nini kuli tiyila be maŋmaŋ' teha bee be yaannim kaya. Naawuni yeligu din nye yelimaŋli ŋɔ pala din ni niŋ nyevilli be suhuri ni kaman bimbiri sheja din daa lu soli zuyu la ni ku niŋ nyevilli shem

la.

Ka tingbani sheli din **pahi ayi** ka Yisa daa yeli di yela daa malila tampima ka tankpayu biela be di ni. Tingbani din daa mali tampima maa daa zela ninvuyu so zaani n̄un wum Naawuni yeligu ka dee li yomyom ni suhupielli amaa ka di leei bi yuui, dama Naawuni yeligu maa bi tooi ba jila lala nira maa suhu ni. Lala nira n̄o yi yeli ni o ti yelimaṅli ka dahimbu ti paag' o bee o yi ti nyari nahingu Naawuni yeligu din nye yelimaṅli n̄o polo, a nyarimi ka o lebigi o nyaṅa m-biri yelimaṅli maa. Niriba pam bela lala. Naawuni yeligu bi tooi bari jila be suhuri ni. Be yu ni ninsalinima payi ba n-gari Naawuni. Di bahigu Naawuni yeligu la ti bi yen mali anfaani n ti ba kaman bimbiri sheli din lu tampima la ni ni ka anfaani shem la.

Tam din **pahi ata** la daa malila gohi. A leei tehiya ni bimbira din lu gohi ni yen bahindi la wula? Di nyela din ni pum ka wali? Aayi, di pala din ni wali! Gohi maa ni girim li ka di bi tooi wali. Tam din mali gohi di puuni n̄o gba buyisirila daadam so n̄un yi wum Naawuni yeligu ka dunia yela ni arizichi yubo n ti pahi biem ku o zuyu ka che ka Naawuni yeligu maa ku ku buchi o suhu ni. Adam bihi pam suhuri bemi kaman gohi ni be tingban̄ sheli ni ka be naan tehira: "lin, dahin sheli n nyela n̄un ni ti lihi anabinima Litaafilla ni." N yi ti mali saha, n ni wum Naawuni Yeligu, *'Insha' a Allah!*" Amaa ka Sintani n̄un kuli mi ni be pa ben ni nya saha n dee Naawuni Yeligu. Biɛyu kulo kam be yelimuyisira mini be yeliyura n-nye din paani be suhuri mini be teha. Be ni chan̄ tuma ni, ka bo liyiri, ka chan̄ daa nti da ka k̄ohi, ka bo ban̄sim, ka gbihi ni din kam kpalim. Nyin ni kuli mi sheli m-bala? A biehigu zaa kuli nyela a yeliyura ka di zuyu che ka nyin na zin zan̄ saha ni a bo Naawuni Yelimaṅli shee nti a suhu? Teemi ni dahinsheli kum ni ti libiga: n zan̄ a kpe biehigu din ka bahigu ni. Dindali maa ka yi yen ban̄ din daa nye yelimaṅli ka ban̄ din daa nye ziri. Amaa dindali maa a ban̄sim zan̄ chan̄ yelimaṅli sheli a ni daa bi b̄ora ka mi bi lahi dee saha sheli a ni daa be dunia yili n̄o ni la pala din ni lan̄ niṅ a da-anfaani, dama tuuba niṅbu saha yayiya ka leei n̄un barigi biehigu din ka bahigu la ni!

Tam din **pahi anahi** maa n daa nye **vuhim shee**. Bimbiri sheli pukpari maa ni daa biri vuhim shee la daa nyela din ba jila zooi ka wali pam ka pukpari maa daa kpuyi o puzuri maa din gari o ni daa zan̄ bimbiri sheṅa m-biri maa bu kobiga zuyu. Vuhim tam sheli ni bimbira n̄o ni daa birila daa buyisirila ninvuy' so n̄un wum Naawuni yeligu ka dee li niṅ o suhu sheli din nye suhuman̄li ni, ka di che ka o nya wuntitali mini nyevilli din ka bahigu. Naawuni Yeligu nyela din mali nyevili ka mali yiko ka ni tooi che ka nyevilli din ka bahigu mini wuntitali be n̄unkam zaa dee li ni suhuyini puuni.

Dimb̄on̄o ka Yisa daa kuli zan̄ n̄maai ba jia n-wuhi ba pukpari bimbira n̄ahili n yeli: Naawuni Yeligu n̄manila bimbira sun̄, ka ti suhuri mi n̄mani tingbani sheli

din kpema. Bɔ n tu ni ti niŋ pɔi ka naan biriti bimbira n niŋ tingbani sheli din kpema? Di tuya ni di komi pɔi kaman pukpari kam ni mi shem. Lala n nyeli, suhu sheli din tiyi Naawuni nini nyela suhu din sayim ka yolitim zaɣititali, ka di mali shili ni di deei bimbiri suŋ din nye Naawuni yeligu la. Suhu sheli din tiyiri Naawuni nini nyela suhu sheli din deeru Naawuni yeligu ni maŋ siyisibu mini yeda. Lala zuɣu ka Kundi yeli ni: *“M mabiyurisi, di simdi ni sokam wumdi yomyom ka gbaami o maŋa o yetɔya tɔysibu ni ka mi di jeri suli yomyom, dama ninsali sujee mini Naawuni wuntia bi doli taba. Di zuɣu, yihimiya din kam nye dayiri mini bieribietali zaa yi bebu ni ka doli la tarimtali soli n deei Naawuni ni zaŋ yeligu sheli m-biri yi suhu ni ka din nye din ni tooi tiligi ya la.”* (James 1:19,21)

Yi suhu leei bela wula? Yi mali tarimtali suhu din ni tooi deei Naawuni ni che ka o daadamnima sabi yeligu sheli n-niŋ o Kundi kasinima la ni? Naawuni yeligu zoori yi suhu ni? Bee yi malila suhu sheli din ŋmani tingbani sheli din kpema ka nye tampima ka mali gɔhila? Naawuni yeligu nyela bimbiri suŋ, amaa di malila nyevilli mini alibarika nti suhu sheŋa ŋan tiri yelimaŋli ka sayi ti li.

Pumpɔŋɔ, cheliya ka ti lahi wum ŋahi sheli Yisa ni daa lahi ŋahi n-jendi pukpari bimbira nti salo. Di nyela **Pirinkpana yela Nahili**. Kundi yeliya:

(Matiu 13) 24 *Nahili ŋɔ ka Yisa daa lan ŋahi ba pahi yeli, “Alizanda nam ŋmanila yil' yidan' so ŋun daa zaŋ alikama bielim' suma bir' o puu ni; 25 ka niriba daa ti gbihi maai ka o dim' chaŋ ti zaŋ pirinkpana bielim biri gari di ni ka chaŋ o chandi. 26 Ka alikama maa daa ti va puya m-pil' dɔyibu, di saha ka be naanyi baŋ ni pirinkpana be di ni. 27 Ka yil' yidan' maa yinbihi daa kana ti bɔh' o, ‘Ti dana, pa alikama suma ka a daa biri a puu la ni? Ka di chaŋ wula ka pirinkpana ti be di ni?’ 28 Ka o yeli ba, ‘N dima n-niŋ ma lala maa.’ Ka be bɔh' o, ‘Ka dayila a bɔri ni ti chaŋ nti sib' li bahi?’ 29 Ka o yeli ba, ‘Aai, di pa sheli yi yi yen sib' li, yi ni ti sib' alikama maa gba m-pahi. 30 Dinzuɣu cheliya ka di zaa layim bi, ka chebu saha ti paai ka n yeli ben yen che li: Danmiya pirinkpana la chebu n-layim li lo bɔba n-nyo buyim, amaa ka che alikama la zaa n-layim na nti niŋ n kambɔŋ ni.’ ”*

36 *Di saha ka Yisa daa che salo maa ka kul' o yilikperili, Ka o nyaandoliba daa ka o sanna ti yel' o, “Wuhim' ti pirinkpana din be puu ni la yela nahili la gbinni.” 37 Ka o yeli ba, “Daadam Bia n-nye ŋun biri alikama bielin' suma la, 38 ka puu maa nye dunia ŋɔ; ka alikama bielin' suma maa nye Naawuni nam ni bihi; ka pirinkpana bielim la mi nye Sintani bihi. 39 Ka dim' so ŋun biri pirinkpana bielim maa nyela Sintani; ka chebu saha la nye dunia ŋɔ yiyisibu saha, ka malaikanim' mi nye ben cheri li maa. 40 Be ni layindi pirinkpana nyɔri buyim shem la, lala nti yen*

nin dunia ɔɔ yiyisibu dali. 41 Daadam Bia ni ti tim o malaikanim' na, ka be ti yaa' binsheyukam din che ka niriba tumd' alahichi mini tuumbietumdiba zaa ben be o nam ni 42 n-zaɔ ba bahi buyim din diri ni. Nimaani ka niriba ni ti fabili ka dim be nyina. 43 Amaa di saha wuntizɔriba ni ti bela be Ba Naawuni nam ni n-ne kaman wuntaɔ' la. Nun mali tibili, nun' wumma!

Pirinkpana nahili ɔɔ puuni, ti Duuma Yisa zaɔla dunia m-mayisi alikama puu. Ka ti **Duuma Yisa** mi ze pukpari zaani. Alikama din bili puu la ni la zela **Naawuni bihi** zaani be ni mali yeda ti Yisa Masia Lahbali Sun la zuɔ. Dima so nun biri pirinkpana bielima n nin alikama pula ni mi n nye **Sintani**. Pirnikpana la mi n-nye ninvuy' sheb' ben birigi ka bi deei Masia Lahabali Sun la. Chebu saha la mi nyela dunia yiyisibu saha. Alikama bielima din be kambɔɔ ni la mi zela ninvuy' sheb' ben mali yolisim ka ni tooi be Naawuni nam ni hali ni saha din ka bahigu. Amaa pirinkpana bɔba sheɔa be ni layim nyo la zela ninvuy' sheba be ni yen zaɔ nin alchioma buyimla zaani.

M mabihi ben wumda, yi zaashee nye dini? Yi leei nmani la alikama bee pirinkpana? Vihimiya yi suhuri vienyela! Sariya Karibu Dali kann! Sariya kariti maa bayi dunoli ni! A mali suhukpeeni din ni tooi ti zani sariya kariti maa tooni sariya karibu maa dali? Di bi tu ni yi zɔri dabiem, yi yi ti tiligira so nun kana ni o ti tiligi ya maa Lahibali Sun la yeda. Wummiya Yisa nun nye Tiligirila ni yeli shem zaɔ chaɔ Sariya Karibu la Dali polo. O yeliya: *“Achiikatim yelimaɔli ka n yeriya, nun kam wum n-yeligu ka nin nun tim ma na maa yeda mali nyevilli din ka bahigu; ka be ti ku lahi kari o sariya, dama o pun yi kum ni n-kpe nyevilli ni!”* (Jɔn 5:24) Ami!

Ti payiya pam ni yi ni zaɔ saha n-wum ti zuɔɔ wuhibu ɔɔ. Naawuni yi che ka ti ti labi na, ti nyela ben yen tuyi Lahibali Sun ɔɔ n-nya Yisa ni daa tum alahiziba tumtumsa n-zaɔ bɔrobɔro kpila anu ni zimbihii ayi n dihi niriba gari tusa anu....

Naawuni ninmi alibarika nin yi ni ka che ka yi baɔ yi ni wum sheɔa zuɔɔ ɔɔ zaa ka kuli teemiya Yisa yeligu sheli o ni yeli:

“Nun mali tibi li nun wumma!” (Mat. 13:43)

WUHIBU 72

NYEVULI BINDIRIGU

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya ti Duuma Yisa ni diri alizama tiri salo. O daa zaŋla yetɔya ŋaha n-wuhiri ba Naawuni yeligu din nye yelimanli din ka bahigu. **Niriba ŋo pam daa bi baŋ yetɔy'ŋaha ŋo gbunni, dama be suhuri daa nyela din kuui.** Be daa nyela ban yu duunia arizichi n-gari alizanda. Be sheba daa doli o ka di pala o ni nye tiligira la zuyu, amaa be daa doli o la be ni nyari buni sheŋa dirila zuyu.

Zuŋo ti yen wumla ti Duuma Yisa lahibali pahi. Ti ni lan nya o ni daa tumdi alahiziba tumtumsa sheŋa ka di nye din niŋdi o yeligu tabaata. Ti zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni **“Nyevuli Bɔrobɔro.”**

Pumpɔŋo cheliya ka ti tuyi ti wuhibu din yi Kundi Kasi puuni, Maak suuri ayobu. Di puuni Kundi yeliya:

(Mark 6) 30 Ka tuumba maa daa ti layim Yisa sheeni. 31 Dama niriba daa kul kanila o sanna ka chana, hal ka o min' o nyaandoliba ti koŋ dahima diri bindirigu. Di saha ka o yeli ba, “Cheliya ka ti yi kpaŋa chaŋ luy' sheli ti vuhi biela.” 32 Ka be daa kpe ŋariŋ ni yiri kpaŋa. 33 Ka niriba pam daa nya be ni chani maa m-baŋ ba, ka yi tinsi ni zo be naba zuyu daŋ ba be ni daa chani luy' sheli maa paabu. 34 Yisa ni daa ti yi ŋariŋ maa ni na nya salo maa ka be yela niŋ o nambɔyu pam, dama be daa ŋmanila pieri ben ka gula; ka o daa piligi wuhiri ba yela pam.

35 Ka di daa ti niŋ zaawunyun ka o nyaandoliba chaŋ o sani ti yel' o, “Kpe nyela mɔyu ni, ka wuntaŋ' mi yen lu; 36 dinzuyu bahim' niriba maa ka be chaŋ pukpariba ben puri miri ti ŋo na sani mini tinŋkansi din bay' ti ŋo ni nti da bindira di.” 37 Ka Yisa garigi yeli ba, “Timiya ba bindirigu ka be di.” Ka be boh' o, “Ti zaŋm' tumtumda chira anii yɔri chaŋ ti da bindirigu na ti ti ba?” 38 Ka o boh' ba, “Bɔrobɔro kpila ala m-be yi sani? Chamiya ti nya.” Ka be daa chaŋ nti lihi ka labina ti yel' o, “Bɔrobɔro kpila anu mini zahim ayi ko m-beni.” 39 Ka Yisa daa yeli ba ni be yelim' salo maa zaa ni be layimmi gbilligbilli zini momaha zuyu. 40 Ka be zaa daa zini gbilligbilli: Sheb' ko bigakobiga, sheb' mi pihinunu.

41 Ka o daa zaŋ bɔrobɔro kpila anu mini zahim ayi maa, ka kpuy' o

zuyu lihi zuyusaa ka niŋ alibarika niŋ di ni, ka ŋmahinŋmahi bɔrobɔro maa ti o nyaandoliba ni be tari niriba maa; di nyaanŋa ka o naanyi ŋmahi zahim ayi la mi pahi zaŋ tari be zaa. 42 **Ka be zaa ha daa di li tiyi.** 43 Ka Yisa nyaandoliba maa daa layisi bɔrobɔro chehi mini zimburiŋa din guui pali pieri pinaayi. 44 Ben zaa daa di li maa puuni, dob' kɔŋko kalinli daa nyela **tusaanu laasabu.** 45 Dimbɔŋɔ nyaanŋa ka Yisa daa che ka o nyaandoliba kpe ŋariŋ daŋ o tooni baari duri Betsaida polo, ka ŋun' kpalim ni o chebisi salo maa. 46 O ni daa chebisi ba naai ka o chaŋ ti du zo' shel' zuyu ni o suhi Naawuni. 47 Ka di daa ti niŋ zaawunyunŋ ka be ŋariŋ maa na kul kpalim bela teeku maa sunsuuni, ka Yisa kɔŋko mi kpalim be duli. 48 Ka o daa nya ka ŋariŋ maa duhibu muyisiri ba, dama be daa tuhila pɔhim. Ka di daa ti niŋ kaman nobɔyɔ kukol' saha ka Yisa tam kom zuyu chani be sani nti niŋ ka o yen gara la be zuyu la. 49 Amaa be ni daa nya ka o tam kom zuyu chani maa, ka be tehi ni alizini m-bala ka kuhi pam, 50 dama be zaa daa nya o ka dabiem gbahi ba pam. Ka o dii yeli ba, “Di zɔriya dabiem! Cheliya ka yi suhuri kpema! Mani m-bala.” 51 Ka o daa kpe ŋariŋ maa ni pahi be zuyu; ka pɔhim maa dii che zebu, ka di daa niŋ ba alahiziba pam ti yayi, 52 dama be suhutuntali zuyu daa che ka be bi tooi baŋ bɔrobɔro la alahiziba tuuni la gbinni ni nye shem. 53 Ka Yisa min' o nyaandoliba daa mali ti du Genesaret tingbɔŋ ni teeku duli nti zaŋ be ŋariŋ lo zali teeku noli.

(Jɔn 6) 22 N-yi biɛyɔ ka niriba ben daa kpalim duli din' la polo kpahim baŋ ni ŋariŋ yini kɔŋko n-sa ze nimaani, ka lan mi ni Yisa sa bi kpe ŋariŋ maa ni pah' o nyaandoliba maa zuyu, amaa kulla be kɔŋko n-sa kpe li chaŋ. 24 Niriba maa ni daa nya ka Yisa min' o nyaandoliba zaa ka nimaani maa zuyu ka be daa kpe ŋarima maa n-chaŋ ni be ti bo Yisa shee. 25 Ka niriba maa daa ti nya Yisa duli din' maa polo bɔh' o, “Karimba, bɔ saha ka a ka kpe na?” 26 Ka Yisa yeli ba, “Achiikatim yelimaŋli ka n yeri ya, pa shihir' sheŋa yi ni sa nya la zuyu ka yi bɔri n shee maa, amaa yi ni sa ŋub' bɔrobɔro la tiy' la zuyu. 27 **Di nahindiya yimaŋ' bindir' sheli din ni sayim zuyu, amaa bomiyala bindir' sheli din ni be hal ni saha din ka bahigu.** Dina n-nye Daadam Bia ni mali sheli tiri ya la, dama ŋuna ka ti Ba Naawuni zaŋ o dalinli dihi tabili.”

Cheliya ka ti zani kpe ka bɔhi ti maŋa. Bɔ zuyu ka Yisa daa yeli salo maa ni, “**Di nahindi ya yi maŋa bindiri sheli din ni sayim zuyu?**” Ka daa ŋɔ wuhimi ni ti di tum n di? Aai, di bi wuhi lala dama Naawuni Yeligu maŋmaŋa wuhiya: “*Nun je ni o tum tuma bi simdi ni o di.*” (2 Tes. 3:10) ka bɔ zuyu ka Yisa lan yeli ni “*di nahindiya yi maŋa bindiri sheli din ni sayim zuyu?*” Yisa ni daa yeri shem maa

nyemi ni: A yi nahindi amaṅa a puli kɔnko zuṅu ka di kuli nyela nyin zomi n-doli dunia arizichi zuṅu, a yen ti kɔṅla di zaa, dama a ningbuna nyela din yen kpi m-pooi kpalim tamkpayu ni. Amaa di tuya ni yi baṅ ni binsheyu be yi ni ka pa din ni bahi yoli ka dina **n-nyɛ shia**. Daadam shia nyela din yen beni hali ni saha din ka bahigu – ka di ni ti be **Alizanda** sheli ni din nyɛ **Vienyela Shee** ḡ bee buyim sheli din pa vienyela shee ḡ. Lala zuṅu ka Yisa yeli, *“Di nahindiya yi maṅa bindiri sheli din ni sayim zuṅu, to amaa bomiyala bindiri sheli din ni be hali ni saha din ka bahigu!”* Lala sayisigu ka Yisa daa zaṅ ti salo maa, din ni che ka be ku kpri bindiri sheli din ni bahi yoli zuṅu, amaa ka ni bo la Naawuni Yeligu sheli din bi naari ḡ. Dama *“pa bindirigu kɔṅko zuṅu ka daadam be, amaa yetɔyili kam din yiri Naawuni noli ni na zuṅu ka daadam be.”* (Mat. 4:4) Lala ka ti Duuma Yisa yeli.

Din niṅ ti yoli nyela, ninvuyi sheb' ben daa be Yisa luya ni maa baya daa ka Naawuni yeligu ni, be mi daa bi ti Naawuni tuma maa yelimaṅli! Be daa zaṅ bindirigu di m-pali be puya n-niṅ talahi ti be maṅa n-gari be che ka Naawuni yeligu din nyɛ yelimaṅli ḡ m-pali be suhri din ni che ka di gu ba ka che Naawuni sariya karibo. Lala zuṅu ka Yisa yeli ba, (Jɔn 6) 27 *“Di nahindiya yimaṅ' bindir' sheli din ni sayim zuṅu, amaa bomiyala bindir' sheli din ni be hal ni saha din ka bahigu. 28 Di saha ka be boh' o, “Wula ka ti leei yen niṅ tum din nyɛ Naawuni tuma?” Ka Yisa garigi yeli ba tuun' sheli Naawuni ni bɔri ni yi tum nyela ni yi niṅ o ni tim so na la yeda.”*

Yi wum Yisa garigibu maa? Wula ka Adam bia ḡun nyɛ alahichi lan ḡ yen tooi niṅ ka di tiyi Naawuni nini? Tin tooi tiligi ti maṅa ka che Sintani kpiɛṅ mini alahichi nti tabili buyim? Ti mali suhu kasi sheli Naawuni ni bɔri maa? Aai! *“Dokuyi yi kuli yuui kom ni kabo, di ku tooi lebi nyɛbiga.”* Ka wula ka Adam bia yen niṅ ka Naawuni nini tiyi' o? Wula ka Yisa leei yeli zaṅ chaṅ dimbɔṅɔ polo? O yeliya, *“Naawuni tuma ni nyɛ sheli m-bɔṅɔ: **Ka a ti o ni tim so na la yelimaṅli.**”* So tuma ku tooi tiyi Naawuni nini nayila o ti la Tiligiri so o ni tim na ka o nya kasi la yelimaṅli.

Din niṅ ti yoli nyela niriba pam ni bi ti yelimaṅli ni Yisa nyɛ tiligiri so Naawuni ni tim na maa. Lala zuṅu ka be daa yeli o ni,

(Jɔn 6) 30 Ka be boh' o, “Ka shihir' bɔ ka a yen wuhi ka ti nya ka niṅ a yeda? Alahiziba tuun' bɔ ka a leei tumda? 31 Ti yaannim' daa di bindir' sheli be ni daa booni manna la moyu ni kaman di ni sabi shem Naawuni Kundi ni la. Di sabiya: ‘O daa ti ba bindirigu din yi alizanda ni na ka be ḡubi.” 32 Ka Yisa yeli ba, “Achiikatim yelimaṅli ka n yeri ya, pa Anabi Musa n-daa tin ya bɔrobɔro sheli din yi alizanda ni na maa; amaa m Ba n-tiri ya bindirigu maṅli din yiri alizanda ni na maa. 33 Dama Naawuni

bindirigu nyela din yi alizanda ni na, ka nye din tiri dunianim' nyevili." 34 *Ka be yel' o, "Ti Duuma, ka dindina tim' ti bindirigu maa sahakam."* 35 *Ka Yisa yeli ba, "Mani n-nye nyevili bindirigu maa. Ka njunkam ka n sanna, kum ku lan gbaag' o; ka njunkam mi nij ma yeda, konyuri ku lan gbaag' o hal abada."*

Yisa yetɔya ɔɔ daa wuhirimi ni: Naawuni ni daa kuli siyisi bindirigu na alizanda ni nti dihi Izraelnim yuun pihinahi ka di che ka be bi kpi yɔyɔ la ni la, lala n nyeli, ka o siyisi "Bindirigu" ti Adam bihi din nye din tiri nyevili din ka bahigu ka che ka ti ku bahi yoli ti daalahichi puuni!

Ka "Bindirigu" ɔɔ leei nyela dini? Bindirigu m-be dunia ɔɔ ka niri ni di li ka ni tooi be Naawuni nam ni hali ni saha din ka bahigu? Aai, di kani! Ka "Bindir'" bɔ n-leei tiri nyevilli din ka bahigu? Wula ka ti Duuma Yisa leei yeli? O yeliya,

(Jɔn 6) 35 "Mani n-nye nyevili bindirigu maa. Ka njunkam ka n sanna, kum ku lan gbaag' o; ka njunkam mi nij ma yeda, konyuri ku lan gbaag' o hal abada. 36 Amaa kaman n ni pun yeliya shem la, yi nya ma ni yi nini ka bi nij ma yeda. 37 Ka M-Ba ni zaɔ sheb' zaa ti ma ni ka nsanna. Ka njun kam mi ka n sanna n ku zaɔis'o...40 M ba Naawuni yubu nyela ni njun kam nya o bia la ka nij o yeda ni nya nyevilli din ka bahigu. Ka ni ti neeg' o kum ni zaadali."

41 Di saha ka Yehudianim njumdi be kparimani nijdi Yisa O ni daa yeli ni o nyela bindirigu din yi alizanda ni la na zuɔyɔ. 42 Be daa bɔhimi, "Pa Yissifu bia Yisa njun nye ti ni mi so ba mini o ma m-bala? Ka di chaɔ wula ka o ti yeli ni o yila alizanda ni na." 43 Ka Yisa yeli ba, "Di njumdiya yi kparima ni. 44 Ka lan yeli, Ka njun kam wum ka bɔhim m Ba sani n-nye njun kani n sani na. 45 Dimbɔnɔ bi wuhiri ti ni so pun nya Ba maa; nayila njun yi njun Naawuni sani na la n-nayi nye njun nya o. 46 Achiikatim yelimaɔli ka n yeriya, njunkam nij yeda mali nyevili din ka bahigu. 47 Mani n-nye nyevilli bindirigu. 48 Yi yaannima daa di bindiri sheli be ni daa booni maana la mɔyi ni ka kpi. 49 Amaa bindir' sheli din yi alizanda ni na maa n-nye nir' ni ni di sheli ka ku kpi. 50 Mani n-nye bindirigu din mali nyevili n-yi alizanda ni na maa. Ka njun kam di bindirigu ɔɔ ni be hali ni saha din ka bahigu..."

60 Yisa nyaandoliba maa pam ni daa wum yetɔyili ɔɔ be daa yelimi, "Yetɔyili ɔɔ din kɔɔm pam; njun n leei ni tooi deei li?" 61 Amaa ka Yisa daa baɔ ni o nyaandoliba maa njumdi be kparimani yetɔyili maa zuɔyɔ ka bɔhi ba, "Yi suhiri miligimi yetɔyili ɔɔ zuɔyɔ?" 62 To, ka yi yi ti nya ka daadam bia labiri o ni daa pun be luyisheli la, wula ka di leei ni ti benya?"

63 Ningbuŋ kɔŋko ka buchi; shia n-nyɛ ŋun tiri nyevilli. Ka n ni pun tɔyisiya yetɔya sheŋa la mi nyela shia mini nyevilli yela. 64 Amaa yi ni sheb' bi niŋli yeda. Yisa daa pun mi piligu ni ha ben bi niŋ ŋo yeda ni nye sheba, ka lan mi ŋun ti yen yi o nyaŋa ni nye so....

66 Dimbɔŋɔ nyaŋa ka Yisa nyaandoliba maa pam daa che o dolibu. 67 Di saha ka Yisa daa bɔhi o nyaandoliba pinaayila, "Yi gba ni che ma dolibu?" 68 Ka Saimɔn Pita bɔhi o, "**N Duuma, ŋun sani ka ti yen chaŋ? Nyini m mali nyevilli din ka bahigu yetɔya.** 69 **Ka ti niŋ yeda ka mi ni nyin n nye Naawuni Ninvuyɔ Sun so Naawuni ni tim na.**"

Lala n nyeli, ka Yisa nyaandoliba maa sheb' daa yi o nyaŋa ka bi lan doli o, dama o wuhibu maa daa nyela din to n-ti ba. Amaa o nyaandoliba maa sheb daa pala ben ni yi o nyaŋa dama be daa dihi tabili ni Yisa n-nyɛ **Nyevilli Bindirigu, "Bindiri Maŋli" din tiri nyevilli din ka bahigu!**

Yelimaŋli, lala nyevilli ŋɔ ka niri yi baŋ - Yisa ni nye so ka baŋ o ni be shem, ka baŋ o ni niŋ sheli n-ti a. a nini ku lan tiyi so pahi o zuɣu! Yisa kɔŋko sani ka a ni tooi nya nyevilli din ka bahigu. A nia yi nyela a miri Naawuni ka nya tiliginsim, din ŋuna Yisa kɔŋko n-ni tooi che ka a nia maa niŋ pali.

Ka a mi be wula? Nyevilli din ka bahigu kum mini konyuri mali a? A bɔri ni a baŋ a zaashee ni nye sheli Naawuni sani, dunia ŋɔ mini chioma? Din ŋuna ti Duuma Yisa gahiri nuu m-boon' a n yeri a "**yinim ben zaa tumdi tuma ka di fukumsi zi timsa zi yi zuɣu, kamiya nsani na, ka n ti tin ya vuhim....Mani n nye nyevilli bindirigu, ka ŋunkam ka n sani na, kum ku lan gbaagi o; ka ŋunkam mi niŋ ma yeda, konyuri ku lan gbaagi o hali abada!**" (Mt. 11:28; Jɔn 6:35) Ami.

M mabihi ben wumda, ti payiya pam ni yi niŋ suɣilo n zini wum ti zuŋɔ wuhibu maa. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni tuyi ti Lahibali Sun maa n nya salo maa noya ni daa wali shem Yisa zuɣu....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni, ka yi kuli ni teeri ti Duuma Yisa yeligu ŋɔ yela:

"Mani n-nyɛ nyevilli bindirigu ka ŋunkam ka n sani na, kum ku lan gbaagi o, ka ŋunkam mi niŋma yeda, konyuri ku lan gbaagi o hali abada!?" (Jɔn 6:35)

WUHIBU 73

YISA 3I TUXILIGU NA

MAT. 15,16; JON 7

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din gari la ni ti daa nya ti Duuma Yisa ni zaŋ bɔrobɔro kpila anu ni zimbihi ayi n-che ka di leei pam ka o zaŋli dihi salo ben daa gari tusaanu. Dindali neei bieyu ka salo pam daa layim na Yisa sani ka Yisa ni daa mi din be be suhuni ni la zuyu ka o daa yeli ba,

*“Achiikatim yelimanli ka n yeriya, pa shihiri sheŋa yi ni sa nyala zuyu ka yi bɔri n shee maa, amaa yi ni sa ŋubi bɔrobɔro la tiyila zuyu. Di nahindiya yi maŋa bindiri sheli din ni sayim zuyu, amaa bomiyala bindiri sheli din ni be hali ni saha din ka bahigu. **Mani n-nye nyevilli bindirigu.** Njnkam ka n-sani na kum mi ku lan gbaagi o, ka njnkam mi niŋ ma yeda, ko' nyuri ku lan gbaagi o hali abada.”* (Jon 6:26,27,35)

Din niŋ ti yoli nyela niriba pam lebigila be nyaŋa m-biri Yisa ka bi lan doli o, dama be nini tiyila bindiri sheli din ni pahi be ningbuna n-gari bindiri sheli din ni tooi pahi be shia dariza. Amaa sheb' daa na kuli doli Yisa ŋun be kasi n-yi Naawuni sani na – ka lan nye nyevilli din ka bahigu.

Zuŋo ti bɔri ni ti tuyila ti Lahibali Suŋ din be kasi ŋo n-nya Yehudia adiini kpamba mini Yisa ni daa kpa taba shem ka lan nya Yehudanim ŋo ni daa wali taba shem Yisa zuyu. Pɔi ka ti pili, di tuya ni ti baŋ ni adiini baŋdiba ben nye Farisianim la nti pahi Yehudanim ŋo pam daa nyela ben doli be Yaannim kali sheli be ni daa yiŋisi na ti paai. Di shehiranim sheŋa n-nye, be daa yi yɔyu ni na nayila be payi be ni vienyela pɔi ka naan yi di. Be daa lan mali kali sheŋa ka din nyela di ni tu ni be payi be jaasheenima ni duyiri mini jinlahi din ni che ka ŋa be “kasi.”

Wummiya Matiu suuri pia ni anu din be lahibali suŋla ni ni yeli shem:

*(Mt. 15) 1 Di saha ka Farisiinim' mini Naawuni zaligubaŋdiba daa yi Jerusalem ka Yisa sanna ti boh' o, 2 “Bo n-niŋ ka a nyaandoliba bi doli ti yaannim' kali? Dama be bi doli be ningbuna ni payibu kal' la m-payiri be nuhi ka diri bindirigu.” 3 Ka o garigi bohi ba, “**Ka bɔzuŋu ka yinim' zayisi Naawuni zaligu yi yaannim' kaya dolibu zuyu?**” 4 Naawuni zaliya, ‘Tim' a ba min' a ma jilima.’ O lan yeli, ‘Ka njnkam tur' o ba bee o ma, ben'*

*kum' o.' 5 Amaa yinim' yeliya ni so yi yel' o ba bee o ma ni o ni di naan nya sheli o sani, o pun zaŋ li ti Naawuni, ka di bi lan kpa ni o lu o ba sizuura gba. 6 Lala ka yi niŋ zaŋisi Naawuni zaligu yi yaannim' kaya maa dolibu zuyu. 7 Yinim' bilikɔyinnim' ŋɔ, Anabi Aizaia ni daa yeli yi yela shem la shiri nyela yelimaŋli. O daa yeliya ni Naawuni yeliya: 8 **'Niriba ŋɔ tiri ma la jilima be nyina zuyu, amaa ka be suhuri leei be katiŋ' ni mani. 9 Be jemdi ma la yoli, dama be malila salinim' zaligunim' wuhuri niriba kaman Naawuni zaligunima n-nyɛ li la.'** ”*

Yi nya Yisa ni daa vii Farasiinim mini zaligu zaaniba bilikɔyintali gbunni n-wuhi niriba shem bebo? Adiini kpamba ŋɔ daa kpamdila be maŋa ni be mali wuntitali nti daadamnima, amaa ka ti Duuma Yisa daa mi din be be suhuri ni be nuhi, be **naba** nti **tabili** be **nina** ni daa nyela din be kasi, amaa ka be da-alahichi leei be be **suhuri** ni! **Suhu vielli so nu' vielli.** Kom payibu bi neeri suhu. A duyi puuni yi dayi ka a payiri di nyaana, din tooi che ka duyu maa puuni mali sabita? Aai, di ku tili sabita! Lala n nyeli, adiini niŋsim sheŋa Yehudianim ŋɔ ni daa doli ŋɔ daa pala din daa naan tooi nyahi **alahichi** sheŋa din daa be be suhuri ni. Lala zuyu ka Yisa yeli ba:

*(Mt. 15) 7 **'Yinim' bilikɔyinnim' ŋɔ!** Anabi Aizaia ni daa yeli yi yela shem la shiri nyela yelimaŋli. O daa yeliya ni Naawuni yeliya: 8 **'Niriba ŋɔ tiri ma la jilima be nyina zuyu, amaa ka be suhuri leei be katiŋ' ni mani. 9 Be jemdi ma la yoli, dama be malila salinim' zaligunim' wuhuri niriba kaman Naawuni zaligunima n-nyɛ li la.'** ”*

*10 Ka Yisa daa ti boli niriba na ti yeli ba, “Luyimiya yi tiba wum ka baŋ dimbɔŋɔ gbinni: 11 Binsheyukam din kperi ninsal' nol' ni pala din tar' o dayiri; amaa din yiri ninsal' nol' ni na naŋ' tar' o dayiri.” 12 Ka o nyaandoliba daa ti ka o sanna ti boh' o, “A mi ni Farasiinim' ni wum a ni yeli shem la bi niŋ ba nyayisim bebo?” 13 Ka o garigi yeli ba, “M Ba Naawuni ŋun be alizanda ni ŋɔ ni bi sa ti' shelikam ni vuyi lu. 14 Cheliya ba! Be nyela zoomba ben vɔri be taba, **Ka zom' yi vɔri zoma, be niriba ayi maa zaa ni ti lula bɔyili ni.**”*

15 Ka Pita yel' o, “Wuhim' ti ŋahili la gbinni.” 16 Ka Yisa boh' ba, “Yi gba na kul ka fahim? 17 Yi bi mi ni binsheyukam din kperi ninsal' nol' ni chani ti kperi la o pul' ni n-gariti ti yira? 18 Amaa din yiri ninsal' nol' ni na yirila o suhu ni na; dina n-nyɛ din tar' o dayiri. 19 Dama ninsal' suhu ni ka dimbɔŋɔnim' zaa ha yiri na. Dina n-nyɛ: Tehi' bieri mini ninvuyukubo ni zina niŋbu balibu kam ni tayiyisigu ziri shehiradibo ni nyaanzubo. 20

Dimbɔɔɔnima n-nye din tari ninsal' dayiri, amaa nir' yi bi doli ni payibu kali soli m-payir' o nuhi ka diri bindirigu, din' bi tar' o dayiri."

29 Ka Yisa daa yi nimaani bayisiri Galili Teeku n-daa ti du zo' sheli zuyu ti zini. 30 Ka salo pam daa zi gbariti mini ben mali dalima be ningbuna ni ni zoomba ni biriti ni dɔro balibu kam ni mali sheb' pam tahi o sanna, ka o daa che ka be kpaɲ. 31 Salo maa ni daa nya ka biriti maa leei ben tɔyisira, ka ben mali dalima be ningbuna ni maa kpaɲ, ka gbariti chana, ka zoomba gba nina neei maa, ka be daa tibigi Izraelnim' Naawuni nɲun be nɔ pam.

(Mt. 16) 1 Ka Farisiinim' mini Sadusiinim' daa ka Yisa sanna nti bɔri ni be zahim o ka o wuhi ba alizanda ni shihirili. 2 Ka o yeli ba, "Sagbana yi ti mɔhi zaawun' mahili, yi yerimi ni di sa ni neei biɛyɔ ni. 3 Ka sagbana mi yi ti mɔhi ka sabigi asiba, yi yerimi ni saa ni mi zuɲɔ. Yi banɔdi sagbana shihira, ka leei bi tooi banɔdi ziɛmani nɔ shihira. 4 Ninvuɣ' bieri ben bi ze Naawuni yim ziɛmannim' nɔ bɔrila shihirili nyabu, amaa be ku nya shihir' sheli m-pahila Anabi Jɔna shihirili la."

(Mt. 12) 40 Dama Anabi Jɔna ni daa be zahim pul' ni yuɲ ni wuntaɲ' ni daba ata shem la, lala ka Daadam Bia gba ti yen be tingban' ni yuɲ ni wuntaɲ' ni daba ata 41 Zaadali Ninivenim' ni ti wuhi ni ziɛmani nɔ nim' mali taali, dama Anabi Jɔna ni daa yihi ba waazu la, be daa niɲ tuuba; **ka nyamiya, yel' sheli din gari Anabi Jɔna be kpe."**

Kaman Yisa ni daa pun yeli shem la, ni "Anabi Jɔna ni daa be zahim karila puli ni daba ata shem, lala ka nɲun Yisa gba yen niɲ siligi ni daba ata. Ni Jɔna ni daa kuli yi zimbili ni na daba ata dali shem, ni Yisa gba ni ti yiyisi o kum ni daba ata dali, ni din yen ti nye shehira din ka biɛhiɲ, ka dama o nyela tiligira nɲun yi alizanda ni na, ni o ti tiligi ti da-alahichi mini kum ni buyim ni.

Saha sheli din guui nɔ, cheliya ka ti zaɲli n lihi lahibali suɲ nɔ ni n-nya adiinibaɲdiba biriginsim ni daa na kuli moori buyim shem. Lahibali suɲ la puuni Jɔn suri ayopɔin wuhiya:

(Jɔn 7) 1 Dimbɔɔɔ nyaana Yisa daa chani gindila Galili tingbɔɔ ni, ka daa bi lan sayi chani gindi Judia tingbɔɔ ni, Yehudianim' ben be nimaani ni daa lo ni be ku o la zuyu. 2 Ka Yehudianim' Suɣa Tibu Chuɣu puhibu daa ti miri na, 3 ka Yisa mabihi yel' o, "Yim' kpe chaɲ Judia ka di che ka a nyaandoliba nya tuun' sheɲa a ni tumdi nɔ. 4 Dama nir' yi bɔri ni o yuli yi palo, o ku tumd' o tuma ashilɔni. A yi tumdi tuma nɔ tatabo, nyin' yihim' amaɲ' palɔni ka sokam baɲ a." 5 Hal **Yisa mabihi gba daa bi niɲ o yeda.**

6 Ka Yisa yeli ba, “N saha na bi paai; amaa yinim' nyela ben kul mali saha sahakam. 7 Dunianim' ku tooi zayisi ya, amaa be ni zayisi mani, n ni yeri ni be tuma bie la zuyu. 8 Chamiya chuyu maa ni. Man' na ku chan di ni, dama n saha na bi paai. 9 O ni daa yeli njɔ maa ka shiri na kpalim be Galili tingbɔɔ maa ni. 10 Yisa mabihi maa ni daa chan chuyu maa ni bahi nyaanya ka o gba daa ti yiyisi chan chuyu maa ni ashilɔni. 11 Ka Yehudianm' daa ti bɔr' o shee chuyu maa ni, ka bɔhir' o yela yera, “Ya polo ka o leei be?” 12 Ka niriba daa ti sɔyi nmeri tab' nangbankpeeni o zuyu salo maa ni: Sheb' daa yerimi, “O nyela ninvuy' sunj.” Ka sheb' mi yera, “Aai! O nyela nun birigiri niriba.” 13 Amaa be ni daa zɔri Yehudianim' kpamba la zuyu ka so daa bi sayi tɔyis' o yela palɔni.

14 Chuyu maa ni daa ti puhi yayi di puhibu pirigili saha ka Yisa daa chan Naawuni jembu duu nti wuhiri niriba. 15 Ka di daa gari Yehudianim' maa ka be bɔhira, “Wula ka doo njɔ leei niɔ mi yela njɔ, ka pa nun nya bɔhimbu?” 16 Ka Yisa yeli ba, “N wuhibu maa pala n dini, amaa di nyela nun tim ma na la dini. 17 So yi yu ni o tum Naawuni yubu, o ni ban ni wuhibu njɔ yila nun' Naawuni sanna bee m-ban ni di nyela mmanɔmanɔ' yiko ni ka n wuhiri li. 19 Ka bɔhi ba, “Pa Anabi Musa n-daa zan Naawuni fukumsi zaligu la tin ya? Amaa yi ni so bi dol' li. Ka bɔ n-niɔ ka yi bɔri ni yi ku ma?”

20 Ka niriba maa yel' o, “Alizin' bieyu n-nay' zi a zuyu! Nuni n-lee bɔri ni o ku a?” 21 Ka Yisa yeli ba, “N tum tuun' yini ka di gari yi zaa ha. 22 Anabi Musa n-daa zan gunibu zaligu tin ya, amaa pa Anabi Musa sani ka di daa yina, yi yaannim' sani ka di daa yina, hal ka yi gundi yi bidibbihi Vuhim Dabisili dali.” 23 Ka lan bɔhi ba, “Ka yi yi gundi nira Vuhim Dabisili dali ni Anabi Musa zaligu maa di sayim, di chan wula ka yi je suli niɔ ma n ni che ka ninsal' ningun zaa nya alaafee Vuhim Dabisili dali zuyu? 24 **Di tiriya nimmira yelimanɔli, amaa doliya la yelimanɔli soli!**” 30 Di saha maa ka be daa bɔri ni be gbaag' o, amaa ka so daa leei bi zan o nuu shih' o, dama o saha daa na bi paai. 31 **Dimbɔɔ zaa yoli, niriba pam daa niɔ o yeda ka bɔhira, “Masia yi ti kana, o ni wuhi shihira n-lan gari doo njɔ ni wuhiri shahir' sheɔa njɔ?”** 32 Farisiinim' ni daa wum ka salo maa tɔyisiri Yisa yela lala maa zuyu ka maligumaaniba kpamba mini Farisiinim' daa tim Naawuni duu tuumba ni be ti gbaag' o na.

37 Chuyu maa puhi naai dali n-daa nye chuyu maa dabisi' tital' dali, ka Yisa daa yiyisi zani kuhi yeli, **“Konyuri yi wum so , nun' kam' n sanna ti nyu. 38 Nunkam niɔ ma yeda kaman Naawuni Kundi ni yeli shem la, nyevili kom ni ti zɔri n-yir' o suhu ni na kaman mɔya kom ni zɔri**

shem la." 40 Niriba maa ni daa wum Yisa yetɔya ɲɔ ka be ni sheb' yeli, "Yelimanɲli, doo ɲɔ shiri nyela be ni daa yeli anab' so yela la." 41 Ka sheb' yeli, "O nyela Masia la." Ka sheb' mi bɔhi, "Di wuhiya ni Masia yen yila Galili na? 42 Naawuni Kundi bi yeli ni Masia yen yila Naa Dauda zuliya ni na, ka nye ɲun yen yi Betlehem din nye Naa Dauda ya na la?" 43 Lala zuɣu ka niriba maa noya daa woli. 44 Ka be ni sheb' daa bɔri ni be gbaag' o, amaa ka so daa leei bi zaɲ o nuu shih' o.

45 Ka Naawuni jembu duu tuumba maa daa lab' maligumaaniba kpamba mini Farisiinim' maa sani, ka be ti bɔhi ba, "Bɔzuɣu ka yi bi zi o na?" 46 Ka Naawuni jembu duu tuumba maa yeli ba, "**So na zi n-tɔyisiri yetɔya kaman doo maa.**" 47 Ka Farisiinim' maa bɔhi ba, "O birigila yi gba? 48 Zuyulaanim' bee Farisiinim' ni so niɲ o yeda? 49 Laabira salo ɲɔ zi Naawuni fukumsi zaligu, lala zuɣu Naawuni noli ni di ba!" 50 Ka **Nikodimus** ɲun daa nye be ni yino, ka nye ɲun daa pun chaɲ Yisa san' la bɔhi ba, 51 "Ti zaligu wuhiya ni ti karimi nir' saria ka na bi bɔh' o baɲ o ni niɲ sheli?" 52 Ka be bɔh' o, "A gba nyela Galili nira yɔɔɔ? Vihim' Naawuni Kundi! A yi vihi li, a ni nya ka di bi wuhi ni anab' so ni ti yi Galili tingbɔɲ ni na." 53 Ka be daa wurim, ka sokam kul' o yiɲa."

Kpe ka ti yen zani zuɲɔ. Ti nya maligu maaniba adiini baɲdiba mini adiini zaligu zaaniba nti pahi Farasiinima ni daa muɣisi Yisa shem. Be daa bɔrimi ni be gbaagi o n-ku o, amaa be daa bi tooi niɲ ɲɔ sheli dama Naawuni ni daa zali o saha sheli ni o kpi n nyahi alahichi la daa na bi paai.

Din niɲ ti yoli nyela, Yehudia adiininim zuɣulanim ɲɔ pam daa nyela ben **suhuri kuui**. Be daa zaɣisila Yisa noli ka be nia daa nyela be kari ɲunkam sayi ti ni Yisa nyela tiligira n-yihi be jembu duu la ni. Yisa zuɣu salo ɲɔ noya daa wolimi. So daa naan ku tooi yi zahira n-yeli Yisa yetɔya, dama be daa zorila maligumaaniba mini adiini zuɣulanim ɲɔ. Ka be sheb' daa naan sɔyiri yeri ashiloni, "O nyela ninvuyu sunɲ." Ka sheb' mi yera, "Aayi, o birigirila niriba!" Ka ben kpalim maa mi naan tehira, "tiligirila yi ti kana o ni tooi lahi tum alahiziba tumtumsa kamani doo ɲɔ ni tumdi shem ɲɔ?"

M mabihi, wula ka yi tehiri zaɲ chaɲ o polo? Yi ti yelimanɲli ni Yisa n-nye tiligiri so anabinim pam ni yeli so yela la? Bee yi tehimi ni Yisa gba nyela anabinim la ni yino? Di cheliya ka so ychimya dimbɔɲɔ polo. Yi Chiama biehigu kam yen dumi tam yi ni labisi bɔhigu ɲɔ shem! Yi shiri mi Yisa ni nye so? Yi mi o ni kana dunia ɲɔ na daliri sheli zuɣu?

Gbulisim ya tibili n-wum Yisa ni yeli shem n-jendi o maɲmaɲa:

*“Mani n-nyε soli maa, mani n-nyε yelimaŋli, mani n-lan nyε nyevilli, ka so ku tooi chaŋ m Ba sani ka pa ni o paai la mani! Be daa dɔyi ma dunia ɔɔ ni ni n dila yelimaŋli shehira. **Ka ɔunkam suhu yε yelimaŋli zuyu wumdi n yeligu.**” (Jon 14:6; 18:37)*

M mabihi ben wumda, ɔun polo ka a leei be? A leei bɔri ni a bela yelimaŋli polo bee – ka hali a daŋ yi zaɔisi a gba ka kuli ni be di polo? Dagbamba yeliya ni “Nun bɔri o vuum, ɔuna n-chimdi o gabo.” Dagbon kpamba gba yeliya ni “a yi bɔri shiri nyin di zɔri shihi.” Ti Duuma Yisa yeliya:

*“Di tɛhiya ni n kamina ni n ti ti duunia ɔɔ nim suhudoo...N kamina ni n ti tuyili bidibiga mini o ba ni bipuyinga mini o ma ni paya mini o yidana ma; ka niri yiɔnim’ ni nyela o dimnima. **Ka ɔunkam yuri o ba bee o ma gari ma, o bi simdi ni o doli ma!**” (Matiu 10:34-37)*

Naawuni niɔmi alibarika niɔ yi ni yi ni nya saha zini n-wum ti zuɔɔ wuhibu ɔɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni lan gahi nuu m-boliya ka yi kana ka ti ti lahi tuyi ti wuhibu din be lahibali suɔ kundi ɔɔ ni n-nya Yisa ni daa neei zoondɔyirili shem.

Naawuni niɔmi alibarika niɔ yi ni. Ka m mali tamaha ni yi kuli ni teeri Yisa yeligu sheli o ni yeli ni:

*“**Ka ɔunkam suhu yε yelimaŋli zuyu wumdi n yeligu!**” (Jon 18: 34-37)*

WUHIBU 74

DUNIA NEESIM

JON 8, 9

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din gari la ni ti daa nya maligumaaniba, adiini zaligu zaaniba nti pahi Farisiinima ni daa muyisi Yisa hali nti bɔri ni be gbaagi o n-ku. Amaa so n daa naan ku tooi gbaagi Yisa, dama Naawuni ni daa piigi o ni o kpi m-mali sara n-nyahi daadama nima taali la saha daa na bi paai. Zuŋo ti yen tuyila ti wuhibu din yi lahibali suŋ kundi la ni, n-wum Yisa ni daa dihi ben daa zaŋisi o yeligu la wumbu shem ka nya o ni daa neei zoondoyirili la shem. Ti zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni **“Dunia Neesim.”**

Jon Lahibali Suŋ suuri anii ni sabi shem m-bɔŋo:

*(Jon 8) 2 N-yi biɛy' asibaasi ka o daa lan lab' Naawuni jembu duu yaha; ka niriba daa layim o sanna, ka o zini n-gbaai ba wuhibu....12 Ka Yisa daa lan gbaai niriba maa yetɔya tɔyisibu yera, “Mani n-nye dunia ŋo neesim; ka ŋunkam doli ma ku be zibisim ni, amaa o ni malila nyevili neesim.” 13 Ka Farisiinim' daa yel' o, “A di aman' shehira; dinzuyu a shehira maa pala shehira manli.” 14 Ka Yisa yeli ba, “Hal n yi di mman' shehira, n shehira maa nyela shehira manli, dama m mi n ni yi shel' na, ka lan mi n ni chani sheli, amaa yinim' zi n ni yi shel' na bee n ni chani sheli...23 ...“Yi yila dunia ŋo ni na, amaa man' yila alizanda ni na; yi nyela dunia ŋo niriba, amaa man' pala dunia ŋo nira. 24 Lala zuyu ka m pun yeli ya ni yi ni ti kpi ni yi daalahichi, **dama yi yi bi niŋ yeda ni n nyela n ni pun yeli ya ni n nye so la, yi shiri ni ti kpi ni yi daalahichi.**” 25 Ka be boh' o, “Nuni n-lee nye a?” Ka Yisa yeli ba, “N nyela n ni daa pun yeli ya ni n nye so piligu ni la. 28 Ka Yisa lan yeli ba, “Yi yi ti zaŋ Daadam Bia sa zuyusaa yi ni baŋ ni mani m-bala, ka lan baŋ ni m bi niŋdi sheli mmanman' yiko ni, amaa m Ba ni wuhi ma shem, dina ka m mali tɔyisira...32 ka baŋ yelimanli ni nye sheli, **ka yelimanli maa yihi ya dabitim ni.**”*

*33 Ka be yel' o, “Ti nyela Ibrahimma zuliya, ka na zi n-leei so daba; ka di chaŋ wula ka a ti yeli ni ti ni yi dabitim ni?” 34 Ka Yisa garigi yeli ba, “Achiikatim yelimanli ka n yeri ya, **ŋunkam tumd' alahichi nyela alahichi**”*

dabili. 35 Ka *dabili* mi na zi n-kpalim be *ɲun* su o yiɲa sahakam, amaa yilibia *ɲun'* kul ni beni sahakam. 36 Dinzuɣu Bia la *ɲun'* yi yihi ya dabitim ni, yi shiri yiya ni yelimaŋli. 37 M mi ni yi nyela Ibrahimma zuliya; amaa di mi zaa yoli, yi bɔri ni yi ku ma, dama n yeligu bi kperi yi suhuri ni. 38 N tɔyisirila n ninni nya sheli m Ba sani; ka yi mi niɲdi yi ninni nya sheli yi ba sani," 39 Ka be yel' o, "Ti yaba n-nye Ibrahimma." Ka Yisa yeli ba, "Yi yi di nyela Ibrahimma yaansi, yi naan tumdi kaman Ibrahimma ni daa tumdi shem. 40 Yelimaŋ' sheli n ni wum Naawuni sani, dina ka m mali tɔyisiri ya ka yi bɔri ni yi ku ma maa, amaa Ibrahimma daa bi niɲdi lala. 41 Yi tumdila yi ba tuma." Ka be yel' o, "Ti pala dagɔribihi; ti mali ba yino, *ɲuna* n-nye Naawuni." 42 Ka Yisa yeli ba, "**Yi ba yi di nye Naawuni yi naan yuri ma**, dama o sani ka n yina; pa mmaŋmaŋ' yubu zuɣu ka n kana, amaa *ɲun'* Naawuni n-tim ma na. 43 Ka bɔ n-niɲ ka yi bi baŋdi n yeligu gbinni? Yi ni bi deeru n yeligu maa zuɣu n-che ka yi bi baŋdi di gbinni maa. 44 Yi ba nyela Sintani, ka yi yubu nyela ni yi tum yi Ba Sintani ni yu shem. O daa pun nyela ninvuyukura dunia piligu ni ha, ka o baya ka yelimaŋli ni, dama yelimaŋli ka o ni hal baabiɛla. O ni *ɲmari* ziri maa, o biɛhigu m-bala, dama o nyela zirilana ka lan nye ziri ba. 45 N ni yeri ya yelimaŋli maa zuɣu ka yi bi niɲdi ma yeda." 46 Ka o daa bɔhi ba, "Yi ni *ɲuni* n-ni tooi wuhi n daalahichi ni nye sheli? Ka n yi tɔyisirila yelimaŋli, bɔ n-niɲ ka yi bi niɲdi ma yeda? 47 *ɲun* nye Naawuni nira n-deeri Naawuni yeligu; amaa yinim' ni pa Naawuni niriba maa zuɣu n-che ka yi bi deeru o yeligu maa."

48 Ka Yehudianim' maa daa bɔhi Yisa, "Ti ni yeli ni a nyela Samaria nira ka alizin' biɛɣu zi a zuɣu la, di pala yelimaŋli?" 49 Ka Yisa garigi yeli ba, "Alizin' biɛɣu bi zi n zuɣu; n tirila m Ba Naawuni jilima, amaa ka yinim' leei ziɛmdi ma. 50 M bi bɔri mmaŋ' jilima tibu, amaa yino n-nay' beni m-bɔri ni n nya jilima, *ɲun'* mi n-nye sariakarita. 51 Achiikatim yelimaŋli ka n yeri ya, Nir' yi doli n yeligu o ku kpi hal abada." 52 Ka Yehudianim' maa yel' o, "Pumpɔŋɔ ti banya ni alizin' biɛɣu n-shiri zi a zuɣu, dama ti yab' Ibrahimma min' anabinim' zaa kpiya, ka nyin' ti yeli ni nir' yi dol' a yeligu o ku kpi hal abada." 53 Anabinim' zaa kpiya; ka nyin' leei zaŋ amaŋ' leela *ɲuni*? A gari ti yab' Ibrahimma *ɲun* daa kpi maa?" 54 Ka Yisa yeli ba, "N yi tiri mmaŋ' jilima, n jilima maa nyela yoli; m Ba so yi ni yeli ni o nyela yi Naawuni la n-tiri ma jilima. 55 Mani m-mi o, amaa yinim' kul zi o. Ka n yi yeli ni n zi o, n ni leei zirilana kaman yinim' la. M mi o, ka dol' o yeligu. 56 Yi yab' Ibrahimma suhu daa pieli ni o nya n saha *ɲɔ*, ka mi daa shiri nya li ka di niɲ o suhupielli. 57 Ka Yehudianim' maa yel' o, "A yuma na bi paai yuun' pihinu, ka wula ka a niɲ n-nya ti yab'

Ibrahimma?" 58 Ka Yisa yeli ba, "Achiikatim yelimanɗi ka n yeri ya, **be ni daa na bi dɔyi Ibrahimma saha shel' la, man' daa pun beni.**" 59 Di saha maa ka **be daa kpuy' kuya ni be lab' Yisa**, ka o ηoli yi Naawuni jembu duu maa ni.

(Jɔn 9) 1 Yisa daa ti chaɗ na nti nya **zoondɔyirili**, 2 ka o nyaandoliba bɔh' o, "Karimba, doo ηɔ laamba daalahichi zuɣu n-che ka be dɔɣ' o zom' ηɔ bee omanɗanɗ' daalahichi zuɣu?" 3 Ka Yisa yeli ba, "Di pala doo ηɔ daalahichi bee o laamba daalahichi zuɣu, amaa di niɗmi ni Naawuni tumtumsa yi palo o ni. 4 Di niɗ kamaata ni ti tum ηun tim ma na maa tuma ni nye sheli wuntanɗ' ni na be ηɔ, dama yunɗ ni zibi ka so ku lan tooi tum tuma yaha. 5 N ni na kul be dunia ηɔ ni ηɔ, n nyela dunia ηɔ neesim."

6 O ni daa tɔyisi yetɔya ηɔ naai ka o tuhi nintɔri bahi tiɗa n-niɗ tanɗkpayu garigari di ni n-zanɗ ze zom' maa nina; 7 ka yel' o, "Cham' Sailom beɔɗ ni ti pay' a nina maa." Sailom gbinni nyela Timbu. Ka o chaɗ nti pay' o nina maa, ka di dii neei, ka o labina. 8 Ka zom' maa ziziinitab' mini ben daa pun mi ka o nye barimaana la ti bɔhira, "Pa doo ηɔ n-yi ziya maani bara la?" 9 Ka sheb' yeli, "Nuna m-bala." Ka sheb' mi yeli, "Aai, o ηman' o mi." Ka omanɗanɗ' yeli ba, "Mani m-bala." 10 Ka be bɔh' o, "Wula ka a leei niɗ ka a nina maa neei?" 11 Ka o yeli ba, "Be ni booni do' so Yisa la n-gari tanɗkpayu n-zanɗ ze n nina maa, ka yeli ma ni n cham' Sailom beɔɗ la ni nti payi n nina maa. Ka n chaɗ ti payi, ka n nina maa dii neei." 12 Ka be bɔh' o, "O be ya?" Ka o yeli ba, "M bi mi."

13 Ka niriba maa daa zanɗ do' so ηun daa yi nye zom' maa tahi Farisiinim' sani. 14 Vuhim Dabisili dali ka Yisa daa gari tandi n-zanɗ neeg' o nina maa. 15 Ka Farisiinim' maa gba ti bɔh' o yaha, "Wula ka a leei niɗ ka a nina maa neei?" Ka o yeli ba, "O zanɗla tandi ze n nina maa, ka m payi li ka neei." 16 Ka Farisiinim' maa ni sheb' yeli, "Dindina doo maa pala Naawuni nira, dama o bi doli Vuhim Dabisili dali zaligu." Ka be ni sheb' mi bɔhi, "Ka wula ka alahichilana ni tooi wuhi shihira ηɔ tatabo?" Ka be noya woli. 17 Ka be daa lan bɔhi zom' maa yaha, "O ni neeg' a nina maa, a leei tɛhiya ni o nyela ηuni?" Ka o yeli ba, "O nyela anabi."

18 Yehudianim' maa daa bi niɗ yeda ni doo maa daa nyela zoma ka ti neei maa faashee be daa ti bolila o ba min' o ma na 19 ti bɔhi ba, "Yi ni yeli ni yi daa dɔyi yi bi' so zom' la m-bɔɗɔ? Di yi nyela ηuna, ka bɔ n-lee che ka o nina maa neei pumpɔɗɔ ηɔ?" 20 Ka doo maa ba min' o ma maa yeli ba, "Ti mi ni ti bia m-bɔɗɔ, ka ti daa dɔɣ' o la zoma, 21 amaa ti bi mi din che ka o nina maa neei pumpɔɗɔ ηɔ, ti mi bi mi ηun neeg' o nina maa.

O mi pala bia; b̄himiy' o; omanman' ni yeli ya." 22 Din daa che ka be yeli lala maa nyela **be daa z̄rila Yehudianima**, dama Yehudianim' maa daa pun yeli ni so yi ti yeli ni Yisa nyela Masia, be ni kar' o be jembu duu. 23 Lala zuyu ka o ba min' o ma maa daa yeli ni o gba lan pala bia, dinzuyu ni be b̄him' o maa.

24 Ka be daa lan boli do' so n̄un daa nye zom' maa na m-pahi buyi nti yel' o, "Payimi Naawuni; amaa ti leei mi ni doo n̄o nyela alahichilana." 25 Ka o yeli ba, "O yi nye alahichilana bee o pa alahichilana n ku tooi ban̄. Bin' yini k̄n̄ko ka n nay' mi: **N daa nyela zoma, amaa pump̄n̄o n neeya.**" 26 Ka be lan b̄h' o yaha, "Wula ka o daa leei ni n̄ a? Wula ka o daa leei ni n̄ neeg' a nina maa?" 27 Ka o garigi yeli ba, "Ka mami m pun yeli ya ka yi zayisi wumbu. Ka b̄zuyu ka yi lan b̄ri ni yi wum yaha? Yi gba b̄rimi ni yi leeg' o nyaandoliba ȳȳ?" 28 Ka be gbaag' o zilima yelibu yera, "Nyini n-nye o nyaandola, amaa tinim' nyela Anabi Musa nyaandoliba. 29 Ti mi ni Naawuni mini Anabi Musa daa t̄yisi taba yet̄ya, amaa ti bi mi doo maa n̄un' ni yi shel' na."

30 Ka o yeli ba, "**Dimb̄n̄o gari ma pam! Yi bi mi doo maa ni yi shel' na, amaa o neegi n nina.**" 31 Ti mi ni Naawuni bi deeri alahichilan' suhigu, amaa so yi jemdi n̄un' Naawuni ka tumd' o yubu, o deeri dilan' suhigu. 32 Tum dunia piligu ni hal ni zun̄o so na zi n-wum ni so neei zoond̄yirili nina. 33 Doo maa yi di pala Naawuni nira, o naan ku tooi ni n̄ shel'i." 34 Ka be yel' o, "Be daa d̄y' a la alahichi puuni, ka nyin' ti leei nye n̄un wuhiri ti?" Ka be daa kar' o be jembu duu maa ni.

35 Ka Yisa daa wum do' so n̄un daa yi nye zom' maa karibu yela, ka daa ti bo n-nya o m-b̄h' o, "A ni n̄ Daadam Bia la yeda?" 36 Ka o yeli Yisa, "N dana, wuhim' ma o ni nye so , ka n ni n̄ o yeda." 37 Ka Yisa yel' o, "A pun nya o, hal n̄una n-dir' a alizama n̄o." 38 **Ka o yel' o, "N Duuma, n ni n̄ yeda! Ka dii gbaag' o jembu."** 39 Ka Yisa daa yeli, "N ka dunia n̄o ni na ni n ti karila saria ka di che ka ben bi nyari nya, ka ben nyari mi leei zoomba."

40 Ka Farisiinim' sheb' ben daa be nimaani wum o ni yeli shem maa ka b̄h' o, "Ka dayila ti gba nyela zoomba?" 41 Ka Yisa yeli ba, "Yi yi di nyela zoomba, yi naan ku mali taali, amaa pump̄n̄o yi yeliya ni yi nyara, dinzuyu yi taali kpalim zi yi zuyu."

Ti nya ti Duuma Yisa ni daa neei do so n̄un daa nye zoond̄yirili ka daa galim Farasiinim pam be suhuri ni daa zomla zuyu. Adiini ban̄diba n̄o zoontali n̄o daa gari nina ni zoontali. Be daa naan tooi nya amaa be daa bi b̄ri ni be nya. Lala

zuyu, ka be daa pihiri kuya ni be labi Yisa. Adiini banjiba njo daa nyela ben suhuri daa nyari zaŋ chaŋ Yisa yelimaŋli njo wumbu polo. Be daa bi bori ni be ti yeda ni Yisa nyela tiligira ka lan nye dunia njo neesim. Be daa bi lan bori ni be niŋ yeda ni Yisa nyela njon daa pun beni poi, ka anabi Ibrahimma daa naan ti kana. Be daa bi banj ni o daa nyela Naawuni yeligu n be Naawuni sani piligu maa ha. **Be daa bi bori ni be nya yelimaŋli maa.**

Zunjo lahibali njo puuni ti nyala **zoomba balibu buyi**: Ninvuyu sheba ben zom be nina ni nti pahi ninvuyu sheba ben zom be **suhuri** ni. Suhuni zoontali zimsim n-gari nina ni zoontali zimsim. A nina yi zom, a ku tooi nya binshenja din be dunia ni, a mi suhuni yi zom, a ku tooi banj bee n-nya binshenja din be bihigu din ka bahigu ni!

Naawuni Yeligu wuhi ti ni Adam bihi zaa nyela suhuni **zoondoyira**. Adam daalahichi zuyu, ti zaa nyela ben doyi sheb niŋ alahichi mini zilinsi zimsim ni. Ti bi mi Naawuni, ka ti suhuri bi lan ye o yelimaŋli banjbu zuyu. Kaman Lela ni zori neesim shem la, lala ka ti gba zori Naawuni Yeligu sheli din nye neesim la, ka ti ninni tiyila ti ni kuli be zimsim sheli ni njo. Di niŋ yoli pam ni Adam bihi pam ni kpiri alahichi mini zilinsi zimsim ni maa. Dimbono ka Dagbamba yeli ni, “Zilinsi n-che ka jengbariga lori tobu n guri jenkuno.” Ka anabi Hozia gba yeli o litaafi puuni ni *“Wummiya Naawuni yeligu: N niriba bahi yoli be zilinsi zuyu...Yi ni zayisi banj sim zuyu n gba zayisi ya, yi lan pala m maligumaaniba...!”* (Hozia 4:1,6)

Naawuni ni tiri ti **lahibali sunj** sheli nyela o bi bori ni so bahi yoli alahichi mini zilinsi zimsim puuni. Lala zuyu ka o daa tim ti Duuma Yisa dunia njo ni na. Anabi Zakaria bolila ti Duuma Yisa **“wuntaŋ polli”** so Naawuni ni yen ti tim na. *“Ka ben be zimsim ni mini kum mahim ni ni ti nya neesim maa ka di ni ti wuhi ti ti ni yen doli so’ sheli nya suhudoo.”* (Lk. 1:79) Anabinim maa neesim daa nmani la sanmarisi ka Yisa mi nmani wuntaŋ n ziri neesim mini nyevilli nti tiri ninvuy’ sheb’ ben niŋ o yeda. Wuntaŋ diba ala ka Naawuni leei nam bahi dunia njo na ni di ti neesim? Kulila wuntaŋ yino ko. Tiligiri beba ala ka Naawuni leei siyisi na dunia njo na ni be ti tiligi alahichinim zimsim mini chioma buyim ni? Kuli la tiligiri yino kongo. Amaa Adam bihi pam bie mi njo maa, lala zuyu n che ka be na kuli be alahichi zimsim ni njo. Lala zuyu ka Kundi yeli zaŋ chaŋ ti Duuma Yisa polo n-wuhi: *“Ka neesim maa kuli neeri zimsim ni ka zimsim maa bi tooi nyaŋ li. Yeligu maa kobili ni ka Naawuni daa nam dunia njo, ka o daa ka dunia njo ni na amaa ka dunianim ti bi banj o.”* (Jon 1:5, 10)

M mabihi ben wumda, ti Duuma Yisa neegi a nina mini a suhu? Bee a na kuli bela alahichi zimsim ni m-bobindi ginda?

N payiya pam ni yi ni zaŋ suyilo n zini wum ti zunjo wuhibu no, Naawuni yi che ka ti ti labina ti nyela ben yen tuyi ti wuhibu din jendi lahibali sunj kundi njo

n-nya Naawuni jilima ni daa yi zahira Yisa ni shem kaman wuntaŋ la....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka m mali tamaha ni yi nyela ben yen zaŋ Yisa yeligu din do gbunni ŋɔ niŋ yi tɛha ni.

“Mani n nye dunia ŋɔ neesim; ka ŋunkam dolima ku be zimsim ni; amaa o ni malila nyevilli neesim.” (Jɔn 8:12)

WUHIBU 75

DUUMA NJUN MALI JILIMA

MT. 16, 17

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni n̄un nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O b̄ori ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, lahaibli suŋ kundi la b̄ohimbu puuni ti daa wum Yisa n̄un nye tiligirila ni daa neei zoondoyirila. Yeli sheli n kani n-ni tooi nyan̄ Yisa dama n̄un n nye Naawuni yeligu n-kana dunia ŋo ni daadam sani. Lala zuyu ka Yisa daa tooi mali binsheyu kam zaa yiko dunia ŋo ni. O daa mali p̄ohim yiko, teeku, alizinbieri, d̄oriti nti pahi kum. Yisa daa yi kuli chaŋ luyilikam, salo daa layindila o shee ni amaa ben daa mi o ni nye so daa bi yayi lala. Be daa zaŋ ŋo mi leei anabi ka bi mi ni Naawuni yellikam daa bela o ni. Be daa bi baŋ ni Yisa nyela duuma so n̄un mali jilima n yi alizanda ni na. Ti zuŋo wuhibu ŋo puuni Naawuni yi sayi, ti ni nya Naawuni jilima neesim ni be ti **Duuma Yisa ni shem ka nya o ni daa yihi li polo biela dahinsheli**, saha sheli o mini o nyaandoliba ata la ni daa be zolila zuyu.

Pumpoŋo cheliya ka ti lihi lahibali suŋ kundi la ni. Di puuni Kundi yeliya:

(Luk 9) 18 Yisa daa ti be luy' sheli o koŋko suhiri Naawuni ka o nyaandoliba chaŋ o sani ka o ti b̄ohi ba, "Niriba leei yeri ni n nyela ŋuni?" 19 Ka be garigi yel' o, "Sheb' yeri ni a nyela Jon Baptaizira, ka sheb' yeri ni a nyela Anabi Ilaija, ka sheb' mi yeri ni a nyela anab' kura la ni yino n̄un neei kum ni na." (Mt. 16) 15 Ka o ŋmaligi b̄ohi ba, "Ka yi mi leei yeli ni n nyela ŋuni?" 16 Ka Saimon Pita garigi yel' o, "A nyela Masia, Naawuni n̄un be ŋo Bia." 17 Ka Yisa yel' o, "Nyin' Saimon, Jon bia, a mal' alibarika! Dama pa daadam ni o zabigu n-kahigi dimboŋo wuh' a, amaa m Ba Naawuni n̄un be alizanda ni ŋo n-kahigi li wuh' a."

Cheliya ka ti zani kpe ka b̄ohi b̄ohi sheli Yisa ni daa b̄ohi o nyaandoliba la dahinsheli o mini ba koŋko ni daa beni maa. Yisa daa b̄ohi ba mi, "**Niriba** leei yeri ni n nyela ŋuni?" Yisa nyaandoliba ŋo daa garigi o mi yeli ni sheb' yeliya ni o nyela anabinim la ni yino ka Yisa lan b̄ohi ba, "Ka **yi** mi leei yeli ni n nyela ŋuni?" Saimon Pita n̄un nye o nyaandoliba la yino daa garigi Yisa yeli, "**A nyela Masia n̄un nye Naawuni so n̄un be ŋo bia!**"

Yelimanli, b̄ohi sheli Yisa ni daa b̄ohi o nyaandoliba ŋo daa nyela din kpa talahi ni ni ti zaŋ yino kam labisi li! Nyin n̄un wumdi ti zuŋo wuhibu ŋo, a leei

tehiya ni Yisa nyela ɲuni? A teha nye dini zaɲ chaɲ o polo? A kuli zaɲla o gba pahi anabinim ni? Bee a sayiti Pita ni yeli ni Yisa nyela, “Masia so ɲun nye Naawuni so ɲun be ɲo bia?” **A leei tehiya ni Yisa nyela ɲuni?** A ti yelimaɲli ni Yisa nyela Masia tiligiri so Naawuni ni daa pun yeli so yela saha sheli ti yaba Adam mini ti paya Awa ni daa tum alahichi la? A ti yelimaɲli ni Yisa nyela, “Naawuni so ɲun be ɲo bia? Naawuni yeligu sheli din yi alizanda ni na?”

Yi zaa mi ni zuɲo dabisili ɲo **niriba pam bi sayi ti ni Yisa nyela Naawuni Bia**, dama be tehimi ni lala yuli maa wuhimi ni Naawuni kpuyila paya n doyi bia! Amaa pa lala n-nye li. Naawuni jilima yayi lala! Naawuni nyela shia di zuɲu o bi doyi bia ka ninsal’ ni doyi bia shem maa. Amaa **lala maa mi bi moɲo Naawuni ni o boli Yisa o Bia**. Ti ni yen kahigili shem m-boɲo: Di yi niɲ ka ti nim ban be Reedio ɲo ni diri alizama ka nye Ghananim ɲo yino chaɲ tingbani sheli ni ka lala tingbaɲ maa nim ti boli o “Ghana bia”, ka dayila di wuhim ni Ghana kpuyila paya n doyi o? Aayi, o ni yi Ghana la na zuɲu ka be boli o Ghana bia maa.

Lala n daa nye Yisa Masia payapielligu ni daa doyi so la. Poi ka be daa ti doyi o, o daa pun bela alizanda ni. ɲuna n nye, “*Kalimat Allah*” ka lan nye “*Ruh Allah*.” “*Kalimat Allah*” nyela Laribawanim yeligu din yi Kuran puuni na ka di gbunni nyela Naawuni yeligu, ka “*Ruh Allah*” gba lan yi Kuran puuni na din gba mali tiri Yisa. Ka di mi gbunni nye Naawuni Shia. Yisa ko n-nye ɲun sayi ni be tooi boli o Naawuni bia dama o ko n-nye yeligu sheli din daa be Naawuni sani piligu la ha. ɲo koɲko nyela yetoɲ’ karili din baɲbu to nti niriba. Amaa din gari di zaa nyela di nyela yelimaɲli ni achiika! Naawuni daa siyisi o biyurigu ɲo na dunia ɲo ni ka di pala ti tiliginsim koɲko zuɲu, amaa o daa lan boɲi ni ti baɲ la o ni nye so. Yisa daa kana nti yihi Naawuni biehigu polo n wuhi dunia nim. ɲunkam nya Bia ɲo mi ni baɲ Ba maa ni nye so. ɲunkam nya Yisa mi baɲdila Naawuni ni nye so. Yisa ni yi Naawuni sani la na zuɲu ka be boon’ o Naawuni Bia maa, dama o bemi ka Naawuni la ka lan **nye Naawuni Yeligu mini o Shia**. M mabihi ben wumda, ti ti yeligu ɲo yelimaɲli bee ti bi ti li yelimaɲli. Yelimaɲli maa din kuli zela di zaashee. Yisa nyela Naawuni so ɲun be ɲo bia!

Cheliya ka ti tuyi Matiu lahabali suɲ sab’ bu la ni n-wum binsheyu din daa niɲ Pita ni daa yi polo n-yeli ni Yisa nyela Masia ɲun nye Naawuni ɲun be ɲo bia la. Kundi yeliya:

(Mt. 16) 21 Di saha maa mali chana ka Yisa daa gbaag' o nyaandoliba maa wuhibu yera ni faashee o chaɲ Jerusalem nti nya wahala pam tin' maa ni kpamba mini maligumaaniba kpamba ni Naawuni zaligubandiba nuu ni ka be ti che ka be ku o, amaa ni di daba ata dali o ni ti neei kum ni. 22 Ka Pita daa bol' o yi kpaɲa nti kpahir' o zuɲu ni yera, “N Duuma, Naawuni tiligim' ti! Di ku niɲ a lala!” 23 Ka Yisa ɲmaligi yeli Pita, “Sintani ɲo! Garimi n nyaɲa! A nyela tigbirigu n soli zuɲu, dama a bi tehiri yel'

sheŋa din nye Naawuni dini yela, amaa din nye salinim' dini yela ka a tɛhira.

A wum Yisa ni daa yeli o nyaandola maa shem? O daa yeli ba ni o ni chan Jerusalem nti di wahala ninvuyi shɛb' ben yen ti ku o ka o neei kum ni di daba ata dali, lala nirba maa n-nyɛ kpamba, maligumaaniba, n ti pahi adiini zaligu zaaniba. Dimbɔŋɔ daa nyela Yisa ni daa mali wuhiri niriba o ni yen kpaai o zim n yo ti daalahichi zuyu shem.

Amaa **Pita daa bi bɔri ni o sayi** ti ti Duuma Yisa ŋun mali yiko kam ŋɔ ni che ka Yehudia alahichi tumdiba ŋɔ gbaagi o niŋ ŋɔ futiina ka ku o. Lala zuyu ka Pita daa yeli Yisa, *“N Duuma Naawuni tiligim ti! Di ku niŋ a lala!”* Amaa Yisa ŋun daa mi ni o kala dunia ŋɔ na ni o ti yihi o zim n mali sara n nyahi alahichi. Lala zuyu ka o daa yeli Pita, *“Garimi n nyaanɔ, Sintani ŋɔ. A nyela tigburigu n soli zuyu; a bi tɛhiri yeli sheŋa din nye Naawuni dini yela, amaa din nye salinim dini yela ka a tɛhira!”*

Yisa mi daliri sheli zuyu o ni daa kana dunia ŋɔ. O daa kamina ni o ti zaŋ o maŋa m mali sara ka zaŋ o zim din be kasi ŋɔ n nyahi alahichi kaman Naawuni daanabinim ni daa pun yeli shem saha wayila la ha. Yisa daa kamina ni o ti leei sara maligu piebila la shehira. Ti mabihi ben wumda, binyini ntu ni ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ teei ti, dina n nyɛ: **Masia Yisa ka la dunia ŋɔ na ni o ti zaŋ o maŋa n nyahi alahichi n daalahichi mini yi daalahichi!** Naawuni yi sayi ti wuhibu din doli ŋɔ na, tin nya Yisa maŋmaŋ ni daa yeli o kum yela ni dini daa ti niŋ pali Jerusalem shem. Dizuyu m mabihi, so yi yeli sheli kam zaa ka di bi kana ti niŋ dede ni ti Duuma Yisa mini anabinim ni pun yeli shem la, di bi tayiri Yisa kum mini o neebu la yela. **Naawuni maŋmaŋ n daa pun zali Masia dapuli zuyu kum ŋɔ**, ka so n ku tooi tayi Naawuni zaligu maa! **Yisa n daa yu ka zaŋ omaŋa n mali Sara gahindili.** O daa niŋli mi m mini a yurilim zuyu dama o daa je ni ti ti bahi yoli.

Pumpɔŋɔ chɛliya ka ti nya binsheɣu din daa niŋ bakɔi nyaanɔ saha sheli o ni daa che ka o nyaandoliba baŋ ni o nyela ŋun yen che ka o nyevulli kpalim Jerusalem. Kundi yeliya:

*(Mt. 17) 1 Di daba ayɔbu nyaanɔ ka Yisa daa zaŋ Pita mini Jeemsi ni Jon ŋun daa nye Jeemsi maa mabia la pah' omaŋ' zuyu n-du zo' sheli din du pam zuyu be kɔŋko. 2 Be nini maa ni ka **Yisa ningbuŋ biɛhigu** daa tayi, **ka o ninni nyayisiri kaman wuntaŋ' la, ka o binyerigu mi paligi paratete kaman gol' la.***

(Lk 9) 30 ka be daa nya niriba ayi o sani. Anabi Musa mini Anabi Ilaija 31 n-daa puhɛ zani o sani ni jilima, ka be min' o tɔyisiri ŋun' Yisa ni ti

yen niŋ shelikam Jerusalem ka naanyi kpi la yela. (Mt. 17) 4 Ka Pita yeli Yisa, 'N Duuma, di vieli ni ti be kpe. A yi di sayi, n naan ti suya ata: A zay' yini; Anabi Musa zay' yini, Anabi Ilaija gba zay' yini.' 5 Pita noli daa na bi lu tiŋa ka sagban' pielli dii sirigi na ti lim ba, ka be wum ka kukol' sheli yeri sagbani maa ni, "M Biyurigu m-bɔŋɔ; n ninni tiyi so pam m-bala; wummiy' o noli!" 6 Yisa nyaandoliba maa ni daa wum lala maa ka dabiem kpe ba, ka be gbani n-zan be nini kpa tiŋa. 7 Ka Yisa daa chan ti shihi ba ka yeli ba, "Yiyisimiya! Di zɔriya dabiem!" 8 Be ni daa kul kpuy' be zuɣuri zuɣusaa, be bi lan nya so n-nay' pahila Yisa ko. 9 Be ni daa yi zoli maa zuɣu n-siyiri na ka Yisa kpahi be zuɣu ni yeli, "Miriya ka yi yeli so yi ni nya sheli zii maa ni maa yela, faashee Daadam Bia kum ni neebu nyaana."

Yi banj binsheyu din daa niŋ zo' sheli din daa du pam maa? Di daa nyela alahiziba zayi titali! Ti wummiya ni Yisa ningbuna daa tayimi – ni ka o nin ni be ka wuntanla, ka o situra zaa kuli pieli payipayi ka goli la. Neesim sheli din nyayisiri yiri Naawuni ni na ka gili o nam zishee din be alizanda ni lan daa nye din yiri Yisa ni na! Jilima neesim sheli din daa pali luyi kasi shee din daa nye layingu suya saha sheli Musa mini Izraelnim ni daa be yɔyula ni la – lala jilima maa kpee n daa be yi sani maa, amaa niriba daa bi tooi banj li. Amaa saha bila sheli Yisa nyaandoliba ata la ni daa be o sani la, Naawuni daa kahigi o jilima sheli din daa soyi Yisa maa ka Naawuni daa lan siyisi o da-anabinim ayi la na, bena n-nye Musa mini Ilaija ka be ti di alizama zan chan Yisa Jerusalem ni kum la polo. Ti lahi wum ni sagban pielli daa nyela din lim zoli maa ka be wum Naawuni kukoli ka di yi sagbani maa ni na n-yera ni; **"M bi' yurigu m-bɔŋɔ; n nini ni tiyi so pam m bala, wummiya o noli!"**

Bɔ ka ŋɔ nim maa zaa daa leei wuhira? Wula zuɣu ka Naawuni daa tum o jilima tumtumsa ŋɔ maa Pita, Jon mini Jeemsi nini? O ni daa niŋ li sheli zuɣu m bɔŋɔ: Naawuni daa bɔrimi ni niriba ata ŋɔ di shehira ka biehiŋ kani ni Yisa shiri nyela Naawuni Bia n yi alizanda ni na ka sokam tu ni o wum o yeligu! Lala zuɣu ka Kundi yeli ni:

*"Nunkam bi tiri **Bia** maa jilima bi tirila o **Ba ŋun tim o maa na jilima.**" (Jon 5:23) "Naawuni daa tɔyisiri ti yaannim yetɔya la **anabinim** noya siyim siyim bushem – soya balibu ni, amaa dabisa din kpalim nyaana la puuni, o tɔyisiriti yetɔya la **o Bia** la noli ni. O Bi' maa kɔbili ni ka o daa nam dunia ŋɔ ka zali o ni o su binsheyukam zaa. Naawuni jilima che ka o nyelisirimi ka mali Naawuni manman biehiŋu ka nye ŋun zan o yeligu din mali yiko pam gbubi binsheyukam zaa. O ni daa yihi niriba alahichi ni ka mali ba ka be be kasi la nyaana, ka o daa chan alizanda ni nti zini*

Naawuni n̄un nye yikolana n̄o nudirigu polo.” (Hib. 1:1-3)

Yinim ben wumdi ti zuṅo wuhibu n̄o, wula ka yi leei nya Yisa? Wula ka yi leei yeli zaṅ chaṅ o polo? Yi ti yelmaṅli ni Yisa nyela Duuma so n̄un mali jilima ka yi alizanda ni na? Bee yi kuli kalila o gba pahi anabinim ni kaman dunia n̄o nim pam ni mi shem la? P̄oi ka ti chebisi taba zuṅo, cheliya ka ti gbulisi tibili wum Pita mini J̄on ben daa nye Yisa nyaandoliba ka daa nya Naawuni jilima neesim, ni daa yi Yisa ni na zoli la zuyu ni sabi n-yeli shem.

Pita sabi wuhi:

“Pa kurimbuni lahibaya din pa yelimaṅli ka ti daa zaṅ wuhiya ti Duuma Yisa Masia yiko mini o kandi na yela, amaa ti nyela shehira nima ben nini daa nya o jilima. Dama saha sheli o daa nya tiliginsim mini jilima o Ba Naawuni sani la ka ku koli daa yi zallakudura naa jilima bieḡigu shee na n di o shehira yeli, “M bi yurigu m-b̄oṅo; n nini ni tiyi so pam m-bala.” ka ti daa wum kukoli din yi alizanda ni na di o shehira maa, dama ti daa be o sani zoli din be kasi la zuyu!” (2 Pit. 1:16-18)

J̄on gba daa sabi wuhi:

“Naawuni ni booni so nyevulli yeligu la daa pun bela piligu ni, ka ti daa wum o yela, ka ti nini daa nya o ka ti lihi o hali ka ti zaṅ ti nuhi tabiso. N̄un nye nyevilli maa ni daa ti yi polo, ti daa nya o ka di o shehira...ka ti nya o jilima sheli din nye Naawuni Bi’gaṅa n̄un yi o Ba sani na jilima!” (1 J̄on 1:1-2, Jn 1:14)

J̄on Lahibali Suṅ sabbu la puuni o yeliya:

*“Yisa daa wuhi shihira pam o nyaandoliba maa nin ni, ka din yela bi sabi niṅ litaafi n̄o ni. **Amaa din sabi niṅ di ni n̄o sabimi ni yi niṅ yeda ni Yisa nyela Masia n̄un nye Naawuni Bia ka yi yeda niṅbu maa zuyu che ka yi nya nyevilli o yuli zuyu.**” (J̄on 20:30,31)*

Dimb̄oṅnim zaa nyela tom n-taa? Naawuni b̄ori ni o kahigi yelimaṅli din ka bieḡiṅ n̄o wuhi a. Dizuyu ka Kundi yeli:

“Ninvuy’ so n̄un ka Naawuni shia kasi ku tooi dee Naawuni Shia Kasi pina; di nyela jerilim o sani hali ka o ku tooi baṅ di yela dama di nyela Naawuni Shia Kasi ni wuhiri yeli sheṅa. N nay’ malila yem yet̄oṅa t̄oyisirila ninvuyu sheb’ ben ba n-zani, amaa di pala z̄emani n̄o yem bee z̄emani n̄o zuṅulaanim’ bem ni ti vuui n̄o yem. Yem sheli yela n ni mali t̄oyisiri maa nyela Naawuni da-shili yems̄oyirili sheli o ni daa zali ti jilima nyabu zuyu

hali ka na bi nam dunia ḡḡ la. Ʃemani ḡḡ zuḡulanim' ni so daa Ƴi yem ḡḡ yela, dama be yi di daa mi li, be daa naan ku kpahi ti Duuma ḡḡn nye jilimalan' la tabili dɔpuli zuḡu!" (1 Kɔr. 2:14, 6-8)

Naawuni kahigim' ti ni bɔhim sheli zuḡḡ n-wuhi ti...

Pɔi ka ti ti labina, ti bɔri ni sokam tɛhiri Naawuni ni daa kahigi shem zaḡ jendi ti Duuma Yisa polo zoli la zuḡu la n yeli ni,

"M Bi' yurigu m-bɔḡḡ n nini ni tiyi so pam m-bala; wummiya o noli."
(Mt. 17:5)

WUHIBU 76

PIEGUL' SUN

Jɔn 10

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Wuhibu maa puuni, ti wum Yisa Masia ni yeli o nyaandoliba ni **di kpala talahi ni n-kpi Jerusalem ka lan neei kum ni daba ata dali**. Yisa daa mi ni o dunia ŋɔ kandina daliri nyela o zaŋ o nyevilli pa talima din yen kpihim alahachi yiko. Yaha, ti daa lan nya ti bɔhimbu din garila puuni Yisa Masia ni daa che ka o jilima yi polo shem o ni daa zaŋ o nyaandoliba ata pahi o man zuyu n-tam zoli la zuyu. Yisa nin' ni daa kuli neemi ka wuntaŋ la, ka o binyerigu kuli paligi paratete ka nyayisiri kaman diyi la. Ti ni kuli bɔri ni ti yeli shem maa nyela Naawuni jilima sheli din daa be o ni maa n daa yi zahira maa.

Zuŋɔ ti bɔhimbu maa lahi yen jendila Yisa Masia manman yeligu maa bee buku diba anahi maa. Ti bɔhimbu ŋɔ puuni, ti nya Yisa Masia ni zaŋ ninvuɣ' sheb' ben dol' o m mayisi pie' sheba ben di n tiyi. Yaha, ti lahi nya ka Anabinim' yeligu puuni Naawuni daa kuli malila ti yaba Adam zuliya bee yaaŋa zaa m mayisiri pie sheb' ben barigi. Amaa Naawuni daa bi bɔri ni Adam yaaŋa zaa ŋmani pie' sheb' ben ka gula. Daliri ŋɔ zuyu ka o daa yihi piegula ni achiika na alizanda ni ni o ti wuhi ti suhudoo soli ka che n-tilgi ti, ti dimnim' nuu ni: Sintani, alahachi, kum, nti pahi buyim chilibi din dirila ni. **A mi Piegula Sun maa ni nye so**, Naawuni ni tim so na ti ti Adam zuliya maa? A yi bi mi, ti ni zaŋ saha ŋɔ kpam sokam jaande ka a fɔ baalim ka wum din be zuŋɔ bɔhimbu ŋɔ puuni.

Ti yen karimla Jɔn suura pia; Yisa daa ti di alizama nti salo ben daa gilo.

*(Jɔn 10) 1 Yisa daa lan yeli ba, "Achiikatim yelimanli ka n yeri ya, ŋunkam bi doli buzɔŋ dunoli kpe ka dula gooni kpe, dilan' nyela tayiya ni ŋmenditoli; 2 amaa ŋun doli dunoli kpera, ŋuna n-nye piegula... 6 Nahili ŋɔ ka Yisa daa ŋahi ba, amaa ka be bi baŋ o ni yeli ba shem maa gbinni. 7 Ka Yisa lan yeli ba yaha, "Achiikatim yelimanli ka n yeri ya, "Mani n-nye buzɔŋ dunoli. 8 Benkam zaa daa daŋ tooni na la daa nyela tayiyisi ni ŋmenditoya, ka pieri maa daa bi wum ti ba. 9 **Mani n-nye dunoli**, ka so yi doli ma kpe, o ni tiligi. O ni doli ma kperi ka yira, ka nyari dihili. 10 Tayiy' bi kanna ka pa ni o yen zumi bee n-ku bee n-sayim bahi. Amaa man' kamna ni niriba ti nya nyevili n-kul nya li la pam. 11 **Mani n-nye piegul'***

sun, ka piegul' sun mi zaŋd' o nyevili tayir' o pieri dini. 12 Amaa ŋun pa piegula ka mi bi su pieri ka nyela be ni bu so paa ka o guli ba yi ti nya kundun ka o kannu, o cheri la pieri maa bahi ka zo, ka kundun maa gbahi pieri maa ni sheba, ka wurim ben kpalim bahi. 13 Din che ka be ni bu so paa zori maa nyela o ni guli ba la liyiri zuyu maa n-che ka o baya dii ka be ni. 14-15 Mani n-nye piegul' sun; lala ka m mi m pieri ka m pieri maa gba mi ma, M Ba ni mi ma ka n gba mi m Ba shem, ka n zaŋdi n nyevili tayiri m pieri maa dini. 17 M Ba yuri ma, n ni zaŋ n nyevili soŋ ni n ti lan kpuy' li la zuyu. 18 Pa so n-yen yihi n nyevili maa, amaa mmanman' yubu ni ka n yen zaŋ li soŋ. M mali yiko din ni tooi zaŋ li soŋ, ka lan mali yiko din ni ti lan kpuy' li yaha. M Ba ni zali ma ni n niŋ shem m-bala."

19 Yisa ni daa yeli shem ŋo zuyu daa che ka Yehudianim' noya lan woli. 20 Be ni pam daa yelimi, "Alizin' bieyu n-zi o zuyu! O kpela yinyari! Bozuyu ka yi wumd' o yetɔya?" 21 Ka be ni sheb' mi yeli, "Yetɔya ŋo pala alizin' bieyu ni zi so zuyu yetɔya. Alizin' bieyu ni zi so zuyu ni tooi neei zom' nina?"

*24 ka Yehudianim' daa kana nti layim gil' o boh' o, "Bo saha ka a yen che ka ti che biehiŋ? Nyini n-yi shiri nye Masia, nyin' kahigim' li yeli ti." 25 Ka Yisa yeli ba, "M pun yeli ya ka yi bi niŋ yeda. N ni mali m Ba yuli tumdi tuun' sheŋa maa n-diri ma shehira; 26 amaa ka yi bi niŋ yeda, ka di nyela yi ni pa m pieri la zuyu. 27 M pieri mi n kukoli, ka n gba mi ba, ka be doli ma; 28 ka n tiri ba nyevili din ka bahigu, ka be ti ku bahi yoli, ka so mi ku tooi fa ba n nuu ni. 29 N Ba ŋun zaŋ ba ti ma maa gari sokam, ka so mi ku tooi fa ba m Ba maa nuu ni. 30 **M mini m Ba maa nyela zaŋ' yini.**" 31 Di saha ka Yehudianim' maa daa lan pihi kuya ni be lab' Yisa. 32 Ka o yeli ba, "N wuhi ya tuun' suma pam din yi m Ba maa sanna, ka di ni dini zuyu ka yi lee yen lab' ma kuya ŋo?"*

*33 Ka Yehudianim' maa garigi yel' o, "Pa tuun' sun sheli zuyu ka ti yen lab' a kuya maa, amaa a ni mɔri Naawuni la zuyu, dama a nyela daadam, amaa ka zaŋ aman' leei Naawuni!" 34 Ka Yisa boh' ba, "Di bi sabi yimanman' zaligu ni ni Naawuni yeliya ni yi nyela Naawuni ŋmahinli? 35 Naawuni Kundi yeligu mi kul ku yiyisi. Ka Naawuni yi daa bol' o ni zaŋ o yeligu ti ninvuy' sheb' la ŋun' Naawuni ŋmahinli, 36 di chaŋ wula ka yi yeli m Ba ni pii man' ninvuy' so n-tim dunia ŋo ni na maa mɔri Naawuni, n ni yeli ni n nyela Naawuni Bia la zuyu? 37 N yi bi tumdi m Ba tuma, yin' di niŋ ma yeda; 38 amaa n yi tumdi li, **hal yi yi bi niŋ ma yeda, yin' niŋmiya n tuma maa yeda, ka di che ka yi shiri ban ka niŋ yeda ni m Ba be n ni ka n gba be o ni.**" 39 Ka be daa lan bɔri ni be gbaag' o, amaa*

ka o daa ḡoli be ni yi.”

Yi wum Yisa ni daa zaḡ lahabali sheli nti Yehudiyanima maa? Din niḡ ka saha bi sayi nti ti ka ti to n-kahigi Yisa Masia yeligu maa vienyelinga maa. Ti yen zaḡla ti zaḡsim n-niḡ **yuya diba ayi** sheḡa Yisa Masia ni daa zaḡ n ti o maḡa kariḡ ḡo puuni maa Yi di wum lala yuya maa? Lala yuya maa m boḡo: “Mani n-nye **Dunoli nti m pieri maa.**” Ka lahi nye “**Pieḡul’ Sun.**”

Tuuli, Yisa ni daa zaḡ Adam zuliya m mayisi **pieri** la nyaḡa k’ o yeli, “**Mani n-nye dunoli nti pieri maa...dinzuyu ḡunkam doli ma n kpe ni tiligi.**” Bozuyu ka Yisa daa boli o maḡa “**Pieri maa Dunoli?**” Lala dabisa maa ha, pieḡula daa yi zaḡdila ḡchi bee kuyidasheri m me o buzḡ ka niḡli duno’ yini ka pieri maa kpera. Ka di yi ti niḡ zaawun’ yuḡ ka pieri maa kpe m-bahi, pieḡul’ maa zaḡdila o bindoo na nti doni n-ḡari o pieri napḡyu maa noli din yen che ka o nini pa be zuyu ka sheli ku niḡ ba. Dama, pḡi ka kundun’ kpe nti ḡbahi pieri ḡo ni yini, faashee ka o dolila dunoli ḡo ni n-kpe. Ni mi ka pieḡul’ ḡo yen doya maa. Daliri ḡo zuyu pieḡul’ ḡo yi nya kundun’ ḡo o ni kari o kpehi moḡu ka o ku paai pieri maa sani. Lala ḡo zuyu pieḡul’ ḡo maḡmaḡa n daa nye “Pieri napḡyu ḡo dunoli.”

Ti Duuma Yisa Masia maḡmaḡ daa boli o maḡmaḡ la “**pieri napḡyu Dunoli.**” Di ḡbinni nyemi ni Yisa Masia mali yurilim nti ḡunkam be o sulinsi ni. Di lahi wuhiri mi ka dama pḡi ka nira ti kpe Naawuni doḡim maa puuni, faashee Yisa Masia ka a du m-ba; ḡunkam boḡi ni o tiligi bee n-nya tiliginsim Sintani nuu ni, bee alahachi bandi puuni waamaa kum din pahi buyi din nye buyim din diri ka bi kpirila ni. Din dina lala nira ḡun baḡmi ni Yisa Masia ko n-nye duno’ sheli din yen tooi deei nira bee nirba n niḡ nyevilli din ka bahigu maa ni na. Lala zuyu ka Naawuni Kundi yeli, “*Tiliginsim mi lan ka so sani yaha, dama Naawuni bi lahi zaḡ so yuli nti ti dunia ḡo ni ka dinzuyu ni che ka ti tiligi.*” (Tuumba Tuum. 4:12) Yisa Masia ko n-nye tiliginsim dunoli.

Yi ni tooi tei ti ni daa karim sheli la saha biela din garila puuni. Din daa jendi Anabi Nuhu mini kokpeyu sheli din daa kpe la? Dunoya diba ala ka Naawuni daa yeli Nuhu ni o mali kpehi ḡariḡ sheli din daa yen tiligi vuhirigu kam din daa be sagbani tiḡli ka dinzuyu tiligi ba kokpeyu maa barina ni? **Dun’ o yini ko ka di daa mali.** Ka ḡunkam daa boḡi ni o tiligi kokpeyu maa albo maa faashee ka o dolila lala dunoli maa kpe ḡariḡ maa. Ka ḡunkam daa lan kpe ḡariḡ maa mi daa **tiligiya.** Amaa ḡunkam daa yi bi doli dunoli maa kpe daa dila kom! Lala mi n shiri nye li zaḡ kpa sariya karibu dali. Naawuni Kundi wuhiya ni Naawuni yoola duno yini ko nti Adam bi’ kam. Ka lala dunoli maa n-nye Yisa Masia, ḡun n ni tooi deei niriba n-niḡ nyevilli din ka bahigu puuni. Lala zuyu ka Yisa daa yeli, “**Mani n-nye dunoli, ka ḡunkam doli ma n-kpe ni tiligi...amaa ḡunkam bi doli buzḡ dunoli n-kpe ka dula gooni n-kpe nyela tayiya.**” (Ḳon

10:9,1).

Ka Yisa ni daa lan zaŋ yu sheli pahi diba ayi n-ti o maŋmaŋ maa mini tuuli yuli maa ŋmanila taba. Yisa pala “Pieri maa dunoli ko.” O lahi nyela “Piegul’ **Suŋ.**” Yisa n-nye piegul’ suŋ. Dama ŋuna n-yu ti ka zaŋ o nyevilli m-pa talima ti zuyu. Oi! Yisa shiri nyela alahaziba piegula. Naa Dauda gba daa yeli o yela Yila litaafi la ni, ni:

“N Duuma n-nye ŋun guli ma kaman piegul’ ni guli pieri shem la. Ka binsheli bi poori ma. O che ka n dooni mo maha ni. O zaŋdi ma tahiri kom din do baalim shee. O labisir’ n yaa ti ma. O wuhi ma soya din tuhi o yuli zuyu. Hal’ n yi bela kum vinvamli zimsim ni chana, n ku zo sheli dabiem, dama a be n sani. A jaangbee min’ a piegul’ jaangbee la nyela din kpaŋsiri n suhu. A niŋ bindirigu zali n tooni n dimnim’ nin ni. A niŋ kpam ze n zuyu.” A che ka m pipi’ pali hal’ ti puuri bahira. Yelimaŋli, zaŋi vielli mini yurilim din galisim kul ni be m biehigu ni n nyevilli ni zaa. Ka n kuli ni be Naawuni jembu duu hal’ ni saha din ka bahigu. (Yila 23)

Dini tu ni ti baŋ sheli kpe nyela Yisa Masia yela ka Dauda daa sabi yari ni Piegul’ Suŋ maa. Lala zuyu ka Yisa daa yeli, “*Mani n-nye piegul’ suŋ*” ka lahi pahi, “*M mini m ba nyela yim bee zaŋ’ yini.*” (Jɔn 10:11,30) Amaa Yisa ni daa ti yeli ni o mini Naawuni nyela zaŋ’ yini, Yehudianima maa daa taa’la duŋ ni o zaŋdila o maŋa m maŋisiri Naawuni ka daa ze n-di kuya ni be labi o. Be daa bi say’ ka dama Yisa Masia daa nyela Naawuni ninsal’ kotomsi ni. Hal’ zaŋ ni zuŋo niriba pam bi say’ nti lala yelisim ŋo. Sheb’ ben dii tum n-yeli gba, ni nira yi yeli ni Yisa mini Naawuni nyela zaŋ’ yini, di wuhiri mi ni Naawuni bebaayi m beni m-bala. Amaa pa lala n-nye li. Dama Anabinim’ Kundinim sayi nti Naawuni ni nye zaŋ’ yini shem yela, di yeliya “*Ti Suuma Naawuni ko n-nye Naa ka so n-kani m pahi o zuyu.*” (Zaligu Teebu 6:4) **Amaa di bi wuhi mi ni “Naawuni yi nye Naa gaŋa” di tayiri o mi n’ o zaŋ ninsal’ kotomsi kanna dunia ŋo.**

M pa sheli ti yi zaŋ ŋmahinli ŋo, di ni soŋ ti. Yulimi wuntaŋ ŋo; di ni n-tiri ti neesim mini tulim. Wuntaŋsi diba ala ka ti lee mali dunia yaaŋa zuyu? Wuntaŋ yini ko. Ka ya ka wuntaŋ maa lee be? Di bela sagbani ni ha, amaa di zaa yoli di neesim maa nyela din gili dunia zaa. Dinzuŋu ti yi yuli wuntaŋ ŋo mini di neesim maa, ti ni tooi yeli ni di mini li nyela zaŋ’ yini. Lala n-nye li, Naawuni mini Yisa Masia nyela zaŋ’ yini, Yisa daa yeliya, “*M mini M Ba nyela zaŋ’ yini.*” Ti Duuma Yisa daa kala dunia ŋo na ni o ti zaŋ ti Duuma Naawuni neesim, yurilim nti pahi tiligimsim molo nti ti. Cheliya ka ti wum Naawuni Kundi ni yeli shem zaŋ kpa Naawuni mini Yisa;

*“Dama ti **Naawuni** ŋo nyela buyim din dira...ka nye ŋun be neesim sheli*

ni so ni ku tooi miri!....So na zin nya **Naawuni** nayila o **Bi** gaṅa ḡun zi n-dalim o Ba Naawuni nyɔyɔ la kɔṅko. ḡuni n wuhi ti Naawuni ni nye so. Naawuni jilima Naawuni che k' o nyesirimi ka mali Naawuni maṅmaṅ biɛhigu, ka nye ḡun zaṅ o yeligu dim mali yiko pam n-gbib' binsheɣu kam zaa. O ni daa yihi niriba alahachi ni ka mali ba ka be be kasi la nyaṅa. Ka o daa chaṅ alizanda ni nti zini Naawuni ḡun nye yiko zaa lan' ḡo nudirigu zuɣu!....Di daa nyela Naawuni yubu ni ḡun Naawuni biɛhigu zaa be o Bia maa ni! **Dama Naawuni Wuntitali beɛhigu zaa be Masia daadantali ningbuṅ ni!** (Hib. 12:29; 1 Tim 6:16; Jon 1:18; Hib. 1:3; Kol. 1:19; 2:9)

Yelimaṅli, n-ḡo zuɣu ka Naawuni Kundi kahigi yeli maa, **“Naawuni Naawunital' zaa be o Bia Masia daadamtali ningbuṅ ni!”** (Kol. 2:9) Dimboṅo wuhirimi ni Yisa Masia daa naan tooi yeli, **“M mini m Ba nyela zaɣ' yini.”** Yisa Masia n-nye **Pieḡul' Sun** ḡun yi alizanda ni na kaman daadam la nti be dunia ḡo ka zaṅ o nyevill m-pa talima din yen yihi ti alahachi kum ni. O daa lan nyela ninvuɣ' so ḡun daa neei kum ni ka ti ḡunkam niṅ o yeda nyevilli din ka bahigu. Lala zuɣu ka Yisa daa yeli,

“Mani n-nye pieḡul' sun...ka zaṅdi n nyevilli n-tayiri m pieri maa dini. Pa so n yen yihi n nyevilli maa, amaa mmaṅmaṅ yubu ni ka n yen zaṅ li soṅ. Ka lan mali yiko din ni ti lan kpuy' li yaha. M Ba ni zali ma ni n niṅ shem m-bala. (Jon 10:14-18)

Ti yi kuli boṛa ti boḡisi din be ka wula, Yisa Masia n-nye **“Pieḡul' Sun maa”** dama **ḡuna n yu ti hali nti zaṅ o nyevilli m pa talima ti zuɣu!”**

To, amaa poɔi ka ti chebisi taba, cheliya ka ti lahi wum Yisa Masia ni daa yeli shem;

(Jon 10) 9 “Mani n-nye dunoli; ka so yi doli ma n-kpe, o ni tiligi....10 Amaa ḡunkam bi doli buzɔṅ dunoli n-kpe ka du la gooni n-kpe, dilan nyela tayiya ni ḡmenditoli. 11 Mani n-nye pieḡul' sun, ka pieḡul' sun mi zaṅdi o nyevilli n-tayiri o pieri di ni. 12 Amaa ḡun pa pieḡula ka mi bi su pieri ka nyela be ni bu so paa ka o guli ba yi ti nya kundun ka o kani na, o cheri pieri maa bahi ka zo, ka kundun maa gbahi pieri maa ni sheba ka wurim ben kpalm m bahi. 14 Mani n-nye pieḡul' sun...27 M pieri mi n kukoli ka n gba mi ba, ka be doli ma. 28 Ka n tiri ba nyevilli din ka bahigu ka be ku ti bahi yoli. Ka so mi ku tooi fa ba n nuu ni!”

Saha ḡo ni, ti boṛi ni ti boḡi ti maṅ shem nyela, **ḡuni ka a lee doli a? Pieḡul'**

Sun maa ka a doli? Bee so dabam?

Ti zaṅdi payibu n-tiri Naawuni, yi ni ku saha sheli n-wum lahabali ṅɔ zuyu. Lala zuyu ti lahi gahiri nuu m-booni ya ti bohumbu din pa ya maa ni. Nimaani ka Yisa yen yeli ti Naawuni nambɔzɔbo sheli o ni mali o suhu ni....

Naawuni ni niṅ alibarika niṅ yi ni, yi ni kuli teeri Yisa Masia ni daa yeli shem zaṅ kpa o maṅmaṅ polo.

“Mani n-nyɛ dunoli; ka so yi doli ma n-kpe o ni tiligi!...Mani n-nyɛ piɛgul’ sun ka piɛgul’ sun mi zaṅdi o nyevilli pari talima o pieri zuyu.”

(Jɔn 10:9,11)

WUHIBU 77

NAAWUNI SUHU

LUK 18, 15

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohumbu din zaa daa jendi Anabinim' kundinima la ni ti daa nyaya ka dama Naawuni nyela bieri **kasi mini wumtii** lana ka lala zuyu, o bi bɔri alahachi hal' baa biela gba. Yaha, ti daa lan wum ka dama Naawuni nyela **nambɔzɔra mini hali suŋ** lana. Dimbɔŋo nyela lahabali suŋ nti ti, dama o nambɔzɔbo maa nyela ti zaa ni bɔri sheli pirinla ti nim tumi o taali zuyu. Ti ni tum alahachi sheŋa maa bi lu Naawuni kpayu, lala zuyu alahachi maa nyela din kuli yen ziri ti kperi bahiyoli shee faashee o zo ti la nambɔyu! Zuŋo ti niya nyela, ti yen wumla **ŋaha diba ayi** sheŋa ti Duuma Yisa manman ni daa zaŋ nti salo ben daa doli o maa. Lala ŋaha daba ayi ŋo puuni ti ni bohim baŋ **nambɔzɔbo sheli din be Naawuni suhu ni, ka lan baŋ so' sheli alahachi nim' ni yen doli n-nya o nambɔzɔbo maa.**

Tuuli ŋahili maa ni, ti yen nyala **niriba ayi**: yino nyela ŋun deei Naawuni nambɔzɔbo ka ŋunla ŋun bi nya li. Yino maa biehu daa ŋmanila Farasiinima dini, ka o daa bi diemdi wunsuhigu mini noli lɔbu nti pahi zaka yihibu. Ka o zileli maa ni niriba pam daa mi o da-adiini kpaŋsibu yela. Amaa ŋun pahi maa ŋun daa nyela farugu deera ka nye ŋun mali alahachi pam niriba sani, dama farigu deeriba maa pam daa ŋariti la niriba.

Wummiya Farasii mini Farugu deera ŋo lahabali ŋo. Di yen yila Luk suura pishi-ayi-ka na. Nimaani, Naawuni Kundi yeliya,

*(Luuk 18) 9 "Yisa daa lan ŋahi ninvuy' sheb' ben lihi beman' wuntizɔriba ka lihi ziɛm be tab' la ŋahili ŋo yeli ni 10 **niriba ayi** daa chaŋ Naawuni jembu duu ni be ti jem Naawuni; be ni yino daa nyela Farisii, ka ŋun' la mi nye farigudeera. 11 **Farisii** maa daa kaŋimi ze o kɔŋko ha suhiri Naawuni **yeri ŋŋo**: "Yaa n Duuma Naawuni, m payir' a pam n ni bi be kaman ninvuy' fariba bee zalinsi diriba bee zinniŋdiba waamaa farigudeera ŋun zeya ŋo zuyu. 12 N lɔri nol' la buyi dakulo kam, ka yihiri n ni nya shelikam zaka." 13 Amaa ka **farigudeera** maa ze o ko ha, ka bi sayi ni o kpuy' o zuyu lihi zuyusaa, ka nay' kul malila o nuhi bur' o nyɔyu ka yera, "**Yaa n Duuma Naawuni, zɔm' man' alahachilan' ŋo nambɔyu!**" 14 Ka Yisa daa ŋmaligi yeli ba, "N yeri ya mi ni farigudeera maa daa yi n-kuli ka yi taali ni gari ŋun' la; **dinzuyu ŋunkam tibigir' oman' ni nya filin; ka ŋunkam mi***

siyisir' oman' ni nya tibiginsim."

Bɔ ka Yisa daa lee bɔri ni o wuhi ɗahili ɗɔ puuni? Yisa daa wuhila niriba maa ka dama Naawuni cherila ninvuy' sheb' ben zani yim ni be mali taali ɗun Naawuni sani. Lala mi n lahi nye li, o zayisirila ninvuyu sheb' ben zi o tooni kuuni be tuun viela wunsuhigu. Dimbɔɗɔ zuɗu ka Naawuni Kundi yeli, ***"Naawuni zayisirila karimbaanima amaa ka niɗdi anfaani n-niɗdi ben siyisiri be manja ni."*** (1 Pita 5:5). Sal' ni yuli nya sheli Naawuni ɗun zayisi li. Naawuni ni tooi deei ninvuy' sheb' ben tɛhira, "Mani nyela ɗun ka galimi dama n-lɔrila noli ka yihiri zaka, m puhirila Jinli, n chanila Cheechi bee n niɗdila dimbɔɗɔ ni dimbala!" Ti tɛhiya ni lala bihigu ɗɔ tiyiri Naawuni nini? Aayi, di bi lu n zahim' o. Ti Duuma Naawuni nini ku tiyi ninsal' tuma, di yi niɗ ka o mali karimbaani o bihigu ni.

Karimbaandan suhu bi pari ti Duuma Naawuni baabiela gba. Cheliya ka ti yuli Keen lahabali la. Ti Yaba Adam bi' tuuli la. O daa bɔrimi ni o zaɗ o suhuyurilim n-jem ɗun Naawuni bee pa lala? Ka dayila Naawuni daa deei o saramaligu maa? Aai, Naawuni daa bi deei li. Nyamiya m mabihi, Naawuni na bi tayi. Hali zaɗ na ni zuɗɔ ti Duuma Naawuni suhu bi gbaai ninvuy' sheb' ben tɛhi ni be maɗmaɗ kpaɗmaɗ n-yen yihi ba Naawuni sani. Dama ti maɗmaɗ kpaɗmaɗa bi be dede di ni tooi tiligi ti o tooni. Naawuni ni bɔri shem nyela ni ti maɗmaɗ sayi ka dama ti mali galimi kamani Farugudeera maa ni daa yeli shem maa, ***"N Duuma Naawuni, zɔm mani alahachilan ɗɔ nambɔɗu."*** Lala tatabo suhusayingu bihigu ɗɔ cheri ka Naawuni wumdi ti suhigu. Amaa ninvuyu sheb' ben zaɗdi be maɗ m-mayisiri be taba, o je li kaman Farasii ɗun daa yeli ***"N Duuma Naawuni m-payira pam n ni bi be kaman ninvuy' sheba la; ɗmenditoya, ninvuy' bieri, zinniɗdiba bee Farugudeera ɗun ziya ɗɔ sa."***

Amaa Farasii doo ɗɔ ni daa bi tooi baɗ sheli nyela, sariya karibu dali Naawuni ti bi yen zaɗ ti tumtumsa m-mayisi ti ninsal' taba di ni. Amaa o yen zaɗ ti mi m-mayisi ɗun Naawuni ɗun be kasi ɗɔ zalikpana la. Di mi wuhiya, ***"Ka ɗunkam sayim bee n tum birigi Naawuni zaligu zay' yini ni mali di zaa sayimbu taali."*** (Jeemsi 2:10) Naawuni so ɗun yeli ni ***"miri ka niɗ zina"*** bee ***"miri ka a ɗma ziri."*** Di mi yi niɗ ka a bi niɗ zina, amaa a min ɗma ziri. Di saha dimbɔɗɔ wuhirimi ni a birigi Naawuni zaligu m-bala. A ku tooi nya yolsim n-kpe Alizanda ni bee n-zani Naawuni tooni. Dama Naawuni Kundi yeliya; ***"Ka binsheyukam din mali dayiri ti ku kpe tiɗ maa ni bee ɗunkam tumdi din chihiri bee ɗ-ɗmari ziri."*** (Kahigibu 21:27) Daliri ɗɔ zuɗu ka Adam bi' kam ***bɔri nambɔɗɔbo Naawuni sani.*** M ma biyurisi, yi deei Naawuni nambɔɗɔbo kamani Farugu deeru la? Bee a na ɗmanila Farasii la m-bɔri a dintoli kasi bihigu?

Cheliya ka ti tuyi n-karim ɗahili din pahi ayi la mi. Di yeri ti mi ni Naawuni suhu pali la nambɔɗɔbo mini yurilim. O bemi kaman Ba so ɗun yuri o bihi. Luk sabbu puuni, suura pia ni anu yeliya:

(Luk 15) 1 Farigudeeriba mini alahachinim' zaa daa kul layindila Yisa sanna ni be ti wum o wuhibu; 2 ka Farisiinim' mini Naawuni zaligubandiba daa n̄umdi be kparima ni yera, "Doo n̄o kul cheri ka alahachinim' kanila o sanna hal ka o mini ba ti layindi dira!" 3 Yisa daa lan n̄ahi ba n̄ahili n̄o pahi yeli,

11 "Do' so n-daa mal' o bidibis' ayi. 12 Ka **bia sani** ti yel' o ba, 'M ba, tim' ma fal' sheli n ni ti yen di a kalinsi nyaan̄a pumpn̄o.' Ka doo maa daa zaŋ o ni mali sheli m-pirigi ti o bihi maa. 13 Ka di daa bi yuui ka **bia sani** maa layis' o ni mali shelikam zaa n-zaŋ chaŋ tinshee katiŋ' ha. Nimaani ka o daa ti zaŋ o buni maa zaa tum yoliyoli. 14 O ni daa ti sayim o buni maa zaa naai nyaan̄a, ka kum titali daa lu tiŋ' maa ni; ka kum wum o pam. 15 Di saha ka o daa zaŋ oman̄' ti tabili tiŋ' maa ni tiŋbi' so, ka o timd' o o puu ni ka o ti dihir' o kuruchunima. 16 Hal ka **bia** maa daa ti b̄ori ni o dirila kuruchunim' maa bindira maa sheli, dama so daa bi tir' o bindirigu.

17 Ka di daa ti lu o suhu ni ka o b̄oh' oman̄a, 'Padiriba ala n-lee be m ba yiŋa m-mali bindira diri tiyiri ka chera, ka man' ti be kpe kpiri kum? 18 N ni yiŋisi labi m ba **sani** nti yel' o, "M ba, m birigi n Duuma Naawuni **sani** ni a gba **sani**. 19 Hal m bi lan simdi ni a boli ma a **bia** gba; amaa lihim' ma kaman a padiriba n̄o ni yino." 20 Ka daa dii yiŋisi di saha maa n-labir' o ba maa **sani**. O ni daa ti na be katiŋ' ha kanna ka **o ba** maa nya o ka namb̄oyu gbaag' o pam; ka o yiŋisi zo nti tuh' o soli m-b̄obi gbaag' o ni suhupielli. 21 Ka o **bia** maa yel' o, "M ba, m birigi n Duuma Naawuni **sani** ni a gba **sani**; hal m bi lan simdi ni a boli ma a **bia** gba." 22 Amaa ka o ba maa yel' o yiŋ bihi, "Zaŋmiya kpar' suŋ na yomyom ti yel' o, ka zaŋ nintua na ti pir' o, ka zaŋ namda na ti pir' o pahi. 23 Ka gbaai nayila' kpabili na ti k̄origi ka ti n̄ubi, ka dem suhupielli dema; 24 dama n **sani**, m **bia** n̄o daa kpimi ka lan neei na, o daa b̄origimi ka n lan nya o yaha." Ka be daa dii gbaai dema dembu ni suhupielli.

25 Di saha maa o **bikpem' sani** la n̄un' daa na bela puu polo nti kun' na miri yiŋ' na wum dema biŋkumda kumsi, 26 ka boli yil' maa ni bi' so na nti b̄oh' o dema maa daliri. 27 Ka **bia** maa yel' o, "A tiz̄obil' la n-kuna, ka a ba che ka ti k̄origi nayila' kpabili, o ni labina ni alaafee maa zuyu." 28 Ka **bikpem'** maa daa je suli zaŋisi duu kpebu; ka o ba daa yina ti balim o. 29 Amaa ka o yel' o ba maa, "Nyama, man' n̄un kul be a **sani** nahindi yuun' b̄obili n̄o zaa ka na zi n-zaŋis' a noli n̄o, a na zi n-gbaai hal bubil' gba ti ma ni n k̄origi ka m mini n z̄onim' layim di ka dem. 30 Amaa

ka a bi' so n̄un zaŋ a buni chaŋ ti nahi pagora n̄o lee ti kuna, ka a gbaari nayila' kpabili k̄rigir' o zuyu!" 31 Ka o ba maa yel' o, "M bia, nyin' kul bela n sani sahakam; ka n ni mali binsheyukam zaa nyela a dini. 32 Di luhiya ni ti suhuri paligi ka ti dem, dama a tizɔbil' maa kpimi ka lan neei na; o daa b̄rigimi, ka ti lan nya o maa."

Bɔ ka Naawuni lee b̄ri ni ti baŋ nahili n̄o puuni? Nahili n̄o puuni niriba ata m beni; yil' yidana ni o bihi ayi – bibil' sani mini bikpem' sani.

- **Yil' yidan** maa zela **Naawuni** zaani nahili maa ni.
- **Bibil' san'** maa mi gba zela ninvuy' sheb' ben tum alahachi ka niŋ tuuba labi Naawuni sani na n' o ti zɔba nambɔyu.
- **Bikpem' sani** la mi zela ninvuy' sheba ben doli adiini soya ka tehi ni dini n-nye berisun̄ soli Naawuni sani.

Tuuli cheliya ka ti nya **bi' sani** maa suhu yurlim so' sheli o ni kpuyi maa ni daa bahindi o shem. Bɔ n-daa lee niŋ o? Ti nya o maŋmaŋ ni daa ti ti yeda ka dama o mali galimi Naawuni mini ninsalnim' sani ka o suhu daa sayimya pam o taali maa zuyu ka daa zo n-niŋ tuuba n yeli "*N ni yiyisi n-labi m ba sani nti yeli o, m ba, m birigi n Duuma Naawuni sani ni a gba sani. Hal' m bi lan simdi ni a boli ma a bia gba, amaa lihim' ma kamani a padiriba n̄o ni yino.*" Kpe n̄o, ti nya bii sani maa ni daa zaŋisi kuruchunim' maa gulibu ka lu o ba yiŋ soli shem.

Ka o ba mi niŋsim daa nye wula? O suhi daa yiŋsi m-bahi o bia n̄un daa zaŋ o buni nahi yɔyu maa zuyu? Bee o daa deegi o mi kamani dabili la n-niŋ o yiŋa? Aayi! Yisa daa yeliya;

"Amaa o ni daa ti na be katiŋ' ha ka o ba maa nya o ka nambɔyu gbaag' o pam. Ka o yiŋisi zo nti tuhi o soli m-bibigi o ni suhupielli. Ka yeli o yiŋ bihi, zaŋmiya kparisun̄ na yomyom nti yeli o ka zaŋ nintuu na nti piri o. Ka zaŋ namda na nti piri o pahi. Ka gbaai nayila kpabili na nti k̄rigi ka ti n̄ubi ka diem suhupielli diema dama m bi' n̄o nyela n̄un kpi ka lan neei. O daa b̄rigimi ka ti lan yi polo!"

Bɔ ka n̄o leei wuhiri ti? Di wuhiri ti mi ni Naawuni kuli bemi kamani ba so n̄un daa zo o bia nambɔyu maa. **Naawuni yuri alahachinima**, ka b̄ri ni o zo ba nambɔyu, amaa o guhirimi ni alahachilan kam niŋ tuuba o daalahachi zuyu ka doli wuntitali so' sheli o ni zali la.

Zaŋ kpa o **bidibi** kpem la polo, ti nya; lafaziba tuma nimaani. Bidib' kpem maa daa ka yurilim sheli o ba ni daa mali maa, o daa jela suli n zaŋisi yili maa ni kpebu ka naan yeri o ba, "*Nyama! Yuun gbalin̄ n̄o zaa ka m be n-diri wahala tiri a ka na zin zaŋisi a noli wumbu. Di zaa yoli a na zin ti ma bubil' ni n k̄rigi ka m mini n taba di ka niŋ suhupielli!*" Yi wum o bidib' kpem maa ni daa yeli shem

maa bebo? O daa yelimi, “Nyama m ba! Yuun’ gbalinj ɔɔ zaa ka n zaŋ n tumdi tir’ a ka dabilli la!” Amaa din daa tu ni bidib’ kpem ɔɔ baŋ shem nyemi, ka dama o ba pala ɔɔn bɔri bi’ so ɔɔn tumdi tiri o ka dabili la. O ni daa bɔri bi’ so nyela ɔɔn ni yu o o suhuni ka deegi o noli ni suhupielli.

Hal’ ni zuɔɔ, Adam bihi pam na kuli bemi ka bidib’ kpem ɔɔ. Be bi lihi ka be nye sheli m pahi la **“Naawuni daba.”** Amaa Naawuni bi bɔri ni ti be ka **daba la.** O bɔrimi ni ti be kaman o **bihi** la. Lala zuɔɔ ka Kundi yeli n-jendi ninvuy’ sheb’ ben zaŋ Yisa lee be Duuma mini be tiligira. *“Ka Naawuni zaŋ o shi’ so tiri ya maa pala ɔɔn ni zaŋ ya lee **daba** n-lan kpehiriya dabiem yaha, amaa Naawuni shia maa lee cheri ka yi leerila Naawuni bihi. Ka ti kahigir’ yera; “M ba! M ba!” (Rom. 8:15)*

M mabi’ ɔɔn wumda, a lee lihi a maɔa ka a nyela **Naawuni dabili** bee **Naawuni bia?** Wula ka a lee nya amaɔa, ɔaha sheɔa ti ni wum ɔɔ puuni? A lee bemi ka bi’ so ɔɔn baŋ o daalahachi yela ka tayi deegi o ba nambɔɔɔbo la bee a bemi ka bi’ so ɔɔn daa tumdi tiri o ba ka dabli la? Naawuni bi bɔri ni a be ka **dabil’ so ɔɔn zɔri o lan’ la.** Naawuni bɔrimi ni a be kamani **bi’ so ɔɔn yuri o ba** ka deeru o noli ni suhupielli. Naawuni yuriya ka bɔri ni o zɔri ya nambɔɔɔ, amaa o guhiriyami ni yi niɔ tuuba ka labina o sani. Lala zuɔɔ ka anabi Aizaia sabi o kundi ni yeli, **“Amaa Naawuni guhirimi ni o zɔn ya nambɔɔɔ. O bɔri ni o zɔn ya nambɔɔɔ dama o kuli nyela ɔɔn kuli niɔdi din tuhi. Ninvuyɔ sheb’ ben niɔ Naawuni naani mali alibarika!”** (Aizaia 30:18)

Naawuni so ɔɔn zɔri nambɔɔɔ ɔɔ guhirimi ni a labi o sani na ni naani kaman’ ba so ɔɔn be ɔahili la puuni ni daa guhiri o bi’ la ni o labi yiɔ’ na shem la. Naawuni bɔrimi ni yi niɔ tuuba sheli din nye suhubɔhibo mini maɔ siyisibu dini. Nyin’ deei yi ka Naawuni sani na n-ɔɔ nti suhi o ni a suhu zaa, din ɔuna nyin’ mali tamaha ni o nyela ɔɔn ni zɔ a nambɔɔɔ, dama o nyela ba so ɔɔn suhu zɔri nambɔɔɔ. Amaa nyin ninvuy’ so ɔɔn mali karimbaani zaŋ chaɔ Naawuni so ɔɔn mali nambɔɔɔ ɔɔ polo pala ɔɔn ni nya o nambɔɔɔbo maa n-nayi pahila a yen nyala o sariya karibo sheli din ka nambɔɔɔbo!

Ti payiya pam yi ni pahi suɔlo n zini wum ti zuɔɔ wuhibu ɔɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, tin’ lan tuyi ti wuhibu lahabal’ suɔ kundi la puuni n nya Yisa ni daa neei do so ɔɔn daa kpi ka be zaŋ ɔɔ niɔ siliga ni ka o paai daba anahi la!

Naawuni niɔ mi alibarika niɔ yi ni ka che ka yi tooi wum ka gbaai ti ni wuhiri ya sheli ɔɔ. Amaa teemiya yeligu ɔɔ:

“Naawuni zayisiri karimbaani nima ka niɔdi anfaani n-niɔdi ben siyisiri be maɔa ni.” (1 Pit. 5:5)

WUHIBU 78

KUM NI NEEBU MINI NYEVILLI

Jon 11,12

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Lahabali Suŋ kundi ŋo bɔhimbu ni, ti nya ka Yisa Masia malila **yu bɔbili**. Ka lala yuya ŋo che ka ti baŋ o ni nye so. Ti pun wum ni be daa booni la Yisa: *Yeligu sheli din daa pun be Naawuni sani piligu la ha, Bi' so ŋun nam dunia ni zuysaa, Daadam Bia, Naawuni Piebila, Tiligra, Nyevilli bindirigu, dunia Neeisim, Duuma so ŋun mali jilima, Pieri Dunoli ni Piegul' Suŋ*. Zuŋo ti lahi yen lihila Yisa yuya ayi din pahi ŋo: Njan n-nye: "Kum ni **Neebu** mini **Nyevilli**."

Ti daa wum Yisa ni daa gɔri gindi Yehudianim tingban ni n-wuhiri ka tumdi tuun suma, n tibiri dɔriti, gbariti, zoomba ni alizinbieri ni zi sheb' zuyu. Salo pam daa nyela ben doli o, amaa adiini baŋdi sheb' ben daa nye Farisiinim la ben daa zabiri o la nyuli. Be naan ku tooi chihi o ni diri o da-alizama ni haŋkali maa. Be mi daa naan ku tooi lan chihi o daalahiziba tumtumsa tumbu polo.

Zuŋo ti bɔrimi ni ti tuyi ti wuhibu lahabali suŋ maa ni. Ti yen lihila **Yisa ni daa tum alahaziba tuun' kari sheli ka di zuyu che ka Naawuni jilima yi polo o ni, din ni che ka niriba t' o yelimanli**. Jon lahabali suŋ kundi la puuni suuri pianiyini wuhiya:

(Jon 11) 1 Betani do' so ŋun yuli daa booni Lazaros daa ti biera. O min' o tizɔpayiba Mariama mini Maata zaa ya n-daa bala. 2 Lazaros tizɔpay' Mariama maa n-nye ŋun daa zaŋ tulaale ze ti Duuma Yisa ka zaŋ o zabiri nyeh' o naba la. 3 Ka o tizɔpayiba maa daa tim ti yeli Yisa, "Ti Duuma, a ni yuri so pam la biera." 4 Ka Yisa daa wum lala ka yeli, "O dɔro maa pala kum dɔro, amaa di nyela din ni che ka Naawuni nya jilima, ka Naawuni Bi gba nya jilima di zuyu." 5 Hal Yisa ni daa yuri Lazaros mini Maata ni Mariama pam la zaa yoli, 6 o ni daa wum Lazaros bariŋ maa yela o daa kpalim o ni daa be luy' sheli maa n-ningla bier' ayi pah. Yisa daa mi ni Lazaros nyela ŋun yen kpi. Amaa ka o daa leei bɔri ni o zaŋ Lazaros kum maa n-wuhi Naawuni yiko sheli din be o ni, ka di che ka nirba baŋ ni o yila alizanda ni na.

7 Ka daa ti yel' o nyaandoliba, "Cheliya ka ti lab' Judia." 8 Ka o

nyaandoliba maa yel' o, "Karimba, mami daba ayi ŋɔ ni ka Yehudianim' daa bɔri ni be lab' a kuya la, ka a ti lan yen lab' nimaani yaha? 9 Ka Yisa garigi bɔhi ba, "Wuntan' puhibu saha zan ti paag' o luu saha pala awa pinaayi?...11 ..."Ti zo Lazarɔs gbhirimi, amaa n chanimi ni n ti neeg' o o gom maa ni." 12 Ka o nyaandoliba maa yel' o, "Ti Duuma, o yi gbhirimi dindina o ni nya alaafee." 13 Amaa Yisa daa tɔyisirila Lazarɔs kum yela, ka o nyaandoliba maa ben' tɛhi ni o tɔyisirila o daalaafee gom yela. 14 Di saha ka o naanyi kahigi yeli ba, "Lazarɔs kpimi; 15 amaa yi zuyu di niŋ ma nyayisim n ni daa ka nimaani maa zuyu, dama dina n-ni che ka yi niŋ yeda. Ka yeli ba, '**Cheliya ka ti chan o sani.**' "

17 Yisa ni daa ti paai Betani dahin sheli ka o wum ni be ni sɔyi Lazarɔs daba **anahi dali** m-bala. 18 Betani mini Jerusalem bi wɔya ni taba; di nyela kaman maali ayi laasabu, 19 ka Yehudianim' pam daa ka Maata mini Mariama sanna ni be ti maai be suhuri be tizɔdo Lazarɔs kum maa zuyu. 20 Maata ni daa ti wum ni Yisa be soli n-kanna o daa yiyisimi ti tuh' o soli, ka Mariama ŋun' daa kpalim be yiŋa. 21 Ka Maata daa paai Yisa sani ti yel' o, "N Duuma, a yi di daa be ya ŋɔ, n tizɔdo ŋɔ daa naan ku kpi; 22 amaa m mi ni hal a yi suhi shelikam Naawuni sani pumpɔŋɔ, o ni ti a li." 23 Ka Yisa yel' o, "**A tizɔdo maa ni neei kum ni yaha.**" 24 Ka Maata yel' o, "M mi ni o ni ti neei kum ni zaadali."

25 Ka Yisa yel' o, "**Mani n-nyɛ nyevili, mani n-lan su kum ni neebu yiko; ka ŋunkam niŋ ma yeda, hal o yi kpi gba, o ni lan neei yaha.** 26 **Ka ŋunkam mi ne ka niŋ ma yeda ku lan kpi hal abada.**" Ka bɔhi Maata, "**A niŋ dimbɔŋɔ yeda?**" 27 Ka Maata sayi, "lin n Duuma, n niŋ yeda ni nyini n-nyɛ Masia, Naawuni Bi' so be ni daa yeli ni o ni ti ka dunia ŋɔ ni na la." 28 Maata ni daa yeli lala maa ka ŋmaligi chan o tizo Mariama sani nti sɔyi yel' o, "Karimba kana, ka boon' a." 29 O ni daa wum lala maa ka o dii yiyisi chan Yisa sani...32 Ka Mariama daa ti paai Yisa sani n-gban' o tooni yel' o, "N Duuma, a yi di daa be ya ŋɔ, n tizɔdo ŋɔ daa naan ku kpi."

33 Yisa ni daa nya ka Mariama kumda, ka Yehudianim' ben dol' o maa na gba kumdi maa, ka o suhu sayim pam, ka o siyim 34 ka bɔhi ba, "Ya polo ka yi lee sɔy' o?" Ka be yel' o, "Ti Duuma, kamna ti nya ti ni sɔy' o luy' sheli." 35 Di saha ka Yisa gba dii gbaai kumsi. 36 Ka Yehudianim' maa yeli ba, "Nyamiya o ni yuri Lazarɔs shem!" 37 Ka be ni sheb' mi bɔhi, "Doo ŋun daa neei zom' nina ŋɔ daa naan ku faai Lazarɔs gba bahi ka o ku kpi?" 38 Ka Yisa daa chan gballi maa gbini, ka o suhu ti lan sayim pam. Gballi maa daa nyela siliga, ka kuyili yo di noli. 39 Ka Yisa yeli ba,

“Biligimiya kuyili maa bahi!” Ka Maata nun tizɔdoo daa kpi maa yel' o, ***“N Duuma, nɔɔ o pooya, dama o ni kpi maa daba anahi m-bɔɔɔ.”*** 40 Ka Yisa bɔh' o, ***“N di pun bi yel' a ni a yi niɔ yeda a ni nya Naawuni yiko ni nye shem?”*** 41 Ka be daa biligi kuyili maa bahi. Ka Yisa duh' o zuyu zuɔusaa ka yeli, ***“M Ba, m payir' a a ni deeri n suhigu zuɔu, 42 ka m mi ni a kul deeri n suhigu sahakam; amaa niriba ben ze kpe nɔ zuɔu ka n suhir' a maa ni di che ka be niɔ yeda ni nyini n-shiri tim ma na.”*** 43 O ni daa yeli lala naai ka o kuhi pam yeli, ***“Lazarɔs, yim' na!”*** 44 Ka Lazarɔs nun daa kpi maa shiri yi na. Ka kahiɔga pɔb' o n-lo o nuhi min' o naba, ka bantabiga vil' o zuyu tabil' o ninni. Ka Yisa yeli ba, ***“Yihimiya kahiɔga maa, ka viligi bantabiga maa, ka che ka o chaɔ.”***

Pɔi ka ti naai alahaziba lahabali nɔ, di tuya ni ti zaɔ saha biela n tehi Yisa alahaziba tuun sheli Yisa ni tum nɔ zuɔu. Tuun dunia piligu ni hali ni zuɔɔ so n na zin wum ni nira kpi m-paai daba anahi hali nti poora o gballi ni ka be lahi neeiɔ' o. Amaa lala ka Yisa nun daa neei Lazarɔs o kum ni.

Kum yiko daa pala yeli muɔisirili n-ti Yisa dama nun n-nye Naawuni Yeligu; Naawuni maɔmaɔ Nyevilli sheli din yi alizanda ni na. Naawuni ni kuli mali nyevilli o nii shem lala ka Masia gba mali nyevilli o maɔmaɔ ni. Ka Naawuni ni tooi yiɔisi nira ka zaɔ nyevilli niɔ o ni shem lala ka Masia gba ni tooi ti o ni bɔri so nyevilli dama o maɔmaɔ sani ka nyevilli yirina. Lala zuɔu ka o daa kuhi boli Lazarɔs ni o yiɔisi ka o daa shiri yiɔisi n-yi siliga maa ni na. Lala zuɔu ka Yisa daa lan yeli Lazarɔs tuzopaya, ***“Mani n-su kum ni neebu yiko ka lan nye nyevilli. Nunkam niɔ ma yeda ni neei kum ni hali di lana yi kpi!”***

Pumpɔɔɔ cheliya ka ti naai lahabali maa ka nya Yehudianim ni daa niɔ shem be ni daa nya ka Yisa yiɔisi Lazarɔs o gballi ni la. Kundi yeliya:

*(Jɔn 11) 45 Di saha ka Yehudianim' pam ben mini Mariama daa doli kana la daa nya Yisa ni tum shem maa, **ka niɔ o yeda.** 46 Amaa **ka be ni sheb'** daa chaɔ Farisiinim' sani ti yeli ba Yisa ni tum shem maa. 47 Di zuɔu ka maligumaaniba kpamba mini Farisiinim' daa layim jintɔriba na ti bɔhi ba, **“Wula ka ti lee yen niɔ? Dama doo nɔ wuhiri shihira pam.** 48 Ti yi che ka o niɔdi lala, sokam zaa ni niɔ o yeda, ka Romnim' kana ti sayim ti Naawuni jembu shee, ka bahi ti zuliya nɔ zaa yoli.”*

*49 Amaa ka jintɔriba maa ni yino nun yuli daa booni **Kaiafas,** ka o nye maligumaaniba zuɔulana di yuuni maa la yeli ba, **“Yi zi sheli! 50 Yi bi mi ni di nyela talahi ni ninvuy' yino kpi sokam zaa zuɔu ka ti zuliya nɔ zaa ti ku bahi yoli?”** 51 Pa omanmaɔ' yubu ni ka o daa yeli lala maa, amaa o ni daa nye maligumaaniba zuɔulana di yuuni maa zuɔu ka o*

daa tɔyisi anabitali yetɔya n-wuhi ni Yisa ni ti kpi be zuliya maa zuyu; 52 hal ka di pala be zuliya maa kɔŋko zuyu, amaa ni o layim Naawuni bihi ben wurim kpe yɔɔu na la gba ka be ti lee zaɣ' yini. 53 Dindali maa zaŋ chana, ka be daa to jina bɔri so' sheli be yen doli ku o. 54 Dinzuɔu ka Yisa daa bi lan sayi yiri palo ɔri Yehudianim' maa ni, amaa ka daa yi nimaani n-chaŋla luɣ' sheli din miri yɔɔu ni tin' sheli din yuli booni Ifriim la, ka o min' nyaandoliba ti be nimaani.

55 Ka Yehudianim' Yayigari Chuyu puhibu daa ti miri, ka niriba pam yi tinƙpansi n-dan ɔan Jerusalem ni be ti doli be kali soli m-mali bemaŋa ka Yayigari Chuyu maa dali na bi paai. 56 Be ni daa ti ze Naawuni jembu duu puuni saha sheli, ka be daa lihiri bɔri Yisa ka bɔhiri taba, “Yi lee zahimla wula? O ni ka Chuyu ŋɔ ni na bee o ku kana?” 57 Maligumaaniba kpamba mini Farisiinim' daa pun bahi noli ni so yi mi Yisa ni be sheli, ŋun' nyihim' ba ka be ɔan ti gbaag' o.

(Jɔn 12) 1 Di ni daa ti kpalim daba ayɔbu ni be puhi Yayigari Chuyu, ka Yisa daa ɔanla Betani din nye o ni daa neei Lazarɔs so la ni daa be tin' shel' la. 2 Ka be daa ti niŋ bindirigu ti o nimaani, ka Maata kpuy' bindirigu maa na ti zali, ka Lazarɔs gba daa be ben zini ni be di bindirigu maa ni. 3 Ka Mariama daa zaŋ sania kuɣ' yini tibisim tulaale alali n-ka Yisa sanna ti booi li niŋ o naba, ka zaŋ o zabiri nyehinyehi o naba maa, ka tulaale maa nyom deei yili maa zaa. Be ni booni ti' sheli naadi la ka be daa zaŋ mali tulaale maa, ka di mali shaara pam 4 Ka Judas Iskariot ŋun daa nye Yisa nyaandoliba ni yino ka nye ŋun daa ti yen yi Yisa nyaanla la bɔhi, 5 “Bɔzuɔu ka pay' ŋɔ bi zaŋ tulaale ŋɔ kɔhi kaman tumtumda yuun' muni tuma ɔri n-zaŋ ti nandaamba?” 6 Di pala o daa yurila nandaamba zuɔu ka o daa yeli lala maa, amaa o ni daa nye tayiɣ' la zuɔu. Nuna n-daa gbib' be liyiri kolibila, ka zuri piiri liyiri maa. 7 Ka Yisa yeli, “Chel' pay' ŋɔ baalim! Che ka o niŋ li gu n sɔyibu dali. 8 Dama nandaamba kul ni be yi sani sahakam, amaa man' kul ku be yi sani sahakam.”

9 Yehudianim' pam ni daa wum ni Yisa be nimaani maa ka be daa kana. Pa Yisa kɔŋko zuɔu ka be daa kana, amaa be daa kamna ni be ti nya Lazarɔs so Yisa ni daa neei kum ni la. 10 Lala zuɔu ka maligumaaniba kpamba daa lo nia ni be ku Lazarɔs gba, 11 dama o zuɔu ka Yehudianim' pam daa che be zuɔulannima ka niŋ Yisa yeda.”

Ti saha maa vu n-kɔyili zaa, amaa pɔi ka ti chebisiya, di tuya ni ti kpahim binsheyu. Yi nya Yisa ni daa tum alahaɓiba tuumtumsa ka adiini zuɔulananim la

nya ka niƙ shem. Bε so daa bi n̄mε Yisa daalahiziba tuma maa nangbanikpeeni dama bε zaa ninni ka o daa neei doo maa (Lazaros)! Wula ka maligumaaniba kpamba mini ben kpalim maa daa lee niƙ? Bε daa niƙ tuuba n yi bε daalahachinim ni ka niƙ yeda ni Yisa nyela Masia so n̄un yi alizanda ni na? **Aayi, bε daa bi niƙ tuuba!** Yisa daalahaziba tumtumsa maa zuƙu daa bi che ka maligu maaniba n̄o mini bε nyaandoliba n̄o niƙ tuuba ka sayi ni Yisa nyela bε duuma mini bε tiligira.

Ka wula ka maligu maaniba kpamba n̄o daa lee niƙ? Bε dimli zaƙ chaƙ Yisa polo daa pahimi ka bε b̄ori soya din yen niƙ ka bε gbaag' o ku o! Lazaros so Yisa ni daa neei kum ni la gba daa nyela bε ni daa b̄ori ni bε ku so, dama o zuƙu ka Yehudianim pam daa z̄ori yiri maligumaaba n̄o sani n-labiri Yisa sani na. Bihi b̄o ka adiini kpamba n̄o daa lee bε ka bε suhuri n̄o bε katiƙ ka che Naawuni lala! **Bε daa bi yuri Naawuni, bε mi daa bi b̄ori yelimaƙli,** bε daa zaƙisila shihira sheli Yisa ni daa wuhi ka di yi zahira bε tooni la. Bε ni daa kuli t̄hiri sheli daa nyela bε maƙmaƙ daanfaani dibu, bε maƙmaƙ kpamli, bε maƙmaƙ nȳori dibu nti pahi layi b̄obu. Lala zuƙu ka bε daa b̄ori ni bε ku Yisa dama bε daa z̄orila dabiem ni bε yi che o ka o niƙdi lala, Yehudianim' maa zaa ni zo n-yi bε sani n-labi ti doli Yisa.

Wula n-nyε yi t̄ha zaƙ chaƙ adiini toondaannim n̄o polo? N̄un daa lee zaƙ t̄hi bieri n̄o niƙ bε suhuri ni ka bε b̄ori ni bε ku Yisa n̄o? Sintani n daa vari ba dama o bi b̄ori Naawuni mini o Masia maa. Sintani daa t̄himi ni Yehudianim n̄o yi ku Yisa, Naawuni nia sheli o ni lo n-b̄ori ni o tiligi Adam bihi la ku lan pali. Sintani daa bi baƙ ni **Naawuni lee b̄orimi ni o zaƙ Masia kum n-tiligi Adam bihi ka che n̄un Sintani yiko!** Yaha, Sintani mini ben daa doli o maa daa bi baƙ ni kum yiko pala din ni tooi nyaƙ ti Duuma Yisa. Tingban' daa naan ku tooi poogi o niƙgbuna, dama **Yisa n-nyε Nyevilli ka lan mali kum ni Neebu yiko.** Lala zuƙu ka Yisa daa tooi yeli Lazaros tuzo paya, **"Mani n-nyε nyevilli, mani n-lan su kum ni neebu yiko. Ka n̄unkam niƙma yeda, ni mali nyevilli hal' o yi kpi gba...A niƙ dimb̄oƙo yeda?"** (J̄on 11:25,26)

Kpe ka ti yen zali ti zuƙo wuhibu maa, ka na kuli gahiri nuu m-booniya ti wuhibu din ti kani na dama ti yen ti tuyila ti Lahabali Sun la n-nya Yisa ni daa ba buƙa n-kpe Jerusalem shem ka di nyε din paani anabinim' ni sabi yeli shem saha wayila la ha zaƙ chaƙ Masia polo....

Naawuni baƙsimiya ka yi kuli t̄hiri Masia daalibarika yeligu n̄o polo:

"Mani n-nyε n̄un su kum ni neebu yiko. Ka n̄unkam niƙma yeda ni neei hal' o yi kpimi gba...A niƙ dimb̄oƙo yeda?" (John 11:25, 26)

WUHIBU 79

YISA JERUSALEM KPEBU

LUK 18-20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti nya ti **Duuma Yisa ni daa neei kpin so ŋun** daa nin gballi ni daba anahi la. Kum yiko daa pala muɣisigu nti Yisa dama o manman nyela ŋun mali kum ni neebu yiko ka lan nye nyevilli. Zuŋo ti bɔri ni ti tuyila ti wuhibu din be lahabali suŋ la puuni n-nya Yisa ni daa kpe Jeruslaem shem luy' sheli be ni daa yen ku o la. **Yisa daa pun mi binsheyu kam din yen nin o maa yela.** O daa mi ni Yehudia daadiini kpamba nyela ben yen zaŋ o ti Romanima ka be nahim o ka kpahi o tabili dopulli zuyu. Di mi mi o mi lala maa zaa yoli, dizuyu daa bi che ka o bi kpe Jeruslaem. Lahabali Suŋ ni yeli shem zaŋ chaŋ di polo m-bɔŋo: *“Yisa alizanda ni labbu saha ni daa ti miri, o daa lo nia ni o chaŋ Jerusalem!”* (Luk 9-51) Yisa ni daa kperi Jerusalem maa, ka o daa yeli o nyaandoliba, *“baptaizibu sheli n na zin guli ma; di mi nyela din che ka n suhu bi doya fashee di ti nin n naai!”* (Luk 12:50)

Bɔzuyu ka Yisa daa lo nia chani Jerusalem? O daa ninla nia ni o zaŋ o man ti ben bɔri ni be ku o maa! Lahazibu karili m-bala maa! Niri yi shiri mi ni tinsheenim' bɔri ni be nahim'a ka ku a, a ni bɔri ni a chaŋ lala tin maa ni? To, lala ka Yisa Masia ŋun daa nin. Yisa daa mi ni daliri sheli zuyu be ni daa doyi o nyela ni o zaŋ o man n mali sara n-kpi n kpihim dunianim daalahachi. Yisa daa bi kamina o man zuyu, amaa o daa kamina ni o ti pali yetɔy' sheli anabnim' ni pun yeli n-kpa o polo la: Ni Masia ni ti nya nahingu ka kpaai o zim Jerusalem guli nyaana; zo' sheli zuyu Ibrahimma ni daa korigi piɛyu ka di zani o bi' la zaani la. Di daa kpala talahi ni Yisa kana nti zani piɛlaa sara maligu maa zaani. Lala zuyu ka Yisa daa chaŋ Jerusalem maa. Nun sani tin' ŋo daa kpalim ŋmani la gbuyim sheba kum ni mali biehigu shee ka be guhiri be bindirigu.

Pumpɔŋo cheliya ka ti tuyi ti wuhibu Lahabli Suŋ kundi la puuni. Kundi yeliya:

*“Yisa daa ti be o nyaandoliba tooni ka **be yi soli chani Jerusalem** ka di gari o nyaandoliba pam; ka dabiem daa kpe ben zaa doli o maa. Ka **o lan zaŋ be pinaayi maa yi kpana nti piligi wuhiri ba yel' sheŋa din ti yen nin o.**”* (Mk. 10:32) *Ka Yisa daa zaŋ o nyaandoliba pinaayi maa yi kpana nti*

yeli ba, “Nyamiya, ti chanila Jerusalem; **ka anabinim' ni daa sabi sheli kam zaŋ chaŋ daadam bia polo la ni ti niŋ pali.**” (Lk 18:31) ‘Nyamiya, ti chanila Jerusalem ka be ni ti zaŋ daadam bia niŋ maligu maaniba mini Naawuni zaligu baŋdiba nuuni, ka be ni ti di o sariya yeli ni be kum o ka zaŋ o ti ben pa Yehudianima. Ka be ni mali o ansarisi ka feb' o ka tuhi nintɔri n-vie o ka naan ku o; amaa di **daba ata dali o ni ti neei kum ni.**” (Mk. 10:33,34)

(Lk. 18) 34 Amaa ka **be bi baŋ o ni yeli ba shelikam maa zaa gbinni;** di daa nyela yelisɔyirili be sani, dinzuyu ka be daa bi baŋ di gbinni maa. 35 Ka Yisa daa chani ti miri Jeriko, ka zoon' so daa zi sokpaŋ' maani bara, 36 ka ti wum salo ni garita ka o bɔhi, “Bɔ lee niŋdi maa?” 37 Ka be yel' o, “Yisa Nazaret nira la garita.” 38 Di saha ka o kuhi yeli, “Yisa, nyin' ŋun nye Naa Dauda yaaŋa ŋɔ, zom' ma nambɔyu!” 39 Ka ben be tooni tahir' o zuyu ni o foma; amaa ka o maan kuhi pam yeli, “Nyin' ŋun nye Naa Dauda yaaŋa ŋɔ, zom' ma nambɔyu!” 40 Ka Yisa daa kpalim zani, ka yeli ni be zaŋm' o na. O ni daa ti miri na ka Yisa bɔh' o, 41 “Bɔ ka a lee bɔri ni n niŋ ti a?” Ka o yel' o, “N dana, m bɔri ni a neela n nina ŋɔ ti ma.” 42 Ka Yisa yel' o, “A nina maa neema. A yeda niŋbu n-neeg' a nina maa.” 43 Ka o nina maa dii neei, ka o doli Yisa chani ka payiri Naawuni. Salo maa zaa ni daa nya lala maa, ka be gba daa gbaai Naawuni payibu.

(Mat. 21) 1 Yisa min' o nyaandoliba ni daa ti paai Betfeji, Olivi Tih Zoli din daa miri Jerusalem la gbini, ka o tim o nyaandoliba ayi, 2 ka yeli ba, “Chamiya tiŋkpan' sheli din be yi tooni ŋɔ ha; yi yi ti paai ni, yi ni nya **bunnyaŋ** min' o bia ka be loya ka yi lɔrigi ba na. 3 So yi bɔhi ya, yin' yelimiy' o ni yi Duuma m-bɔri ba, ka o ni che ka yi dii zaŋ ba na.” 4 **Dimbɔŋɔ daa niŋmi ni di che ka anab' so ni daa yeli shem la niŋ pali.** O ni daa yeli shem maa m-bɔŋɔ: 5 “Yelim' Ziɔnnima, Nyamiya! Yi naa kani yi sanna. O nyela maŋsiyisibulana, ka bari buŋa min' o bia.”

6 Ka Yisa nyaandoliba maa daa chaŋ nti shiri niŋ o ni wuhi ba ni be niŋ shem maa 7 n-zaŋ bunsu maa na nti zaŋ be binyera pa be yaansi zuyu, ka Yisa ba. 8 Ka salo maa ni niriba pam daa zaŋ be binyera n-teeri sɔŋdi sol' ni, ka be ni sheb' mi ŋahiri tiwula din mali vari sɔŋdi soli maa ni. 9 Ka salo ben be o tooni mini ben dol' o nyaaŋa zaa daa kuhiri yera, “Payimiya Naa Dauda yaaŋa ŋɔ! Njun mali ti Duuma yuli kani ŋɔ na mal' alibarika! Payimiya Zallakudura Naa!”

(Luk 19) 39 Ka Farisiinim' sheb' ben daa be salo maa ni yeli Yisa, “Karimba, kpahim' a nyaandoliba maa zuyu ni ka be fo.” 40 Ka o garigi yeli ba, “N yeri ya mi, be yi fo, kuya ni deei n-kuhi yeli.” 41 Yisa ni daa ti

miri Jerusalem n-nya li o dii gbaala kuhigu ka fabindi di zuyu 42 n-yaera, “Mbaye Jerusalemnima, zunɔ yi yi di ban din di naan tin ya suhudoo di di so; amaa pumpɔɔɔ yi bela zibisim ni zaɔ chan di polo. 44 ...**yi ni bi ban saha sheli Naawuni ni daa kana ni o ti tiligi ya la zuyu.**”

(Mt. 21) 10 Yisa ni daa ti kperi Jerusalem tin' maa zaa daa dammi ka be bɔhira, “**Nuni n-lee bala?**” 11 Ka salo ben dol' o maa yeli, “Yisa nun nye anabi n-yi Nazaret Galili tingbɔɔ ni la na m-bala.” 12 Ka Yisa daa chan ti kpe Naawuni jembu duu n-kariti ben kɔhiri mini ben dari nema Naawuni jembu duu maa ni yihira; **ka daari layitayiriba teebuya** mini nmanɔkɔhiriba kuyisi luhira. 13 Ka yeli ba, “Di sabiya: **Man' Naawuni duu ni boonila wunsuhigu duu. Amaa yinim' zaɔ li leela nmenditoya duu!**”

14 Ka zoomba mini gbariti daa ka o sanna Naawuni jembu duu maa ni, ka o daa che ka be kpaɔ. 15 Amaa ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligubandiba daa nya alahiziba tuun' sheɔa o ni tum maa, ka lan wum ka bihi yeriti sayiri Naawuni jembu duu maa ni, “**Payimiya Naa Dauda yaana nɔ!**” Ka di daa ku ba suli pam. 16 ka be bɔh' o, “A wum be ni yeri shem maa beɔɔ?” Ka Yisa garigi yeli ba, “lin. Amaa yi na bi karim din sabi Naawuni Kundi ni? Di sabiya: Bihi mini bimɔyirisi noya ni ka Naawuni nyari payibu ni yelimanɔli.”

“Ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligu bandiba daa wum lala ka bɔri so' sheli be ni yen doli n-ku o ka leei zɔri o dama o wuhibu maa daa gari salo maa. (Mk. 11:18)

(Jɔn 12) 23 Ka Yisa yeli o nyaandoliba maa, “Saha yipa paaya ni Daadam Bia nya jilima. 24 Achiiikatim yelimanɔli ka n yeri ya, faashee kabielli kpe tingban' ni pooi, di yi pa lala, di kul ni nyela kabiell' yini maa ko; amaa di yi kpe tingban' ni pooi, di ni nabi.

27 Yisa daa lan yeli, “Pumpɔɔɔ n suhu sayimmi zaa, ka wula ka n ni yeli? N ni yeli, ‘M Ba, che ka saha nɔ miligi n zuyu?’ **Aai, dama di zuyu ka n kana nti kpalim beni hal ni pumpɔɔɔ nɔ.** 28 Amaa n ni yelimi, ‘M Ba, che ka a yuli nya jilima.’” Di saha ka kukol' sheli damli daa yi alizanda ni na yera, “M pun che ka di nya jilima; amaa n ni lan che ka di nya jilima pahi.” 29 Ka salo ben daa ze nimaani maa wum lala ka yeli ni saa n-tahira. Ka sheb' mi yeli ni malaika n-tɔyisir' o yetɔya shem maa. 30 Amaa ka Yisa yeli ba, “Yi zuyu ka kukoli maa tɔyisiri maa, pa n zuyu. 31 Pumpɔɔɔ n-nye dunia nɔ saria karibu saha; ka Naawuni ni yihi dunia nɔ naa bahi. 32 Ka be yi ti zaɔ ma sa zuyusaa, n ni vooi sokam zaa tahi n sanna.” 33 **O daa yeli lala ni o wuhi la kum sheli o ni daa ti yen kpi la**

yela.”

Cheliya ka ti zani kpe biela ka nya binsheyu. Ti nya Yisa ni daa kpe Jerusalem ka ba buɗa ka lan nya Yehudianim salo ni daa payiri o ka duhiri o yuli m-bɔri ni be zaŋ o lɛbi be naa. Amaa niriba ɲɔ daa bi baɲ Yisa ni daa kperi Jerusalem sheli zuyu. Hali Yisa nyaandoliba gba daa bi mi din yen niɲ nimaani. Ben daa malila tamaha ni Yisa yen tiligila Yehudianim be dimnima ben nye Romnim la nuu ni. Amaa pa lala zuyu ka Yisa daa kana dunia ɲɔ na. **Yisa daa bi kamina ni o ti bahi Rom tingbani yoli, amaa Sintani mini o sulinsi yoli bahibu ka o daa kana.** O daa bi kamina ni o ti tayi dunia sheli din sayim ɲɔ amaa o daa kamina ni o **ti tayi daadamanim suhuri.** Yelimaŋli, dabisili kanna ka Yisa Masia ni ti labina dunia ɲɔ nti kari niriba sariya ka labisi dunia zali di daashee. Amaa o tuuli kandina la ɲuna, **o daa kamina ni o ti zaŋ o maɲ m-mali sara.** O daa kamina ni o ti tilgi Adam bihi alahachi tibidarigibo ni kaman Naawuni ni daa pun lo alikauli ka o daanabinim pun yelli la.

Kundi ni yeli shem zaŋ chaɲ ti lahabali ɲɔ polo m-bɔɲɔ:

*(Luke 19) 47 Ka Yisa daa gbaai niriba **wuhibu** biɛyɔ kam Naawuni jembu duu maa ni. Ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligu baɲdiba ni tiɲa maani kpamba daa bɔri so' sheli be ni yen doli ku o; 48 amaa ka daa bi mi be ni yen niɲ shem, dama sokam zaa zaya daa bela o wuhibu maa ni.*

*(Luke 20) 1 Dahin sheli ka Yisa daa ti be Naawuni jembu duu wuhiri niriba, ka yihiri Naawuni lahibal' suɲ waazu, ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligubaɲdiba ni tiɲ' maa ni kpamba ka o sanna 2 ti bɔh' o, **“Nun' yiko ni ka a lee tumdi dimbɔɲɔnima bee ɲuni n-lee ti a di yiko maa?”** 3 Ka Yisa garigi yeli ba, **“N gba ni bɔhi bɔhigu ka yi garigi ma. 4 Jɔn Baptaizira baptaizibu la, Naawuni n-daa lee zal' li bee ninsalinima?”** 5 Ka be niɲ tab' saawara n-yeli, **“Ti yi yeli ni Naawuni n-daa zal' li, o ni bɔhi ti ni ka bɔ n-niɲ ka ti daa bi niɲ o yɛda? 6 Ti mi yi yeli ni ninsalinim' daa zal' li, niriba ni lab' ti kuya, dama sokam zaa sayiya ni Jɔn Baptaizira daa nyela anab' maɲli.”** 7 Dinzuyu ka be daa garigi yel' o, **“Ti bi mi di ni daa yi so sanna.”** 8 Ka Yisa yeli ba, **“Dindina n gba ku yeli ya ɲun ti ma yiko sheli n ni mali niɲdi dimbɔɲɔnim' zaa maa.”***

*9 Yisa daa piligi ɲahi niriba ɲahili ɲɔ yeli, **“Do' so n-daa sa wain tih** n-zaŋ li niɲ padiriba nuu ni ni be lihiri li hal ti kpuyi puu maa atam ti o ka deei be yɔri, ka daa go chaɲ tinshee ti yuui. 10 Ka puu maa atam kpuyibu saha daa ti paai, ka o tim o yinbi' so padiriba maa sani ni be ti zaŋ o puu*

maa daatam sheli ti o na. Ka be daa gbaag' o yinbia maa fieb' o, ka kar' o ka o kuli ni nuzanja. 11 Ka o daa lan tim so, ka be ti fieb' o gba n-dih' o vi, ka kar' o ka o kuli ni nuzanja. 12 Ka o lan tim so pah' ata, ka be ti bu o n-ti o daja, ka kar' o bahi. 13 Ka tih puu maa lana daa yeli, 'Ka wula ka n yen nin? N ni timla mmanman' biyurigu n; di pa sheli be ni ti ti nun' jilima.' 14 Amaa ka padiriba maa daa ti nya o ka yeli taba, 'O falidir' la m-bon na; cheliya ka ti ku o, ka fali maa lee ti dini.'" 15 Di saha ka be daa gbaag' o yi tih puu maa kpan' ha nti ku o. Ka Yisa lan bchi ba, "Yi tshiya ni wula ka tih puu maa lana lee yen nin ba? 16 O ni kana nti ku padiriba maa, ka zan o tih puu maa nin padir' sheb' nuu ni." Niriba maa ni daa wum lala maa ka be yeli, "Naawuni tiligim' ti ni n;!" 17 Ka Yisa daa yuli ba ka bchi ba, "Wula ka di lee sabi Naawuni Kundi ni yel' la? Di sabiya: 'Kuy' sheli tammeriba ni zayisi la n-yipa lee kuy' gahindili.'" 18 Yisa daa lan yeli, "**Ka nunkam lu kuyili maa zuyu ni cherisicherisi, amaa kuyili maa mi yi lu so zuyu, di ni nem o buyibuyi kaman zim la.**" 19 Di saha maa ka Naawuni zaligubandib' mini maligumaaniba kpamba daa lri nia ni be gbaai Yisa, dama be daa banya ni bena ka o nahili nahili maa dalim maa, amaa ka daa lee zri niriba."

Yisa daa zanla padiri biemlanim' nahili n; ni di lee sayisigu nti ninvuy' sheba ben daa bori ni be ku o maa. Yi ban lala nahili maa gbunni? Di gbunni banbu bi to. Nahili n; ni, ti Duuma Yisa zanla puu n; lan' zali Naawuni zaani, ka wain puu n; mi ze **Izrael tingbani** zaani. Pukparibierila gba daa zela **Yehudia adiini zuyulannim** la zaani. Puu n; lana bi' sheba o ni daa timdi puu n; ni ni be ti deei atam n; sheli na ka pukpariba maa nahindi ba maa mi daa zela **anabnim** zaani. Ka puu n; lana bi' yuri so o ni daa ti tim ka pukpariba n; ku o la n nye **Yisa Masia**.

Kpe ka ti yen ban din daa tahili ka maligu maaniba kpamba mini adiini zaligu bandiba suhu daa yiyisiri maa. Be daa banya ni be yetoya ka Yisa daa yeri maa. Be daa banya ni bena ka Yisa daa mali nmahindi pukparibiemlan' sheba ben daa nahindi puu maa lan' tuumba hali ka ti ku o bi' la. Yisa daa nya ka be nyela ninvuy' sheba ben **zayisi anabinim yeligu** wumbu ka lan nya ka be nyela ben ni tooi **ku Masia nun nye Zalla kudura Naa Bia la**. Pa nahili n; ko ka Yisa daa dii nahili wuhi ba. O daa lan karim o manman lahabali sheli din be Yila kundi puuni la n-wuhi: "**Kuy' sheli tammeriba ni zayisila n yi pa lee kuy' gahindili, ka nunkam lu kuyili maa zuyu ni cherisi-cherisi amaa kuyili maa mi yi lu so zuyu di ni nem'o buyi-buyi ka zim la.**" (Lk 20:17,18; Yila 118:22) Sayisigu sheli Yisa ni daa zan nti adiini zuyulannim n; daa wuhiri ba ni **Tiligiri** so be ni zayisi ka bori ni be ku o n; yen ti labimi na nti lee be **Sariya** karita!

M mabihi, ti saha paaya, ka ti payiriya yi ni zaŋ saha n-wum ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti yen tuyila ti wuhibu din jendi Yisa mini Naawuni zaligu baŋdiba kpamba la.

Naawuni niŋ mi alibarika niŋ yi ni, ka ti mali tamaha ni yi kuli ni tehiri Kundi ni yeli shem zaŋ chaŋ Masia polo la ni:

“Yeligu maa kɔbili ni ka Naawuni daa nam dunia ŋɔ, ka o daa ka dunia ŋɔ ni na amaa ka dunianim ti bi baŋ o!” (Jɔn 1:10)

WUHIBU 80

YELTƆXAKPEMA DIN NYE YELMANLI

MAT. 22-25

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti daa nya **Masia ni daa kpe Jerusalem shem, ka kuli mi** ni Jerusalem nyela maligumaaniba mini Naawuni zaligu baŋdiba kpamba ni be luy' sheli, lala niriba ŋo n-daa lan nari ni be ku o! Yisa daa mi dimboŋo zaa ha amaa dizuyu daa bi che ka o bi kpe Jerusalem. O daa mi ni be daa doyi o mi ni o ti zaŋ o man' mali sara n-nyehi dunianim daalahachi. Dabisa biela n daa che ni maligu maaniba ŋo gbaag' o kpahi tabili dapuli zuyu.

Dinzuyu m-mabihi ben wumda, yi yi bela luyilikam saha ŋo ti yeriya ni yi gbulsu tibili n wum ti Duuma Yisa ni daa sayisiri Yehudia adiini zaligu baŋdiba ka daa galindi ba be ni nye munaafiichi mini putoyunim la zuyu. **Yetoŋ'** sheŋa ti ni yen wum zuŋo ŋo nyela din **kpema** ka nye **yelimanli**. Saha sheŋa, yelimanli wumbu to pam. Ti zuŋo wuhibu ŋo dumi tam yetoŋ' sheŋa din wumbu to maa zuyu. Dagbankpamba n-nya ka yeli ni "Yelimanli ŋmanila bandoba!"

Kaman tin nya shem ti wuhibu din garila ni la, Yisa ni daa kpe Jerusalem naai, biey' kam o daa kperila Jembu duu n-ti wuhiri niriba saha kam. Adiini toondaannima mini zaligu baŋdiba ŋo daa yi chanimi ni be ti wum o wuhibu ŋo ka nya galimi sheli di puuni n-zaŋ li gbaag' o chaŋ ti ku. Amaa ka be daa leei zɔri ninvuy' sheb' ben daa gbulisiri tibili vienyelinga n-wumdi Yisa yeligu ŋo ka bi bɔri ni di faai ka che ba la.

Luk Lahabali Sun la puuni suuri pishi sabi wuhi:

(Luk 20) 20 Ka be daa kpahind' o, ka tim niriba ni be ti niŋ kaman be nyela ben nini mooi yelimanli zuyu la m-puyisi gbaag' o o yetoŋa ni, din ni che ka be zaŋ o niŋ gomnanti fukumsi ni. 21 Ka be tuumba maa daa chaŋ ti yel' o, "Karimba, ti mi ni a nyela yelimanjera ni ŋun wuhiri din tuhi ka bi gaŋdi so, amaa ka wuhiri Naawuni soli ni yelimanli." 22 Ka boh' o di saha maa, "Di luhiya ni ti yo farigu Naa Siiza sani bee di bi luhi?" 23 Amaa ka Yisa daa baŋ be yembimbietali maa ka yeli ba, 24 "Zaŋmiya layifu na ka n nya!" Ka o bohi ba, "Nun' daanfoni mini sabbu n-lee be di ni ŋo?" Ka be yel' o, "Naa Siiza dini." 25 Ka o yeli ba, "Dinzuyu Naa Siiza ni su sheli, yin' zaŋmiya li ti o; Naawuni mi ni su sheli, yin' zaŋmiya li ti

ɲun' Naawuni." 26 Ka o ni daa yeli shem maa zuɣu che ka be bi tooi gbaag' o o yetɔya ni niriba maa ninni, amaa ka o ni garigi ba shem maa daa gari ba pam, ka be fo.

(Mat. 22) 23 Dindali maa ka **Sadusiinim'** ben daa nye ben yeri ni kum ni neebu kani la daa ka Yisa sanna 24 ti boh' o, "Karimba, Anabi Musa daa yeliya ni doo yi kpuyi paya ka na bi zaŋ o dɔyi bihi ka kpi ka che o, o tizo ɲun' kpuyim' o pakoli maa n-dɔy' bihi ti o bieli maa. 25 To, mapuuni bih' ayopɔin n-daa be ti ni, ka bikpem' sani ti kpuyi paya, ka bi zaŋ o dɔyi bihi ka kpi, ka ɲun pa o zuɣu kpuy' o pakoli maa. 26 Lala ka di daa niɲ ɲun pah' ayi mini ɲun pah' ata m-mali hal ti paai ɲun pah' ayopɔin maa. 27 Be zaa kalinsi nyaɲa ka pay' maa gba daa kpi. 28 Dinzuɣu kum ni neebu dali, be niriba ayopɔin maa ni, ɲun' paya n-lee ni ti nye o? Dama be zaa daa kpuy' o mi." 29 Ka Yisa daa garigi yeli ba, **"Yi chirimya, dama yi zi din be Naawuni Kundi ni, ka bi lan mi Naawuni yiko gba."**

(Luk 20) 34 Di saha ka Yisa daa yeli ba, "Ziemani ɲɔ nim' kpuyiri payiba ka zaŋdi be bipuyinsi tiri dobba. 35 Amaa ninvuy' sheb' ben simdi ni be ti neei kum ni n-kpe nyevili din ka bahigu shee ti ku kpuyiri payiba bee n-zaŋdi be bipuyinsi tiri dobba. 36 Be ti ku lan kpi yaha; be biehigu mini malaikanim' biehigu ti kul yen nyela yim. Be ti yen nyela Naawuni bihi be ni nye kum ni neebu bihi maa zuɣu. 37 Ka di yi nyela kpiimba kum ni neebu yela, hal Anabi Musa daa wuhi di yela o ni daa sabi Naawuni ni daa tɔyis' o yetɔya tutuɣu ni n-yeli shem la puuni. O daa boli ti Duuma la, Ibrahimma mini Yisahaku ni Yaakubu Naawuni. 38 Naawuni pala kpiimba Naawuni, amaa o nyela nyeviyanim' Naawuni, dama ɲun' sani be zaa kul bemi."

(Mat. 22) 33 Salo maa ni daa wum o ni yeli shem maa, ka o wuhibu maa gari ba pam. 34 **Farisiinim'** ni daa wum ni Yisa tɔyisi luhi Sadusiinim' maa, ka be daa layim tab' ka o sanna. 35 Ka be ni yino ɲun daa nye Naawuni zaligubaŋda ti bohi Yisa bohigu ni o zahim o. 36 O daa boh' o mi, "Karimba, Naawuni fukumsi zaligunim' ni, dini n-lee nye kpema?" 37 Ka Yisa yel' o, **"Yum' a Duuma Naawuni ni a suhu zaa min' a shia zaa ni a teha zaa,** 38 Dimboɲɔ n-nye zaligu din daŋ tooni ni din nye kpema. 39 Ka din pa di zuɣu ɲ-ɲman' li mi nyela, **'Yum' a ziziinikpee kaman amanman' la.'** 40 Naawuni fukumsi zaligunim' din zaa kpalim min' anabinim' yeligu zaa tam la zaligunima ayi ɲɔ zuɣu."

41 Farisiinim' ni daa layim Yisa sani maa ka o bohi ba, 42 **"Wula ka yi lee tehiri Masia yela? ɲun' yaɲa n-lee nye o?"** Ka be yel' o, "O nyela

Naa Dauda yaana.” 43 Ka o bɔhi ba, “Ka di chaŋ wula ka Naawuni Shia Kasi yiko ni ka Naa Dauda daa bol' o o Duuma? O daa yeliya: 44 Ti Duuma yeli n Duuma, ‘Zinimi n nudirigu polo hal ka n ti nyan a dimnima ti a, ka a du n-tam be zuyu.’ 45 Ka Naa Dauda yi daa bol' o o Duuma, di chaŋ wula ka o ni lan nye ŋun' Naa Dauda yaana?” 46 Ka so daa bi tooi garig' o bɔhigu maa; **ka dindali maa zaŋ chana, so daa bi lan buyisi ni o bɔh' o bɔhigu yaha.**

(Mat. 23) 1 Di saha ka Yisa daa yeli salo min' o nyandoliba, 2 “Naawuni zaligubaŋdiba mini Farisiinima n-zani Anabi Musa zaashee; 3 dinzuyu niŋmiya be ni wuhi ya ni yi niŋ shelikam, amaa ka di niŋdiya be ni niŋdi shem, dama be wuhiri din tuhi, amaa **ka bemaŋmaŋ' bi dol' li.** 4 Be lɔri zi' tibisa din zibu to ziini niriba, amaa ka bemaŋmaŋ' ku sayi zaŋ be nubil' gba wuyi li. 5 Be tumdi be tuma zaa la niriba nini zuyu, ka niŋdi be ni piriti sab' sheŋa mini din pari be gbieri zuyu ka di nye zaŋ' yelima, ka cheri ka be binyera nangbanzusa nye zaŋ' wɔyila, 6 ka yuri jilima zii shehi zinibu be churi puhibu ni, ka yuri zii she' viela ni zinibu be jembu duri ni; 7 ka yuri puhigu dahi ni, ka lan yuri ni niriba booni ba be karimbanima. 8 Amaa di bi simdi ni be boli ya karimbanima, dama karimba yino ka yi mali, ka yinim' ben zaa kpalim nyela mabihi ni taba. 9 Di boliya so yi ba dunia ŋɔ ni, dama Naawuni yino ŋun be alizanda ni ŋɔ kɔŋko n-nye yi ba. 10 Yi mi di cheliya ka niriba booni ya be duumanima, dama Duuma yino kɔŋko ka yi mali, ŋuna n-nye Masia. 11 Ŋun nye wɔyirili yi ni, ŋun' zaŋm' omaŋa n-leei yi zaa ha bia. 12 **Ka ŋunkam tibigiri omaŋa ni nya filin, ka ŋunkam mi siyisiri omaŋa ni nya tibiginsim.**

13 Yisa daa yeliya, “**Mbusim be yinim'** Naawuni zaligubaŋdiba mini Farisiinim' ben nye bilikɔyinnim' ŋɔ zuyu! Dama yi yo alizanda nam dunoli ni niriba di kpe di ni. Yimaŋmaŋ' bi kperi di ni, ka mi bi sayiri ni ben bɔri ni be kpe di ni kpe.

15 “**Mbusim be yinim'** Naawuni zaligubaŋdiba mini Farisiinim' ben nye bilikɔyinnim' ŋɔ zuyu! Dama yi kaari gindi teeku, ka dari gindi duli tingbana mi ni yi kul nya ninvuɣ' yino ŋun ni sayi doli yi daadini soli, ka yi yi ti nya so ka o dol' li, yi che ka o leela buyim bia buyi zuyu gari yimaŋmaŋ' ni nye buyim bihi shem.

23 “**Mbusim be yinim'** Naawuni zaligubaŋdiba mini Farisiinim' ben nye bilikɔyinnim' ŋɔ zuyu! Dama yi yihiri naanzua mini bunɔgu ni nili zaka, amaa ka lee che Naawuni fukumsi zaligu puuni yelikpema din nye saria din tuhi karibu mini nambɔzɔbo ni yeda niŋbu la; dimbɔŋɔnim' zaa simdi niŋbu, ka di bi niŋ kamaata ni yi che din pahi maa gba niŋbu. 24 Yinim'

sowuhiriba ben nye zoomba ḡḡ, yi nyela ben lḡḡdi nanviyu, amaa ka lee vaani laakum.

25 “**Mbusim be yinim'** Naawuni zaligubaḡḡdiba mini Farisiinim' ben nye bilikḡḡyinnim' ḡḡ zuyu! Dama yi payirila pipihi mini lahi nyaansi, amaa ka di puuni lee pali ninvuḡḡufabo mini diribarilim. 26 Nyin' Farisii ḡḡun nye zom' ḡḡ, daḡḡm' payila pipia mini laa puuni, ka naanyi che ka di nyaḡḡa gba neei.

27 “**Mbusim be yinim'** Naawuni zaligubaḡḡdiba mini Farisiinim' ben nye bilikḡḡyinnim' ḡḡ zuyu! Dama yi ḡḡmanila gbala du' sheḡḡa be ni niḡ kalo paligi di nyaansi ka di lihibu viela, amaa ka kpiimba kḡḡba mini dayiri balibu kam pali di puuni la. 28 Lala n-nyen ya. Yi ḡḡmanila wuntizḡḡriba niriba sani, amaa ka bilikḡḡnsi mini tuumbieri lee pali yi suhuri ni.

29 “**Mbusim' be yinim'** Naawuni zaligubaḡḡdiba mini Farisiinim' ben nye bilikḡḡyinnim' ḡḡ zuyu! Dama yi meri duri gindi anabinim' gbala, ka maani wuntizḡḡriba yela teebu binyara zaana, 30 ka yeri ni yinim' yi di daa be yi yaannim' saha la, yi daa naan ku pahi be zuyu ku anabinim' maa. 31 Dimbḡḡḡḡ puuni yi di yimaḡḡ' shehira ni yi nyela ben daa ku anabinim' maa yaansi. 32 Dinzyu bahi naaya yi yaanim' tuma maa! 33 Yinim' tinvura ḡḡ! Yinim' garinsi ḡḡ! Wula ka yi yen niḡ nti zo n-yi buyim ni? 37 Ka Yisa daa kuhi yeli, “Mbaye Jerusalemima! Mbaye Jerusalemima! Yinim' ben kuri anabinima, ka labiri Naawuni ni timdi tuumb'' sheb' yi sanna kuḡḡa ḡḡ, yimyim paai shem ka n kul bḡḡri ni n layim ya kaman noo ni layind' o bihi niḡḡdi o kpinkpama ni shem la, **ka yi bi sayira.**”

(Mat 24) 1 Yisa ni daa yi Naawuni jembu duu maa ni na chana, ka o nyaandoliba ka o sanna nti tiriti wuhir' o Naawuni jembu duu maa duri. 2 Ka o daa bḡḡhi ba, “Yi nya dimbḡḡḡḡnim' zaa bee yi bi nya li? Yelimaḡḡli ka n yeri ya, **di zaa ni ti wurim hal ka di kuḡḡ' yini gba ti ku lan pa di kpee zuyu.**” Wahala mini nahinḡḡu yela 3 Yisa daa ti zi Olivi Tihi Zoli zuyu, ka o nyaandoliba ka o sanna ashilḡḡni nti bḡḡh' o, “Ti Duuma, bḡḡ saha ka dimbḡḡḡḡnim' ti yen niḡ, ka bḡḡ nti yen nye a kandi na mini dunia ḡḡ yiḡḡisibu shihira? Ti bḡḡri ni a yel' ti.”

4 Ka Yisa garigi yeli ba, “**Miriya ka yi ti che ka so birigi ya;** 5 dama niriba pam ni ti zaḡḡ n yuli kana ti yera, ‘Mani n-nye Masia! Mani n-nye Masia!’ Be ni ti birigi niriba pam. 6 Yi ni ti wum ni be tuhiri tḡḡbu, ka wumdi ḡḡumaḡḡuma ni tḡḡb' sheḡḡa na yen tuhi, amaa di ti cheliya ka yi suhuri zḡḡhira, dama faashee dimbḡḡḡḡnim' zaa bahi niḡ, amaa di bi ti yen

wuhi ni dunia yiyisibu saha paami maa. 7 Dama zuliya kam ni ti tuhiri taba, ka tingbana zuyulanim' ti yiyisi tuhiri taba, ka kum mini tingbani dambu ti be bob' sheŋa polo, 8 amaa dimbɔŋɔnim' zaa ti yen bemi kaman payipuulan' wolisibu piligu bierim la. 9 Di saha be ni ti gbahi ya ninɔ ya alaka, ka kun ya; ka zuliya kam ti jen ya n yuli zuyu. 10 Di saha maa niriba pam ni ti zayisi ma dolibu, ka yi tab' nyaansi, ka je taba...11 **Ka anab' zirinim' pam ni ti yi palo m-birigi niriba pam...**23 Di saha maa so yi ti yeli ya ni Masia be kpe bee kpe ha, yin' di niŋa li yeda. 24 Dama Masia zirinim' mini anab' zirinim' ni ti yi palo n-wuhiri shahir' kara, ka tumd' alahiziba tumtumsa ni be birigi niriba; ka hal di yi ni ti nani, be ni birigi Naawuni ninvuy' gahinda la gba. 25 **Nyamiya, di zuyu ka n dan yeri ya ka di saha na bi paai maa.** 26 Dinzuyu be yi ti yeli ya, 'Nyamiya, o be moyu ni,' yin' di chanya; ka be mi yi ti yeli ya, 'O be duu puuni,' yin' di niŋya li yeda. 27 Dama saa ni yi nyayisi wulimpuhili polo m-mali ti ba wulinluhili polo shem la, lala ka Daadam Bia kandi na ti yen be.

29 Yisa daa lan yeli, "Amaa wahala dabisa ŋɔ nyaŋa saha, ka wuntaŋ' dii ni ti zibigi, ka goli ti ku lan piela, ka yiko din gbib' zuyusaa ni ti dam ka sanmarisi yi zuyusaa lu na. 30 Di saha maa ka Daadam Bia shahirili ni ti be zuyusaa, ka zuliya kam ben be dunia ŋɔ ni ni ti fabili, **ka nya Daadam Bia ka o be sagbana ni kanna ni yiko mini jilima pam.** 31 Ka kika ni ti tahi pam, ka o ti tim malaikanima ka be chaŋ ti layim o ninvuy' gahinda ben be dunia ŋɔ ni luy' shelikam zaa na.

(Mat. 25) 31 Yisa daa yeliya, "Daadam Bia yi ti labina ni o jilima m-pahi malaikanim' zaa, o ni ti zin' o nam zishee din mali jilima pam, 32 ka zuliya kam ti layim zan' o tooni, ka o woligi ba kaman piɛgul' ni woligiri pieri mini buhi shem la. 33 O ni ti zaŋ o ni woligi sheb' kaman pieri la zal' o nudirigu polo, ka zaŋ o ni woligi sheb' mi kaman buhi la zal' o nuzaa polo. 34 Di saha ka Naa maa ni ti yeli ben ze o nudirigu polo la, 'Yinim' ben mal' alibarika m Ba Naawuni sani ŋɔ, kamiya na ti di nam sheli o ni daa pun zaŋ zali ya tum dunia piligu ni la ha... 41 Dimbɔŋɔ nyaŋa o ni ti ŋmaligi yeli ben ze o nuzaa polo la mi, 'Yinim' bahiyolinim' ŋɔ, wariya ti kpe azaaba buyim shel' ni Naawuni ni daa mali gu Sintani min' o malaikanim' la. 46 **Bembɔŋɔnim' ni ti chaŋ ti be azaaba din ka bahigu ni; amaa ka wuntizɔriba la ben' ti kpe nyevili din ka bahigu ni!**"

N mabihi ben wumda, di tuya ni ti zani kpe zuŋɔ. Ti zaa wum ti Duuma Yisa ni daa sayisiri adiini toondaannim la shem la dama be daa nyela bilikoyinnim' ka be suhuri lan kuui. Ti lahi wum o ni daa sayisiri o nyaandoliba zaŋ chaŋ anabi zirinim la polo. Ti ni wum sheli kpalinkpaa nyela ti Duuma Yisa ni yeli ni dabisili

beni ka o ni ti labi dunia ɲo na, ka yen ti yila alizanda ni na ni o malaikanima nti kari ninvuy' sheba ben zayisi Masia tiliginsim lahabali sun la wuhibu sariya.

Yelimanɲi, ti wum **lahabali kpema** zunɔ, amaa di lan nyela lahabali suma dama di nyela **lahabali sheɲa din nye yelimanɲi**. Ka yetɔya ɲo daa nyela zuɣusun nti ninvuy' sheba ben ti li yeda, dama ti Duuma Yisa yeliya, ***“Ka yi ni ban yelimanɲi ni nye sheli ka yelimanɲi maa yihiya dabitim ni!”*** (Jɔn 8:32)

M mabihi ben wumda, m payiya pam yi ni zini n-wum ti zunɔ wuhibu ɲo ka ti gahiri nuu booniya ni yi ti kpan yi maɲa n labina ti wuhibu din kannan nti wum Yisa nyaandoliba la ni yino ni daa chan ka o nia ti nyela ni o kɔhi Yisa ti ben daa bɔri ni be ku o la....

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni ka di kuli ni che ka ti Duuma Yisa ni kahigi sheli ɲo be yi ni; dama o yeliya:

“Yi chirimya dama yi zi din be Naawuni kundi ni ka bi lan mi Naawuni yiko gba!” Amaa ***“yelimanɲi maa ni yihiya dabitim ni!”*** (Mt. 22:29; Jɔn 8:32)

WUHIBU 81

YISA YUN BINDIRIGU DIBU YELA

MAT 26

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni nun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Kaman yi taba ni pun mi shem, ti wuhibu ŋo yaa dumi n tam ti Kundi Kasi la zuyu, pumpoŋo ti bohindila lahabali suŋ la, kundi sheli din tiri Yisa Masia lahabali. Yisa nyela tiligiri so nun be kasi n ka dunia ŋo ni na ni o ti tiligi Adam bihi Sintani bandi ni. **Tiligiri ŋo daa nyela nun yi o ko ka che sokam; o daa nyela yeligu la ha ka ti kana dunia ŋo ni daadam kotomsi.** Yisa so nun daa nye daadam ŋo **doyim** daa be di ko, dama pay' pieliga n daa doyi o Naawuni Shia Kasi yiko ni. Yisa **biehigu** daa lan bela di ko dama be daa doyi o ka o malila Shia Kasi biehigu; o daa na zin tum alahachi ka o tuuni kam be di ko; so n na bi tum o daalahiziba **tumtumsa** tatabo. Ti Duuma Yisa daa mali Sintani mini alizimbieri yiko, pɔhim nti pahi teeku ni dro mini kum zaa daa nyela din tuhi; hali o **dimnim** daa yi yerimi, *"So na zin toyi siri yeto ya kaman doo maa!"* (Jon 7:46)

Yelimanli,, Yisa Masia doyim daa shiri be di ko, o biehigu, o tuma nti pahi o yeto ya zaa daa nyela din be di ko. Amaa ŋo maa daa bi che ka sokam zaa baŋ ni o nyela tiligiri so nun yi alizanda ni na. Adam bihi pam daa bi baŋ Yisa ni jendi nye so. Be daa zaŋ o mi lebi anabi, amaa ka bi baŋ ni Naawuni manman n-ka be sani maa na! Yehudia adiini toondaanim maa daa bi baŋ Yisa ni nye so zuyu, ka daa nayi naai la noli bɔri ni be ku o! Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya Yisa ni daa galim' adiini toondaanim n ti pahi Naawuni zaligu baŋdiba dama be daa nyela bilikoyinnima ka be suhuri kuui. Amaa Yisa yeligu ŋo daa bi che ka be niŋ tuuba. Adiini toondaanim ŋo daa kuli malila tehi yini ko be suhuri ni: **Yisa tula kubu!**

Ti Duuma Yisa daa mi ni Jerusalem ka o yen kpi ka lan mi ni adiini toondaanim ŋo n nye ben yen ti ku o. Lala zuyu ka Yisa daa yeli o nyaandoliba ni Maligu maaniba mini Naawuni zaligu baŋdiba n nye ben yen ti ku o. Ni be yen ti zaŋ o mi ti Romnima ka be dihi o vi nta o dayiri, ka bu o ka naan kpahi o pa dapulli zuyu. Amaa di daba ata dali o ni yiyisi kum ni! Lala ka Yisa daa pun yeli o kum dapulli zuyu mini o kum ni neebu yela. Yisa daa bi yeli la o ni yen kpi shem mini be ni yen ku o luy' sheli yela koŋko amaa ti ni yen karim suuri sheli ŋo puuni ka ti yen baŋ ni hali Yisa daa wuhi dahin sheli o ni yen ti kpi.

Pumpoŋo cheliya ka ti tuyi ti wuhibu Matiu Lahabali Suŋ suuri pinaayɔbu n

nya Yisa ni daa mali o dapulli zuyu kpahibu shili shem. Naawuni yeligu wuhiya, (Mat. 26) 1 *“Yisa ni daa tɔyisi yetɔya ɲɔ zaa naai ka o yeli o nyaandoliba, “Yi mi ni dali nyela yay’ gari chuyu ka be ni ti zaɲ Daadam Bia ti ninvuy’ sheba ni be kpahi o tabili dapulli zuyu.”*

Yi wum Yisa ni daa yeli o nyaandoliba maa shem bebo? O daa yeli ba mi ni yay’ gari chuyu dali ka Adam bihi yen kpahi o tabili dapulli zuyu. Yelli ɲɔ nyela din kpa talahi pam. Ti daa pun bohim yay’ gari chuyu yetɔya Altawura kundi la puuni. Yehudianim yuuni puuni tuuli goli la ni ka be daa yi puhiri yay’ gari chuyu. Di daa tooi lurila silimingoli March bee April ni, Yisa kum ni nee bu chuyu puhibu saha. Lala saha ɲɔ ka Yehudianim daa mali teeri binsheɲa din daa niɲ Musa zemanila saha sheli Izraelnim ni daa nye daba nti Firawuna ɲun daa nye Ijpti na’ putɔyu lan la. Lala saha maa ka Naawuni wuntia sariya karibu mini o nia zuyu daa che ka Ijpti bidibi kpamba kpira. Amaa Naawuni daa lan bo faako din nye tiliginsim dini nti ben niɲ o yeda ka deei o noli. Naawuni daa zalila Izrael yili yidan’ kam ni o kɔrigi piebili so ɲun ka galimi n-zaɲ o zim tiyisi be dunoya. Naawuni daa lo ba alikauli yeli **“N yi nya zim maa, n ni yayiya gari.”** (Yibu 12:13) Izraelnim ɲɔ daa shiri niɲ Naawuni ni daa wuhi ba shem maa, ka di zuyu che ka Naawuni daa tiligi ben bidibi kpamba kum ni. **Piebila zim** ka Naawuni daa zaɲ tiligi ba.

Yuun’ tuhili ni kobshinu nyaɲa m-bala, amaa Yehudianim daa na kuli nyela ben kɔriti piebihi yuuni kam m-puhiri yay’ gari chuyu ɲɔ ka di teeri ba Naawuni ni daa tiligiri be bidibi kpmaba ka be bi kpiri alobo kum saha sheli be ni daa be Ijpti la. Amaa Naawuni daa dii bi bɔrila ni be kuli teeri binsheɲu din daa niɲ maa yela. Naawuni daa bɔri ni be zaɲla piebili ɲɔ sara maligu ɲɔ n-che ka be lihiri dahin sheli ha ka mali tamaha ni dahin sheli beni ka Masia yen ti kana nti kpaai o zim dapulli zuyu. Masia zi sheli o ni yen ti kpaai ɲɔ yen ti tiligirla alahachinim ɲɔ alobo sheli din gari alobo kam ni: Azaaba buyim din ka bahigu ni! Tiligiri ɲɔ dopulli zuyu kum ɲɔ n yen ti leei sara din nye bahigu ka lan nye sari’ sun sheli din nye Naawuni Wuntia zaligu ni bɔri sheli. Naawuni hanjali puuni ka o daa pun lo nia ni tiligira ni ti kpaai o zim yaygari chuyu puhibu dali ka ɲɔ maa ni ti nyela din yen che ka daliɲ sheli din nye piebila sara maligu la niɲ pali – Yisa ɲun nye tiligiri ɲɔ n-nye Naawuni ni yen ti zaɲ so ka o pali o nia sheli o ni daa lo zaɲ jendi alahachinim tiligibu din yi o wunti’ sariya karibo puuni la na.

Pumpɔɲɔ cheliya ka ti labi lahabali sun puuni nti kpuyi suuri kalindi sheli tin’ di pun wumla ni.

(Mat. 26) 1 *Yisa ni daa tɔyisi yetɔya ɲɔ zaa naai ka o yel’ o nyaandoliba,*
2 *“Yi mi ni dali nyela Yayigari Chuyu, ka be ni ti zaɲ Daadam Bia ti ninvuy’ sheb’ ni be kpah’ o tabili dapulli zuyu.”* 3 *Di saha maa ka*

maligumaaniba kpamba mini tiŋ' maa ni kpamba zaa daa layim maligumaaniba kpamba zuɣulan' so ŋun yuli daa booni Kaiafas la yiŋa 4 ni be ti to jina baŋ be ni yen niŋ shem soɣ' gbaai Yisa ku o, 5 amaa ka daa lee yeli ni be di niŋ li chuyu maa dali, dama ni di pa sheli ka niriba ti taai duŋ o gbaabu zuɣu." ...14 Di saha maa ka Yisa nyaandoliba pinaayi maa ni yino ŋun yuli daa booni Judas Iskariot la daa chaŋ maligumaaniba kpamba sani 15 nti bohi ba, "Bo ka yi lee yen ti ma ka n che ka Yisa kpe yi nuu ni?" Ka be daa ti o anzinfa layibaligu bini pihita. 16 Di saha maa zaŋ chana ka o daa boŋri so' sheli o ni yen doli yi Yisa nyaanŋa che ka be gbaag' o.

(Maak 14) 12 Ka Boŋro Din Ka Dabindi Chuyu la piligu dali daa ti paai, be ni daa yi koŋgiri Yayigari Chuyu piebihi dahin shel' la, ka Yisa nyaandoliba boh' o, "Ya polo ka a lee boŋri ni ti mali ziishee ti a ka a puhi Yayigari Chuyu ŋo?" 13 Ka o daa tim o nyaandoliba ayi yeli ba, "Chamiya foŋ ni; yi yi ti chirigi do' so sol' ni ka o ziri koyuli, yin' doliy' o. 14 O yi ti kpe yil' sheli, yin' yelimiya yili maa yidana ni yi karimba tim ya na ni yi ti boh' o ni du' din' ni ka o min' o nyaandoliba lee yen zini puhi Yayigari Chuyu ŋo ka di di bindirigu? 15 O ni ti wuhi ya jirambisa du' kar' sheli be ni pun malimali binsheyukam zali, ka yi mali chuyu maa shili nimaani gul' ti." 16 Ka o nyaandoliba maa daa chaŋ foŋ maa ni nti shiri nya Yisa ni yeli ba shem maa zaa, ka mali Yayigari Chuyu maa bindirigu dibu shili.

(Luk 22) 14 **Ka saha daa ti paai ka** Yisa min' o tuumba maa layim zini ni be di bindirigu maa. 15 Ka o yeli ba, "**N suhu zaa kul yemi ni m mini ya layim di Yayigari Chuyu ŋo bindirigu ka n naanyi di wahala.** 16 Amaa n yeri ya mi, n ku lan di li nayila di gbinni ti niŋ pali Naawuni nam ni." (Mark 14) 18 Be ni daa ti zini diri bindirigu maa ka Yisa yeli ba, "Yelimanŋi ka n yeri ya, m mini yinim' ben layim diri ŋo ni yino ni yi n nyaanŋa." 19 Ka di daa niŋ ba suhugarigu, ka be gbaag' o bohibu yinoyino, "Mani? Mani?" 20 Ka Yisa yeli ba, "Di nyela m mini yi pinaayi ŋo ni yino ŋun layim mali boŋro suɣiri zeri la' yin' ni ŋo. 21 Dama di ni niŋ Daadam Bia kaman di ni sabi o yela shem la; amaa mbusim be ŋun ti yen yi Daadam Bia nyaanŋa maa zuɣu! Hal be yi di daa bi doɣ' o gba, di naan so o zuɣu." (Mat. 26) 25 Di saha ka Judas ŋun daa yen yi o nyaanŋa maa boh' o, "Karimba mani?" Ka Yisa yeli o "lin nyini." (Jon 13) 30 Judas ni daa deei boŋro maa naai o daa dii yiɣisimi yi; di daa nyela yuŋ. (Maak 14) 22 Yisa min' o nyaandoliba maa ni daa ziya diri bindirigu maa ka o zaŋ **boŋro** niŋ alibarika niŋ di ni, ka ŋmahiyimahi li zaŋ ti ba ka yeli, "N niŋgbuŋ m-bala; zaŋmiya li ŋubi." 23 Ka lan zaŋ wain pipia n-niŋ alibarika niŋ di ni, ka zaŋ li ti ba ka be zaa nyu. ²⁴Ka o yeli ba, "Dimboŋo

nyela Naawuni daalikauli pal' sheli o ni lo n zim ni. Dina nye n zi' sheli din ti yen yi n ningbuɲ ni niriba pam zuɣu."

Lahabali Sunj ɲo ni daa sabi shem n-jendi Yisa mini o nyaandoliba ni daa layim di be yunƷ kpalinkpaa bindirigu la shem m-bala, pɔi ka o daa naan kpaai o zim n-nyehi alahachi. Yisa daa che ka o nyaandoliba pianiyai ɲo baɲ ni be ni yino nyela ɲun yen yi o nyaɲa. ɲun daa yen yi o nyaɲa maa n nye Judas Iskairɔt. Daadamnim nyabu puuni, Judas daa nyela nyaandoli so ɲun mali yeda, amaa o suhuni o daa nyela ɲun yu liyiri mini dunia binyera. Lala ka o daa chaɲ maligu maaniba zuyulanim la sani nti yeli ba, *"Bɔ ka yi yen ti ma n yi che ka o kpe yi nuu ni?"* Ka Maligu maaniba ɲo daa kali anzinfa layibaligu pihita n-ti o. Niɲsim ɲo zaa daa nyela din niɲ ni di che ka anabi Zakaria ni daa pun yeli shem yuun' gbalɲ la ha niɲ pali. Dama o daa yeliya, ni be ni ti zaɲ anzinfa baligu pihita n yi Masia nyaɲa.

Amaa din kuli kpa talahi ti ni yeli shem ɲo puuni nyela Yisa ni daa yeli shem la saha sheli o ni daa ɲmahi bɔrobɔro nti pahi wain n-tari o nyaandoliba la. Yi wum o ni daa yeli ba shem? Cheliya ka ti lahi labi karim li.

*(Maak 14) 22 "Yisa min' o nyaandoliba maa ni daa ziya diri bindirigu maa ka o zaɲ **bɔrobɔro** n-niɲ alibarika niɲ di ni, ka ɲmahɲmahi li zaɲ ti ba ka yeli, "N ningbuɲ m-bala; zaɲmiya li ɲubi." 23 Ka lan zaɲ **wain pipia** n-niɲ alibarika niɲ di ni, ka zaɲ li ti ba ka be zaa nyu. 24 Ka o yeli ba, "Dimbɔɲo nyela Naawuni daalikauli pal' sheli o ni lo n **zim** ni. Dina nye n zi' sheli din ti yen yi n ningbuɲ ni niriba pam zuɣu."*

Ti zaa nya Yisa ni daa zaɲ **ɲmahima ayi** n ti o nyaandoliba: **Bɔrobɔro** ɲmahinli la nti pahi ɲmahinli din nye wain pipi' la. Bɔrobɔro sheli Yisa ni daa ɲmahi ti o nyaandoliba maa daa zanila o ningbuɲ zaani ka di nye o ni daa yen zaɲ sheli m-mali sara. Ka **wain pipia** la mi gba ze o zim zaani, ka di mi nye Yisa ɲun nye Tiligira ɲo ni daa yen kpaai sheli n-yɔ alahachi samli nti Adam bihi. Ka di che ka be be Naawuni sani hal ni saha din ka bahigu.

Yisa daa zaɲla **bɔrobɔro** mini **wain piapia ɲmahinli** ɲo ni o wuhi o nyaandoliba ɲo ka be baɲ ni o kala dunia ɲo na ni o **ti zaɲ o nyevilli** ningbuna, nti pahi o zim m mali sara n nyehi alahachi. Di ni kuli tu ni sokam di bindirigu ka nyu kom m-mali alaafee shem, lala n-nyeli ka ɲunkam bɔri ni o mini Naawuni ti be alizanda ni hali ni saha din ka bahigu tu ni o ti yelimaɲli ni Yisa Masia n-nye ɲun zaɲ o ningbuɲ mini o zim m-bo nyevilli din ka bahigu maa nti ti. Ti Duuma Yisa kɔnko n-nye ɲun ni tooi ti nyevilli din ka bahigu. Ka o zi' sheli o ni daa kpaai maa kɔɲkɔ n nye Naawuni ni bɔri ni o zaɲ sheli n-tiligi m mini a ka che alahachi

no' sheli din doli ti la.

M mabihi ben wumda, ti zuṅɔ wuhibu ṅɔ puuni, yeli yini sheli din bi tu ni yi tam di yela nyela: **Yisa Masia daa ka la dunia ṅɔ na ni o ti deei yi daalahachi zitimsili la zi.** Dimbɔṅɔ maa nyela Naawuni daanabinim **lahabali.** Di gbunni sheli n-lan nye Ibrahimma ni daa zaṅ piela so m-mali sara zali o bia la zaani la. Alahachi chempaṅ soli dolila sari suṅ malibu. Naawuni ni tooi che a daalahachinim paṅ' a ka di mi yen yila Sara Maligu din jendi tiligiri so ṅun be kasila sani, ṅun daa kpaai o zim a zuṅu la. Yuun' tuha din garila ni, binkɔbigu sara maligu ka Naawuni daa doli n nyehiri Adam bihi daalahachi. Alikauli kuri sheli Naawuni ni daa zaṅ ti o daanabinim m-bala. Amaa alikauli sheli Yisa Masia ni zina ṅɔ din nyela Alikauli Palli. ṅuna n-kana ka ṅmahinli sheli din daa **nye binkɔbigu sara maligu la niṅ pali.** Yisa Masia maṅmaṅ n daa nye yaṅgari chuyu piebili so be ni daa ku m-bahindi nyaṅa. Ka ṅun kam niṅ o yeda ni tiligi Naawuni Wuntia sariya karibo la. Lala zuṅu ka Kundi yeli ni: *"Masia ṅun nye ti yaṅgari chuyu piebili la pun zaṅ o maṅ' mali sara."* (1 Kɔr. 5:7) **"Ti zuṅu ka Naawuni daa zaṅ Yisa Masia ṅun ka alahachi la n-zali alahachi zaani ni di che ka ti leei wuntizoriba ṅun Naawuni sani o zuṅu."** (2 Kɔr. 5:21)

Yisa zim ṅɔ dariza ka zaṅ buyisi. Cheliya ka ti gbulisi tibili n-wum Naawuni yeligu ni yeli shem zaṅ chaṅ Yisa zim ṅɔ yiko polo. Kundi yeliya:

*"Ka o bia **Yisa zim kuli ni kphindi ti daalahachi zaa bahira!**" (1 Jɔn 1:7)*
*"Dama yi mi ni Naawuni ni daa zaṅ sheli m-pa talima n tiligiya bieriyo' sheli yi ni daa deei yi yaanim sani la pala din nye binshɛṅa din sayindi kaman anzinfa bee salima, amaa **di nyela Yisa Masia ṅun nye Piebili so ṅun ka galimi bee liyisibu** la zim din mali shaara la ka o daa zaṅ pa talima n tiligiya. 20 Naawuni daa pun daṅ piigi o mi pɔi ka naanyi ti nam dunia ṅɔ, amaa ka o daa lee ti yi palo la zeman din bahindi nyaṅa ṅɔ puuni yi zuṅu. O zuṅu ka yi niṅ Naawuni ṅun daa neegi o kum ni ka ti o jilima la naani ni di che ka yi yeda niṅbu mini yi tahima niṅbu zaa bela **Naawuni ni!** (1 Pita 1:18-21)*

Cheliya ka yi ni wum yeli sheli zuṅɔ ṅɔ be yi suhuri ni, dama dimbɔṅɔ ka Naawuni bɔri ni o zaṅ che ka yi baṅ yelimaṅli maa ni nye sheli. Ti wuhibu din kanina puuni ti bɔri ni ti naai la lahabali sheli din jendi yuṅ bindirigu dibu la ka nya adiini toondaanim la ni daa gbaai Yisa m-bɔri ni be ku o shem.

Naawuni niṅmi alibarika niṅ yi ni ka yi kuli ni tɛhiri Naawuni yeligu ṅɔ gbunni nti pahi alibarika sheli din be suuri sheli din be Naawuni yeligu ṅɔ puuni la yela. Naawuni yeligu maa m-bɔṅɔ,

"Ka o bia Yisa zim kuli ni kpihndi ti daalahachi zaa bahira." (1 Jɔn 1:7;

Jbn 1:29)

WUHIBU 82

BE GBAAI YISA

JON 14; MAT 26

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila puuni, ti bɔhimbu daa jendi la Yisa mini o nyaandoliba ni daa di be yuŋ bindirigu la naai, ka be naanyi ku o shem. Ti daa lan wum Yisa ni daa yeli o nyaandoliba pianiaayi ŋo ni be yino nyela ŋun yen yi o nyaanga ka zaŋ o ti o dimnima. Ti daa lan nya Yisa ni zaŋ bɔrobɔro nti pahi wain pipia nti o nyaandoliba, ka yeriba ni bɔrobɔro sheli o ni ŋmahi ti ba maa zela o ningbuŋ sheli o ni yen zaŋ mali sara la zaani ka wain pipia la gba ze o zim sheli o ni yen yihi mali sara la zuyu. Yisa daa lan che ka o nyaandoliba ŋo baŋ ni o duunia ŋo kandina nyela ni o kana ti kpaai o zim ka di leei sara maligu n kpihim alahachi ka ti nyevilli din ka bahigu.

Zuŋo ti yen tuyila ti wuhibu Lahabali Suŋ la ni n wum Yisa gbaabu dali yuŋ alahiziba lahabali timsi sheŋa o ni daa zaŋ ti o nyaandoliba saha sheli jembu duu linjimanim ni daa yen gbaagi o la.

Ti yen karimla Jon lahabali suŋ suuri pianianahi. Yisa ni daa ti baŋ ni saha paaya ni o che ka labi o ba Naawuni sani, din saha ka o daa yeli o nyaandoliba,

(Jon 14) 1 *“Di cheliya ka yi suhuri zɔhira. Niŋmiya **Naawuni** yeda, ka niŋ man' gba yeda. 2 **Duri pam be m Ba yiŋa. N chanimi ni n ti mali biɛhigu shee zali ya. Di yi di pa lala n naan ku yeli ya di yela.** 3 Ka n yi chaŋ ti mali biɛhigu shee maa zali ya, n ni labina nti zaŋ ya tahi mmanŋman' biɛhigu shee, ka n ni ti yen be luy' sheli, nimaani ka yi gba ni ti be. 4 Yi mi n ni chani luy' sheli maa, ka mi di soli.”*

5 Ka Tomas bɔh' o, *“N Duuma, ti bi mi a ni chani luy' sheli, ka wula ka ti ni tooi baŋ di soli?”* 6 Ka Yisa garigi yel' o, *“**Mani n-nye soli maa, mani n-nye yelimanli, mani n-lan nye nyevili; ka so ku tooi chaŋ m Ba sani, ka pa ni o paai la mani.** 7 Yi yi di mi ma, yi naan mi m Ba maa gba; amaa zuŋo zaŋ chana yi baŋ o, dama yi pun nya o.”* 8 Ka Filip yel' o, *“Ti Duuma, wuhim' ti a Ba maa ni nye so! Dina ka ti kul bɔra. 9 Ka Yisa bɔh' o, “Filip, m min' a ni be ka di yuui ŋŋo ka a na bi mi ma? **Njun nya ma, o nya m Ba;** ka bɔ n-niŋ ka a yeli ni n wuhimi ya m Ba maa? 10 Ka lan bɔh' o, “Filip, a bi niŋ yeda ni m be m Ba maa ni ka m Ba maa gba be n ni?”*

Yɛtɔy' shɛŋa n ni tɔyisiri ya maa, m bi tɔyisiri li la mmanɲan' yiko ni; amaa m Ba ŋun be n ni maa n tumdi o tuma maa. 11 Niŋmiya ma yɛda ni m be m Ba maa ni ka m Ba gba be n ni; ka di yi pa lala, yin' niŋmiya ma yɛda n tuma zuyu.

15 Yisa daa lan yel' o nyaandoliba maa, “Yi yi yuri ma, yi ni doli n zaligunima. 16 N ni suhi m Ba ka o tin ya Sɔŋda so na ka o ti be yi sani hali ni saha din ka bahigu. 17 O nyela **Naawuni Shi' so ni yelimanli** ni be, ka dunianim' ku tooi deeg' o, dama bɛ bi nyar' o, bɛ mi bi mi o; amaa yinim' mi o, dama o be yi sani ka ni ti be yi ni. 18 N ku chɛ ka yi kɔŋ sɔŋda; n ni lab' yi sanna. 19 Di kpari biɛla ka dunianim' ku lan nya ma yaha; amaa yinim' ni nyari ma. N ni mali nyevili be zuyu, yi gba ni mali nyevili m-be. 20 Dindali maa ka yi ni ti baŋ ni n shiri be m Ba ni, ka yi mi be n ni, ka n gba be yi ni. 21 Njunkam deei n zaligu ka dol' li, dilana n-nyɛ ŋun yuri ma; ka m Ba ni yuri ŋun yuri ma maa, ka n gba ni yuri dilana ka kahigiri mman' wuhir' o. 23 Ka Yisa garigi yel' o, “Nir' yi yuri ma, o ni doli n yeligu, ka m Ba ni yur' o, ka ti ni ka dilan' sanna ka ti min' o ti layim be. 24 Njunkam bi yuri ma je ni o doli n yeligu. Yel' shɛŋa yi ni wumdi ŋɔ pala n dini, amaa di nyela m Ba ŋun tim ma na maa dini. 25 N ni na be yi sani ŋɔ ka n yeri ya dimbɔŋɔnima. 26 Amaa m Ba ni yen tim **Sɔŋda so ŋun nyɛ o Shia Kasi**, ka o zaŋ n yuli kana la ni ti wuhi ya binsheyukam zaa; ka n ni daa wuhi ya shelikam zaa la, o ni ti teei ya li.” 27 Yisa daa lan yel' o nyaandoliba maa, “Suhudoo ka n zaŋ tin ya; mmanɲan' suhudoo mi ka n zaŋ tin ya maa. Di pala dunianim' ni tiri suhudoo shem la ka n tin ya maa. Di zɔriya dabiɛm bee n-che ka yi suhuri zɔhira.”

Ti Duuma Yisa daa ti o nyaandoliba maa suhudoo ka tiyisi ba gu binsheyu din daa yen ti niŋ. Yi wum Yisa ni yeli ba shem zaŋ chaŋ **Sɔŋdi** so ŋun yen kana la polo? Di tuya ni yi gbaai dimbɔŋɔ maa vienyela, dama zuŋɔ niriba tayirila Yisa yeligu ŋɔ m bɔri ni niriba ti ba yelimanli ni Yisa daa yerila anabi so kandi na yela. Amaa Yisa ni daa yeri Sɔŋdi so ŋɔ daa naan ku tooi nyɛ anabi bee n nyɛ daadam, dama Yisa daa yeliya ni lala Sɔŋdi maa nyela Naawuni Shia so bɛ ni ku tooi nya ka o yen kana ti be o nyaandoliba ni.

Ŋun leei nyɛ Sɔŋdi ŋɔ? Ti Duuma Yisa kahigu wuhi ti sɔŋdi ŋɔ ni nyɛ so. Wum mi Yisa ni yeli shem zaŋ kpa sɔŋdi ŋɔ polo,

*“N ni suhi m Ba ka o tin ya Sɔŋdi so na ka o **ti be yi sani hali ni saha din ka bahigu**. O nyela Naawuni Shia so ni yelimanli ni be...Ka ni ti be yi ni. N ku chɛ ka yi kɔŋ Sɔŋda n ni labi yi sani na. Amaa m ba ni yen tim sɔŋdi so ŋun nyɛ o **Shia Kasi** ka o zaŋ n yuli kana la ni ti wuhiya binsheyukam zaa;*

ka n ni daa wuhiya shelikam zaa la, o ni ti teei li.” (Jón 14:16-18,26)

Ti lan bõhiriya yaha: Sõndi ñuni ka Yisa daa leei lo o nyaandoliba alikauli la? Lala sõndi maa n nyẽ **Shia Kasi** so ñun yi Naawuni sani na ka daa be yi sani. O nyela Naawuni mini Yisa shia. O nyela Shia Kasi so Naawuni ni yẽn zañ n nin ninvuy' shẽb' ben ti Yisa yelimañli ni o nyela Tiligira ka lan nyẽ Duuma la suhu ni. Yisa daa lo o nyaandoliba alikauli ni o yi ti kpi o ni yiyisi kum ni n labi alizanda ni ni ka che ka o Shia Kasi labina ti be be ni n kpañsiri ba, n kpihindi be daalahachi, n tiri ba yaa ka *“wuhiri ba yelimañli soli.”* (Jón 16:13) Naawuni yi che ka ti wuhibu ño chañ tooni ha biela, ti ni nya yeligu ño ni daa niñ pali Jerusalem shem. Yisa kpibu nyaaña o ni daa yi n labi alizanda ni, Shia Kasi ño daa sheemi na nti be Yisa nyaandoliba la ni kaman o ni daa pun wuhi shem.

Ti wuhibu din doli ño na, ti ni lan bõhim zañ chañ Sõnda so ñun nyẽ Shia Kasi so ñun ni tooi tayi alahachilana ka o leei ñun yuri Naawuni ka tumdi o yubu. Amaa pumpõño cheliya ka ti chañ ti lihi ti lahabali sun la ni nti nya binsheyu din daa niñ yuñ gahindili sheli Yisa mini o nyaandoliba la ni daa di be yuñ bindirigu la.

Kundi yeliya:

(Mat. 26) 30 Ka be daa yili Naawuni payibu yilli naai, ka naanyi yi n-chañ Olivi Tih Zoli zuyu. 31 Yisa daa ti yeli ba, “Yuñ ño yi zaa ni ti zo ka che ma, dama di sabiya ni Naawuni yeliya, ‘N ni ku piẽgula, ka pieri wurim.’ 32 Amaa n yi ti neei kum ni, n ni dañ yi tooni chañ Galili.” 33 Ka Pita yel' o, “Hal sokam zaa yi ni zo ka che a, man' kul ku zo ka che a.” 34 Ka Yisa yel' o, “Yelimañli ka n yer' a, zuñõ yuñ ño a ni ti chihi siyimsiyim buta ni a bi mi ma, ka nolõyu na bi kum.” 35 Ka Pita lan yel' o, “Hal be yi ni ku m min' a gba, n ku chihi ni m bi mi a.” Ka Yisa nyaandoliba maa zaa daa yeli lala.

*36 Ka Yisa min' o nyaandoliba daa chañ luy' sheli din yuli booni **Getsemani** la ka o ti yeli ba, “Zinimiya kpe ka n chañ tooni ha ti suhi Naawuni.” 37 Ka o daa zañ Pita mini Zebidii bih' ayi la pah' oman' zuyu, ka suhugarigu mini suhusayingu daa gbaag' o pam 38 ka o yeli ba, “**N suhu sayimya pam, hal di ñmanila n yen kpimi.** Yinim' kpalimmiya kpe guhimiya.” 39 Ka o daa tirisi tooni biela ha nti teei don' o puli zuyu suhiri Naawuni yera, “**M Ba, di yi ni nani, nyin' che ka pipia ño miligi n zuyu, amaa che ka a yubu n-niñ, pa n dini.**”*

Cheliya ka ti zani kpe biela ka kpahim binsheli. Wahala pipi' bõ ka Yisa daa yẽn nyu ka di nyẽ suhusayingu n ti o la? Bõzuyu ka Yisa suhu daa sayim hali ka di ti ñmanila o yẽn kpimi la? Suhu sayingu n daa nyẽ li zañ ti Yisa, dama o daa

banya ni saha kana ni o deei Adam bihi daalahachi tibidarigibo n ti o maṅa! **Naawuni daanabinim zaa ni daa yeli saha sheli maa paaya!** Daadamnim ni ti nahim Tiligira ṅo ka kpahi o tabili dopulli zuṅu, amaa din daa nye yelibieṅu zaa nti Yisa nyela, o ni daa mi ni o ba Naawuni ṅun be alizanda ni ka yuri o ka o gba yuri o ṅo yen zaṅla dunia ṅo zaa daalahachi tibidarigibo nti o! Lala zuṅu ka Yisa daa suhiri Naawui yera: “M ba, di yi ni nani, nyin’ vuumi pipia ṅo ka che ma, amaa che ka a yubu n niṅ pa n dini!”

Kundi ni lan yeli shem m boṅo:

(Mat 26) 40 Ka o daa ti lab' o nyaandoliba maa sanna ti nya ka be gbihirimi ka o bohi Pita, “Yi ku tooi gali gom biela n zuṅu? 41 Yirigimiya yimaṅ' zuṅu, ka suhimiya Naawuni ni yi di ti lu zahimbu puuni; yi suhuri din' boṅa, amaa ka yi niṅbuna lee ka yaa.” 42 Ka Yisa daa lan labi pahi buyi ti suhiri Naawuni yera, “M Ba, pipia ṅo yi ku miligi n zuṅu ka pa ni n nyu li mi, nyin' che ka a yubu n-niṅ.” 43 Ka o ti lan lab' o nyaandoliba maa sanna nti nya ka be lan gbihirimi, dama gom n-daa mali ba pam. 44 Ka o daa che ba, ka lan lab' pahi **buta** ti suhiri Naawuni n-kul yerila yetoṅ' yini maa o suhigu maa ni. 45 Ka o daa ti lan lab' o nyaandoliba maa sanna ti bohi ba, “Yinim' na kul gbihirimi ka vuhiri jelinsi? Nyamiya, saha maa paaya; so pun yi Daadam Bia nyaṅa ka zaṅ o niṅ alahachinim' nuu ni. 46 Yiyisimiya ka ti chaṅ; nyamiya, ṅun yi n nyaṅ' maa paana.”

47 Yisa ni daa kul yeri maa, o noli daa na bi lu tiṅa, ka o nyaandoliba pinaayi la ni yino ṅun yuli daa booni **Judas Iskariot** la pahi maligumaaniba kpamba mini tiṅ' maa ni kpamba ni daa tim salo pam sheba ka be nyayiri takobiri ka gbib' kpahi la dii paana. 48 Ka Judas ṅun daa yi Yisa nyaṅa maa daa pun wuhi ba shihir' sheli yeli, “N yi ti kul puhi so ka mṅyis' o kpariṅ, ṅuna m-bala; yin' gbaamiy' o.” 49 O ni daa ti paana, o dii shiri chaṅmi ti zani Yisa tooni ka yeli, “Karimba, m puhir' a! Ka mṅyis' o kpariṅ.” 50 Ka Yisa yel' o, “Zori, niṅm' a ni kana ni a ti niṅ sheli maa.” Di saha ka salo maa dii kana ti gbaai Yisa.

51 Ka ben daa ze Yisa sani maa ni yino ṅoog' o takobi che n-sheligi maligumaaniba zuṅulan' dabili tibili bahi. (Luk 22:51) 52 Di saha ka Yisa yel' o, “Labisim' a takob' maa su di toṅu ni, dama ṅunkam ṅoori takobi ti kpirila takob' kum. 53 **A tehiya ni n ku tooi suhi m Ba Naawuni ka o tim malaikanim' tusatusa shem n sanna pumpoṅo?** 54 **Amaa di yi niṅ lala, wula ka Naawuni Kundi ni yeli ni shee lala niṅya la yen niṅ pali?**”

(Mat 26) 55 Di saha ka Yisa daa bohi salo maa, “Mani ka yi nyayi takobiri ka gbib' kpahi n-kana ni yi ti gbaai kaman ṅmenditoli n-nye ma

maa? M mini ya n-yi be Naawuni jembu duu dabisili kam ka n wuhiri ya, ka yi bi gbaai ma.” 56 Amaa **dimbɔŋɔnim' zaa niŋmi ni di che ka anabinim' sabbu niŋ pali.** Ka o nyaandoliba maa zaa daa zo ka che o. 57 Ka ben daa gbaai Yisa maa zaŋ o tahi Kaiafas ŋun daa nye maligumaaniba zuyulan' la yiŋa; nimaani ka Naawuni zaligubanɗiba mini tiŋ' maa ni kpamba daa pun layim ziya.”

Ti zaa nya Yisa ni daa zaŋ o maŋa n niŋ ninvuy' sheb' ben daa bɔri ni be ku o la nuu ni shem. So ni tooi bɔhi: “Wula zuyu ka Yisa zaŋ o maŋa n niŋ o dimnim nuu ni? Ŋun ninvuy' so ŋun daa mali pɔhim yiko n kariti alizimbieri, n neeri zoomba, ka neeri kpiimba kum ni – **bɔzɔyu ka o bi tooi tiligi o dimnim ka che o maŋa?**” Yisa maŋmaŋa daa yeli ti din tahili: O nyaandoliba la yino ni daa ti bɔri ni o zabi o zuyu, Yisa daa yeli o mi,

*“Labisimi a takɔbu maa su di tɔyuni, dama ŋunkam ŋoori takɔbu yen ti kpila takɔbu kum. A tɛhiya ni n ku tooi suhi m ba Naawuni ka o tim malaikanim tusatusa shem n sanna pumpɔŋɔ? Amaa **di yi niŋ lala, wula ka Naawuni Kundi ni yeli ni shee lala niŋ ya la yen niŋ pali?**” (Mat. 26:52-54)*

Bɔzuyu ka Yisa daa wayisi o maŋa n che ka o dimnim gbaag' o? O daa niŋla lala ni o che ka Anabi nim ni daa sabi yeli shem waawaayili n niŋ be kundinim ni yeli ni Masia ni ti di wahala, ni ka kpaai o zim ka di leei sara maligu n kpihim alahachila niŋ pali. Wuntialan' ŋun nye Tiligira la n tu ni o kpi n-vo ben ka wuntia la miri Naawuni. Yisa Masia daa kala dunia ŋɔ na ni o ti che ka anabinim yetɔya la niŋ pali. O daa kamina ni o ti che ka pieyu sara Maligu la gbunni la niŋ pali. O daa kamina ni o ti tiligi m mini a alahachi ni. Lala zuyu ka o daa wayisi o maŋa ti o dimnima ka be gbaagi o. **M mini ya zuyu ka Yisa daa zaŋ o nyevilli m-pa talima.** Ti payiri Naawuni ni o ni ti ti tiligira so ŋɔ!

M mabihi, kpeŋɔ n tu ni ti zani zuŋɔ. Ti mali tamaha ni yi nyela ben ti lahi yen labina nti pahi ti zuyu ti wuhibu din kanna ka ti nya Maligu maaniba zuyulannim mini Jerusalemima mini be kpamba ni daa naai noli n kariti Yisa sariya ka galindi o ka di zaa nyela din daa yen che ka anabinim yeligu niŋ pali....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka yi kuli ni teeri Yisa ni daa yeli o nyaandoliba shem la, dama o daa yeli ba ni,

“N ni zaŋ n nyevilli sɔŋ ni nti lan kpuyi li. Pa so n yen yihi n nyevilli maa, amaa m maŋmaŋ yubu ni ka n yen zaŋli sɔŋ.” (Jɔn 10:17,18)

WUHIBU 83

BE GALIM YISA

MAT 26,27; JON 18,19

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti Kundi Kasi la puuni, ti wum Naawuni daanabinim ni daa yeli shem zaŋ chaŋ Naawuni **tiliginsim nia** sheli o ni daa lo ni o zaŋ tiligi alahachinim tibidarigibo din ka bahigu la ni. Lala tiliginsim nia ŋo n nye dini? Din' n nye Masia dopulli zuyu kum la. Naawuni daanabinim di shehira ni Masia ŋun nye wuntialan ŋo yen kpimi n kpaai o zim tiligi ninvuy' sheb' ben ka wuntia la, ka deei ti daalahachi sanyo kaman sara maligu pie' so ŋun ka galimi la. So' yini ŋo ko ka Naawuni ni tooi doli tiligi ti daalahachi ni ka kari ti sariya kamani ben nye wuntianim la, ka na kuli mali o wuntitali. Zaŋ kpa Kundi Kasi bohumbu din jendi saha polo la, ti bohumbu vuna nti miri yeli sheŋa ŋan kpa talahi ti bohumbu maa ni din n nye Masia kum mini o kum ni neebu saha lahabali. Naawuni yi sayi, zuŋo wuhibu mini din yen kana maa puuni, ti ni nya Masia Yisa ni daa zaŋ o nyevilli n-kpikum dunianim daalahachi.

Ti wuhibu din garila ni, ti nya maligu maaniba ni daa da ninvuy' so ŋun daa yi Yisa nyaŋa la n-che ka o zaŋ ba chaŋ luy' sheli Yisa mini o nyaandoliba ni daa bela. Ti daa nya be ni daa **gbaai Yisa** shem n daa lo o ka zaŋ o chaŋ. **Alahiziba n daa boŋo!** Dama bozuŋu ka Yisa so Naawuni kpieŋ ni daa be so ni che ka o dimnim ti gbaagi o? O daa chemi ka be gbaagi o ni di che ka anabinim ni daa pun yeli ni be ti n-nahim Masia ka ku o ka o ti yiŋisi di daba ata dali la niŋ pali, ni ka ŋunkam zaa niŋ o yeda ni ti nya alahachi chempaŋ. Kamani anabinim maa ni daa pun yeli shem la ni *"Be daa zaŋ o mi chaŋ kaman be ni zaŋdi piebila chani korigibu shee shem la."* (Azaia 53:7)

Pumpoŋo, cheliya ka ti tuyi ti bohumbu Lahabali Suŋ la puuni n nya binsheŋu din daa niŋ yuŋ sheli din daa zimsila saha sheli Naawuni zaligu baŋdiba la ni daa gbaai Yisa naai. Kundi yeliya:

(Maak 14) 53 Ka be daa zaŋ Yisa tahi maligumaaniba zuŋulan' yiŋa. Ka maligumaaniba kpamba mini tiŋ' maa ni kpamba ni Naawuni zaligubaŋdib' zaa daa layim na. 54 Ka Pita daa puŋisiri doli Yisa nyaŋa m-mali ti paai maligumaaniba zuŋulan' maa yiŋ' dundɔŋ ni nti zi yili maa

ni dunoguliba sani wuyisiri buyim.

55 Ka maligumaaniba mini be jintɔriba zaa daa bɔri daliri sheli din ni che ka be **tɔyisi luhi Yisa** ka ku o, amaa ka daa lee bi nya di daliri. 56 Niriba pam daa di o shehira kpema, amaa ka be shehira maa daa lee bi doli taba. 57 Ka sheb' daa yiyisi zani dir' o shehira kpema yera, 58 "Ti daa wumya ka o yeli ni o ni wurim be ni daa zaŋ nuhi me Naawuni jembu du' shel' la, ka me din pa nuhi mebu zali dab' ata sunsuuni." 59 Amaa ka be shehira maa zaa daa kul bi bahi doli taba. 60 Ka maligumaaniba zuɣulan' maa daa yiyisi zani salo maa sunsuuni m-bɔhi Yisa, "A ka noli din ni garigi? Shehira bɔ ka be lee dir' a ŋɔ?" 61 Amaa ka Yisa shini ka bi garigi sheli. Ka maligumaaniba zuɣulan' maa lan bɔh' o, "Nyini nye Masia ŋun nye Naawuni Alibarikalan' Bia la?" 62 Ka Yisa garigi yel' o, "**lin, lala nye ma**; ka yi ni ti nya Daadam Bia ka o zila Yiko Zaa Naa nudirigu polo m-be sagbana ni kannu." 63 Ka maligumaaniba zuɣulan' maa darigi cheeg' omanman' binyerigu ka yeli, "Bɔ ka ti lan bɔri shehiranim' ni ti niŋ yaha? 64 Yi zaa wum o ni mɔri Naawuni shem. Yi lee zahimla wula?" Ka sokam yeli, "**O simdi la kubu!**" 65 Di saha ka sheb' dii tuhiri nintɔri vier' o, ka pɔb' o nina ka ŋmer' o ka yera, "Wuhim' ti a daanabitali ni nye shem." Ka ben daa guli Yisa maa gba ŋmer' o.

66 Di saha **Pita** daa zila maligumaaniba zuɣulana Kaiafas yin' maa dundɔŋ ni, ka maligumaaniba zuɣulan' yin' bipuyin' so ti kana 67 nya ka Pita ziya wuyisiri buyim, ka o lih' o ka yeli, "A gba daa be Yisa Nazaret doo ŋɔ sani." 68 Ka Pita chihi yeli, "Man' bi mi waamaa m-baŋ a ni yeli shem maa gbinni." Ka zo yi nti ze dunol' ni. 69 Ka bipuyinga maa daa ti lan nya o ka yeli ben ze nimaani maa, "Doo ŋɔ gba nyela be ni yino." 70 Ka Pita lan chihi yaha. Ka di daa bi tooi biela, ka ben ze nimaani maa yeli Pita, "A shiri nyela be ni yino, dama a nyela Galili tiŋbia." 71 Ka Pita dii gbaai kari ka pɔri pɔri yera, "Hal man' bi mi do' so yi ni yeri maa gba." 72 Di saha ka nolɔyu dii kum pahi buyi, ka Pita teei Yisa ni daa yel' o ni nolɔyu ti yen kum buyi o ni chihi siyimsiyim buta ni o bi mi ŋun' Yisa la yela. Ka di daa niŋ Pita suhugarigu ka o kum pam.

(Mat. 27) 1 Biɛyu ni daa ti neeri na ka maligumaaniba kpamba mini tin' maa ni kpamba layim to jina ni be gbaai be ni yen niŋ shem ku Yisa, 2 ka daa lo o mihi n-zaŋ o tahi Gomna Paillet sani. 3 Saha sheli **Judas** ŋun daa yi Yisa nyaŋa la ni daa ti wum ka be yeli ni be kum' Yisa, ka o daa galim omanɔ, ka zaŋ anzinfa kpil' pihita la labisi ti ti maligumaaniba kpamba mini tin' maa ni kpamba 4 ka yeli, "N tum alahachi, dama n yi ŋun ka taali nyaŋa." Ka be bɔh' o, "Ka dimbɔŋɔ nya ti ya? A yela m-

bala!” 5 Ka o daa zaŋ anzinfa kpila maa bahi Naawuni jembu duu maa ni, ka yi n-chaŋ ti yil' omaŋ' mia.

(Jɔn 18) 28 Ka **be daa zaŋ Yisa** Kaiafas yij' maa ni n-tahi **Gomna yija asibaasi**. Be maŋmaŋ' daa bi saŋi doli kpe Gomna yij' maa ni, dama be daa bi bɔri ni be tum birigi be kali din ni che ka dayiri tab' ba ka be ku tooi di Yayigari Chuyu bindirigu. 29 Lala zuyu ka Gomna **Paillet** maŋmaŋ' daa yina ti bɔhi ba, “Yi ni tahi do' so ŋɔ na taali lee nyela dini?” 30 Ka be garigi yel' o, “O yi di pala ŋun tum taali, ti naan ku tah' o a sanna.” 31 Ka Gomna Paillet yeli ba, “Ka dindina zaŋmiy' o chaŋ ti doli yimaŋmaŋ' zaligu soli kar' o saria.” Ka Yehudianim' maa yel' o, “Ti ka soli ni ti ku nira.” 32 Dimbɔŋɔ daa niŋmi ni di che ka Yisa ni daa yeli shem zaŋ chaŋ kum sheli ŋun' Yisa ni ti yen kpi la polo yela niŋ pali.

33 Ka Gomna Paillet daa lab' kpe saria karibu shee maa ka boli Yisa na ti bɔh' o, “A nyela Yehudianim' Naa?” 34 Ka Yisa garigi bɔh' o, “Amaŋmaŋ' n-kul bɔhi ma lala bee sheba n-yel' a n yela lala?” 35 Ka Gomna Paillet bɔh' o, “Yehudia nira n-nye ma? Amaŋmaŋ' niriba mini maligumaaniba kpamba n-zaŋ a tahi n sanna! Tuunbiɛ' bɔ ka a lee tum?” 36 Ka Yisa yel' o, “N nam pala dunia ŋɔ nam. N nam yi di nyela dunia ŋɔ nam, n niriba naan zabi n zuyu ka so ku tooi zaŋ ma niŋ Yehudianim' nuu ni. Amaa n nam pala dunia ŋɔ nam.” 37 Ka Gomna Paillet bɔh' o, “Ka dayila a nyela naa?” Ka Yisa garigi yel' o, “A ni yeli shem maa n-nye li. Be daa dɔyi ma dunia ŋɔ ni ni n dila yelimaŋli shehira. Ka ŋunkam suhu ye yelimaŋli zuyu wumdi n yeligu.” 38 Ka Gomna Paillet bɔh' o, “Yelimaŋli maa lee nyela dini?” Gomna Paillet ni daa yeli shem ŋɔ nyaŋa ka o lan yi yehudianim' maa sani ti yeli ba, “**M bi nya o taali baabiɛla**”. (Luk 23) 5 Amaa ka be nini kul mooi ka be mɔhiri vuri n yera, “O piligila o wuhibu maa la Galili n-wuhi li Judia tinsi zaa ni zaŋ na hal ti paai kpe, ka di zuyu che ka niriba taari duŋ.” 6 Gomna Paillet ni daa wum lala maa ka o bɔhi ni Yisa nyela Galili nira? 7 O ni daa baŋ ni Yisa nyela Naa Herɔd sulinsi ni nira, ka o che ka be zaŋ o tahi Naa Herɔd sani, dama Naa Herɔd gba daa kala Jerusalem na di saha maa.

(Luk 23) 8 Naa **Herɔd** ni daa ti nya Yisa, di daa niŋ o nyayisim pam, dama o daa pun wum' o yela ka di wɔya, ka bɔri ni o nya o ni o nini, ka daa lan tehiri ni di pa sheli Yisa ni tum alahiziba tuun' sheli ka o nya. 9 Lala zuyu ka o daa bɔhi Yisa bɔhigu pam, amaa ka o bi garig' o. 10 Ka maligumaaniba kpamba mini Naawuni zaligubaŋdib' daa ze nimaani kul fiyisir' o ni suhuyiyisili. 11 Naa Herɔd min' o tɔbbihi daa ziɛm Yisa ka mal'o ansarisi; ka daa zaŋ kpar' vielli yel' o, ka che ka be zaŋ o labi

Gomna Paillet sani. 12 Naa Herɔd mini Gomna Paillet daa malila dimli ni taba, amaa dindali maa zaŋ chana be daa layila tab' zori.

13 Ka Gomna Paillet daa lan layim maligumaaniba kpamba mini zuyulannima ni salo maa zaa na 14 nti yeli ba, "Yi ni zaŋ doo ŋɔ tahi n sanna nti yeli ni o birigirila yi zuliya la, n vih' o yi zaa ha ninni, amaa ka bi nya o taali ni yi ni fiyis' o shelikam zaa zuyu maa. 15 Hal Naa Herɔd gba bi nya o taali, dama o che ka be zaŋ o lab' ti sanna. Nyamiya, o bi tum tuumbie' sheli din simdi kum. (Jɔn 18) 39 Amaa yi mali kali din ti ma soli ni n yihi dansarika yino so yi ni bɔri bahi Yayigari Chuyu puhibu saha; dinzuyu yi bɔri ni n yihi Yehudianim' Naa maa bahi?" 40 Ka be daa lan mɔhi vuri pam yeli, "Pa doo ŋɔ ka ti bɔri ni a yihi bahi. **Barabas** ka ti bɔri ni a yihi bahi!" (Luk 23) 19 Barabas daa nyela ben daa taai duŋ tiŋ' maa ni yino, ka daa lan nye ŋun ku nira ka be kpeh' o duu di zuyu. 20 Gomna Paillet daa bɔri ni o bahi Yisa, dinzuyu ka o daa lan lab' tɔyisi ba di yela maa; 21 amaa ka be daa kul mɔhiri vuri yera, "**Kpahim' o tabili dapulli zuyu! Kpahim' o tabili dapulli zuyu!**" 22 Ka Gomna Paillet daa bɔhi ba pahi buta, "Bɔzuyu? Tuumbie' bɔ ka o lee tum? M bi nya ka o tum tuumbie' sheli din simdi kum. Dinzuyu n ni chami ka be fieb' o, ka zaŋ o bahi."

(Jɔn 19) 1 Di saha ka Gomna Paillet daa che ka be **fiɛb'** Yisa. 2 Ka tɔbbihi daa zaŋ gɔhi n-wuyi zuyupiligu zaŋ pili Yisa, ka zaŋ kpar' zɛyɛ yel' o, 3 ka gbaag' o ansarisi malibu yera, "Ti puhir' a Yehudianim' Naa!" Ka ŋmer' o nutala. Ka be daa tuhiri nintɔri vier'o, ka deei kayili maa fiebir'o zuyu ni. (Mat.27:30) 4 Ka Gomna Paillet daa lan yi nti yeli Yehudianim' maa, "Nyamiya, n yen zaŋ o mi yina nti wuhi ya ka yi baŋ ni m bi nya o taali baabiela." 5 Ka Yisa daa yina n-na kul yela kpar' zɛyɛ la, ka pili gɔhi zuyupiligu maa. Ka Gomna Paillet daa yeli ba, "Nyamiya doo maa!" 6 Maligumaaniba kpamba mini Naawuni jembu duu tuumba ni daa nya o maa be daa kuhimi yeli, "**Kpahim' o tabili dapulli zuyu! Kpahim' o tabili dapulli zuyu!**" Ka Gomna Paillet yeli ba, "Yimanŋman' zaŋmiy' o chaŋ ti kpahi tabili dapulli zuyu! Dama man' bi nya o taali baabiela." 7 Ka Yehudianim' maa yel' o, "Ti mali zaligu sheli din wuhiri ni **o simdi kum, o ni yeli ni o nyela Naawuni Bia la zuyu.**"

8 Gomna Paillet ni daa wum be ni yeli shem maa ka dabiɛm maan gbaag' o pahi; 9 ka o lan labi kpe saria karibu shee maa ti bɔhi Yisa, "**Tiŋkani ka a yina?**" Ka Yisa bi garig' o sheli. 10 Ka Gomna Paillet daa lan bɔh' o, "A ku garigi ma? A bi mi ni m mali yiko din ni che ka be kpah' a tabili dapulli zuyu, ka lan mali yiko din ni tooi tilig' a?" 11 Ka Yisa garigi

yel' o, "A ku tooi nya di yiko, ka pa ni Naawuni n-ti a li; dinzuyu ninvuy' so n̄un zaŋ ma niŋ a nuu ni n̄o daalahachi galisi gar' a dini." 12 Di saha zaŋ chana, ka Gomna Paillet daa lo nia ni o bahi Yisa, amaa ka Yehudanim' maa kuhi yel' o, "A yi bahi doo n̄o a pala Naa Siiza sima, dama n̄unkam zaŋ omanj' leei naa lola Naa Siiza zaŋ' biɛyu!"

(Mat. 27) 24 Gomna Paillet ni daa zahim nya ka o ku tooi yihi ba be ni b̄ori shem maa ni, ka nya ka be maan piligirila duŋ taabu maa zuyu, ka o daa zaŋ kom pay' o nuhi salo maa ninni ka yeli, "N nuu ka doo n̄un ka taali n̄o zim yihibu ni. Yi yela m-bala!" 25 Ka niriba maa zaa garigi yeli, "O zim yihibu kpalimmi zi ti mini ti bihi zuyu!" (Maak 15) 15 **Gomna Paillet ni daa b̄ori ni o niŋ niriba maa suhu yubu zuyu ka o daa yihi Barabas bahi, ka che ka be fieb' Yisa, ka o naanyi zaŋ o ti ba ni be ti kpah' o tabili dapulli zuyu.**"

Yela n̄o zaa daa kuli niŋmi n doli anabi Aizaia ni daa pun yeli shem yuun' k̄obishiyop̄cin saha la p̄ci ka niŋsim n̄o naan niŋ n̄o. Dama o daa sabi jendi Masia n-yeli: "**Be daa muysi o ka nahimi o, amaa di zaa yoli, o daa bi yaai o noli! Be daa zaŋ o mi chaŋ kaman be ni zaŋdi piebila chani k̄origibu shee shem la bee kaman be ni cheri pieyu k̄obri ka o f̄o shem la. O daa bi yaa o noli.**" (Aizaia 53:7) Aizaia ni daa lan sabi Masia yeligu shem m b̄oŋo, "**N daa che n nyaana ti ninvuy' sheba ben buri ma ka che n jira ti ti ninvuy' sheb' ben dariti sibiri n teenk̄obiri; m mi daa bi n̄maligi n nini bahi kpaŋa ka che ninvuy' sheb' ben maani ma ansarisi bee ban tuhiri nint̄ori veri ma maa.**" (Aizaia 50:6)

Zuŋo ti zaa nya adiini zuyu' lan nima mini Yehudanim ni che ka anabinim ni daa sabi yeli shem la niŋ pali, dama be daa nya wuntia lan' n̄o ka ku o. B̄ozuyu ka adiini kpamba n̄o daa galimi o ka ku o? Be daa galim Yisa dama **be daa bi tooi deei neesim ni yelimanjli maa.** Yisa daa yeli ba yelimanjli ka lala yelimanjli maa vii be bilik̄oyintali mini be ninkuunsi gbuni. Yisa maŋmaŋ nyela Yelimanjli! Neesim maa daa ka la dunia n̄o na ka niriba leei yula zimsim dama be daalahachi tumtumsa zuyu. Adam bihi ni daa bi tooi deei neesim maa zuyu be ni daa tooi niŋ shem daa nyela be daa bo la soli n kpahi li. Lala zuyu ka Kundi kahigili n yera:

"Ka neesim maa kuli neeri zimsim ni ka zimsim maa bi tooi nyaŋ li... z̄emani n̄o zuyulannim ni so daa zi yem n̄o yela, dama be yi di daa mi li be daa naan ku kpahi ti Duuma n̄un nye jilimalan' la n-tabli dopulli zuyu. Ka o daa ka dunia n̄o ni na, amaa ka dunianim ti bi baŋ o. O daa daŋ ka la o maŋmaŋ zuliya sani na ka be ti bi deegi o, amaa ben kam daa deegi o ka niŋ o yuli yeda, bena ka o niŋ yiko ni be leei Naawuni bi' d̄oyirisi." (J̄on

1:5; 1 Kɔr. 2:8; Jon 1:10-12)

M mabihi ben wumda, ti payiriya pam ni yi ni pahi suyilo n zini wum ti zunɔ wuhibu ɲɔ. Daa kpaɲmiya yi maɲ ka yi labina ti pahi ti zuyu ti wuhibu din kanina ni ka ti nya Adam bihi ni daa che ka anabi Dauda yeligu sheli o ni daa sabi niɲ yila kundi la ni zaɲ jendi Masia yera: *“Be mali la binyera n kuhiri n nuhi mini n naba.”* (Yila 22:16)

Naawuni niɲmi alibarika niɲ yi ni ka yi kuli ni zaɲ anabi Aizaia ni daa pun yeli shem zaɲ chaɲ Masia nahimbu polo saha wayila la ha pɔi ka di daa naan ti niɲ. Dama o daa yeliya:

“Be daa muyisi o, ka nahim o, amaa ka o bi yaai o noli. Be daa zaɲ o mi chaɲ kaman be ni zaɲdi piebila chani kɔrigibu shee shem la bee be ni chari piɛyu kɔbiri ka o fɔ shem la! O daa bi yaai o noli.” (Aizaia 53:7)

WUHIBU 84

BE KPAHI YISA TABILI DAPULLI ZUYU

MAT 27; MAAK 15; LUK 23; JON 19

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya ben daa gbaai Yisa yuŋ shem, n zaŋ o tahi ti ti maligu maaniba zuyulana, ka daa ŋma ziri pa o ka **nahimi o**, ka zaŋ o chan ti ti Pilet ŋun daa nye tiŋ' maa Gomda la. Linjimanima daa fiebi Yisa niriba ninni ka wuy' gohi zuypiligu m-pili o, ka dihi o vi, ka lab' o tapayisi, ka tuhi nintɔri ve' o, ka fiebi o kuriga jaangbee o zuyu ni. **Adam bihi ni daa zaŋisi wuntia lan' ŋo shem m bala, ŋun daa nye jilima Duuma ka yi alizanda ni la na.** Ninvuyu sheb' ben daa nahindi Yisa ŋo, ben daa bi mi anabinim yeligu la yela; "Be daa bi mi ni be niŋsim maa yen chemi ka anabinim ni daa pun yeli ni Masia ni ti kana nti di wahala ŋo tatabo alahachinim nuuni la niŋ pali."

Zuŋo ti yen tuyila ti wuhibu lahabali suŋla puuni n-nya **Yisa Masia** ni daa di wahala hali nti kpi dapulli zuyu shem ka di nyela di daa **chemi ka Naawuni nia** sheli anabinim ni daa pun yeli sheli yela la niŋ pali. Poi ka ti ti pili ti zuŋo wuhibu ŋo, ti bɔrimi ni yi baŋ ni saha sheli Yisa ni daa na be dunia ŋo ni, Romanim gomnanti daa nyela ŋun kuri tuunbie tumdiba, ka di daa nyela o cherimi ka be kpahiri ba pari dari zuyu bee tihi zuyu. Bee ben kpahi o pa be ni daa maani dapulli sheŋa la zuyu. Lala kum ŋo maa yuli n daa booni dapulli zuyu kum la. Lala bierim mini vi kum ŋo maa daa yi zemi nti ninvuy' sheba ban tum tuunbieri din ka ŋmali.

Di yi pa sheli, yi sheb' biehi mi ni bɔzyu ka Naawuni daa che ka Masia ŋun nye wuntia lan' ŋo gba daa ti kpiri lala bierim mini vi kum ŋo tatabo. Daliri sheli din che ka di daa tu ni Yisa gba kpi lala kumbieyu maa daa nyela alahachi gba tuumbieyula zuyu. **Dunia ŋo yelimuyisirili nyela alahachi.** Ti zaa nyela alahachinima ka ti daalahachi maa nye din birigiri ti ka cheri Naawuni ŋun be kasi ka lan nye wuntia Naa ŋo! Naawuni yi yen che m mini a taali paŋ ti, ka na kuli mali o wuntitali din ŋuna, di tuya ni o kari ti ti daalahachi sariya sheli din nye nintiyibo mini dariza. O ku tooi che ti daalahachi paŋ ti yoli. Naawuni nyela wuntia sariyakarita ka di tu ni o darigi alahachi tumdi kam tibili ka di niŋ dede. Alahachi sanyoo nyela kum mini azaaba buyim din ka bahigu. Tibidarigibo ŋo sanyoo bi tu ni di yo m-pooi. Lahabali suŋ din beni nyela, Naawuni siyisi tiligiri so ŋun nye wunti'lana ni o kana ti yo ti daalahachi sama zaa. Yisa n nye lala

tiligiri so nun nye wuntia naa ka galisi ɲɔ. O kamina ni o ti tiligi ti Naawuni suhuyiɲisili sheli din di yen be ti zuɲu ti daalahachi tumbu la zuɲu.

M mabihi ben wumda, ti gahiri nuu m booni ya ni yi kana ti zaɲ yi teha mini yi suhuri n-niɲ ti ni yen karim Lahabali Sunj sheli ɲɔ ni. Lala **lahabali ɲɔ yen jendila Yisa dopulli zuɲu kum yela**. Kundi yeliya:

(Jɔn 19) 16 **Di saha ka Paillet daa zaɲ o ti ba ni be ti kpahi o tabili dapulli zuɲu** 17 **ka be daa zaɲ Yisa chaɲ. Ka Yisa daa zi o maɲmaɲ dapulli maa hali ti paai luy' sheli din yuli booni Goligɔta Hiburuni la ka di gbunni nye zuɲ' ɲmaɲ shee.**

(Luk 23) 26 **Be ni daa mali Yisa chani maa ka Sairiini do' so nun yuli daa booni Saimɔn yi tinshee garita, ka be gbaag' o nti zaɲ Yisa dapulli maa zil' o ni o zi li doli Yisa.** 27 **Ka salo pam daa doli Yisa nyaɲa, ka pay' sheb' daa be be ni n-kuhiri ka fabindi o zuɲu.** 32 **Ka be daa zaɲ niriba ayi ben nye tuumbietumdiba pahi Yisa zuɲu ni be ti ku ba.** 33 **Be ni daa ti paai luy' sheli din yuli booni Zuyunmaɲ Shee la ka be daa kpahi Yisa tabili dapulli zuɲu, ka daa kpahi tuumbietumdiba ayi maa gba tabili dapula zuɲu zaɲ yino sa Yisa nudirigu polo, ka zaɲ nun' la mi sa o nuzaa polo.** 34 **Ka Yisa daa yeli, "M Ba Naawuni, cheli paɲ ba, dama be bi mi be ni niɲdi sheli maa gbinni!...35** **Ka niriba daa ze kpaɲ' lihir' o; amaa ka tiɲ' maa ni kpamba daa maan' o ansarisi yera, "O daa tiligi sheba, dinzuɲu o yi shiri nyela Naawuni ninvuy' gahindili nun nye nun Naawuni Masia, nun' tiligim' amaɲa!"** 36 **Ka tɔbbihi la gba daa maan' o ansarisi, ka zaɲ komihigu ti o ni o nyu 37 ka yera, "A yi shiri nyela Yehudianim' Naa, nyin' tiligim' amaɲa!"**

(Jɔn 19) 19 **Gomna Paillet daa sab' sabbu sheli tabili Yisa dapulli maa zuɲu. Di ni daa sab' shem m-bɔɲɔ: "Yisa Nazaret nira nun nye Yehudianim' Naa la m-bɔɲɔ."** 20 **Di daa sabila Hiburuli ni mini Latinli ni Girikili ni. Ka Yehudianim' pam daa karim di ni sab' shem maa, dama be ni daa kpahi Yisa tabili dapulli zuɲu luy' sheli maa daa mirila tiɲ' maa.** 21 **Ka Yehudianim' maligumaaniba kpamba daa yeli Gomna Paillet, "Di sabi ni Yehudianim' Naa la m-bɔɲɔ, amaa sabimila, "Doo ɲɔ yeliya ni o nyela Yehudianim' Naa."** 22 **Ka Gomna Paillet yeli ba, "N ni pun sab' shem maa n-ni zani!"** 23 **Tɔbbihi maa ni daa kpahi Yisa tabili dapulli maa zuɲu be daa zaɲla o binyera m-pirigi li zii bunahi, ka be zaa zaɲ yimyim, ka daa bɔri ni be niɲ o binyer' tital' la gba lala. Amaa o binyer' titali maa din' daa ka sherimia, di daa kul wuyila di zuɲusaa polo hal ti siyi di tiɲli.** 24 **Dinzuɲu ka be daa yel' taba, "Di cheliya ka ti chee' li, amaa cheliya ka ti tola tete n-nya nun yen di li." Dimbɔɲɔ daa niɲmi ni di che ka Naawuni**

Kundi ni yeli shem la niŋ pali. Di ni yeli shem maa m-bɔŋɔ: “Be pirigi m binyera ti taba, ka zaŋ m binyer' titali mi to tete.” Lala ka tɔbbihi maa daa shiri niŋ.

(Luk 23) 39 Ka be ni daa kpahi tuumbietumdiba ayi sheb' tabili dapula m-pahi Yisa zuɣu maa ni yino daa yiɣisi o suhu bahi Yisa zuɣu m-bɔhir' o, “A pala Masia? Tiligim' amaŋa, ka tiligi ti pahi!” 40 Amaa ka o kpee la daa tah' o zuɣu ka bɔh' o, “A bi zɔri Naawuni? A bi nya ka be bahi noli ni be kum' ti min' o zaa? 41 M min' a n-simdi lala, dama tinim' tuma nyɔri ka ti diri ŋɔ; amaa ŋun bi tum taal' sheli.” 42 Ka ŋmaligi yeli, “Yisa, ti teemi n yela a nam ni.” 43 Ka Yisa yel' o, “**Yelimaŋli ka n yer' a, zuŋɔ dabisili ŋɔ a ni ti be n sani Naawuni yili.**”

(Maak 15) 33 Luɣ' shelikam zaa daa zibigimi agbaa dede zaŋ ti paai kurig' ata saha. 34 Kurig' ata maa saha ka Yisa daa kuhi pam yeli, “**Ibi, Ibi, lama sabaktani?**” Di gbinni nyela, “**N Duuma Naawuni, n Duuma Naawuni, bɔ niŋ ka a che ma?**” 35 Ka ben daa ze nimaani maa sheb' wum lala ka yeli, “Nyamiya, o boonila Anabi Ilaija.” 36 Ka be ni yino zo chaŋ ti zaŋ gumdi tim komihigu ni zaŋ kayili gbaɓ' li zaŋ ti o ha ni o nyu ka lan yeli, “Cheliya ka ti guhi pɔi n-nya Anabi Ilaija ni kana nti siyis' o na bee o ku kana.” (Nirba maa daa yelimi ni be ni daa bi baŋ Yisa ni yeli shem maa gbunni zuɣu ka mi bi lan baŋ binsheyu din daa niŋdi maa zuɣu. Tingbani maa zaa daa niŋla bumbɔni binsheyu din daa gbaai wuntaŋ zuɣusaa, hali ni Zaawuni, **lala bumbɔni ŋɔ saha ka Naawuni daa zaŋ Adam bihi daalahichinsim zaa ka n-zili Tiligiri ŋun daa be kasi ŋɔ, ka ŋun' kam yi niŋ o yeda pala ŋun ni bahi yoli!** Ti ku tooi zaŋ Yisa ni daa nya nahingu sheli ti zuɣu maa m-buyisi sheli.)

(Jɔn 19) 28 Dimbɔŋɔ nyaaŋa Yisa ni daa baŋ ni binsheyukam niŋya naai maa ka o daa yeli, “**Konyuri mali ma.**” O daa yelila laa ni di che ka Naawuni Kundi ni yeli shem la niŋ pali. 29 La' sheli daa ze nimaani ka komihigu pali li, ka be daa zaŋ gumdi tim di ni n-zaŋ taanɔro gbaɓ' li n-zaŋ tiri ka n-niŋ o nol' ni. 30 Ka Yisa daa dee komihigi maa ka yeli, “**Di naaya!**” (Luk 23:46) “Di saha ka Yisa daa kuhi pam yeli, “**M Ba Naawuni, n zaŋ n shia niŋ a nuu ni!**” O ni daa yeli lala maa ka o dii bahi.”

(Maak 15) 38 Ka chinchin' sheli din daa yili Naawuni jembu duu sunsuuni la daa chee di zuɣusaa hal nti siyi di tiŋli. 39 Ka sapashin' kpeen' so ŋun daa ze nimaani nya Yisa ni daa kuhi lala ka bahi maa yeli, “Yelimaŋli, doo ŋɔ shiri nyela Naawuni Bia.” 40 Pay' sheb' gba daa ze kpaŋ' ha yuuni Yisa; Mariama ŋun daa yi Magdala la na mini Jeemsi bila ni Joses ma Mariama ni Salomi daa be be ni. 41 Dama Yisa ni daa be

Galili la, bɛna n-daa dol' o ka sɔɲd' o; ka payiba pam bɛn daa dol' o na hal ni Jerusalem la gba beni.

(Jɔn 19) 31 Dindali maa ni daa nyɛ Vuhim Dabisili dazɔhigu dali zuɣu ka bɛ daa bi bɔri ni bɛ ni kpahi sheb' tabili dapula zuɣu la kpalim pa dapula maa zuɣu Vuhim Dabisili dali. Dama Vuhim dabisili din daa kani maa na daa nyɛla Vuhim Dabisi' tibusili. Lala zuɣu ka Yehudianim' daa suhi Gomna Pailɛt ni o bahim' tɔbbihi noli ka bɛ kab' bɛ ni kpahi sheba n-tabili dapula zuɣu maa gbaya, ka di chɛ ka bɛ kpi ka bɛ siyisi ba na ti sɔyi. 32 Dinzuɣu ka tɔbbihi daa chaɲ ti kabi bɛ ni daa kpahi niriba ayi sheba tabili dapula zuɣu pahi Yisa zuɣu la ɲun daɲ tooni min' o kpee la gbaya; 33 amaa ka bɛ daa ti paai Yisa sani n-nya ka o pun kpimi, dinzuɣu ka bɛ daa bi kabi ɲun' gbaya. 34 Amaa **ka tɔbbihi maa ni yino daa zaɲ kpani kuhi Yisa luyili, ka zim mini kom dii zɔri yirina.** 35 ɲun daa nya li ni o nini n-yel' li ni yi niɲ yɛda. O yɛligu maa mi nyɛla yɛlimanɲi, ka o mi ni di shiri nyɛla yɛlimanɲi. 36 Dimbɔɲɔnim' daa niɲmi ni di chɛ **ka Naawuni Kundi yɛligu niɲ pali.** Di ni yɛli shɛm m-bɔɲɔ: “Hal o kɔb' yini gba ti ku kabi.” 37 Naawuni Kundi ni luy' sheli lan yɛli, “Bɛ ni ti lihiri bɛ ni daa zaɲ kpani kuhi so la.”

38 Dimbɔɲɔ nyaanɲa ka **Yisifu ɲun daa nyɛ Arimatia** tinbia ka nyɛ Yisa nyaandola ashilɔni Yehudianim' zɔbu zuɣu la daa **chaɲ Gomna Pailɛt sani nti suh' o soli ni o chɛ ka o zaɲ Yisa ti sɔyi,** ka Gomna Pailɛt daa sayi. Ka o daa chaɲ ti zaɲ o. 39 Ka Nikɔdimus ɲun daa chaɲ Yisa sani yuɲ la gba daa bo mɛɛr din to kaman yabiga la mini bɛ ni booni ti' sheli aloo la sum gari taba n-zaɲ na. Di tibusim daa nyɛla kaman sania kuyili kɔbiga tibusim. 40 Ka bɛ daa zaɲ Yisa n-zaɲ mɛɛr maa mini aloo tia sum maa n-niɲ o, ka bo bimpielli niɲ o kaman Yehudianim' kum sɔyibu kali ni daa nyɛ shɛm. 41 Pu' sheli daa do m-miri bɛ ni daa kpahi Yisa tabili dapulli zuɣu luy' sheli maa, ka sil' pal' sheli bɛ ni daa na zi n-sɔy' so di ni do puu maa ni. 42 Ka dindali maa ni daa nyɛ Yehudianim' vuhim dabisili dali zuɣu daa chɛ ka bɛ zaɲ Yisa sɔyi di ni, dama siliga maa shee daa bi waya ni nimaani.

M mabihi bɛn wumda, kpe ka ti yɛn zani ti zuɲɔ kariɲ maa, amaa Masia lahabali pala din yɛn naai siliga ɲɔ gbunni! Di naan niɲ ti suhupielli pam yi yi di naan ti bɛ ti wuhibu din kan na ni ka ti wum ti wuhiri sheli din yuli nyɛ: **“Yisa neei kum ni!”**

Ti wum alahazibu lahabali zuɲɔ! Ti nya Adam bihi ni zaɣisi Masia ɲun nyɛ nyɛviya duuma la ka kpahi o m-pa dopulli zuɣu ka o kpi. Amaa di ni tu ni ti ban shɛm ka bi tam nyɛla Masia kum maa daa nyɛla din chɛ ka Naawuni tiliginsim

nia sheli o ni daa lo pɔi ka naan nam dunia ɲɔ la niɲ pali.

Yi daa wum Yisa ni daa yeli shem dopulli la zuɣu ka naan kpila? O daa yeliya, **“Di naaya!”** Bɔzuɣu ka Yisa daa yeli ni, *“Di naaya!”*? Bɛ ni yeri shem nyela: O yeliya ni, “Di naaya!” dama o daa naai tiliginsim tuma maa zaa. Yelimaɲli, dunia a diini sheli’ kam bi yeli ni, “Di naaya!” Bɛ yelimi ni, “Sheli bi naai! A tuunviela n yen tiligi a! Di tuya ni a tum nyehi a daalahachinima! Dinzuɣu kuli kpaɲsimi ya la tuma! Dinzuɣu sheli bi naai maa, nyin kpaɲsim’ la a tuma ka kpaɲsi a sara maligu, ka doli a daadiini zalisi, ka lomi noli, ka jɛmmi Naawuni, che ka a ningbuɲ nya nahingu, ni ɲan kam zaa kpalim.” Adiini nim lahibali ni bala.

Amaa Naawuni Lahabali Suɲ ni nyɛ sheli nti daadamanima n nyɛ: **“Di naaya!!!”** Niɲmi yɛda ka tiligi. Masia zaɲ o maɲmaɲ zim n yo yi daalahachi samli! Masia zim n nyɛ din ni tooi paɣi neei ka taɣi alahachi lan’ kam behigu hal’ ni o daalahachi yi be kabo! Lala zuɣu ka Yisa daa mali yiko din tooi yeli ti tumbiɛ tumdi so ɲun gba daa kpiri dopuli zuɣu la ni; *“Yelimaɲli ka n yeriya zuɲɔ dabisili ɲɔ a ni ti be n sani Naawuni yili.”* (Luk 23:43)

M mabihi ben wumda, tuun’ sheli din ni tooi tiligi ya yi daalahachi tibidarigibo ni maa pun tum naai. Naawuni nini tiyi Yisa sara maligu maa. Di bi lahi kpa ni ti zaɲ pieri mali sara kaman ti yaannim ni daa niɲdi shem saha sheli Masia ni daa na bi kana la. Yisa Masia sara maligu ɲɔ n nyɛ sara maligu din gahim Naawuni sani! Naawuni bi lahi puhi ti ni ti tum tuun’ sheli m-pahi la ti ti Naawuni ni zali sheli zaɲ chaɲ Masia sara maligu la polo. Yelimaɲli, **“Di naaya!”** Yisa kannu ti pali anabinim ni daa yeli shem zaɲ chaɲ tiligiri so ɲun nyɛ wuntialan’ la ni ti yen nya nahingu ka bɛ ku o shem la polo. Anabi Aizaia daa pun yeli yuun’ kɔbishiyopɔin nyaɲa pɔi, ka Yisa daa ti naan kana ni:

*“Hali o ni daa bi tum tuumbiɛ sheli, ka ziri daa ka o noli ni n garila tuumbierinim gbala ni; ka daa soɣu pahi bundana zuɣu. **Amaa ti tuumbieri mini ti daalahachi zuɣu ka o daa nya dansi mini nahingu maa. O ni daa nya tibidarigibo sheli zuɣu n-che ka nyayisim kpe ti mini Naawuni sunsuuni. O fiebu dansi zuɣu n-che ka ti nyari tibbu. Ti zaa daa Nymanila pieri ben barigi ka sokam doli o suhuyubu soli, Ka Naawuni daa zaɲ ti zaa daalahachi zili o!”*** (Aizaia 53:9,5,6)

Yinim ben wumdi ti zuɲɔ wuhibu ɲɔ, **yi shiri ti anabinim la yelimaɲli?** Yi ti yelimaɲli ni Yisa n nyɛ ɲun tum naai Tiliginsim tuun’ sheli yela Naawuni daanabinim la ni daa yeri la? Yi yi pa baɲ daliri sheli din tahi li ka Tiligiri so ɲun nyɛ wuntia lan’ ɲɔ daa kpi dapulli zuɣu la bebo? **M mini ya** zuɣu ka o daa kpi maa! Ti dahalahachi zuɣu ka o daa kpi maa kaman sara piɛ so ɲun ka galimi. Ti simdi la tibdarigibo buyim sheli din ka bahigu la, amaa Naawuni yurilim zaɲ

kana ti polo zuƷu ka o che ka o biyurigu Yisa kana nti nya nahingu ka deei ti daalahachi tibidagibo n zi. Lala zuƷu ka Kundi Kasi kahigi yeli,

*“Di to ni ninvuy’ so sayi kpi wuntizɔri zuƷu amaa di pa sheli so ni sayi kpi ninvuy’ sun so zuƷu. **Amaa Naawuni ni niƷ shem n wuhi ni o yuri ti bɔƷɔ: Ti ni daa nye alahachinim saha sheli la ka Masia daa kpi ti zuƷu!** (Rom 5:7,8) “Ti zuƷu ka Naawuni daa zaƷ Masia Ʒun ka alahachi la n zali alahachi zaani ni di che ka **ti leei wuntizɔriba Ʒun Naawuni sani o zuƷu.**” (2 Kor 5:21)*

Ti payiri Naawuni so Ʒun nye nambɔƷu naa Ʒɔ... **“Di naaya!”** Naawuni daa che ka Ibrahimma sar maligu sheli din daa nye Ʒmahinli la niƷ pali! Dama luy’ sheli Ibrahimma ni daa zaƷ piɛ so Ʒun ka galimi zali o bia zaani kɔrigi mali sara la, nimaani ka Yisa so Ʒun ka alahachi la gba daa zaƷ o maƷa n zani ti zaani m-mali sara. *“Dama Naawuni yuri dunianim hali nti zaƷ o bi’ gaƷa nti ba ni **Ʒunkam niƷ o yɛda ti ku bahi yoli amaa o ni ti nya la nyevilli din ka bahigu.**” (Jɔn 3:16)*

Ti payiriya ni yi ni ku saha n zini wum ti zuƷɔ wuhibu Ʒɔ. Yi ni so yi mali bɔhigu zaƷ chaƷ sari gahindili sheli din daa mali yi zuƷu Ʒɔ, yin sabinimiya nti ti na.

Naawuni niƷmi alibarika niƷ yi ni ka m mali tamaha ni yi kuli ni tɛhiri bachikpeen’ sheƷa din daa yi Yisa noli ni na pɔi ka o naan yi kpi dopulli zuƷu la. O daa yeliya,

“Di naaya.” (Jɔn 19:30)

WUHIBU 85

YISA NEEI KUM NI

MAT. 28, LUK 24; JON 20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu din garila ni, ti daa nya **Yisa Masia ni daa kpaai o zim** dopulli sheli zuyu be ni daa kpahi o tabili la ka di nyela o daa kpaai li mi ni o yo dunianim daalahichi samli ka **yooi soli ti alahichinim ka be nya suhudoo din ka bahigu**. Dimboŋo binsheyu kam daa kuli niŋmi n sayisi Naawuni da-anabinim ni daa pun yeli shem: Be daa dihi Masia vi, n nahimo ka kpahi o pa dopulli zuyu kaman pie so ŋun daa ka galimi la ni daa zani Ibrahimma bia la zaani n-kpi shem la. Lala ka Yisa gba daa zani ti zaani n-kpi. Pɔi ka Yisa daa ti kpi, o daa kuhimi pam yeli, **“Di naaya!”** Ti payiri Naawuni tiliginsim nia sheli o ni daa lo la!

Masia dopulli zuyu kum ŋo nyela lahabali sheli din kpa talahi ti Kundi Kasi la ni, dama lala kum maa zuyu ka Naawuni yen che ti daalahichinim m-paŋ ti ka na kuli mali o wuntitali. Amaa di ni niŋ ka Yisa kum maa **lahabali kpa talahi** nti ti shem, lala ka ti ni yen bohim sheli la gba nye **lahiziu lahabali** sheli ti ni na zin, dama ti yen wumla **Naawuni ni daa yiŋisi Yisa kum ni shem**.

Kaman ti ni pun karim nya shem la, Yisa ni daa kpi dopulli zuyu naai, tobihila yino daa zaŋla kpani n kuhi Yisa luyili ni ka zim mini kom tohi yina din wuhiri ni o daa kpiya. Ti daa lan nya ka bundan' so daa dee Yisa ningbuna n chaŋ ti niŋ siliga sheli ni o ni daa chibi zali o maŋa la. Kuyitali ka be daa bilim ti yo siliga ŋo noli. Binshe yukam din daa niŋ ŋo daa niŋmi n-sayisi Naawuni daanabinima ni daa pun yeli shem. Lahabali Sun la puuni di sabmi wuhi:

(Mat 27) 62 Dindali maa kaai bieyu daa nyela Vuhim Dabisili dali, ka maligumaaniba kpamba mini Farisiinim' daa layim chaŋ Gomna Paillet sani 63 ti yel' o, “Ti dana, ti teeya ni zirilan' la ni daa be o nyevil' ni la, o daa yeliya ni o ni ti neei kum ni daba ata dali. 64 Din zuyu bahim' noli ka be chaŋ ti guli siliga maa vienyelinga hal ti paai daba ata maa dali, ka di che ka o nyaandoliba ti ku chaŋ ti zu n-yih' o ka yeli niriba ni o neela kum ni, ka yohingu din bahindi nyaŋa maa ni ti be n-gari tuuli din' la.” 65 Ka Gomna Paillet yeli ba, “Yi mali tobbihi ben ni gul' li; chamiya ti niŋ yi ni ni niŋ shem gul' li vienyelinga.” 66 Ka be daa chaŋ nti dalim siliga maa noli

kuyili la, ka zali tɔbbihi ka be gul' li.

(Mat. 28) 1 Ka Vuhim Dabisili dali maa daa gari, ka Alahiri dali biɛyu ti neeri na, ka Mariama ŋun daa nye Magdala tinbia la min' o tɔyima la daa chan ni be ti nya Yisa siliga maa. 2 Yim ka tinjbani daa ti dam pam, dama **ti Duuma malaika n-daa yi alizanda ni siyina nti biligi siliga maa nol' ni kuyili la n-du n-zi di zuyu.** 3 Malaika maa kɔtomsɪ daa ŋmanila saa ni yi nyayisi la, ka o binyerigu pieli kaman gol' la. 4 Ka dabiɛm daa kpe ben gul' siliga maa pam, ka be ni sɔhira, ka be be kaman kpiimba la.

Payaba ŋɔ ni daa paai siliga ŋɔ gbinni, (Luk 24) 2 Be daa paaya nti nya ka kuyili din daa yo siliga maa nol' la biligimi ka che di noli maa. 3 Ka payiba maa kpe di puuni nti bi nya ti Duuma Yisa ningbuŋ; 4 ka di gari ba pam ka be na kpalim zɛya. Di saha maa ka dobba ayi ben daa ye binyer' nyelisira dii puhi zani payiba maa sani, 5 ka dabiɛm kpe ba, ka be zan be zuɣuri silim tinja. Ka dobba ayi maa bɔhi ba, **“Bɔ n-niŋ ka yi bɔri ninvuɣ' neɔŋ kpiimba ni? 6 O lan ka kpe, o neei kum ni!** Teemiya o ni daa na be Galili ka yeli ya 7 ni be ni ti zan Daadam Bia niŋ alahichinim' nuu ni ka be kpah' o tabili dapulli zuɣu, amaa ni di daba ata dali o ni ti neei kum ni la.” 8 Ka payiba maa daa teei Yisa yeligu maa, 9 ka ŋmaligi siliga maa gbini n-chan ti yeli Yisa nyaandoliba piniyini la mini benkam pahi be zuɣu binshelikam din daa niŋ maa zaa yela. 10 Mariama ŋun daa yi Magdala na la mini Joana ni Jeemsi ma Mariama ni pay' sheb' ben daa pahi be zuɣu n-daa nye ben yeli Yisa tuumba maa di yela maa, 11 amaa ka be daa lihi payiba maa yeligu maa kaman lahibal' kpema, ka daa bi dihi li tabili. Amaa be daa na kuli bi ban Naawuni Kundi ni yeli ni o ni ti neei kum ni la gbunni. (Jɔn 20:9) 12 Ka Pita daa yiyisi zo n-chan siliga maa gbini nti kurim lihi di puuni n-nya ka kahiŋga kɔŋko doya; ka o ŋmaligi kuna, ka bɔhir' o suhu din niŋ maa zuɣu.

13 Dindali maa ka be ni niriba ayi daa kuni tinjpan' sheli din yuli **booni Emaus**, ka di mini Jerusalem daa nye kaman maali ayopɔin la, 14 ka tɔyisiri binsheyukam zaa din daa niŋ maa yela. 15 Be ni daa tɔyisiri di yela chani maa ka **Yisa chirigi ba sol' ni, ka be min' o doli chana; 16 amaa ka be daa bi tooi ban o.**

17 Ka o ti bɔhi ba, **“Alizam' bɔ ka yi lee diri chani maa?”** Ka be kpalim zani ni suhugarigu. 18 Ka be ni yino ŋun yuli daa booni Klopas la bɔh' o, **“A kɔŋko n-nye sana Jerusalem ŋun na bi wum yel' sheŋa din yol' niŋ nimaani daba ayi ŋɔ sunsuuni la?”** 19 Ka o bɔhi ba, **“Yel' bɔ?”** Ka be yel' o, **“Nazaret do' so ŋun yuli booni Yisa, ka o daa nye anab' titali o**

tumtumsa min' o yetɔya ni zaŋ chaŋ Naawuni mini salanim' zaa san' la yela. 20 Ka ti maligumaaniba kpamba mini tiŋ' maa ni kpamba daa zaŋ o ti, ka be di o saria n-yeli ni be kum' o, ka be daa kpah' o tabili dapulli zuyu. 21 Amaa tinim' daa niŋ tahima ni ŋuna yen tiligi Izraelnima; ka din pahi ŋɔ zaa ha zuyu nyela, di ni niŋ maa zuŋɔ daba ata m-bɔŋɔ. 22 Ka ti ni pay' sheb' yel' ti sheli ka di gari ti pam: Asibaasi ŋɔ ka be daŋ yibu chaŋ siliga maa gbini 23 nti bi nya Yisa siliga maa ni; ka labina ti yeli ti ni be nay' nyala malaikanim' zii, ka malaikanim' maa yeli ba ni o neei kum ni. 24 Ka ti ni sheb' chaŋ siliga maa gbini nti nya ka payiba maa ni yeli shem maa nyela yelimaŋli, dama be shiri bi nya o." 25 Di saha ka Yisa ŋmaligi yeli ba, **"Yinim' suhutunanim' ben bi niŋdi anabinim' yeligu yeda ŋɔ! 26 Ka dayila di daa bi simdi ni Masia nya wahala ŋɔ zaa ka naanyi nya jilima?"** 27 Ka o daa piligi wuhiri ba Anabi Musa min' anabinim' zaa ha litaafinim' ni daa yeli ŋun' Yisa yela shem.

28 Be ni daa ti miri tiŋkpan' sheli be ni kuni maa, ka o ŋmani ŋun bɔri ni o garila tooni. 29 Ka be daa goog' o yel' o, "Kpalimmi ya ŋɔ n-gbe ti sani, dama wuntaŋ' luya ka yuŋ zibira." Ka o daa doli ba kpe be yiŋa. 30 Ka o mini ba daa ti zini ni be di bindirigu, ka o zaŋ bɔrobɔro kpilli n-niŋ alibarika niŋ di ni ka ŋmahinmahi li tari ba. 31 Di saha ka be nina neei ka be baŋ o, ka o daa dii bɔrigi ka che ba ka be bi lan nya o. 32 Ka be bɔhi taba, "O ni di tɔyisiri ti yetɔya sol' ni ka kahigiri Naawuni litaafinim' wuhiri ti la, di di bi kpe ti suhuri ni pam?" 33 Ka be daa dii yiŋisi di saha maa lab' Jerusalem nti nya ka Yisa tuumba piniyini maa mini ninvuɣ' sheb' layim ziya 34 yera, **"Yelimaŋli ti Duuma shiri neei kum ni; hal o yi Saimɔn zuyu!"** 35 Ka niriba ayi maa gba daa yeli ba binsheyukam zaa din daa niŋ sol' ni mini be daa lan baŋ o shem o bɔrobɔro ŋmahibu ni la yela.

36 Be ni daa na kul tɔyisiri lala maa ka **Yisa maŋmaŋ' dii zani**

be sunsuuni yeli ba, "Naawuni tim' ya suhudoo!" 37 Ka dabiem daa kpe ba ka be ni sɔhira, dama be daa tehiya ni alizini ka be nya maa. 38 Ka o bɔhi ba, "Bɔ n-lee muɣisi ya bee bɔ n-leei niŋ ka yi biehindi yi suhuri ni? 39 **Lihimiya n nuhi mini n naba, ka baŋ ni mani m-bala.** Tabisimiya ma n-nya, dama alizini ka niŋbuŋ mini kɔba ka n ni mali shem ŋɔ." 40 O ni daa yeli lala naai, ka o teeg' o nuhi min' o naba wuhi ba. 41 Be ni daa na kul bi niŋ yeda suhupielli zuyu ka biehindi maa ka o bɔhi ba, "Yi mali bindir' sheli kpe ka n ni di? 42 Ka be daa zaŋ zahin' sherili ti o; 43 ka o zaŋ li ŋubi be zaa nini maa ni.

44 Ka Yisa daa yel' o nyaandoliba maa, "N ni daa be yi sani ka

yeri ya yetoy' sheŋa la m-bɔŋɔ: **Binsheyukam zaa din sabi Anabi Musa min' anabinim' litaafinim' ni ni Yila litaafi ni zaŋ chaŋ n polo la daa kpami ni di zaa ha niŋ pali.**" 45 Di saha ka o daa neei be nini ni be baŋ Naawuni litaafinim' maa gbinni. 46 Ka yeli ba, "Di sabi zali ni faashee Masia di wahala, ka lan neei kum ni daba ata dali; 47 ka be ti yihi tuuba niŋbu mini alahichi che m-paŋ waazu ŋun' Masia yul' ni n-ti zuliya kam zaa, ka di piligu shee mi yen nyela Jerusalem zaŋ nti kpa luyili kam. 48 Yinim' mi n-nye n shehiranim' dimbɔŋɔnim' zaa ha ni."

(Jɔn 20) 24 Yisa ni daa ka o nyaandoliba maa sanna saha sheli maa o nyaandoliba pinaayi la ni yino ŋun daa nye jaa, ka o yuli booni Tomas la daa ka o tab' maa sani. 25 Ka o nyaandolitab' maa daa ti yel' o, "Ti nya ti Duuma." Amaa ka o yeli ba, "Ka pa ni man' ti nya o nuhi ni kpahi bɔba la, ka zaŋ n nubil' bɔbili kpahi maa bɔba maa ni, ka zaŋ n nuu tim o puluyili la bɔbili la ni, n ku niŋ yeda." 26 Ka di daa mali ti kpa di naba dali yaha, ka o nyaandoliba maa lan layim be duu puuni, ka Tomas gba beni. Duu maa dunoya daa kparimi, ka Yisa daa ti lan puhi zani be sunsuuni na ka yeli ba, "Naawuni tim' ya suhudoo!" 27 Ka ŋmaligi yeli Tomas, "Zaŋm' a nubil' bɔbili n nuhi ŋɔ ni, ka zaŋ a nuu tim m puluyili bɔbili ŋɔ ni, ka niŋ yeda." 28 Ka Tomas kuhi yeli, "**N Duuma ni n Naawuni!**" 29 Ka Yisa bɔh' o, "**A ninni nya ma zuyu ka a niŋ yeda? Amaa ben nini bi nya ma ka niŋ yeda mal' alibarika.**" 30 Yisa daa wuhi shihira pam o nyaandoliba maa ninni, ka din yela bi sabi niŋ litaafi ŋɔ ni. 31 **Amaa din sabi niŋ di ni ŋɔ sabimi ni yi niŋ yeda ni Yisa nyela Masia, ŋun nye Naawuni Bia, ka yi yeda niŋbu maa zuyu che ka yi nya nyevili o yuli zuyu.**"

Bɔ suhupielli lahabali ka ti karim zuŋɔ ŋɔ! **Yisa daa neei kum ni!** O daa tuhi daadam dim titali la ka di nasara: Kum, Gballi daa bi tooi gbubi o. Yisa ni daa kpi di dabaata dali ka o daa yihi o kahinga n sɔŋ o gballi ni ka yina kaman kahimpiɛyu n yi o wɔyu ni la na. O kahinga maa ko n daa kpalim dɔ gballi maa puuni. Ti Duuma Yisa daa yiŋisimi ni o niŋgbuŋ din mali jilima. Ka lala niŋgbuŋ maa ka ŋunkam niŋ o yeda yen ti mala. Lala zuyu ka Kundi yeli:

"Masia daa shiri neei kum ni ka leei ben gbihiri kum ni la toondana. Daadam ni daa tahi kum na shem lala ka daadam lahi tahi kpiimba kum ni neebu gba na: Dama kaman sokam zaa ni kpi Adam ni shem lala ka sokam zaa ni neei kum ni Masia zuyu! (1 Kɔr. 15:20-22)

Yisa kum ni neebu ŋɔ n-shiri wuhiri ni ŋuna m bala. Yi ni tooi teei ni Yisa daa

yeliya ni, ***“Mani n nye nyevilli, mani n lan su kum ni neebu yiko; ka nunkam niṅ ma yeda, hali o yi kpi gba o ni lan neei yaha!”*** (Jcn 11:25) Yisa daa lo alikauli ni nunkam niṅ o yeda ni nya nyevilli din ka bahigu, ka di yi leei ka Yisa maṅmaṅ bi tooi tuhi nyaṅ kum, wula ka o di naan tooi tiligi sheba kum ni mini alahichi sanyoo din nye buyim ni la?

Ti yen zaṅla **kahigibu** n neei yi nini. Di yi leei ka bia be teeku noli n demdi kogbana, ka kogbaṅ din mali yaa ti zi o kpe teeku sunsuuni. Di saha ka o kpaṅdi omaṅa ni o duyi labi duli na ka koṅ. Ti zaa mi ni bia ṅo yi bi nya ṅun yen faagi o bahi, o nayi yen kpimi. Di saha ka do’ so ze duli ka yeli o, ***“Di zori dabiem, n ni faagi a bahi!”*** Di saha ka o lu kom maa ni n duyi chaṅ bia maa ni be luy’ sheli maa, amaa ka kogbana maa yaa ti nyaṅ o, ka kom maa di o mini bia maa zaa. Doo ṅo daa mali nia ni o faai bia ṅo bahi amaa ka daa ka yiko sheli din ni che ka o nia maa pali. Teeku ṅo kogbana maa yaa daa nyaṅ o. Lala n nyeli, ninvuy’ sheba beni kuli yeri ni be nyela tiligiriba, ka yeri niriba, ***“doliya ma, niṅmiya yeda, yi yi niṅ ma yeda, yi ni kpe alizanda.”*** Ben lori niriba alikaulinim ṅo maa, di mali nia suma amaa be leei ku tooi niṅ mi. Hali be ku tooi tiligi be maṅmaṅ gba, dama be bi tooi tiligi be maṅa ka che alahichi mini kum. Kum yiko gari ba ka be yi kpi be yen soyi ba mi ka be ningbuna pooi niṅ gballi ni ka be shihi doya guli Sariya Karibu Dali.

Amaa di daa pa lala Yisa sani. **O nyela o ni yeli ni o nye so maa!** Binsheyu kam daa niṅmi kaman o ni daa pun yeli li shem. Yisa daa zaṅ la o nyevilli m-pa talima ni o kpihim ti daalahichi, ka be soyu ka di daba ata dali ka o daa yi gballi maa ni na! Di daa na zin niṅ ka anabi so kpi ka be soyu ka o yina gballi ni ka ku lan kpi yaha! Amaa lala ka Yisa Masia daa niṅ! O daa nyaṅ kum mini gballi! O daa nyaṅ alahichi ni Sintani ni kum ni azaaba buyim! Ka alahazibu sheli din be bini ṅo ni n nye ṅun’ shiri niṅ yeda ni lahabali suṅ ṅo zaṅ chaṅ Yisa kum ni neebu ni ti nya o tarili jilima ni hali ni saha din ka bahigu. Lala ka ti Duuma Yisa daa yeli o ni daa neei kum ni, n yera, ***“Di che ka dabiem mala. Mani n nye piligu ni bahigu, ka lan be nyevilli ni, nyama n daa pun kpimi ka neei ka mi ku lan kpi hali abada. Mani n su kum bishigu shee saafebihi fukumsi.”*** (Kahigibu 1:17,18)

Naawuni daa neei Yisa kum ni, ka yi ni mi ni yelimaṅli ni ṅuna n nye tiligira ni sariyakarita dunia ṅo, Naawuni ni pii so. Lala ka kundinim sayi ti, be ni yeli:

“Tiliginsim mi lan ka so sani yaha, dama Naawuni bi lan zaṅ so yuli ti ti dunia ṅo ni ka di zuyu ni che ka ti tiligi.” Dama o zali dabisili ni o ti che ka o ni pii so la zaṅ wuntia bishigu n-kari dunianim sariya. ***Lala zuyu ka o daa neeg’ o. O ni daa pii so maa kum ni ni di leei shehira sokam zaa sani. Ka a yi yaagi a noli yeli ni Yisa nyela Duuma, ka niṅ yeda a suhu ni***

ni Naawuni daa neeg' o kum ni, a ni tiligi! Di bemi kaman di ni sabi shem la, "Nunkam kuhi boli ti Duuma yuli ni tiligi!" (Tuumba Tuma 4:12; 17:31; Rom 10:9,13)

M mabihi, m puhiriya pam yi ni gbulisi tibili n wum n yeligu ɲɔ. Naawuni yiko ni, ti yi ti lahi layim, ti ni tuyi lahabali sun la ni n nya ti Duuma Yisa ni daa du alizanda ni shem, o ni daa pun yi o nyaandoliba la zuɣu biɣu pihinahi la ka daa wuhi ba shehira kam ni o shiri neei kum ni....

Naawuni ni yooi yi fɔhim zaɲ chaɲ yi ni wum lahabali sheli zuɲɔ ɲɔ, ka yi ni maai yi maɲa n-tehi yeligu sheli din yi o Kundi Kasi ɲɔ puuni na.

"Nun Yisa n daa kpi ti daalahichi zuɣu ka lan neei kum ni ni di che ka ti yi taali ni Naawuni sani." (Rom 4:25)

WUHIBU 86

YISA DU ALIZANDA NI

MAT. 28; LUK 24; TUUMBA TUMA 1

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti be lahabali suŋ ŋo ni ka di yuui, kundi sheli puuni ti Duuma Yisa ŋun nye tiligiri la lahabali ni be. Kamani ti ni pun wum shem la, **Yisa** gbunni nyela *Naawuni n-tiligira*. **Masia** nyela Girikili yeltɔya, ka di gbunni nyela *Naawuni ni pii so*. Yisa n daa nye Naawuni ni pii so ni o kana nti tiligi Adam bihi Sintani bandi ni.

Amaa ti nyaya ka **niriba pam bi tooi baŋ Yisa ni daa nye so**. Sheb' zaŋ o mi leei anabi, amaa ka bi baŋ ni ŋuna n-nye Naawuni Yeligu sheli din daa yi alizanda ni n-siyi dunia ŋo ni na ni daadam shifa. Ninvuyu sheb' daa bemi kamani maligumaaniba zuyulaannim mini Yehudia zaligu baŋdiba la, be daa zabiri o la nyuli hali ka di daa ti paai ka be kpahi o m pa dopulli zuyu. Amaa lala yelli ŋo daa nyela Naawuni ni pun mi sheli yela ka lan nye o nia. Tiligira ŋo dopulli zuyu kum ŋo daa lumi n-zahim Naawuni nia sheli o ni daa pun zaŋ ti anabinima. Ti wuhibu din bahindi nyaanɔ la ni, ti nyaya ka Naawuni daa neei Yisa o kum ni di daba ata dali. Yisa kum ni neebu ŋo n nye din diri shehira ni Naawuni deei zi' sheli o ni daa kpaai n tiligi Adam bihi daalahachi bandi, kum dabiem nti pahi tibidarigibo sheli din nye buyim ni kpebu la.

Yisa ni daa neei kum ni naai, ti daa nya ka o chanla o nyaandoliba sani nti zaŋ be ni daa kpahi o nuhi mini o naba la bɔba n-wuhiri ba. Ti karimbu puuni ti daa lan nya ka Yisa mini o nyaandoliba diri bindirigu ni di shiri wuhi ni ŋuna n shiri bala. Kundi Kasi la nyela din wuhiri Yisa ni daa yi o nyaandoliba zuyu shem o kum neebu nyaanɔ nti be be sani hali ni bieyu pihinahi n-diri ba alizama zaŋ kpa Naawuni nam polo. Di nyaanɔ ka o daa lan yi ti mabihi gari kɔbshinu zuyu yim. (1 Kɔr. 15:6)

Shehira din gari shehiranim zaa din wuhiri ni Yisa be o nyevili ni zuŋo nyela o ni nye Shia Kasi m-be ninvuy' sheb ben niŋ o yeda suhuri ni ka zaŋ o yiko ni nye sheli n ti o la.

Zuŋo Naawuni yi niŋ ti yiko, ti ni wum yiko sheli yela Naawuni ni daa zaŋ ti ti Duuma Yisa ka nya Yisa mini o nyaandoliba ni daa waligi tab' shem ka o du alizanda ni. Matiu suura din bahindi nyaanɔ la ka ti yen zaŋ pili ti zuŋo wuhibu ŋo. Di puuni kundi wuhiya:

(Mat. 28) 16 Di saha ka Yisa nyaandoliba piniyini la daa chaŋ Galili zo' sheli zuyu Yisa ni daa wuhi ba la. 17 Be ni daa ti nya o ka be jem o; amaa ka be ni sheb' biehim o. 18 Ka Yisa yeli ba, "**Naawuni zaŋ** alizanda mini dunia ŋo yiko zaa niŋ n nuu ni. 19 Dinzuŋu chamiya ti yeli zuliya kam ka be leei n nyaandoliba, ka yi baptaizi ba ti Ba Naawuni min' o Bia ni o Shia Kasi yul' ni; 20 ka wuhiri ba ni be doli n ni zali ya ni yi niŋ shelikam la. Nyamiya, n kul ni be yi sani sahakam hal ti paai dunia yiŋisibu dali."

Yi daa wum Yisa ni daa yeli o nyaandoliba shem? O daa yeli ba "**Naawuni zaŋla** yiko kam din be alizanda ni mini dunia ŋo nti ma. Dinzuŋu chemiya gili tinduya kam m-bo nyaandoliba **nti ma**." Wula ka Yisa daa yeli ni alizanda mini dunia ŋo zaa yiko bela o nuu ni?

Ti bohumbu din yi Musa Altawura la puuni, ti daa nya Naawuni ni daa nam tuuli ninsali la, Adam. Ti karimya ni Naawuni daa ti la Adam yiko ni o su binsheyukam zaa Naawuni ni daa nam fukumsi. Naawuni daa borimi ni Adam be o sani n-su binsheyu kam fukumsi hali ni saha din ka bahigu. Adam daa koŋ lala yiko maa dabisi sheli o ni daa zaŋisi Naawuni noli la ka daa di tiwalli sheli din tiri baŋsim zaŋ chaŋ din vieli mini din bie. Adam ni nye ti yab' koŋko la zuŋu chemi ka ti koŋ anfaani sheli Naawuni ni di bori ni tin ya. Ti zaa nyela alahichinim kamani Adam la ka be doŋi ti niŋla alahichi nam ni ka lala behigu ŋo niŋ katiŋ ka che Naawuni jilima dingahim ŋo.

Amaa ti payiri Naawuni dama Anabinim sabbu wuhiya ni Naawuni lo alikauli ni o yooi so' palli ti Adam bihi ka be tooi doli li nti tooi nya gaafara kpe o nam ni. Lala soli ŋo dunoli n-nye **Yisa Masia** so ŋun yi alizanda ni la na nti kpaai o zim m-mali sara n nyehi niriba taya ka che ka be miri Naawuni. Yisa gba daa nya zahimbu kamani Adam ni daa nya shem la, amaa dizuŋu bi che ka o tum alahichi. O daa kuli zela yim ka be kasi shem la. Lala zuŋu ka vi daa bi mali Naawuni ni o boli o, **o Bia**. Lala zuŋu Yisa ni daa zaŋ o nyevili m-mali sara nyehi alahichi, Naawuni daa lan' neegi o mi kum ni, ka zaŋ o leei binnamda zaa Duuma ka lan zaŋ dunia mini alizanda ni yiko niŋ o nuu ni.

Di yi pa sheli so ni tooi bohi ni, "Ka Yisa yi nye binnamda zaa Duuma, wula zuŋu ka yeli bieri nti pahi alahichi zaa na kuli be dunia ŋo?" N ŋo ka kundi labisi bohigu maa yeli:

*"Kamani sokam zaa ni kpi **Adam** ni shem lala ka sokam zaa ni neei kum ni **Masia** zuŋu. Amaa sokam zaa ni o saha: "Masia n-nye ŋun daŋ tooni; ka o ni ti yen su sheba o labibu na saha mi naan yi paya. Din nyaŋa di bahigu saha ni ti paai ka o bahi nam balibu kam mini ben su fukumsi ni yiko balibukam yoli, ka zaŋ o nam ti Naawuni ŋun nye o Ba la." (1 Kor.*

15:22-24) *“Ka o ni nyehi be nintam zaa bahi ka kum ku lan beni bee fabila bee kumsi, ka bierim gba ku lan beni yaha, dama binkura la zaa vuuya.”* (Kahigibu 21:4)

Ti yi lihi suurili ɔɔ puuni kalinli ɔɔ yelɔɔya ɔɔ nti pahi Naawuni Yelɔɔya pam din be o yeligu puuni, di wuhiya ni Naawuni zaɔla yiko kam nti Yisa ni ɔa zaa be o sulinsi ni ka ɔa zaa sariya karibu be o nuu ni. Amaa binsheyu kam zaa na ka o nuu ni, o mi na bi kari so sariya dunia ɔɔ. Dabisili beni ka Yisa ni ti labina, o yi ti labina, o ni zaɔ dunia ɔɔ zaa niɔ o sulinsi ni ka che ka binsheyukam lebi bimpala yaha.

Njun’ n nye a, ka luyilikam ka a yi be, Naawuni yer’a mi ni a niɔmi tuuba a daalahichi ni ka labi o sani na nti ti lahabali suɔ din nye tiliginsim din daliri yi ti Duuma Yisa Masia kum mini o kum ni neebu ni na la. A yi shiri nyela nun ti yelimaɔli, Naawuni ni che a daalahichi paɔa Yisa yuli zuɔu ka payi neei a suhu Shia Kasi yiko ni, ka a ni nya suhudoo din ka bahigu. A yi ti Masia yelimaɔli, o ni che ka Shia Kasi kana nti zali o nam a suhu ni. Yisa Masia bi yen tayi dunia ɔɔ nayila o maɔmaɔ ti labina nti kari li sariya. Amaa o ni tooi tayi a zuɔu! A che ka o zali o nam a suhu ni?

M mabia, Naawuni ti a Tiligiri so nun ni tooi deei a daalahichi n-zi ka payi a suhur ka di neei. Pɔi ka a ti baɔ ni a ni ti be Naawuni sani alizanda ni, nayila a ti la Yisa Masia nun nye dunia ɔɔ tiligirila yelimaɔli! Amaa a yi zaɔisi tiligiri so Naawuni ni tim ɔɔ na yeligu wumbu, o ni ti labina nti leei a sariyakarita! Kundi ni yeli shem zaɔ chaɔ di polo m-bɔɔɔ:

“Ka o ni ti ti yinim ben diri wahala ɔɔ zaɔ tabili ti gba vuhim. O ni ti niɔla lala saha sheli ti Duuma Yisa mini o malaikanim yi ti yi palo zuɔusaa siyirina o yiko mini buyim din diri puuni ni o ti darigi ben bi mi Naawuni mini ninvuy’ sheb’ ben zaɔisi ti Duuma Yisa lahabali suɔ wumbu la tiba. Be ni ti nya tibidarigibo bahiyoli din ka bahigu puuni; ka be mini ti Duuma ni o yiko din mali jilima la ni ti waligi taba.” (2 Tes. 1:7-10)

M mabihi, Naawuni Yeligu maa kahigi wuhi ti: Di yeli ti ni nunkam zaa ti Lahibali Suɔ din jendi Yisa Masia dopulli zuɔu kum ɔɔ mini o kum ni neebu yelimaɔli nyela nun yen nya tiliginsim! Amaa nun bi ti li yelimaɔli nyela nun yen bahiyoli! Yisa daa kpaagi o zim m mali sara ka di ni tooi nyehi a daalahichi kuli mali wara. Amaa zi’ sheli Yisa ni daa kpaai a zuɔu maa ku mali anfaani a yi bi niɔ li yeda a suhuni.

“Dama Naawuni yuri dunianim hali nti zaɔ o bi’ gaɔa nti ba ni nun kam niɔ o yeda ti ku bahi yoli amaa o ni ti nya nyevili din ka bahigu....amaa nun kam niɔ o yeda lan ka sariya karibu ni, amaa nun kam bi niɔ o yeda be pun kari o sariya, dilan’ ni bi niɔ Naawuni bi’ gaɔ’ maa yeda zuɔu.”

(Jón 3:16,18)

Yelimaṅli, a yi ti Yisa Masia lahabali suṅ ḡ yelimaṅli, a ni **tiligi**, amaa a yi bi ti li yelimaṅli, a ni bahi yoli alahichi puuni. Naawuni tiliginsim lahabli sheli o ni siyisi ti Adam bihi na m bala. Dimbɔɔ zuyu ka Yisa daa kpaṅsiri o nyaandoliba ka yera: *“Naawuni zaṅ alizanda mini dunia ḡ yiko zaa niṅ n nuu ni. Dinzuyu chemiya ti yeli zuliya kam ka be leei n nyaandoliba!”* (Matt. 28: 18,19)

Pumpɔṅɔ cheliya ka ti tuyi lahabali maa, Yisa ni daa yi o nyaandoliba la zuyu o kum neebu nyaṅa la, o daa niṅla be sani biɛyɔ pihinahi. Kundi yeliya:

*(Tuumba Tuma 1) 4 Yisa mini ba ni daa layim maa ka o yeli ba ni be di yi Jerusalem chaṅ luy' sheli, amaa ni be kuli guhimi hal' ka be ni wum ḡun Yisa sani ni o ba Naawuni lo ba alikauli sheli la ti niṅ pali. 5 Ka yeli ba, “Jón Baptiazira daa baptaiziri la niriba kom ni, amaa yinim ni dee la **Naawuni Shia Kasi** baptaizibu daba ayi ḡ sunsuuni.”*

Yi wum Yisa ni yeli shem maa? Ti pun karim kundi ni Jón Lahibali Suṅ 14-16 n nya Yisa ni daa lo o nyaandoliba alikauli n-yeli ni o Ba Naawuni ḡun be alizanda ni ni tahi sɔṅda na, ḡun n nye Shia Kasi, ka o ni ti be be suhuri ni m payiri be suhuri n kpaṅsiriba ka che ka be ze yelimaṅli soli zuyu. Pumpɔṅɔ ti zaa wum o ni daa kpahi o nyaandoliba zuyu ni be be Jerusalem n-guhiri Shia Kasi kandila na. Ti wuhibu din kanina, Naawuni yi sayi, tin' nya Shia Kasi ḡ ni daa sheena, nti kpe Yisa nyaandoliba ḡ suhuri ni shem kamani o ni daa pun yeli shem maa. Pumpɔṅɔ cheliya ka ti karim n nya Yisa ni daa che o nyaandoliba ka du alizanda ni shem.

Kundi yeliya:

(Tuumba Tuma 1) 6 Yisa min' o tuumba maa ni daa ti lan layim ka be boh' o, “Ti Duuma, a ni che ka Izraelinim' nam lan kpe be nuu ni pumpɔṅɔ? 7 Ka o garigi yeli ba, “Di bi kpan ya ni yi baṅ di dabisa bee saha sheli m Ba Naawuni ni zal' li o yiko ni. 8 Amaa saha sheli Naawuni Shia Kasi yi ti kpe yi ni, yi ni nya yiko ka leei n shehiranima Jerusalem zaṅ tabili Judia mini Samaria tingbana ni hal ti kpa dunia tarisi zaa.

*9 Yisa ni daa tɔyisi yetɔya ḡ naai saha sheli maa, **ka o dii wuyiri duri zuyusaa, ka be kul lihir' o hal ka sagbani ti lim o, ka be bi lan nya o.** 10 Be ni daa na kul kpaai be nina kpa zuyusaa lihir' o ni chani maa ha, ka be nya ka niriba ayi ye binyer' piela ze be sani ka boh' ba, 11 “Yinim' Galilanim' ḡ, bo ka yi lee zeya lihiri zuyusaa lala?” Ka lan yeli ba, “Yisa so yi ni nya ka o yi yi sani chani alizanda ni shem maa, lala ka o ti lan yen labina.”*

Yisa daa yi luy' sheli o ni daa kana ti niŋ yuun' pihita ni ata la n labi o yiŋa alizanda ni. O ni daa yi o nyaandoliba biela la sani n-duri zuysaa, di jiri maa daa yayiya. Zilisigu daa kani ka dama Yisa so be ni daa doli yuma ata dingari maa daa shiri nya Masia so yela anabinim ni daa yerila! O doyim, o biehigu, o kum, o soyiibu, o kum ni neebu nti pahi o zuysaa dubu zaa nyela Yisa ŋun nye Nazaret niri ŋo ni daa zaŋ che ka binsheyu kam zaa la niŋ pali, hali o daalizanda ni dubu ŋo, anabi Dauda gba daa yeli li Yila puuni.

M mabihi, yi mi ti Duuma Yisa ni be luy' sheli? Kundi yeli ti ni, *"Yisa Masia n nye ŋun chaŋ alizanda ni nti be Naawuni nudirigu polo n-su malaikanim mini ben su fukumsi ni yikonim la."* (1 Pit. 3:22) Yelimaŋli Yisa be alizanda ni Naawuni nudirigu zuyu, luy' sheli binnamda zaa ni luri o suzuura. **Binnamda sheb' ben zaa be Naawuni sulinsi ni zaa nyela ben luri ti Duuma Yisa suzuura.** Ka wula n nye a mi? A zaŋ a maŋ' ti Yisa Masia, Naawuni ni pii so ni o nye dunianim tiligira mini sariya karita la?

Kamani ti ni pun karim shem la, Yisa ni daa du alizanda ni naai, malaikanim ayi daa yi Yisa nyaandoliba zuyu nti yeli ba, *"Bo ka yi leei zia lihiri zuyusaa lala? Yisa so yini nya ka o yi yi sani chani alizanda ni shem maa, lala ka o ti lahi yen labina."* Yelimaŋli, dahin sheli Yisa tin yi sagbana ni n labina. A niŋ shili n-guhiri o labbu na? **Dindali maa sokam zaa ni ti nya o ka baŋ ni ŋuna n-shiri nye Naawuni ni pii so ni o nye dunia ŋo tiligira mini sariyakarita!** Dinzuuyu ka kundinim kahigi yeli:

(Fil. 2) 5 Cheliya ka yi teha be kaman tehi' sheli din be Masia ni la: 6 O kul malila Naawuni biehigu sahakam, amaa o daa bi tehi ni di simdi ni o duh' omaŋa n-wuhi ni o mini Naawuni sayiya. 7 Omaŋmaŋ' yubu puuni ka o daa che di zaa, ka zaŋ omaŋa leei dabili. Ka daa leei daadam m-mali daadam ningbuŋ biehigu. 8 Ka daa siyis' omaŋ' doli ndeebo soli ti paai kum, hal kum din nye dapulli zuyu kum gba. 9 Dinzuuyu ka Naawuni daa duh' o pam zaŋ o zili jilima ziiishee, ka ti o yuli din tibisi gari yuli kam. 10 Ka Naawuni ni ti Yisa jilima yu' sheli maa zuyu la ni che ka sokam ben be alizanda ni mini ben be dunia ŋo ni ni ben be tingbani puuni ha ni ti gbani o tooni. 11 Ka sokam zaa ti yaag' o noli yeli ni Yisa Masia nyela Duuma, ka di che ka o Ba Naawuni nya jilima."

M mabihi, kpe ka ti yen zali ti zuŋo wuhibu maa, amaa ka ti mali tamaha ni ti wuhibu din kanna ni yi nyela ben ni lan labina nti pahi ka ti wum Naawuni ni daa che ka Shia Kasi siyina nti kpe ninvuy' sheb' ben deei ti duuma Yisa Masia n-leei be Tiligira la suhuri ni shem....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka yi kuli ni teeri malaikanim ayi la ni daa

yeli Yisa nyaandoliba la shem la,

***“Yisa so yi ni nya ka o yi yi sani chani alizanda ni shem maa,
lala ka o ti lan yen labina.”*** (Tuumba Tuma 1:11)

WUHIBU 87

SHIA KASI SHEENA

TUUMBA TUMA 1, 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋɔ yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋɔ ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu biela din daa yi Lahabali Sunjla puuni na la daa che ka ti wum ti **Duuma Yisa Masia ni daa che ka Naawuni daanabinim ni daa pun sabi n-jendi Masia kum mini o kum ni neebu la niŋ pali.** Ti lan wum ni Yisa daa yihi o zim din daa be kasila dopulli sheli zuyu be ni daa kpahi o tabili la n-zaŋ yo Adam bihi daalahichi zuyu. Ti lahi nya ka be daa siyisi Yisa dopulli maa zuyu na nti zaŋ o niŋ siliga ni. Amaa di daba ata dali Naawuni daa lan neegi o kum ni! Yisa ni daa neei kum ni naai, o daa yi o nyaandoliba zuyu nti niŋ bieyu pininahi, ni di che ka be baŋ ni o shiri beni. Amaa ti wuhibu din yoli gari ŋɔ ni, ti nya Yisa ni daa duri zuyusaa ka o nyaandoliba zia lihiri o.

(Tuumba Tuma 1) 4 Yisa mini ba ni daa layim maa ka o yeli ba ni be di yi Jerusalem chaŋ luy' sheli, amaa ni be kul guhim' hal ka be ni wum ŋun' Yisa sani ni o ba Naawuni lo ba alikauli shel' la ti niŋ pali. 5 Ka yeli ba, "Jon Baptaizira daa baptaiziri niriba la kom ni, amaa yinim' ni dee' la Naawuni Shia Kasi baptaizibu daba ayi ŋɔ sunsuuni." ...8 Amaa saha sheli Naawuni Shia Kasi yi ti kpe yi ni, yi ni nya yiko ka leei n shehiranima Jerusalem zaŋ tabili Judia mini Samaria tingbana ni hal ti kpa dunia tarisi zaa. 9 Yisa ni daa tɔyisi yetɔya ŋɔ naai saha sheli maa, ka o dii wuyiri duri zuyusaa, ka be kul lihiri' o hal ka sagbani ti lim o, ka be bi lan nya o. 10 Be ni daa na kul kpaai be nina kpa zuyusaa lihiri' o ni chani maa ha, ka be nya ka niriba ayi ye binyer' piela ze be sani ka bɔhi ba, 11 "Yinim' Galilininim' ŋɔ, bɔ ka yi lee zeya lihiri zuyusaa lala?" Ka lan yeli ba, "Yisa so yi ni nya ka o yi yi sani chani alizanda ni shem maa, lala ka o ti lan yen labina."

Yisa daa yi o nyaandoliba sani n labi alizanda sheli o ni daa pun yila na nti zini Zallakudura naa nudirigu zuyu, nimaani ka o na be pumpɔŋɔ n guhiri saha sheli o ni yen ti labina ni o wuntiatali nti kari dunianim sariya.

Yi wum Yisa ni daa kpahi o nyaandoliba la zuyu shem ka naan labi alizanda ni bebo? O daa yeli ba ni be kpalimi Jerusalem hali ka Shia Kasi ti yi alizanda ni

na n ti siyi be zuyu. Di yi pa sheli yi sheba na behindila: **Shia Kasi ɲo ni nye so?** Naawuni mini Yisa Shia n nye Shia Kasi maa. Lala Shia ɲo n nye ɲun be ti ba Naawuni mini o Bia Yisa ni, amaa ka leei be o ko ka che ba. Piligu ni ha Naawuni ni daa namdi dunia o mini Shia Kasi ɲo n daa be. Shia Kasi ɲo n daa nye ɲun tiri anabinim yiko piligu la ha ka be sabira ka mali Naawuni yeligu n-wuhiri niriba. Shia Kasi ɲo n nye Naawuni, so ɲun nam du ka galisi ɲo shi' sheli din daa sheena paypeli' so ɲun yuli daa booni Mariama la zuyu nti che ka o tiyi pua n doyi Yisa ɲun be kasi ɲo. ɲun n daa nye Shi' so ɲun be Yisa Masia ni. Shia Kasi ɲo n daa lan nye Soɲdi so Yisa ni daa zaɲ lo o nyaandoliba la alikauli n-yeli ba ni,

“N ni suhi m Ba ka o tin ya soɲdi so na ka o ti be yi sani hali ni saha din ka bahigu. O nyela Naawuni Shi' so ni yelimaɲli ni be ka dunianim ku tooi deegi o, dama be bi nyari o, be mi bi mi o, amaa yinim mi o, dama o be yi sani ka ni ti be yi ni.” (Jɔn 14:16,17)

Di kpa talahi pam ni ti baɲ Soɲdi so Yisa ni daa lo o nyaandoliba alikauli ni o ni ka be sani la na, dama sheba kpaɲdi la be maɲa ni niriba ti ba yelimaɲli ni Yisa ni daa yeri Soɲdi so maa daa nyela anabi so kandina yela. Amaa Soɲdi so ti Duuma Yisa ni daa zaɲ n-lo o nyaandoliba alikauli maa ku tooi nye daadam, dama Yisa daa bi soyi ba ka yeli ni Soɲdi maa yen ti nyela **Shia maɲli** ka so ku tooi nya o ka ni ti be **o nyaandoliba ni hali ni saha din ka bahigu**. Dinzuyu Shia ɲo leei nyela ɲuni? O nyela Shi' so Naawuni ni zaɲ niɲ ninvuy' sheb' ben ti Masia yelimaɲli suhuri ni. Shia ɲo n-nye ɲun kpaɲsiri ba, m payiri be suhuri, n tiri ba yaa ka che ka be nye o dini ka che ka be be o kasitali puuni hali ni saha din ka bahigu.

Zuɲo ti yen nyala Naawuni ni daa yihi o Shia Kasi n-niɲ Yisa nyaandoliba la ni **Pentikosti** chuyu la puhibu dali la. Pentikosti chuyu ɲo daa nyela chuyu sheli Naawuni ni daa zaɲ ti Izraelnima anabi Musa saha la. Yi yi karim Altawura puuni yi ni nya li. Dabisili ɲo daa nyela dabisili sheli Izraelnim ni daa mali payiri Naawuni o ni daa niɲ alibarika niɲ be puzuri sheli din daa nye chi la ni zuyu. Amaa Pentikosti chuyu ɲo puhibu daa mali gbunni n-gari ɲo maa. Pentikosti daa nyela dabisili sheli Naawuni ni daa pun pii saha wayila la ha ni o che ka o Shia Kasi sheena nti be ninvuy' sheb' zaa ben ti Yisa Masia yelimaɲli. Kamani Pentikosti ni daa kuli puhiri Yayigari chuyu puhibu nyaɲa bieyu pihinu, lala ka Naawuni daa lo alikauli ni o che ka o Shia Kasi sheena Yisa Masia kum mini o kum ni neebu nyaɲa bieyu pihinu dali.

Pumpoɲo cheliya ka ti tuyi ti wuhibu maa n nya binsheyu din daa niɲ Yisa ni daa che o nyaandoliba ka labi alizanda ni la nyaɲa. Kundi yeliya:

(Tuumba Tuma 1) **12 Di saha ka Yisa nyaandoliba maa daa yi Olivi Tih**

Zoli maa zuyu n-lab' Jerusalem. Olivi Tih Zoli maa mini Jerusalem bi wuy' ni taba. 13 Be ni daa ti paai yija ka be du n-kpe jirambisa du' shel' ni be ni daa pun be la. Nimaani ka Pita mini Jeemsi ni Jon ni Anduru ni Filip ni Tomas ni Baatolomiu ni Matiu ni Alifius bia Jeemsi ni Saimon nun daa nye ben bori ni ben' Izraelinim' su bema'' la ni yino ni Judas Jeemsi so bia la daa layim. 14 Bembononim' mini pay' sheba ni Yisa ma Mariama ni Yisa tizobihi za daa malila tehi' yini n-layim suhiri Naawuni.

(Tuumba Tuma 2) **1 Ka Pentikost Chuyu dali daa ti paai, ka Yisa nyaandoliba zaa layim luy' yini.** 2 Yim ka be ti wum vu' sheli damli, ka di yi zuyusaa na kaman pohim tital' la nti pali be ni daa zi du' sheli ni maa zaa. 3 Ka binsheli din nmaani buyim zilima puhu yina nti tamtam be zaa yinoyino zuyu ni ti kpa. **4 Ka Naawuni Shia Kasi daa pali be zaa,** ka be piligi toyisiri tinzun yeligu balibu kam yetoya Naawuni Shia Kasi maa yiko ni. 5 Di saha maa ka Yehudianim' ben nye wuntizoriba ka yi tinzun tinsi balibu kam ni na la daa layim be Jerusalem. 6 Vuri maa ni daa yori maa, ka salo layim na nti wum ka Yisa nyaandoliba maa toyisirila ben' ben layim na maa zaa yinoyino ya yeligu, ka di gari ba pam. 7 Ka di daa niy be zaa alahiziba ka be yeri taba, "Nyamiya, ben zaa toyisiri na pala Galilnima? 8 Ka di chan wula ka ti ti wumdi ka be toyisirila ti zaa yinoyino ya yeligu?" 9-10 Ti ni sheb' nyela Yehudianim' mini ben pa Yehudianima, ka nye ben doli Yehudianim' daadiini soli, ka yi Paatia mini Midia ni Elam ni Mesopotemia ni Judia ni Kapadosia ni Pontus ni Esha na. Ka ti ni sheb' yi Firijia mini Pamfilia ni Ijpti ni Libia tinduya din miri Sairiini la, ka ti ni sheb' yi Rom na. 11 Ka ti ni sheb' mi yi Kriit mini Areebia na, amaa ka ti ti wumdi ka be toyisiri Naawuni daalahiziba tumtumsa yela timanman' ya yeligu ni. 12 Ka di daa niy ba alahiziba ka gari ba pam ka be bchiri taba, "Ka bo n-lee bala?" 13 Amaa ka be ni sheb' maani Yisa nyaandoliba maa ansarisi yera, "Be nyula dam kuli!"

14 Ka Pita min' o nyaandolitab' piniyin' la daa yiyisi zani ka Pita duh' o yee pam yeli, "Yinim' Judianim' mini yi zaa ben be Jerusalem na, wummiya n ni yen yeli ya shem na ka ban yelli na gbinni. 15 Ti bi nyu dam kuli kaman yi ni tehiri shem maa, dama yi mi ni pumpoko na kul nyela asiba kurig' awei. 16 Amaa dimboko nyela Anabi Joel ni daa yeli shem la. O ni daa yeli shem maa m-boko: 17 'Naawuni yeliya, ziemani din bahindi nyaana puuni n ni ti zan n Shia Kasi niy daadam kam ni. Ka yi bidibisi mini yi bipuyinsi ti toyisi anabitali yetoya; ka yi nachimba ti nya zii; ka yi ninvuy' kura mi ti zahim zahima...21 Ka nunkam ti kuhi boli ti Duuma yuli ni tiligi.' 22 Pita daa lan yeli, "Yinim' Izraelnima, wummiya n ni yen toyisi ya yetoy' sheli na: Naawuni daa wuhi ya ni o nini tiyi Yisa Nazaret nir' la,

dama o daa che ka o tum tuun' kara mini alahiziba tumtumsa balibu kam, ka wuhi ya shihira balibu kam ka yi zaa mi, dama o daa niŋla di zaa ha yi sani. **23 Ka Naawuni ni daa zal' li shem o nia lɔbu min' o milinsi puuni zuɣu ka o daa zaŋ o niŋ yi nuu ni, ka yi mi daa che ka ninvuy' bieri kpah' o tabili dapulli zuɣu ku o.** **24 Amaa ka Naawuni daa neeg' o kum maa ni ka yih' o di bierim ni,** dama o daa pala ŋun ni kpi n-kpalim kum ni. **25 Dama Naa Dauda gba daa tɔyisi ŋun' Yisa yela n-yeli:** 'N kul nyarila n Duuma n sani sahakam; o bela n nudrigu polo ni di che ka n suhu ku zɔhira: **26** dinzuɣu ka n suhu piela, ka m payiri Naawuni pam. Din pahi dimbɔŋɔ zuɣu nyela, n ningbuŋ gba mali tahima; **27** dama nyini n Duuma Naawuni, a ku che ma ka n kpalim be kpiimba biɛhigu shee; ka a mi ku che ka a Ninvuy' suŋ ningbuŋ pooi....

29 Pita daa lan yeli yaha, "M mabihi, n ni maan yeli ya ti yab' Naa Dauda yela. O daa kpiya ka be sɔy' o, ka o gballi na be kpe hal ni zuŋɔ. **30** Amaa o ni daa nye anabi zuɣu ka o daa mi ni Naawuni pun lo o alikauli ni o ni ti zaŋ o zuliya ni ninvuy' so leei naa ka o zani o zaani. **31** Ŋun' Naa Dauda daa daŋ nya Masia kum ni neebu ka tɔyisi di yela n-yeli: 'O ti ku kpalim be kpiimba biɛhigu shee waamaa o ningbuŋ ti pooi.' **32** Pita daa lan yeli m-pahi, "Yisa ŋɔ ka Naawuni daa neei kum ni ka ti zaa leei di shehiranima. **33** Naawuni ni daa duh' o n-zaŋ o zili o nudirigu polo maa ka o deei Shia Kasi so o Ba Naawuni ni daa zaŋ lo ti alikauli la n-ti ti na. Alikauli maa palibu shihira ka yi nya ka wum ŋɔ. **34** Dama Naa Dauda maŋmaŋ' daa na bi chaŋ alizanda ni, amaa ka daa yeli: 'Ti Duuma yeli n Duuma, zinimi n nudirigu polo **35** hal ka n ti che ka a dimnim' leeg' a napɔntamdigu.'

36 Dinzuɣu Izraelinima, baŋmiya ni Yisa so yi ni daa kpahi tabili dapulli zuɣu maa ka Naawuni zaŋ leei dunia ŋɔ nim' zaa Duuma ni be Masia!

37 Niriba maa ni daa wum lala maa ka be suhuri chihi pam, ka be bɔhi Pita min' o tab' maa, "Ti mabihi, ka wula ka ti lee yen niŋ?" **38** Ka Pita garigi yeli ba, "Niŋmiya tuuba ka deeya kom baptaizibu **Yisa Masia yul' ni, ka Naawuni che yi daalahichi paŋ ya, ka yi deeg' o Shia Kasi ŋun nye pin' la.** **39** Dama alikauli maa nyela yi mini yi bihi zaŋ tabili ben be katiŋ' ha ka nye ti Duuma Naawuni ni na yen boli ninvuy' sheb' zaa dini." **40** Ka Pita daa lan tɔyisi yetɔya pam n-sayisiri ba yera, "Tiligimiya yimaŋ' ziɛmaan' biɛyɔ ŋɔ ni! Ami."

M mabihi ben wumda, yi gbaai Pita waazu ŋɔ venyela? Di jia zaa nyela be

daa bɔrimi ni Jerusalem salo ɔɔ baɔ ni Yisa Masia nyela Naawuni ni daa tim so na kamani o ni daa pun lo alikauli shem ka o daanabinim yeli li la. Pita daa yeli ba: “Yi zaɔisi Masia so Naawuni ni tim ka o yi alizanda ni la na! Yi daa kpahi o pa dapulli zuɔu ka o kpi, amaa ka Naawuni neegi o kum ni! Ti zaa di li shehira! Naawuni kpuyi Yisa n-chaɔ nti zili o nudirigu polo ka che ka Shia Kasi so o ni daa zaɔ lo alikauli la siyina! Niɔmiya tuuba n-labi Naawuni sani na! Timiya Naawuni anabinim yeligu la yelimaɔli! Timiya Yisa so Naawuni ni daa pii ni o leei dunianim tiligira mini sariya karita la yeda! **“ɔun ka anabinim zaa di shehira ni ɔun kam niɔ o yeda ni nya alihachi chempaɔ o yuli zuɔu la!”** (Tuumba Tuma 10:43)

Lala zuɔu ka Pita **Lahibali Sunɔ** waazu la yelikpani daa nyela **tiliginsim** din nye Masia yeda ni. Salo ɔɔ ni daa wum Pita yeligu ɔɔ ka bierim daa kpe be suhuri ni, dama di saha ka be daa baɔ ni Yisa so be ni daa kpahi tabili dopulli zuɔu la daa nyela Duuma so ɔun yi alizanda ni na! Lala Yisa so be ni daa galim ka zaɔisi so ɔɔ n daa nye Masia so Naawuni ni daa zaɔ lo alikauli ka che ka o daanabinim pun yeli o yela zɔmani wayila la sa! Lala dabisili maa niriba pam daa niɔ tuuba n-yi be daalahichi ni ka labi Naawuni sani na nti niɔ yeda ni ti Duuma Yisa Masia yuli zuɔu. Lala nyaandoli palla ɔɔ daa deei kom baptaizibu ka di leei shihira nirba sani kadama be nyela ben yi alahichi tumbu ni Yisa kum yeda puuni, O sɔyibu ni, ni o kum neebu ni. Be ni daa deei kom baptaiziba maa pala din kpihim be daalahichi, amaa di nyela shihiri sheli din yi palo ni n-wuhiri neesim sheli den be puuni.

Lala zuɔu ka Kundi yeli:

“Ka niriba ben daa deegi o yeligu maa deei kom baptaizibu m-pahi yeda niɔdiba maa zuɔu dindali maa. Ka be zaa daa kpaɔdi be maɔa n doli tuumba maa wuhibu ka zaɔ be maɔ bali be ni n-wuhiri be dolintabtali ni nye shem, be layimbu mini be wunisuhigu ni. Ka suhupielli mini Naawuni Shia Kasi daa pali be ni.” (Tuumba Tuma 2:41,42; 13:52)

Lala dabisili sheli din nye Pentikosti **dabisili** ɔɔ, ka chechi-layingu sheli ben ti Yisa Masia yeda la daa pili. Yisa Masia dolodolotali ɔɔ pala duu bee adiini. Chechi Girikili ni gbunni nyela “Be ni boli sheba.” Di ni kuli niɔ ka yeda niɔdi maɔa mini yeda niɔdi sɔri be shem, lala ka chechi maɔa mini chechi sɔri gba be. Yisa Masia chechi maɔli nyela chechi sheli din niriba hala taɔi tum Pentikosti dabisili la dali n-yi **Adam daɔ** la ni n lebi **Masia daɔ** ka gbubi Yisa Masia yeda maɔli din nye sara maligu din naai ɔɔ.

Yeli sheɔa ti ni wum zaɔ chaɔ Pentikosti dabisili polo zuɔu ɔɔ daa niɔla yuun’ tusaayi din garila. Di yi pa sheli sheb’ ni tooi yeli, “Ni yela ɔɔ bi nya mani! Dama n nuu daa ka Masia dopulli zuɔu kpahibu ɔɔ ni! Yehudianim mini Romnim

tuma n daa bala! Man' nuu daa ka di ni!" Amaa Naawuni yeligu wuhi ti ni *"Ti tuumbieri mini ti daalahichi zuyu ka o daa nya dansi mini nahingu maa!"* (Aizaia 53:5) Ti **daalahichi** zuyu ka o daa kpi. Ti **tuumbieri** zuyu ka Naawuni daa che ka daadam kpahi o biyurigu m-pa dopulli zuyu ka o kpi amaa ka Naawuni mi daa neegi o kum ni ni o leei **Tiligira** nti ben niŋ o yeda, ka leei **Sariyakarita** nti ben gba zayisi o. Lala zuyu ka Kundi yeli:

"Zilinsi saha la ha Naawuni daa di ti suyilo, amaa pumpɔŋɔ o zali shelikam zaa ni sokam niŋmi tuuba; dama o zali dabisili ni o ti che ka o ni pii so la zaŋ wuntia behigu kari daadamnim sariya. Lala zuyu ka o daa neegi o ni daa pii so maa kum ni ni di leei shehira sokam zaa ni." (Tuumba Tuma 17:30,31)

Tehimiya yeligu ŋɔ zuyu, dama Naawuni zaligu din nye Naawuni zaligu din ka bahigu la yen yila yi ni taŋi deei yeligu ŋɔ shem ni. Ti payiriya pam ni yi ni pahi suyilo n-zini wum zuŋɔ yeligu maa....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka che ka yi tehiri Pita yeligu la ni yeli ni,

"Nuna ka anabinim zaa di shehira ni ŋunkam niŋ o yeda ni nya alahichi chempan o yuli zuyu ka yi deegi o Shia Kasi ŋun nye pini la!" (Tuumba Tuma 10:43; 2:38)

WUHIBU 88

YISA NI LABINA!

KAHIGU 19-22

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bɔhimbu ŋo ni pa taba shem zi ti min'a nti paai wuhibu din pahiri pihwei ayi ka. Kaman ti ni pun wum shem, yuun' gbalig din garila, Naawuni Shia daa kpe anabinim gari pihita ni n kpaŋsi ba ka be sabi tuuli Kundi Kasi la, di sheŋa n-nye Altawura, Yila, nti pahi anabinim kundinima. Naawuni tuuli Kundi maa yuli m-booni **Kundi Kurili**. Lala yayili ŋo ni anabinim maa zaa daa yerila lahabali yini. Ka lala lahabali maa n-nye ni Nawuni nyela ŋun be kasi ka lan nye wuntia Naa ka lala zuyu di tuya ni o kari alahachi kam sariya. Amaa nambozobo kuli lan pali la Naawuni ni ka o bi bɔri ni Adam bihi bahi yoli be daalahachi ni. Lala zuyu ti wum anabinim ni daa yeli Naawuni ni daa lo alikauli sheli ni o tahi Tiligiri so ŋun nye Masia la, pay' pielig ni yen ti doyi so la, ka o biehigu yen ti be kasi la ka o ni ti kpaai o zim dopulli zuyu n-yo Adam bihi daalahachi samli. Kundi Kurili ŋo ni anabinim maa zaa sabi jendi Masia so ŋun yen ti ka ŋo na yela.

Ti Kundi Kasi din pahiri ayi ka be boli li **Kundi Palli** la – Lahabali Suŋ kundi la ni ti nyaya ka Naawuni daalikauli saha la ni daa ti paai, ka o daa tim Masia so ŋun nye Tiligirila na dunia ŋo kaman o ni daa pun lo alikauli nti o daanabinim shem. Masia maa n daa nye Yisa so ŋun daa yi Nazaret la na – o ko n daa nye ninvuy' suŋ ŋun be kasi ka na min be. Naawuni yiko daa kuli pali la Yisa ni dama o daa nyela Naawuni yeligu sheli din mali Naawuni kasi biehigu. Ŋun ka Naawuni daa yeli, *“M Bi' yurigu m-bɔŋo, n nini ni tiyi so pam m-bala!”* (Mat. 3:17) Amaa ka ti daadam taba daa kpahi Naawuni Bi' so ŋun be kasi ŋo m-pa dopulli zuyu ka o kpi, amaa di daba ata dali Naawuni daa lan neegi o kum ni. Shehira diriba pam ni daa nya o naai, ka Naawuni daa kpuyi o n-duhi alizanda ni. Amaa lahabali maa daa bi zani nimaani.

Naawuni lahabali suŋ din nye tiligimsim wuntia soli ŋo malila piligu ka mali bahigu; zuyu mini nyoli. **Dunia bieyu ŋo na bi nya Yisa Masia bahigu!** Naawuni yeligu wuhi ti ni ti Duuma Yisa ni labina nti zaŋ Sintani mini o malaika bieri la n labi buyim ni ka kari Adam bihi sariya sariya karibu dali ka tayi dunia kurili ŋo. Ti zuŋo wuhibu ŋo yuli m-booni, **“Yisa ni labina!”**

Ti yen karimla Kundi palli la bahigu din nye **Kahigibu** la. Kahigibu kundi ŋo nyela kundi timsili dama di yerila binsheŋa din ti yen niŋ dunia bahigu ni ha yela.

Kahigibu kundi ɲo malila suuri pishinaayi, ka di mali nasara lahabali n-tiri ɲunkam zaa ti yeda. Amaa ben bi ti yeda ɲuna suurili ɲo nye la dabiem karili n-ti ba, dama Kahigibu kundi ɲo kahigi wuhi ni a yi bi ti Yisa Masia yeda ka zaɲ o leei a **Tiligira**, amaa o lee ni ti leegi ɲun yen kara **Sariya!** A yi zaɲisi **Naawuni Piebili** ɲo, a leei ti paai **Naawuni Gbuyinli** la, dama Yisa so ɲun daa lee sara maligu piebila kpi n-kphim alahachi la, o ni ti leei gbuyintitali n labina nti kari sariya! Dimboɲo zuyu ka Kundi yeli: *“Yisa mini o malaikanim yi ti yi palo zuyusaa n-siyiri na o yiko mini buyim din diri puuni ni o ti darigi ben bi mi Naawuni mini ninvuy’ sheb’ ben zaɲisi ti Duuma Yisa lahabali suɲ wumbu la tibili!”* (2 Tes. 1:7,8)

Pumpoɲo cheliya ka ti gbulisi tibili n-wum lahabali sheli din yi Kahigibu kundi la puuni na. Ti Duuma Yisa ni daa labi alizanda ni naai, o daa timla o malaika Jon sani na ni o ti yeli o binsheɲa din ti yen niɲ dunia yiɲisibu saha. Tuuli suuri la puuni Jon sabi wuhi:

(Kahigibu 1) **1 Sabbu din be litaafi ɲo ni nyela yel’ sheɲa Naawuni ni daa zaɲ n-ti Yisa Masia ni o kahigi binsheɲa din yen niɲ n-wuhi o daba. O daa timla o malaika o dabili Jon sani ka o ti kahigi li n-wuh’ o. 2 Ka Jon daa niɲ Naawuni yeligu maa mini Yisa Masia shehira ni omanɲan’ nini ni daa nya shelikam zaa shehiralana. 3 Ninvuy’ so ɲun karindi anabitalli yetɲya ɲo mini ninvuy’ sheb’ ben wumdi li ka doli din sabi litaafi ɲo puuni mal’ alibarika, dama saha maa miriya. Jon sab’ puhii cheechinima ayopɲin. 4-5 Man’ Jon n-sabiri gbaɲ ɲo n-tiri ya Naawuni ɲun be, ka daa pun be, ka ni ti kana mini shih’ ayopɲin ben be o nam ziiishee tooni la ni Yisa Masia ɲun nye shehiralana ɲun be tibi, ka nye ɲun daɲ tooni n-neeii kum ni, ka lan nye dunia ɲo nanim’ toondan’ la niɲm’ alibarika n-niɲ yi ni, ka tin ya suhudoo din nye be dini. **Nuna n-yuri ti ka daa zaɲ o zim n-fa ti ti daalahachi ni bahi, 6 ka dihi ti nam n-zaɲ ti leegi maligumaaniba ni ti jemd’ o Ba Naawuni. Nuna n-simdi tibigibu, ka simdi ni o su yiko hal ni saha din ka bahigu! Ami! 7 Nyamiya, o ni ti be sagbana ni kannaa, ka sokam nina ni ti nya o, hal ben daa zaɲ kpani n-kuh’ o luyili la gba ni ti nya o, ka dunia ɲo zuliya kam ti fabili be ni daa niɲ o shem zuyu. Lala nti shiri yen niɲ. Ami. 8 Ti Duuma Zallakudura Naa ɲun be, ka daa pun be, ka ni ti kana la yeliya: “N nyela Alfa mini Omega. Di gbinni nyela ɲun nye piligu ni bahigu.”****

Suuri pianiawei puuni Jon sabi wuhi:

(Kahigibu 19) **1 Dimboɲo nyaɲa ka n daa wum kukol’ sheli damli kaman salo pam kukoya la ka di yi alizanda ni na yera, “Haliluya! Ti Duuma Naawuni n-su tiliginsim mini yiko, ka simdi tibigibu! 2 O saria dibu dolila**

yelimanli soli ni din tuhi...6 Di saha ka n daa wum kukol' sheli damli kaman salo pam kukoya la, ka di vuri kaman kokpiɛyɛ ni saa tahibu la n- yera, "Haliluya! Ti Duuma Naawuni, Zallakudura Naa n-su nam! Hal ni saha din ka bahigu. **"Di saha ka malaika n̄un pah' ayopɔin la piɛb' o kika, ka kukol' kara kul kuhiri pampam alizanda ni yera, "Dunia nam leela ti Duuma Naawuni min' o Masia dini hal ni saha din ka bahigu!"**" (Kahigibu 11:15)

(Kahigibu 19) 11 Di saha ka n daa nya ka zuysaa bɔyi ka n nya waripielli. N̄un daa zi o zuyu yuli daa booni la ɜɛ yim mini Yelimanli. 12 O nina daa n̄man' la buyim zinli ka nam zuypila pam pili o zuyu ni; ka yu' sheli sabi tabi o, ka so zili m-pahi o zuyu. 13 Ka ye binyeri sheli din kuhim zim, ka **o yuli daa booni Naawuni Yeligu.** 14 Ka alizanda ni tɔbbihi ye binyeri piela din pieli ka be kasi kasi m-bari wari piela n doli o. 15 Ka takɔbi dirili yiri o noli ni na, ka o zanli zabi nyan zuliya kam ka zan kurigu jaangbee n-su ba; ka siyi Naawuni Zalilakudura Naa suhuyiyisili wain tɔyiri adaka puuni n-nɔri ginda. 16 Ka yu' sheli sabi pa o binyerigu mini o gbalipini zuyu. Di ni daa sabi shem m bɔɔɔ: **"NANIM ZAA NAA NI DUUMANIM ZAA DUUMA."**

(Kahigibu 20) 1 "Ka n daa nya malaika so ka o yi alizanda ni na n-gbib bɔy' zilinli din zilin ka tariga la saafebia mini zoligo titali o nuu ni 2 Ka o daa gbaai way' bie titali n̄un nye kurimbuni ha way' so be ni booni **Fiyisira** ni Sintani la n-lo o ni o sɔn̄ yuun' tuhili, 3 ka daa zan o niɔ bɔy' zilinli din zilin ka tariga la ni, ka yo li n-kpar' o niɔ di ni ni o di lan yɔhim zuliya kam hal ti paai yuun' tuhili maa tariga. Dimbɔɔɔ nyaan̄a di nyela talahi ni be ti lan yoog' o bahi biela. 4 Di saha ka n daa nya nam ziishehi, ka be daa zan saria dibu fukumsi n-niɔ ben zi nimaani nuu ni. Ka n daa lan nya be ni daa n̄ma ninvuy' sheb' zuɔuri Yisa shehira niɔbu mini Naawuni yeligu zuyu, ka mi daa bi sayi deeg' o dalinli la be gbieri zuyu bee be mini Masia layim di nam yuun' tuhili...Ka be neei kum ni, ka be mini Yisa Masia daa layim di nam yuun' tuhili.

7 Yuun' tuhili maa tariga yi ti paai, Naawuni ni che ka be yooi Sintani o sarika maa ni bahi 8 ka o yina nti yɔhim zuliya kam ben bu dunia luy' anahi n̄ɔ ni. O ni ti layim ba lo tɔbu; ka be kalinli ni n̄manila mɔy' bihigu. 9 Ka be yiyisi zani n-yerigi luyili kam chan̄ ti teei gili Naawuni ninvuy' gahinda biɛhigu shee mini Naawuni tin' yurigu la; ka buyim yi zuysaa na ti di ba. 10 **Ka Nawuni ni che ka be gbaai Sintani n̄un yɔhindi ba maa n-zan̄ o bahi buyim ni, luy' sheli bin̄kɔbigu la min' o daanabi zirilan' la ni pun be, wuntan̄' ni hal ni saha din ka bahigu!**

11 Di saha ka n daa nya nam ziiſhe' titali din nye zaɣ pielli ka lan nya ŋun zi nimaani, ka tiŋbani mini sagbana daa laligi ka che o, ka so bi lan nya li yaha. 12 Ka n daa nya kpiimba ben nye wɔyira mini tarimba ka be ze nam ziiſhee maa tooni ka litaafinim' bɔyi doya. Ka litaani sheli din nye nyevili litaafi la gba bɔyi doya. Ka o daa mali sabbu din be litaafinim' maa puuni n-kariti kpiimba maa saria zaŋ chaŋ be ni daa tum tuun' sheŋa polo. 13 Ka teeku daa yihi kpiimba ben be di ni na, ka Kum mini Kpiimba Biɛhigu Shee yihi kpiimba ben be di ni na, ka o daa zaŋ be zaa ni tum tuum' sheŋa n-kari ba saria. 14 Ka daa zaŋ Kum mini Kpiimba Biɛhigu Shee maa bahi buyim teeku ni. Buyim teeku maa ni kpebu n-nye kum din pahi buyi la. 15 **Ka o daa zaŋ ŋunkam yuli bi sabi nyevili litaafi la ni gba bahi buyim teeku ma ni!**

(Kahigibu 21) 1 Di saha ka n daa nya zuɣusa' palli mini dunia palli; dama **tuuli zuɣusaa mini tuuli dunia** la daa vuuya, ka teeku gba lan kani. 3 Ka n daa wum kukol' tita' sheli damli ka di yeri nam ziiſhee maa gbini, "Nyama, Naawuni biɛhigu shee bela ninsalinim' sani. Ka o ni be be sani, ka be nye o niriba, ka ŋun' Naawuni maŋmaŋ' mi ni be be sani n-nye be Naawuni; 4 ka o ni nyehi be nintam zaa bahi, ka kum ku lan beni waamaa fabila bee kumsi, ka bierim gba ku lan beni yaha, dama bin' kura la zaa vuuya." 5 Ka ŋun zi nam ziiſhee maa yeli, "Nyama, m mali binsheyukam zaa ka di niŋ zaɣ' pala! Ka lan yeli ma, Sabimi dimbɔŋɔ sɔŋ, dama yeligu ŋɔ nyela nira ni ni niŋ sheli naani, ka lan nye yelimaŋli." 6 Ka o yeli ma yaha, "Di pun niŋ! N nyela Alfa mini Omega. Di gbinni nyela, n nye piligu ni bahigu. **Konyuri ni wum ninvuy' sheb' la, n ni ti ba nyevili kom din nye kobilisirim la yoli.** 7 Ŋunkam di nasara ni deei pini ŋɔ n sani, ka n ni nye o **Naawuni**, ka o mi nye **m bia**. 8 Amaa dabeenzɔriba mini ben ka yeda ni halibierinima ni ninvuyukuriba ni zinniŋdiba ni bayibuyiriba ni buyijemdiba ni zinjmariba zaa biɛhigu shee ni ti nyela buyim teeku din buyim nye chilibi buyim din dir' ni; di ni kpebu n-nye kum din pahi buyi la."

(Kahigibu 22) 1 Di saha ka malaika maa daa wuhi ma nyevili kom mɔyili, ka di zɔri yiri Naawuni mini Piebil' maa nam ziiſhee la gbin' na n-doya nyayisiri kaman diyɪ la. 2 Di daa zɔri dolila tiŋ' maa puuni solɔyu sunsuuni, ka be ni booni ti' sheli nyevili tia la sa n-doli mɔyili maa yaya ayi zaa, ka wala balibu pinaayi be di zuɣu, ka di wandi goli kam, ka di vari mi nye din tibiri zuliya kam. 3 Naawuni noli ni di binsheyukam ti ku be tiŋ' maa ni. Kulla Naawuni mini Piebil' maa nam ziiſhee la n-yen beni, ka o daba ni jemd' o. 4 Be ni ti nya o ninni nini, ka o yuli ni ti sab' pa be gbieri zuɣu. 5 Yuŋ ti ku lan beni; be mi ti ku bɔri firila bee wuntaŋ' neesim,

dama ti Duuma Naawuni manmana nti yen nye be neesim, ka be ni ti di nam hal ni saha din ka bahigu. 6 Ka malaika maa daa yeli ma, Yeligu nɔ nyela nir' ni ti niɲ sheli naani ni din nye yelimanɲli. Ka ti Duuma Naawuni nɲun zaɲd' o Shia n-niɲd' o daanabinim' ni daa tim o malaika na ni o ti wuh' o jemdiba din yen niɲ ka di ku yuui.

12 Ti Duuma Yisa yeliya, **"Nyama, di ku yuui ka n kana,** ka mali laara na ni n ti ti sokam kaman o tuma ni simdi shem! 13 N nyela Alfa mini Omega. Di gbinni nyela nɲun daɲ tooni ni nɲun bahindi nyaɲa ni nɲun lan nye piligu ni bahigu. 14 Ninvuy' sheb' ben payi be binyera ni be ti mali soli din ni che ka be di nyevili tia la wala, ka doli tiɲ' la dunoya n-kpe di ni la mal' alibarika. 15 Amaa ben ti yen be tiɲ' maa kpaɲa ti yen nyela bahi mini bayisi ni zinniɲdiba ni ninvuyukuriba ni buyijemdiba ni benkam yuri ziri la, ka lan nye ziɲmariba. 16 Man' Yisa n-tim m malaika ni o zaɲ yeligu nɔ na nti ti cheechinima. N nyela Naa Dauda yaɲa ni biɲmariga nɲun ne." 17 Ka Naawuni Shia Kasi mini Amiliya maa yeli, **"Kamna!"** Nunkam wum dimbɔɲɔ, nɲun' gba yelima, **"Kamna!"** **Ka konyuri ni mali sokam mini nɲun bɔri nyevili kom, nɲun' kamna nti dee' li yoli!"**

18 Man' Jɔn kpahiri nunkam wum anabitali yeligu din be litaafi nɔ ni zuɲu ni: Nunkam pahi sheli di ni, Naawuni ni zaɲ alɔbo balibu kam din sab' litaafi nɔ ni la m-pah' o tibidarigibo zuɲu; 19 ka so mi yi yihi sheli anabitali yeligu din be litaafi nɔ ni, Naawuni ni yihi o tarili nyevili tia la mini tiɲ' kasi sheli din yela sab' litaafi nɔ ni la ni. 20 Nɲun di dimbɔɲɔnim' shehira maa yeliya, **"Yelimanɲli, di ku yuui ka n shiri kana!"** Ami! Che ka di niɲ lala. Kamna, ti Duuma Yisa! 21 Ti Duuma Yisa daalibarika kpalimmi m-be yi zaa ha ni! Ami."

Naawuni naagi o Kundi maa, ka lo alikauli ni ti Duuma Yisa so Adam bihi ni daa kpahi tabili dopulli zuɲula nyela nɲun ni ti labina dunia nɔ dahin sheli. O ni ti labina nti kpuyi ben ti o yɛda ka be ti be o sani ka kari ben bi ti o yɛda sariya! M mabia nɲun wumda, a dihi tabili ni Yisa nyela nɲun yen yi alizanda ni n-labina? A nuhi pahi ninvuy' sheb' ben deegi o leei be Tiligira mini be Duuma la? A niɲ yɛda a suhu ni Naawuni daa zaɲla a daalahachi la, ka o zuɲu ni ti che ka Naawuni lebigi a wuntilana? **Be sabi a yuli niɲ Nyevilli Kundi la ni?** Biɛhi bɔ m-be a mini Yisa Masia sunsuuni? O nyela a **Tiligira?** Bee o yen ti leei la a **Sariya** karita?

A mali shili guhiri Yisa labbu na? A yi wum Naawuni kukoli zuɲɔ nɔ, nɲin' baligim' a suhu, dama Kundi yeliya:

"Ti Duuma sani, yuun' tuhili nyela kaman dahin' yini. Ti Duuma pala nɲun bi niɲdi yomyom zaɲ chaɲ o daalikauli palibu polo – kaman ninvuy' sheb'

*ni tɛhiri shem la, amaa o leei nyela ηun mali suyilo zaη chan yi polo, dama o bi yu ni so ti bahi yoli amaa o bɔri ni sokam zaa leei niηla tuuba. Amaa ti Duuma dabisili la dali ni ti kana kaman tayiya ni chani shem la; di saha maa zuysaa ni ti vuui ni vuyɔbu pam, ka buyim ni ti che ka binyera din be zuysaa nyeligi; ka buyim ti di dunia tingbani ηɔ mini binyera din be di zuyu!” (2 Pit. 3:8,9) “**Nyamiya!** Pumpɔηɔ n nye alibarika deebu saha, **Nyamiya!** Zuηɔ n nye tiliginsim nyabu dabisili.” (2 Kor. 6:2) “**Dindina wula ka tinim ni tooi zo n yi tibidarigibo din galisi ηɔ ni?**” (Hib. 2:3)*

M mabihi ben wumda, ti payiriya pam ni yi ni gbulisi tibili n wum ti zuηɔ wuhibu ηɔ. Ti suhigu nyemi ni Naawuni niηmi alibarika n niη yeligu kam zaa yi ni wum zaη chan *Wuntia Soli* ηɔ polo ka che ka di pahiya kpaηsibu ka di zuyu ni che ka yi nye “*tiliginsim sheli*” o ni mali ni o ti ninvuy’ sheb’ ben ti o yeligu ηɔ yeda....

Ti ni zali ti zuηɔ wuhibu maa kpe, Naawuni niηmi alibarika niη yi ni ka che ka yi ku tam Yisa yeligu din bahindi nyaaηa Kundi Kasi la ni. Di puuni Yisa Masia yeliya,

“Yelimanli, di ku yuui ba n ni labina!” (Kahigibu 22:20)

WUHIBU 89

LAHABALI SUNJ!

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Lahabali sunj kundi bɔhimbu la ni, ti wumya ni ti Duuma Yisa Masia ni daa du zuysaa naai, o daa kpaŋsi o nyaandoliba n yera, "***Chemiya gili dunia ŋo zaa n yihi tiliginsim lahabali sunj ŋo waazu nti sokam.***" (Maak 16:15) Ka Yisa ni daa du zuysaa n-naai, ka do' so be ni daa booni Pɔl ka o daa nahindi Yisa nyaandoliba pam ka ti niŋ tuuba n leei Yisa nyaandoli kpiɛŋ la daa sabi yeli:

*"Gbaŋ ŋo yila man' Pool ŋun nye Yisa Masia dabi so Naawuni ni daa pii ka boli ni n lee tumo m-moli ŋun Naawuni **lahabali sunj** la san' na. Naawuni daa pun lo **lahabali sunj** ŋo alikauli la o daanabinim noya ni ka di yuui, hali ka di yela sabi Naawuni Kundi ni. Vi bi mali ma lahabali sunj ŋo zuyu, dama lahabali sunj maa nyela Naawuni yiko din tiligiri ŋunkam niŋ li yeda!...**Lahabli sunj** maa wuhiri Naawuni ni cheri ka niri yiri taali ni ŋun Naawuni sani o yeda niŋbu zuyu shem. Di piligu ni zaŋa hal ni di naabu ni di kuli nyela yeda niŋbu zuyu kaman di ni sabi Naawuni Kundi ni shem la: Nun yi taali ni Naawuni sani kuli ni bela o yeda niŋbu zuyu."*
(Rom. 1:1,2,16,17)

Lahabali sunj, lahabali sunj, lahabali sunj! Din n-leei nye lahabali sunj ka Naawuni yeligu lan yeri ti di yela maa? Zuŋo Naawuni yiko ni ti bɔri ni ti yeli la **Lahabali Sunj** ŋo yetɔya sheli din be Naawuni Kundi la puuni. Pɔi ka ti ti yeli **Lahabali Sunj** ŋo yetɔya, ti bɔri ni ti teei la **lahabali sheli din** pa lahabali sunj la yetɔya.

Lahabali din n-leei pa lahabali sunj? Yi ni tooi teei ni piligu la ha, Naawuni ni daa nam zuysaa mini tingbani n-naai, o daa namla Adam mini Awa n niŋ dunia gariche din daa kul mali suhupielli la ni. Naawuni daa nam ba mi ni be baŋ o ni nye so, n yuri o ka deer o zalisi, ka tiri o jilima hali ni saha din ka bahigu. Naawuni daa ti bɔri ni o dahim Adam ka yeli o: "N ti a soli ni a di gariche ŋo ni bin wala ŋo zaa gbaai yihi la ti' sheli din be gariche ŋo sunsuuni ŋo wala. Miri ka a ti di li, a yi ti di li dahin sheli a mi ni kpi! Lahabali ŋo ni daa bi vieli shem daa nyela Adam mini Awa daa deela wahu la yeligu: Nun daa nye Sintani ka daa yohim ba ka be di tiwali sheli Naawuni ni daa mɔŋ ba la. Adam mini Awa

daalahachi ɲo daa nyela din tahi kum na dunia yili nti looi be mini be zuliya zaa. Kaman Dagbanikpamba ni yelila ni “Alobo bi diri di lan’ ko.” Naawuni Yeligu lahi yeli lahabali sheli din pa lahabali sun ɲo yela ni:

“Di nyela talahi ni sokam zaa kpi yim ka sariya karibo leei be di nyaɲa. O ni ti kari sokam zaa sariya, ka nya ben kam zaa bi luri Naawuni suzuura la taali, ka di nyela be ni tumdi tuun bie’ sheɲa mini ben nye alahachinim maa ni tɔyisi yetɔy’ bie sheɲa dalim ɲun Naawuni la zuɲu. (Hib. 9:27; Jud 15)

Lahabali sheli din pa lahabali sun maa kuli nyemi, ti zaa nyela alahachinima ka di tu ni Naawuni kari ti sariya o wuntia puuni!

Amaa **Lahabali Sun** maa gba ni nye sheli nyela gariche din nye suhupielli la puuni ka Naawuni so ɲun nye nambozɔbo naa la daa pun yeli ni dabisili beni ka o ni ti tahi so dunia ɲo ni na ka lala niri ti ku mali alahachi ka pay’ piɛliga n yen ti dɔyi o. Lala ninvuɲ’ so ɲun be kasi ɲo n nye **Tiligiri** so ɲun nye wuntia lan’ ɲo yen ti zaɲla o maɲa m-mali sara n che ka be ku o n-ɲo Adam mini o zuliya daalahachi zuɲu. Lahabali sun ɲo n-nye Naawuni ni daa ti lahabali sun sheli dahinsheli Adam mini Awa ni daa tum alahachi la.

Niriba pam ka Naawuni daa che ka be ti tiligiri so ɲun daa nye **Masia** la kandi maa na lahabali. Naawuni daanabinim ɲo yino kam daa yeli la sheli zaɲ chaɲ Masia la polo, din ni che ka o ti kana ka sokam zaa tooi baɲ ni ɲuna ka Naawuni pii. Ka di shehira nyela anabi Aizaia ɲun daa pun daɲ Masia na yuun’ kɔbishyopɔin la daa pun yeli be ni yen ti dɔyi Masia shem yela n yeli: *“Pay’ piɛli so ni ti niɲ pua n-dɔyi bidibiga ka be ti boli o yuli Imanuel di gbunni nyela Naawuni be ti sani.”* (Mat. 1:23; Aizaia 7:14) Anabiso ɲun yuli daa booni Maika la gba daa pun yeli ni Masia ni ti yi alizanda ni n ka dunia ɲo ni na ka be ti dɔyi o tiɲ’ din yuli booni **Betlehem** la. Nimaani mi ka be daa shiri dɔyi Masia. Amaa Maika yeligu ɲo yuun’ gbaɲ nyaɲa ka be daa naan dɔyi Masia.

Amaa anabnim ɲo daa dii bi yerila Masia dɔyim kɔnko yela. Be daa lan yeli ni **Masia ni ti nya nahingu ka kpi** alahachinim sani. Di shehira n nye anabi Dauda ni daa yeli ni niriba ni ti nahim Masia bee n-zayisi o ka niɲ o alaka ka zaɲ binyera kpahi o nuhi mini o naba ka ku o. Dauda daa dii bi yelila Masia kum yela kɔnko, amaa o daa lan yeli ni **Naawuni ni ti neegi o kum ni** ka di che ka be baɲ ni o ko n nye Tiligiri so Naawuni ni tim na ni o ti tiligi Adam bihi alahachi tibidarigibo ni.

Nangbankpeeni biɛla daa be Masia dɔyim mini o kum la ni. Amaa nangbankpeeni pam daa bela o kum mini o kum ni neebu la ni. Be daa bi baɲ din tahi li ka Naawuni yen zia lihira ka niriba filindi Masia so o ni daa tim la na.

Di ni tu ni niriba ban shem nyela Naawuni so nun kuli yuri ti maa n lan nye Naawuni so nun lo alikauli ni Masia kana nti nya lala nahingu ti **daalahachi zuyu**. Lala zuyu ka anabinim njo daa pun yeli: *“Amaa di daa nyela Naawuni yubu ni o che ka o nya dansi ni bierim. O daa che ka o zaŋ o nyevilli pa talima alahachinim zuyu.”* (Aizaia 53:10)

Ka dayila ti nin anabinim njo yeda? Ti yeliya ni ti nin ba yeda. Ti yi shiri ti **anabinim** njo yeda, din nuna di tuya ni ti nin be ni sabi sheli la yeda. Di tuya ni ti ban ni anabinim njo daa bi yerila be suhuyubu yetoya. Naawuni n daa zaŋ o yeligu n nin be shihi puuni ka wuhi ba be ni yen yeli shem. Ka ti yi zayisi anabinim njo, nuni ka ti leei zayisi maa? Dindina Naawuni ka ti zayisi maa, dama nun nti anabinim njo yiko n-che ka be yeli ni Masia ni ti zaŋ o nyevilli pa talima n nyehi alahachi.

Naawuni ni yuri dunianim zuyu ka o bi bori ni so bahi yoli o daalahachi zuyu n daa che ka o tahi Masia kum na. Di daa tumi ni nun mali wuntia kpi n-tiligi ben ka wuntia n-yihi ba Naawuni sariya karibo ni. Pieri mini buhi sara maligu daliri ni daa nye sheli piligu la ha m-bala. **Yisa Masia** so pay’ pisoliga ni daa doyi Naawuni yiko puuni la n nye o pini gahindili din nye kpalinkpaa din nyehi ti daalahachi njo, di bi lan tu ni ti lan nahindi ti manja n na kuli maani shihirili **sara maligu din ka kasila**. Yi ni tooi teei ti Duuma Yisa ni daa yeli shem dapulli la zuyu poi ka naan kpi la? O daa yelimi, **“Di naaya!”** (Jon 19:30) O daa yo ti daalahachi samli kulima li wara. Dinkpalim ti nyela ti ti li yelimanli! Kaman ti ni pun karim shem la, Kundi yeliya: *“Dama Naawuni lahabali sun maa nyela Naawuni yiko din tiligiri **nunkam nin li yeda.**”* (Rom 1:16)

Din nin ti muysisigu nyela niriba pam ni bi nin o yeda ka yeri ni Yisa kum mini o kum ni neebu njo nyela niriba ni zaŋ be hanƙaya nam lahabali sheli. Amaa ti bchimbu zaŋ chan lahabali sunla puuni che ka ti ban ni anabinim la ni daa yeli yetoya shenja zaŋ chan Masia polo la zaa daa nyela din nin pali Masia yiko. Din kam zaa nin zaŋ chan o doyim polo, o dunia behigu, o kum ni neebu mini o zuyusaa dubu la. Lala zuyu ka Kundi yeli, *“Yisa Masia daa kpila ti daalahachi zuyu kaman Naawuni kundi ni wuhi shem ka be soyi o ka o neei kum ni di daba ata dali.”* (1 Kor. 15:3,4) **Binsheyu kam daa kuli nindimi doli anabinim maa ni daa pun yeli shem**. Ben daa je Yisa la daa nin o yereyere ka dihi o vi ka nahimi o hali ti ku o, ka ben mi daa yuri o la mi daa zaŋ o ti soyi, amaa ka kum daa bi tooi nyan o gballi ni. Yisa kum daba ata dali; ka pay’ sheba daa yiyisi n dan yibu chan siliga sheli gbuni be ni daa soyi Yisa maa, nti nya ka di yoomi yeya ka be bi nya o di ni! Yisa ni daa kpi ka neei kum ni naai, o daa na kuli bela o nyaandoliba sani biyeu pihinahi m-mali o manja n wuhiri ba. O kum ni neebu nyaana niriba ben daa nya o daa paai ninvuy’ kobishinu. Yelimanli n daa

nyeli! Yisa kum ni neebu ṅo daa nyela shehira din wuhiri ni Naawuni deegi o sara maligu din yen nyehi Adam bihi alahachi la. Ka ṅun kam niṅ o yeda gba nyela ṅun yen nya nyevilli din ka tariga tarili maa.

Lahabali Sunj maa m-bala. **Ti Duuma Yisa Masia daa kpimi ni o nyehi a daalahchi, ka daa lan neei kum ni n yi gballi ni na o kum daba ata dali ni o ti ti o nyevilli din ka bahigu.** Lahabali Sunj ṅo kamina ni di ti tiligi ninvuyu sheba ben niṅ li yeda. Dinzuyu bohi sheli dini tu ni a labisi n doli ṅo na: **“A niṅ li yeda?”** Naawuni yeligu yeliya: “Zunṅo nyela tiliginsim dabisili! A yi wum lahabali sunj ṅo nyin’ baligim a suhu ka ti li yelimanṅli!” Pa ti tuma zuyu ka ti yen tiligi ti maṅa n kpe alizanda. Naawuni ku sayi kōhi o tiliginsim maa: O bōrimi ni o tin ya li! A tuun’ viela, a jema nti pahi a nolobo ni tooi che ka a mali nintiyili zaṅ chaṅ a maṅmaṅ sani. Amaa di bi tiyiri Naawuni nini zaṅ chaṅ o wuntitali polo! So’ yini ko m beni ka niri ni tooi dolli kpe alizanda.

1.) Di tuya ni a baṅ ni a nyela alahachilana ka ka a ni yen niṅ shem ka Naawuni nini tiyi a.

2.) Ka ti yelimanṅli ni Yia Masia n nye Tiligira so Naawuni ni tim na ni o ti kpi dopulli zuyu n nyehi a daalahachi ka lahi ti yelimanṅli ni Naawuni daa neegi o la kum ni ni di ti a nyevilli din ka bahigu.

A yi ti Lahabali Sunj ṅo yelimanṅli, dindina a mali naani ni a yi kpi a nyela ṅun ni kpe alizanda ni, dama Naawuni maṅmaṅ lo ti alikauli o yeligu puuni ni ti ni tooi baṅ ni ti mali nyevilli din ka bahigu ti nim deei yi niṅ Yisa Masia yuli yeda. (1 Jōn 5:9-13)

Shehira sheli din doli ṅo na nyela Malick noli ni shehira zaṅ chaṅ o ni daa lee Yisa nyaandoli shem cheliya ka ti gbulisi tibili ka wum: “N daa nyela ṅun mali yeda ka puhiri dabisili kam jiṅa anu ka lōri noli kuri yuuni kam amaa n daa bi dihi tabili n ni yen ti be luy’ sheli n kum nyaaṅa. Di saha ka m-bohiri niriba ginda zaṅ chaṅ n ni yen ti be sheli kum nyaaṅa. Amaa ka daa bi nya garigibu din tuhi. Amaa n ni daa ti pili Lahabali Sunj ṅo bōhimbu ka m baṅ ni n ni tooi baṅ n ni ti yen be sheli kum nyaaṅa, dama Yisa Masia maṅmaṅ yeli Lahabali Sunj maani ni, **“Achiikatim yelimanṅli ka n yeriya, ṅunkam wum n yeligu ka niṅ ṅun tim ma na maa yeda mali nyevilli din ka bahigu ka be ti ku lan kari o sariya, dama o pun yi kum ni n kpe nyevilli ni.”** (Jōn 5:24) O lan yeli: **“Mani n nye nyevilli, mani n lahi su kum ni neebu yiko; ka ṅunkam niṅma yeda hali o yi kpi gba o ni lan neei yaha.”** (Jōn 11:25) Lala zuyu n daa che ka n-niṅ tuuba n yi m maṅmaṅ ni daa kpaṅdi m maṅa ni n tum n tiligi m maṅ la ni ka niṅ Masia so anabinim zaa ni daa pun yeli so yela la yeda, dama be daa yeliya, **“Nuna ka anabinim zaa di shehira ni ṅunkam niṅ o yeda ni nya alahachi chempaṅ o yuli zuyu la.”** (Tuumba Tuma 10:43) N ni daa karim m-baṅ ṅ-ṅo naai ka n daa zaṅ n tamaha zaa ha n kpala ti Duuma Yisa Masia. Lala saha hali ni zunṅo n nyela ṅun nya

Naawuni suhudoo n shia puuni. Suhubohibo bi lan mali ma. Ka m mali tamaha ni n ni mali bieri suŋ dahin sheli Yisa Masia dopulli zuƴu kum la zuƴu. N behigu din nye Yisa nyaandolitali zuƴu chemi ka n tooi nyari nahingu saha saha n niriba sani, di ni niŋ ka n yeda be di ko ka che n doƴiriba mini n zonima, amaa di zaa yoli, m mali la suhudoo. Naawuni suhudoo kuli nyela din pali n suhu ni mini n teha zaa. Ka Yisa so ŋun ti ma suhudoo maa yeli: *“Suhudoo ka n zaŋ tin ya; m maŋmaŋ suhudoo mi ka n zaŋ tin ya maa. Di pala dunianim ni tiri suhudoo shem la ka n tin ya maa. Di zoriya dabiem bee n che ka yi suhuri zohira.”* (Jɔn 15:18; Jɔn14:27) Dinzuƴu m mabihi, Naawuni ni niŋ sheli ti ma maa, o ni tooi niŋ lala ti a gba. O ni tooi niŋ yi zaƴ’ yino kam lala. **Binyini ko ka o bɔri yi sani.** O bɔri ni yi zaŋ yi suhu zaa n ti o ka o mi niŋ din kpalim maa zaa. Dinzuƴu ka Yisa Masia maŋmaŋ yeli, *“yinin’ ben zaa tumdi tuma ka di fukumsi zitimsa zi yi zuƴu, kamiya n sani na ka n ti tin ya vuhim, kamiya n sani na nti zaŋ n nayikɔra dapuu ye n-zaŋ yi maŋ tabili ma n bohim behigu n sani ka nya vuhim; dama n nyela tarima zaa.”* (Mat. 11:28,29)

A daalahachi zitimsa nyela din zi a zuƴu? A bɔri ni a shia nya vuhim? A yi niŋ lahabali suŋ ŋɔ yeda ni Masia daa kpiya ka lan neei kum ni a zuƴu, Naawuni ni che a daalahachi m-paŋ a ka zaŋ a leei wuntialana ka sabi a yuli niŋ nyevilli kundi la ni. A yi niŋ lahabali suŋ ŋɔ yeda Naawuni ni piigi a pahi o bihi ni ka che ka Yisa shia siƴina ti be a sani. Shia Kasi so ŋun be a sani maa n nye ŋun yen tayi a suhu, a behigu nti pahi a behigu soya zaa ha, dama Kundi yeliya *“Ka ninvuƴ’ so yi be Masia ni, o behigu leeila bieri palli; nyama ka o bieri kurili la din gari ka bieri palli maa deei di zaani n-zani!”* (2 Kɔr. 5:17)

M mabia, ŋun yi nye a, a behigu yi bela wula kabo, a yi nyela doo bee paya, ninkurigu bee bia, ti Duuma Yisa ni tooi ti a bieri palli nyin deei yi niŋ o yeda. O kpila yi zuƴu ni di che ka yi be Naawuni sani hali ni saha din ka bahigu. **A niŋ Lahabali Suŋ ŋɔ yeda?**

M payiriya yi ni pahi suƴilo n zini wum zuŋɔ wuhibu ŋɔ...

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Amaa ti yen kpela Kundi puuni lahabali sheli Naawuni ni zaŋ ti ninvuƴ’ sheba ben zaŋ be tamaha n niŋ o tiliginsim Lahabali Suŋ la ni. Kundi yeliya,

“Nuna n daa tiligi ti ni di che ka ti be kasi, ka di pala ti ni tum sheli zuƴu, amaa di nyela o maŋmaŋ ni lo shem mini o daanfaani sheli o ni daa pun niŋ n-niŋ ti ni Yisa Masia zuƴu zɛmana din garila ni ha la zuƴu. Ka pumpɔŋɔ di yi pa kahigi wuhi ti Yisa Masia ŋun nye ti Tiligira kandina la zuƴu. Nuna n nye ŋun daa nyan kum zaa ka kahigi wuhi ni nyevilli mini ningbuŋ sheli din bi poori beni lahabali suŋ la zuƴu! (2 Tim 1:9,10)

WUHIBU 90

DAADAM B̄HISI MINI NAAWUNI GARIGIBU

YAXILI 1

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O b̄ri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

M mabihi, ti payiri yi ben zaa sabi ti ti na m b̄hiri zaŋ chaŋ Kundi Kasi la ni wuhiri ti shem la. Ti mali tamaha ni washiikanim mini kundinima nti pahi kaseti sheŋa ti ni zaŋ talim tin ya la na nyela din yen soŋ ya. Ti lan b̄ri ni ti payi ninvuy' sheb' ben kpaŋdi be maŋa n wumdi ti wuhibu din nye *Wuntia Soli* la, di mini yi kuli bi sabi nti ti maa na zaa yoli. Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi zaŋ' yino kam ni ka soŋ ya ka yi baŋ tiliginsim so' sheli Naawuni ni zali la.

Zuŋo ti wuhibu din kanna puuni, ti yen niŋ sheli maa bahi woligi di ko biela. Ti b̄ri ni ti zaŋla b̄hi sheŋa ti ni deei yinim ben wumdi ti wuhibu ŋo sani n wuhiya. Ti b̄ri ni ti zan la Kundi Kasi ŋo n-labisi lala b̄hisi maa, dama Naawuni yeligu maa ko n nye neesim sheli din ni tooi yihi ti zimsim ni. Kaman dini sabi yi la kundi ni shem la: "*A yeligu nyela n naba firilia mini n soli neesim!*" (Yila 119:105)

Pumpoŋo yi b̄hisi maa m-b̄oŋo. Ti mabi' so pahila ti zuyu zuŋo ni o karim b̄hisi maa.

1.) M payiya. Tuuli b̄higu din be washiika ni m b̄oŋo: **Adiini din nim n-leei su Wuntia Soli wuhibu ŋo?**

Ɔemani wayila la ha ka Naawuni daa pun che ka ti suhuri vihiri b̄ri yelimanli – **Yeliman' sheli din nye Naawuni dini.** Ti daa b̄rimi ni ti baŋ yeligu sheli din shiri nye Naawuni yeligu. Ka daa karim Naawuni Kundi vienyela. Di sheŋa n nye Alitawura, Zabura, Anabinim kundinima, nti pahi Lahabali Suŋ. Ti karimbu puuni ti baŋ ya ni Yisa Masia n-nye Tiligira so yela anabinim ni daa sabiri yeri maa. Yisa n nye sara maligu kpalinkpaa din gahim ka Naawuni zaŋ n nyehi Adam bihi daalahachi ka ŋun kam niŋ o yeda nyela ŋun ni be Naawuni sani hali ni saha din ka bahigu. Yisa Masia ŋun daa yi Naawuni sani ŋo na ko n nye ŋun ni tooi zaŋ ti chaŋ Naawuni sani. O ko zuyu ka ti tamaha be.

Bennim n nye ti? **Ti nyela Yisa Masia nyaandoliba.** Ka sheb' mi boli ti *Christabihi* bee *dolodolonima*. P̄i ka ti ti yeli ni ti nyela dolodolonima, ti b̄ri ni yi baŋ ni sheb' booni be maŋa Christabihi bee dolodolonima, amaa ka pa Masia bihi. Dagbankpamba n nya ka yeli ni "Dokuyu yi kuli yuui kom ni kabo di ku leei

nyebiga.” Dinzuyu lala n nye li ka n̄un kam tumdi Christa tuma n nye Christabia. A daadiini dolibu zuyu ku tooi che ka a mini Naawuni behigu be. Yisa Masia k̄nko n ni tooi bo behigu nira mini Naawuni sunsuuni. Alibarika zaɣititali n nye li, di ni niɲ ka Yisa Masia n nye ti Tiligira, ti Duuma mini ti zo n̄o! O ti ti behigu sun zaɲ chaɲ Naawuni sani ka lan che ka ti mali suhudoo zaɲ chaɲ kum polo. O wuhi ti o yeda tali mini o yurilim biɣukulo kam. Yisa Masia ni ka Naawuni ti ti binsheɣu kam din jendi nyevilli din ka bahigu! Ti nya la ti suhu ni b̄ri binsheɣu kam o ni.

2.) M payiya. Ti b̄higu din paya n̄o kpa talahi pam ka di tu ni di garigibu ne. Lala nira maa ni b̄hi shem m-b̄n̄o: **Yɛɛɣ’ sheli m muyisi ma. N karim la Kurani ka di puuni ka anabi Mahama yeli ni di tuya ni Musulinim ti Kundi sheɲa n̄an be Naawuni Kundi ni yelimaɲli kaman Altawura mini Injil la. Lala zuyu ka n ti Naawuni Kundi ka karindi li. Amaa ka n zonim yeli ma ni di bi tu ni ti dihi Naawuni Kundi n̄o tabili maa be di ko ka che tuuli Kundi maa. Yɛɛɣ’ b̄o ka yi mali zaɲ chaɲ yelli n̄o polo?**

P̄o ka ti labisi b̄higu n̄o, ti gba mali la b̄hisi biela ni ti b̄hi ninvuy’ sheb’ ben yeli ni kurumbuni ha anabinim la nyela be ni tayitayi yeli sheɲa di puuni la. Ya ka lahabali sheli din wuhi ni be tayila yela pam ka di sayim li la leei yi na? Ya ka galimi karili n̄o maa leei yi na? Wuhimiya ti saha dini ka be daa leei tayi Naawuni Kundi n̄o? N̄un n daa leei tayi li? Luy’ dini ka be daa zini tayi li? Yeli b̄o nim n leei tayi di ni? **N̄un** n ni tooi ti ti shehira yi ni din wuhi ni Kundi Kasi nim n̄o sayinya?

Yi yi vihi Naawuni Kundi Kasi n̄o vienyela ni achiika, yi ni baɲ ni yeligu Kasi sheli o ni daa zaɲ ti o daanabinim ka be sabi la. Be yeliya be yeliya, ka ben yeli ni Naawuni Kundi n̄o pa sayimya maa mali tumdi tuma. Shehira kani n wuhiri ni Kundi Kasi n̄o tayiya. Amaa shehiranim pam leei beni n wuhiri ni Naawuni Kundi n̄o na kuli bela di behigu.

Baɲdiba ni b̄ri ni be gu Kundi kura nti pa Injila nim la zuyu daa chemi ka be zaɲ n̄a n niɲ dunia kariɲzon’ kara la ni nti pahi yelikura niɲbu shehi la. Lala Kundi kura n̄o pam nyela din pun doya yuun gbalɲ p̄o ka anabi Mahama naan ti kana. Ka Naawuni Kundi kasila gba nyela di yini.

A yi zaɲ lala Kundi kura n̄o maa n kana ti mayisi ti ni mali sheli zuɲo n̄o, a ni baɲ ni Naawuni shiri gu o yeligu ni achiika ka so bi dam li. Lala Kundi sheli ti ni karindi zuɲo n̄o ka di ko ka che Naawuni Kundi sheli din daa be anabi Mahama saha la. Anabinim n̄o daa sabiri la Naawuni yeligu n̄o pari bink̄biri gbana mini, tip̄ri zuyu.

Yehudianim daa labimi sabi Naawuni yeligu n̄o pa bimpala zuyu. Lala baɲdi sheb’ ben daa labi sabi li n̄o daa nyela ben maai be maɲa vienyela n sabi li ka di

bi waligi di ko ka che tuuli sabbu maa. Be daa kaani la kundi kam puuni bachikɔba din be di puuni, hal' ka tooi wuhi bachikɔb sheli din be sabbu maa sunsuuni din kuli yen che ka niriba ban ni di bi waligi di ko ka che tuuli sabbu maa. Chirimbu yi daa be di ni, be daa naan chehi Kundi maa zaa bahi! Yehudianim banɗi sheb' ben daa sabiri kundinim ɗo yeda daa sayiya ni a yi tum birigi Kundi ɗo, a tum birigi Naawuni manmanja! Di yi pa sheli yi ni tooi wum moyi kurili la ni kundi kuri sheli be ni daa pihi ka di yela wuligi gili luyili kam 1947 yuuni la. Yi daa mi ni lala kundi kurili ɗo daa nyela be ni sabi sheli, ka di paai yuun' kɔbiga poi ka be naan doyi ti Duuma Yisa Masia? Amaa di zaa yoli di puuni lahabali daa bi waligi di ko ka che be ni daa pun sabi sheli yuun tuhili nyaanja la! Naawuni Kundi ɗo bi tayi!

So ku tooi tayi Naawuni Kundi ɗo. So yi nayi bori ni o tayi Kundi ɗo dindina o ni tayila kundinim maa zaa. Dimbɔɗo mi ku tooi niɗ. Yisa kpibu nyaanja, Kundi Kasi ɗo puuni lahabali daa sabila Hiburusili ni, Aramaik nti pahi Girikili ka be daa lebigili n niɗ zuliya balibu yetɔya ni. So daa naan ku tooi tayi dunia yili zaa ha Naawuni Kundi sheja din beni! Zuɗo, Kundi Kasi ɗo ni be zuliya sheja yetɔya ni gari tusa ayi. Naawuni n nye ɗun gu o yeligu din be kasi ɗo ka o tumtumdi ba lebigiri li n niɗdi zuliya yetɔya sheja din be dunia ɗo ni, dama Naawuni bori ni sokam zaa wumdi li ka gbaari li niɗdi be suhuri ni ka di ni tooi che ka be nya tiliginsim.

Ti Duuma Naawuni Zalalakudura Naa ni tooi gu o yeligu ɗo ka che Sintani mini ninvuy' sheb' ben bori ni be sayim li? Iin, O ni tooi guli hali o pun guli gba! *Allahu Akbar!* Naawuni galisiya! Yelimanli ti zaa pun mi ni dunia piligu ni zaɗ kana zuɗo, Sintani nia n daa pun nyela ni o tayi Naawuni yeligu niriba suhuri ni. Di kotomsi n nye ti ni wum Kundi piligu ni Naawuni daa yeli ti yab' Adam, *"Dabisi sheli a yi ti di tia ɗo walli a ni kpi!"* Di saha ka Sintani labisi ziri niɗ Naawuni noli ni ka yeli Adam mini Awa *"Yi ku kpi!"* Kpe ka Sintani daa pun bori ni o tayi Naawuni Yeligu, kaman ti zaa ni mi shem, Adam mini Awa daa ti Sintani yelimanli ka daa di ti' walli galiɗ ɗo. Dimbɔɗo zuɗu ka be shia daa kpi ka be ningbuna pili zayibu ka gba daa kpi kaman Naawuni ni daa pun yeli shem. M mabihi, Naawuni Yeligu bi vuura. Sintani nyela zirilana ka lan nye ɗun yohindi niriba. Sintani bori ni o yohim niriba ka be ti o yelimanli ni Naawuni Kundi la nyela din tayi. Amaa ti Duuma Yisa Masia yeliya, *"Zuysaa mini duunia ɗo ni ti yiyisi amaa man' yeligu ku yiyisi. (Jɔn 10:35) Ka Naawuni kundi yeligu mi kuli ku yiyisi."* (Mt. 24: 35)

3.) Ti payiya pam a ni labisi bohigu maa ka di neei shem maa. Bohigu din pahiri ata m-bɔɗo: **Wula zuɗu ka yi booni Yisa Naawuni Bia? Naawuni bi doyi, so mi bi doyi o, ka wula zuɗu ka Yisa nye o Bia?**

Lala bohi kpeeni ɗo maa ti labisi li bushem shem, amaa di pa taali ti ni lan

labisi li yaha. Zilinsi zaŋ chaŋ yelikpeeni ŋɔ polo ni tooi tahi kum na! Dagbankpamba n nya ka yeli ni “Zilinsi ŋmani la yuŋ.” Bɔhibɔhira maa bɔhiya ni “Wula zuyu ka ti booni Yisa ni Naawuni Bia?” Tuuli, n ni bɔri ni ti teei ben wumdi ti wuhibu ŋɔ shem nyela, pa ti nim m-boli Yisa “*Naawuni Bia!*” **Naawuni** m boli Yisa ni o Bia! Din pahi ayi; “Naawuni Bia” **bi wuhi** ni Naawuni kpuyila paya n dɔyi bia! Ti zaa mi ka Yisa mali yuya gari kɔbiga Naawuni Kundi ni. Lala yuya n sɔŋdi ti ka ti baŋdi o ni nye so. Yisa yuya maa shehira sheli n nye “**dunoli**”, amaa di bi wuhi ni o nyela duno’ sheli be ni zaŋ taabo bee kuriti m mali la. Be lahi boon’ o ni “**Bindiri sheli din tiri nyevilli**” (Nyevilli bindirigu), amaa yuli ŋɔ bi wuhi ni Yisa nyela bindirigu kaman sayim mini nimdi sheli ti ni diri la. Naawuni daanabinim bolila Masia ni “**Naawuni Piebila**”, amaa ŋɔ bi wuhi ni pieyu n nye o. Lala n nyeli, Naawuni yi boli Yisa ni **o Bia**, di tumi ni yi baŋ ni di bi wuhi ni o kpuyi la paya n dɔyi bia! Ti yi yeli lala, ti bi ti Naawuni jilima! Di kuli ŋmanila n yi yi tingbani ŋɔ ni n kpe tingbani sheli, be booni ma la “Ghana bia”, n ni yi Ghana la na zuyu. Lala boligu ŋɔ bi wuhimi ni Ghana kpuyila paya n dɔyi ma! Lala n nyeli, Naawuni mini o malaikanim nti tabili o daanabinim zaa bolila Masia ni “Naawuni Bia.” O ni yi Naawuni sanila na zuyu. Paya pieliga n daa dɔyi Yisa. O ka ba dunia yaana zuyu. Pɔi ka be daa ti dɔyi o, o daa pun bela Nawuni sani dama o daa nyela Naawuni yeligu, “*Kalimat Allah*” m be Naawuni sani piligu maa ni ha. Lala zuyu ka Kundi yeli;

“Piligu ni ka Naawuni ni booni so Yeligu la daa be. Yeligu maa daa bela Naawuni sani. Yeligu maa daa nyela Naawuni. Yeligu maa daa lebila ninsala m-be ti sani, ka anfaani mini yelimaŋli pal’ o kɔbili ni. Ka ti nya o jilima sheli din nye Naawuni Bi’ gaŋ ŋun yi o Ba sanna jilima. So na zin n-nya Naawuni nayila o Bi’ gaŋ’ ŋun zi n-dalim o Ba Naawuni nyɔyu la kɔŋko. Nyuna n wuhi ti Naawuni ni nye so!” (Jɔn 1:1,14,18)

Yisa nyela Naawuni Bi’ gaŋ ŋun ka Bahigu, Naawuni Yeligu sheli din daa leei daadam kana dunia ŋɔ ni.

Bɔ n leei nye Naawuni Yeligu ? Di yi pa sheli a garigibu ni nyela ni Naawuni Kundi Kasi sheli o ni zaŋ ti o daanabinim ka be sabila, n nye Naawuni yeligu. A shiri baŋ ya. Anabinim sabbu la zaa nyela waashiikanima n yi Naawuni sani na. Cheliya ka ti bɔhiya bɔhigu ŋɔ, niri zosimo yi be tiŋshee a ni yu ni o sabira waashiikanim bee o kana a sani ka a mini o ti di alizama? Pa so n yen yeli ni a ni bɔri ni o kana o maŋmaŋa ka a mini o ti lihiri taba ka diri alizama. Lala n nyeli, din lee ka Naawuni galisi ka yeli sheli ku tooi nyaŋ o maa, ka din lahi leei ka o bɔri ni niriba baŋ o ni be shem ka baŋ o ni a ni nya sheli zaŋ chaŋ ti polo shem, Yi tɔhiya ni o ni bɔri ni o kuli sabiri ti la gbana bee o maŋ maŋa kana ti kaai ti?

M mabihi, lahabali sunj sheli anabinim ni daa ti ti nyela ni **Naawuni manmanja ni kana nti kaai alahachi tumdiba!**

Lahabali Sunj la ni wuhiya ni Naawuni daa chemi ka o Yeligu leei Daadam n kana ka o mini niriba ti be dunia nɔ ni ni di che ka o tiligi ba zaŋ chaŋ be daalahachi polo. Ninvuy' so nɔn daa yi zuyusaa maa na yuli n booni Yisa Masia. Yisa simdi ni ti boli o Naawuni Bia, dama nuna n daa nye yeligu sheli din daa yi Naawuni sani piligu maa ha. Yisa n nye Naawuni Bia nɔn ka bahigu, Yisa n nye nɔn be dede ka zani Naawuni zaani – nɔn n nye nɔn zaŋ Naawuni behigu n wuhi dunianima. Ti tooi zaŋdi bi' pola m mayisiri be banima ka yera, "O kuli be mi kaman o ba la!" Lala ka Yisa gba be. Yisa malila Naawuni behigu. A yi banj Yisa, din nuna a banj Naawuni ka banj o ni be shem. Lala zuyu ka Kundi yeli:

"Naawuni daa tɔyisiri, ti yaanim yetɔyala anabinim noya ni siyimsiyim bushem soya balibu pam ni, amaa dabisa din kpalim nyaanja nɔ puuni, o tɔyisiri ti yetɔya la o Bia la noli ni. O Bia maa kɔbili ni ka o daa nam dunia nɔ, ka zali o ni o su binsheyu kam zaa. Naawuni jilima che ka o nyelisirimi ka mali Naawuni manmanj behigu, ka nye nɔn zaŋ o yeligu din mali yiko pam n gbubi binsheyukam zaa. O ni daa yihi niriba alahachi ni ka mali ba ka be be kasi la nyaanja, ka o daa chaŋ alizanda ni nti zini Naawuni nɔn nye yiko zaa lan' nɔ nudirigu polo." (Hib. 1:1-3)

Yetɔy' yini din bahindi nyaanja m bɔnɔ. Naawuni bi bɔri ni a banj din tahili ka o boli Yisa ni o Bia – o ni bɔri shem a sani nyela ni a ti li yelimanɔli. Teemi ni Naawuni n daa che ka anabi Dauda sabi n niŋ Yila kundi n yeli ni: "Jemmiya Naawuni ni dabiem mini schibu ka gbani o tooni, di yi pa lala o suhu ni yiyisi ka o che ka yi bahiyoli soli ni dama o suhu yiyisiri yomyom. Ben kam zaa sɔyi o sani mali alibarika." (Yila 2:11,12) Naawuni daa lan che ka Jon gba daa sabi niŋ Lahabali Sunj la ni yeli ni:

"Yisa daa wuhi shihira pam o nyaandoliba maa ninni, ka din' yela bi sabi niŋ Litaafi nɔ ni. Amaa din sabi niŋ di ni nɔ sabi mi ni yi niŋ yeda ni Yisa nyela Masia nɔn nye Naawuni Bia, Ka yi yeda niŋbu maa zuyu che ka yi nya nyevilli o yuli zuyu." (Jon 20:30,31) ***"Nunkam niŋ bia maa yeda mali nyevilli din ka bahigu; ka nɔn mi bi dee bia maa noli ku nya nyevilli amaa ka Naawuni suhu kuli ni yiyisiri bahiri o zuyu!"*** (Jon 3:36)

Ti payiya pam yi ni pahi suyilo n-zini wum zunɔ wuhibu nɔ. Naawuni yiko ni, ti yi ti labi na, ti ni tuyi bɔhisi mini garigibu nɔ....

Naawuni niṅmi alibarika niṅ yi ni ka yi kuli ni teeri kahigibu sheli din be Naawuni Kundi ṅɔ puuni ṅɔ.

“Ninsalnim zaa ṅmanila mɔri ka be jilima zaa ṅmanila mɔpuma. Mɔri kpira ka di puma kpahiri lura. Amaa ti Duuma yeligu din kuli ni be hali ni saha din ka bahigu!” (1 Pit. 1:24,25)

WUHIBU 91

DAADAM BŪHISI MINI NAAWUNI GARIGIBU

YAXILI 2

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O b̄ri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti yen tuyila ti wuhibu din garila n **labisi** b̄hi sheŋa yinim ben wumdi ti wuhibu ŋo ni sabi ti ti la na. Ti payiri yinim ben sabi gbana nti ti maa na. P̄i ka ti naan pili, ti b̄ri ni ti kahigila yeli sheli. Di pala ti nim manman hanƙaya bee sheba hanƙaya ka ti mali labisiri yi b̄hisi maa. Di nyela **Naawuni Yeligu k̄ŋko**, ka ti mali labisiri ŋa. Ti nim bi mi yi b̄hisi maa labisibu amaa **Naawuni** n nayi mi di labisibu ka zaŋ li niŋ o kundi kasi la ni nti ti ka ti mi gba mali n tiri ya. Kundi yeliya: *“Naawuni yeligu nyela din mali nyevilli ka tumdi tuma. Di diri gari tak̄b' kam din mali noya ayi, ka ŋmari paari ninsal k̄btuya mini o k̄ba ni kpam tuya shee din nye suhu mini shia taba tuyibu shee la. Di vihiri ban̄di ninsal suhu ni b̄ri sheli mini tehi sheŋa din be o suhu ni.”* (Hib. 4:12) Pumpoŋo cheliya ka ti labi yi b̄hisi maa ni. Ti yaa niŋ suhupielli pam ti yilikperilan' ni be kpe ni o karim ti b̄hisi ŋo.

- 1.) M payiya. Wuhibu ŋo puuni ben wumdi ŋo yino ni daa b̄hi b̄hi' sheli m b̄oŋo: **Yi wuhibu puuni yi daa yeliya ni: “Tuun' sheŋa din nye alahachi tuma bi yiri Naawuni sani na.” M bi sayi ti li, dama man' mi ni Naawuni daa namla alahachi ka naan nam tuun' viela.**

Ti b̄ri ni ti zaŋ la kundi puuni b̄higu n labisi b̄higu ŋo. *“Kobili niN' yini ni tooi bilisi ko' nyayisili mini ko' loŋoloŋo? Aayi!”* (Jemsi 3:11) Di ni kuli niŋ ka kobil' nini yini ku tooi bilisi ko' nyayisili mini ko' loŋoloŋo shem lala ka alahachi mini tuun' viela zaa ku tooi yi Naawuni sani na. Kundi kasi yeliya:

“Naawuni nyela neesim, ka zimsim ka o ni hal' baabiela.” (1 J̄n 1:5)
“Ka so yi ti nya zahimbu, ŋun miri ka o yeli ni Naawuni n zahim o, dama zahimbu din ni che ka nir' tum zay' bieyu ku tooi zahim Naawuni, ka ŋun' Naawuni mi ku zahim so lala. Amaa nira nyari zahimbu din ni che ka o tum zay' bieyu la o manman' k̄r' bieyu yi ti voog' o kpehi di ni n gbaagi o kaman t̄ŋ la. M mabiyurisi, di cheliya ka binsheli yohimya. Pin' suma mini pina din be tibi zaa yirila Naawuni ŋun nam alizanda mini neesim, ka nye ŋun ka tayibu, ka mi ka shilishia din limsiri neesim maa la sani

na. O manman' yubu zuyu ka o zaŋ ti leeg' o bihi yelimanli yeligu la puuni ni di che ka ti leeg' o bikpamba o binnamda zaa puuni." (Jeemsi 1:13,14,16-18)

Naawuni daanabi so ŋun yuli booni Habakuk daa sabi wuhi: *"Yawe ŋun nye n Naawuni, ka be kasi ŋɔ, a pala ŋun daa pun be kurumbuni ha?A nina be kasi ni di lihi zaɣ' bieɣu ka a ku tooi lihiri zaɣ' bieɣu tumbu."* (Hab. 1:12,13) Ka Naawuni yi ku tooi lihi zaɣ' bieɣu tumbu, dindina di tuya ni ti ti yelimanli ni Naawuni pa ŋun ni tooi nam zaɣ' bieɣu. Naawuni n daa nam Malaika so ŋun yuli booni Lusifa la, amaa Lusifa daa ti leei Malaika bieɣu ka di daa nyela o suhuyurilim zuyu ka o daa yi Naawuni nyaɗa. Naawuni n daa lan nam ti yaba Adam amaa ka ti yab' Adam daa ti pii o suhuyubu n yi Naawuni nyaɗa leei alahachi lana. Naawuni yeligu wuhi ti ni tuun' bieri yirila Sintani mini suhu sheli din ka wuntia ni na ka yel' suma mi yiri Naawuni mini o yeligu puuni na.

2.) Bɔhigu din paya ni nye shem m-bɔŋɔ: **Ka Naawuni yi be kasi ka nambozobɔ pali o ni; ka wula zuyu ka o kuli lihiri ka zaba mini tɔburi ni ninsal' kuli nti pahi putɔɣu kuli pali dunia ŋɔ? Bɔzuyu ka o ku tooi sɔŋ ninvuy' sheba ben be muyisigu ni?**

Yelimanli, Naawuni nyela duuma so ŋun zɔri nambɔɣu ka di ni tu ni o niŋ shem n sɔŋ ninvuy' sheba ben be muyisigu ni, **o pun niŋ li!** Dama o daa tim Tilgiri so ŋun nye wuntia lan la na, ŋun n nye Yisa Masia, ka o ti bo sandaani ti mini o sunsuuni ni ti mini ti taba sunsuuni. Ka lala zuyu ka o daa kpi n nyehi tinim daalahachi. Amaa pɔi ka niriba ti nya sandaan manli taba sunsuuni nayila be ti la yelimanli ni Yisa n-nye Tilgiri so Naawuni ni tim na ka zaŋ be maŋa n ti o. Ti yi mali behigu ka di viela zaŋ chaŋ Naawuni polo ti behigu zaŋ chaŋ ti taba polo gba nyela din yen viela. Ŋɔ n yen che ka niriba mali suhudoo din nye yelimanli. Ti behigu binsheɣu kam yen dolila ti ni wum ti Naawuni shem. Di tumi ni ti sayi ti tila sheli Naawuni ni ti ti maa. Di tuya ni ti teei ni ŋun Naawuni yen ti kari la dunia ŋɔ nim sariya be tuun' bieri zuyu. Naawuni Yeligu wuhiya ni ti Duuma Yisa ni ti labina dunia yiɣisibu saha nti kari ŋunkam zaɣisi yelimanli ŋɔ wumbu sariya. Ti Duuma Yisa yi ti kpihim Naawuni dimnim naai o yen tayila dunia binnamda zaa ka ŋa leei zaɣi pala. Ka yeli sheŋa ŋan daa sabi Kundila ni zaa niŋ pali, dama Kundi yeliya: *"Naawuni noli mini di binsheɣu kam ti ku be tiŋa maa ni ka o ni ti nyehi be nintam zaa bahi, ka kum ku lan beni bee fabila bee kumsi ka bierim gba ku lan' beni yaha, dama binkurala zaa vuuya."* (Kahigibu 22:3; 21:4)

3.) Zuŋɔ bɔhigu din pahiri ata maa m-bɔŋɔ: **Yetɔɣ' sheli m muyisi ma. Man' tila yelimanli ni n yi tum taali, taali maa ni tooi di ma, amaa ka leei ku di m**

bihi bɛna dama pa bɛna n tum li. Amaa yi yeliya ni ti yab' Adam ni daa tum alahachi sheli alizanda la ni nyela din tabiliri o zuliya ka di tu ni Naawuni darigi bɛ zaa tibili. Wula zuyu ka di yɛn nyɛ lala?

Dagbankpamba yeliya ni alobu bi diri dilan' ko ka lan yeli ni "Kpaŋ bi yiyiri ka o bia chani tiŋa." Dimbɔŋɔ nyɛla yelimaŋli bee wula? Ti zaa mi ni nira yi dɔyi o bia ka o zooi o sani, o bi yɛn kpuyi so halli m pahila lala nira maa dini, di yi nyɛla halli suŋ nyɛli bee hali biɛyu, dina ka o yɛn kpuyi. Yinim bɛn dɔyi o ŋɔ ni diri alizama shɛm, yini bɛ shɛm, yi ni tɛhiri shɛm ni yi ni tumdi yi tuma shɛm din ka bia ŋɔ yɛn kpuyi. Ti zaa yila Awa mini Adam daŋ ni na. Ti yila zuliya sheli bɛn daa zaŋisi Naawuni zaligu puuni na. Ŋ-ŋɔ ti bi bɛ mi kamani ti yaanim maa ni daa bɛ shɛm? Ti ŋuni n leei yɛn tooi ŋme nyɔɔyɔ n yeli ni ti na zi n birigi Naawuni zaligu. Ka ŋun tipawumli fali ka ti leei di ŋɔ? N yaba **Adam** daalahachi n looi ti kamani dɔri loorigula. Ti yi bɔri lala bee ti je, lala n nyɛli. Lala ka Naawuni yeligu gba wuhi, yeligu maa wuhiya: "*Ninvuy' yino ŋun nyɛ Adam la **alahachi tumbu zuyu n daa chɛ ka alahachi kpe dunia ŋɔ ni, ka alahachi maa tahi kum na. Dina n chɛ ka kum paari sokam dama sokam zaa tum alahachi.***" (Rom 5:12) Amaa di gbuligimi, di bi kpaai bahi dama Naawuni Yeligu maa lahi wuhi: "*Dinzuyu ninvuy' yino alahachi tumbu zuyu yi chɛ ka Naawuni nya sokam taali, lala mi n chɛ ka ninvuy' yino wuntia tuma zuyu gba ni chɛ ka sokam ni yi taali ni ka nya nyevilli.*" (Rom. 5:18)

4.) Bɔhigu din pahiri anahi m-bɔŋɔ: **Bɔzuyu ka Naawuni Kundi piri buyi: Kundi kurili mini Kundi palli?**

Di jia zaa m bɔŋɔ, tuuli alikauli la yeli yel' sheŋa zaa anabinim ni daa sabi ka bɛ na bi dɔyi Masia la zaa bela **Kundi Kurili** la ni din mi kam bɛ **Kundi Palli** la ni nyɛla alikauli pali sheli bɛ ni sabi Yisa dɔyibu nyaŋa. Lahabali sheli Naawuni daanabinim ŋɔ ni daa sabi niŋ tuuli alikauli la ni m bɔŋɔ: "Naawuni **yɛn tim la Tiligirina!**", amaa lahabali sheli alikauli palli la din ni daa tiri daa nyɛmi ni: "Naawuni **tahi** Tiligiri na kaman o ni daa pun lo alikauli nti o daanabinim shɛm!" Zuŋɔ ti paŋi Naawuni o Kundi maa ni piri buyi maa – Alikauli Kurili **mini** Alikauli Palli, lala piribu ŋɔ puuni ka ti ni tooi zaŋ baŋ ni alikauli sheli o ni daa lo kurimbuni la ha nyɛla o ni pali sheli! Naawuni daa tahila tiligiri so na ŋun n nyɛ Yisa Masia kamani o ni daa pun ti ti yaanim alikauli Altawura puuni nti pahi anabinim pam sabbu ni. Kamani kulibona ni kuli zɔri ti luri teeku ni shɛm lala ka anabinim yetɔya la gba palibu bɛ Yisa Masia ni.

5.) Bɔhigu din paya n lan bɔŋɔ: **Niriba pam yeliya ni ninsal' ku tooi baŋ ni a yɛn kpɛla alizanda bee buyim ni, ni nayila Naawuni kɔŋko. Amaa yinim yeliya ni yi mi ni yi yi kuli kpi zuŋɔ ŋɔ yi yɛn kpɛla alizanda ni. Bɔ ka yi lee nɔ ka yeli lala maa?**

Cheliya ka ti zaŋ bohigu n labisi yi bohigu maa. **Naawuni ni sayi yeli yetɔya ka lan labi nyaana?** Naawuni mali zeyimɔali ti o yeligu? Naawuni yeligu wuhiya:

“Nyuna ka anabinim zaa di shehira ni ŋunkam niŋ o yeda ni nya alahachi chempaŋ o yuli zuɣu la.” (Tuumba Tuma 10:43) *“N sabila yela ŋɔ n ti yinim ben niŋ Naawuni Bia **maa yuli yeda la ni di che ka yi baŋ ni yi mali nyevilli din ka bahigu.**”* (1 Jɔn 5:13)

Ka dini niŋ ka Naawuni maŋmaŋ yeli o Yeligu puuni ni yi ni tooi baŋ ni yi mali nyevilli din ka bahigu maa, ka ŋun n nye ti mi ka ti ni tooi yeli ni so n ku tooi baŋ o ni yen ti be sheli alichiyooma dali? Yelimaŋli m mabia, a ni tooi baŋ a ni yen ti be sheli kum nyaana! Bɔhisheli din naŋi beni m boŋɔ: A ti Masia mini o sara maligu din gahim la yeda? Bee a maŋmaŋ tumtumsa ka a dihi tabili? Ben ti Masia yelimaŋli ni tooi ŋme nyɔɣu n yeli, “M mi ni n mali nyevilli din ka bahigu!”

6.) Ti payiya. Bɔhi sheli ti waazu wumdiba ŋɔ yino ni lan bɔhi m-boŋɔ: **Yisa daa yeliya ni o ni che ka soŋdi kana o kalinsi nyaana. Soŋda, “Paraakletos”, ŋuni yela ka Yisa daa yeri maa?**

“Paraakletos” nyela Giriklli ka di gbunni nyela kpaŋsira, soŋda bee kahigira. Kundi puuni Parakletos ŋɔ zela Yisa mini Shia Kasi zaani. Kamani lahabali suŋ ni pun yeli shem, pɔi ka ti duuma Yisa daa ti labi alizanda ni, o daa lo la o nyaandoliba alikauli yeli:

*“N ni suhi m Ba ka o tin **ya Soŋda** so na ka o ti be yi sani hal ni saha din ka bahigu. O nyela **Naawuni Shi’** so ni yelimaŋli ni be, ka dunianim’ ku tooi deeg’ o dama be bi nyar’ o, be mi bi mi o; amaa yinim’ mi o dama o be yi sani ka ni ti be yi ni. Amaa m Ba ni yen ti **Soŋdi so ŋun nye o Shia Kasi**, ka o zaŋ n yuli kana la ni ti wuhi ya binsheyukam zaa; ka n ni daa wuhi ya shelikam zaa la o ni ti teei ya li...O yi ti kana, o ni wuhi dunianima alahachi ni nye sheli...be ni bi niŋ ma yeda zuɣu...Di zuɣu di yinya Jerusalem, chaŋ luy’ sheli, amaa ni be kul guhim’ hal ka be ni wum ŋun’ Yisa sani ni o ba Naawuni lo ba alikauli shel’ la ti niŋ pali. Ka yeli ba, “Jɔn Baptiaizira daa baptiaiziri niriba la kom ni, amaa yinim’ ni deela **Naawuni Shia Kasi** baptiaizibu daba ayi ŋɔ sunsuuni.”* (Jɔn 14:16,17,26;16:8,9; Tuumba Tuma 1:4,5)

Ti Duuma Yisa yeliya, ni Soŋdi ŋɔ **pala daadam** amaa **o nyela Shia** – O nyela Naawuni Shia Kasi ka so ku tooi nya o. Yisa daa yeli o nyaandoliba ni o yi labi alizanda ni Naawuni ni che ka Shia Kasi kana ti be be suhuri ni. Ti wuhibu din pun garila ni, ti daa shiri nya din niŋ Vuhim suŋ dalila (Pentikosti dabisilila dali)

Yisa ni daa du alizanda ni di bieyu pia nyaanja.

Sonja' njo nyela Masia shi' so nun kana ti be ninvuy' sheba ben ti lahabali sun njo yelimanli ni. Nyini deei yi shiri ti yelimanli! Shia Kasi njo n kana nti payi neegi a suhu ka piigi a leei Naawuni manman bia ka ti a pini sheli din nye Naawuni sani behigu din ka bahigu. Lala zuyu ka Kundi kahigi yeli ni:

“Lala n daa nyeli yi gba sani: yi ni daa wum yelimanli lahabali sun din tahi tiliginsim na ti tin ya la, yi daa nij Masia yeda ka Naawuni daa zaŋ o dalinli din wuhi ni o sunya n tabili ya o ni daa zaŋ o ni pun lon ya Shia Kasi so alikauli n tin ya la puuni. Naawuni Shia Kasi n nye Naawuni ni daa lo o niriba alikauli ni be ti yen nya sheli la shihirili hali ka tinim ben nye o manman niriba nya yolisim manli ka di che ka ti tibigiri Naawuni ka tiri o jilima” (Efe 1:13,14)

Ti ninvuy' sheb' ben ti yelimanli maa, Shia Kasi n nye ti sonja, ti gula, ti yaa, ti karimba, n ti pahi yela pam. Ti ku tooi kali o ni tumdi tuun' sheja zaa n-tiri ti. O sonja zaŋ chaŋ ti wunisuhugu polo. Wolginsim karili n-be wunsuhigu karimbu mini wunsuhigu manli nti Naawuni sunsuuni. Wunsuhugu yeligu bela di ko ka che wunsuhugu manman! Shia Kasi n nye nun sonja ti ka ti suhuri Naawuni. Kamani di ni sabi shem la: *“Lala ka Naawuni Shia Kasi sonja ti ti choyinsi ni, dama ti zi di ni simdi ni ti suhiri Naawuni shem, amaa Naawuni Shia Kasi manman n deeri suhiri Naawuni ni nhibu din ka yetoya tiri ti.”* (Rom 8:26) Ninvuy' sheb' ben shiri ti yelimanli ni ti duuma Yisa Lahabali sun njo nyela ben mali saan' sun nun yi alizanda ni na. Nun n nye Shia Kasi so nun be be ni la. Kundi yeliya: ***“Ka Naawuni Shia Kasi yi shiri be yi ni, yi ni doli la Naawuni Shia Kasi yubu. Ka ninvuy' so nun ka Masia shia pala Masia ni su so.”*** (Rom 8:9)

7.) Ti bohigu din bahindi nyaanja ni sabi shem m-bonjo: **Yi wuhibu puuni wuhiya ni niri ni tooi kpe alizanda ni nun deei yi deei Yisa Masia leei o tiligira. Ka dayila niri ni tooi be o ni boni shem ka tumdi o tuunbieri ka ti tooi kpe alizanda? Wula ka Naawuni Kundi leei yeli zaŋ kpa lala polo?**

Bohigu njo labisibu be Roman kundi suuri ayobu ni, di puuni wuhiya, *“Ka dindina wula ka ti leei ni yeli? Ti kuli kpalim mi be alahachi tumbu ni ka di che ka Naawuni daalibarika zoi? Naawuni di wuhi gba! Wula ka tinim ben kpi zaŋ chaŋ alahachi tumbu polo njo na kuli ni kpalim be di tumbu ni?”* (Rom 6:1,2) Yisa dopuli zuyu kum mini o kum ni neebu lahabali la nyela Naawuni wuntia so' sheli o ni zaŋ ni o tiligi alahachi nima alahachi tibidargibo ni nti pahi alahachi yiko ni! Nyini deei yi sayiti lahabali sun njo a suhu ni ka ti li yelimanli. Naawuni yeligu

wuhiya, ni saha sheli a ni kuli ti yelimaᅇli maa, Naawuni mi yen niᅇla yela ayi n ti a:

Piligu, Naawuni yen chela a daalahachinim zaa paᅇ a Yisa Masia yuli zuᅇu, kamani o ni daa pun lo alikauli shem la.

Din pahiri ayi, Naawuni yen ti la suhu vieli Shia Kasi yiko ni. Di saha maa ka a yu wuntitali ka niᅇ katiᅇa ka che alahachi tumbu, dama Naawuni bieri kasi la nyela din yen be a ni. Lala zuᅇu ka Kundi gba pun lo alikauli yeli:

“Ka ninvuy’ so yi be Masia ni, o behigu leei la bieri palli; nyama ka o bieri kurili la din gari, ka bieri palli maa deei di zaani zani.” (2 Kor. 5:17) “Nun n daa zaᅇ o maᅇa pa talima ni o tiligi ti ti tuumbieri zaa ni ka mali ti ka ti be kasi, ka zaᅇ ti leei o maᅇmaᅇa niriba ben suhuri ye tuun’ suma tumbu zuᅇu!” (Taitus 2:14)

Njunkam ti ti Duuma Yisa Masia yelimaᅇli mi ku lahi be alahachi tumbu puuni dama Naawuni **Shia Kasi** be o ni. *“Ka Shia Kasi wala Yisa Masia nyaandoliba ni mi nyela yurilim, suhupielli, suhudo, suᅇilo, nirilimtali, vienyela tumbu, zeyimtali, maᅇsiᅇisibu, maᅇgbubbu.” (Gal. 5:22, 23)*

Ti saha maa bi lahi galisi, amaa Naawuni yi che ka ti ti labina, tin lihi zaᅇ kpa bieri sheli di ni tu ni Yisa Masia nyaandoliba be....Naawuni niᅇmi alibarika niᅇ yi ni. Amaa tin zani kpe ka leei zaᅇdi anabi Dauda yeligu din be Zabuura ni la n-tiri ya.

“Naawuni ᅇᅇ soya nyela din vieli zaa. Naawuni daalikauli nyela zaᅇimaᅇli. O nyela ben kam zo nti soᅇi o sani ᅇᅇ nyotaᅇirigu!” (Yila 18:30)

WUHIBU 92

WULA KA DI SIMDI NI YISA NYANDOLIBA BE?

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti daa pun lon ya alikauli ni ti wuhibu din garila puuni ni zuŋo ti yen lihimini ya di ni simdi ni **Yisa Masia nyaandoliba be shem ka di tooi tiyi Naawuni nini**. Yisa Masia nyaandoliba ni mali yeda sheli tuya ni di yi polo be teha puuni, be yeligu puuni ni be niŋsim kam zaŋ chaŋ be behigu puuni zaa.

Pɔi ka ti ti wuhi behi sheli Yisa Masia nyaandoliba ni simdi ni be be, cheliya ka ti labi lihi m baŋ din wuhiri ni nira shiri nyela Yisa Masia nyaandoli maŋli. Kamani ti ni pun mi shem, Yisa Masia nyaandoli nyela tuuli, ŋun sayiti ni o nyela alahachi lana Naawuni sani ka baŋ ni o ka tamaha ni o kpe alizandani o maŋmaŋ tumtumsa zuyu. Din pahiri ayi nyela ni o ti yelimaŋli ni anabinim ni daa pun yeli alikauli sheli yela la – alikauli sheli Naawuni ni zaŋ ni o che Adam bihi daalahachi m-paŋ ba la. Lala alikauli maa n daa nye Yisa Masia dapulli zuyu kum la. Naawuni daa che ka tiligiri so ŋun ka alahachi la kpi ti daalahachi zuyu ka lahi neegi o kum ni ni di che ka o ti kari ti sariya ti wuntia zuyu.

Ti ni yen ŋmaai li jia shem m bɔŋo, **Yisa Masia nyaandoli nyela ninvuy' so ŋun ti lahabali suŋ ŋo yelimaŋli ni o suhu zaa ka ti yeda ni o daalahachi zaa nyela be ni che sheli m-paŋ o**, kamani Naawuni ni lo alikauli o Yeligu puuni shem la. Naawuni nyela ŋun zaŋdi lala yeda niŋdi ŋo maa n leei o bia. Din zuyu ka di wuhi Kundi puuni: Amaa ben kam daa deegi Yisa Masia ka niŋ o yuli yeda, “bena ka o niŋ yiko ni be leei Naawuni bidɔyirisi. Be Naawuni bitali maa mi bi yila ninsalnim ni dɔyiba la ni na, amaa Naawuni yubu ni ka di yina.” (Jon 1:12,13) M mabiyurigu, Naawuni bɔrimi ni a baŋ ni a yi leei Naawuni bia, ka di nyela Yisa mini o sara maligu la yeda ni, din ŋuna a ku bahi yoli, ka o ni ti a yiko ka a be o sani hali ni saha din ka bahigu!

Di yi pa sheli sheba ni ŋme ŋo nangbankpeeni n yera: Ah, ka di yi nyela alizanda kpebu yen bela asama ŋ-ŋo nti Masia nyaandoliba, din ŋuna mani kuli yen bela n ni bɔri shem ka tumdi alahachi n yubu ka ku zɔri dabiem ni sariya karibo dama Naawuni pun che n daalahachinim zaa m-paŋ ma! M mabihi, lala teha ŋo nyela din mali **dabiem**. Ninvuy' sheba ben tehiri n ŋo maa nyela ben na bi baŋ alahachi ni nye sheli, be mi bi mi Naawuni ŋun be kasi ŋo ni nye so. Alahachi nyela binsheyu din bie. Yisa Masia daa kamina ni o ti yihi ti alahachi bandi ni; o daa bi kamina ni o ti kpaŋsi ti alahachi tumbu! Njunkam niŋ Masia

yeda **lan pala alahachi dabili**. Yelimaŋli, ninvuy' sheba ben nye Sintani niriba ko ka alahachi niŋdi nyayisim. Naawuni ni tiligi so ka che o taali paŋ o nyela ŋun suhu tayi. Naawuni payiri la o suhu ka che ka di neei kasi. Naawuni ni niŋ so lala nyela ŋun niŋdi katiŋa ka cheri bieribiɛyu. Lala zuɣu ka Kundi kahigi li yeli: *“Ka ninvuy' so yi be Masia ni, o biehiɣu leerila bieri palli; nyama, ka o bieri kurili la din gari; ka bieri palli maa deei di zaani n-zani.”* (2 Kɔr. 5:17)

M bɔrimi ni a yeli ti, a yi ye kparipiela n kuli viela, a ni sayi zaŋ li chaŋ ti zini dayiri shee? Aayi, a ku sayi miri binsheɣu din yen gabisi a situra maa. Dimboŋɔ maa gba kuli ŋmanila Naawuni ni nyehi so daalahachi. A ku lan sayi m miri yeli sheli Naawuni ni bi bɔra. A yen bɔrimi ni Naawuni nini tiyi a. So yi che a samili m-paŋ a, a ni sayi niŋ o ni je sheli? Aayi, a yen niŋdila a ni yen niŋdi shem ka o nini tiyi a. Lala n nyeli, ti duuma Naawuni yi che a daalahachi samili m-paŋ a ka tiligi a tibidarigibo din ka tariga ni, di wuhimi ni a di payi o ka duhi o yuli a teha ni mini a yeligu ni nti pahi a biehiɣu kam zaa ni?

Wummi Lahabali Sun ɔɔ ni yeli shem zaŋ chaŋ ben be ti Duuma Yisa polo. Di yeliya:

*(Titus 3) 3 Dama saha sheli ha ti maŋmaŋ' gba daa nyela ben tumdi jerilim ka nye tipawumlinima, ka nye ben birigi yɔhiŋgu puuni, ka nye kɔr' bieri balibu kam mini niŋbuŋ kɔre nyayisim daba. Ti daa malila bier' biɛyu mini nyuli zabbu biehiɣu, ka ti tab' daa je ti, ka ti gba je ba. 4 Amaa Naawuni ŋun nye ti Tiligira ɔɔ nirilim min' o yurilim ni daa ti yi palo ninsalinim' san' la 5 ka o tiligi ti, ka di daa pala ti ni tum wuntia tuun' sheŋa zuɣu, amaa o nambɔzɔbo zuɣu ka o pay' ti ka ti yi, ka ti ti nyevill' palli Naawuni Shia Kasi ni daa che ka ti nya bier' palli saha shel' la. 6 Shia Kasi maa n-nye Shi' so o ni daa zaŋ niŋ ti ni pam Yisa Masia ŋun nye ti Tiligira la zuɣu 7 ni di che ka ti yi taali ni o daanfaani zuɣu, ka leeg' o falidiriba zaŋ chaŋ nyevili din ka bahigu tahima niŋbu la polo. (1 Pita 1) 14 Yi ni nye ben deei Naawuni noli zuɣu, di cheliya ka kɔr' bieri be yi biehiɣu ni kaman di ni daa be yi ni shem yi ni daa na be zilinsi puuni la, 15 amaa benyala kasi yi biehiɣu zaa puuni kaman Naawuni ŋun boli ya la ni be kasi shem. 16 Di sab' Naawuni Kundi ni ni Naawuni yeliya, **“Benya kasi, dama n nyela ŋun be kasi.”***

Wula ka ti yen tooi ŋmaai Yisa nyaandoliba behigu ni be shem jia? Di bemi kamani ŋ-ɔɔ: **Naawuni bɔrimi ni o bihi che ka dunianim nya o behigu be ni**. Di jia zaa kuli nyemi Naawuni bɔrimi ni o bihi zaa be kamani o ni be shem. Ka wula ka Naawuni leei be? Ti bɔhimbu din be Kundi Kasi la puuni wuhiya, ni Naawuni behigu diba ayi din yi polo n nye **kasitali** mini **yurilim**. Naawuni n nye ŋun be

kasi. Njun lan nye Naawuni so njun nye yurilim. O yubu leei nye dini zaŋ ti tinim ben nye o niriba ŋɔ? **O bɔrimi ni ti be kasi kamani o ni be kasi shem la, ka bɔri ni ti yuri taba kamani o ni yuri ti shem la.**

Bieri kasi mini yurilim n nye din wɔligi ka che ninvuy' sheba ben ka o polo. Naawuni yeligu ni yeli shem zaŋ chaŋ di polo m-bɔŋɔ:

(1 Jon 3) 10 *Dimbɔŋɔ n kahirigi wuhiri Naawuni bihi ni nye sheba, ka lan kahigiri wuhiri Sintani gba bihi ni nye sheba: "Njunkam bi tumdi din tuhi bee n yuri o mabia pala Naawuni bia."* Yi ni daa wum yetɔy' sheŋa piligu ni ha la nyela ni ti yum taba. (Titus 2) 11 *Naawuni daa kahigi o daanfaani wuhi palo ni n che ka sokam tooi nya tiliginsim* 12 **Anfaani maa wuhiri ti ni ti zayisim din bi luri Naawuni suzuura mini dunia ŋɔ kɔre bieri, amaa ka leei gbubi ti maŋa ka mali bebu din tuhi, ka mali biehigu sheli din luri Naawuni suzuura** 13 *ka guhiri ti tahima din mali alibarika dabisi sheli dali ti Naawuni njun nye tiligiri Yisa Masia la jilima polo yibu saha.* 14 *Njun daa zaŋ o maŋa m-pa talima ni o* **tiligi ti ti tuunbieri zaa ni ka mali ti ka ti be kasi, ka zaŋ ti lee o maŋmaŋ niriba ben suhuri ye tuun suma tumbu zuyu.**

(Efi. 4) 25 *Dinzuyu di lan ŋmarila taba ziri! Sokam yelim' o mabia yelimaŋli dama ti zaa nyela ningbun yini yay' sheŋa.* 26 *A yi je suli nyin miri ka a sujeei maa ti kpehi a alahachi ni, ka a mi miri ka a je suli hali ka wuntaŋ ti lu.* 27 *Di ti Sintani soli hali biela!* 27 *Ninvuy' so njun daa yi fari niriba njun cheli fabu maa ka tumdi la o maŋmaŋ nuu zuyu tuma n dihiri o maŋmaŋa hali ka ni tooi sɔŋ nandana.* 29 *Di cheliya ka yetɔya yoya yiri yi noya ni na nayila din kpaŋsiri niriba suhuri, ka di ni niŋ benkam zaa wumli anfaani.* 30 **Di sayimya Naawuni Shia Kasi** *suhu dama njun n nye Naawuni ni zaŋ so dalim ya n wuhi ni dahin' sheli kani na ka o ni ti fan ya m bahi* 31 **Yihimiya putɔyu** *mini suhuyiyisili ni sujee ni zabili ni nyaanzubo ni bieribiɛyu zaa yi bebu ni.* 32 *Ka niŋmiya taba nirilim, ka mali nambozɔbo behigu, ka cheri taba taali m-paŋdi ba kamani Naawuni ni daa chempaŋ yi gba Masia zuyu shem la.*

(Efi 5) 1 **Dinzuyu yi ni nye Naawuni biyurisi la zuyu,** *di simdi ni yi che ka yi bebu be kaman o bebu.* 2 *Di niŋ kamaata ni yi mali yurilim yi bebu ni kaman Masia ni daa yu ti ka zaŋ oman' pa talima ti zuyu, ka di tiyi Naawuni nini kaman sara sheli din nyom vieli njun' Naawuni san' la.* 3 *Di cheliya ka zina niŋbu mini dayiri tuma zaa be yi ni bee n-che ka yi kɔre kperi binyara ni, dama di bi simdi ni dimbɔŋɔnim' be Yisa nyaandoliba biehigu ni hal baabiela.* 4 *Ka chenyaa yetɔy' yoya mini yetɔy' chɔyima tɔyisibu ni asahi kɔema niŋbu.* *Di zaa ŋɔ sheli bi simdi niŋbu,*

amaa din simdi niŋbu nyela wumpayibo. 5 Baŋmiya ni ŋun nye ŋun niŋdi zina bee ŋun tumdi dayiri tuma bee ŋun kɔre kperi binyara ni ti ku nya sheli Masia mini Naawuni nam ni, dama binyara ni kɔre kpebu ŋmanila buyijembo. 8 Yi gba maŋmaŋ' daa bela zibisim ni, amaa ti Duuma ni, yi yipa leela ben be neesim ni pumpɔŋɔ. **Dinzuyu benya kaman neesim ni niriba.** (1 Jɔn 4) 7 M bi' yururisi, cheliya ka ti yuri taba, dama yurilim yirila Naawuni sani na; ka ŋunkam yuri o mabia nyela Naawuni bia ka mi Naawuni. 20 Ka so yi yeli ni o yuri Naawuni ka je o mabia o nyela ziri lana; dama ŋunkam bi yuri o mabi so o nini ni nyari ku tooi yuri Naawuni o ni bi nyari so la. 21 Dimbɔŋɔ n nye zaligu sheli Masia ni zali ti. Dina n nye: **Ŋunkam yuri Naawuni, di simdi ni o yuri o mabia gba.**

Kundi ni yeli shem zaŋ chaŋ ninvuy' sheba ben nye Masia nyaandoliba behigu polo shem m bala. Ka daa ŋɔ zaa wuhimi ni Masia nyaandoli ku lan tum alahachi bee o yurila o mabia kamani o ni yuri o maŋa shem saha shelikam? Aayi! O na kuli tumdi alahachi amaa o lee bi bela di ni. O yi ti tum alahachi o zaŋdi la Naawuni yeligu sheli o ni daa zaŋ lo alikauli la n tum tuma. (1 Jɔn 1) 7 “Ka o bia Yisa zim kuli ni kpihindi ti da alahachi zaa bahira. 8 Ka ti yi yihi yeli ni ti ka alahachi ti yohindila ti maŋa ka yelimaŋli ka ti ni. 9 **Ka ti yi kahigi ti daalahachi** wuhi Naawuni, o nyela ŋun ze o daalikauli nyaana ka niŋdi din tuhi ka ni che ti daalahachi paŋ ti, ka kuli ni kpihindi din kam zaa bi doli wunti' soli ti behigu ni bahira.” Ami.

Behigu din nye Yisa polo behigu dii pala adiini – Di nyela **behigu**. So yi ti be Masia polo di voori o mi kana ka **o ti be Naawuni bieri sheli din nye yurilim behigu ŋɔ**. Yisa dopulli zuyu zim la chemi ka Naawuni sani behigu sheli Adam mini Awa ni daa kɔŋ be daalahachi zuyu la labi ti sani na. Naawuni ku lahi teei ti daalahachi yela dama Yisa yo ti daalahachi samli. Ti behigu Yisa ni zuyu chemi ka Naawuni leei ti ba alizanda ni ka ti gba leegi o bihi. Lala zuyu ka Kundi yeli: “Masia zuyu ka tinim ben nye Yehudianima mini ben pa Yehudianim ni tooi chaŋ Naawuni sani o Shi' yino la zuyu. Dinzuyu yinim ben pa Yehudianim lan pala tinzunnima ni saamba yaha; yi mini Naawuni ninvuy' gahindi yi pa layim n nyela tiŋbi' yinsi ka nye Naawuni yiŋnima.” (Efi 2:18,19)

Ben nye Masia niriba nyela ben gba ni tooi be ni Naawuni dunia ŋɔ – ka mali tamaha ni be ti lan di alizanda fal' sheli din ka bahigu la. Amaa di ni tu ni nira bohi shem m bɔŋɔ. Anfaani bo ka Yisa nyaandoliba lee nyari be mini Naawuni behigu puuni dunia ŋɔ ni? Wula ka ti lee yen niŋ ka ti mini Naawuni behigu chaŋ tooni? Zaŋ chaŋ dimbɔŋɔ polo, Naawuni yeligu kanlila yela anahi din kpa ti din ni che ka ti baŋ Naawuni ni bɔri sheli ka be bieri sheli din lu n zahim Naawuni bihi behigu ka di ni che ka ti yelli kam tiyi o nini ka pahi ti baŋsim zaŋ chaŋ

Naawuni polo.

1.) Tuuli yeli sheli din kpa Masia nyaandoli talahi nyela **o zaŋ Naawuni Yeligu n niŋ o bindirigu** – n tɛhiri di zuƳu biɛyukulo kam ka che ka di be o suhu ni ka yu di dolibu. Kundi Kasi kahigi Naawuni yubu. Naawuni yeligu ka o mali diri ti alizama. Naawuni yeligu nyela ti shia bindirigu ka lahi nyɛ din kpaŋsiriti. Di nyela alahaiziba bindirigu. Njnkam yuri Naawuni ni yelimaŋli bi tu ni bɛ lahi yeli o ni o karim bee n gbulisi tibili wum Naawuni yeligu, dama di kum ni mali o kamani bindirigu kum ni gbaari o shɛm. Anabi Ayuba yeliya, *“N zaŋ Naawuni yeligu n niŋ n suhuni n gari n dabisili bindirigu.”* (Ayuba 23:12)

2.) Yeli sheli din pahi ayi ka kpa talahai nyela wunsuhigu zaŋ jendi ti ba nɔn be alizanda ni nɔ. Njnkam bɔri ni o kpaŋsi o mini Naawuni behigu ni bɔrimi ni o diri ti alizama biɛyukulo kam. Yisa nyaandoliba bɛn wunisuhigu nyela a diri Naawuni alizama kamani a ni diri a zɔnim alizama shɛm la. Naawuni suhubu ka saha. Ti mini ti ba nɔn be alizanda ni ni tooi di alizama saha shelikam yun bee wuntaŋni! Di kuli tumi ni a suhu be Naawuni ni saha sheli kam. O bɔrimi ni ti duhiri o yuli ka payiri o saha sheli kam. O ni be shɛm zuƳu ni o ni niŋ shelikam ti ti. O lahi bɔri ni ti yeli o ti yelimuyisira ni nyɛ sheli kam. Masia nyaandoliba zaa mi ni yiko be wunsuhugu puuni. Ti Duuma Yisa maŋmaŋ daa lo o nyaandoliba alikauli n yeli: *“Yi yi ti zaŋ n yuli n suhi binsheƳukam zaa, n ni niŋ li tin ya.”* (Jɔn 14:14) Ka lan yeli: *“Di cheliya ka yi suhuri jiyindi sheli zuƳu, amaa yi suhigu zaa puuni, yelimiya Naawuni yi ni bɔri sheli, ka kul balimmiya Naawuni ni wumpayibo din yiri yi suhuri ni na.”* (Filip. 4:6)

3.) Dim pahiri ata nyela ni a mini amabihi bɛn niŋ Naawuni yɛda layinda ka mali yurilim Masia dolibu zuƳu. Kaman datee yi do di ko, di kpirimi, lala n nyeli ni ti pahi ti taba zuƳu ka ti layim jɛm ka kpaŋsi taba Masia dolibu ka lahi kpaŋsi shɛb gba ni bɛ niŋmi lala. Naawuni yeligu yeliya:

“Cheliya ka ti baya kul be ti ni yɛn niŋ shɛm kpaŋsi tab' suhuri ni, ka di che ka ti wuhiri ti yurilim ni nyɛ shɛm ka tumdi tuun' suma. Ka di cheliya ka ti nayiri Naawuni jembu layingu ni kaman ninvuy' shɛb' ni che ka di chandi zayisibu niŋ ba miligu shɛm la, amaa cheliya ka ti kpaŋsiri tab' suhuri, di bahi bamdi yi ni nya ka ti Duuma Dabisili dal' la vuri miriti la zuƳu.” (Hib. 10:24,25)

4.) Yelimaŋli, Masia nyaandoliba tuya ni bɛ yeri niriba zaŋ jendi bɛ tiligiri polo ka kahigiri Yisa Masia lahabali suŋ la din wuhiri ni nɔn n daa nyɛ nɔn kpi n bo behigu din ka bahigu nti njnkam niŋ o yɛda. *“Anabinim ni daa yeli shɛm m-bɔnɔ: Di sabi zali ni faashee ni Masia di wahala, ka lan neei kum ni daba ata dali ka bɛ ti yihi tuuba niŋbu mini alahachi chɛmpaŋ waazu nɔn Masia yuli ni nti zuliya kam zaa ka di piligu shee mi yɛn nyela Jerusalem zaŋ ti kpa luyilikam.*

Yinim mi n nye n shehiranima dimbɔɔnim zaa ha ni.” (Luk 24:46-48) Yelimaŋli, ti shehira maa bi tu ni di kuli bela noli ni kɔnko amaa di tuya ni kasitali behigu nti pahi yurilim doli li. Masia ni bo tayiri sheli niŋ ti behigu ni la zuɣu n yen che ka lahabali maa kpaŋsi ka tum vienyelinga. Lala zuɣu ka Kundi yeli: “Dama Naawuni nam yela pala yetɔya kɔŋko amaa di nyela yiko yela.” (1 Kor. 4:20)

Yinim ben wumdi zuɔɔ yeligu ŋɔ yi behigu puuni yi mi tiligiri so ŋun nye Yisa Masia la, ka dabisili sheli beni ka o na min che a daalahachi paŋ a ka payi neegi a suhu? **Kasitali mini Naawuni yurilim pali a behigu puuni?** A nyela ti Duuma Yisa Masia nyaandoli ni yelimaŋli?

Ti payiya yi ni pahi suɣilo n zini wum ti zuɔɔ wuhibu ŋɔ....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka che ka o yeligu din be kundinim ni la tum tuma yi ni dama di wuhiya:

“Naawuni nyela neesim ka zimsim ka o ni hal baabiela. Ka ti yi yihi yeli ni ti mini o mali dolintabtali ka be zimsim ni, dindina ti ŋmarila ziri ti yetɔya ni mini ti tuma puuni.” (1 Jɔn 1:5,6)

WUHIBU 93

LABI VIHI 1

ADAM NJUN TAHI ALAHACHI MUXISIGU NA

PILIGU 1-4

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni n̄un nyɛ suhudoo Duuma n̄o yuli puhiri ya. O b̄ori ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nyɛ *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Saha wayila din gari n̄o ti kuli bela Anabnim Kundinim b̄ohimbu ni. Ti nya ka Naawuni daa zaŋ niriba pihinahi n tum tuma. Kamani yuun tuhi gbalin sunsuuni n che ka be sabi o yeligu – kundi sheli din kahigi Naawuni wuntia soli ka di che ka alahachinim lee wuntiz̄riba Naawuni sani. Ti b̄ohimbu puuni wuhiya ni Naawuni daanabi maŋa zaa daa malila haŋkali yini ni lahabali yini din jendi tiliginsim soli. Be ni daa sabi shelikam zaa maa daa bi yi ben maŋman t̄eha ni na amaa Naawuni shia puuni ka di daa yi na. Naawuni yiko puuni, **zuŋo mini ti wuhibu buta din kani n̄o na**, ti b̄ori ni ti labi vihi ka kahigi ti ni b̄ohim yeli sheŋa zaa ti Kundi Kasi la puuni. Ti zuŋo wuhibu n̄o yuli m booni: **“Alahachi Muxisigu.”**

Pumpoŋo cheliya ka ti **labina ti lihi Naawuni maŋman ni daa pili o tuma shem**, Naawuni yeligu din daa daŋ tooni din nyɛ **Altawura** la ka Naawuni daa zaŋ niŋ Musa n̄un nyɛ o daanabi la suhuni. Yi ni tooi teei di suura kalinli din daŋ tooni la? Di yeliya: **“Piligu ni ha, Naawuni daa namla zuyusaa mini tingbani.”** Suura kalinli n̄o puuni wuhiya ni piligu maa ni ha, p̄ci ka Nawuni ti nam duunia, malaikanim nti pahi daadamanima, n̄un **Naawuni daa pun beni mi**. Naawuni nyela Duuma so n̄un ka piligu ka ka bahigu, o nyela shia so n̄un ka naabu; O ka piligu o mi ka bahigu. O nyela yiko zaa lana n̄un nyari binsheyu kam ka lan mi binsheyu kam.

Tuuli suurila ni wuhiya ni Naawuni daa zaŋla daba ayobu n nam zuyusaa mini tingbani, teeku nti pahi binyeri sheŋa zaa din be n̄a ni. Daadam zuyu, ka Naawuni daa mali tingbani ni o nam o zili di ni. Lala zuyu ka daba ayobu dali maa ka Naawuni daa yeli,

“Cheliya ka ti nam ninsalaŋ-n̄mahindi ti maŋa, ka o be kamani ti ni be shem n̄o ka che ka be su zahim mini noonsi ni niyi ni dunia n̄o zaa ni binnema balibu kam ben gbamdi dunia n̄o ni fukumsi. Dinzyu Naawuni daa namla

ninsala η-ηmahindila o maṅa ka o be kamani Naawuni ni be shem.” (Piligu 1:26,27)

Naawuni binnamda puuni zaa **daadam nyela o ni tibigi so ka gahimi o**. Naawuni namla ninsala η-ηmahndi o maṅa! Naawuni nia n daa nyeli ni o mali dolintabtali ni daadam. Lala zuḡu ka o zaṅ **shia** n niṅ paya ni doo suhuni ni di che ka be baṅ Naawuni, ka ti ba **suhu** ni di che ka be yuri Naawuni ka ti ba suhu yurilim din ni che ka be pii Naawuni dolibu bee n zaḡisi Naawuni dolibu.

Suuri ayi puuni wuhiya ni Naawuni daa zaṅla tuuli daadam ḡun yuli daa booni Adam la n niṅ gariche mahili din daa mali tiwali viela din nyayisa ka simdi dibu la puuni. Ti bōhimbu puuni lahi wuhi ni Naawuni daa yihi la Adam saprikōbili m mali paya nti Adam. Adam daa boli la paya ḡo Awa. Naawuni daa niṅ alibarika niṅ doo ḡo mini paya ḡo ni ka ti ba be ni bōri shelikam zaa. Amaa binyini ka Naawuni daa bōri be sani. Bō ka Naawuni daa leei bōri niriba ayi sheba o ni daa nam ḡmahindi o maṅa la sani? O daa bōrimi ni be yu o, ni be teha mini be suhu nti pahi be yubu, ka mali dolintabili zaṅ chaṅ o polo hali ni saha din ka bahigu. Amaa ti nya Naawuni ni daa zaṅ dahimbu sheli ti ni o nya din be be suhuri ni. Ka Yawε ḡun nye Naawuni ḡo daa yeli ninsali maa, *“Dim tihī din be puu ḡo ni wala; amaa ti’ sheli din che ka niri baṅdi zaḡ’ suṅ mini zaḡ’ biεyu la, miri ka a di li dama a yi ti dili dahinsheli, a ni kpi!”* (Piligu 2:16, 17) Naawuni daa dahimla Adam ka sayisiri o ni o baṅ ni Naawuni zaligu birigibu nyaṅa nyela kum din waligiri nira ka **cheri Naawuni kuli mali wara**.

Suura ata puuni wuhiya ni dahinsheli Sintani ḡun nye Malaika yihij la daa ti lee wahu n-ka Adam mini Awa sani na. O daa yeli la paya maa,

“Naawuni yeliya ni yi miri ka yi di puu ḡo ni ti’ sheli wala? ‘Ka paya maa yeli wahu maa, ‘Ti ni tooi di ti’ sheṅa din be puu ḡo ni wala, amaa Naawuni yeli ti, ‘Miriya ka yi di ti’ sheli din be puu ḡo sunsuuni ḡo wala bee n shihi li gba, yi yi niṅ lala, yi ni kpi.” Amaa ka wahu maa yeli paya maa, ‘Yi ku kpi. Dama Naawuni mi ni yi di li, yi nini ni neei ka yi be kamani ḡun Naawuni ka mi zaḡ’ suṅ mini zaḡ’ biεyu.” (Piligu 3:1-5)

Bō ka Naawuni daa yeli ni di ni niṅ Adam mini Awa be yi di ti’ wali sheli o ni mōṅ ba la? O daa yeli ba mi **“Yi ni kpi!”** Ka wula ka Sintani gba daa yeli? O daa yelimi, **“Yi ku kpi!”** ḡun yeligu ka Adam mini Awa daa lee wum ka deei? Be daa piila Sintani noli bee Naawuni yeligu? **Be daa piila Sintani so ḡun nye Naawuni dimla yeligu n doli!**

Di nyaṅa wula ka Naawuni daa lee niṅ? O daa kuli chemi ka ziya lihiri Adam mini Awa? Aayi, Naawuni daa niṅla o ni daa pun kpahi be zuḡu ni yeli ni o ni niṅ shem la. O daa boli ba mi na nti kari ba sariya ka yeli noli ti be mini

tingbani ka kari ba yihi gariche mahili sheli o ni daa nam nti ba la ni. Lala suhusayingu dabisili ɲɔ dali ka Adam mini Awa daa kpi be shia puuni. Be daa waligiya ka che Naawuni so ɲun su nyevilli la. Be daa kpalim guhiri la ningbuna kum mini azaaba sheli din ka bahigu la dama alahachi sanyoo nyela kum sheli din ka bahigu kamani Naawuni ni yeli shem.

Yelimaŋli, alahachi nyela mbusim zayi karili. Adam mini o zuliya zaa daa waligimi ka che Naawuni alahachi yini zuyu! Alahachi ɲmanila dɔri sheli be ni booni ni ESI la. Ti zaa mi ka Esi nyela dɔri loori li ka niriba mali li lɔhiri taba. Di nyela alobo sheli din gɔri gindi dunia ɲɔ. Esi dɔri bimbirili ɲɔ yi kpe daadam ningbuna ni, di bi lahi yiri a. Ben mali Esi ɲɔ ni tooi zaŋ li looi be bihi. Esi dɔro ɲɔ nyela dɔri sheli din kura ka bahiri ɲun kam mali li yoli. **Alahachi** gba bela lala. Alahachi bela luyilikam ka be sokam ni ka ni tooi che ka niriba bahi yoli zaa. Amaa ti payi Naawuni di ni ni ka waliginsim be alahachi dɔro mini Esi dɔro sunsuuni ɲɔ. Esi dɔro la ɲuna, so na bi nya di tilaa amaa alahachi din tilaa beni! Naawuni maŋmaŋa m bo tilaa nti li, ka ti yi zaŋli tum tuma di ni nyehi ti daalahachi maa bahi zaa ha.

Yi ni tooi teei **alahaziba alikauli** sheli Naawuni ni daa lo dabisili sheli Adam mini Awa ni daa tum alahachi kpe dunia ɲɔ ni maa, Naawuni daa lo alikauli ni o ni tim Tiligiri kasi na dunia ɲɔ ni ka o ti tiligi Adam bihi ka che Sintani mini alahachi barina ni. Ti bohimbu puuni lahi wuhi ni Naawuni daa yeliya ni Tiligiri ɲɔ dɔyim yen ti bela di ko dama payapiɛliga n yen ti dɔyi o, dama alahachinim Tiligira bi tu ni o yi Adam so alahachi ni daa pali so zuliya la puuni na. Di daa tumi ni o yi la Naawuni Shia Kasi puuni na.

Lahabali Sunj kundila puuni che ka ti baŋ ni yuun tuha nyaana alikauli sheli Naawuni ni daa lo ni o ni tahi tiligira la na, lala saha ɲɔ ni daa ti paai ka be daa dɔyi doo ɲun daa nye wuntilana ka lan be tibi m bahi na dunia ɲɔ ni; o daa ka ba dunia ɲɔ ni; payapiɛliga n daa dɔyi o. O yuli n daa booni **Yisa** ka di gbunni nyela *Naawuni n tiligira*. Yelimaŋli Yisa Masia n daa shiri nye Tiligira kasi so Naawuni ni daa zaŋ lo alikauli dabisi sheli Adam mini Awa ni daa tum alahachi la. O koŋko n nye tiligira.

Cheliya ka ti labi n ti lan lihi binsheyu din daa niŋ dabisi sheli alahachi ni daa kpe dunia ɲɔ ni. Yi ni tooi teei Adam mini Awa ni daa niŋ shem saha sheli be ni daa di tiwali sheli din che ka nira baŋdi zaŋ' sunj mini zaŋ' bieyu la? Be daa zaŋdila sinsabi vari n tuyiri taba ni be so be shehi ni n liri be zaŋim, dama poi ka be daa ti tum alahachi ɲɔ be daa benimi ni be zaŋima amaa ka vi daa bi mali ba. Naawuni daa sayiti situra sheŋa be ni daa maani ni be soli be maŋa maa? Aayi! Bozuyu ka Naawuni daa bi sayi ti lala situra ɲɔ? O daa boŋri ni o wuhi ba ni sheli n kani ka daadam ni tooi niŋ n tiligi ka che alahachi vi Naawuni sani! Amaa Naawuni daa niŋ sheli nti Adam mini Awa. Ti nya Naawuni ni daa pii binkɔbi

sheba ben daa bi tum taali n-kɔri ba n-shi be gbana n zaŋ ŋa mali situra n-ti Adam mini Awa. Kpeŋɔ ka Naawuni daa zaŋ n wuhi Adam mini Awa ni **alahachi sanyoo nyela kum!** Naawuni daa bi bɔrila sara maligu hali, amaa o daa niŋ li mi n wuhiri Adam mini o zuliya ni be zaŋmi binkɔbri ben ka galimi m maali sara ka di pɔbiri be daalahachi hali ka ŋun Naawuni ti tahi Tiligiri na.

Naawuni daa wuhi ba ni so **yini kɔ ka daadamnim ni tooi doli n tiligi.** Din nye so' sheli din nye sara maligu din ka dayiri. Wuntia so' sheli Naawuni ni zali la wuhiya, ni di tumi ni nira zaŋ binkɔbi so ŋun ka galimi n kɔrigi mali sara ka di nyehi o daalahachi. Lala sara maligu ŋɔ wuhirila Tiligira so ŋun yen ti kana ti kpaai o zim dopulli zuyu n-yo Adam bihi daalahachi samli la yela. Lala binkɔbiga sara maligu ŋɔ daa nyela Yisa Masia so ŋun yen ti kpi n-tiligi alahachi tumdiba ŋɔ ŋmahinli. Dimbɔŋɔ ka Naawuni daa zaŋ wuhi ni o shiri nyela wuntialana, *"Amaa o daa niŋla lala ni o kahigi wuhi pumpɔŋɔ ni o maŋmaŋ nyela ŋun ka taali, ka cheri ka ben niŋ Yisa yeda gba yiri taali ni ŋun Naawuni sani."* (Rom. 3:26)

Suuri sheli din doli Adam daalahachi tumbu la nti pahi Naawuni alahaziba daalikauli sheli o ni daa lo ni o siyisi Tiligira la na puuni yeli ti Adam tuuli bihi ayi la yela; bena n nye Keen mini Ebel. Ti nya Ebel ni daa zaŋ binkɔbigu ŋun ka galimi n-kɔrigi mali sara n-ti Naawuni ni di nyehi o daalahachi kaman Naawuni ni wuhi shem. Amaa Keen ŋun daa bɔri ni o mirila Naawuni o maŋmaŋ kpaŋmaŋa puuni ka daa zaŋ o puzuri sheli o ni daa yihi tingbani sheli ni Naawuni ni daa yeli noli niŋ la ni na nti ti o. Lala zuyu ka Kundi yeli: *"Ka Naawuni nini daa tiyi Ebel mini o sara maa ka o nini daa bi tiyi Keen ŋun mini o sara maa."* (Piligu 4:4-5) Bɔzyu ka Naawuni nini daa bi tiyi Keen sara maa? Kamani ti ni pun mi shem, wuntia so' sheli Naawuni ni zali ŋɔ wuhiya, **"Ka zim yi bi yi, taali chempaŋ mi kani."** (Hib. 9:22) Amaa Keen ŋun daa bi lihi nya sara maligu so' sheli Naawuni ni daa zali la. Keen daa ŋmani la, o niŋla Naawuni yeda amaa o tuma daa nyela din chihi o noli, dama o daa bi zaŋ zim sara maligu sheli Naawuni ni daa zali la tum tuma. Lala zuyu ka Naawuni daa zaŋyisi Keen mini o sara maligu. Amaa ka Naawuni nini daa tiyi Ebel ŋun sara maligu la ka daa che o daalahachinim zaa paŋ o, dama Ebel ŋun daa ti Naawuni yeligu yelimaŋli ka daa zaŋ piebili zim m-mali sara nti o.

Ebel ŋmanila ninvuy' sheba Naawuni ni zaŋ pahi wuntianim ni dama be nyela ben ti Yisa Masia so ŋun kpaagi o zim n-yo alahachinim samli la. Keen mi gba ŋmanila ninvuy' sheba ben bɔri ni be nya Naawuni wuntitali be kpaŋmaŋa puuni ka zaŋyisi Tiligiri so Naawuni ni tim la na sara maligu la. **Dunoya ayi** ŋɔ n na kuli beni hali ni zuŋɔ. Ebel mini Keen dunoli. Ka dunoli dini ka a mi lee doli?

A sayi doli Ɛbel dunoli sheli din nye **wuntia so'** sheli Naawuni ni zali Masia sara maligu din be kasi la zuƳu la? Bee a na kuli doli la Keen so' sheli din pa **wuntia soli** ka doli la daadanim tumtumsa mini be daadiini zalisi la?

M mabihi ben wumda, di tuya ni yi ban ni **Naawuni nyela wuntii** Naa ka bi bɔri alahachi! Naawuni daa bi tooi yeli Adam mini Awa, Keen mini Ɛbel nti pahi be zuliyanim zaa: "M mi ni a tum alahachi amaa di sayiya! Di pa taali, n ku lan teei yi daalahachi maa yela!" Lala n tu ni Naawuni che alahachi paŋ? Aayi! Naawuni yi niŋ lala, wula ka alahachinim yen niŋ tooi ban o kasitali yela. Naawuni nyela wuntia sariya karita ka di tu ni o darigi alahachinim tiba. Alahachi sanyoo nyela kum! Lala zuƳu ka di daa tu ni tiligira so ŋun be kasi ŋɔ zaŋ ti daalahachi n kpi. O dopulli zuƳu kum maa daa yola m mini ya daalahachi samili.

Wummi Naawuni ni yeli shem n niŋ lahabali sunjla ni zaŋ chaŋ **wuntia soli** polo. Kundi maa yeliya:

"Ninvuy' yino ŋun nye Adam la alahachi tumbu zuƳu n daa che ka alahachi kpe dunia ŋɔ ni, ka alahachi maa tahi kum na. Din n che ka kum paari sokam dama sokam zaa tum alahachi." (Rom. 5:12) "Sokam zaa nyela yim dama sokam tum alahachi ka koŋ soli din ni che ka be paai Naawuni sani. Amaa Naawuni daanfaani din nye pini la n che ka be yi taali ni ŋun Naawuni sani tiliginsim sheli din be Yisa Masia ni la zuƳu. Ŋun ka Naawuni zali ni o zim zuƳu che ka niriba nya tiliginsim be yeda niŋbu zuƳu. Naawuni niŋ lala ni o kahigila o wuntia tuma wuhi, dama kurimbuni ha o daa di ben tum alahachi suƳilo, Amaa o daa niŋ lala ni o kahigi wuhi pumpɔŋɔ ni o manmanɔ nyela ŋun ka taali, ka cheri ka ben niŋ Yisa yeda gba yiri taali ni ŋun Naawuni sani." (Rom. 3:22-26) "Dama alahachi tumbu yɔri nyela kum, amaa Naawuni pini nyela nyevilli din ka bahigu ti Duuma Yisa Masia zuƳu." (Rom. 6:23)

Ti payiya pam yi ni zaŋ suƳilo n zini wum ti zuŋɔ wuhibu ŋɔ. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni lahi tuyi ti wuhibu din jendi anabinim kundinim labi vihi la ka lahi teeya Naawuni ni daa che ka Ibrahimma pali o nia sheli o ni daa lo zaŋ jendi Tiligiri so o ni daa yen tim na dunia ŋɔ ni la....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka yi kuli ni tehiri Naawuni Yeligu sheli din nye din yen tayi yi behigu la yela dama di wuhiya:

"Alahachi sanyoo nyela kum, amaa Naawuni pini nyela nyevilli din ka bahigu ti Duuma Yisa Masia zuƳu." (Rom 6:23)

WUHIBU 94

LABI VIHI 2

IBRAHIMMA WUNTITALI DIN YI O YEDA NI NA

PILIGU 6-22

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti yen tuyila ti wuhibu din jendi anabinim lahabali labi vihi la. anabinim yetɔya ŋo nyela lahabali sheli din nye **Naawuni Lahabali...** Naawuni lahiɓiba lahabali sheli din chaŋ ti jendi o ni niŋ shem n tiligi Adam bi' sheba ben bɔrigi alahachi puuni la. **Anabinim lahabali ŋo jia kuli jendila lahabali suŋ sheli din ni che ka ben pa wuntianima leei wuntianim Naawuni sani.** Ti zuŋo Labi vihi wuhibu ŋo taachi nyela: **“Wuntitali din yi yeda niŋbu ni na.”**

Kaman lahabali kam ni be shem la, lahabali sheli din be Naawuni kundi ni gba malila piligu ka mali bahigu. Ti bɔhimbu din bahindi nyaŋa la puuni, ti labi vihi tuuli kundi la puuni lahabali n nya tuuli daadam ŋun nye Adam la ni daa zaŋ o maŋa n lee Sintani ŋun nye Naawuni dimla nyaandola. Adam daalahachi gaŋa ŋo maa nyela din che ka be dɔyi o nyaandoliba zaa niŋ alahachi sheli din nye buyim soli zuyu la puuni. Sheb' bi bɔri ni be sayi ti yelli ŋo ka vurila: “Adam daalahachi maa kuli nyela o maŋmaŋ yelli! Di bi nya tinima.” Amaa ben yeri lala ŋo tamla anabinim kundi puuni kahigi wuhi ni: *“Ninvuyu yino ŋun nye Adam la alahachi tumbu zuyu n daa che ka alahachi kpe dunia ŋo ni, ka alahachi maa tahi kum na. Dina n che ka kum paari sokam, dama sokam zaa tum alahachi.”* (Rom. 5:12)

Dagbankpamba n yeli ni: “Alobo bi diri dilana ko.” Lala n nye li. Adam daalahachi noli la bi di la o ko, amaa di looi la ti zaa kaman dɔri loori la. Adam tuuli daalahachi zuyu n che ka be dɔyiri daadanim zaa niŋdi alahachi behigu ni. Kaman Dagbankpamba ni yeli la ni “Kpaŋ bi yiyiri ka o bia chani tiŋa.” Lala zuyu ka ti zaa di ti yabidoo Adam fali. Dini tu ni ti baŋ shem nyemi kadama alahachi sheli din be ti ni maa nyela din yen bahi ti yoli ka nayila ti nyela faako Naawuni sani. Lahabali suŋ din beni m-bɔŋo, ti Duuma Naawuni bo **faako** nti ti. Ti da Altawura karimbu puuni wuhiya ni dabsi sheli Adam mini Awa ni daa tum alahachi la ka Naawuni daa lo alikauli ni o ni siyisi Tiligiri so ŋun nye wuntialana ka paypieliga yen ti dɔyi o bahi na dunia ŋo. Lala Tiligiri ŋo yen ti kpaai la o zim m mali sara n yo Adam bihi daalahachi samli.

Lahabali Sunj kundi la puuni ti nya ka Naawuni saha maa ni daa ti paai, o daa tim o ni daa lo alikauli yeli so yela la na. Ka nun n lee nye Tiligiri so Naawuni ni daa zaŋ lo alikauli ŋɔ? Nun nye ninvuy' so nun be tibi ka nye wuntilana. Ka be mi o **Yisa Masia** la. Wummiya waliginsim sheli Naawuni Yeligu ni ti zaŋ jendi Adam so nun tum alahachi la mini Masia nun bi tum alahachi la polo. Kundi yeliya:

*Ninvuy' yino nun nye Adam la alahachi tumbu zuyu n-che ka **kum** nyan sokam zaa nun ninvuyu yino maa zuyu. Amaa din gari dimbɔŋɔ nyela ninvuyu sheb' ben deei Naawuni ni zaŋ alibarika nti ti yoli la mi ni nyan n di nasara **nyevilli** puuni ninvuyu yino nun nye Yisa Masia la zuyu. Dinzyu ninvuy' yino alahachi tumbu zuyu yi che ka Naawuni nya sokam taali, lala mi n che ka ninvuy' yino wuntia tuma zuyu gba ni che ka sokam yi taali ni ka nya nyevilli." (Rom. 5:17-19)*

Lala ka Kundi yeli zaŋ chaŋ **Adam** niriba mini **Yisa Msia** niriba polo.

Be **dɔyila** ti zaa ŋmahim Adam. Amaa ka Naawuni lee booni Adam bihi din ni che ka be nya **dɔyiri palli** be suhuri ni ka yihi **Adam behigu** be ni, ka kpuyi bieri sheli din nye **Yisa Masia behigu!** Wula ka dimbɔŋɔ yen tooi niŋ? **Yeda** puuni kɔnko ka dimbɔŋɔ ni tooi niŋ! Kundi yeliya ni a yi niŋ yeda a suhu ni, ni ti Duuma Yisa Masia n-nye nun yo a daalahachi samli, Naawuni ni che ka a nya dɔyiri palli ka payi a suhu ka di neei o Shia Kasi yiko puuni. A ni lee ninvuy' palli Masia ni; a ku lan be a maŋmaŋ zuyu, amaa a ni bela nun kpi ka neei kum ni a zuyu la zuyu.

Pumpɔŋɔ, cheliya ka ti labi Altawura ni nti tuyi ti lahabaya labi vihi la ka nya Naawuni ni daa che ka **o daalikauli** la tum tuma shem ka che ka Tiligiri la kana dunia ŋɔ ni. Ti bɔhimbu din pa taba la ni ti nya Adam tuuli bihi ayi sheba ben daa nye Keen mini Ebel la ni daa be shem. Ebel daa ti la Naawuni yelimaŋli zaŋ jendi o daalikauli sheli o ni daa lo zaŋ jendi tiligiri so nun daa yen kana nti kpaai o zim mali sara la, amaa Keen nun daa bi ti li yelimaŋli. Naawuni daa boli la Keen ni o ti wum o noli ni yetɔya ka di ni che ka o niŋ tuuba, amaa ka Keen suhu daa yiyisi ka o ku Ebel nun daa nye o tuzɔbila la.

Dimbɔŋɔ nyaana ti daa nya ka Adam bihi pam dolila Keen naba ka be tuma zaa nyela alahachi tuma, lala zuyi ka Kundi yeli zaŋ chaŋ anabi Nuhu saha la n wuhi: *"Ka Naawuni daa ti nya ka ninsalnim ninvuy' bier lahi galisi pam dunia ŋɔ ni, ka be suhuri ni teha zaa kuli nyela din bie saha kam."* (Piligu 6:5) Ti nya Naawuni ni daa lo nia ni o zaŋ kokpeyu n kpihim Adam bihi bira. Lala zeman biɛyu ŋɔ saha, Nuhu ko n daa nye nun ti Naawuni daalikauli sheli din jendi tiligiri la kandi na. Lala zuyu ka Naawuni daa yeli Nuhu ni o mali ŋariŋ titali ka di lee faako nti o mini o malibu ni binkɔbiri pam. Yuun' kɔbiga ka Naawuni daa kuli

zan pahi suyilo ka Nuhu gba be o narin malibu ni. Amaa so daa bi nin tuuba nti Naawuni yeligu maa yelimanli gbaai yihila Nuhu mini o malibu. Amaa di bahigu, Naawuni nun mali zeyimtali zan ti o yeligu la daa nin binsheyu kam zaa ha o ni daa lo, ka daa kpihim ben kam zaa ha zayisi narin sheli din nye faako dini la ka nye o ni zali sheli la kpebu.

Dimbono nyaana, ti daa nya ka Nuhu malibu maa tam Naawuni Yeligu la yela, dama be gba daa nyela Adam bihi ka mali alahachi behigu. Ti lan karim Babel Piila yetoya ka nya niriba ni daa bori ni be layim taba dunia no ni luy' yini me tin karili mini pii ka di nyela nyaan' yibo Naawuni sani. Amaa ka Naawuni daa zan no' woligibo n kari ba sariya ka woliwoli ba gili dunia nyaana zuyu.

Ti ni daa lan kana nti paai sheli daa nyela **anabi Ibrahimma** lahabali. Yelimanli, Ibrahimma yela nyela din kpa talahi zan chan Naawuni ni mali nia sheli ni o tiligi Adam bihi Sintani bandi ni la. Ibrahimma ba daa nye buyijemda, ka Ibrahimma manman nye alahachilana kaman Adam zuliya zaa ni be shem maa. Amaa Naawuni la hazibu tuma puuni, ti daa nya ka o yi Ibrahimma zuyu nyeli o ni o yim o ba yina ka yi o tingbani maa ni. Naawuni daa borimi ni o yihi zuliya palli Ibrahimma ni na, ka lala zuliya palli no puuni ka dunia zaa tiligir la ni ti yi na. Lala zuyu ka piligu din be alitawura la puuni suuri pinaayi wuhi ni Naawuni boli Ibrahimma n-yeri o,

*“Yim’ a ya no min’ a ba yina ni a dayiriba no sani n-chan tingbani sheli ni n ni yen wuhi a no. N ni che ka a zuliya galisi pam. N ni nin alibarika nin a ni, ka che ka a yuli du pam, ka che ka ninvuy’ sheb’ gba ti nya alibarika a zuyu. Ninvuy’ sheb’ ben nin alibarika nin a ni n gba ni nin alibarika nin be ni. Ka ninvuy’ she ben yeli noli ti a, n gba ni yeli noli n-ti ba. **Ka dunia no zuliya kam zaa ni ti nya alibarika a zuyu.**” (Piligu 12:1-3)*

Bozuyu ka Naawuni daa lee yeli Ibrahimma ni o tayimi tingbani sheli? Naawuni daa borimi ni o yihi zuiya palli o ni na. **Bozuyu ka Naawuni daa bori ni o yihi zuliya palli Ibrahimma ni na?** Naawuni nia n daa nyeli ni o yihi anabinim ban yen ti sabi Kundi kasanim la lala zuliya maa ni na. Lala zuliya maa ni ka Naawuni daa lahi lo nia ni o yihi dunia **Tiligira** la na. Lala zuyu ka Naawuni daa lo Ibrahimma alikauli yera, *‘N ni nin alibarika nin a ni...ka che ka ninvuy’ sheb’ gba nya alibarika a zuyu.’*

Naawuni daa pali alikauli sheli o ni daa lo Ibrahimma la? Iin, O daa pal’li! Saha sheli Ibrahimma ni daa nye yuun kobga la ka o paya Zaratu mi nye yuun pihwei la ka Naawuni daa ti ba bidibga nun yuli booni Issahaku kaman o ni daa pun lo ba alikauli shem la. Issahaku daa dayi bidibga m boli o yuli, Yaakubu ka o gba dayi bihi pinaayi ben daa zali Izrael tingbani palli la. Ninvuy’ sheb’ ben mi

Kundi Kasi ɔƙo karimbu ɔƙo zaa mi ni **Izraelnim** puuni ka Tiligiri la daa yi na, dama Mariama ɓun nye Yisa ma la ni Yisifu ɓun daa ze Yisa ba zaani la zaa daa yila Ibrahimma zuliya la ni na. Lala zuƙu ka Lahabali Sun la kalinli tuuli yeli: *“Yisa Masia ɓun daa yi Naa Dauda ɓun nye **Ibrahimma yaana** la zuliya ni na.”* (Mat. 1:1) Zaɓ ɓaɓ o dunia beɓigu puuni – Yisa Masia nyela ɓun yi Ibrahimma, Yisahaku ni Yaakubu zuliya ni na. Amaa zaɓ ɓaɓ Shia Kasi beɓigu puuni – O nyela Naawuni Bia, Naawuni maɓmaɓ Yeligu (Kalimat Allah) ɓun yi alizanda ni na.

Cheliya ka ti labi Ibrahimma lahabali la ni dama yeli sheli kpa talahi ni ti teei zaɓ ɓaɓ o polo. Ti nyaya ka be daa doƙila Ibrahimma gba niɓ alahachi ni kaman Adam bihi zaa ni daa be shem maa. Amaa Kundi Kasi la yeli ti ni zuɓ Ibrahimma be alizanda ni Naawuni so ɓun be kasi ɔƙo sani, ka o kuli ni be hali ni saha din ka bahigu! Pumpoɓo beɓigu nyela: **Bɔ ka Ibrahimma lee niɓ ka Naawuni che o daalahachi paɓ o, n zaɓ o paɓi Wuntianim ni, ka zaɓ o ti kpeɓi alizanda ni?** Wula ka Kundi lee yeli zaɓ ɓaɓ dimboɓo polo? Di yeliya: *“Ka Ibrahimma daa niɓ Naawuni **yeda**, ka Naawuni daa lihi o niɓsim maa ka di nyela **wuntia**.”* (Piligu 15:6)

Ibrahimma daa niɓ **Naawuni** yeda – Naawuni maɓmaɓ. Ibrahim **daa niɓ Naawuni ni yeli o shem yeda**. Lala zuƙu ka Naawuni daa nam o wuntialana ka kali o paɓi wuntianim ni. Yinim ben wumdi zuɓ yeligu ɔƙo, **yi niɓ Naawuni yeligu yeda kaman Ibrahimma ni daa niɓli yeda shem la?** Ti bi beɓhiri mi ni ti nya yi ti yeda ni Naawuni beni bee Naawuni nyela zaƙ’ gaɓa. Sintani maɓmaɓ mi ni Naawuni nyela zaƙi yino! Naawuni ni boɓi shem nyela ni yi ti yelimaɓli zaɓ ɓaɓ o ni yeli shem zaɓ kpa tiliginsim so’ sheli o ni zali la kaman Ibrahimma ni daa ti yelimaɓli shem la! Ibrahimma yeli ti di ni tu ni ti ti yeli sheli yeda. Yi ni tooi teei Ibrahimma ni daa yeli shem zogahindili la zuƙu dahin sheli o ni daa zaɓ pieƙu la mali sara ka di zani o bia la zaani la? O daa yelimi *“M bia, Naawuni maɓmaɓ ni ti ti pie so ti ni yen zaɓ m mali sara sheli be ni zaɓdi nyɓri buyim maa.”* (Piligu 22:8) Ka o ni daa koɓigi pieƙu ɔƙo naai, ka o daa boli zoli ɔƙo *“Jehovah Jireh”* ka di gbunni nyela ti *Duuma ni tahi na*. (Piligu 22:14) Bozuƙu ka Ibrahimma daa boli zoli ɔƙo *“Ti Duuma ni tahi na.”* Saha sheli Naawuni ni daa pun ti o sara maligu pieƙu la? Ibrahimma ɓun daa nye anabi ɔƙo daa yerila yeli sheli din na yen niɓ. Ibrahimma ni daa yeli ni *“Naawuni ni tahi maa na.”* O daa yerila yeli sheli din yen niɓ zo’ sheli zuƙu pieƙu la ni daa zani o bia la zaani sara maligu bimbini la zuƙu la. O daa lihiri mi tuuri dabisili sheli tiligirila ni ti yen kana nti kpaagi o zim lala zoli ɔƙo maa zuƙu n-tiligi ben kam niɓ o yeda. --- Naawuni wuntii sariya karibu la puuni.

Ti Lahabali Sun la beɓimbu puuni, ti nyaya ka Yisa Masia daa kala dunia ɔƙo ni na yuun tusaayi Ibrahimma kalinsi nyaana ni o ti pali Ibrahimma daanabitali

yeligu la. Yelimanli, Jeruslaem nyaanja zo' sheli zuyu Ibrahimma ni daa korigi piɛyu la mali sara n zali o bia la zaani la ka Yisa nɔn nye tiligiri nɔ gba daa kpaai o zim n tiligi Adam bihi. Lala zuyu be ni daa kpahi Yisa n tabili dopulli zuyu, pɔi ka o daa ti kpi, ti daa wum o ni daa duhi o yeei n yera, **"Di naaya."** Bɔzuyu ka Yisa daa lee yeli ni di naaya? O daa yeli lala, dama **o dopulli zuyu kum maa daa naai tiliginsim alikauli** sheli Naawuni ni daa lo nti o daanabinim la zɛman wayila la ha. **Yisa kum maa daa naaya ka pali sara maligu nɔmahinli din daa nye binkɔbigu sara maligu la.**

Yinim ben wumdi ti zuɔ wuhibu nɔ, yi ti yɛda ni Yisa Masia manman n-nye sara maligu piela so nɔn be tibi ka lan nye bahigu n yi alizanda ni la na? **Yi mali Ibrahimma yɛda la tatabo?** To, wummiya lahabali suɔ la ni yeli shem zaɔ chaɔ Ibrahimma yɛda maa polo.

*(Rom 4) 1 Wula ka ti lee ni yeli ti yaba Ibrahimma so zuliya ni ti ni yi la na yela? 2 Dama ti yab' Ibrahimma yi daa yi taali ni Naawuni sani la o tuma zuyu, o daa naan mal' li kuuna, amaa ka pa ni Naawuni sani. 3 Wula ka Naawuni Kundi lee yeli? Di yeliya, **"Ibrahimma daa niɔ Naawuni yɛda, ka Naawuni zaɔ o zali wuntia zaani o yɛda niɔbu maa zuyu..."** 22 Dina n-che ka o daa zaɔ ti yab' Ibrahimma zali Wuntia zaani o yɛda niɔbu zuyu. 23 Di ni yeli ni o daa zaɔ o zali wuntia zaani o yɛda niɔbu zuyu la daa bi sabi zalila ti yab' Ibrahimma kɔnko zuɔ, 24 amaa di daa sabila ti gba zuyu. Naawuni ni zaɔ tinim' ben niɔ nɔn' Naawuni nɔn daa neei ti Duuma Yisa kum ni yɛda nɔ gba zali wuntia zaani ti yɛda niɔbu zuyu. 25 Nɔn' Yisa n-daa kpi ti daalahachi zuyu ka lan neei kum ni ni di che ka ti yi taali ni Naawuni sani."*

Ti payiriya yi ni pahi suyilo n-zini wum ti zuɔ wuhibu nɔ. Ti mali tamaha ni ti wuhibu din kanna yi nyela ben ni lahi labina. Naawuni yi che ka ti ti labina, ti ni tuyi ti wuhibu din jendi anabinim lahabali labi vihi la n nya anabititali so Naawuni ni daa pii ni o mali soli nti dunia nɔ tiligiriala ka o kana. Lala anabi nɔ yuli m-booni Musa....

Naawuni niɔmi alibarika niɔ yi ni ka che ka yi baɔ ka gbaai Kundi yeligu sheli din yeli ni:

"Ibrahimma daa niɔ Naawuni yɛda ka Naawuni zaɔ o zali wuntia zaani o yɛda niɔbu maa zuyu." (Rom 4:3)

WUHIBU 95

MUSAH NAAWUNI ZALIGU KASI

YIBU 1-20

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo ti yen tui la anabinim lahabali labi vihi la, dina n nye lahabali suŋ sheli din wuhiri alahichinim ni leeri wuntiinim shem Naawuni sani. Ti yen labimi vihi alitawura puuni din nye kundi sheli Naawuni ni daa zaŋ niŋ o daanabi Musa suhu ni la. Ti nyaya ka Musa daalitawura ŋo mali alibarika nti ninvuy' sheb' ben bɔri ni be baŋ yelimanli; dina n nye piligu ka ti mali baŋda yeli sheŋa zaa ti ni wumda ka tooi waligi din yi Naawuni sani na ka che din bi yi Naawuni sani na.

Altawura piligu ni, ti nya ti yabi **Adam** ni daa tum alahichi shem. O daalahichi maa daa looi o zuliya zaa kaman dori loorili la, ka zi suhusayingu na, kum nti pahi tibidarigibo din ka tariga na kaman ti Duuma Naawuni ni pun kpahi ti zuyu shem la. Amaa ti payi Naawuni ni Kundi yeligu ŋo: "*Amaa alahachi tumbu ni galisi shem maa, Naawuni dalibarika galisiya gari lala.*" (Romans 5:20) Yelimanli, dabisi sheli Awa mini Adam ni daa tum alahichi maa, Naawuni daalibarika puuni ka o daa yeli ni dabisi sheli beni ka o ni ti tahi **Tiligiri** na dunia ŋo ni ka o ti tiligi Adam bihi ka che muɣisigu sheli alahichi ni zila na.

Ti labi vihi wuhibu din garila puuni, ti daa nya Naawuni ni boli **Ibrahimma** nti lo o alikauli ni o ni che ka o nam **zuliya palli** ka lala zuliya ŋo puuni ka anabinim zaa ha n ti pahi Tiligirala yen ti yina. Ka Ibrahimma daa dɔyi bidibiga n boli o Issahaku ka o gba dɔyi bidibiga m boli o Yakubu ka o mi gba dɔyi bihi pinaayi ka lala bihi pinaayi ŋo n-zali **Izrael** zuliya pinaayi la.

Pumpŋo cheliya ka ti tui ti labi vihi maa n-nya Naawuni ni daa zaŋ Ibrahimma zuliya ben nye Izraelnim la tum tuma shem, n-zaŋ ba che ka niriba baŋ ti Duuma Naawuni ni be shem ka baŋ alahichinim ni tu ni be doli so' sheli ka tiligi Naawuni wuntia sariya karibo la. Ti zuŋo wuhibu ŋo taachi nyela "**Naawuni Zaligu Kasi.**"

Ti da Altawura bɔhimbu la puuni, ti nya ka Naawuni daa che ka Izraelnim la leei daba Ijpti tingbaŋ ni yuu kɔbshinahi kaman o ni daa pun yeli Ibrahimma shem saha wayila la ha. Naawuni saha ni daa ti paai, ka o daa tim **Musa** Izraelnim maa sani. Musa daa nyela Izrael ninvuy' so ŋun daa zooi Firawuna ŋun daa nye Ijpti nabiem lan' la yiŋa.

Naawuni daa tim la Musa Firawuna sani ni o ti yeli o ni "Ti Duuma Naawuni

yeliya: ‘**Chε ka n niriba maa chan** nti jemdi ma!’ ka Firawuna daa zayisi ka mali o ansarisi yeli, “n̄un mi lee nyε duuma? N kuli ku chε ka Izraelnim maa chan!” Ka Naawuni daa yihi o kpiεn mini o jilima polo n-wuhi Firawuna mini ljiptinima ka daa chε ka alobo diba awei lu ljipti niriba maa zuyu gbaai yihi la Izraelnim la. Amaa Naawuni shihiranim nti pahi o lahazibisi n̄o zaa daa bi tooi chε ka Firawuna ni n̄ tuuba ka deei Musa yeligu n̄o. Naawuni daa yeli Musa, “N ni lan tahi alobo zayiyini na Firawuna mini ljiptinim zuyu. N yi ni n̄ lala, o ni chε ka yi chan!” Yi teei alobo n̄o ni daa nyε sheli? Iin, dina n daa nyε yili kam **bidibi kpεma kum** la.

Ti daa nya ka Naawuni ku Firawuna bidibi kpεma n ti pahi ljipti ye’ she n̄a din kpalim zaa bidibi kpamba. Amaa ka daa tiligi Izraelnim ben bidibi kpamba, dama be daa nyela ben sayiti ka za n̄ **piebili zim** n layi be dunoya kamani Naawuni ni daa pun wuhi ba shem. Naawuni ma n̄ ma n̄ daa pun lo alikauli n-yeli: “*zim la ni ti nyela shihirili din wuhiri yi ni be yi ya she n̄a ni, ka n yi ti kuri ljiptinim na nti paai ya ka nya zim maa, n ni kpahi yayiya gari ka yinim yi alobo maa ni.*” (Yibu 12:13) Piebili n̄o zim n̄o zuyu n daa chε ka Naawuni kpahi yayi Izraelnim yinsi bahi ka bi ku be bidibi kpamba. Naawuni ni daa tiligi Izraelnim Firaawuna nuuni shem m-bala.

Kamani ti ni pun nya shem la, Yayigari chuyu lahabali n̄o gbunni nyela din zilimi pam hali n-gari tiligimsim sheli din daa yihi Izraelnim Firawuna nuuni la. Dama Kundi yeliya, “*Dimbɔn̄onim zaa daa ni n̄ ba mi n lee yeli n̄ mahima, ka di sabi zali tinim ben be zεmani din bahindi nya n̄a n̄o ni wuhibu zuyu.*” (1 Kɔr. 10:11) Lahabali din jendi piebili zi’ sheli Izraelnim n̄o ni daa za n̄ layi be dunoya ni la ni di chε ka Naawuni tiligi be bidibi kpamba kum ni la ka tiligi ba Firawuna nuuni la daa nyela n̄ mahinli. Di daa **wuhiri la tiligimsim** so’ sheli Naawuni ni daa zali ni di tiligi alahachinim Sintani so n̄un mali pukparim hali n-gari Firawuna la.

Naawuni Yeligu wuhiya, ni Adam bihi zaa n̄mani la daba. Di yi pa sheli yi sheb’ tahirimi, “Iin, ti mi ni ti nyela Naawuni daba!’ To, amaa lala teha n̄o bi lu n-zahim ti Duuma Yisa ni yeli shem Lahabali Sun̄ la ni dama o yeliya, “*Achiikatim yeliman̄li ka n-yeliya, “n̄unkam tumdi alahachi nyela alahichi dabili.*” (Jɔn 8:34) Ka di ni ni n̄ ka Adam bihi zaa nyε alahichi daba n̄o, din̄una be nyela Sintani gba daba, dama Sintani n nyε alahichi zu yulana. Yeliman̄li sheli di ni tu ni ti ba n̄ nyela, n̄un kam zaa nyε Sintani dabili ka yiko sheli din ni tooi tiligi o ma n̄a! Dabili ni tooi tiligi o ma n̄a? O mali binsheli ka o ni tooi za n̄ ti o lala n-bo tiliginsim o sani? Lala ni tooi ni n̄ nti dabi so n̄un lana nyε ninvuy’ sun̄, amaa pa ni n̄un nyε Sintani n̄o sani. Kamani Firawuna ni daa be shem maa, Sintani pala n̄un ni chε ka o dabili chan̄ yoli abada! Wɔi, ka tinim Adam bihi yi shiri be mbusim ni n̄ n̄o ka daa ti mali n̄un yen tiligi ti Sintani so n̄un za n̄ ti leei o daba n̄o nuuni? Iin, ti payiri Naawuni. **Tiligira beni!** Naawuni siyisi n̄un yen tiligiri ti na! Lala niri maa nyela n̄un mali yiko ka lan nyε wuntia tiligira, n̄un n nyε Yisa Masia

ɲun yi alizanda ni la na ka lan nye ninvuyu so Naawuni daanabinim la zaa ni di so shehira.

Altawura puuni, ti karim nya Naawuni ni daa lo alikauli ni o ni che ka tiligiri so payipieliga ni yen ti doyi wurim Sintani zuyu. **Zabura** gba puuni, ti wum Naa Dauda ni daa sabi n-yeli ni tiligiri so Naawuni ni boli bia la nyela ɲun yen ti kpi kumbieyu – ni be ni ti nahim o ka ni ti kpahi o naba mini o nuhi! **Lahibali Sun** kundi la puuni nyela ti ni karim yeltoyi sheli zaɲ chaɲ alahiziba tiligira ɲo polo. ɲun nye Yisa ɲun nye Mariam bia la ɲun bieɲigu daa nye din gahim ka daa ti kpi dopulli zuyu ti daalahichinim zuyu. Ka daa ti lahi neei kum ni yaha. Yelimaɲli, Yisa n nye ɲun daa kana ti pali yeltoyi sheɲa anabinim ni daa sabi n-jendi alahichinim tiligiri ɲo zemani wayila la ha poi ka o naanyi ti ka la na.

Naawuni yeligu boli la Yisa Masia **“Naawuni Piebila.”** Kaman piebila so be ni daa korigi yayigari chuyu dali la – Yisa gba daa nyela ɲun kpaai o zim n-tiligi ti sariya karibo ni. Kamani yuun’ tuhili ni kobishinu nyaɲa m bala ka Naawuni daa zaɲ piebila zim n tiligi Izraelnim tuuli yayigari chuyu la ni. Naawuni daa che ka Adam bihi kpahi Yisa Masia ɲun daa nye wuntialana la m pa dopulli zuyu. Ka lala ɲo daa niɲ la yayigari chuyu puhibu dali. Kamani Yisa ni daa kuli pali Ibrahimma sara maligu shihira la shem la. (Idal-Adhal) **Lala ka o lan pali shihirili sheli din nye yaygari chuyu piebila la.** Ninvuy’ sheb’ ben daa kpahi o tabili dopulli zuyu la dabisili ɲo daa niɲdili mi ni zilinsi, amaa Naawuni ɲun daa pun zali la Masia sara maligu ɲo poi ka daa naan yi nam dunia.

Yisa n nye alahichi sara maligu kpalinkpaa din gahim. **Yisa Masia zim n nye zi’ sheli din nye pali** n ti Naawuni ka o ni tooi zaɲ li n-tiligi Adam bihi Sintani nuuni. Kundi yeliya:

“Dama Masia ɲun nye ti yayigari chuyu piebila la pun zaɲ o maɲa mali sara.” (1 Kor. 5:7) Dama ti ni daa naan ku tooi soɲ ti maɲa saha sheli la dede ka Yisa Masia daa kpi alahichinim zuyu. Di to ni ninvuy’ so sayi kpi Wuntizori zuyu amaa di pa sheli so ni sayi kpi ninvuy’ sun so zuyu. Amaa Naawuni ni niɲ shem n wuhi ni o yuri ti m boɲo: “Ti ni daa nye alahichinim saha sheli la ka Masia daa kpi ti zuyu. (Rom 5:6-8)

Cheliya ka ti yi yayigari chuyu lahabali ɲo ni ka teei ti ni bohim yeli sheli din jendi zaligu kasi sheli Naawuni ni zaɲ ti Izraelnim la. Ti da Altawura vihibu puuni, ti nya Naawuni ni daa yihi o kasitali mini o jilima n-wuhi Musa mini Izraelnim saha sheli be ni daa be tingbani neli la ni, ka sheeri Sinai zoli la zuyu na ni buyim nti pahi satahingu mini nyayisibu. Naawuni daa lan zaɲ o Zaligu Pia la nti pahi zali sheɲa din pahi nti Izraelnim, ka be boli li *Musa zaligu*. Naawuni daa sayisiri ba n yera, **“Yumiya yi Duuma ɲun nye yi Naawuni ɲo ni yi suhu zaa ni yi shia zaa nti pahi yi teha zaa:** Di bon ya wun’ sheɲa m pahi n zuyu jemda! Di maliya buya n ti yi maɲa! Miriya ka yi booni mani Naawuni ɲun nye yi Naawuni ɲo yuli

yoliyoli! Teeimiya Vuhim Dabisili la yela ka che ka di nye dabisili kasi! **Yumiya yi mabihi kamani yi ni yuri yi maṅa shem:** Timiya yi banim mini yi manim jilima! Miriya ka yi ku ninsala! Miriya ka yi zu. Miriya ka yi di ziri shehira n-jendi yi kpeei! Miriya ka yi niṅ zina! Miriya ka yi che ka yi kore kpe yi kpeei yili ni!” Yeltɔya ṅɔ ka Naawuni zaṅ pahi zaligu kasinim ṅɔ zuɣu: *“Ka ṅun kam sayim Naawuni zaligu zayi yini ni mali di zaa sayimbu taali.”* (Jeemsi 2:10) *“Noli ni di ninvuy’ sheb’ ben zaa zaṅ be maṅa dalim Naawuni fukumsi zaligu dolibu, dama di sabiya “Noli ni di ṅukam bi deei binsheɣu kam zaa din sabi Naawuni fukumsi zaligu ni n-dol’ li.”* (Gal. 3:10) Lala ka fukumsi zaligu kasi sheli Naawuni ni zaṅ ti Musa la wuhi!

M mabihi ben wumda, **yi deei Naawuni fukumsi zaligu kasi sheli din bɔri ni yi be venyela yi tɛha puuni, yi yeligu puuni nti pahi yi tuma puuni, tuum yi dɔyim saha hali ni yi kum saha la?** Dabisili kam ni hawa kam ni yuṅ ni wuntaṅ ni, di kpala talahi ni a yu a Duuma ṅun nye Naawuni ṅɔ ni a suhu zaa, a shia zaa nti pahi a tɛha zaa. Yaha, di lan tu ni a yu a mabia kamani **a ni yu a maṅa shem.** M mabia, a tooi gbubi lala fukumsi zaligu ṅɔ? M min’a zaa mi ni ti pala ben tooi gbubi li! Lala zuɣu ka Kundi yeli: *“So pa wuntizɔra, hali ninvuy’ yino gba kani.”* (Rom. 3:10) *“Ka ti yi yihi yeli ni ti ka alahaichi, ti yɔhindi la ti maṅa ka yelimanḡi ka ti ni.”* (I Jɔn 1:8) Ti so n na zin m pali tuun’ sheli kam zaa Naawuni ni bɔri ni ti tum, dama be daa dɔyila ti zaa niṅ alahichi biehigu ni.

Di yi pa sheli sheba ni bɔhi ṅ-ṅɔ: Ka ti so yi ku tooi deei anabi Musa zaligunim ṅɔ, bɔzuɣu ka Naawuni leei siyisi li nti ti na? Naawuni leei bɔrimi ni sokam bahi yoli bee? Aayi, Naawuni nyela yurilim, ka bi bɔri ni so bahi yoli! Ka bɔ zuɣu ka Naawuni zaṅ o zaligu kasi la nti alahichinima ka kuli mi ni so pa ṅun ni tooi deei li? Fukumsi zalisi ṅɔ daliri daa leei nyela dini? Naawuni labisi bɔhigu ṅɔ o yeligu puuni n-wuhi:

“So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuɣu, dama Naawuni fukumsi zaligu maa kuli nyela din wuhiri ti alahichi ni nye sheli.” (Rom 3:20) *“Amaa Naawuni kundi wuhiya ni sokam zaa bela alahichi sulinsi ni ni di che ka Naawuni ni daa zaṅ sheli lo alikauli Yisa Masia yeda niṅbu puuni la tooi paai ben niṅ yeda.”* (Gal. 3:22)

Ti yi pa banja ni Naawuni daa zaṅla o fukumsi zaligu kasinim la nti alahichinima ni di che ka ti banṅ ti chɔyinsi ni nye sheli Naawuni sani ka lan che ka ti banṅ ni Yisa Masia nyela ṅun mali ti bukaata, dama ṅun n daa kana nti deei alahichi no’ sheli din daa be ti zuɣula nti o maṅa. **Yisa Masia kɔṅko n nye ṅun tooi zaṅ fukumsi zali** sheṅa Naawuni ni daa zaṅ ti anabi Musa la n tum tuma – daadamanim puuni. Kamani ti ni pun nya shem, Yisa daa nyela ṅun gahimi o ko ka che Adam bihi, dama o nuu daa ka alahichi biehigu ṅɔ ni. Yisa daa nyela

Naawuni Yeligu din ka Bahigu n yi alizana ni na ka payipiɛlga ti doyi o. Yisa daa nyela n̄un mali ti ningbuna n̄o tatabo, amaa ka daa lee ka ti daalahichi biɛhigu n̄o tatabo. Lala zuyu ka o daa naan tooi yeli saha sheli o ni daa be dunia n̄o ni la: *“Di tɛhiya ni n kamina ni nti kpihim Naawuni fukumsi zaligunima bee anabinim yeligu. M bi kamina ni n ti kphim di sheli, amaa n kamina ni nti che ka di zaa niɲ pali.”* (Mat. 5:17) A wum Yisa ni daa yeli shem maa? Di nyela alahiziba yeligu din zilim pam. Yisa daa yeliya ni o kamina dunia n̄o ni ni o ti che ka Naawuni fukumsi zaligu kasi sheli o ni daa zaɲ ti Musa la niɲ pali! A baɲ dimboɲo gbunni? **Yisa daa niɲla ti nim Adam bihi ni ku tooi niɲ sheli ti maɲmaɲa! O daa che ka Naawuni fukumsi zaligu kasila** niɲ pali ka din nyaaɲa ka o daa kpaai o zim dopulli zuyu n labisi no’ sheli din daa doli ti zaligu n̄o dolibu la zuyu – ka di zuyu tiligi ti Naawuni wuntia sariya karibo la ni!

Yisa daa bi tu ni o kpi, dama o daa na zin tum alahichi. Amaa o ni daa boɲi ni Naawuni tiliginsim daalikauli sheli o ni daa lo nti o daanabinim la niɲ pali zuyu daa chemi ka ti Duuma Yisa maɲmaɲ’ yurilim ni ka o daa zaɲ o nyevuli pa talima nti ti. Ka o ni daa kpaai o zim n-yo ti daalahichi samli la n naai, ka Naawuni daa neegi o kum ni di daba ata dali! Wummi Kundi Kasi la ni yeli shem zaɲ chaɲ yelli n̄o polo. Di yeliya:

*“Naawun’ kasi zalgu ku tooi galimi ben be **Yisa Masia** ni! Naawuni tum fumkumsi zaligu ni daa bi tooi tum sheli daadam ninsalitali biɛhigu chɔyinsila zuyu. O daa zaɲ daadam ninsalitali ningbuɲ din tumdi alahichi n̄o tatabo ti o maɲmaɲ’ Bia n tim o na ni n̄un Naawuni ti nya alahichi din be daadamnim ninsalitali biɛhigu ni la taali. (Rom. 8:1-3)*

M mabi’ n̄un wumda, tamaha dini ka a mali? A zaɲ a maɲ’ ti Naawuni Lahaibali Suɲ sheli din jendi Wuntizoɲi so n̄un nye Tiligira ka deei adalahichi tibidarigibo la? Bee a nini na kuli tiyila a maɲmaɲ tuun’ suma? Di tam Naawuni Yeligu ni yeli ni:

“Noli ni di ninvuy’ sheb’ ben zaa zaɲ be maɲ dalim Naawuni fukumsi zaligu dolibu, dama di sabiya “Noli ni di n̄un kam bi deei binsheyukam zaa din sabi Naawuni fukumsi zaligu ni n-doli li.” Pumpoɲo di kahigi wuhi ni so ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuyu: ‘n̄un yi taali ni Naawuni sani kuli ni bela yeda niɲbu zuyu.’ Naawuni zaligu bi dalim la yeda niɲbu, dama di sabiya: ‘n̄unkam doli li ni be di zuyu.’ Amaa Masia daa zaɲ o maɲ’ pa talima n fa ti fukumsi zaligu noli din daa doli ti la ni bahi, o ni daa zani ti zaani n che ka noli di o ti zuyu la puuni, dama di sabiya: ‘Noli di be ni zaɲ sokam yili tia. Amaa Naawuni yuri dunianim hali ka n̄un kam niɲ o yeda ti ku bahi yoli, amaa o ni ti nya la nyevulli din ka bahigu.’ (Gal 3:10,13; Jɔn 3:16)

Ti payiriya pam ni yi ni pahi suyilo n zini wum ti zuᅇ wuhibu ᅇ.

Naawuni yi che ka ti ti labina, tin bahi naai Anabinim Kundi nim labi vihi la n nya Yisa Masia ni yeli shem zaᅇ kpa o polo la niᅇ pali din n nye o ni daa yooi tiliginsim soli nti Adam bihi la!

Naawuni yoomi yi suhuri ka yi gbaai ti ni wuhi yeli sheᅇa ᅇ ka soᅇya ka yi teei Naawuni daalikauli yeligu ᅇ:

“Dinzuyu ninvuy’ sheb’ ben be Yisa Masia ni la yi taali ni.” (Rom 8:1)

WUHIBU 96

LAHABALI DIN PAHIRI ANAHI

YISA YELIYA, “DI NAAYA!”

JON 19, HIB. 10

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ omaŋ’ ti wuntia so’ sheli o ni zali, ka mali suhudo’ maŋli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti wuhibu buta din garila puuni, ti labi vihi anabinim lahibali sheli din jendi Naawuni la. Zuŋo Naawuni yi sayi ti, nyela ben yen naai ti labi vihi maa. Ti zuŋo wuhibu ŋo yelikpani nyela “**Di naaya.**”

Ti nya ka Naawuni pirila o kundinim la n-jendi **yela ayi** sheŋa ŋan kpa talahi, ŋannim n nye Alikauli Kurili la mini Alikauli Palli la. Naawuni daalahiziba kundi tuuli ŋo lahabali la jendi la **Alikauli Kurili** la, di puuni ka Altawura, Zabura nti pahi kundi sheŋa anabinim ni sabila be. Tuuli yayili din be Naawuni Kundi la puuni, ti nya ti yab Adam ni daa yi Naawuni nyaaŋa shem ka lala zuyu che ka o zuliya zaa kpe Sintani sulinsi ni. Dimboŋo maa zaa yoli, Naawuni daa lo alikauli ni o ni siyisi tiligiri so ŋun mali yiko na Adam bihi sani ka o ti tiligi ben niŋ ŋo yeda ka zaŋ ba labisi Naawuni sulinsi ni. Lala alahiziba alikauli ŋo n kuli nye din kpa talahi m be Alikauli Kurili maa yayili.

Naawuni ni daa yen zaŋ yeli sheli m-pili o daalikauli sheli din daa jendi Tiligiri maa siyisibu na n daa nye Naawuni ni daa boli Ibrahimma o ninkurilim la ni nti yeli o “*N ni che ka a zuliya galisi pam. N ni niŋ alibarika n niŋ a ni pam ka che ka a yuli du pam ka che ka ninvuy’ sheb’ gba ti nya alibarika a zuyu.*” (Piligu 12:2, 3) Yeligu ŋo zuyu ti daa nya Naawuni ni daa che ka Ibrahimma lee Izrael zuliya zaa ba. Lala zuliya ŋo puuni ka Naawuni daa zaŋ Anabinim Sabbu ŋo niŋ. Yuun’ tuhili ni koʒishinu sunsuuni ka Naawuni daa zaŋ che ka o yeligu ŋo paai Izraelnima. O daa zaŋla o yeligu niŋ ninvuy’ sheba suhuri ni n che ka di paai ba – tum anabi Musa saha nti paai anabi Yahaya saha. Lala anabinim ŋo ka Naawuni daa zaŋ n-che ka Adam bihi baŋ ni be pala wuntizɔriba ka kahigi wuhi ba o ni yen ti tim tiligiri so ŋun nye wuntia lan la na ka o ti kpaa o zim n-yo Adam bihi daalahichi samli shem.

Kaman ti ni pun nya shem maa, Alikauli Kurli sheli Naawuni ni daa zali alahichinim zuɣula daa nyela din bɔri binkɔbiri sara maligu. Di daa wuhiya ni “zim yi bi yi, taali chempaŋ mi kani – dama alahichi sanyoo nyela kum!” Di mini di zaa yoli, binkɔbiri sara maligu sheli niriba ni daa yi maani ziemani piligu maa

ha daa naan ku tooi yo be daalahichi samli dama **binkɔbigu** mini **daadam dariza pa yim**. Nmahinli, nira ni tooi zaŋ dindiema looribila n-chaŋ loori maŋli lan' sani ni o ti tayi loori maa? Lala ku tooi niŋ. Bɔzuyu ka lala ku tooi niŋ? Dama dindiema loori mini loorimaŋli dariza pa yim! Lala n nyeli, binkɔbiri sara maligu sheli Naawuni ni daa zaŋ zali ziemani piligu maa ha daa naan ku tooi nyehi niriba alahichi, dama binkɔbga dariza mini ninsal dariza pa yim. Pumpɔŋɔ ka ti baŋ ni binkɔbga sara maligu ŋɔ daa kuli nyela shihirili n guhiri saha sheli Naawuni ni daa yen siyisi sari maŋli maa na: Wuntia Tiligiri so ŋun zaŋ Alikauli Palli maa na. Binkɔbga saramaligu ŋɔ daa nyela din limsiri bee m pɔbiri ti daalahichi amaa di daa bi nyahiri li.

Naawuni Kundi yayili din pahi ayi ŋɔ yuli m booni **Alikauli Palli** bee Lahibali Suŋ. Di yeri ti la alikauli sheli yela Naawuni ni lo nti daadam ka di dalim la tiligiri so ŋun yi alizanda ni la na zim yela. Lahibali sheli din be Lahibali Suŋ kundi ŋɔ ni jendi la **Yisa** so ŋun nye Tiligira ka kana nti pali **shihiri sheŋa zaa din daa nye binkɔbiri sara maligu** la ka daa kpaai o zim dopulli zuyu ni di che ka ti nya alahichi chempan. Bɔzuyu n che ka Tiligiri ŋɔ daa ti yirila alizanda ni na? Dama alahichi timsi daa marigila Adam bia kam. **Ka alahichilan' mi ku tooi tiligi o daalahichilan' kpee**. Ti na min nya ka paya zi kogarawa ka lan tom deei o kpee dini zi m-pahi? Aayi! To, lala m bala, alahichi lan ku tooi deei o daalahichilan kpee tibidarigibo din pahi o dini zuyu. Amaa Yisa Masia ŋun nye Tiligira ka Naawuni daa siyisi o la na daa ka alahichi o ni, dama o daa nyela Naawuni maŋmaŋ Shia puuni Bia, Yeligu sheli din daa pun be Naawuni sani piligu la ha. Payapieliga n daa dɔyi o. O daa malila ti ningbuna ŋɔ tatabo, amaa ka daa lee ka ti daalahichi biebigu ŋɔ tatabo. Alahichi timsim daa bi zi o zuyu. Lala zuyu ka Naawuni daa nya ni ŋun n simdi ti daalahichi zili la ni o zi. Yisa so ŋun be Kasi ŋɔ daa kpila ti daalahichinim zuyu. Daba ata dali ka o daa neei kum ni nti ti nyevuli palli. O daa nyela ŋun di nasara kum zuyu gballi ni nti pahi Sintani mini alahichi zuyu.

Be dɔyila ti zaa niŋ alahichi bɔyili ni ka so n ku tooi yihi ti nayila Masia so ŋun ka bɔyili maa ni ka be ti zaa zuyusaa la n ni tooi yihi ti di ni. A yi zaŋ a yeda dalimi o, o ni yihi a daalahichi bɔyili ŋɔ ni. O daa yila alizanda ni na ni o ti tiligi Adam bihi alahichi ni. Ka saha ŋɔ o lan nyela ŋun labi alizanda ni o ti tim sandaani m bo tiliginsim n zali ben niŋ o yeda. Lala zuyu Kundi yeliya:

“Naawuni yino m be ni ka sandaan timdi yino kɔŋko mi m be n nye Yisa Masia ŋun nye daadam ka daa zaŋ o maŋa pa talima sokam zaa zuyu la. Dimbɔŋɔ n nye Naawuni ni daa pun lo shem shehira ka din yi palo di saha dede.” (1 Timoti 2:5,6) “Dizuyu Yisa nyela maligumaana titali so ŋun tumdi din sɔŋdi ti ni yelimaŋli. O nyela ŋun be kasi ka ka galimi, ka

alahichi mi ka o ni; Naawuni n waligi o ka o be o ko ka che alahichinima ka duhi o gari sokam zaa ben be alizanda ni...O ni daa yihi niriba alahichi ni ka mali ba ka be be kasi la nyaana, ka o daa chan alizanda ni nti zini Naawuni nun nye yiko zaa lana njo nudirigu polo.” (Hib. 7:26; 1:3)

Kamani Lahabali Sun la ni yeli shem la, saha sheli Yisa Masia ni daa be tingbani yaana zuyu, sheba daa nin o yeda. Ben daa tooi ban Yisa ni nye so daa nyela ben nin suhupielli. Be daa banya ni yuun tuha din garila Naawuni daanabinim daa pun yerila Masia kandina yela ka lala saha maa ka be nina daa pali o! Yisa nyaandoliba njo sheba puuni ti daa wum ka be booni be doyiriba mini be zonima n yeri ba njo, **“Ti nya Masia la!...ti nya anabi Musa ni daa sabi so yela o zaligu kundinim ni mini anabinim gba ni daa sabi so yela la!”** (Jhn 1:41,45)

Din nin ti yoli nyela niriba ben daa beni Yisa saha njo pam daa bi ban o ni nye so. Lala zuyu ka Kundi yeli:

“Yeligu maa daa pun bela Naawuni sani piligu ni ha...yeligu maa daa lee la ninsala m be ti sani...Ka neesim maa kuli neeri zimsim ni ka zimsim maa bi tooi nya njo li...Yeligu maa kobili ni ka Naawuni daa nam dunia njo, ka o daa ka dunia njo ni na, amaa ka dunia nim ti bi ban o. O dan kala o manman zuliya sani na ka be ti bi deegi o!” (Jhn 1:2; 14; 5,10,11)

Kaman tin pun nya shem maa, niriba pam daa nyela ben di shehira zan chan Masia daalahiziba tuma la polo. Yisa daa tuhi nya njo driti, sanzeyu, alizimbieri, alahichi nti pahi kum, amaa di zaa yoli niriba pam daa bi ban Yisa ni nye so, dama Sintani daa nyela nun liri be suhuri. Salo daa nyela ben shihiri o ka nmahindi o, di mi zaa yoli be daa bi ban o ni nye so! Be daa zan o tila anabinim la ni yino, amaa be daa bi ti yelimanli ni Naawuni man zaa nyela din be o ni.

Amaa Yehudia adiini kpamba la bambana, ti daa nya ka ben kuli zayisi la Yisa zaa. Be daa nyela ben zabiri o nyuli ka di bahigu daa nyela be daa ku o mi ka di nyela dopulli zuyu kum! Amaa lala ka Naawuni daa pun zali li piligu maa ha; Masia dopulli zuyu kum la daa pun nyela o daalikauli sheli din nye kasi la ka o daa pun yelli ti o daanabinim saha wayila la ha. Lala zuyu ka yun sheli maligumaaniba njo ni daa gbaai Yisa ni be ku o, Yisa daa yeli la Pita so nun daa bori ni o tiligi o la, **“A tehiya ni n ku tooi suhi m Ba Naawuni ka o tim malaikanim tusatusa shem n sani na pumpo njo? Amaa di yi nin lala wula ka Naawuni kundi ni yeli ni shee lala ninya la yen nin pali?”** (Matt. 26:53,54)

Yisa daa pun mi daliri sheli zuyu o ni kana dunia njo. O daa kamina ni o ti zan o nyevili m pa talima ka kpaai o zim n tiligi alahichinima kamani anabinim ni

daa pun yeli shem saha wayila la ha. Yisa daa kamina ni o ti che ka Ibrahimma sara maligu nti pahi binkɔbri sara maligu la ni wuhiri shihiri sheli la niɲ pali o ni. Yi ni tooi teei yeltɔyi sheli din daa bahindi Yisa yeltɔya nyaanja saha sheli o ni daa pa dopulli la zuɣu pɔi, ka o naan yi zaɲ o shia ti Naawuni la. In, Kundi yeliya, ni Yisa daa kuhila pam n yeli **“Di naaya!”** Ka daa kpi. O ni daa kpi n naai ka chinchin sheli din daa yili Naawuni jembu duu sunsuuni la daa cheei di zuɣusaa hali ti siyi di tinli.” (Jon 19:30; Mark 15:37,38) Bɔzuɣu ka Yisa daa kuhi, **“Di naaya?”** Ka bɔzuɣu ka chinchini sheli din daa be jembu duu la daa cheei buyi zuɣu – chinchini sheli din daa be luɣ’ kasi shee ka be mali zim sara maligu m maani nimaani ka di limsiri be daalahichi la? Naawuni daa cheela chinchini maa buyi zuɣu, ka Yisa mi yeli **“Di naaya!”** ni di che ka sokam baɲ ni **Yisa zim** zuɣu ka **Naawuni che** Adam bihi daalahichi m-paɲ ba ka di ti ba soli ka be tooi be Naawuni so ŋun be kasi ŋɔ sani hali ni saha din ka bahigu!

Ti Duuma Yisa Masia kum ŋɔ nyela din pali anabinim yeligu la nti pahi shihiri sheɲa din nye binkɔbiri sara maligu la. Kamani ti ni nya shem, o kum ni neebu daba ata dali la daa nyela din wuhiri ni Naawuni shiri nyela ŋun sayiti o sara maligu sheli din nye alahichi sanyoo hali ni saha din ka bahigu la. Yisa Masia n daa nye sara maligu sheli din gahim ka Naawuni daa zaɲ ti dunianima ka ŋunkam niɲ o yeda ku bahi yoli amaa o ni nya nyevilli din ka bahigu!

Pumpɔɲɔ, pɔi ka ti naai anabinim lahabali labi vihi ŋɔ ti bɔri ni yi pahila suyilo ka wum Naawuni alahiziba Yeligu din zilima ka jendi sara maligu din gahim ka Yisa Masia daa zaɲ o maɲa m mali, din’ daa niɲ ka o kpaai o zim dopulli la zuɣu la n-yo alahichi sama la. Kundi yeliya:

*(Hib. 10) 1 “Yehudianim’ adiini zaligunim’ nyela bin’ suma din ti yen kana ŋmahinli, ka pa binshɛɲa din nye alali. Ka be ni daa kul maani sara sheɲa yuuni kam la daa bi tooi che ka ben vu m-miri Naawuni di zuɣu be dede. 2 Di yi pa lala, be daa naan ku che li malibu? Ka niriba ben jemdi Naawuni lala yi daa shiri yi be daalahichi ni, be suhuri daa naan ku lan chihiri alahichi zuɣu. 3 Amaa sara maligunim’ ŋɔ daa kul teeri niriba maa la be daalahichi yela yuuni kam, 4 dama **naɣilahi mini buhi zim ku tooi kpihim niriba daalahichi.***

5 Daliri ŋɔ zuɣu Masia ni daa yen ka dunia ŋɔ ni na, o daa yeli Naawuni: “A bi bɔri binkɔbiri sara maligu mini sara malibu balibu kam, amaa ninsal’ niɲbuɲ ka a zaɲ ti ma. 6 A mi nini bi tiyiri alahichi kpihimbu sara maligunima bee be ni zaɲdi binkɔb’ sheb’ maani sara n-nyɔri ba buyim bimbini zuɣu la. 7 Di saha ka n daa lan yeli, ‘N Duuma Naawuni, n ka kpe ŋɔ na ni n ti tumla a yubu kaman di ni sabi n yela

shem nyin' Naawuni Kundi ni la.” 9 Di nyaana ka o daa lan yeli, “N Duuma Naawuni, n kana ni n ti tumla a yubu.” Naawuni daa kpihim tuuli sara maligunim' la ka zalila din pah' ayi. 10 Di zuyu **ka ti mali m-be kasi Yisa Masia ni daa tum Naawuni yubu, ka zaŋ omanman' ningbuŋ m-mali sara yim ka di yela naai zaa la zuyu.** 11 Yehudianim' maligumaana kam kul ziemi tumd' o sara maligu tuma dabisili kam n-kul maanila sara maligu yini maa napom bobili. Ka sara maligunim' ŋo mi ku tooi kpihim niriba daalahichi; 12 amaa niriba daalahichi kpihimbu zuyu, Masia daa malila sara maligu yim din kul ni zieya hal ni saha din ka bahigu, ka chaŋ ti zini Naawuni nudirigu polo 13 ni o guhiri hal ti paai saha sheli Naawuni ni yen zaŋ o dimnim' leeg' o napontamdigu. 14 **Sara maligu yini ŋo zuyu ka Masia che ka Naawuni ni mali sheb' ka be be kasi la be dede hal ni saha din ka bahigu.** 15 Naawuni Shia Kasi gba di li shehira ti sani. Tuuli o daa yelimi: 16 “Ti Duuma yeliya, ‘Dimboŋo n-nye alikauli sheli n ni ti yen lo ba dabisil' sheŋa din kanna puuni: N ni ti zaŋ n zaligunim' niŋ be suhuri ni, ka sab' li niŋ be teha ni.” 17 O daa lan yeli yaha: “N ti ku lan teei be daalahichi mini be biriginsim tuma yela hal abada.” 18 Naawuni ni che be daalahichi paŋ ba zuyu, di bi lan kpa ni sara maligu din ni kpihim alahichi mali yaha.

19 Dinzyu ti mabihi, ti niŋ naani ni ti ni tooi kpe luyikasi zaa kasi shee la **Yisa zim** zuyu. 20 O mali so' palli din nye nyevili soli din doli kperi chinchin' tibusili la ni ti ti. Chinchin' tibusili maa nyela o ningbuŋ ŋmahinli. 21 Ka ti ni mali maligumaani' titali ŋun su Naawuni jembu duu fukumsi la zuyu, 22 cheliya ka ti niŋ nimmoo ti suhuri ni niŋ yeda, ka che ka ti suhuri paŋi neei ka ti yi taali ni ti suhuri ni teha puuni, ka su ti ningbuna mi ko' vielli, ka vu m-miri Naawuni. 23 Cheliya ka ti gbibi ti ni mali tahima sheli yeda la kirikiri ka di viini n-ginda, dama ŋun lo ti alikauli maa nyela ŋun kul ze yim. 24 Cheliya ka ti baya kul be ti ni yen niŋ shem kpaŋsi tab' suhuri ni, ka di che ka ti wuhiri ti yurilim ni nye shem ka tumdi tuun' suma. 26 Ti yi kul tumdi alahichi milinsi puuni, ti ni baŋ yelimanŋli ni nye shel' la nyaana, sara maligu sheli lan kani din ni kpihim ti daalahichi. 27 Amaa din beni nyela, saria karibu mini buyim din mali dabiem ka nye din ti yen bahi ben tuhiri Naawuni yol' la n-nay' kpalim. 28 Ninvuy' so daa yi tum din chihi Anabi Musa zaligu, be kur' o mi niriba ata bee ayi shehira zuyu ka nambɔzɔbo kani. 29 **Ka yi tehiya ni tibidarigibo bo n-lee simdi ninvuy' so ŋun no n-taai Naawuni Bia,** ka lihi ziem alikauli zi' sheli din daa mal' o ka o be kasi, ka niŋdi din dihiri Naawuni daalibarika Shia la vi la? 30 Dama ti mi ŋun yeli, “Mani n-su bieri bohibu, m mi shiri ni bohi bieri labisi la.” O lan yeli, “Yi Duuma ni kar' o niriba saria.” 31 Di mi mali

dabiem ni niri kpe Naawuni nun nye nyevilli lan nɔ nuuni.

“Tinim ban wum nɔ wula ka ti ni tooi zo n yi tibidarigibo maa ni, ti baya yi ka tiliginsim din galisi nɔ ni?” (Hib. 2:3)

Naawuni zaŋla yeligu nɔ n-sayisiri yi zaɣiyino kam zuɔnɔ ni yi di ti niŋ falwayili n-zaɣisi tiliginsim sheli din nye zaɣigan nɔ ka di nyela di yi la Yisa Masia zim ni nɔ na. **Nun kam zaɣisi sara maligu sheli Naawuni manman ni mali nɔ, nun banmi ni sara maligu n lahi kani din ni nyan alahichi,** din nanyi kpalim nyela Naawuni sariya karibo sheli nambɔɔbo ni ti ku be ni nɔ! Yisa Masia n nye sara maligu sheli din gahim ka Naawuni manman zaŋ ti ti ka nunkam niŋ o yeda ku bahi yoli, amaa o ni nya la nyevilli din ka bahigu. Dapulli la zuɣu Yisa daa yeliya, *“Di naam’ maa”* ka Yisa ni nye Naawuni yeligu la zuɣu o yi ti yeli, *“Di naam’ maa,”* din nuna Naawuni manman n yeri ni ***“Di naam’ maa!”*** Dabisa ata dali ka Naawuni daa neei Yisa kum ni, ni o che ka sokam zaa ban ni o deei Yisa sara maligu din kpihim alahichi la.

M mabia, a banja ni Yisa yo a daalaahichi samli? Yi banja ni Yisa Masia naai a Tiliginsim tuma nti a? Bee a na kuli kpanɗila a manja ni a che ka amanman tumtumsa tilig’a?

Ti payiya pam yi ni pahi suyulo n-wum ti zuɔnɔ wuhibu nɔ....

Faashee ti ti lan labina. Dinzuɣu Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni ka yi kuli ni teeri Masia yeltɔɣ’ sheli o ni daa yeli ka di nye din zilim pam dopulli la zuɣu la, dama o daa yeliya,

“Di naam’ maa!” (Jɔn 19:20)

WUHIBU 97

AZAABA BUYIM

LUKE 16

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Kundi Kasi yeliya:

“Amaa dabiem zoriba mini ben ka yeda ni hali bierinima ni ninvuy' kuriba ni zinningdiba ni bayibuyiriba ni buyijemdiba ni zingmariba zaa biehigu shee ni ti nyela buyim teeku din buyim nye chilibi din diri ni.” (Kahigibu 21:8) *“Amaa ka be ni ti zaŋ ninvuy' sheb' ben daa niŋdi Naawuni nam maa ni kpebu tahima la nti bahi bumbɔn ni...nti kpe a zaaba buyim sheli Naawuni ni daa mali n-gu Sintani mini o malaikanim la, nimaani ka niriba ni ti fabila ka dim be nyina.”* (Mt. 8:12; 25:41) *“Bembɔŋɔnim ni ti chaŋ ti be azaaba din ka bahigu ni, amaa ka wuntizɔriba la ben ti kpe nyevilli din ka bahigu ni.”* (Mt. 25:46)

Azaaba buyim! So bi bɔri ni o tɔyisiri di yeltɔya! Hali ti je ni ti tehiri di yela! Amaa di zaa yoli, azaaba buyim yeltɔya ka ti niŋ nia ni ti bɔhim zuŋo, dama Naawuni mali yeltɔya pam ni o tɔyisi zaŋ kpa di polo. Ti Kundi Kasinim la puuni, Naawuni sayisigunim kuli paai siyim siyim bukɔbiga zuyu ka o mali sayisiri daadamnim ni di gu ba ka che li. Ti zuŋo wuhibu ŋo mini ti wuhibu din kanna, ti bɔri ni ti bɔhimmi n nya Kundi ni wuhi shem zaŋ kpa buyim mini alizanda polo ni ti ni yen niŋ shem m baŋ ni ti nyela ben yen kpe alizanda ni ka pa ni buyim ni. Niriba pam tehiri ni so ku tooi baŋ din yen ti niŋ chiyooma bee be ni yen ti be sheli chiyooma. Din che ka be tehiri lala maa nyela be bi mi tiliginsim so' sheli Naawuni ni zali la be mi bi mi Naawuni daalikauli sheli o ni zali ka di pa din vuurila. Naawuni Yeligu nyela din wuhi ti ti ni yen niŋ shem n baŋ ŋun Naawuni ka lan nyela ben ni kpe alizanda? Yelmanli n nyeli! Naawuni yeligu wuhiya: ***“N sabila yella ŋo ti yinim ben niŋ Naawuni Bia maa yuli yeda la ni di che ka yi baŋ ni yi mali nyevuli din ka bahigu!”*** (1 Jɔn 5:13)

M mabia ŋun wumda, a **“mi”** n'a mali nyevuli din ka bahigu sheli Naawuni Yeligu ŋo ni yeli ŋo? A **mi** a shia ni yen kuli sheli a kum dali? A dihi tabili ni a ni kpe alizanda ni ka di pa ni buyim ni? To, a yi ka lala dihi tabili, din ŋuna ti zuŋo wuhibu ŋo mali bukaata pam n-ti a.

Kamani ti ni pun nya shem Lahabali Suŋ la puuni, Yisa so ŋun nye Tiligirila ni

daa be dunia ɲo ni saha sheli la, o daa yi tooi wuhiri niriba zaɲ chaɲ luy' sheli be ni boli **Alizanda** la nti pahi luy' sheli be ni boli **Buyim** la. Amaa Yisa wuhibu pam daa jendi la azaaba buyim la n-gari o wuhibu zaɲ chaɲ alizanda polo, dama o daa mi buyim daazaaba ni be shem ka bi bɔri ni so ti kpe di ni. Pumpɔɲo cheliya ka ti labi ti lahabali sunj la ni n ti wum Yisa ni daa wuhi salo shem zaɲ chaɲ buyim azaaba polo. **Wummi yelmanli lahabali sheli** din jendi niriba ayi sheb' ben daa kpila polo. Luke lahabali sunj suuri pia ni ayobu ni, Yisa daa di salo alizama n-yeɾa:

(Luk 16) 19 "Bundaan' so daa be yeɾi ago kpariti mini binyer' suma, ka dir' o suhu yubu sahakam. 20 Ka nandaan' so ɲun yuli daa booni Lazarɔs daa yi chani ti dooni bundan' maa yiɲ' dunol' ni, ka yuma kul nyayim o ningbuɲ zaa. 21 O daa bɔrimi ni o diri bundan' maa bindir' burisa din luri tiɲa; ka bahi daa kanna ti leen' o yuma maa. 22 Ka nandan' maa daa ti kpi, ka malaikanim' kpuy' o tahi ti yab' Ibrahimma sani. Ka bundan' maa gba daa ti kpi ka be soɣ' o; 23 ka ɲun' chaɲ ti bela kpiimba biɛhigu shee nyari azaaba, ka daa ti kpuy' o zuɣu lihi nya ti yab' Ibrahimma katiɲ' ha, ka Lazarɔs be o sani."

Cheliya ka ti zani kpe ka bɔhi ti maɲa. Yi baɲ yeɾ' sheli din daa niɲ bundan' ɲo mini barimaani so ɲun daa nye Lazarɔs la? Ya polo ka barimaani ɲo daa kpi n-kuli? O shia daa kulila **Alizanda** ni yomyom nti be Naawuni sani; luysheli Naawuni daanabi Ibrahimma ni be saha wayila la ha. Ka ya ka bundan' ɲo mi daa lee kuli? O shia daa nyela din daa chaɲ ti kpe **buyim** ni ka be niɲdi o azaaba.

Bɔzuɣu ka Lazarɔs ɲun daa nye barimaana ɲo daa kpe alizanda ni ka liyiri lana ɲo ɲun kpela buyim ni? Piligu, di tuya ni ti baɲ ni a yi nye faralana, di bi wuhi ni a ni nya tiliginsim, a mi nye liyirilan bi wuhirimi ni a ni bahi yoli! Lazarɔs ɲun daa nye faralan ɲo daa kpela alizanda dama o daa nyela ɲun zaɲ o zaɣa niɲ tiliginsim so' sheli Naawuni ni daa yeɾi ka di be Anabinim Sabbu la puuni la. Amaa liyiri lan ɲo ɲun daa yila Naawuni Yeɾigu ɲo yeɾa ni. Lala liyirilan ɲo daa ɲmanila ninvuy' sheb' ben wuhiri be daadiitali palo ni la. Be kuli mi ni Nawuni nyela zayiyino ka mi ni Anabinim Sabbu la nyela din beni, amaa ka lee be buyim soli zuɣu, dama be na zin ti tiliginsim so' sheli Naawuni daanabinim zaa ni ti shehira be kundinim puunila yeɾa. Kamani liyirilan so yeɾa ti ni wum ti lahabali ɲo ni la, liyirininim pam m beni n tehirimi ni beɛhigu yi vieli ti a ka a nyari liyiri din n kpa talahi n gari Naawuni Yeɾigu sheli din nye Yelmanli ka nye din ni ti tiligi be shia ɲo wumbu.

Cheliya ka ti tuyi lahabali ɲo n-wum Naawuni ni daa ti liyirilan so ɲun daa be buyim la ni soli biela ka o di anabi Ibrahimma ɲun daa be alizanda ni la alizama

shem. Naawuni bɔrimi ni ti gbaai lahabali sheli liyirilan so ŋun daa be buyim la ni daa di vienyelinga.

(Luk 16) 23 ka ŋun' chanj ti bela kpiimba bihigu shee nyari azaaba, ka daa ti kpuy' o zuyu lihi nya ti yab' Ibrahimma katiŋ' ha, ka Lazarɔs be o sani. 24 Ka o kuhi yeli, 'N yab' Ibrahimma, zom' ma namboɔyɔ n-tim Lazarɔs na ka o ti zaŋ o nubil' tim kom ni n-tɔyisi pa n zilinli zuyu ka di maai, dama n nyari azaaba pam buyim ŋɔ ni.'

25 Ka Ibrahimma yel' o, 'N yaaŋa, teemi ni a ni daa be a nyevil' ni la, a daa nyar' a suhu yubu, ka Lazarɔs mi daa nyari wahala, amaa pumpɔŋɔ o suhu maaya, ka a mi be azaaba ni. 26 Ka din pahi dimbɔŋɔ zuyu nyela, bɔyilo' titali n-do ti mini ya sunsuuni, ka so ku tooi yi ti sani m-baai yaɣ' li ka yi sanna; ka so mi ku tooi yi yi sani ka ti sanna."

27 Di saha ka bundan' maa lan yeli, 'N yaba, n suhir' a mi ni a tim Lazarɔs m ba yiŋa dunia ni, 28 dama m mabih' anu na beni, ka o chanj ti lee sayisi bena, ka ben' ti ku kana ti kpe azaaba shel' ni n ni be ŋɔ.'

29 Ka Ibrahimma yel' o, '**Anabi Musa min' anabinim' litaafinim' be be sani, dinzuyu che ka be wum di yeligu ka sayisi bemaŋa.**' 30 Ka bundan' maa lan yeli, 'N yab' Ibrahimma, pa lala nye li. So n-yi di neei kum ni chanj be sani nti yeli ba, be naan niŋ tuuba.' 31 Ka o yel' o, '**Be yi ku niŋ Anabi Musa min' anabinim' yeligu yeda, hal so yi neei kum ni chanj ti yeli ba, be ku niŋ o gba yeligu yeda.**'"

Kpe ŋɔ ka liyirilan ŋɔ mini Lazarɔs lahabali ŋɔ naai. Yelimaŋli, luy' sheli be ni boli Buyim ni ŋɔ nyela dabiem shee. Liyirilan ŋɔ daa bela azaaba shee ka so n ku tooi yihi o wahala ŋɔ ni hali ko bɔrili gba o daa bi tooi nya. Din dii gam sariya nyela; hali ni zuŋɔ liyirilan ŋɔ na kuli bela ni! O bela buyim ŋɔ ni n-guhiri sariya karibu dabisi sheli be ni yen ti zaŋ o shia mini o ningbuna zaa n-labi niŋ **chilibi buyim** la ni. Nimaani ka o mini ninvuy' sheb' zaa ben daa zaɣisi anabinim yeligu din nye Yisa Masia Lahibal' Suŋ la wumbu ti yen be hali ni saha din ka bahigu. Lala zuyu ka Kundi kahigi yeli: "Ka o daa zaŋ ŋunkam yuli bi sabi nyevili litaafi la ni gba bahi buyim teeku maa ni...ka be ni ti zaŋ chilibi buyim n nahim di lana malaika kasi piebila la tooni ka be nahingu maa buyim nyehi ni kpuyi du zuɣusaa hali ni saha din ka bahigu, ka be ku mali vuhim yuŋ ni wutaŋ' ni!" (Kahigibu 20:15; 14:10,11) Tehimi di zuyu! Ŋunkam zaɣisi tiliginsim wuntia so' sheli Naawuni ni zali ŋɔ ka yi kpe buyim ŋɔ ni **kuli** ni be di ni ka **ku** yina **yaha** ka buyim ŋɔ gba **ku** kpi **kuli mali wara!**

Sheb' tehirimi ni alahachinim yi kpe buyim ŋɔ ni saha biela be ni lan yina kpe alizanda ni. Amaa lala teha ŋɔ bi lu n-zahim Naawuni Yeligu sheli din kahigi

buyim n-yeli ni di nyela “*Azaaba din ka bahigu.*” (Matt 25:46) Din bahindi nyaana nyela, Anabinim Sabbu puuni wuhiya ni aduwa suhi ti kpiimba kani. Niriba kali n-wuhiri ba aduwa suhi ti be kpiimba, amaa di pala Naawuni Yeligu n wuhi li, dama Naawuni yeligu wuhiya ni, “*Di nyela talahi ni sokam zaa kpi yim, ka sariya karibu lee be di nyaana!*” (Hib. 9:27) Niri yi kpi ka be suhi aduwa ti o, di ku tooi yihi o azaaba buyim ni, di mi ku tooi tiligi o ka che Sariya Karibu. Zan chan ben be alizanda ni mi polo, ben bi bori ti wun’ suhigu, dama be pun bela Naawuni sani alibarika sheli din gahim!

M mabihi ben wumda, **di cheliya ka so ychinya ni nangbanpibili. Ti wumdi ka shab’ yera**, “Aa, Naawuni viela! O ku sayi nam o daadam ka lan nyo o buyim! O ni ti zo ti namboyu ka deei ti ninj alizanda ni!” Ben yeri nj-njo maa bi tshiri Naawuni Yeligu ni wuhi shem. Be kuli yeri mi ni di maai be manman suhu, dini ninj ka be zayisi Naawuni tiliginsim so’ sheli o ni zalila zuyu. Ben deei yi bi che be tuun bieri la ka labi Naawuni sani nti teei Naawuni wunti’ so’ sheli o ni zali n-jendi Yisa Masia la, dahin sheli be ni ti ban ni azaaba buyim shiri beni! Di mi saha yela nyaana m bala, dama be ni ti kpari tuuba dunoli di saha maa!

Yi daa wum liyirilan la ni daa yeli Ibrahimma shem? O daa yeli o mi ni o timmi Lazaros ka o labi o ba yina nti sayisi o mabihi anu ben daa na be be nyeviya ni la ka di ku che ka be gba ti kana ti kpe azaaba sheli ni o ni be nj! Wula ka Ibrahimma daa leei garigi o? O daa garigi o mi yeli, “**Musa mini anabi shab’ ben kpalim maa kundinim be be sani; che ka be wum be yeligu!**” Ka liyiri lan maa yeli, “Aayi, M ba Ibrahimma, di yi nyela so n neei kum ni n-chan ti yeli, be ni ninj tuuba.” Ka Ibrahimma yeli, o, “**Ben deei yi bi wum Musa mini anabinim maa yeligu maa, hali so yi neei kum ni n-chan ti yeli ba, be ku deei o yeligu maa.**”

M mabi’ njun wumda, a mi Naawuni daanabinim Lahabali Sunj sheli din ni tooi tilig’a ka che buyim? Lala Lahabali Sunj maa n nye lahabali sheli be ni wuhir’a bieyu kam ka booni li *Wuntia Soli* la. Ti kpahimya ti nya ka anabinim lahabali sunj nj nyela lahabali sunj sheli din jendi Tiligiri so Naawuni ni daa tim daalahichi samli ka neei kum ni di daba ata dali la. **Nyin deei yi ti yelimanji a suhuni ni o shiri kpimi n-ya a daalahachi samli, din njuna a ku kpe buyim ni!** Lala Lahabali Sunj nj n nye din ni tooi tilig’a ka che Naawuni wuntia sariya karibo la.

Kamani ti ni pun wum shem ti tuuli bohumbu la ni, Naawuni daa bi nam buyim daadam zuyu, amaa o daa nam li la Sintani mini o malaika bieri zuyu. Amaa ti yaba Adam daalahichi la n-che ka be doyi ti ka ti be katiya ka che Naawuni ka kpalim la Sintani sulinsi ni din nye so’ yelli ka ziri ti kuni buyim ni la. Lala alahichi bieri sheli din be ti ni nj naan che ka ti bahi yoli kuli mali wara, Naawuni yi di bi bo faako ti ti, dama alahaichi sanyoo nyela kum mini azaaba

buyim din bi naara. Ti nim manman yiko ku tooi gu ti ka che azaaba buyim! Amaa ti payiri Naawuni ni o ni bo so' sheli zali ka di nye ti daalahichi chempañ soli ño! Lala soli maa n nye dini? Dina n nye **Masia so ñun be kasi ño kum la.** Naawuni daa zañla ti daalahichi sanyoo n-yo Yisa ka dizuyu che ka o kpi dopulli zuyu. Kamani Kundi ni yeli shem la: *"Ti zuyu ka Naawuni daa zañ Masia ñun ka alahichi la n-zali alahichi zaani ni di che ka ti leei wuntizoriba ñun Naawuni sani o zuyu!"* (2 Kór. 5:21)

Yi zaa daa nya niriba ni daa nahim Yisa ka fieb'o n-wuyi gchizupiligu m-pili o zuyu ni ka tu o n ñmeri o nin' ni ka tuhiri nintori sariti o hali ka ti kpahi o tabili dopulli zuyu! Lala daa chemi ka be nahim Masia ñun bi tum alahichi ño ni di wuhi niriba be daalahichi tibidarigibo sheli ben di simdi. Nahingu shelikam niriba ño ni daa nahindi Yisa ño daa nyela din simdi ti ti daalahichi zuyu. Amaa Naawuni ni yuri ti pam la zuyu n-che ka o daa zañ ti tibi darigibo n-darigi Masia ñun nye kasi ka nye o Bia Yurigu ño. Amaa teemiya, pa daadamanima ni daa nahim Yisa ka kpahi o tabili dopulli zuyu la kanko n daa nye o nahingu. Anabinim kundi yeliya wuhi ti, ni saha sheli Yisa ni daa nyari nahingu dopulli la zuyu la Naawuni manman daa tiri o la bierim sheli daadam suhu ni daa naan ku tooi deei. Naawuni daa zañ la ti daalahichi yori n-yo o, dina nye ti daa-zaaba buyim! Anabi Ayuba daa pun yeli azaaba sheli Masia ni ti yen nya Naawuni sani o sabbu puuni n-wuhi, *"Naawuni zañ ma ti la ninvuy' bieri ka zañ ma niñ putoyunim nuuni!...O daa dim o nyina ni n niñ ma. O mirigi o nina niñ ma kamani o dima n nye ma la!"* (Ayuba 16:11,9)

Alahichi sanyoo nyela kum ka che ka niri kperi Naawuni suhuyiyisili ni ka lala zuyu kpehiri o buyim bumbon' ni ka nimaani ka Naawuni kpehiri ben kam zaa zañisi Lahabali Sunj la wumbu. Amaa Yisa daa zani ti zaani n-deei Naawuni suhuyiyisili maa nti o manja ni di che ka ti deei Naawuni yurilim. Kamani ti ni karim nya shem, saha sheli Yisa ni daa kpiri dopulli la zuyu la tingbani zuyu daa kuli niñla bumboni kamani azaaba buyim la – di daa kuli kpuyi la agbaa saha hali ni kuriga ata. Lala saha maa ka Yisa daa kuhi pam ka o yeei du m boli, **"N Duuma Naawuni, N Duuma Naawuni, bo n-niñ ka a che ma?!"** Bozuyu ka Naawuni daa che Masia ñun daa nye o bi' yurigula dopulli zuyu? **M mini a zuyu ka o daa che o maa!** Ti daalahichinim zuyu. Yisa ni daa be dopulli maa zuyu, Naawuni daa zañla ti daalahichi samyo' sheli din daa nye **buyim** daazaaba la n-yo o. Dimbonjo nyela yeliman' sheli ti hanjaya ni ku tooi deei. Amaa din be ni ka a dihi tabili nyela nyin deei **yi ti ti Duuma Yisa yelimanli, a ni tiligi ka ku kpe buyim ni,** dama Naawuni ni kala pahi wunti zoriba ni ka di nyela o ni daa zañ Tiligirila mali sari sheli maa zuyu. Kamani sara maligu piela so ñun daa tiligi Ibrahimma bia la kum ni la, Yisa Masia gba daa kpimi n tilig' a kum sheli din ti yen ku a kpehi a **buyim** ni kuli mali wari la!

Naawuni daa zaŋla a daazaaba buyim nti Yisa. **A niŋ li yeda?** A ti yelimaŋli ni Yisa Masia ŋun daa nye wuntizori ŋo n daa nye ŋun yo a daalahichi samli? Bee a ni chaŋ n-ti kpe azaaba buyim din ka bahigu la ni nti yo a samli? **Dinkpalim, kpalimla a sani.** Dini ka a yen pii? **Alizanda** bee **Buyim?**

Ti payiya, yi ni zini wum ti zuŋo wuhibu ŋo. Ti na kuli gahiri nuu booni ya ni yi ti lan labina ti wuhibu din kanina ni nti wum wuhibu palli din be di ko ka che ti ni wuhi sheli zuŋo ŋo, dama Naawuni yi sayi ka ti ti labina ti yen bohimi n-jendi alahiziba luy' sheli be ni booni Alizanda ni la....

Naawuni niŋmi alibarika niŋ yi ni. Ti zaŋdi Naawuni yeligu din yi ti Duuma Yisa sani ŋo na n-chebisiri ya:

“Doliya duno’ muyilinga n-kpe, dama so’ sheli din kuni bahi yoli shee dolibu be asama ka di dunoli yelima, ka niriba pam doli li. Ka so’ sheli din kuni nyevili shee dolibu mi to, ka di dunoli nye duno’ muyilinga, ka niriba ben mi doli li bi yayi lala.” (Mt. 7:13,

WUHIBU 98

DUNIA PALLI YELA

KAHIGIBU 21, 22

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bɔri ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Ti bohimbu sheli din bahindi nyaana la puuni daa jendila **buyim** ni biehigu ni be shem. Luy' sheli kumsi mini fabila ni bi ŋmaaira. Buyim ni biehigu shee ŋo nyela wahala shee Naawuni ni mali zali Sintani mini o nyaana. Di nyela luy' sheli ŋunkam chihi Yisa Masia wuntii soli ŋo ni yen ti be. Ka be mini Naawuni ti ku mali saawara ni taba kuli mali wara. Dini ka Naawuni Kundi yeli; *"Ka o daa zaŋ ŋunkam yuli bi sabi nyevili litaafi la ni gba bahi buyim teeku maa ni."* (Kahigibu 20:15)

Biehiŋ kani, buyim teeku ŋo ni biehigu pala dindiema shee ni niri buyisili chibi. To, amaa zuŋo ti yen yulila yelikpeeni din lunzahim ninsal shia. Ka dini n nye **Alizanda** ni biehigu bee **dunia palli la yela**.

Niriba pam di alizama pam n jendi Alizanda ni nye sheli ni niri ni yen niŋ shem nti be di ni. Shehira, Wulimpuhili polo adiinama pam ben say' mi nti ni Alizanda maa nyela zaŋ' bobigu. Ka di zaŋ' yinikam nyayism mini biehigu be di ko. Lala zuyu sokam tuma n yen ti wuhi Alizanda bali' sheli o ni yen ti be. Ka sheb' mi yeli ni poi ka nir' kpe Alizanda ni faashee o kpela buyim ni, n-yo alahichi sam sheli o ni daa tum, sheb gba zemi ni Alizanda nyela kpehili shee nti ninvuŋ' sheb' ben ze yim nti be daadiini sochibisi ni luy' sheli dibu ni nyubu nti pahi nyayisim balibu pam ni be ni. Dimboŋo wuhirimi ni niriba pam shiri mali teha pam zaŋ kpa Alizanda polo ni so sheli niri ni yen doli n-kpe di ni. To amaa zuŋo ti be yen wuhila nirba teha zaŋ kpa di polo, amaa Naawuni manmana ni yeli shem zaŋ kpa di polo.

Ka ti yi yuli Naawuni Kundi, Anabinim daa bo yuya pam nti Alizanda. Di sheŋa n nye: Alizanda, Naawuni nam zishee, Naawuni biehigu shee, Naawuni jembu duu, Naawuni ŋun be kasi vuhim shee. Tiŋ sheli din be kasi, Naawuni ŋun be ŋo ya. Jerusalem palli, Naawuni Malaikanima mini o piebili la biehigu shee, Ti Duuma Yisa jilima biehigu shee, Naawuni niriba biehigu shee. Ti Duuma Yisa manman daa bolila Alizanda ni *"M ba yiŋa,"* dama nimaani ka o daa be ka be daa naanyi ti doyi o dunia ŋo ni.

Dinzuyu ti kolivaai puuni; Alizanda nyela **Naawuni biehigu shee**. Kamani ti ni mi shem Naawuni bela luyilikam, amaa di zaa yoli luy' sheli bahi beni m be

kasi ka nε ka di vielim ka zaŋ buyisi. Ka nimaani maa jilima mini di neesim nyayisiri gari saŋmarisi gba. Nimaani ka ti Duuma Yisa Masia Naawuni ŋun gari sheli kam ŋɔ Bia nam zishee be. O nam kuyu maa zela kpenzaa lana ŋɔ nudirigu polo, ni ka o yen ti yi n labi dunia ŋɔ ni na nti kari dunianima sariya ka mal' li zali di zaashee. Ka lahi layim ninvuy' sheb' zaa Naawuni ni tiligi o piebili la zim yiko puuni ŋun nye ti Duuma Yisa Masia.

Ti yi yuli ti lahabali suŋ kundi ŋɔ ni, kahigibu suura diba ayi din bahindi nyaŋa la ni. Naawuni daa kahigi n-wuhi Jon ŋun nye o tumo la tiŋ kasi maa bieŋigu ni be shem. Ka di nyela tiŋ sheli ŋun Naawuni ni mε n zali ninvuy' sheba ben yuli sabi nyevilli buku la ni. N ŋɔ ka Naawuni yelli o Kundi puuni zaŋ kpa Alizanda polo;

*(Kahigibu 21) 10 Ka daa zaŋ ma Naawuni Shia Kasi yiko ni nti tam zo' titali din du pam zuyu n-wuhi ma tiŋ' kasi, ka di yi Naawuni sani alizanda ni n-sirigiri na 11 m-mali **Naawuni jilima**, ka nyelisiri kaman be ni booni kuy' viel' sheli jasipa la, ka lan ne kaman diyɪ la. 12 Ka di mali goon' titali din du pam ka mali dunoya pinaayi, ka malaikanim' pinaayi ze dunoya maa ni.*

*16 Tiŋ' maa daa nyela zaŋ' moyu, ka di wayilim mini di yeliŋ zaa nye yim...19 Kuy' viela balibu kam ka be daa zaŋ n-dihi tiŋ' maa gooni maa gbinni nachiiinsi...21 Di dunoya pinaayi la daa nyela waya pinaayi, waya zaŋ' yiniyini ka be daa zaŋ m-mali dunoli kam, ka tiŋ' maa puuni soloyu nye salima din nye alali n-doya n-ne kaman takɔriti diyisi la. 22 N daa bi nya Naawuni jembu duu tiŋ' maa ni, dama ti **Duuma Naawuni Zallakudura Naa mini Piebil'** la n-nye di jembu duu. 23 Ka tiŋ' maa bi bɔri wuntaŋ' bee goli ni di ne di ni, dama **Naawuni jilima** n-nye di neesim, ka Piebil' maa mi nye di firila. 24 Ka dunia zuliya kam ni be di neesim maa ni n-chana. 25 Tiŋ' maa dunoya ti ku yɔri wuntaŋ' ni, ka yuŋ mi ti ku zibiri nimaani...27 **Ka binsheyukam din mali dayiri ti ku kpe tiŋ' maa ni bee ŋunkam tumdi din chihiri waamaa ŋ-ŋmari ziri, amaa kulla ninvuy' sheb' ben yuya sab' Piebil' maa nyevili litaafi la ni kɔŋko nti yen kpe tiŋ' maa ni.**"*

(Kahigibu 22) 1 Di saha ka malaika maa daa wuhi ma nyevili kom moyili, ka di zɔri yiri Naawuni mini Piebil' maa nam zishee la gbin' na n-doya nyayisiri kaman diyɪ la. 2 Di daa zɔri dolila tiŋ' maa puuni soloyu sunsuuni, ka be ni booni ti' sheli nyevili tia la sa n-doli moyili maa yaya ayi zaa, ka wala balibu pinaayi be di zuyu, ka di wandi goli kam...3 Naawuni noli ni di binsheyukam ti ku be tiŋ' maa ni. Ka o ni nyehi be nintam zaa bahi, ka kum ku lan beni waamaa fabila bee kumsi, ka bierim gba ku lan

*beni yaha, dama bin' kura la zaa vuuya.” (Kahigibu 21:4) Kulla Naawuni mini Piebil' maa nam zishee la n-yen beni, ka o daba ni jemd' o. 4 Be ni ti nya o ninni nini, ka o yuli ni ti sab' pa be gbieri zuyu. 5 Yun ti ku lan beni; be mi ti ku bori firila bee wuntan' neesim, dama ti **Duuma Naawuni** manmana nti yen nye be neesim, ka be ni ti di nam hal ni saha din ka bahigu.”*

Kadayila dimbɔɔ wuhirimi ni Naawuni daa Kahigila tin Kasi ɔɔ wuhi Jon, Tin sheli o ni maani ni o zali nivuy' sheba ben doli o Tiliginsim soli ɔɔ. Poi ka ti naanyi yi kpe, cheliya ka ti tɛhi vienyinga zaɔ kpa Naawuni ni wuhi so sheli din kuni Alizanda ni ɔɔ. Wula ka ti lee yen tooi nin baɔ ni ti nyela Alizanda fa diriba ka pa ben ni kpe buyim teeku ɔɔ ni?

A teeya Yisa Masia ni daa yeli o nyaandoliba yetɔya sheli dinjendi Naawu' yili mini so' sheɔa din paai nimaani shem? Ka o daa gariya yeli ba.

*(Jon 14) 1 “Di cheliya ka yi suhuri zɔhira. Ninmiya Naawuni yeda, ka nin man' gba yeda. 2 Duri pam be m Ba yiga. N chanimi ni n ti mali biehigu shee zali ya. Di yi di pa lala n naan ku yeli ya di yela. 3 Ka n yi chaɔ ti mali biehigu shee maa zali ya, n ni labina nti zaɔ ya tahi mmanman' biehigu shee, ka n ni ti yen be luy' sheli, nimaani ka yi gba ni ti be. 4 Yi mi n ni chani luy' sheli maa, ka mi di soli.” 6 “Mani n-nye soli maa, mani n-nye yelimanli, mani n-lan nye nyevili; **ka so ku tooi chaɔ m Ba sani, ka pa ni o paai la mani.”***

N-ɔɔ ka Yisa Masia daa yeli, Ni nun manman n nye **soli** maa, ɔunkam bi doli Yisa nun nye Naawuni Bia ɔɔ, ka nye dunia Tiligiri ɔɔ pala nun ni kpe Naawuni bieri kasi biehigu ɔɔ shee, kuli mali wara. Di ni n che ka Naawuni Kundi yeli;

“Tiliginsim mi lan ka so sani yaha, dama Naawuni bi lan zaɔ so yuli ti dunia ɔɔ ni ka di zuyu ni che ka ti tiligi.” (Tuumba Tuma 4:12) “Naawuni yino m-beni, ka Sandaantimda yino kɔɔko mi m be Naawuni mini salnima sunsuuni. Nuni n-nye Yisa Masia nun nye daadam, ka daa zaɔ o man' pa talima sokam zaa zuyu la...” (1Tim 2:5,6)

Yisa Masia nun nye Sandaantimda ka yi Naawuni sani na n-nye soli din kuni **Tiliginsim** shee mini Alizanda ni. Yisa dɔyibu daliri daa nyela o zaɔ Naawuni mini alahichinima layim taba, ka be be bieri kasi dunia ɔɔ ni, ka lahi zaɔ o zim mali sara ti daalahichi zuyu, ka daa kpi ka lan nee kum ni daba ata dali. So n ku tooi ka Ba maa sani na ka pa ni Yisa n tahi lala nira. A nin dimbɔɔ yeda? A mi ni Yisa Masia so chibiga din ziri alahichinima kuni Naawuni sani? M pa sheli ti yi zaɔ salinli buyisi li, din sɔɔ nee ti nini.

Do so n daa be tinkpan' sheli moyu sunsuuni, o mi ni daa yi zuliya shab' ni maa na daa be yeri nema. Be ni daa mali sheli n nin'di bemaɲmaɲ daa nyela kpalanɲyirichohi. Lala doo ɲo daa korila tingban sheli. Di daa bi nin'la daba ayi ka yaa lan daa du o zuyu n deei lala tingbani maa ka che o yoli. O zi ziinitaba daa zayisi o soɲbu, dama o daa nyela faralana.

Dahin sheli ka o daa ti tehi ni di simdi ni o kpuy' napɲɲ chaɲ be tingbani maa zuɲulana sani nti lee pii yelli maa nyili o, dama o daa wumiya ka tingbani zuɲulana maa nyela ɲun gbubi yelimaɲli ka lahi zori namboɲu. Din daa nye o vaai yiyisi n lu soli, n chaɲ na hali ni foɲ tintitali sheli tingbani zuɲulana maa yiɲa ka o daa kuhi pam yeli "Yili ɲo vieli ka galisi hali! O ni paai dunoli maa ni na nti yen kpe ni o zayim maa. Ka dunoguli maa yeli o "Zori bo ka a lee yen nin' maa?" Ka o garigi yeli o m boɲila tingbani zuɲulana maa. Ka dunoguli maa lahi yeli o. "A tehimini ni ɲun kuli boɲa o kperimina o suhuyubu saha bebo? Kul nyami a ni be shem! A bi tehi ni a ku tooi zaɲ a zayim mini dayiri ɲo kpe yili ɲo na? Nmaligim kpe yom ka pa lala n ni zaɲ' nti nin' jeryeli ni."

Disaha ka faralana maa daa shini ka ɲmaligi ni suhukpeeni. O daa chaɲmi nti mali bara asiba hali ni wuntaɲ ni. Ka di say o ka o daa da nema din mali shaara pam. Ka bo kom n-su n labi mali shili labi zuɲulana maa yiɲa. O ni daa yaa ti kuli paai dunoguli maa sani na ka o nini nya o. Ka dunoguli maa lahi yeli o, M banya ni pumpɲɲo a nya nema n-ye. To, amaa nema maa vielim bi say' nia zaɲli kpe nti nya zuɲulana maa. Ka hali di yi kuli nin' gba ka n nini di tiyi a nema maa a naan ku tooi kpe o san'na dama o bi bahi a noli bee n ti a lala yolsim. Dinzuɲu a ka soli ni a kpe yili ɲo na, chama!"

Doo ɲo ni daa wum dunoguli ɲo ni yeli shem maa ka o daa pili bilisiri o nuu ni n yera; "N wahala ɲo nyori lee nyela dini? Kuli yulimi nahingu sheli zaa din paai ma, amaa di zaa yoli ka n koɲ o paabu." Ka o daa chaɲ nti zini pal' sheli din daa kperi zuɲulana maa yiɲa maa yayili ni suhusayingu.

Amaa zuɲulana maa mini o bikpema sani maa daa bela yili maa ni. N yuuni doo maa ni nyari nahingu sheli maa. Disaha n nye zuɲulana maa daa yeli o bia maa ni o chemi nti nya ɲun bala ni din tahi o na. Ka o bia maa daa chaɲ nti damdi doo maa tooni. Ka bohi o ni "yelim' ma a muɲisigu ni nye sheli? Yeli bo lee dii tahi a kpena lala?" Ka doo maa daa garigi yeli o. "N kamina ni n ti nya tingbani zuɲulana maa ka o nyabu ti ku tooi nanni. Dama kam n nin'ya ka dunoguli maa kuli villi zeya ni soli kani."

Ka bia maa daa labisi yeli o. "Mani n-nye zuɲulana maa bi' kpema sani. Ka o yeli ma ni n yina nti soɲ a. Doli ma." Ka o daa doli o m paai dunoguli maa sani. Njun daa zayisi ni o ku nya soli garila. Ka o ni daa ti nya ka be kperi yili maa punna ka o lu ba suzuura. Ka zuɲulana maa bia maa daa bo kparigu din bi yoli ɲo n ti o ka o ye.

Dimbɔɔɔ wuhirimi ni tiŋkpaŋ doo ŋɔ daa nya yolisim n kpe zuɣulana ŋɔ yiŋa la. **Zuɣulana maa bia maa kɔbili ni bee o yiko puuni.**

M mabii, lala n nyeli nti ninvuɣ' sheba ben bɔri Alizanda ni kpebu. Luy' sheli polo nanima Naa ni be. Ti Duuma Naawuni ŋun su binsheli kam din be dunia ni nyela ŋun be kasi. Ti dii ku tooi vaai yiɣisi ni ti zaŋ ti maŋmaŋ yuli nti kpe o sani. Ti maŋmaŋ kpɔɔŋ bee yaa mi ku tooi ti ti li. Ti zaa ben bɔri alizanda nam ŋɔ ŋmanila tiŋkpaŋ' do faralana ŋun daa chaŋ ni o ti kpe zuɣulana maa yiŋa maa. Naawuni Kundi yeliya; *"Ti zaa nyela alahichinima, ka ti wunti tuma zaa ŋmanila bincheri bieri."* (Aizaia 64:6) Alizandani nyela bieri kasi shee *"ka ka binshelikam din mali dayiri ti ku kpe tiŋ' maa ni bee ŋunkam tumdi din chihira bee n ŋmari ziri."* (Kahigibu 21:27) **So n ku tooi zaŋ ti n kpe luy' kasi ŋɔ shee, gbaai yihila ŋun yi nimaani na ka be kasi ŋɔ.** Ka ŋuni n nyɛ **Yisa Masia**, Naawuni ŋun ka bahigu ka su kpɔɔŋ ŋɔ Bia la. Ŋun n daa nyɛ Naawuni piɛbil' ŋun yi Alizanda ni na nti zaŋ o nyevili m pa talima n-kpi nyahi ti daalahichi ka daa lahi neei kum ni n labi Alizanda ni.

Dinzuyu, pumpɔɔɔ, ŋun n ni tooi kpe Alizanda ni? Gbaai yihila ninvuɣ' sheba ben niŋ yɛda ni Yisa Masia n-nyɛ Duuma ka lan nyɛ Tiligira ŋun daa zaŋ o zim paɣ' nee' ba la. Bɛ ko n ni tooi nya yolisim n-kpe Alizanda ni. Dini n che ka Naawuni Kundi yeli;

"Naawuni cheri ka benkam zaa niŋ Yisa Masia yɛda yiri taali ni ŋun Naawuni sani ni yɛda niŋbu zuɣu. Sokam zaa nyela yim. Dama sokam tum alahichi ka kɔŋ soli din ni che ka be paai Naawuni sani. Amaa Naawuni daanfaani din nyɛ pinila n-che ka be yi taali ni ŋun Naawuni sani tiliginsim sheli din be Yisa Masia ni la zuɣu. Ŋuna ka Naawuni zali ni o zim zuɣu che ka niriba nya tiliginsim be yɛda niŋb zuɣu." (Rom 3:22-25)
*"Ti yi niŋ ninsalnim' shehira dibo yɛda, Naawuni shehira dibo n dii gari. Dama dimbɔɔɔ n-nyɛ Naawuni ni di o Bia maa shehira sheli. Ka ŋunkam niŋ Naawuni Bia maa yɛda mali shehira ŋɔ o suhi ni ka ŋunkam mi bi niŋ Naawuni Bia maa yɛda zaŋ o leela zirilana, o ni bi niŋ Naawuni ni di o Bia maa shehira sheli la yɛda zuɣu. **Ka Shehira maa n nyɛ ni Naawuni ti ti nyevilli din ka bahigu, ka nyevilli maa ni bela o Bia maa ni. Ka ŋunkam mali bia maa mali nyevilli; ka ŋunkam mi ka Naawuni Bia maa ka nyevilli.** N sabila yela ŋɔ ti yinim' ben niŋ Naawuni Bia maa yuli yɛda la ni di che ka yi baŋ ni yi mali nyevilli din ka bahigu."* (1 Jɔn 5:9-13)

M mabihi ben wumdi n kukoli zuɔɔ, yi **mi** ni yi mali nyevilli din ka bahigu bebo? A shiri dihi tabili ni a nyela Alizanda fadira ŋun yɛn pahi Naawuni zuɣu m mali suhupielli din ka bahigu? A niŋ Yisa Masia ŋun nyɛ Naawuni Bia ŋɔ yɛda?

Bee a yuli nyela din sabi soṅ nyevili litaafi la ni?

Di tu ni a tehi pam zaṅ kpa yela ṅo polo dama, di nyela Naawuni yubu ni o che ka a baṅ yeli ṅo zaa gbunni....

Naawuni ni niṅ alibarika niṅ a ni, a yi kpaṅ amaṅ' n yuli Naawuni Kundi ni yeli shem ṅo:

“So nini na bi nya, ka so mi tibili na bi wum bee so bi baṅ binshenṅa Naawuni ni mali zali ninvuy' sheba ben yuri o la.” (1 Kor. 2:9)

KARIŊ YAXILI 99

A TEHA LEE NYELA WULA ZAŊ KPA YISA MASIA POLO

YAXILI DIN DAN TOONI (1)

Salam Alia Kum. Ti zaŋ Naawuni ŋun nye suhudoo Duuma ŋo yuli puhiri ya. O bori ni sokam baŋ ka zaŋ oman' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' manli o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zuŋo ni ti ti zaŋ yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zuŋo daba ayi n kuli bala ka ti vihiri Anabinim yeligu Naawuni Kundi puuni ni ti baŋ yelimanli so' sheli Naawuni ni zali. Ni di che ka alahichinim' daalahichi kpihim ka tooi vu m miri o. Ti nya ka Yisa Masia ŋun nye Naawuni Bia ni daa pali Anabinima maa yeligu shem. **Zuŋo ti bohumbu ŋo puuni**, ti yen kahigimi wuhiya ninvuɣ' so' Anabinim' maa ni daa yeri maa jilima ni sayi shem. Dimbɔŋo, wuhimi ni ti bohumbu yay' ayi din bahindi nyaŋa zaa yel' zuyu nyela **“A teha lee nyela wula zaŋ kpa Yisa Masia polo?”**

Ti yi yuli ti bohumbu din jendi lahabali suŋ la polo: Yisa daa bohi niriba maa, **Yi lee tehiya ni Yisa nyela ŋuni? Ka ŋuni n lee doɣi o?** (Mt. 22:42) Bohigu ŋo nyela din kpa talahi ni sokam labisi n ti o maŋa. Ti sɔhibiɣuini chiama biɛhigu tamla lala bohigu ŋo zuyu! Di kpalim biela Yisa Masia nyela ŋun yen labina. Ka o yi ti labina, O ni ti bohi a lala bohigu ŋo. Kamani o ni daa bohi o niriba maa shem maa, “Ka yi mi lee yeliya ni Daadam Bia nyela ŋuni?”

Ti nia nyela ti che ka a baŋ Yisa Masia ni nye so. Di lahi nyela ti che ka so ku yohim a lala yelli ŋo polo. Ti kparamdiyala jaande ni yi miri ka yi ti tehi ni Yisa Masia nyela anabi sheb' ben daa kana la ni yino. Bee ninvuɣ' suŋ ŋun daa be ninsalnima sunsuuni. Yisa Msia nyela ŋun daa gahim pam! Niri ku tooi zaŋ o buyisi so duniya ŋo ni waamaa dunia pali din yen ti kana maa ni. A teha lee nyela wula o polo? Bohisi pia ka ti yen bohi a zaŋ kpa Yisa Masia polo. Yayili ŋo yen nyela bohisi diba anu. Ka yay' sheli din paya maa gba daa dibaanu din kpalimla mi.

1) A teha lee nyela wula zaŋ kpa Yisa Masia alahizibu doɣim ŋo polo?

Be na zin doɣ' so n ŋmahindi o doɣim ŋo. Ŋuni nye Yisa Masia *Mariyama Bia* la. A mi be ni daa booni Jon shem – *Zakaria bia*, ka booni Sulemana mi *Naa Dawuda bia*, ka booni Ishmaila mi la, *Ibrahima bia*. Sokam yu' tuli nyela o ba dini ka o manmaŋ yuli naanyi dola. Amaa Yisa yuli maa tabila o ma dini? Ka di daliri nyela o daa ka ba ka o be dunia nyaŋa zuyu. Pay' saribila ŋun daa na zi doo n daa doɣ' o. Ti Duuma Naawuni yiko ni ka o daa yina. Anabi Aizaiah daa

pun buyisi o dɔyim yuun' kɔbisiyɔpɔin nyaanɔ ka bɛ daa naanyi ti dɔy' o. O ni daa yeli shem m-bɔnɔ, "**Paypieliga ni kpuy' puli n-dɔy' bidibiga, ka bɛ ni ti boli o yul'la Immanuel – di gbunni nyela Naawuni be ti sani.**" (Isaiah 7:14; Mat. 1:23)

Ti Duuma Naawuni daa nmaa'la tankpɔyu tingbani ni n-nam ti Yab Adam. Ti zaa nyela Adam yaansi zaŋ tabili Anabinima maa zaa. Dinzuɣu tinim' ben yila dunia nyaanɔ zuɣu na, amaa Yisa Masia nun yila Alizanda ni na.

Ti nmanila tankpa' biɛɣu ti daalahichi maa zuɣu. Ka Yisa Masia mi be ka saa nun daa yi alizanda ni na. O daa ka galimi bee liyisibu baabiela gba o ni. Kamani Naawuni ni be shem nɔ. Naawuni Kundi yeliya: "**Yisa daa kala dunia nɔ ni na ni o ti tiligi alahichinima.**" (1 Tim. 1:15) Pɔi ka Yisa daa naanyi ka dunia nɔ ni na, o daa bela Alizanda ni. Nun daa nyɛ Naawuni Yeligu mini o Shia. Di daa nyela Naawuni Manman yubu ni o zaŋ ninsal' kɔtomsɔ siy' dunia nɔ ni na. Ni di che ka o tiligi ti daalahichi ni, Naawuni sani ka o daa yina.

So n daa ti salinli zaŋ kpa niriba ayi sheb' ben daa lu kɔbili zilinli puuni shem. Ni bɛ ni daa lu kɔbiligi nɔ ni, ka yino maa yeli nun' la, "Kpaŋmi aman' tiligi ma bunbuni nɔ ni, yihimi ma batibati din sirigiri nɔ ni." Ka nuni maa garigi yeli o, "Nyama jɛrigu, a lee tɛhiya ni wula ka n ni tooi tilig' a ka m mini a zaa n layim be bɔyili nɔ ni maa?" Bɛ zaa daa kuli bela bɔyili nɔ maa ni ka bɛ so daa ka yiko din ni tooi yihi o kpee. Yim ka bɛ ti wum kuko sheli ni yeli ba, ni bɛ gbaami gabiga din sirigiri maa na. **Ninvuy' so nun daa ka kɔbligɔ maa ni n daa tooi tiligi ba.**

Anabinim' maa kpaŋman maa zaa yoli bɛ daa bi tooi yihi ti kɔbiliga maa ni – din daa za alahichi zaani nɔ. Dama bɛ gba daa nyela alahichinima. Amaa Yisa nun daa bi di ninsalnim' daalahichi nɔ fali. O daa yila alizanda ni na. Pay' pielli n daa dɔyi o. Ti lahi nya ka Naawuni manman chemi ka Malaika mini sanmari gahindili n garigi o dɔyim maa. Nun n daa nyɛ dunia tiligira nɔ. Nyami alahiziba tumtumsa sheŋa zaa o ni daa niŋ shem. So n kani ka o dɔyim kɔtomsɔ nmani o. O dɔyim daa bela o ko ka niri ku tooi zaŋ o buyisi so yaha. Amaa pa o dɔyim maa kɔnko n daa wuhi o wɔyiritali. O biɛhigu gba daa lahi wuhila o wɔyiritali ni sayi shem. Din mi n nyɛ ti bɔhigu din pahi buyi maa.

2.) **A tɛha lee nyela wula zaŋ kpa Yisa biɛhi sun nɔ polo?**

Yisa daa nyela nun be tibi, o daa na zin tum alahichi. O mi daa na zin tim sandaani, dama o daa na zin tum so taali. Nun kam zɔri Naawuni, kpaŋmi o manɔ n-suhi alahichi chɛman Naawuni mini salnima sani. Anabinim' daa niŋ dimbɔnɔ. Amaa a ni tooi vihi Naawuni Kundi ni a chiika. Ka di gban bielli n kani yen yeli ni Yisa daa mi suhi alahichi chɛman. O daa bi bɔri taali chɛman, dama **o daa bi tum alahichi.** O simnima mini o dimnima zaa daa bi nya o galimi hali baabiela gba. M mabihi so n lahi ka dunia nɔ ni ka ka alahichi. Yisa gari Anabi

gba. O nyela Naawuni manman yeligu din puhi dunia ninsal' kotomsi puuni. Yelmanli, Yisa nyela nun bihigu be o ko. Ka niri ku tooi zan o buyisi so yaha. To, amaa yel' kpeeni sheli lahi beni ka di veeni ni niri ban li. Yisa daa lahi gahimla o ko o yeltɔya puuni.

3.) Wula ka a tɛhi zan kpa yeltɔya polo?

Dahin sheli ka o dimnima daa tim linjimanima ni be ti gbaagi o. Be ni daa paai nti wum wuhiri sheli o daa wuhiri niriba maa. Ka be daa nmaligi labi ka bi gbaagi o. Di daa nin ba alahiziba pam ka yeli *"Ti na zin wum doo nɔ wuhibu nɔ tatabo."* (Jɔn 7:46)

Nyami o ni daa yeli shem zan kpa omanman polo *"Mani n-nyɛ **dunia nɔ neesim**, ka nunkam doli ma ku be zimsim ni amaa o ni malila nyevilli neesim."* (Jɔn 8:12). Anabinim' maa daa nmanila sanmarisi mini goli din neesim bi yay' lala dunia nyaana zuyu. Amaa Yisa nun nmanila wuntana. So bi lahi bori goli mini sanmarisi neesim saha sheli wuntan yi ti puhi. Anabinima daa boli Yisa la *"Wuntii wuntana."* (Mal. 4:2) Ka Anabinima bihigu daa nmanila goli. Amaa Yisa Masia n-nyɛ Wuntana. A na min nya ka wuntan mi neesim baligi? Aai, wuntana neesim nazin kpi. Di kuli nela dunia boba ni yaya zaa. Yisa Masia nmanila wuntana. O pala nun ni vuui, waamaa n kpaai. O kuli nyela dunia boba ni yaya zaa lana.

Yisa daa lahi yeli *"Mani n-nyɛ **sol**i, mani n-nyɛ **yelmanli**, Mani n lahi nyɛ **nyevilli**."* (Jɔn 14:6) Yisa kuli bela o ko ka che adiini toondanim ben yera *"Ninmiya dimbɔnɔ, doliya wuhibu nɔ. Soli maa m-bɔnɔ, doliya zalisi nɔ..."* Yisa nun daa yelimi, *"Mani n-nyɛ sol*i, ninmiya ma yeda, kamiya n san' na ka n ni tinya yolism ka yi mini Naawuni layim be hali ni saha din ka bahigu." **Yisa Masia manman n-nyɛ sol**i maa: Cheliya ka ti nya di ni bori ni di yeli ti shem maa yeltɔy' nahili nɔ puuni.

Bi' so n daa barigi fon tintitali sheli ni. Bia maa daa nyala piringa n yeli o ni o wuhimi o so sheli din kuni yina. Ka piringa maa yeli o *"Kuli doli so lɔy' nɔ, ka yi ti paai sochira din pahi ayi la shee, nyin nmaligimi a nuzaa. A yi chan tooni biela ka a lahi nmaligi a nudirigu. Nimaani a nya daribo ka a du lala daribo maa. Daribo maa nyaana...doli sɔloyu din pahi buyi la..."* Ka bia maa daa gbaai kumsi. Piringi maa daa wuhi bia maa soli maa, amaa soli maa nini daa bi ne vienyela n ti o. Dini n daa che ka o kumdi maa. Lala saha maa fon maa ni nachin' so gba daa ka be san' na. Nun daa gbaala bia maa nuuni n zan o wuhi soli. Ka wumsim daa ti gbaa bia maa ka doo maa daa kpuyi o kpabi hali ni yili maa ni. Piringi maa nun daa zanimi ka wuhi bia maa soli maa, amaa doo maa nun daa zan o mi **doli sol**i maa. Yisa daa yeliya *"**Mani n nyɛ sol**i."* So' sheli din kuni alizanda ni, luy' sheli Naawuni manman ni be. *"Mani n-nyɛ sol*i, mani n nyɛ yelmanli mani n

lahi nye nyevilli. Ka so n ku tooi chan m-Ba ma sani faashee o paai mani.” (Jon 14:6) Ninvuy’ so n na zin di Yisa Masia daalizama ɔ̃ tatabo. O kuli nyela ɔ̃n gahim ka lala zuyu o kpee ka ni. Tɔ, amaa Naawuni jilima maa daa bi naai o dɔyim ni kɔnko bee o biɛhigu mini o yeltɔya ni. Amaa niri daa naan tooi nyali o tuma ni gba.

4.) **Wula ka a tɛhi zaɔ̃ kpa Yisa alahizibu tuma ɔ̃ polo?**

O ni tooi niɔ̃ shelikam. O nuu ni ka Naawuni daa zaɔ̃ yiko kam n niɔ̃. Naawuni ni daa niɔ̃ binshelikam, ti Duuma Yisa gba daa niɔ̃ li mi ni di che ka dunia baɔ̃ o ni nye so. Njun noli ka teekuni pɔ̃him ni deei ka pa **Naawuni**? Amaa **Yisa** ɔ̃n daa che ka teeku pɔ̃him fɔ̃mi baalim. Di yi pa **Naawuni** ɔ̃n n lee ni tooi neei kpiimba kumni? Amaa **Yisa** ɔ̃n daa neela kpiimba kum ni. Njun n lee ni tooi neei zoomba, di yi pa **Naawuni**? Amaa **Yisa** ɔ̃n daa neela zoomba. O daa tibi dɔriti pam. Ka o daa yi kuli yaa o noli tahi alizinbieri zuyu, o yiyirimi ka fɔ̃ra. O daa tay’ niriba pam biɛhigu ka lahi tiligi ba alahichi bandi puuni. Naawuni daa ti Anabinim maa pam yiko ka be tum alahiziba tumtumsa. Amaa Yisa Masia ɔ̃n daa tum lala alahizibu tuntumsa ɔ̃ la o maɔ̃maɔ̃ yiko ni. O daa nyela ninvuy’ so ɔ̃n daa zani gbali kpima lan’ zuyu saa ka o shilinshi lu o zuyu ka o yeli bari maa **“N yeri a mi ni kpuy’ a bindoo kuli.”** (Luk 5:24) Ka doo maa daa shiri yiyisi zani zuyusaa n kpuyi o bindoo lu yiɔ̃ soli. Ka yiini yila m payri Naawuni. Pa tim bee gbanigba ka Yisa daa mali n-tumdi o tuma maa. Amaa yiko sheli din daa be o yeligu maa ni kɔnko daa chemi ka barinima kpaɔ̃da.

Do so daa beni ka o yuli booni Lazarɔ̃s ka o daa ti kpi ka be sɔ̃yi o. Dizuyu Yisa ɔ̃n daa ti yen zo kuli maa ka be sɔ̃yi o mi ka di niɔ̃ daba anahi. Ka Yisa daa chaɔ̃ siligi maa gbuni nti yeli **“Lazarɔ̃s yiyisi yina.”** (Jon 11:43) Ka kpim maa daa shiri yi siligi maa puuni na. Yisa mali yiko din ni tooi neei kpiimba, di zuyu ka o daa yeli **“Mani n nye kumni neebu, mani n lahi nye nyevilli.”** (Jon 11:25) Dabisili kanna ka ɔ̃nunkam be gballi ni ti wum o kukoli ka yiyisi zani o tooni. M mabihi, n yerimi ni yi gba ni ti yiyisi bee n neei kum ni dindali maa. Di yi niɔ̃ ka yi ti gbihiri kum ni. Hali pumpɔ̃ɔ̃ gba Yisa Masia nyela ɔ̃n ni tooi ti a nyevilli palli ka tooi be hali ni saha din ka bahigu, din deei yi niɔ̃ ka a niɔ̃ o yɛda ka zaɔ̃ o lee a Tiligira. Yisa Masia nyela ɔ̃n kuli tayiri niriba biɛhigu dunia nyaɔ̃a zuyu. **O nyela ɔ̃n ni tooi mali a gba biɛhigu.** A teha lee nyela wula zaɔ̃ kpa Yisa polo? O nyela ɔ̃n gari sokam? O ka kpee! Amaa pɔ̃i ka yayili naai, cheliya ka ti lahi bɔ̃hiya bɔ̃hi yini ɔ̃n din na kuli jendi Yisa.

5.) **Wula ka a lee nya o yuya mini o salima ɔ̃?**

Kamani ti nya Anabinima kundinima ni shem, Yisa Masia yuya maa gari kɔ̃biga be di yeri o salima. Lala yuya bee salima ɔ̃n cherimi ka ti baɔ̃ o

vienyelinga. Shehira; be booni o la: *Immanuel...Naawuni yeligu, Daadam Bia...Naawuni Piebila...Faakolana....Nun nye Tiligira...Nyevilli Bindirigu...Tia maa manman...Pieguli sun...Nun su kumni neebu...Nun nye piligu ni bahigu...Nuni nye Dunoli...Nuni nye soli...Yelimanli ni Nyevilli ka lahi nye* **Naawuni Bia!**

Ti nya ka anabi Musa yuli daa boonila “*Naawuni tumo.*” Ka anabi Ibrahim mi daa booni “*Naawuni zo.*” Amaa ninvuy’ yino konko yuli m-booni **Naawuni Bia**. Yelimiya ti niriba ḡ, ḡuni n lee mali dolintabtali ni a chiika ninsal’ sani; o zo bee o bia? Labisim li ka dayiri ka dini. Be daa booni Yisa Masia la Naawuni Bia. Naawuni daa boli o la o Bia ni di che ka o yi o ko. Ka che benla. Naawuni yeliya o Kundi puuni “*M Bi’ yurigu m bḡḡ, n nini ni tiy’ so pam m bala, deemiya o noli.*” (Mt. 17:5) Bḡ ka Naawuni daa bḡri ni o wuhi kpe ḡ? Ti yelimi ni ninsal tun nyela o Bia. Ninsal bia m mali o nindoo. Yisa daa wuhi ti mi Naawuni ni be shem. Lala zuyu ka Naawuni kundi yeli “*So na zi n-nya Naawuni nayila o Bi’ gan ḡun zi ndalim o Ba Naawuni nyḡy la konko. Nuni n wuhi ti Naawuni ni nye so.*” (Jon 1:18) A bḡri ni a ban Naawuni ka a min’ o mali dolintabtali hali ni saha din ka bahigu? Din dina, kam’ Yisa Masia san’ na, ḡuna ka Naawuni boli o Bia. Niri bia ni tooi zani o Ba zaani di alizama. Lala ka Yisa daa niḡ saha sheli o ni daa be dunia ḡ la. Daliri ḡ zuyu ka be daa booni o “*Emmanuel – Naawuni be ti sani.*”

Niriba pam bi sayi ni Naawuni ni tooi kana dunia ḡ ninsal kotomsi puuni. Tḡ, amaa ḡunkam tehiri ḡ-ḡ bi mila Naawuni ni bḡ so sheli ni o tiligi alahichinima la. So’ sheli o ni daa kpuy’ maa n-nye ni ḡun Yisa Masia kana dunia ḡ ni ninsal kotomsi puuni nti zaḡ o manman wuhi Adam bihi, ka che n ti ba faako dunia naa nuu ni – Sintani. M mabihi, Naawuni galisiya ka lala zuyu o ni tooi niḡ binshelikam. Naawuni yurilim n nyeli ni sokam ban o. Lala zuyu ka o daa zaḡ o man n lee ninsala ka dunia ḡ ni maa na.

Wula ka a lee tehi zaḡ kpa Yisa Masia yuya maa polo? O ka kpee. Wula ka a tehi zaḡ kpa o dḡyim polo bee o bihigu, bee o yeltḡya waamaa o tuma? Nun’ ka a lee mali o n tira? “*A teha lee nyela wula zaḡ kpa Masia la polo? Nun’ bia n daa lee nye o?*” (Mt. 22:42)

Ti yayili ḡ bohumbu maa ni zani tariga kpe. Naawuni yi niḡ ti yiko yaha, ti ni lahi bohi bohisi diba anu zaḡ kpa Yisa Masia polo. Ka bḡ labsibu nti di zaa. Ka dimbḡḡ din nyaḡa ka ti bohumbu zaḡ kpa Naawuni Kundi maa polo tḡ tariga....

Naawuni ni niḡ alibarika niḡ a ni, a yi kpan a man’ n yuli Naawuni Kundi ni yeli shem ḡ:

“Dama Naawunititali bihigu zaa bela Masia daadamtali ningbun ni. Ka yi gba deei nyevilli manli o sani yi mini Masia ni layim nye zaḡ’ yini la zuyu.” (Kol. 2:9,10)

WUHIBU 100

WULA N NYE A TEHA ZANJ CHANJ YISA POLO

YAXILI 2

Salam Alia Kum. Ti zanj Naawuni n̄un nye suhudoo Duuma n̄o yuli puhiri ya. O b̄ri ni sokam ban̄ ka zanj oman̄' ti wuntia so' sheli o ni zali, ka mali suhudo' man̄li o sani sahakam. Ti mali suhupielli pam ti ni tooi labina zun̄o ni ti ti zanj yi wuhibu din nye *Wuntia Soli* yela tin ya maa zuyu.

Zun̄o ti yen tuyila ti wuhibu sheli ti ni daa pili ti wuhibu din garila ni; ka daa boli li **“Wula n nye a teha zanj chanj Yisa Polo?”** B̄higu n̄o nyela b̄hi kpeeni din kpa talahi, dama ti b̄higu din ka bahigu la yen ti dumi tam la ti teha ni nye shem zanj chanj Yisa Masia polo. Ti wuhibu din garila ni, ti daa b̄hiya yi teha ni nye sheli zanj chanj **o daalahiziba d̄yim n̄o polo, o bierikasi la, o daalahiziba yelt̄ya, o yiko din ka n̄mali la nti pahi o yu' gahinda la.** Zun̄o ti malila nimmoo b̄hisi anu ni ti b̄hi ya zanj chanj Yisa polo. Ti tuuli b̄higu m b̄n̄o:

6.) Wula ka a leei tehi zanj chanj o kum polo?

A mi a ni yen ti kpi luy' sheli? Bee a ni yen ti kpi shem? A mi a ni yen ti kpi dahin' sheli? Mani ni nyini tuya ni ti zani yim ni ti ka dimb̄n̄o zaa sheli ban̄sim, amaa Yisa n̄un daa pa kamani tinima. O daa mila o yen kpi luy' sheli ka yeli li. O yen ti kpila Jerusalem. O daa lan yeli o ni yen ti kpi shem. O ni daa yeli o nyaandoliba shem m b̄n̄o:

“Nyamiya, ti chani la Jerusalem; ka anabinim ni daa sabi sheli kam zanj chanj Daadam Bia polo la ni ti niñ pali. Dama be ni ti zanj o ti ben pa Yehudianima ka be mali o ansarisi ka dihi o vi, ka tuhi nint̄ri ve o, ka fiebi o. Ka naan yi ku o; amaa di daba ata dali o ni ti neei kum ni.” (Luke 18: 31-33)

O daa lan yeli o nyaandoliba o ni yen kpi dahin sheli, ni di yen ti lu la dabisili sheli Yehudianim ni yen ti k̄rigi piebila ni be puhi yay' gari chuyu la. Lala dabisili n̄o nti tu ni o kpi kamani Naawuni Piebila la, ka di nye sari sheli din yen ti kpihim ti dunia n̄o alahichi.

Yisa kum n̄o daa be di ko ka che kum kam, dama n̄un man̄man̄ n daa yu kum maa ka pii li ti o man̄a. Ti wum ka Yisa daa yeli, *“Pa so n yen yihi n nyevilli maa, amaa m man̄man̄ yubu ni ka n yen zan̄li s̄n̄. M mali yiko din ni tooi zan̄li s̄n̄ ka lan mali yiko din ni ti lan kpuyili yaha.”* (J̄n̄ 10:18) Yisa daa bi tum alahichi hal' baabiela gba; lala zuyu ka o daa naan tooi nyan̄ kum. O daa naan tooi du

alizanda ni ka bi kpi, dama nimaani ka o daa pun yi na. O ni daa doli o Ba noli ka lahi yu alahichinim la zuyu n daa che ka o zaŋ o maŋ nti kum. O zaŋ o nyevilli pa talima ti zuyu ka daa sayi ka be kpahi o pa dopulli zuyu. O daa kpimi ni di che ka ti nya taali chempaŋ ka lan ti ti soli ka ti tooi kpe alizanda ni. Yuun' kɔbshiyopɔin nyaŋa pɔi ka Masia daa naan kana dunia ŋɔ ni, ka Naawuni daanabi Aizaia daa yeli tiligiri so ni yen ti kana ti kpi shem, ka daa yeli:

*(Aizaia 53) 5 Amaa ti **tuumbieri mini ti daalahichi** zuyu ka o daa nya dansi ni nahingu maa. O ni daa nya tibidarigibo sheli zuyu n-che ka nyayisim kpe ti mini Naawuni sunsuuni. O fiebbu dansi zuyu n-che ka ti nyari tibbu. 6 Ti zaa daa ŋmanila pieri ben bɔrigi, ka sokam dol' o suhuyubu soli. **Ka Naawuni daa zaŋ ti zaa daalahichi zil' o.**"*

M min'a zuyu ka Yisa Masia daa kpi. O nyela pieguli suŋ ŋun zaŋ o nyevilli pa talima o pieri zuyu. So n na zin kpi o kum ŋɔ tatabo. O ka ŋmali. O nyela ŋun gahim o ko daadamnim puuni.

Bɔhi sheli din kpa talahi ka tu ni sokam garigi n-lahi bɔŋɔ:

7.) A tɛha leei nye dini zaŋ chaŋ nasara sheli o ni daa nya kum zuyu ŋɔ polo, dina n nye o kum ni neebu la?

Yisa daa kpimi ka be sɔyi o ka o dimnim niŋ be ni kuli yen niŋ shem zaa n-guli sil' sheli ni be ni daa sɔy' o maa. Be daa biligila kuy' titali n-yɔ siliga maa noli. Be daa lahi bo la lingimanima ka be guli sligia maa. Amaa be niŋsim ŋɔ maa daa bi tooi taŋi Yisa ka o bi neei kum ni. Yelmaŋli, ti Duuma Yisa daa nyela ŋun neei kum ni di daba ata dali n daa yi o nyaandoliba la zuyu. Di nyaŋa o daa lahi yi niriba kɔbsihinu zuyu saha yini. Lala niriba ŋɔ nini daa pali o, ka be shihi o, ka be mini o layim di bindirigu o kum ni neebu maa nyaŋa. O daa zaŋ o nuhi ni kpahi bɔba nti tabili o napɔŋ vari ni kpahi bɔba n-wuhi ba. Iin, o daa nee'la kum ni ka di lu n-zahim o ni daa pun buyisili shem la! Naawuni daa nee'la Yisa kum ni ni di che ka dunia zaa baŋ ni o nini tiyi tuun sheli Yisa ni daa tum dopulli zuyu ka di nye kpalinkpaa saramaligu din gahim ka lan nye din yo alahichi sanyoo la.

Kum nyela daadam dim ni achiika. Ti yaannim nyela ben' kpi. Anabinim gba nyela ben kpi, ka be niŋgbuna kpalim gbala puuni. Ti gba nyela ben yen ti kpi dahin sheli. Amaa ti payiri Naawuni, dama **Yisa nyaŋ kum!** O nyela Tiligira ŋun be ka ni tooi tiligi ŋunkam zaŋ o yuli ka Naawuni san' na, dama o nyela ŋun be ka tiligiri ŋunkam niŋ o yɛda. Anabi ŋuni ka ti mi ka o kpi ka lan be o kum maa nyaŋa? Aai, hal be ninvuy' yino gba lan kani. Yisa kɔŋko n daa tooi nyaŋ gballi. O nyela ŋun be zuŋɔ, lala zuyu ka ti ben niŋ o yɛda bi zɔri kum. Kum nyela din zaŋdi nira tahiri ti Duuma Yisa sani zuysaa. Yelimaŋli, Yisa shiri nyela ŋun gahimi

o ko ka ka n̄mali. O ka n̄mali dunia n̄o bee alizanda ni. A t̄ha nȳe la dini zaŋ chaŋ Yisa ni daa n̄yaŋ kum la polo? B̄higu din lan pahi m b̄n̄o:

8.) A t̄ha nȳe dini zaŋ chaŋ o daalizanda ni dubu la polo?

Ti Duuma Yisa ni daa neei kum ni naai, o daa yi o nyaandoliba zuyu ka o mini ba be hali ni bīȳu pihinahi ka o daa ti chabisi ba ka du alizanda ni nti zini Naawuni nudirigu zuyu din nȳe jilima shee la, ka di wuhiri ni o nȳela n̄un gari malaikanima, anabinima nti pahi daadamnim zaa. Din ka Kundi kahigi ȳera,

*“Dinzuyu ka Naawuni daa duhi o pam n-zaŋ o zili jilima zishee, ka ti o yuli din timsi gari yuli kam. Ka Naawuni ni ti Yisa jilima yu’ sheli maa zuyu la ni che ka sokam ben be alizanda ni mini ben be dunia n̄o ni ni ben be tingban’ puuni ha ni ti gbani o tooni. Ka sokam zaa ti yaag’ o noli yeli ni Yisa Masia nȳela **Duuma** ka di che ka o Ba Naawuni yuli nya jilima.”* (Fil. 2:9-11)

Yeliman̄li, Yisa shiri nȳela n̄un gahimi o ko. O ka n̄mali! Pirimla n̄o maa zuyu, b̄hi sheli din lan tu ni yi garigi m b̄n̄o:

9.) Yi t̄ha nȳe dini zaŋ chaŋ o dunia n̄o ni labbu na polo?

Yisa Masia nȳela n̄un ni labina. O kahigili ka anabinim gba yeli li, hali malaikanim gba yeli lala. Masia nyaandoli maŋa la zaa nȳela ben guli o labbu na. O ni ti labina nti zaŋ o niriba chaŋ alizanda ni. O wuntitali puuni ka o yen ti kari dunia n̄o sariya, ka deei dunia n̄o zaa niŋ o sulinsi ni. O ni ti nȳela dunia zaa Naa, n̄un nti yen su nam hal’ ka o dimnim la ti gbani o tiŋa. Yeliman̄li, di ku yuui ka o labina. Sokam zaa ni ti di shehira ni n̄un n nȳe nanim zaa Naa, duumanim zaa Duuma. O kannu ka sokam zaa ni ti zani o n̄una n̄un nȳe Sariyakarita gonaate n̄o tooni. Dahin sheli a mini o nina ayi n̄o yi ti yen pali taba, o ni ti b̄hi a, **“A leei t̄hiya ni n̄un n nȳe ma?”** Wula n yen nȳe a garigibu? A yi garigi o, **“N t̄hiya ni a nȳela anabinim la ni yino,”** ka o ni ti b̄hi a, ka **“wula ka a daa bi niŋ ma ȳeda?”**--a ni ti nya galimi, dama a daa bi ti o maŋmaŋ ni daa yeli sheli zaŋ chaŋ omaŋmaŋ polo la yeliman̄li, a mi daa bi ti anabinim ni daa sabi shem zaŋ chaŋ o polo la yeliman̄li – dama be daa yeliya ni **o nȳela Naawuni Bia, ka n̄un k̄n̄ko n-nȳe Tiligira.** N̄uni n yen ti labina nti su nam? Ibrahimma bee Musa bee Dauda bee anabi so ha n yen ti labina nti su nam? Aai. Ti Duuma Yisa Masia n nȳe n̄un yen labina. N̄un n yen ti nȳe **Sariyakarita** maa. Naawuni ni daa b̄ri ni yelli n̄o yi zahira ka sokam baŋ li la zuyu daa che ka o neegi o kum ni; ka o ni labina. Sokam nini ni ti pali o. Sokam ni ti gbani o tiŋa. Sokam ni ti yaag’ o noli n di shehira ni, *“Yisa Masia n nȳe Duuma.”*

Pumpɔɔ ti yi pa paai ti bɔhigu kpalinkpaa:

10.) **A leei tɛhiya ni bɔ ka o bɔri ni a niŋ?**

Yisa Masia yeliya, *“Yinim ben zaa tumdi tuma ka di fukumsi zi’ timsa zi yi zuyu, kamiya n sanna, ka n ti tin ya vuhim. Kamiya n sanna nti zaŋ n nayikɔra dapua ye, n-zaŋ yimaŋ’ tabili ma m-bɔhim behigu n sani ka nya vuhim; dama n nyela tarima zaa.”* (Mt. 11:28,29) Zuŋɔ dabisili ŋɔ o gahiri nuu boon’ a. O ni daa boli o tuuli nyaandoliba la be daa che la binsheyukam nti tabili be yinsi, be malibu, nti pahi be tuma ka doli o. Lala ka o bɔri ni yi gba niŋ. Ŋɔ bi wuhi ni a che a yiŋ mini a tuma bahi ka doli Yisa, amaa di wuhimi ni a zaŋ a behigu zaa n niŋ o nuu ni ka che ka ŋun n nye tuuli a behigu puuni. O bɔri ni a dihi o tabili ka niŋ o yɛda. Ka deeg’ o leegi a Duuma mini a Tiligira. O bɔri la a yelli kam zaa ha – a tɛha, a suhu, a ningbuŋ nti pahi a shia. O yi shiri nyela o ni yeli ni o nye so ŋɔ, din ŋuna, o ni bɔri ni ti niŋ shem maa shiri tu kamaata.

Kamani ti ni pun mi shem, Yisa Masia nyela ŋun gahim ka ka ŋmali. O nyela ŋun gahim **o dɔyim** ni, **o behigu** ni, **o wuhibu** ni, **o tuma** ni, **o yuya** ni, **o nahingu mini o kum** ni, **o kum ni neebu** ni, **o zuyusaa dubu** ni, **o labibu** na nti pahi yiko sheli **o ni mali ni o tayi Adam bihi hala la**. O nyela ŋun be. O be ŋunkam niŋ o yɛda sani. Di ku yuui o ni labina. O ka ŋmali alizanda ni mini dunia ni lala zuyu ka o mali yiko sheli din ni tooi che ka o nye Naa ka lan nye Duuma yi behigu puuni! Ti Duuma Yisa bɔri mi ni o leegi a Duuma mini a Tiligira. Lala zuyu ka o daa kpi dopulli zuyu ka lan neei kum ni maa! O mali yiko din ni tooi deegi a daalahichi ka che ka a mini Naawuni mali bierisuŋ din ka bahigu. O ni tooi ti a bieri palli, ka pay’ neegi a suhu ka che ka a leei ninvuy’ palli Shia Kasi yiko ni, amaa di tumi ni a niŋ o mini o sara maligu la yɛda.

Din niŋ ti yoli nyela niriba pam ni zaŋ Yisa Masia n leei la anabi gahindili, amaa ka bi deegi o leei be duuma mini be tiligiri la. A yi ti yelimaŋli ni Yisa daa nyela anabi gahindili kɔŋko, dindina a bi niŋ paai. Di tumi ni a sayi ti Naawuni ni Yisa nyela sokam Duuma ka lan sayi ti ni o daa kpi la dopulli zuyu ka di nyela o daa zanila a zaani kpi. Adam bihi zaa nyela ben mali yellimuyisirili din kpema; dina n nye alahichi. Naawuni ni nye nambozɔrila zuyu n daa che ka o bo tilaa nti ti yelimuyisirili maa, amaa di tumi ni ti deei lala tilaa maa. N yi ka alaafɛe ka chaŋ dɔyite sani ka o ti sabi tima n ti ma, ka n chaŋ ti da n-kuli yiŋa nti pa teebuli zuyu ka lihiri li ka di gba lihiri ma. Ŋ-ŋɔ, lala maa ni tooi che ka n kpaŋ? Aai! N yi yen kpaŋ nayila n valila tima ŋɔ, kamani dɔyite ni wuhi shem. Naawuni ti’ laa nyela Yisa Masia mini o zi sheli o ni daa kpaai o dopulli zuyu la.

So ni tooi bɔhi, *“Wula ka n yen niŋ zaŋ Naawuni tilaa ŋɔ n nya alahichi chempaŋ?”* Di kuli nyela asama, di tumi ni a yeli Naawuni ni a nyela alahichilana, ni ka a *“tuun’ suma”* la zaa ha ŋmani la bincheri bieri o sani, dizuyu

a ka yiko sheli din ni tooi tiligi o wunti' sariya karibo la. Di saha ka ti yelimanli a suhuni ni ti Duuma Yisa Masia n nye nun deegi a daalahichi tibidarigibo la nti o maṅa. Yisa Masia n daa nye nun che ka Naawuni sariyakaribo fukumsinim la zaa niṅ pali. A yi ti yelimanli ni Yisa n daa nye nun kpi ka lan neei kum ni a tiliginsim zuṅu, din ṅuna Naawuni nyela nun ni che a daalahichi m-paṅ a ka zaṅ Masia wuntitali la m-pil'a ka che ka o Shia Kasi la kpe a suhu ni, ka ti a soli ka a be o sani hali ni saha din ka bahigu! Ti payiri Naawuni, dama zuṅo dabisili ṅo a ni tooi leei wunti' zora – nyin deei yi ni niṅ yeda!

M mabihi ben wumda, yi vali “Naawuni tim” din ni tooi tibi yi dɔriti din nye alahichi la ka ni tiligi ya chiyooma buyim ni la? Njunkam zaṅisi Naawuni tim la, din n nye Yisa ni daa kpaagi o zi' sheli la tuya ni o baṅ ni ti' sheli lan kani din ni tibi dɔri' sheli din nye alahichi ṅo. Lala tim ka luy' sheli yaha. So' sheli lan kani ka Naawuni ni tooi doli n nyehi alahichinim taali ka che ka be leei wuntizɔriba o sani. Soli n lahi kani din ni tooi doli kpe alizanda ni nti paai lala soli ṅo.

Gbulisim tibili vienyela n-wum Kundi Kasi la ni kahigi shem n-jendi wuntia so' gaṅ' sheli Naawuni ni zaṅ ti alahichinima ni di che ka be leei wuntizɔriba o sani la. Kundi yeliya:

(Rom 3) 20 So ku tooi yi taali ni Naawuni sani fukumsi zaligu dolibu zuṅu. 21 Pumpɔṅo Naawuni kahig' o ni cheri ka nir' yiri taali ni nun Naawuni sani shem yela wuhi palɔni, ka di pala fukumsi dolibu zuṅu. Ka Naawuni fukumsi zaligu min' anabinim' yeligu gba nyela din pun di dimbɔṅo shehira. 22 Naawuni cheri ka benkam zaa niṅ Yisa Masia yeda yiri taali ni nun' Naawuni san' la be yeda niṅbu zuṅu. Sokam zaa nyela yim, 23 dama sokam tum alahichi ka kɔṅ soli din ni che ka be paai Naawuni sani. 24 Amaa Naawuni daanfaani din nye pin' la n-che ka be yi taali ni nun' Naawuni sani tiliginsim sheli din be Yisa Masia ni la zuṅu... 27 Daliri dini zuṅu ka ti lee ni nyu bara? Daliri sheli kani. Bɔ n-niṅ ka di kani? Ti ni doli Naawuni fukumsi zaligu zuṅu? Aai! Di nyela ti ni niṅ yeda la zuṅu!

“Naawuni daanfaani maa zuṅu ka yi tiligi yi yeda niṅbu puuni. Ka di bi yi la yi kɔbili ni na, amaa di nyela Naawuni pini. Ka di mi pala yi ni tum sheli zuṅu ka yi tiligi, dinzuṅu sheli kani ka yi ni nyu bara dizuṅu.” (Efe. 2:8,9) “Ka a yi yaagi a noli yeli ni Yisa nyela a Duuma ka niṅ yeda a suhuni ni Naawuni daa neegi o kum ni, a ni tiligi. Nun kam kuhi boli ti Duuma yuli ni tiligi” (Rom. 10:9,13)

M mabihi, yi boli ti Duuma yuli? Yi deei Naawuni tiliginsim pini la? Bee yi na kuli bɔrimi ni yi maṅmaṅ tuun' viela tiligiya? Jaande, di niṅya fawayili n zaṅisi Naawuni Tiliginsim wunti' soli ṅo. Naawuni mi din be a suhu ni. Kahigi wuhi o ni

a nyela alahichilana ni ka nye n̄un tum birigi o fukumsi zalikpana la. Yelimi o ni a nyela n̄un veeni o sujee sariya karibo la. Di saha ka pay' o ni o ni siyisi Tiligiri so n̄un bi tum taali na ka o kana nti sayi n-deei a nahingu leei o dini, dama o daa deegi a tibidarigibo din ka bahigu la nti o maɲa ka neei kum ni n yi gballi ni na ni kpɔŋ!

M mabihi, di tuya ni **yi doli wunti' so' sheli Naawuni ni zali n̄o n kana o sani**, di yi pa lala yi ku tooi ka o san' na. Naawuni n̄un nye Nambɔyɔ mini Yurilim Naa n̄o gahiri nuu boon' a. Kami o san' na zuɲo ka tiligi. *“Niɲmi ti Duuma Yisa yeda ka a mini a yiɲnim zaa tiligi.”* (Tuumba Tuma 16:31)

A yi zaɲ a yeda niɲ ninvuy' so ni anabinim zaa ni di shehira la nyin sabi yeli ti na....

Ti zuɲo wuhibu n̄o m pahiri ti wuhibu bukɔbiga ka lan nye ti wuhibu kpalinkpaa din jendi ti Kundi Kasi la vihibu. Ti payiriya yi ni pahi ti zuyu ti piligu ni hali ti paai zuɲo n̄o. Ti yen zaɲla Wunsuhugu din yi Naawuni Yeligu puuni n̄o na n-chabisiya.

“Naawuni n̄un ni tooi gbubi ya ka yi ku lu, ka ni zaɲ ya tahi o maɲmaɲ tooni dim mali jilima shee ni suhupielli, ka yi ku mali taali la n nye n̄un kɔɲko nye ti Naawuni ni ti tiligira ti Duuma Yisa Masia zuyu. Nuna n simdi tibigibu mini nam jilima ni yiko ni fukumsi subu, dunia n̄o ni daa na bi nam saha sheli la, mini pumpɔɲo zaɲ hal' ni saha din ka bahigu!”
Ami! (Jud 24,25)